

MIHAIL KOGĂLNICEANU

OPERE

Ediție critică publicată sub îngrijirea lui

DAN SIMONESCU

859.0.09
1567

MIHAIL KOGĂLNICEANU

OPERE

V

ORATORIE, III

1878-1891

PARTEA A IV-A

1886-1889

Text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii

de

GEORGETA PENELEA FILITTI



ACADEMIA ROMÂNĂ
FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI TEORIE LITERARĂ
„G. CĂLINESCU“
București • 2003

Coperta: Eugen CIUCĂ

ISBN 973-7934-02-4

INTRODUCERE

Cea mai lungă guvernare a unei formațiuni politice în istoria noastră, a liberalilor conduși de I. C. Brătianu, începută în 1876, dădea semne evidente de epuizare pe la 1886. Conservatorilor, oponenți tradiționali, li se alătură liberalii conservatori (G. Vernescu, L. Catargiu), liberalii naționali (M. Kogălniceanu, Dim. Brătianu), junimiștii (P.P. Carp, T. Maiorescu) și o serie de individualități tinere și bătaioase (Take Ionescu, Al. Djuvara, C.C. Arion, C. Dissescu) care vor constitui „opозиția unită”. Termenul era însă impropriu căci acești „colec-tiviști”, cum îi numise E. Stătescu, corifeul liberal, nu vor fi în măsură să dea o alternativă credibilă la prelungita – și acum atinsa de o indiscutabilă uzură morală – guvernare liberală.

Arbitru al eșichierului politic, regele Carol I hotărăște ca succesiunea la Minister să revină junimiștilor conduși de Th. Rosetti. Omul forte al acestui guvern a rămas, incontestabil, P.P. Carp. A fost o soluție provizorie, de un an, din martie 1888 până în martie următor, care a îngăduit – paradoxal – prezentarea unui program amplu de reforme, dându-i și regelui iluzia că va putea conduce „o Românie calmă și unită în interior”. Dar această liniște părelnică avea să fie tulburată de răscoalele țărănești din 1888 și de darea în judecată a defunctului guvern I. C. Brătianu. La sfârșitul lui martie 1889 se forma guvernul L. Catargiu. Acesta nu va rezista în primul rând din cauza opoziției cu orice preț ce i s-a făcut în Parlament, mai cu seamă din partea conservatorilor. Mai mult, boierul de la Golășei, aflat în fruntea Cabinetului, predica o politică de neutralitate, ignorând tratatul secret cu Puterile Centrale atât de drag capului statului. Acesta e din nou obligat să limpezească situația și alegerea se oprește, în noiembrie 1889, asupra generalului Gh. Manu, „omul sigur”, cum îl numește N. Iorga, dar și „omul rușilor”, după unii răuvoitori. Acesta constituie un guvern de „concentrare” conservatoare, cu oameni „veniți pe scara din dos a Palatului”, cum va observa răutăcios înlăturatul L. Catargiu.

În ciuda disensiunilor și a opoziției permanente, căreia trebuie să-i facă față în Parlament și în presă, și acest guvern vine cu un pachet de legi bine structurat, cunoscut în epocă, cu ușoară ironie, drept „decalogul Gl. Manu”.

Pe acest fundal de fractură politică, între căderea liberalilor și ascensiunea conservatorilor, se produc, în anii 1887-1889, intervențiile lui Kogălniceanu în Parlament care constituie substanța volumului de față.

Lucrurile încep sub auspicii favorabile: în ianuarie 1887 i se votează, în unanimitate, o recompensă națională. Raportul justificativ îl socotea „în sine o istorie vie a vieții noastre din epoca de renaștere“, iar N. Ionescu, liberalul independent ieșean cu care se aflase totdeauna în răspăr, îl numește „ilustru luptător în toate cestiunile cele mari ale țării“.

„Critică și retrospecție“, în aceste cuvinte s-ar putea rezuma prezența în Parlament a lui Kogălniceanu, „bătrânul periculos“, cum îl numise un „porumbel“ colectivist, „omul în agonie“, după foaia „Steaua României“ din ianuarie 1878.

Cunoașterea perfectă a subiectului, argumentația fără cusur, replica scânteietoare și mereu promptă contrazic categoric pe acești detractori nevolnici.

În bună tradiție, de câteva zeci de ani discuțiile politice se învârtesc, luni de zile după deschiderea sesiunii, în jurul alegerilor. Ingerințele guvernului fuseseră evidente și Kogălniceanu discuta deopotrivă obiectiv și *pro domo*. La Vaslui fuseseră trimise adevărate „escadroane zburătoare“ de sergenți pentru reușita omului puterii, Al. Rosetti – Solescu, împotriva socialistului C. Mille. Primul ministru Th. Rosetti, ca să-și asigure provincia, numise familia „până la al 7-lea neam“, îi făcuse epitropi, efori, deputați, senatori. La Iași Emil Mavrocordat se alesese doar cu ajutorul armatei. Cât despre socialiști, Kogălniceanu îi preferă în Cameră, ca „o supapă de siguranță“, și discutând alegerile, în martie 1889, observă că I. Nădejde „e omul cel mai pacinic“. Kogălniceanu însuși fusese combătut cu furie. La Iași, unde întemeiase universitatea, pinacoteca, conservatorul, palatul administrativ reușise doar prin balotaj. Dar G. Vernescu, ministrul Justiției îi replică acru: „Ți-ai pus candidatură în toate colegiile din țară și ai căzut fiindcă ți-ai mâncat credința“. Iar L. Catargiu, oponentul lui de totdeauna, îi reamintește, fără menajamente, că fiind ministru de Interne Kogălniceanu folosise „toate soiurile de fanarismuri contra opozițiunii“. Ceea ce nu era foarte departe de adevăr.

I se întâmpla ca lui Demostene, când îi arătau clepsidra că „i s-a terminat nisipul?“, se întreabă Kogălniceanu melancolic.

Că alegerile erau prilej de „sălbăticie politică“ se vădise cel mai bine la București unde I. C. Brătianu, fostul premier, căzuse în fața bancherului Zerlendi, finanțatorul Primăriei conduse de Pake Protopopescu.

După ce se războise o viață întreagă cu pașoptistul muntean de altădată, cu „Vizirul“ din ultimii ani, Kogălniceanu găsește accente caragialiene ca să apere candidatura celui care „făcuse acte mari și greșeli mari“. Sub firma lui se făcuse războiul de independență, se proclamase regatul. „Ce va zice Europa că lui I. C. Brătianu i-a fost preferat Zerlendi?“ Căci „Europa se interesează de

orice mișcare politică din țara noastră“ pentru a ști dacă e vorba „de un guvern stabil“ cu care să poată „intra în tratări“.

Dar eșecul lui I. C. Brătianu era doar fațeta palidă a tensiunilor ce răvășeau lumea politică la începutul anului 1889. Conservatorii se pregăteau să dea în judecată fostul guvern brătienist și Kogălniceanu, realist, constată că se ajunsese la „o adevărată boală“. În 22 de ani numai guvernele ce funcționaseră vreme de șase ani fuseseră scutite de spectrul judecății. Și chiar cu această amenințare nu se întâmplase până la urmă nimic. Guvernul L. Catargiu din 1871-1876 căzuse sub incidența legii și astăzi același L. Catargiu era „arbitrul situațiunii“. Th. Rosetti, Al. Lahovari, P.P. Carp, T. Maiorescu, foștii săi coechipieri, erau iar miniștri. De 20 de ani fiecare nouă formațiune ministerială își spunea satisfăcută: „Să dăm aceste vechituri afară!“ „La Văcărești cu ei!“ și era vorba de Manolache Costache Iepureanu, Nicolae Kretzulescu, George Costaforu, Vasile Boerescu, Lascăr Catargiu, I. C. Brătianu...

Și cine erau acuzatorii? „Acei amanți pasionați ai adevărului și virtuții“ care mâine puteau fi, la rândul-le, aduși în justiție. I. C. Brătianu, „învinsul de azi“, nu putea fi inculpat efectiv deoarece comisia de anchetă avea în față sute de dosare ale celor 12 ani de vizirat, toate destul de încâlcite ca cele 200 de la ministerul de Război despre achiziționarea cam piezișă a unor puști germane marca Witten.

Și Kogălniceanu continuă hâtru: personal era învățat cu pușcăria. În 1846 stătuse la mănăstirea Râșca, trimis acolo de vodă Sturdza, și avusese prilejul să scrie o carte, „poate cea mai bună din câte am scris în viața mea“, note despre Ștefan cel Mare și despre Carol al XII-lea și să învețe a face... caimac.

Și motivul Europei revine: „Ce are să zică Europa? Ce antropofagi sunt oamenii aceștia! Frumusețea peisagiilor nu-i deajuns. O țară se recomandă și prin oamenii ei!“

Trebuie observat totuși că în ciuda pledoariei în favoarea inamicului său tradițional, Adunarea a respins, la un prim tur de scrutin, darea în judecată cu 81 de voturi contra 80 iar a doua oară a încuviințat-o cu 101 contra 41! Numai că, așa cum odinioară lucrurile se aranjaseră, și de această dată votul n-a avut urmare.

Dar Kogălniceanu vrea să-și spună „bătrânescul cuvânt“ și în legătură cu poziția lui proprie. La repetatele remanieri guvernamentale „mă așteptam să se fi gândit și la mine“. În conciliabulele cu Dim. Ghica ceruse să vadă „sacul politicii de afară“ și inamovibilitatea în justiție. Pentru acest din urmă aspect el, Kogălniceanu, propusese chiar o legislație nouă, adică aplicarea unui principiu statuat încă în 1831 prin Regulamentul Organic, cel al inamovibilității magistraților. Dar până la urmă a fost „o mistificare“, căci l-au uitat.

Kogălniceanu nu e mai norocos nici când apără memoria lui Cuza, al cărui nume, la țară, era „o legendă“. Fiul său, trăind în Spania, fusese ales

deputat de Mehedinți și refuzase mandatul pe motiv că Adunarea era prezidată de L. Catargiu, sperjurul care îi răsturnase tatăl. Dar nici pe Kogălniceanu nu-l cruță. Într-o formă plină de arțag, Al. Cuza junior îi trimite o scrisoare, în franțuzește, amintindu-i că la 1864, în momentul consumării loviturii de stat, tatăl său își asumase toate riscurile iar primul său ministru primise doar elogiul.

Pasiunea cu care românii făceau politică, patimile dezlănțuite în Parlament ori manifestațiile de stradă (precum cele din 15 martie 1888 conduse de N. Flea și N. Filipescu încheiate cu arestarea acestora) dovedeau că ceva era putred, că „alinarea“, „împăcarea“, „concordia“ rămăneau vorbe în vânt. Cazul lui Gh. Panu, antidinastic consumat, care ca să nu sufere detenția, ca urmare a ultragierii suveranului, fugise în străinătate, dădea măsura unei societăți unde morala și demnitatea, asumarea riscului nu prea mai erau monedă curentă. De aici însă până a spune, alături de Kogălniceanu, că „e război civil“, era o evidentă exagerare. Și trebuie convenit că cel care dominase zeci de ani tribuna, acum critică în dreapta și în stânga („tinerii aleși au debutat ca niște Irozi de Vicleim“, în P.N.L. sunt tot felul de „neofiți“, pe primul ministru Th. Rosetti, „unii-l numeau pește, alții pasăre“ iar certurile între P.P. Carp, Al. Lahovari și L. Catargiu fac ca Adunarea să reacționeze asemeni „corului de pe vremea lui Eschil și Euripide“) dar ecoul e tot mai slab.

*

Prezența lui Kogălniceanu în Parlament s-a caracterizat nu numai prin multitudinea intervențiilor, deslușirea incidentelor din timpul alegerilor, corectarea unui proiect de lege superficial redactat ori combaterea plină de sarcasm a vreunei fantezii menite să facă gloria de o clipă a unui june ales. Sunt teme majore, grave, ce revin periodic în atenția forului legislativ și Kogălniceanu, prin arguția sa, prin capacitatea excepțională de rememorare în fața auditoriului a faptelor de odinioară, scrie istoria. Așa s-a întâmplat în decembrie 1888 când, abordând politica externă a țării, tot mai mulți parlamentari, alături de ministrul de Externe P.P. Carp, predica neutralitatea, Kogălniceanu îi temperează oferindu-le o adevărată lecție de istorie. Dim. Cantemir, „școlit la școala fanariotismului“, știa că toți vor să mute războiul în afara hotarelor lor. Făcuse de aceea un tratat secret cu rușii. La 1877 el, Kogălniceanu, încercase să păstreze neutralitatea României și în fața iminenței ocupării ei de către ruși, în marșul spre teatrul de război din Bulgaria, reușise să obțină doar Convenția din 4 aprilie 1877 ce asigura integritatea teritoriului ei. În momentul de față neutralitatea era de dorit dar poziția geografică a României o făcea caducă. Și Kogălniceanu recomandă, cu o notă de perfidie azi mai lesne sesizabilă, „de a fi bine cu toți, de a nu ne lega de nimenea și cu nimenea“. Atunci, în decembrie 1888, când rostea aceste cuvinte, era unul din puținii români care știau de tratatul secret ce lega România de cinci ani din punct de vedere militar de Puterile Centrale.

Indiscutabil, mai toate luările la cuvânt ale lui Kogălniceanu dezvăluie stări de lucruri reprobabile și oferă soluții constructive. Dar aceasta nu-i de ajuns ca să convingă auditoriul, să-l antreneze de partea sa, să domine din nou, ca „decan“ al Parlamentului nu doar prin vârstă, ci prin forța argumentației. Acum, în anii 1887-1889, „porumbeii“ (citește: tinerii ariviști politici) întâresc majoritatea guvernamentală în alegeri, în timp ce „uliii“ gonesc „spre Araratul ministerial“.

Această configurație nouă a Parlamentului și explică indiferența cu care s-a trecut, de pildă, după credința lui Kogălniceanu, peste regimul de porto-franco ce trebuia să fie dat în continuare orașului Galați. Grăbiți să scape de ședințe, parlamentarii votaseră anularea lui pe motiv că favoriza contrabanda. Ba Gh. Manu îl etichetase de „intrigant“, „bizantin“ și „șarlatan politic“ fiindcă îl determinase pe L. Catargiu, din cauza acestui vot, să demisioneze de la președinția Camerei, ca deputat de Galați.

Galații fuseseră totdeauna dragi inimii lui Kogălniceanu. În vremuri de restriște, ostracizat ca autor al loviturii de stat de la 2 mai, combătut cu furie de conservatori, acolo găsisese mereu un colegiu care să-l trimită în Parlament. Iată de ce și în sesiunea de față Kogălniceanu susține amenajarea portului prin acordarea de credite corespunzătoare, nu să se eternizeze consultările și studiile fără finalitate, iar între timp cheul să se prăbușească și orașul să se ducă pe Dunăre, către Marea Neagră!

Kogălniceanu nu vrea „să moară mortăciune“. După ce discută documentat relațiile proaste cu Ungaria, care instituisese embargoul asupra importurilor românești de vite, vestejește indolența autorităților în organizarea navigației pe Dunăre și – în calitate de președinte al Comisiei arheologice – trage un semnal de alarmă asupra distrugerii monumentelor istorice. „Ce inspirațiune ne-a venit să facem război acelor puține monumente“, se întreabă el în ciudat. Ceea ce se va dovedi un adevărat sport național, boala de a dărâma „în neștiire“ trecutul, se practica și în anii 80 ai secolului al XIX-lea. La Târgoviște s-a propus și acceptat (cu 58 de voturi contra cinci) construirea unui spital pe ruinele palatului domnesc, căci așa „monumentul s-ar păstra mai bine!“ La Târgul Neamț cetatea fusese pe jumătate demolată ca să facă loc hanului lui Belibo. La Socola, vechiul seminar al mitropolitului cărturar Veniamin Costache, regele Carol constatare că „vitele sunt mai bine ținute aiurea“ decât aici „viitorii luceferi ai religiei ortodoxe“. La Comana, la Cernica, la Căldărușani cântau cucuvelele... În fine, la București, într-un moment de neajungere de minte, autoritățile dărâmaseră Turnul Colței încât urarea reciprocă a cetățenilor „să trăiești cât Turnul Colței“ era acum nepotrivită. Cel care avizase demolarea, acad. G. Sion, era „omul cel mai incompetent“ iar arh. I. Mincu și genealogul St. Grecianu „s-au rugat, au scris, au făcut recurs la toate mijloacele“ dar n-au avut succes.

Temă predilectă de discuții în Parlament, bugetul era socotit „legea legilor“. La „facerea mămăligii bugetare“ bătrânului politician i se părea că trebuie să dispară antagonismele liberali-conservatori și să rămână doar „progresiștii“, adică profesioniști animați de ideea îndestulării tuturor compartimentelor ce formau „ruajul“ statului. În realitate lucrurile nu stăteau defel așa. După cinci luni de discuții, „pradă“ unei comisii parlamentare de 20 de persoane, bugetul fusese făcut la întâmplare, cu paragrafe sărite la numărătoare, cu articole așezate eronat încât fuseseră votate înainte de a fi fost discutate. În plus, reducerile bugetare erau meschine, ridicole și ineficiente.

Kogălniceanu se însărcinează să demonstreze cele de mai sus.

Ministerul de Interne își sporise numărul secțiilor de poliție ai căror șefi „se paralizau unii pe alții“. Sergenții nu făceau decât să se bulcească la ceremoniile oficiale în jurul cucoanelor deputaților. Eficiența lor era nulă. Kogălniceanu însuși fusese buzunărit la o asemenea ocazie, trebuind să-l întoarcă singur pe hoț „pe calea virtuții“. Prefecturile din Dobrogea n-aveau localuri încă, administrația se făcea ca la țigani, „cu cortul din loc în loc“. În plus, lefurile prefecților de acolo se redusese cu o treime iar factorii poștali rurali fuseseră suspendați.

Ministerele implicate în susținerea clasei țărănești se dovediseră complet opace: domeniile statului erau vândute pentru acoperirea datoriei publice în loc să fie de urgență împărțite țăranilor și să se constituie loturi din ele pentru școli și biserici. Ca să beneficieze de credite, țăranilor „le ieșea părul prin căciulă“. Primarii, notarii, percepatorii îi așteptau la primărie „cum stau dracii și îngerii să ia sufletul spre a-l duce în Rai sau în Iad“. Și aceasta pentru că trebuiau să facă dovada averii pentru ipotecă, să-i mituiască pe slujbași încât le mai rămâneau bani doar ca să se îmbete.

Situația sanitară la sate era catastrofală; sifilisul, pelagra și paludismul făceau ravagii. Dar comisia bugetară redusese de la 500 000 la 170 000 suma pentru construirea spitalelor de profil. La fel tăiase ambulanțele rurale. La Epi-tropia Sf. Spiridon din Iași includerea medicilor în administrație fusese refuzată necugetat pe motiv că „medicina e una și administrația e alta“ și ca să se facă economii. Același spirit gospodăresc dusesse la tăierea fondurilor pentru ustensile de dezinfectat, curățirea closetelor și stârpirea animalelor sălbatice.

Comisia bugetară se dovedise meschină și la susținerea culturii vier-milor de mătase (tăiase alocația de 4000 de lei) sau a unui jurnal al ministerului Domeniilor, menit să transmită noutățile științifice, sub pretextul „că nu se citește mai de nimeni“. Se votase în schimb un milion pentru procurarea naftalinei în speranța stârpirii filoxerei. D. Cozadini, gospodar chibzuit și eficient, demonstrase că produsul era inutil căci ardea via și nu distrugea parazitul.

Exasperat de miopia comisiei pe de o parte și de ineficiența administrației pe de alta, Kogălniceanu sugerează, mai în glumă mai în serios, să se desființeze ministerul Domeniilor: ardă moara (ministerul) dar ard și șoarecii (funcționarii abuzivi)!

Și toate acestea erau considerabil agravate în acel „microcosm” de români, turci, tătari, bulgari care era Dobrogea, provincia reintrată în hotarele românești după războiul de independență. Cu o ușurință reprobabilă, autoritățile de la București o neglijau constant, spre disperarea populației turcești, de pildă, silită acum să emigreze. Autor al legii organice a Dobrogei din 1880 și cel mai mare proprietar de acolo – avea peste 8000 ha de teren – Kogălniceanu descrie realitățile dobrogene și propune remedii cu responsabilitate de părinte. Creditele, după ce se dădeau anevoie, nu puteau fi restituite pentru că între timp dispăreau cașierii. Notarii, „mai răi ca ienicerii turci”, inventau datorii neachitate și sechestrău vite, case, culturi, îngrozind populația. Altă invenție, tot în această provincie uitată de Dumnezeu, fuseseră „împrumuturile în acțiuni”. Când un debitor era insolubil și i se vindea avutul, împrumutul nu cădea în sarcina cumpărătorului ci tot a lui, mărinind astfel starea de nemulțumire a oamenilor care începuseră să regrete administrația turcească. Investițiile, înzeștrările rămăneau acolo gesturi izolate. Doar Al. Marghiloman făcuse ceva împăduriri cu salcâm care însă nu puteau compensa distrugerile accelerate. În acel „loc de exil” nukul se cumpăra cu 20 de lei și se vindea cu 200; părul, dispărut din Europa, era iarna opărit la rădăcină și vândut „pe nimic” în străinătate. Pădurea de stejar de la Letea fusese sacrificată cu aceeași sălbăticie.

La București se votaseră milioane pentru asimilarea Dobrogei dar rezultatele erau dramatice: prețul pământului scăzuse la 1/10, actele de proprietate emise odinioară de autoritățile turcești – tapu-urile – fuseseră confiscate și zăceau la ministerul Domeniilor fără să se fi emis acte românești în loc. Dijma se percepea în noua provincie românească la suprafață, nu la producție, ca pretutindeni, deși ariditatea solului dobrogean era o realitate general acceptată.

Dar mărele „tertip guvernamental” rămânea întârzierea unei legături permanente cu provincia în așa fel încât aceasta să devină „une terre ferme” a României. Pentru podul de la Cernavodă se votaseră permanent credite, luate apoi pentru construcții la Iași ori București. Consecințele puteau fi grave: exista calea ferată București – Făurei – Fetești dar absența podului ducea la devierea cursei Orient Expresului prin Sofia și Filipopol, adică ruperea de Europa.

Extrem de presantă era și completarea rețelei de cale ferată, reclamată de mai toți deputații și din rațiuni propagandistice. Nici Kogălniceanu nu face excepție în această privință pledând pentru Moldova unde, de exemplu, pe linia de la Huși se putea circula „numai pe soare”. Fonduri se votaseră numai din economiile ce urmau să se realizeze în viitor. Pe urmă, sub guvernul I. C. Brătianu,

s-au adoptat liniile cu ecartament îngust, cu vagoane „de jucărie“, încât era mai rapid carul cu boi decât ele. Și exemplele puteau continua. Sentențios, Kogălniceanu declară că „țările mici se dezvoltă cu lucrări inteligente“. Și România, ca țară de legătură între Orient și Occident, era datoare să-și creeze o rețea feroviară corespunzătoare. Dar comisia bugetară avusese gânduri mai serioase, ironizează el, în loc să modernizeze căile ferate, schimbase numele portarului în „supraveghetor de curte“...

La ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice Kogălniceanu sesizează aceleași repartiții năucitoare de fonduri. Se dădeau bani de buzunar mitropolitului ori subvenții schitului Giurgeni, de mult desființat. Personal, ca ministru autoritar după 2 mai 1864, el desființase 40 de schituri și cu aceasta credința strămoșească nu slăbise. De altfel totdeauna se dovedise intransigent în privința bisericii: o vroia instituție morală, cu preoți școliți, dăruiri apostolatului, eficiență pentru societate. De aici și stăruința cu care discută, fără succes, amplasarea Facultății de Teologie din București, în afara perimetrului Capitalei, într-un spațiu de meditație și cucernicie, potrivit viitorilor duhovnici, căci „teologii de azi se cunosc că sunt episcopi numai după echipajele și telegarii cei mai frumoși“.

Ca „vechi logofăt de la 1832“ e nemulțumit că se suprimaseră inspectorii școlari chiar la cererea unor profesori deputați din Parlament. La fel premiile școlare, tipărirea cărților bisericești, stipendiile pentru sculptură, susținerea școlii luterane din București, a catedrei de limba italiană de la liceul din Bârlad.

„România nu se poate ridica prin nimic mai mult decât prin știință“, clamează Kogălniceanu. Or, aici, din ranchiună și spirit partizan, comisia bugetară drămuise fiecare ban acordat Academiei, la publicarea seriei Hurmuzachi, la valorificarea legatelor dr. Fătu și Alina Știrbei. „O națiune care nu are istorie, nu are trecut, nici viitor“, observă el, constatând că până acum istoria ne-au scris-o alții. Și dacă se continuă „haosul bugetar“, curând vor lipsi și dovezile ei materiale. Astfel amintește de colecția arheologică ce zăcea pe culoarele Senatului în timp ce British Museum dorea s-o achiziționeze. La fel Carateodori, diplomatul turc, îi spusese în 1878, la Berlin, că la Constantinopol erau două biserici bizantine pline cu corespondență a domnilor români care putea oricând dispărea la un incendiu ori o răsmăriță. În 1854 fregatele franceze nu mai așteptaseră acceptul românesc și încărcaseră puzderie de antichități de la Măcin iar acum i se tăiau 200 de lei directorului muzeului de antichități, Grigore Tocilescu, de la achiziții.

Ce i se pare de neînțeles pentru o minte normală e refuzul comisiei bugetare de a admite unele donații făcute de particulari. Era comodate în gestionarea lor, prezumția de reclamă personală ori dovadă „de creieri moi“? se întreabă Kogălniceanu furios.

„Ce costa zeci de milioane a trecut ca pâinea caldă“ spune el nemulțumit, dând exemplu cheltuielile de reprezentare ale miniștrilor și pe cele de

susținere a unor consulate inutile: „Sunt miniștri care șed tot într-o singură odaie cu o lumânare aprinsă și oferă un pahar de apă și o linguriță de dulceață“, deși au 10-12 000 lei pe an pentru reprezentare, amintește ospitalierul și reputatul cheltuitor boier moldovean.

La bugetul M.A.E. se făcea luxură. În localitățile de frontieră nu existau consulate, nici la Alexandria unde trăiau 2000 de români; în schimb funcționau la Monaco, Tunis și Cairo unde mondenitățile rămâneau deosebit de atrăgătoare. Și locațiile legațiilor trebuiau regândite. De pildă, să fie separate cea de la Atena de cea de la Belgrad în ideea că populațiile balcanice trebuie să fie „un snop“ nu „o vârguță“ și în viitor să formeze „confederațiunea Orientului“.

La Comisia Europeană a Dunării, unde România trebuia să aibă un loc preponderent, ca țară riverană, cuiva îi venise ideea neghioabă să înlocuiască, pentru economie, pe delegat cu prefectul de Galați, știrbind astfel grav prestigiul țării în acest for internațional.

Tot M. A. E. îi revenea și obligația de a lămuri statutul navigației pe Prut. Austria și Rusia erau membre în comisia aferentă doar fiindcă râul se vărsa în Dunăre, „încolo Prutul rămâne tot cum l-a făcut Dumnezeu“. De 27 de ani inginerul englez Hartley încerca, fără succes, să convingă autoritățile române că Prutul putea fi navigabil și deci profitabil comerțului.

Și în problema trasării hotarelor cu Austro-Ungaria M.A.E. rămăsese pasiv. Folosind hărți din 1776 (de la cesiunea Bucovinei) și 1792 (după pacea de la Șiștov) topografi imperiali rășluiseră 14 110 ha din pământul românesc, susține Kogălniceanu, ca totdeauna bine informat.

*

Cu un buget croit în grabă, cu deputați grăbiți să ajungă cu o zi mai devreme la casele lor, Kogălniceanu remarcă înțelept: „criza o lasă să vină de la sine!“ Și într-adevăr lucrul nu avea să întârzie, în ciuda asigurării date de conservatori că gestionau mai bine banul public decât liberalii. Kogălniceanu amintește că, fiind ambasador la Paris, îi auzise pe miniștri predicând economii și vituperând „desfrânările bugetare ale miniștrilor imperiali“. Când au venit la putere, republicanii au supralicitat și lucrul s-a văzut în strălucirea balurilor, seratelor, primirilor de tot felul...

Intervențiile atât de ample, de documentate și de critice pe marginea bugetului nu sunt simple reacții umorale, cum au încercat destul de des să insinueze unii deputați, mai ales dintre „lupii tineri“ în curs de afirmare ca Al. Djuvara, C. Dissescu, G. Pallade ș.a. Altădată Kogălniceanu participase efectiv la întocmirea bugetului, era autorul a nenumărate legi, regulamente, instrucțiuni, dispoziții ce făceau posibilă transpunerea lui în viață și prin urmare perfect informat asupra eficienței unor posturi bugetare și inutilității altora.

Așa cum, an de an, bugetul suscita discuții nesfârșite, tot astfel agricultura și raporturile țărani-proprietari rămân practic la ordinea zilei neîntrerupt din 1857 până în 1886-1889. De data aceasta se adaugă un factor agravant: rășcoalele din primăvara anului 1888 care zguduiseră țara și siliseră pe de o parte guvernul să ia măsuri represive („i-au împușcat în cap de au căzut morți și pe urmă au venit să le facă autopsie“) și pe de alta să ofere remedii de calmare a spiritelor. Acestea se refereau la o nouă lege a tocmelilor agricole și alte dispoziții privind posibilitatea vinderii unor moșii. Kogălniceanu e nemulțumit că guvernul „o gândea, o răzgândea“. Apoi trebuiau stabilite responsabilitățile și el declară categoric că nu va vota credite „pentru atrocitățile comise în Ialomița și Argeș“ de armată. Execuțiile militare pentru păstrarea siguranței publice nu puteau fi trecute cu vederea. O nouă lege de învoieli agricole, prăpădită, „întorochiată“, făcută sub impresia ororilor întâmplare la sate avea să ducă la o nouă lovitură de stat, amenință Kogălniceanu. Și el era în măsură ca nimeni altul să o știe căci făptuise asemenea act la 2 mai 1864, ca prim ministru al principelui Cuza.

Ori de câte ori are prilejul, Kogălniceanu discută condiția țăranului; ea a străbătut ca un fir roșu istoria noastră, provocând căderi de domni, dispute necurmte în Adunare și rămânând mereu pradă jumătăților de măsură. A da vina pe legea din 1864 (care „emancipase pe țăran, nu-l împroprietărise“), cum făcea Al. Lahovari, nu însemna o rezolvare. Lumea satului continua să fie apăsată de abuzurile arendașilor, vechililor, primarilor ș.a. iar ideea proprietății era „sublimă“ și oamenii politici o inculcau țăranilor dar n-o aplicau. Kogălniceanu vede în punerea la dispoziția țăranilor a celor 2000 de moșii ale statului „o împuținare a pericolului proletariatului câmpenesc“. Numai că țăranii nu fuseseră consultați, fiind socotiți „materie brută, ca lucru... ca țiganii înainte de dezrobire“. În felul acesta doar „se întărește spiritul“ deoarece „chipul de a apăra proprietatea mai bine e de a avea legi drepte“.

*

O instituție care, în acești ani, din păcate, se implicase în momentele de criză internă prin reprimarea rășcoalelor, fusese armată. Și aici Kogălniceanu intervine pentru eliminarea birocrăției, echitate și aplicarea suplă a regulamentelor militare.

Despre ce era vorba?

Gh. Manu, ministrul de Război, ceruse două posturi de directori și Kogălniceanu, luându-l la „refec“, nu le vede necesitatea căci „mânuiuau inutil condeiul nu sabia“. Apoi, când elevii școlii militare din Iași se revoltaseră considerându-se defavorizați față de bucureșteni la aplicarea regulamentelor, le ia apărarea pățimaș, amintind că Iașii sunt „un oraș bolnav“, că sunt pedepsite

„muștele“ nu „bondarii“. În fine, critică și talia fixată pentru accesul în armată (1,54 m) amintind de statura lui Napoleon. Pedepsirea elevilor recalitranți i se pare scandaloasă: copii „de familie bună“ să fie retrogadați simpli soldați și obligați să trăiască în condiții improprie „cu trupa“. Dar aceste idei „de aristocrat“, cum îl învinuiește Gh. Manu, nu modifică soarta cadeților. La fel avea să se întâmple și cu votul său negativ pentru fortificațiile București – Nămolosa – Galați. Nici declarația patetică „îmi scriu testamentul politic“, combătându-le, n-a schimbat hotărârea Adunării. Cele 15 milioane s-au votat (cu 110 voturi pentru și 51 împotrivă), chiar dacă Moldova rămânea astfel descoperită în fața vrăjmașului.

Tema Moldovei este evocată cu obstinație de Kogălniceanu: „Sunt moldovean și omul care am adus aici pe Moldova, căci eu am fost propuitorul unirii“. Acum „e lucrată de idei subversive“. „Nu am fost om nici de revoluțiune, nici de dezordine, nici un ideolog“, dar „ideile socialiste sunt ideile viitorului, cerute de progresul omenirii“. Socialismul „e lipicios ca ciuma“, crede Kogălniceanu și el proliferază în spațiile copleșite de mizerie, de nemulțumire încât „cântecul lui de lebedă“ este să nu se ațâțe pasiunile politice.

*

Verva bătrânului luptător, elocința, dramatismul nu lipsesc, dar Parlamentul, populat de oameni pentru care trecutul apropiat și realizările lui nu avea acea aură sacră evocată obsedant de Kogălniceanu, nu-l urmează, refuză să subscrie mai toate amendamentele sale și nici nu se lasă convins să schimbe bila albă cu cea neagră la cutare proiect guvernamental. Vremea când avea tot plenul Adunării potrivit la un proiect și-i erau suficiente două ceasuri ca să-l convingă pare a fi apus. Temător să nu fie „îngropat politicește“ Kogălniceanu invocă prea des „bătrânețea“, „boala“, „faptele de odinioară“ și amintește cu obidă că în Fălciu, de pildă, „liberal – naționalii... pe el l-au uitat, nici de politețe nu-l mai vizitează“.

A trebuit să vină I. C. Brătianu, cu care se disputase toată viața, să-i exprime, în decembrie 1887, „considerația ce i se cuvine, ca unul care s-a acoperit de merite pentru țară“.

*

Din stârpe răzeșească de Fălciu, școlit în Germania, prezent vreme de 50 de ani pe scena politică românească, Kogălniceanu apare și în acești ultimi ani de viață același debater, același orator neîntrecut, perfect informat și care abordează cu aceeași competență politica externă, regimul de porto-franco, salvarea monumentelor istorice ori inamovibilitatea în magistratură. Dacă urmărim însă tabela de vot a Parlamentului la propunerile lui Kogălniceanu ca

și felul neiertător cu care tot mai des e înfruntat trebuie admis că s-a produs o
cezură. Titu Maiorescu o spune de altfel explicit: Kogălniceanu face parte din
generația Unirii, a principelui străin, constituționalismului, independenței, dar
azi acea generație nu mai înțelege „cerințele actuale ale statului nostru modern
și independent“.

Expresie a unui conflict între generații, eșecul lui Kogălniceanu în
Parlament obligă la rememorarea cuvintelor folosite chiar de el: Maurul și-a
făcut datoria...

Georgeta FILITTI

NOTĂ

Reluăm, după 14 ani, publicarea volumelor de *Oratorie* din opera lui M. Kogălniceanu. De această dată ediția este găzduită de Fundația Națională pentru Știință și Artă care a beneficiat și de sprijinul material al Ministerului Culturii și al Cultelor pentru tipărirea ei. Întreruperea editării și schimbarea casei editoare ne îndeamnă să reamintim cititorului ce volume au apărut, ca ediție critică, sub egida Academiei Române, din opera lui M. Kogălniceanu între 1974 și 1989. Iată-le:

- Opere, I, *Beletristică. Studii literare, culturale și sociale*, editor, Dan Simonescu, București, Editura Academiei, 1974;
- Opere, II, *Scrieri istorice*, editor, Alexandru Zub, 1976;
- Opere, III, *Oratorie*, I, partea I-a, 1856-1861, editori Dan Berindei și Vladimir Diculescu, 1983;
- Opere, III, *Oratorie*, I, partea a II-a, 1861-1864, editori Dan Berindei și Vladimir Diculescu, 1987;
- Opere, IV, *Oratorie*, II, 1864-1878, partea I-a, 1864-1868, editor Georgeta Penelea, 1977;
- Opere, IV, *Oratorie*, II, 1864-1878, partea a II-a, 1868-1870, editor Georgeta Penelea, 1980;
- Opere, IV, *Oratorie*, II 1864-1878, partea a III-a, 1870-1874, editor Georgeta Penelea, 1982;
- Opere, IV, *Oratorie*, II, 1864-1878, partea a IV-a, 1874-1878, editor Georgeta Penelea, 1978;
- Opere, V, *Oratorie*, III, 1878-1891, partea I-a, 1878-1880, editor Georgeta Penelea, 1984;
- Opere, V, *Oratorie*, III, 1878-1891, partea a II-a, 1881-1883, editor Georgeta Penelea, 1986;
- Opere, V, *Oratorie*, III, 1878-1891, partea a III-a, 1884-1886, editor Georgeta Penelea Filitti, 1989.

G. F.

**DISCURSURI, INTERVENȚII,
AMENDAMENTE, PROPUNERI**

SESIUNEA 1886 – 1887

*Mulțumește Parlamentului pentru acordarea recompensei naționale**

Domnilor deputați, când eram pe patul durerii și atunci când împlineam al 50-lea an de viață politică și literară, Parlamentul român a binevoit să-mi acorde o recompensă națională. Exprim Parlamentului adâncă mea recunoștință de această recompensă și nu o atribuit micelor mele merite, ci o atribui sentimentului de recunoștință pe care o are Parlamentul pentru generațiunea bătrână și pentru actele ce a făcut acea generațiune pe tărâmul național și social, la cari am contribuit și eu cu o mică parte. (*Aplauze.*)

Votul Parlamentului, departe de a mă îngâmfa, îmi impune o nouă datorie, aceea ca puținele zile cari le mai am de a petrece pe acest pământ, să le devotiez tot țării mele. (*Aplauze prelungite.*)

Cu ardoarea tinereței mele, cu energia bărbatului matur, cu experiența ce dau anii bătrânețelor, voi apăra și de acum înainte drepturile, interesele și demnitatea țării mele: neatârănarea în afară, democrația în întru. (*Aplauze prelungite.*)

Încă o dată dar exprim recunoștința mea Parlamentului, exprim recunoștința mea guvernului care a întărit acel vot și de aci trămit adâncă și respectuoasă mea mulțumire și recunoștință și către cealaltă parte a Parlamentului, către Senat, care asemenea a binevoit a se asocia cu votul domniilor voastre.

Încă o dată, domnii mei, primiți expresiunea recunoștinței mele.¹ (*Aplauze prelungite.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 31, p. 401, col. 3 – p. 402, col. 1.

NOTE

¹ În ședința Adunării din 3 decembrie 1886 Ion Poenaru Bordea adusese proiectul de lege pentru acordarea unei recompense naționale viagere de 2 000 de lei lui K., cu ur-

* Ședința din 12 ianuarie 1887.

mătoarea expunere de motive: „Acest nume, care-l găsiți în cartea națiunii încongiurat de aureola faptelor mărețe ca Unirea țărilor, împroprietărirea sătenilor, secularizarea averilor robite de greci, este în sine o istorie viuă a vieții noastre din epocă de renaștere“ („Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1885/1886, nr. 12, p. 127-128). Semnaseră 59 de deputați iar N. Dimancea ceruse urgența. Pensia începea de la 15 noiembrie 1886 și era reversibilă jumătate asupra soției; se mai adăugau 15 000 lei „pentru a surveni la cheltuielile reclamate de starea sănătății sale“. N. Ionescu, oponentul lui de totdeauna, ceruse ca „acest act de munificență parlamentară să se transforme într-un act de gratitudine națională“, căci era vorba „de un ilustru luptător în toate cestiunile cele mari ale țării“. M. Ferechide, ministrul de Externe, adăugase că K. a fost „totdeauna în fruntea mișcărilor care au creat România de astăzi“. Adunarea a votat în unanimitate (98 de voturi) acordarea recompensei.

*Asupra organizării serviciului de pompieri**

Domnilor, eu socotesc și o spun din experiența care am căpătat-o având onoarea să fiu coleg cu domnul președinte al Consiliului la anul 1880, când eram ministru de Interne, fiindcă de atunci s-a început a se cere despărțirea artileriei de serviciul pompierilor¹ și s-a numit chiar o comisiune care a adunat materiale prețioase și cred că acele materiale se pot da comisiunii actuale; dar socotesc, domnilor, că nu trebuie să ne gândim că dacă luăm din serviciul artileriei serviciul pompierilor, să-l organizăm tot militărește și mai cu seamă să chemăm tot militari în serviciul acesta.

Eu nu zic că va izbuti pretutindeni, dar într-o mare parte a țării se vor putea organiza și la noi servicii de pompieri prin voluntari. Experiența o va dovedi.

Se formează atâtea societăți, cum sunt societățile de tir și altele. Pentru aceea, dacă s-ar da un privilegiu, eu cred că s-ar putea face în mod voluntar și serviciul acesta de pompieri; de exemplu, o idee: nu zic că este cea mai bună, dar poate a se scuti de serviciul militar acei cari ar intra în serviciul de pompieri voluntari pe un număr determinat de ani. Auzeam pe domnul Șendrea odinioară zicând că aceasta este foarte greu, dar să mă ierte domnia sa, care este reprezentantele guvernului în consiliul de administrațiune a căilor ferate Roman-Cernăuți-Iași; mă adresez și la domnul Chiru, care este revizor al guvernului, și-mi iau libertatea mare a mă adresa și la domnul ministru de Culte² care a fost în pozițiune să vadă serviciul de

* Ședința din 15 ianuarie 1887.

pompieri voluntari de la gara Pașcani, unde este așa de bine organizat, căci nu s-a văzut un exemplu când focul să nu se fi stins fără a fi ars ceva...

Eu merg mai departe

Domnul președinte al Consiliului, I.C. Brătianu: De unde se recrutează acei pompieri?

Din înșiși lucrătorii ei; ce ar strica, de exemplu, dacă lucrătorii cari sunt cu sutele la drumul de fer de aici s-ar organiza în voluntari pompieri?

Domnule ministru, nu fac elogie, citez un fapt care este un merit; și-mi pare că domnul ministru de Culte a văzut acolo chiar și o muzică a serviciului de pompieri, care a întovărășit rămășițele răposatului mitropolit Calinic. Eu cred că în România mică, de exemplu la Turnu Severin, la Craiova unde cetățenii de acolo au văzut asemenea serviciu de pompieri în Banat, eu cred că chiar în București nu trebuie abandonată această idee. Aceasta este numai o idee care o dau, nu persist într-însa.

În ce se atinge de ceea ce a zis domnul ministru, că municipalitatea nu poate să fie încărcată cu tot serviciul de pompieri, domnia sa are dreptate; oriunde statul are edificii publice multe, este dator să vie în ajutor; nu ar fi cu drept ca municipalitatea din București să apere singură toate aceste edificii; acolo unde statul are edificii, precum la București, Iași, Craiova statul trebuie să intervie. Atâta aveam să zic.³

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 27, p. 350, col. 2-3.

NOTE

¹ Discuția pornise de la o interpelare a lui N. Ionescu privind separarea corpului de pompieri de Artilerie.

² D.A. Sturdza.

³ S-a decis constituirea unei comisii care să analizeze situația serviciului de pompieri, cu recomandarea ca să aibă în vedere eventuala lui despărțire de corpul de artilerie.

*Intervenție la proiectul de lege „pentru modificarea,
adăugirea și suprimarea mai multor articole din legea
în vigoare asupra pozițiunei ofițerilor“**

Domnilor deputați, eu din junețea mea m-am deprins ca în cestiuni de armată să fiu cel mai voios și să susțin totdeauna ideea că cu armata nu trebuie să se facă politică.

* Ședințele din 19 și 20 ianuarie 1887.

Ori de câte ori s-au cerut mijloace de întărire pentru armata noastră, eu nu m-am uitat cine este pe banca ministerială ci le-am dat. Asemenea și în privința organizării armatei, în privința pozițiunii ofițerilor, în privința drepturilor lor, iarăși am dat guvernului orice a cerut și mai cu seamă-i voi da totdeauna ceea ce va cere și va trebui încât privește disciplina.

Totodată vă aduc aminte cum că noi liberalii, când am venit la putere, prin programul de la Mazar-pașa, am luat îndatorire înaintea țarei că vom face ca și armata să aibă justiție. Prin urmare în acest proiect voi da guvernului mijloace ca să aibă o disciplină chiar de fer, însă voi lua seama ca sub cuvântul de disciplină să nu se facă nimănui cea mai mică strâmbătate. (*Aplauze.*) Voi cere ca ofițerul și chiar soldatul să nu se alunice niciodată ca să facă politică militantă; voi cere de la guvern să ia seama ca armata să nu se amestice în politică, căci ori de câte ori s-a amestecat armata în politică a făcut politică rea, care întotdeauna a compromis armata. Și-mi păstrez [sic], când va fi vorba în curând despre cele întâmplate la Botoșani¹, să fac întrebare domnului ministru: de ce a fost indulgent și a permis unora ceea ce n-a permis altora?

Viu acum la cele de față.

Domnule ministru, eu n-am studiat cestiunea, dar când am auzit pe domnul Paladi² vorbind, am luat proiectul și mi-am aruncat ochii pe dânsul și mărturisesc că am găsit lacune; dar vă mulțumesc că dumneavoastră ne lăsați puțința de a face legea mai bună. Armata este fiica țarei, este obiectul de dragoste și de venerațiune pentru toată țara și în sânul Parlamentului cred că nu se va găsi unul care să nu-i dea tot ce i se cuvine, pentru ca să ne putem rezema pe armată în ora pericolului. (*Aplauze.*)

Pe marginea articolului 22.³

Eu cred că sub numele de infirmități incurabile se înțelege și creierii moi, cu alte cuvinte idiotismul; și fac întrebarea aceasta, fiindcă mai târziu am să vă întrețin despre cestiunea aceasta, despre idiotism, care este o boală care din ce în ce crește.

Replică lui N. Dimancea, privitor la articolul 23.

Știu, am făcut o declarațiune, la care a aderat și onor, domn Dimancea⁴; am zis, domnilor, că toate legile militare, toate cestiunile atingătoare de armată nu trebuiesc tratate astfel încât să ne vedem împărțiți în două câmpuri. Nu înțeleg aceasta și-mi aduc aminte că întotdeauna, în

curs de 50 de ani, oricând a fost vorba despre armată, despre legi militare, niciodată nu am fost separat de ministrul de Rezbel, niciodată nu am combătut o lege de asemenea natură; prin urmare, nu am să combat nici această lege. Domniile voastre veți vedea ce voi face eu când se va prezenta raportul relativ la proiectul de lege prin care se cere un credit de 5 milioane pentru armată.

Domnul N. Dimancea: Dumneata vei propune să dăm 10 milioane.

Voi trata acest proiect de lege, tot așa cum am tratat și pe cel de față, adică din punctul de vedere al unei cestiuni cu totul națională și sunt bine încredințat că întreaga Cameră, ale cărei simțiminte în privința armatei le cunosc, va fi negreșit cu mine. Deci, pentru că totdeauna am avut plăcerea a vă vedea unanimi în cestiunile militare, ași dori ca și în privința acestui proiect de lege să nu ne dezbinăm, să fim uniți, să dăm țării și publicului, care ne privește și ne ascultă, ocaziunea de a vedea o ședință în care noi nu ne mai găsim față unii cu alții, astfel cum din nenorocire ne-am găsit de mai multe ori, încât se părea că noi nu toți eram români, ci eram, ca să întrebuițez cuvintele răposatului Rosetti, druzi și maroniți⁵.

Onor. domn Dimancea trebuie să fie convins că și noi cei din opozițiune suntem români și prin urmare ținem și dorim foarte mult a se da armatei tot ceea ce i se cuvine, tot ceea ce trebuie a i se da; pentru că cu toții știm că armata noastră este un corp compus din fiii, din frații și din părinții noștri, că armata noastră este o armată eminentemente națională, este întregul popor român sub arme. Nu înțeleg dar pentru ce domnul Dimancea vine și atacă pe domnul Paladi, care, insuflat de dorința de a se da oarecare garanții ofițerilor, a cerut ca comisiunea să fie altfel compusă decât se propune, mai ales când chiar domnul ministru de Rezbel a fost așa de bun încât s-a arătat dispus să primească propunerea Paladi? În ce păcătuiește propunerea domnului Paladi care nu cere altceva decât ca, atunci când este vorba de a se da în judecată un ofițer, el să fie judecat de *pairii* săi, de tineri, nu numai de bătrâni; să se lase loc de a vorbi nu numai rațiunea ci și inima? Apoi însuși domnul ministru de Rezbel ne-a spus ieri că la armată se mai cere și o sănătate de fier; și sănătatea de fier, se știe, este legată cu inima, se găsește la tineri nu la bătrâni. Eu, al treilea bătrân în această Adunare, căci cel întâi este domnul Vasilache Jorj și al doilea un altul pe care nu-l văd acum aci, eu zic, nu pot avea nici sănătatea, nici inima tânărului...

Domnul N. Dimancea: Dumneata ești un bătrân primejdios. (Întreruperi.)

Noi voim ca în tribunalul despre care e vorba să fie și inimă și sânge cald; căci cel cu inimă și cu sânge cald merge la bătălie, nu tombatera*, nu babalăcii, nu idioții. (*Aplauze.*) Judecătorul tânăr când va fi chemat să judece pe semenul său, va putea zice: A greșit fiindcă e tânăr, dar are alte calități și pentru aceasta-i va da circumstanțe ușurătoare sau îl va ierta de tot.

Dacă am face opozițiune, n-am da noi ministrului milioanele ce ne cere. Noi însă-i dăm tot ce este necesar pentru armată și de aceea cerem să fie și acest consiliu de revizie.

Noi înțelegem să avem un tribunal care să cerceteze cestiunea de drept și să păstreze unitatea în jurisprudență. Dar dacă domniile voastre găsiți că influența ministrului ar putea să fie prea mare asupra unui asemenea tribunal, nu aveți decât să mărginiți în ce condițiuni au să fie compuse aceste tribunale și să nu se lase ministrului latitudinea de a numi pe cine va voi. Aceasta este cu atât mai necesar, nu numai pentru apărarea, dar și pentru menținerea legei și a jurisprudenței.

Onor, domn Dimancea ne vorbește de opozițiune. Dar oare noi, opozițiunea, nu avem inimă de român? Nu avem și noi drepturi? Nu plătim și noi dări? Ce! Singurul nostru drept este ca la moartea noastră să vie, o caretă mai mult sau mai puțin poleită, care să ne ducă până la mormânt? Atât și nimic mai mult? Dar în opozițiune sunt oameni cari au pus multe pietre la edificiul nostru social!

Sunt dator să declar că mulți din membrii opozițiunii mă ascultă; dar eu nu fac decât să calmez animozitățile, ca să nu mai văd spectacolul dureros pe care nu l-am văzut decât la 1857, când nu eram decât druzi și maroniți.

Declar în numele opozițiunii că noi suntem români, că ne ocupăm cu viu interes de armata română și dorim și ținem ca în rândurile ei să domnească disciplina.

Domniile voastre știți ce au mărturisit acei cari au făcut pe 11 februarie și cum au silit pe generalul Florescu să recunoască că dacă armata a luat parte la acel act, care nu putea să se scuzeze, a fost că pe atunci de multe ori disciplina nu era întemeiată pe dreptate și dreptatea este sufletul disciplinei.

* Persoană cu idei învechite, retrograde (din neogr. *ton patéra*, care imită pe tata).

Noi voim ca și în armată toți să găsească justiție; și fiindcă cunosc pe generalul Angelescu⁶ și știu că are sentimente bune și voiește să fie disciplină în armată, i-am arătat în particular un caz, acela al deselor strămutări de ofițeri dintr-un loc într-altul. Am văzut, domnilor, ofițeri strămutați într-un an de șapte ori; duși de la Dorohoi la Constanța, de la Constanța la Severin și de la Severin, Dumnezeu mai știe unde. Ei bine, aceste strămutări sunt o ruină pentru ofițeri...

Domnul N. Dimancea: Aceasta înainte de 1876?

Pentru ce mă siliți să vorbesc?

Domnilor, față cu ministrul de Război, și mai cu seamă cu domnul general Angelescu, vă declar că nu am nici o ură. Știu că domnia sa voiește binele armatei; și ar fi bine, domnule Dimancea, să-ți aduci aminte că și eu sunt scriitorul programei de la Mazar-pașa și că am zis sus [sic!] armata să aibă și ea justiție. În cestiuni de armată noi primim excesul de patriotism și nu știu dacă nu-l vom avea noi.

Rog dar pe domnul ministru de Rezbel să fie așa de bun și să se gândească serios că îndată ce se va ține de legea actuală, trebuie să accepte și consecințele ei.

Se zice că consiliul de revizie nu dă nici o garanție pentru justițabili; că a se menține nu este de nici un folos, ci din contra se aduce o prelungire de judecată. Dar prelungirea de judecată în acest caz este un lucru bun. Înțeleg ca, în timp de rezbel să voiți a se termina o judecată în 24 de ore; dar în timp de pace nu trebuie pusă atâta grabă; este bine a se lăsa timp ca să se rostească și opiniunea publică și e bine să se rostească când e vorba de soarta unui ofițer.

Va veni timpul și, în curând, când eu chiar vă voi da putere ca să se curețe armata de oamenii cari nu mai sunt apți pentru armată, cari, deși au merite mari, dar azi au îmbătrânit și nu mai pot lucra în armată. Domnilor, este un lucru...

Domnul N. Voinov: Boala de cap.

Domnul Voinov mi-a apucat înainte. Da, boala de cap; și această boală, din nenorocire, sporește. Apoi dacă trebuie undeva ca mai cu seamă capul și trupul să fie sănătos, este tocmai în armată; acolo trebuie să fie puterea și judecata întreagă, căci greșala unui om făcută din aceste cauze, poate să compromită armata întreagă și țara.

Nu avem intențiune, domnule Dimancea, nici unul din noi să facem opozițiune; dar avem voință statornică să facem ca legea actuală să fie mai bună decât celelalte; fiindcă măcar pe tărâmul acestea noi bătrânii liberali avem pretențiunea de a fi consecinți cu ceea ce am făgăduit; sunt sigur că domnul Brătianu, dacă ar fi fost aici, și-ar fi adus aminte că noi am făgăduit armatei justiție mai nainte de toate.

Domnul Disescu a făcut în sesiunea trecută o propunere ca bătrânii de la Curtea de casațiune să fie scoși la pensiune și eu atunci m-am opus; dar la armată, unde unui militar i se cere să facă 20-30 kilometri pe zi, acolo trebuie trup sănătos și cap și prin urmare eu voi da domnului ministru puterile ce-i trebuie pentru a putea face orice îndreptare; căci nu voiesc ca armata, din cauza greșelei unui om, să compromită gloria strămoșească și interesele naționale.

Rog dar pe domnul Dimancea, care este un bătrân vicepreședinte, să nu ne mai arunce noi cuvinte ca cele ce a pronunțat și să fie așa de bun să nu facă ca această lege să cadă pe tărâmul de majoritate și minoritate.

Totodată sunt dator să declar că mai mulți dintre cei capabili și speciali în materie de drept împărtășesc opiniunea.

Așadar, domnule Dimancea, aci nu este vorba de guvernamentali și de opozițiune; aci sunt două opinii cari se discută cu toată sinceritatea și se cercetează care poate să fie mai bună. Să nu se zică dar că noi încestiuni de armată facem opozițiune. Dar ce suntem noi, domnule Dimancea? Suntem tătari, cerchezi, ostrogoți? Cum! Nu ne lăsați dumneavoastră și nouă acest drept, ca măcar în materie de apărare a țării noastre, a căminelor noastre, a mormintelor părinților noștri, să simțim ca domniile voastre?... Ei, domnule Dimancea, pui prea mult zel și acest zel nu este bun! Sunt sigur că domnia voastră, judecând mai cu sânge rece, veți vedea că sunteți greșit; și apelez în contra domnului Dimancea din acest moment, ca domnia sa să judece și să vadă dacă nu a greșit când ne-a aruncat cuvântul de opozițiune.⁷

Propune un nou articol în lege.

Am luat cuvântul pentru a propune aci intercalarea unui nou articol și iată motivele cari mă îndemn de a face această propunere:

Știți, domnilor, că în Franția există o lege prin care se regulează modul de retragere al unui general când ajunge la o vârstă oarecare. La noi lipsa unei asemenea legi este foarte mult simțită și prin urmare în această privință ar trebui să facem și noi ceva.

Este incontestabil că în armata noastră s-a făcut mari progrese; că astăzi un sublocotenent posedă un capital de instrucțiune pe care mai nainte nu-l puteam găsi la mulți colonei și generali. Istoria rezbelilor ne arată că multe bătălii, chiar în veacul nostru, au fost pierdute și soarta unor state compromisă numai din cauza bicisniciei comandanților de armată.

Generalii noștri nu sunt în această pozițiune; dar voi cita un fapt dureros, de la care voi purcede ca să vin pe urmă la concluziunea pe care rog pe domnul ministru de Rezbel să binevoiască a o primi.

Unul din vechii noștri generali, cari a strălucit mai mult pe câmpul de bătaie, pot zice un erou, după ce s-a întors de acolo, a fost lovit de boala creierilor. (*Întreruperi.*)

Am durere pentru aceasta și nu doresc a cita nume.

Acel general, când a simțit că-i vine cel dintâi atac, a exprimat dorința de a se retrage din pozițiunea sa, spunind familiei sale să stăruiască pentru aceasta și a adăugat: eu nu mai sunt astăzi om! Din nenorocire sunt alții cari nu-l egalează în capacitate și cu toate acestea nu voiesc a face astfel; pentru că știți domniile voastre, cel prost e mult mai perseverent.

Domnul ministru cunoaște excepțiunile de la regula generală și poate trimite să se odihnească pe acei domni și să-i înlocuiască cu elemente mai tinere și cari posedând nu numai o sănătate de fer, dar și creieri vârtoși.

Domnilor, cu sistemul nostru, cu puterea draconică ce se dă unui general comandant, soarta tuturor inferiorilor e în mâna acelui general. Putem dar noi să lăsăm pe ministru în neputința în care se află astăzi; putem noi să lăsăm a se sacrifica o diviziune întreagă pentru un om care nu mai este în stare să înțeleagă?

Cunosc, domnilor, pe un general care, când ieșea pe drum la preumblare chiar pe ulițele cele mai nepopulate ale orașului în care se afla, chiar seara ținea a fi însoțit la oarecare distanță de un adjutant și mai departe de acesta de o ordonanță. În adevăr, regulamentul prevede, când un general merge în fruntea corpului său, distanța ce trebuie să aibă pe lângă general atât adjutantul cât și ordonanța; dar când bunăoară el se ducea la preumblare sau la vreo societate, ce ați zice domniile voastre când ați vedea pe acel domn general păstrând ighemoniconul cel mai mare? Într-o zi bietul adjutant făcuse greșala de se cam apropiase de general; atunci generalul întorcând numai puțin capul spre dânsul, i-a zis: te trămit înapoi. (*Ilaritate.*)

Altădată un colonel, om foarte capabil, care are un nume însemnat în literatura noastră, s-a prezentat la el ca să capete un concediu și i s-a făcut imputare: de ce n-a venit în ținută mare; și zor să-l trimită la cazarmă.

Aici nu pot să zic că e altceva decât numai un idiotism, o grandomanie neînțeleasă; dar închipuiți-vă domniile voastre în vreme de război ce ar face o diviziune în cap cu un asemenea general? Credeți-mă, domnilor, nu fac cea mai mică personalitate, constat pur și simplu faptul. Neapărat este de trebuință să garantăm pozițiunea și drepturile superiorilor în raport cu inferiorii lor; dar când avem a face cu un becisnic de trup, becisnic de suflet, acestuia nu trebuie să-i dăm ce nu i se cuvine.

De aceea, întreb pe domnul ministru dacă voiește domnia sa să înfațișeze un asemenea proiect de lege, sau primește să punem noi acum în această lege un articol în interesul armatei.⁸

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 29, p. 381 – col. 2-3; nr. 30, p. 385, col. 3; p. 389, col. 1, p. 390, col. 2; p. 391, col. 1-3.

NOTE

¹ Pentru incidentele de la Botoșani vezi *infra*, p. 23 și urm.

² G.D. Palade protestase la început că textul noului proiect nu a fost împărțit deputaților spre a-l studia. Apoi, la discuția generală, declarase că „în el se ascund reforme detestabile“, în sensul că pe de o parte „împușinează garanțiile pe care trebuie să le aibă militarii în justiție“ iar pe de alta îi expune „la pedepse foarte simțitoare“.

³ Articolul nu preciza natura infirmităților ci lăsa la latitudinea comisiei medicale să decidă dacă ofițerul nu fusese atins „de o infirmitate care-l face cu totul impropriu serviciului militar și nesusceptibil de întremare“.

⁴ Articolul 23 discuta componența consiliului de revizie și se propusese suprimarea lui. Autorii proiectului considerau că existența consiliului de anchetă (articolul 24) era îndestulătoare pentru soluționarea litigiilor privindu-i pe ofițeri. G.D. Palade observase că dacă consiliul de anchetă e compus contra legii, cel intimat e defavorizat și în absența consiliului de revizie nu are unde reclama. N. Dimancea îl combătuse nu pentru susținerile în sine ci ca fiind membru al opoziției.

⁵ Maroniții sunt o comunitate catolică constituită în Liban înainte de secolul VII, în jurul mănăstirii Sf. Maron. Conflictele permanente cu druzii musulmani din preajmă au dus la incidente sângeroase în 1860, când au pierit 6 000 de maroniți. Masacrarea lor a continuat în timpul primului război mondial. În deceniul patru al secolului XX comunitatea maronită, condusă de un patriarh, număra cca 300 000 de membri.

⁶ Generalul A. Angelescu era ministru de Război.

⁷ Pe K. îl combătuse N. Dimancea, care observase prezumțios că dacă s-ar ține seama de opinia acestuia „ar fi ca punctele culminante ale legii să fie dictate de opozi-“

țiune, ceea ce n-ar fi just pentru că răspunderea este a noastră, a majorității". Articolul 23 a fost suprimat.

⁸ Ministrul de Război a explicat că nu poate proceda la epurări din posturile de conducere ale armatei prin pensionare deoarece legea actuală este „nedreaptă” și nu le poate garanta beneficiarilor „o existență mai bună”. Ar fi fost însă bucurios dacă în Adunare s-ar fi depus un proiect de lege lămuritor în acest sens.

*Raport la proiectul de lege pentru un credit extraordinar
de 5 048 702 lei deschis ministerului de Război, necesar
aprovizionării armatei**

Domnilor deputați,

Comitetul delegaților s-a ocupat cu cercetarea proiectului de lege adoptat de toate secțiunile Camerei și prin care proiectul deschide guvernului un credit extraordinar de lei 5 048 702, pentru aprovizionarea materialului de răzbel necesar armatei și care credit să fie acoperit prin emisiune de rentă amortizabilă 5 la sută.

Delegații secțiunilor au fost:

La secțiunea I	M. Kogălniceanu
La secțiunea II	Ștefan Belu
La secțiunea III	N. Gane
La secțiunea IV	Gr. Vulturescu
La secțiunea V	N. Rășcanu
La secțiunea VI	G. Beloianu
La secțiunea VII	Const. Chr. Cerchez.

Comitetul delegaților a aprobat cererea guvernului în unanimitate și a numit pe subscrisul raportor, însărcinat de a apăra proiectul de lege înaintea domniilor voastre.

Îndeplinindu-mi această însărcinare, subscrisul am onoare a vă raporta că comitetul a ascultat în sânul său atât pe domnul ministru de Răzbel cât și pe președintele Consiliului, în privința motivelor cari pun pe guvern în necesitate de a cere țării acest sacrificiu bănesc.

Aceste motive sunt cele următoare:

1. În bugetul cheltuielilor ordinare ale armatei nu sunt prevăzute alocațiuni din cari să se poată face cheltuielile reclamate de completarea materialului de răzbel.

* Ședința din 22 ianuarie 1887.

2. În fața eforturilor ce toate statele mari și mici [î]și dau pentru a-și perfecționa și spori materialul de război, România nu poate și nu trebuie să se oprească numai la ceea ce are astăzi.

3. Guvernul mai este dator a spori flota țării, spre a fi pusă în stare de a corespunde la destinațiunea ei pentru poliția și paza porturilor noastre fluviale și maritime, precum și de a stabili o comunicațiune regulată și permanentă între aceste porturi, nu mai puțin și între România și între provincia noastră transdanubiană.

Comitetul delegaților, întocmai ca și guvernul, au fost uniți în aceeași idee, că trebuie să facem ceea ce fac statele ce ne înconjoară, ceea ce din nenorocire face Europa întreagă. Toate statele doresc pacea și se efortează de a conserva cât se poate mai mult popoarelor lor acest bun suprem, ce se numește *pacea*, dar totodată vedem că aceste state, mari și mici, se pregătesc de război, poate pentru a se conforma vechiului adagiu: „*Si vis pacem, para bellum*“.

Astfel chiar Belgia, chiar Suedia, a căror neutralitate este garantată și prin acte internaționale și prin avantajele pozițiunii lor geografice, nu se opresc dinaintea sacrificiilor celor mai grele spre a-și spori și perfecționa mijloacele de apărare.

Cum dar România, situată, la porțile Orientului, expusă pericolelor ce cuprinde în sine numai singurul cuvânt de *cesiunea orientală*, cum țara noastră ar putea sta indiferentă și nepăsătoare la cele ce se petrec împrejurul nostru, când instinctul conservățiunii ne impune datoria, ca chiar în somn să avem pururea un ochi deschis și pururea să fim pregătiți și gata pentru a ne apăra pământul și neatârarea înaintea a orice năvăliri străine din orice parte ea ar proveni?

Așa fiind, este o necesitate națională ca să ne sporim și să ne perfecționăm armata și flota, ca să le înzestram cu toate perfecțiunile ce știința a inventat, ce geniul războiului a introdus în arme și în proiectilele de atac și de apărare. Mă măgulesc a crede că prețuind în adevărată sa importanță această necesitate ce ni se impune, făcând abstracțiune de orice spirit de partid, aflându-ne în fața unui interes care ne este comun, majoritate și minoritate, guvern și opozițiune, domniile voastre veți face ceea ce au făcut toate Camerele ce ne-au precedat, veți face ceea ce noi am făcut totdeauna, adică domniile voastre, domnilor deputați, veți da guvernului sau mai bine zicând înseși țării mijloacele pentru a putea face față pericolelor din afară; și aceasta, să fie bine în-

teles, nu pentru a ataca, nu pentru a jicni dreptul și fruntarie străine, ci numai pentru a apăra tot ce o națiune are mai scump: *patria noastră, independența noastră*.

În numele comitetului vă propun, domnilor deputați, aprobarea proiectului de lege următor. (*Aplauze.*)

PROIECT DE LEGE

Art. I. Se deschide pe seama ministerului de Rezbel un credit extraordinar de lei 5 048 702, pentru aprovizionarea materialelor de rezbel necesare armatei.

Art. II. Acest credit se va acoperi prin emisiune de rentă amortizabilă 5 la sută. (*Aplauze.*)

Raportor, M. Kogălniceanu.

Domnul președinte: Discuțiunea generală este deschisă. Domnul Kogălniceanu are cuvântul.

Domnilor, socotesc că aceasta ce ați auzit o veți găsi îndestulătoare.

Ar fi cu greu ca într-o cestiune ca aceasta, unde se atinge de banii dați pentru armătură, să putem intra în amănunțimi.

Vedem că statele cele mai mari, a căror voce se poate sprijini cu milioane de baionete, încă când vin cu asemenea cestiuni înaintea Parlamentelor, patriotismul parlamentar impune fiecăruia o prudentă tăcere.

Nu putem să vă spunem anume câte puști, câte tunuri și cât material ne trebuie, acestea nu le putem spune.

Din ceea ce domniile voastre vedeți și citiți, puteți constata că toate puterile vor să fie pace. Cu toate acestea, numai Dumnezeu știe ce poate aduce ziua de mâine. Toate puterile vor pacea; dar cine o garantează? Eu cred că în toată Europa numai un om, doi poate să știe ce este. Noi protectorat nu mai avem; neutralitatea nu ne este garantată; nu mai suntem ca în vremea vasalității când bărbatul plătea pentru femeie; acum plătim noi înșine.

Domniile voastre știți că armata noastră, cu toate sacrificiile care le-am făcut, încă nu are tot ce-i trebuie; pentru că din nenorocire geniul rezbelului descoperă noi arme, noi proiectile. Acestea trebuie să le avem și noi și trebuie să le avem mai ales astăzi, când din nenorocire soarta

bătălielor nu atârnă numai de la bravură, despre care românii au dat dovezi în toți timpii, dar atârnă și de ceea ce ai în mână, dacă pușca e bună sau nu. (*Aplauze.*)¹

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 32, p. 418, col. 1 – p. 419, col. 1.

NOTE

¹ Proiectul a fost primit cu 82 de voturi pentru și unul împotrivă.

*Discurs asupra situației politice din țară**

Domnii mei, astăzi pentru întâia oară am cerut și eu cuvântul în Cameră de când am reintrat. Eu socotesc că n-ar fi drept, mai ales pentru un Parlament liberal, ca, după ce unul din opozițiunea multicoloră ia cuvântul și interpelă pe ministru și după ce ministrul răspunde toatei opozițiuni ca unicoloră, îndată să închidă discuțiunea. Ei bine, și noi avem dreptul, acei cari nu facem parte nici dintre guvernamentali, nici din opozițiunea *quand même*, să zicem cuvântul nostru. Aci este o cestiune care interesează țara întreagă și așa fiind, vă rog să binevoiți a mă lăsa să vorbesc; cu atât mai mult că eu difer de mulți dintre domniile voastre, în privința chipului cum se discută cestiunile în actuala sesiune a Parlamentului nostru. Eu socotesc că astăzi acela își iubește țara mai mult care contribuie la alinarea, iar nu la excitarea pasiunilor politice. Sunt om bătrân; lăsați-mă să spun că, cu mare durere am văzut cum se discută de câțva timp în această Cameră și când m-am rădicat din patul de durere și am revenit între domniile voastre, cu durere vă spun că n-am mai recunoscut Parlamentul.¹ Ce? Suntem Parlamentul României? Suntem Parlamentul națiunii române? Suntem o societate română? Sau, cum zicea odată Rosetti, suntem cruzi și maroniți?

Domnul N. Dimancea: Cer cuvântul pentru închidere.

Am onoarea să declar domnului Dimancea că rău face să ceară închiderea discuțiunii, căci de ar putea să-mi închidă gura astăzi, însă mâne

* Ședința din 24 ianuarie 1887.

nu, căci am să vin cu o nouă interpelare; prin urmare, lăsați-mă să vorbesc, să-mi vărs focul, nu aruncând untdelemn peste foc, ci apă.

S-a vorbit de Mavrodolu²; am să vă vorbesc și eu; și când ați vorbit astfel, trebuia mai întâi să fi luat bustul lui Manolaki Costache, pe care-l aveți în fața domniilor voastre, și să-l fi dat afară din Cameră. Lăsați-mă dar să vorbesc.

Voci: Să vorbească.

Domnul vicepreședinte: Fiindcă Adunarea voiește continuarea discuțiunei, discuțiunea nu se va închide, dar vă pun în vedere că în ordinea înscrierii e domnul C. Arion.

Domnul C. Arion: Schimb cu domnul Kogălniceanu.

Domnul N. Dimancea: Dacă urmează discuțiunea, vă rog, domnule președinte, să mă înscrieți și pe mine în fond.

56211
Domnilor, alaltăieri Camera aceasta, cu 81 de bile albe și una neagră – și știți că una contra e confirmarea unanimității, iar nu denegarea – a venit și a votat cinci milioane cerute de guvern în interesul apărării țării³, și am convingerea că această Adunare, care pe tărâmul cestiunilor din întru se ceartă, cum vedeți domniile voastre, și vine până la cuțite, ori de câte ori se atinge de binele țării, va vota cu aceeași unanimitate îndoit, întreit decât a votat alaltăieri. Votul de alaltăieri arată că opozițiunea care se agită atât de mult în cestiunile din întru, când se atinge de cestiunile din afară, de apărarea țării, nu se dă înapoi ca să dea ajutor guvernului.

Domnilor, eram bolnav și în timpul boalei mele, Camera în unanimitate mi-a dat o recompensă națională⁴; aceea pentru mine mi-a impus obligațiunea ca, cât voi trăi să nu fiu cu pasiune și cu părtinire, ci să caut cât se poate mai mult, mai ales în fața împrejurărilor din afară, să spun bătrânescul meu cuvânt, cerându-vă să discutăm cu francheță și lealitate, ca fii ai aceleiași țări.

Pe când mă aflu bolnav, citeam jurnale și cu mare părere de rău am văzut că sub guvernul liberal, acei cari în acest Parlament luau cuvântul și se pronunțau contra guvernului liberal, nu erau conservatori, căci conservatorii sunt foarte puțini, nici nu știu dacă este veri un adevărat, adică vechi conservator; aci sunt câțiva din acei cari se numesc junimiști; până în anul acesta dumnealor au făcut un fel de opozițiune, iertați-mă să zic cuvântul, o opozițiune foarte blândă, blajină. Să mă ierte domnul Carp, dacă voi spune că domnia sa a venit în fiecare an cu câte un discurs în privința băncei, a etalonului de aur și în privința comunei. Domnul Maiorescu a ridicat cestiunea mai sus și cu multă blândețe vine și pune

câte o teorie constituțională... Domnilor, nu veți bănuî că eu părtinesc pe conservatori sau pe junii conservatori, domniele lor mă onorează cu o foarte mare antipatie; și eu sunt dator să declar la rândul meu cum că, în strâmtoarea minții mele, eu nu doresc ca după domnul Ion Brătianu să vină junimiștii la putere. (*Aplauze, ilaritate.*)

În anul trecut erau numai vreo patru, cinci opozanți în Cameră, era amicul meu domnul Palade, domnul Butculescu, domnul Rădulescu și eu; așa de puțini opozanți eram încât nu găseam cinci ca să subscriem un amendament al nostru; și ne trebuia să punem mare energie pentru a fi ascultați. Însă de atunci s-au schimbat lucrurile; când am venit astăzi aci, am văzut că s-a înmulțit opozițiunea, că sunt vreo 40 sau 45. M-am întrebat: care să fie cauza? De unde vine aceasta? Și mai ales m-am îngrijit foarte mult, fiindcă sunt liberal. Va zice poate cineva: cum? Kogălniceau liberal! Da, liberal și am patentă că sunt liberal, această patentă este dată la *Concordia*⁵, unde răposatul Rosetti a recunoscut că 2 mai⁶ a fost un mijloc de a ajunge la democrație. La acea patentă dată la *Concordia* țin și cu dânsa mă prevalez către domniile voastre că sunt liberal. Dar mai am și alte documente că sunt liberal. Până la 1862, până la unirea definitivă, nu veți tăgădui că am fost șeful partidului liberal din Moldova. După ce s-a făcut unirea și am venit aci, îndată s-au unit conservatorii de acolo cu cei de aci, iertați-mi expresiunea populară și puțin parlamentară, cum se zice, îndată s-au mirosit. Asemenea și liberalii s-au unit. Eu, șeful partidului liberal din Moldova, am găsit aci pe șeful sau șefii partidului liberal de aci, pe domnul Rosetti și pe domnul Brătianu. Domniele lor erau șefii unui partid liberal mai numeros și mai bine organizat decât cel din Moldova și aveau pentru dânșii capitala țarei; reprezinta o forță mare orașului București, oraș eminent liberal, eminent român și partidul liberal [î]l avea. Prin urmare, am zis: am experiența mea, am trecutul meu, am meritul meu mai mult sau mai puțin; dar în regimul parlamentar se lucrează și se votează cu majorități și astfel m-am închinat domnilor Brătianu și Rosetti, cari reprezentau o valoare parlamentară mai mare și de aceea am primit să fac parte din ministerul domnului Brătianu, sub președinția dumnealui deși eu eram mai bătrân.

Eu dar, vechiul, bătrânul liberal, când am văzut intrând în această Cameră pe acei juni liberali pe cari nu guvernul, cum zicea domnul Stătescu, ci partidul liberal, cum zicea domnul Brătianu, i-a adus în Parlament, m-am întrebat pentru ce i-a adus? Fi-va pentru ca să sporească numărul voturilor? Nu, n-avea trebuință căci ați văzut că alaltăieri s-a votat o

moțiune de încredere cu 105 voturi; dar pentru că din generațiunea vechiă nu mai sunt decât frații Brătieni, Nicolae Ionescu și cu câțiva alții puțin mai tineri decât noi și pentru că nu trebuie ca deodată cu bătrânii să dispară și partidul liberal, aducerea tinerilor aci a fost ca să se întemeieze continuarea partidului liberal, ca acest partid să se mențină și după ce bătrânii vor dispărea.

Iată dar, după părerea mea, legitimarea aducerii în Cameră a tinerilor de valoare de care astăzi se glorifică tribuna română.

Dar care este cauza, și aci este grija mea, că acești tineri s-au dezlipit de partidul liberal guvernamental? Care este cauza că acești tineri sunt astăzi cei mai violenți dintre opozanți? Onor. domnul Stătescu a zis că dumnealor fac opozițiune pentru ca să aibă gloriola ce dă opozițiunea. Eu cred din contra că a face parte din opozițiune nu este a te glorifica, cum se glorifică acei cari capătă decorațiuni; eu cred că este cu totul altfel. Cauza care a făcut pe acești tineri să se retragă din partidul liberal guvernamental trebuie să o căutăm aiurea.

Domnii mei, repausatul Rosetti, cu cari de multe ori am fost în luptă, dar la cestuini mari totdeauna împreună, zicea un cuvânt; el zicea: „noi liberalii avem o biserică foarte largă, ușile noastre și ferestrele noastre sunt deschise și primim pe oricine vine...”

Domnul ministru al Justiției, Eugen Stătescu: Cine vrea să intre, intre; cine vrea să iasă, iasă; iar pe mișei îi dau afară!

Eu vă mărturisesc că partea cea din urmă n-am auzit-o la Rosetti. Dar când domnul ministru de Justiție ar fi hotărât să facă aceasta, îi promit că mulți din cei vechi s-ar întoarce îndărăt în partidul liberal guvernamental...

Domnul ministru al Justiției, Eugen Stătescu: Eu vă pot asigura că ceea ce am zis sunt cuvintele textuale pe care le-am auzit din gura repausatului Rosetti.

Vă sunt recunoscător și de cuvintele acestea, căci voi profita de dânsule.

Rosetti zicea: în partidul liberal avem o biserică largă cu ușile deschise și cu ferestrele deschise; și când zicea acestea, Rosetti nu era în guvern. Cu cât mai mult se lărgește acea biserică când partidul liberal e la guvern, atunci negreșit, domnilor, nu veți tăgădui că mulțimea neofitilor ar trebui să fie mai mare, fiindcă chiar la biserica lui Dumnezeu popa la

sfârșit aduce anafora; dar cu cât mai mult când a venit partidul liberal la guvern, închipuiți-vă ce anaforă era. (*Ilaritate.*)

Răposatul Manolache Costachi califica această anaforă traistă cu grăunțe. (*Ilaritate.*)

Au intrat mulți atunci, nu din cauza principiilor, ci din cauza anaforelei și a intrat un număr așa de mare încât a dat afară pe mulți din cei vechi.

Domnul ministru al Justiției, Eugen Stătescu: Cari adică s-au dus fiindcă nu mai găseau anafora? (*Ilaritate.*)

Nu, pentru că dacă se isprăvea anafora, nu era să aveți atâta îmbulzeală; dar tocmai pentru că era anafora, au intrat mulți din acei pe cari domnul ministru al Justiției pretinde că i-a calificat repausatul Rosetti așa cum eu nu auzisem de la dânsul.

Eu, domnilor, ca moldovean, mi-aduc aminte că astăzi în fiecare județ din Moldova sunt o mulțime de liberali prizonieri și maltratați ca vai de ei. (*Aplauze din partea opoziției.*)

Prin urmare, iată ce a făcut, cred eu, pe mulți din Adunare să zică: dar oare mai suntem noi partidul liberal? Apoi pentru ce noi tinerii să intrăm în această biserică și să ne facem solidari cu păcatele bătrânilor? Iată cum explic eu această recrudescență din partea tinerimei, această violență care până la un punct oarecare-și are și ea înțelesul ei.

Domnilor, aceasta m-a făcut pe mine să mă îngrijesc; căci oricum să fie, sunt calul de bătaie care, dacă trâmbițașul sună, merge de se pune la rând. Vă mărturisesc că m-a durut foarte mult când am văzut pe domnul Brătianu, cu care am avut onoarea să-i fiu coleg în mai multe rânduri, m-a durut când am văzut că atacă pe proprii săi soldați; și iarăși m-a durut foarte mult când am văzut cum că conservatorii întrebuințează în contra partidului liberal armele cari noi odată le-am întrebuințat contra lor.

Cu toate acestea, domnii mei, nu mi-am propus să iau cuvântul îndată ce am venit în Cameră ci am stat și am observat și vă mărturisesc că scenele cari s-au petrecut în ședințele când s-a răspuns la interpelările domnului Maiorescu și domnului Flea⁷ m-au durut mult și să mă ierte domnul ministru al Justiției a-i spune că eu nu l-am cunoscut așa pe dumnealui. Eu, care pentru dumnealui aveam și am nu numai multă stimă dar și admirațiune, când eram cu dumnealui în Minister l-am botezat *nomofilax* și sunt dator să declar că de multe ori veneau discuțiuni în Consiliul de miniștri între noi când, pentru rațiuni de stat, voiam să adoptăm

oarecari măsuri cari nu prea erau conforme cu textul legii și acela cari se opunea de multe ori mie și chiar președintelui Consiliului era onor. domnul Stătescu, care zicea: „legea nu iartă aceasta“ și de aceea l-am calificat în toată credința de *nomofilax*...

Domnul ministru al Justiției, Eugen Stătescu: Eu am rămas cu cultul legii, dar n-am făcut mulți prozeliți.

Se poate; mai totdeauna profesorii și șefii de școală sau de partid au pățit aceasta; după moartea lor vine recunoașterea meritelor lor. (*Ilaritate.*)

Așadar, mărturisesc că n-am recunoscut pe fostul meu coleg și *nomofilax* în răspunsurile sale la aceste interpelări. Domnia sa a trebuit să-și aducă aminte, și-și aduce aminte, că în alte țări ministrul Justiției este totdeauna și ministru *de grăce*, ministrul dreptății dar și ministrul blândeței și al bunății. Aceste sarcine care chiar se pun la titlul ministrului de Justiție-i impun mai cu deosebire un limbaj și idei și propuneri foarte moderate.

Domnul Stătescu într-o zi a zis: Domnilor, nu strigați așa tare, căci dacă este ca rezultat să se dobândească prin tăria plămânilor, eu de mai nainte mă declar bătut, căci n-am plămâni tari. Așa este, și recunosc că domnul ministru a vorbit totdeauna cu un ton foarte blând și cu expresiuni alese. Dar de... cuvintele domniei sale de multe ori pentru opozițiunea întreagă ajungea a veni la un bun rezultat ca acela, cum zic turcii, al săgeților învălitate cu bumbac. Când am văzut alaltăieri în „Monitor“ că în răspunsul ce dădea onorab. domn Maiorescu care deplora, ca și domnul ministru însuși, excesele făcute la oarecari redacțiuni, când am văzut că domnul ministru al Justiției termina cu aceste cuvinte discursul domniei sale: „*Que messieurs les assassins commencent*“, când a zis aceste cuvinte domnul Stătescu, vă mărturisesc că m-am întrebat: oare am auzit bine? Oare ca bătrân n-am pierdut și eu vivacitatea auzului? Și am întrebat în dreapta și în stânga și mi s-a răspuns că am auzit foarte bine. Apoi când se zice asemenea cuvinte, onorabile fost și stimat coleg al meu, ce mai vorbiți de pasiuni la alții? (*Aplauze din partea opozițiunii.*) Și aceste cuvinte s-au adresat opozițiunii întregi și prin urmare și mie, cu toate că eu fac o opozițiune cu totul obiectivă, iar nicicum subiectivă.

Domnilor, când am văzut că se aduce aci cestiunea Botoșanilor, m-am crezut dator să zic și eu cuvântul meu și înainte de toate să vă spun că eu difer de onor. domnul Take Ionescu în ceea ce privește cestiunea amnistiei, cu toate că domnia sa, ca om de drept, va fi avut poate cuvinte temeinice din punctul de vedere juridic să critice acea amnistie.

Eu eram bolnav, nu ieșeam din casă, când am citit raportul și decretul privitor la amnistie și atunci am adresat domnului prim ministru o depășă în care-i ziceam: „[Î]ți mulțumesc pentru actul politic ce ai făcut în privința cutare“.

Vedeți, domnilor, că am pus și eu un cuvânt în cestiunea Botoșanilor și trebuia, eram dator să-l zic, ca unul ce sunt dintr-o familie ce se trage din Botoșani⁸, cari am rude acolo și botoșenenii de mai multe ori m-au trimis ca reprezentant al lor în Parlament.

Cu toate acestea, după ce am zis acest cuvânt, nu am voit să merg mai departe și am rezistat la toate rugăciunile ce mi s-au adresat și aș putea zice la toate tentațiunile ce am avut de a lua în mână această afacere; dar eu până acolo am mers cu rezistența încât, când mi s-a propus să subscriu și eu în lista pentru ajutorarea familiilor celor uciși sau răniți, nu am voit să subscriu, am refuzat și nu am refuzat pentru că nu s-ar fi găsit în pozunarul meu o sută de lei, dar pentru că am văzut subscris în capul acelei liste pe domnu Alecu Catargi. Iată de ce am refuzat și am zis: nu voiesc să mă duc la Botoșani.

Cu toate acestea, fiindcă astăzi s-a adus înaintea Camerei cestiunea Botoșanilor, mă cred dator să vorbesc și eu pentru Botoșani și să spun domnului ministru de Justiție, dacă nu mai mult cel puțin atât numai că domnia sa ca ministru liberal și întreg guvernul liberal trebuie să aibă un deosebit interes pentru acel oraș care totdeauna a fost pentru liberali ceea ce a fost Rochella pentru protestanți după revocațiunea edictului de la Nantes⁹, refugiul liberalilor. În adevăr, când domnul Brătianu, sub conservatori, nu găsea nicăieri un colegiu spre a-și pune candidatura, a găsit colegiul de la Botoșani și colegiul de Dorohoi.

Se vorbește că în Botoșani ar fi numai conservatori. Inexact aceasta; nu sunt decât șase conservatori. Și domnii Teodor Calimach și Ienacovici, pe care-i credeți că sunt conservatori, sunt liberali. Domnul Teodor Calimach este președintele comitetului liberal; el aparține școlii democratice inaugurate de repausatul C. Negruzzi, căruia-i fusese secretar și prin urmare domnul Calimach nu poate să fie un reacționar, este un om liberal în toată puterea cuvântului. Asemenea și cellalt.

Dar mă veți întreba: Dacă sunt liberali, cum s-au răsculat ei împotriva partidului liberal?

Să vă spun. Din nenorocire, de mai mult timp la Botoșani se urmează o politică rea, aceea că orașul Botoșani s-a dat, pot zice, în dispozițiunea a două persoane, din care una nu avea dreptul în nici un caz a se

amesteca în afacerile politice pentru că este comandantul unui corp de armată și în această calitate nu putea să fie șef de partid; cine comandă un corp de armată nu poate să fie șeful unui partid. Și cu toate acestea acel general se califică de șef, de președinte al comitetului partidului liberal național din Botoșani.

Cu alegerile cum s-a urmat? Cum trebuia să se urmeze? Ce sunt, domnilor, alegerile consiliilor comunale? O cestiune municipală; este de a se numi la comună nu mandatar ai națiunii, nu oameni cari să răstoarne guvernul, ci oameni cari să apere interesele comunei, să îngrijească de lumina stradelor, de pavaje, să vadă ca pâinea să fie mai efină, carnea mai bună, mai sănătoasă.

Ca să vedeți cum s-au făcut acele alegeri n-am decât să vă arăt proclamațiunea manifest a candidatului de primar. În acest manifest se spune că candidatul este al partidului liberal național, sub al cărui scut se pune; se spune că dacă cade el la Botoșani, cade și Ion Brătianu în București.

Ce are a face Ion Brătianu, tare prin majoritățile din Cameră și Senat, ce are a face pozițiunea primului ministru al țării cu căderea domnului Hasnaș la Botoșani?

Apoi n-a căzut amicii guvernului la Brăila și la Galați? În ce s-a resimțit guvernul? Nu are guvernul mijlocul de a dizolva consiliile comunale? Înfățișarea domnului Hasnaș ca șef de partid în localitate, întrebuintarea armatei, concursul prefectului, care era la dispozițiunea lui, acestea au adus nenorocirile cari s-au întâmplat. Rebeliune? Ferească Dumnezeu! Este aici domnul Stroici, care poate să vă spună tot ce s-a făcut; eu nu sunt încă bine restabilit din boala mea, ca să vă pot ține un lung discurs și să intru în toate acele amănunte. Dar ziceți că a fost bătaie? Ei bine, bătaie a fost și la Iași. La Iași, prefectul cu banda bătaușilor era la spițeria... nu știu cum se cheamă; rog pe domnul Vizanti să-mi spună... La spițerie sta prefectul cu banda de bătauși și da ordine. Și a fost domnul Mavrocordat bătut așa de cumplit că a fost bolnav zece zile și se găsesc multe rețete la spițerie pentru capetele sparte în acea zi...

Domnul ministru de Justiție, Eugen Stătescu: În ce alegeri s-a întâmplat aceasta?

La Iași, în alegerile comunale.

Domnul ministru al Justiției, Eugen Stătescu: Acum aud pentru întâia dată.

Opozițiunea a fost foarte prudentă; dar eu vă afirm că bătaușii erau organizați și conduși de comisari și prefectul a stat toată ziua în spițerie și de acolo trimitea ordine în toate părțile. (*Întreruperi, zgomote.*)

Revin la Botoșani. Eu venisem de la moșie; în ziua alegerii am voit să nu fiu acolo și de aceea m-am dus la moșia Răducăneni a amicului meu Lascăr Rosetti; am stat acolo în ziua alegerii. ba-mi pare chiar că am fost și am vizitat școala... A doua zi m-am dus la Iași. La Pășcani m-am întâlnit cu domnul general Pilat și domnia sa, cu francheta sa militărească și cu amorul de onoare, mi-a spus: „Ei, ce vrei, domnule Kogălnicene, toată societatea e contra noastră!“ Zic și eu că așa este. Și dacă mi-ar fi permis să fac apel la partizanii guvernului, dintre care unul e aici, însă care nu poate vorbi, fiind senator, v-ar mărturisi că așa este. Cu toate acestea trebuie să știți, domnilor, că nimeni în Botoșani nu voiește să răstoarne pe domnul Brătianu și mai puțin încă să facă rebeliune; o spun aceasta categoric. În ziua când acolo se va da o administrațiune nepărtinitoare, botoșenii se vor împăca.

A citit domnul ministru al Justiției un articol din ziarul „Vocea Botoșanilor“¹⁰, unde se făgăduia că sunt 12 000 de țărani cari vor veni la Botoșani. Din toată puterea convingerilor mele osândesc asemenea vorbe; declar că sunt numai copilării și cu atât mai mult că atunci când cineva e hotărât să facă așa ceva n-o spune mai dinainte.

Domnul ministru al Justiției. Eugen Stătescu: Azi e o opozițiune care spune mai dinainte ce are să facă.

Ce credeți că domnul Calimach și domnul Ienacovici voiesc să joace pe Tudor Vladimirescu la Botoșani?

Eu unul nu m-aș speria deloc când aș auzi că domnii Calimach și Ienacovici ar voi să joace rolul lui Tudor; întâi pentru că nu l-ar putea și al doilea pentru că sunt prea cu stare, prea iubitori de proprietate ca să ia un asemenea rol. L-ar juca poate cum l-a jucat Tudor dacă ar fi vorba să se scoale ca dânsul în contra grecilor și asupritorilor țării, dar astăzi nu mai sunt acele timpuri și acele împrejurări și de aceea nu mă tem de domnii Calimach și Ienacovici. M-aș teme însă foarte mult când aș vedea pe onor. domnul Schileru că ar voi să imiteze pe Tudor Vladimirescu; dar și în această privință sunt liniștit, fiindcă am văzut pe domnul Schileru foarte mare admirator al domnului ministru de Justiție și al guvernului, prin urmare n-am să mă tem deocamdată nici de dumnealui. Dar revin la cestiunea amnistiei și zic că-mi pare foarte rău că domnul ministru al Jus-

țiței, după ce a făcut amnistia, un act mare și politic, a venit în urmă să-i trateze de rebeli și provocatori.

Domnul ministru al Justiției, Eugen Stătescu: De ce nu sunteți drept și cu mine? Puteam eu să nu răspund la atâtea atacuri?

Nu, fiindcă și eu când mă atacă cineva, îi răspund: noi însă nu avem decât răspunderea noastră personală, pe când dumneavoastră aveți îngrijirea țării întregi și trebuie să vă dominați totdeauna, să fiți mai presus de atacurile ce vă expuneți să primiți...

Domnul ministru al Justiției, Eugen Stătescu: Voiți să realizați preceptele Evangheliei la guvern; când mi s-au dat palme pe un obraz, am întors și pe cellalt.

Atunci intrați în mijlocul nostru și să ne punem pe pălmuit. (*Ilaritate.*) Nu trebuie să vă apucați la pălmuit; când primiți atacuri este majoritatea care trebuie să vă apere și eu cel dântâi voi fi care vă voi apăra când veți fi atacat pe nedrept. Dar nici domniile voastre să nu loviți pe nedrept. Când veniți și imputați domnului Maiorescu, cu care eu nu am legături politice, lucruri pe cari nu le-a făcut, sunt dator să declar că domnul Maiorescu a apărat totdeauna libertatea presei. Când s-a prezentat codicele penal lucrat de Costa-Foru și Iepureanu și se puneau dispozițiuni crude contra presei, eram în Cameră numai vreo șase cari o apăram, între cari era și Rosetti și eu. A venit domnul Rosetti la mine și mi-a zis: „Ce este de făcut? Are să se lovească libertatea presei.“ Eu i-am răspuns că voi căuta să vorbesc și cu alții despre aceasta, să vedem ce trebuie să facem; și după aceea, întâlnindu-mă cu Rosetti, i-am spus că am vorbit cu domnul Maiorescu, care mi-a promis că are să apere libertatea presei. Rosetti mi-a zis că nu o crede; dar a doua zi domnul Maiorescu a ținut un discurs care a făcut pe conservatori să se dea înapoi. (*Aplauze.*) Prin urmare, fără drept imputați domnului Maiorescu că a fost în contra presei. În altele poate să fi greșit, dar în cestiunea presei a fost de o fermă credință că pentru guvernul constituțional trebuie să existe libertatea presei.

[Î]mi mai ziceți dumneavoastră și mie: Cum? Domnul Kogălniceanu, liberalul acela cu 2 mai, domnul Kogălniceanu vorbește de libertatea presei, pe care a înăbușit-o la 2 mai! Apoi, onorabili domni, la 2 mai erau alte împrejurări, trebuia să fac concesiuni mutuale ca să dobândim mai mult. Altă justificare vă dau. Domnul N. Ionescu era dușmanul meu de moarte, avea jurnalul „Tribuna“¹¹ care apăra emanciparea țăranilor, și

cu toate acestea „Tribuna“ nu a fost admonestată și a mers înainte și vă mărturisesc că niciodată n-am fost mai fericit când eram la putere decât când eram atacat și nici nu eram indignat de ceea ce mi se zicea, ci dormeam liniștit. Se știe, domnilor, că presa cea bună omoară pe cea rea și de aceea n-am venit să cer mijloace represive, cu toate că am fost foarte mult atacat, dar știam că omul onest nu se uită la jurnalele cele rele. Trebuie să declar că s-a făcut mare progres, că presa de astăzi își va aduce aminte că la serbarea făcută de Rosetti pentru 25 de ani a existenței „Românului“¹² nu a ezitat de a cere iertare zicând că de multe ori a abuzat de presă, dar încetul cu încetul a ajuns ca presa să fie respectată și făcea opozițiune fără să se mănjească.

Domniile voastre acum atacați presa într-un mod general și aceasta nu vă șede deloc bine când între domniile voastre sunt vechi ziariști cari mult au luptat prin presă. Onor. domn Stătescu și eu am fost amândoi redactori și scriam la „Alegătorul liber“¹³; dar oare primeam noi solidaritatea cu ceea ce scria pe atunci „Nichipercea“¹⁴ și alții? Nici domnul Stătescu nici eu nu o primeam.

De ce dar acum aruncați opozițiunii întregi și presei întregi scandaluri pe cari le produce „Trompeta“¹⁵ și „Cucuvaia“¹⁶? Aceștia sunt niște lături pe cari orice om trebuie să le disprețuiască și mai ales un partid.

Dumneavoastră ați vorbit de actul oribil de la 5 septembrie și ați căutat să-l generalizați. Ei bine, rău ați făcut și de mai nainte viu și declar că rău a făcut și domnul Maiorescu când a venit cu moțiunea de blam subscrisă de 40 și pe care declar că eu n-ași fi votat-o; rău a făcut că a invocat și numele domnului Oroveanu. Să mă ierte domnia sa a-i spune că aci a lipsit de tact. În acea cestiune nu trebuia să ia parte domnul Oroveanu.

Vedeți că mă pun alături cu domniile voastre; dar, după ce am zis aceasta, vin și întreb: avem noi dreptul să punem în suspiciune justiția țării noastre? Nu avem dreptul să punem în suspiciune verdictul juraților de astăzi, precum nu avem dreptul să punem în suspiciune verdictul juraților de la Târgoviște, când s-a achitat făptuitorii republicei de la Ploiești.¹⁷ Justiție de o parte, justiție de altă parte.

S-a zis că criminali sunt acei cari amestecă asasinatul în moravurile țării acesteia. Așa este. Când o țară are libertăți, are constituțiune, are toate drepturile; când poate să-și exprime nemulțumirile, în acea țară nu au ce căuta asasinatele. Dar oare pentru întâia dată s-a întâmplat acestea la noi din nenorocire? Nu voi vorbi de Barbu Catargiu¹⁸. Dar domnul ministru poate să-și aducă aminte că eu la 1869, deodată mă văd amenințat de a

fi împușcat într-o seară¹⁹; mi se denunță lucrul, se prinde culpabilul cu pușca în mână, se descopere în urmă că acea pușcă a fost cumpărată de un membru al Parlamentului, se descopere că a făgăduit asasinului 3 000 de galbeni și faptul era să se întâmple la 11 iunie și unele jurnale anunțau că în ziua de 11 iunie are să scape țara de tiran. Se găsește corespondența întreagă a unui preot de la Bacău, pe care Dumnezeu l-a pedepsit, căci a mers și el pe băncile acuzaților, unde zice: mi-ai cerut să-ți trîmet un moldovean, ca să scape țara de pată că un muntean a omorât pe un moldovean; n-am decât pe fratele meu.

Ei, cu toate acestea s-a găsit o Cameră de punere sub acuzațiune care a făcut ceea ce a făcut curtea juraților; a zis: toate sunt adevărate, complot, corespondență, pușca cumpărată etc.; dar nu s-a tras... trebuia să mă rănească, să mă omoare întâi și atunci să vie pedeapsa.

Cu toate acestea, domnilor, dacă era drept de a se imputa unui grup această crimă și trebuia să i se impute, dar nu s-a arestat nici acela care a cumpărat pușca, nici acela care a făgăduit 3 000 galbeni și s-au arestat numai acele trei, patru persoane asupra cărora nu s-a dat caz de urmărire, fiindcă n-a fost început de execuțiune.

Apoi, de ce se impută astăzi unui partid întreg crima de la 4 septembrie?

De ce nu găsiți domniile voastre, domnule ministru, că ar fi mult mai bine, mai cu seamă în fața împrejurărilor în cari ne aflăm, ca în loc de a ne arunca unii altora tot felul de incriminări, să căutăm cu toții, opozițiune și majoritate, să ne dezbrăcăm de pasiune și să ne punem pe lucru, căci Dumnezeu știe ce va aduce ziua de mâine?

Dacă s-a zis: *Que messieurs les assassins commencent*, eu zic: *Que messieurs les ministres commencent*.

Dumneavoastră trebuie să dați exemplu de liniște și de moderațiune și regret că domnul Brătianu nu este aci, căci la el ași face acest apel și i-ași zice: reprezinți de 11 ani guvernul liberal, examinează să vezi dacă ai greșeli ori n-ai greșeli. Dacă ai greșeli – și eu zic că ai – atunci caută de le îndreptează, nu te lăsa pe povârnișul pasiunilor, nu insulta când ești insultat căci la vârsta noastră insultele cad jos de sine.

Cum voiți ca țara să meargă bine când și de o parte și de alta este pasiune? Dacă cei din opozițiune sunt pasionați, aceasta este pentru că sunt indignați să vadă lucruri la noi prin provincie cari nu se văd aiurea.

S-a zis: Era nouă. Care? După ce s-a făcut rezelul, după ce s-a proclamat independența și țara a luat rangul de regat, Era nouă era ca să dăm

țarei o justiție, să facem ca fiecare să se bucure de protecțiunea legilor. Dar în loc de aceasta, s-a zis... nu știu dacă domnul ministru al Justiției va fi zis în adevăr așa, eu n-am auzit acele cuvinte; nu știu dacă domnul ministru al Justiției a zis că opozițiunea a pierdut dreptul la protecțiunea legilor...

Voci: N-a zis.

Voci: A zis.

Mărturisesc că mi-este greu a crede.

Domnul ministru al Justiției, Eugen Stătescu: Eu sunt convins că nici cei cari-mi atribuie acele cuvinte nu le-au înțeles așa.

Dar în tot cazul, în fața acestor cuvinte, dacă s-au zis, eu voi răspunde domnului ministru al Justiției ceea ce în asemenea ocaziune a răspuns tiranul Ispaniei, Filip al II-lea, în tragedia lui Schiller – și fac apel la domnul Carp, care este mai tare decât mine în literatura germană, să mă îndrepte dacă nu voi reproduce bine cuvintele. În tragedia lui Schiller *Don Carlos*, unde vine marchizul de Posa din Flandra și spune lui Filip al II-lea cruzimele pe cari le făcea ducele de Alba și soldații lui și după ce-i arată acestea, atunci Filip al II-lea-i zice: Ați câștigat bunăvoința mea și cere-mi ceva. Marchizul de Posa atunci zice: Cer să mă bucur de protecțiunea legilor. Filip [î]i zice: În imperiul meu se bucură de protecțiunea legilor și făcătorii de rele. Marchizul [î]i răspunde: Cu atât mai mult dar trebuie să se bucure cetățenii onești și de bună credință. (*Aplauze.*)

Iată dar idealul: ca și chiar făcătorii de rele să se bucure de protecțiunea legii până vine justiția să-i lovească.

Domnul ministru al Justiției, Eugen Stătescu: Numai miniștrii să nu se bucure de protecțiunea legilor.

Așa este soarta lor; am împărțășit-o și eu ca și dumneata și trebuie să o suferim.

Domnilor, vă mărturisesc că am auzit iarăși ceva care m-a indignat și care trebuie să indigneze și pe domnul ministru. În America, poporul este foarte violent și are libertăți foarte mari, dar nu prea are multă încredere în magistratură, fiindcă din nenorocire acolo magistratura nu este bună, căci se schimbă după partide.

Domnul ministru al Justiției, Eugen Stătescu: Sistemul electiv. (Ilaritate.)

Sistemul electiv, în adevăr. De multe ori acolo poporul zice: Dar de ce să așteptăm noi justiția? aide să ne facem noi înșine justiție și se întâmplă de multe ori că sare poporul să ia pe inculpat ca să-l omoare. Atunci intervine autoritatea cu forța ca să ia pe criminal, fie acela omul cel mai mizerabil și să-l sustragă de la furia poporului; se întrebuințează arme, cad morți și răniți de o parte și de alta...

Domnul ministru al Justiției, Eugen Stătescu: Ceea ce se face în unele comune la noi cu hoții de cai.

Așa este.

Ei, domnilor, iată ce s-a întâmplat și la noi. Am auzit că atunci când acel nenorocit Stoica a comis acea infamie, a sărit poporul sau vreo câțiva oameni ca să-l ucidă. Nu pot să învinovățesc; este furia indignațiunii și poate că și eu aș fi făcut așa dacă eram acolo. Dar, în fine, a venit autoritatea și l-a dus la cazarma gendarmilor, până va veni justiția să se rostească unde să-l trimită. Ei, bine, domnilor, omul acela, îndată ce a fost dezarmat, închis în casă cu gendarmi, trebuia să fie apărât; dar ce s-a întâmplat? Au venit o mulțime de zeloși și au început să-l bată; fiecare se lăuda că i-a dat mai multe palme.

Domnul C.F. Robescu: Nu este adevărat, domnule Kogălniceanu, am fost de față, am stat mai bine de o jumătate de oră și n-am văzut pe nimeni bătându-l...

Domnul ministru al Justiției, Eugen Stătescu: Noi amândoi eram la Constanța, domnule Kogălniceanu. Iată un martor ocular.

Și eu afirm că mă fac forte să dovedesc că prefectul de Galați, care se afla aci atunci, s-a dus acolo, a văzut pe nenorocitul acela și l-a umplut de palme și pe urmă când a ieșit de acolo se lăuda zicând: I-am tras niște palme...

Domnul C.F. Robescu: Vă spun pe onoare că acum aud pentru întâia oară aceasta.

Și eu vă spun pe onoare că chiar aci în această Cameră sunt colegi de-ai noștri cari au auzit pe acel domn prefect lăudându-se astfel. Am curajul să o spun și s-o afirm; și m-am indignat de aceasta, ca un prefect să se ducă să bată oamenii unde sunt închiși.

Am zis, domnilor, și o repet că este bine ca și minoritatea și majoritatea să se uite la starea actuală a lucrurilor și să vadă că, dacă nu suntem într-un rezbel civil, precum a spus și domnul ministru că nu este rezbel civil în țară, că dacă nu există rezbel civil în țară, el există în spiritul cetățenilor.

Iată ceea ce face o grea pozițiune guvernului și de aceea voi face un apel călduros la onor. domn Ion Brătianu și-l voi ruga să cugete serios și să vadă că un partid liberal nu trebuie să creeze precedente de cari adversarii politici ai partidului liberal, când vor veni mâine, poimâine la putere, vor căuta să profite în detrimentul cauzei partidului liberal.

Domnilor, publicul nostru nu este deloc deprins cu persecuțiile politice, poporul nostru nu este deprins să vadă procese politice, nu este deprins să vadă pușcăriele statului pline cu preveniți politici cari sunt ținuti acolo luni întregi fără să fie judecați. Noi moldovenii liberali, în timpul luptei pentru unirea țărilor surori, aveam în capul guvernului pe un străin²⁰, care era ajutat de un consul cu care era neconținut în corespondență. El cerea ștergerea din listele electorale a tuturor unioniștilor, calomniindu-i de roșii, ne făcea tot felul de neajunsuri, dar nu ne închidea.

Acele timpuri au trecut, ideile liberale s-au împlântat în această țară și așa fiind, bine este, potrivit este pentru partidul liberal de a ține în pușcării pe delincvenții politici la Turnu-Severin, la Vâlcea?

O voce: Și aceștia sunt politici?

Stau oamenii închiși în patru, cinci pușcării, oameni acuzați de asasinat, cu toate că până acum justiția nu a zis că sunt asasini. Acesta este un precedent rău de care se vor servi adversarii noștri. Și unde s-au întâmplat asemenea lucruri? Acolo unde prefecții sunt inamovabili de fapt. Nu am făcut inamovabili pe magistrați și s-au creat prefecți inamovibili. Miniștrii vedem că se schimbă la trei, patru luni și vedem, din contră, prefecți stând câte nouă și zece ani. Ei bine, nu a sosit momentul ca să dăm satisfacțiune și populațiunei din părțile acelea? Cred că da. În ce ar greși Ministerul dacă ar lua ramura de dafin, ori de măslin și ar intra în mijlocul nostru și ar căuta să dea și opoziției satisfacțiune? Ia uitați-vă: vedem la noi petrecându-se lucruri cari nu se văd în nici o țară din lume.

Domnilor, am avut onoarea a vă declara că nu votez pentru căderea Ministerului; nu văd pentru ca așa ajuta la putere partida pe care o am combătut toată viața mea; a doua zi soarta mea ar fi mai rea decât sub liberali. La bătrânețe nu pot face ce am făcut în tinerețe. Dar domniile

voastre, domnilor din majoritate, trebuie să vă gândiți că dacă domnul Brătianu nu va cădea prin retragerea încrederei ce majoritățile-i acordă, tot va cădea odată, căci așa este legea omenirii pentru cine se apropie sau trece de 70 de ani.

Așa fiind, de ce domniile voastre creați precedente periculoase, cari mai târziu poate să vi se aplice? De ce nu țineți la principiile ce ați profesat altădată, cum nu vedeți că cădeți prin propriile dumneavoastră greșeli? Ori și unde majoritatea se conduce de Minister, aceasta e cunoscut. Rog pe domnii miniștri, și în special pe domnul Brătianu, să dea tonul majorității, să formeze educațiunea parlamentară a majorității, scoțând din discuțiuni personalitățile. Pentru că n-are nici un interes să știe dacă domnul Ionescu e consecință cu sine sau nu; ci are interes să știe dacă miniștrii-și îndeplinesc datoria lor și dacă fac ceea ce au promis înainte de a ajunge la putere. Partidul liberal, o mai repet, să nu creeze precedente rele, căci precedentele acelea se vor întoarce în contra lor. Partidul liberal mergând tot pe calea aceasta de a deschide larg ușile și ferestrele bisericii la tot soiul de neofiți, are să fie copleșit de dâșșii așa încât într-o bună dimineață vor rămânea ei în biserică și pe domniile voastre vă vor da afară. (*Ilaritate.*)

N-am nici o legătură cu nici un grup din opozițiune, sunt singur de sine stătător ca și domnul N. Ionescu. Dar iarăși ca opozant mă doare inima când văd că se maltratează opozițiunea și i se face cu neputință lupta în Parlament.

Terminând, domnilor, fac apel la domniile voastre, tineri și bătrâni, ca cu toții să ne calmăm. Fac apel la însuși domnul Brătianu. Numai dumnealui, numai guvernul liberal e în stare să dea acestei țări ceea ce i se cuvine: Libertatea și drepturile constituționale, o bună administrațiune și o bună justiție! De veți face aceasta, vocile cele mai autorizate ale adversarilor vor cădea fără putere dinaintea domniilor voastre, cum cad gloanțele după ce s-au răcit. (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 34, p. 438, col. 1 – p. 443, col. 1.

NOTE

¹ Firește K. are dreptate să fie dezgustat de climatul politic. Răspunzând unei interpelări a lui Titu Maiorescu, Eugen Stătescu rememorase fapte reprobabile petrecute sub conservatori de tipul „pe atunci se afla ministru de Justiție colegul domniei

sale de opozițiune, domnul Voinov, iar primar al capitalei era celălalt coleg al domniei sale politic de astăzi, domnul Fleva". La aceasta un deputat a adăugat: „Iar la Poliție colegul dumneavoastră de la Lucrări Publice" [Radu Mihai – n.n.]. Discuția pornise de la interpelarea extrem de virulentă a lui Take Ionescu; el reproșa guvernului amnistierea celor implicați în dezordinile de la Botoșani iscate cu ocazia alegerilor. Eugen Stătescu, ministrul Justiției, observase și el agasat că de 15 zile guvernul era supus „unei ploii de interpelări" la care, ca un sistem nou, se adăugau acum interpelări „duble și repetate".

² Incidentul de la biserica Mavrodolu din Pitești avusese loc în timpul guvernării Lascăr Catargiu. Alegătorii colegiului al III-lea se adunaseră în curtea bisericii așteptându-l pe primar să deschidă sediul secțiunilor aflate în aceeași curte. În locul acestuia a apărut procurorul cu un grup de soldați care i-a somat pe alegători să părăsească curtea. La refuzul acestora, soldații au deschis focul făcând numeroase victime. Printre cei arestați ulterior fusese și N. Dimancea, vicepreședintele în funcție al Adunării. El stătuse în pușcăria din Curtea de Argeș și apoi în cea din Râmnicul Vâlci nouă luni.

³ Vezi p. 13.

⁴ Vezi p. 3.

⁵ Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea I-a, p. 375, nota 4.

⁶ *Ibidem*, p. 50, nota 3.

⁷ T. Maiorescu interpelase în legătură cu devastarea sediilor redacțiilor foilor „Epoca", „L'Indépendance roumaine" și „România". Incidentul avusese loc în anul precedent, la 5 septembrie. În ajun I.C. Brătianu fusese victima unui atentat nereușit și mai mulți „comercianți de frunte" ai Bucureștilor, cum îi numește T. Maiorescu, se duseseră să-l felicită pentru că a scăpat teafăr. După ce-l congratulaseră pe primul ministru, negustorii constituiți acum în bandă „organizată în dezordine" devastaseră redacțiile molestand îngrozitor mai mulți redactori. T. Maiorescu dorea să cunoască atitudinea guvernului față de aceste incidente și propusese o moțiune prin care Camera declara că regretă devastările comise. Îi replicaseră I.C. Brătianu și E. Stătescu, ministrul Justiției, acesta din urmă mai ales amintise de o mulțime de ilegalități comise sub guvernul conservator din care făcuse parte și interpelantul. Cu referire la liberalii dizidenți, Eugen Stătescu observase: „mă uit împrejurul meu și văd că unii au amuțit, alții vor să le închine cetatea (junimiștilor – n.n.) și să le predea cheile, iar alții s-au așezat chiar în pânțelele calului ca să reîntre cu el în inamic". Tot el folosisese și cuvintele lui Alphonse Karr, *Que Messieurs les assassins...* citate de K. I. Câmpineanu făcuse o propunere în sensul că Adunarea era mulțumită de răspunsul dat interpelantului și, încrezătoare în guvernul I.C. Brătianu, trecea la ordinea zilei. A fost primită cu 105 voturi pentru și 35 împotrivă. Cu cinci abțineri. N. Fleva interpelase asupra desfășurării alegerilor declarând că partidul liberal de guvernământ practica un sistem vicios care consta din „a substitui toată administrațiunea țării unor interese de politică și de partid, a nu face administrațiune decât pentru a face politică și a nu cruța nici un mijloc pentru a-și crea partizani".

⁸ Familia Kogălniceanu era de veche stirpe răzeșească de pe apa Cogălnicului. Întreaga documentație în Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XXV.

⁹ Edictul de Nantes a fost dat de Henric al IV-lea în 1598 și prin el era recunoscut liberul exercițiu al bisericii reformate. În 1685 Ludovic al XIV-lea l-a revocat; ca urmare, 100 000 de hughenoti au părăsit Franța. Datorită calificării deosebite a acestor refugiați, industria franceză a suferit o grea pierdere.

¹⁰ „Văcea Botoșanilor“ a apărut între 1880 și 1885, o dată pe săptămână, neregulat. Director era Orest Buzdugan apoi Al. Enacovici. Red. responsabil a fost Gh. Cerchez.

¹¹ „Tribuna română“ a apărut, cu intermitență, între 1859 – 1860, 1861 – 1862, 1864 – 1865, 1866 – 1867. Redactorii ei au fost I. Leca și Nic. Ionescu. În timpul guvernării K., la 3 iulie 1860, I. Leca scrisese un articol contra activității Adunării legislative. A fost condamnat la 15 zile de închisoare (era ofițer de pompieri). Foaia și-a încetat apariția la 7 iulie. La 10 noiembrie a reapărut dar numărul nu s-a distribuit (e vorba de nr. 107, păstrat în corectură la Academia Română). A reapărut regulat de la 16 aprilie 1861.

¹² „Românul“ a apărut între 1857 și 1905, fiind condus până la 1885 de C.A. Rosetti, apoi, până în 1890 de fiul acestuia, Vintilă. A fost suprimat în mai multe rânduri, reapărând sub alt titlu. Așa s-a întâmplat la 25 martie 1865 când a reapărut sub numele de *Conștiința națională* unde, căindu-se, C.A. Rosetti avea să scrie: „ceștiunea însă nu este de a striga, ci d-a raționa“. La 23 aprilie același an a fost din nou suprimat pentru articolul *Sistema și oamenii. Vezi Banchetul oferit lui C.A. Rosetti cu ocaziunea aniversării a XXV-a a fondării „Românului“ în 27 septembrie 1881*, București, 1881.

¹³ „Alegătorul liber“ a apărut între 1875 și 1876 sub conducerea unui comitet: Dim. Brătianu, Dim. Sturdza, Dim. Giani, Eug. Stătescu, Pake Protopopescu, Gr. Lahovari, Ion Ghica, I.C. Brătianu, I. Câmpineanu, Nic. Păcleanu, Nic. Fleva, Remus Opreanu. Girant era I.L. Caragiale.

¹⁴ „Nikipercea“ a apărut sub formă de broșuri între 1859 și 1879. Fondator și proprietar a fost T.I. Stoenescu. Redactor, la început, era N.T. Orășanu iar director I. Geanoglu.

¹⁵ „Trompeta Bucureștilor“ a apărut zilnic în lunile iunie, iulie 1886. Redactor era Panait Macri.

¹⁶ „Cucuvaia“ a apărut la București între 30 noiembrie 1886 și 11 ianuarie 1887, săptămânal. Redactor a fost Dim. Ianulescu.

¹⁷ Mișcarea antidinastică izbucnită la Ploiești în august 1870, în timpul războiului franco-prusac, a fost condusă de Al. Candiano Popescu. A fost lichidată în câteva ore. Lipsa de seriozitate a acelor „têtes peu mures“, cum le numește N. Iorga (*Histoire des roumains et de la romanité orientales*, vol. X, 1945, p. 135) e ridiculizată și de I.L. Caragiale.

¹⁸ Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a IV-a, p. 516, nota 4.

¹⁹ atentatul împotriva lui K. s-a produs în noaptea de 11 – 12 iunie 1869. Autorul era un oarecare N. Popovici.

²⁰ E vorba de Nicolae Vogoride, caimacamul Moldovei care a falsificat alegerile, ajutat de consulul austriac Oskar von Gödel de Lannoy.

*Discurs asupra comerțului nostru extern. Replică lui
B. Iepurescu care interpelase asupra relațiilor economice
cu Austro – Ungaria**

Domnilor, nu eram hotărât să iau parte la această discuțiune, pentru că, să-mi permită onor. domn Iepurescu, după părerea mea, domnia sa nu trebuia să facă această interpelare, cel puțin în chipul cum a făcut-o.

* Sedința din 3 februarie 1887.

Domnia sa trebuia să se gândească că, în urma declarațiunei Ministerului din Pesta, interpelarea domniei sale trebuia modificată.

Eu țin cont de ceea ce a spus ministrul nostru de Externe și împărtășesc mai în totul chipul său de a vedea. Eu, care nu sunt ministru, declar că împărtășesc chipul său de vedere în privința dispozițiunei ce este la Viena și sunt încredințat că ministerul din Viena dorește o înțelegere cu noi mai mult decât noi chiar. Pentru că, în adevăr, dacă ar fi să tratăm numai cu Viena și București, în 24 ore am face convețiuni; pentru că într-o convențiune comercială între Austria și România principiul cel mare *do ut des* s-ar aplica fără greutate.¹

Din nenorocire însă nu este tot așa cu Pesta. Domnul ministru de Externe, în pozițiunea-i delicată, dictată de cea mai mare rezervă, a căutat un chip diplomatic bun și drept ca să zică: Eu nu sunt chemat să mă rostesc despre cele ce se zic în Pesta.

Aceasta este de toată lauda pentru dumnealui. Pentru noi însă nu este așa; noi trebuie să spunem ca să se audă în Pesta, cum în Pesta vorbesc ca să se audă la Viena și declară categoric că ne dau mai puțin decât ni s-a dat la 1876; categoric vine ministrul ungar și zice: Nu dau intrarea vitelor...

O voce: Și a cerealelor.

Lăsați cerealele. Intrarea vitelor, zice ministrul ungar, nu se poate primi decât cu mari precauțiuni. Apoi, la 1876, când am subscris convențiunea, nu erau acele precauțiuni; ni se da tot. Era o dispozițiune de a ni se da tot pe hârtie; ni s-au dat doi ani și pe urmă ni s-a închis categoric frontiera fără să se mai uite câtuși de puțin la ceea ce era scris. În această privință câte interpelări numai eu am făcut? Guvernul câte n-a făcut pentru ca să poată scăpa de interpelări; ba un ministru ne-a spus să îngrășăm vitele căci numai așa pot intra; dar guvernul unguresc zicea: Vitele grase nu pot să intre, cu toate că după datele științei, vitele slabe sunt cele cari mai de grabă pot duce pesta bovină, iar cele grase nu; era însă în interesul proprietarilor de poverne din Bucovina ca numai vitele slabe să intre, pentru ca să le poată îngrășa în povernele lor.

Domnul ministru de Externe nu se ocupă de dualism, ci numai de cele ce se zic și se făgăduiesc la Viena, domnia sa nu știe că ministrul ungar a zis că nu lasă să intre rămători acolo. Rog pe domnul Schileru să spună dacă vreun rămător de ai domniei sale, sau de ai amicilor domniei sale, a putut să intre în Ungaria. Ministrul ungar, conștient de puterea care

o are, de influența care o exercită, se preocupă foarte puțin de contele Kalnoky², deși presa din Viena și oamenii politici zic că trebuie să se sfârșească o dată cu România, căci dacă se află în rezbel vamal cu România, cu greu va fi de a fi în intimitate, pe tărâm politic.

Dar cei de partea cealaltă a Leithe³ spun curat să nu aștepte românii că noi avem să lăsăm intrarea liberă a vitelor lor și să se ucidă industria ardeleană. Domnii miniștri din Ungaria au drept să zică cuvântul lor și în Viena prin delegațiune și să spună că dumnealor se află în concurență cu noi. Dar și noi suntem țară agricolă ca și dumnealor; creștem și noi vite ca și dumnealor și le creștem mai ieftin. Pe d-altă parte însă industria noastră nu spăimântă industria din Viena, dar spăimântă foarte mult, cum o numesc dâșii în acest caz, industria ardeleană; căci în toate celelalte cazuri o numesc ungară. Dumnealor nu voiesc, o declară categoric, nu cred necesar ca să facă convențiune cu noi; n-au trebuință de convențiune. Așadar cred că trebuie să ne hotărâm și noi o dată să luăm, cum se zice, taurul de coarne, să vedem dacă se poate face convențiune. Cât pentru mine, în fața rezistenței, în fața necesității care îndeamnă pe guvernul ungar să nu intre în relațiuni cu noi, noi trebuie să ne hotărâm la ideea, cum zice Dante: *Lasciate ogni speranza*, căci dacă vom face convențiune, vom fi mai rău decât suntem azi.

Să facem dar în privința vitelor ceea ce am făcut în privința cerealelor; botoșenenii și dorohoenii au simțit oarecari neajunsuri prin închiderea granițelor; erau deprinderi, uzanțe, relațiuni stabilite, cari toate au trebuit să se sfărâme; fiecare în Cernăuți avea corespondenți, ba chiar bancheri, cari înaintau banii, mijloace de transport asigurate; toate acestea au dispărut. Au trebuit să meargă la o piață străină, căci Galații și Brăila pentru dâșii erau străine, s-au statornicit acolo și guvernul a venit, și bine a făcut, de a scăzut tarifele. Tot așa să facem pentru vite, cum am făcut pentru cereale.

Domnilor, nu știu dacă domnul ministru are în cunoștință că numai când a eșit vorba că se caută vitele în Bulgaria, prețul lor a început să se urce, astfel că o pereche de boi cari toamna trecută se vindea cu 160 lei, azi nu se pot cumpăra cu 200 și 260 lei. La târgul de la Vaslui s-a vândut la niște ploieșteni părechea de juncani cu 300 lei. Când ne vom hotărî să scădem tariful pentru venirea boilor din țara de sus, înlesnindu-le trecerea la Brăila și Galați, deschidem în țara românească un debușeu cu Italia. Să nu credeți că acest comerț este mic. Turcia și Italia au cumpărat anul trecut 9 000 de boi grași de la noi din țară...

Domnul I. Marghiloman: Aseară se duceau 30 de vagoane pline de la Ploiești la Brăila.

Asemenea când ne vom regula neînțelegerile cu vecinii noștri turci⁴, căci în Turcia comerțul de vite este foarte întins precum și în Bulgaria, care este de-a lungul Dobrogei, unde se cumpără foarte multe vite și cu preț foarte bun, dacă vom căuta să ne împăcăm pe tărâmul economic cu Turcia, dacă vom căuta iarăși să înlesnim eșirea vitelor noastre în Bulgaria, se va da satisfacțiune crescătorilor de vite din Moldova de sus mai cu deosebire și le vom arăta că ei pot să meargă înainte cu dezvoltarea acestei industrii.

Domnilor, nimic nu este mai funest decât nesiguranța. Ba se face convențiune, ba nu se face; acesta este cel mai mare rău pentru producătorii de vite. Ceea ce poate face guvernul într-un mod cert este să arate crescătorilor de vite cum că adoptăm politica de apă și, adoptând această politică, cum merg grânele noastre, are să meargă și vitele noastre.

Domnilor, eu nu am dreptul să critic cuvintele ministrului unei țări străine; am dreptul să critic cuvintele și faptele miniștrilor țării mele. Dar, precum ungurii nu au în vedere decât interesele Ungariei, tot așa și noi să avem în vedere interesele românești și precum ei sunt unguri pentru dâșii la Pesta, asemenea trebuie să fim și noi românii pentru noi la București. Un ministru ungur a vorbit și acel ministru n-a făcut figuri de retorică; s-a uitat la majoritate și a zis cuvintele aceste strașnice: Mai bine este să nu facem convențiune, căci ne găsim foarte bine fără convențiune. Domnul ministru ne-a spus adineauri că are trei texturi de această declarațiune, dar nu are textul original. Eu cred că consulul nostru de acolo, pe care-l plătim foarte bine, ar fi trebuit ca cu cel dintâi curier să trimeată domnului ministru textul original și-mi fac încă de pe acum rezervele mele când va veni bugetul ministerului de Externe în privința acelui consul, pe care mărturisesc că l-am introdus în cariera politică.

Așadar, mulțumesc domnului ministru că ne-a spus ceea ce ne-a spus.⁵ Vedem că tratările merg încet, căci din nenorocire în Austro-Ungaria, Vodă vrea și Hâncu ba, Austria vrea, dar Ungaria nu vrea și să nu credem că avem să facem convențiune așa de grabă. Să ne punem dar pe lucru cu creșterea vitelor și să înlesnim exportul lor scăzând tariful transportului. Guvernul poate să găsească lesne acest mijloc, căci noi i-am dat autorizațiunea să suie cu 50 la sută prețul transportului de la statele cu cari n-avem convențiuni. Austro-Ungaria a făcut aceasta către noi; noi

însă n-am făcut-o pentru dânsa și bine am făcut, căci aceasta e o dovadă că nu ne speriem. Ei scriu neconținut că România suferă mult de rezbelul vamal. Negreșit, că o țară ca a noastră nu poate decât să sufere din asemenea relațiuni, dar cercetând bine cine suferă mai mult, vom vedea că nu noi suferim mai mult.

Eu din parte-mi doresc din toată inima să se facă convențiune cu Austro-Ungaria, cum s-a făcut și cu alte puteri; dar deloc nu mă îngrijesc pentru țara mea dacă vom fi și fără convențiune și poate că atunci vom avea și mâna mai liberă în multe alte cestiuni, cari astăzi de multe ori trebuie să le cam menajăm.

Eu sunt mulțumit de interpelarea domnului Iepurescu în atât că m-a scăpat să fac pe a mea și sunt fericit de discuțiunea care a urmat și de răspunsul ministrului, din care rezultă că lucrările nu sunt așa de înaintate⁶ și că va trece mult timp înainte ca delegații noștri să mai meargă la Viena.

Eu [î]mi permit a zice că mai bine decât să mai meargă delegații noștri la Viena, acum când am întors vizita, să tratăm greutățile pe cale diplomatică și când acele greutăți vor fi înlăturate în principiu, atunci vor merge și delegații noștri. Trebuie să avem și noi mândria noastră; ne-au trimis delegații lor aici, s-au întors; am trimis pe ai noștri, s-au întors; de acum înainte, sănătate bună; de-acum înainte să nu mai trimitem delegați, să ne punem să tratăm cu miniștri și să nu mai meargă comisiunea, căci greutățile sunt foarte mari, mai ales acum când le și cunoaștem destul de bine.

Cât pentru ceea ce a zis domnul ministru că nu este cea mai mică divergență de opiniune între domnul Sturdza și domnia sa⁷, eu cred că este adevărat și nici nu poate să fie altfel, căci domnul Sturdza raporta totdeauna Ministerului deosebitele faze cari se înfățișau și domnul ministru de Externe le aducea la cunoștința domnului președinte al Consiliului; iar domnul prim-ministru, al cărui caracter [î]l cunosc foarte bine, nu cred că lasă să se facă ceva fără aprobarea sa și de aceea dorm liniștit. (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 37, p. 503, col. 3 – p. 505, col. 1.

NOTE

¹ În volumele precedente cititorul găsește intervențiile lui K. privitoare la raporturile economice cu monarhia austro-ungară statuate prin convenția comercială din 1875.

Amintim aici că în schimbul încheierii acestui act, în împrejurările când România nu-și dobândise independența politică, partenerul a obținut o serie de avantaje care au dus la înfeudarea economiei românești față de monarhia bicefală. Exportul nostru de cereale și vite, care a însemnat un aport substanțial de aur, s-a văzut curând contracarat de producătorii unguri. Astfel, în 1878, exportul de vite, în monarhie raporta 24 de milioane de lei, în 1882 – 3 milioane de lei iar în 1888 doar 1,5 milioane lei (Cf. I.C. Băicoianu, *Câteva cuvinte asupra politicii noastre vamale și comerciale de la 1875 până în prezent*, București, 1901, p. 11). Expirarea, în 1886, a convenției comerciale cu Austro-Ungaria a îngăduit statului român să-și formuleze alte principii de colaborare bilaterală în conformitate cu necesitățile protejării industriei naționale. Ca urmare, în mai 1886, a intrat în vigoare un nou tarif vamal care privea 590 de articole. Pentru 22 din cele de import se institua un regim de protecție prin taxe între 50 și 180%. Austro-Ungaria a refuzat orice dialog în această privință, cerând observarea în continuare a sistemului convenției din 1875. Refuzul statului român de a se plia la aceste pretenții a declanșat războiul vamal care avea să dureze până în 1891. Între timp România a încheiat convenții bilaterale cu Elveția, Rusia și Franța pe baza unui tarif convențional și cu aplicarea clauzei națiunii celei mai favorizate. Prevederile noului tarif, în dorința de a proteja industria națională, exceptau 20 de articole (făina, legumele, ceara, săpunurile, țesăturile de lână, pâsla, pielăria, pânza, hârtia, lemnul și obiectele de lemn, petrolul brut și prelucrat etc.). Noile aranjamente comerciale cu Anglia și Germania au cuprins și ele o listă, mai redusă, de produse românești favorizate.

² Kalnoky, conte Gustav (1832-1898), diplomat apoi, din 1881, ministru de Externe. În timpul ministeriatului său s-a încheiat Tripla Alianță.

³ Leitha desparte Austria (Cisleitania) de Ungaria (Transleitania).

⁴ După încheierea convenției comerciale din 1875 cu Austro-Ungaria, statul român, ca să prevină preponderența partenerului acesta, a decis să acorde tariful convențional tuturor statelor europene care i-ar fi acordat clauza națiunii celei mai favorizate. Celorlalte li se aplica tariful general. Turcia și-a fixat un tarif de 8% ad. val. Marile puteri l-au transformat la greutate, după prețuri minime. României i-a fost impus după prețurile curente. În 1884 toți partenerii au fost impuși după prețul zilei dar Turcia a continuat să refuze României clauza națiunii celei mai favorizate. Între 1861 și 1865 exportul românesc în Turcia reprezenta 50% din total; între 1871 și 1875 se redusese la 22%. Deși în anii 1881-1885 a înregistrat o ușoară creștere, balanța comercială a continuat să ne fie pasivă. Media acestor ani a fost, la import, de 11 907 886 și la export de 11 410 063 lei (C.I. Băicoianu, *Relațiile noastre comerciale cu Turcia de la 1860 până în prezent*, București, 1901, p. 16). În 1882-1885 exportul de vite către Turcia reprezenta 2% din total. În mai 1886, când s-a introdus noul tarif vamal românesc, Turcia nu l-a acceptat declarând României război vamal (produsele ei erau impuse la taxe variind între 30 și 150%). În martie 1888 s-a ajuns la un compromis: taxele vamale erau de 8% ad valorem, cu precizarea că Turcia acorda României drepturile de import cele mai reduse. În schimb România acorda clauza națiunii celei mai favorizate și reduceri de taxe la 25 de articole de import (pescărie, fructe exotice, halva, dulceață, bumbac, mastic, susan, piei, mătase, aramă, săpunuri, ulei, măsline etc.). Iată balanța comercială româno-turcă în urma acestui aranjament:

	Import	Export
1886	5 660 826	11 522 657 lei
1887	8 258 800	6 668 904
1888	10 515 212	9 550 855
1889	12 713 812	9 018 928
1890	12 106 173	6 810 406
1891	13 434 829	6 790 238 (<i>Ibidem</i> , p.30).

⁵ M. Ferechide, ministrul de Externe, venise cu foaia „Neue Freie Presse“ din care citase următorul comentariu: „Aceasta implică că voim ca cele mai bune raporturi să existe în toate privințele și deci urmează să consimțim eventual și la sacrificii materiale“. M.F. comentase că aceasta arată dorința de a încheia convenția nu de a o respinge.

⁶ M. Ferechide spusese că guvernul austriac admite că o nouă convenție nu se poate încheia „fără a garanta trebuințele noastre agricole: comerțul vitelor și al cerealelor. Guvernul dualist își dă iarăși seama că suntem în necesitate de a aduce o protecțiune oarecare unor produse ale industriei noastre naționale.“

⁷ D.A. Sturdza, ministrul Instrucțiunii Publice, se alăturase delegaților români la Viena. B. Iepurescu spusese că are informații despre divergențele de opinii între acesta și președintele Consiliului de miniștri asupra convenției. M. Ferechide calificase această afirmație ca fiind „cu desăvârșire eronată“.

Pledoarie pentru construirea unui „palat de expozițiuni permanente ale produselor agricole și industriale din țară“.

*Pe marginea unui proiect de lege depus în Adunare**

Domnilor, în secțiunea mea am fericirea de a mă afla alături cu domnul Palade¹ și mai totdeauna votăm împreună. În această cestiune însă ne-am despărțit; domnia sa tratează cestiunea din punctul de vedere financiar și eu din punctul de vedere economic; iată de ce am votat unul pentru și altul contra. Dacă, bunăoară, am discuta și ar trebui să ne rostim asupra cestiunii financiare, negreșit că ne-am pune să vedem starea noastră financiară și văzând că este rea am căuta a o îmbunătăți tăind din cheltuieli; vă mărturisesc că atunci când se atinge de armată, de școală, de căi ferate și de dezvoltarea comerțului și industriei, numai când ași dezespera de mijloacele acestei țări de a mai face față cheltuielilor necesarii, numai atunci aș tăia și din cheltuielile acestea.

* Ședințele din 3 și 4 februarie 1887.

De mai mulți ani, domnilor, se agită cestiunea că trebuie să stimulam comerțul și industria și în privința aceasta s-a și făcut începuturi din inițiativa guvernului și din inițiativa privată, precum este expozițiunea Societății cooperative, care în adevăr a fost pentru binele țării noastre. Eu cred că expozițiunea ce a fost la Iași a dezvoltat mult industria, cred că acelei expozițiuni se datorește învierea vechei industrii a tăbăcărilor, care exista numai ca legendă; astăzi acei oameni lucrează și nu se tem de concurența străină, pe câtă vreme tariful autonom va trăi.

Acum, domnilor, este vorba de muzeele industriale, pentru cari legea zice să se facă din economiele podului de pe Dunăre.

În adevăr, domnul Palade are dreptate până la oarecare punct că poate că economic nu vor exista; cu toate că eu m-am informat că cheltuielile nu vor trece peste cifra de 28 000 000. Ei bine, noi am adus o schimbare: am zis să se facă din economiele tuturor construcțiunilor publice; dacă economiele ce sunt deja nu vor ajunge, vom da restul. Nu este cuvânt să refuzăm o încurajare care este reclamată și care vedem că o fac națiuni mult mai bătrâne decât noi; nu există un oraș în Germania sau în Francia care să nu aibă un asemenea muzeu.

Însă, domnilor, eu viu cu o propunere: Dacă centralizarea este bună pentru instituțiunile politice, apoi în ceea ce privește industria agricolă, nu e bună. Deși sunt mulți tineri acum cari pot să vorbească în interesul Iașilor. În adevăr, de multe ori vedem depeșe oficiale în care Iașii se califică de a doua capitală. Primarul Iașilor califică întotdeauna Iașii de a doua capitală și dar fac apel și la domnia sa să sprijine în Senat ca acestei a doua capitală să i se dea ceva. Nu parlament, nu guvern central...

Domnul N. Voinov: Și eu am un amendament prin care cer să i se dea și Focșanilor.

Rog pe domnul Voinov să creadă că sunt oameni convinși întocmai ca și domnia sa și nu trebuie să persifleze orașul Iași. În adevăr orașul Focșani reprezintă un centru unde trebuie să se facă ceva; nu mă opun la aceasta și când a fost vorba de a se înfrumuseța acel oraș, eu n-am vorbit decât în mod serios. Înțeleg pe domnul Palade care zice că nu suntem în stare să facem asemenea cheltuieli, respect opiniunea domniei sale, cu toate că nu o împărtășesc. În materie de dezvoltare a comerțului trebuie făcute sacrificii, fiindcă comerțul și agricultura plătesc înzecit sacrificiile cari se face. Cum, domnilor? S-au făcut atâtea societăți pentru comerț și agricultură și noi să nu dăm un local?

Am văzut ce s-a făcut pentru frumoasele arte, pentru literatură prin inițiativa particulară, prin o perseverență demnă de toată lauda și vă rog să credeți că acea perseverență nu o atribuiesc domnului Crețulescu, ci domnului Exarchu²; am văzut frumosul palat care s-a ridicat și încât pentru mine aş dori să dăm tuturor orașelor, dar în situațiunea în care suntem, dacă nu putem să dăm la toate, dar cel puțin să dăm vechei capitale a Moldovei și rog pe domnul Voinov ca focșenean să voteze proiectul de lege.

Vă rog dar, domnilor, să dați agriculturii ceea ce se cuvine.

Domnul I. Rădulescu: Școalele de agricultură.

Eu respectez toate opiniunile, dar școalele de agricultură au să producă rezultate peste 20-30 de ani, fiindcă din nenorocire școalele n-au mers bine până acum și aş ruga pe onor. domn Cozadini să spună în ce stare a găsit școala de agricultură de la Ferăstrău.

Prin urmare, noi agricultorii, cari ținem seamă de interesele agriculturii, nu ne putem amăgi cu această apă roșită care se numește școala de agricultură sau ferma model. Ferme model sunt cele făcute de domnul Cozadini la moșia domniei sale, sunt cele făcute de domnul G. Lecca la moșia domniei sale, sunt cele făcute de domnul Panait Donici la moșia domniei sale și acelea făcute de domnul Marghiloman.

Iată fermele model cari pot dezvolta agricultura noastră și acelor ferme model trebuie să le dăm și un palat mare și frumos, mai mare chiar decât al Parlamentului, căci palatul acela va plăti și diurnele noastre.

De aceea eu declar că votez proiectul guvernului, nu ca guvernamental, ci ca om al țării mele și-l votez cu condițiune ca din economiele ce se vor face să se facă un asemenea palat și la Iași, în marginile unei sume de 800 000 lei.

Eu sunt și pentru București, însă vă mărturisesc, domnilor, că nu pot să uit leagănul unirii, care aş voi să nu rămână deșert și pe urmă să-l punem în pod. Se cuvine să-i dăm ceva pentru ca să-și recapete încetul cu încetul splendoarea sa, fiindcă domniile voastre știți că acolo nici chiar moldovenii nu se mai adună, pentru că nu reprezintă nici un interes central și ar trebui ca acolo să se facă congresuri de industrie, comerț, agricultură, pentru ca vitalitatea elementului român să nu înceteze cu totul. De aceea vă rog să acordați acel palat Iașilor, fiindcă numai acea cheltuială nu va fi zadarnică. (*Aplauze.*)

Din nou în favoarea proiectului.

Domnilor, eu înainte ca domnul Arion să zică majorității din care eu declar că nu fac parte, ca să descindă fiecare în forul conștiinței sale și să se întrebe dacă are curajul să voteze această lege, declar că eu mai dinainte am descins în forul conștiinței mele și am curajul ca opozițiune să votez această lege și că votând această lege, am credința că întăresc opozițiunea, iar nu o slăbesc (*aplauze*) și am o fermă convicțiune că acei deputați din opozițiune cari vor vota în contra acestui proiect de lege vor face rău, nu numai cauzei pentru care se luptă opozițiunea, dar vor face rău țării. (*Aplauze.*)

Onor. domn Arion, adresându-se la majoritatea acestei Adunări, a zis: Noi suntem aci pentru ca să votăm numai ceea ce ne dictează convicțiunea noastră, nu suntem aci pentru ca să sprijinim orice proiect de lege ni s-ar propune și care proiect de lege ar putea să fie numai în interesul partidului domnului Brătianu, sau în acela al majorității. (*Zgomot.*)

Eu cred că majoritatea acestei Adunări are dreptul să voteze totdeauna pentru un proiect de lege când este convinsă că acel proiect este pentru interesul general al țării și are drept să voteze contra, când vede contrariul. Ei bine, eu unul cred că acest proiect de lege este de interes general și prin urmare-l putem vota cu toții, după cum ne va lumina mintea și conștiința și după cum vom crede că este mai bine. Dar când onor. domn Arion cerea majorității să se unească cu domnia sa spre a respinge acest proiect de lege, zicând că aci nu este o cestiune politică care să intereseze pe majoritate sau încrederea ce ea are în guvern, de ce a terminat discursul domniei sale făcând din această cestiune o cestiune politică și zicând majorității să descindă în forul conștiinței ca să vadă dacă poate avea curajul să voteze o asemenea lege? Și mai cu seamă de ce a făcut o cestiune atunci când a reprodus cuvintele unui deputat din majoritate, care ar fi zis că va vota acest proiect de lege pentru că are convicțiunea că acești bani nu se vor întrebuința pentru clădirea unui palat al industriei?

Dacă onor. domn Arion ne-ar fi putut convinge cum că, în adevăr, acești bani nu se vor întrebuința pentru construirea acestui palat, eu aș vota contra proiectului ce ni se propune; dar pentru că onor. domn Arion nu a putut să-mi dea această convicțiune, de aceea eu-l voi întreba pentru ce vine numai cu supozițiuni, cu bănuieli înaintea Adunării? (*Aplauze.*) Regulamentul nostru nu permite a se discuta aci legile cu aluziuni ofensatoare și a se soma deputații să respingă o lege, amenințându-i că în cazul contrariu vor cădea sub cutare sau cutare bănuială. Bănuți că se face un

gheșeft? Dar ce gheșeft poate să încapă aci? Se zice că acest proiect s-a prezentat în scop de a avantaja societatea de construcțiuni și lucrări publice. Ei bine, vă declar că în viața mea n-am avut și nu voi avea acțiuni d-ale nici unei societăți; n-am nici o acțiune d-ale acelei societăți; n-am frate, n-am pe nimeni care să fie interesat direct sau indirect de acea societate. Dar dacă nu am frate, am copii, mă am pe mine și pe toți aceia cari cred ca mine că sprijinind acest proiect de lege, sprijin un ce de folos pentru țara mea. Când am auzit pe domnul Arion zicând că nu avem industrie, mărturisesc că m-a durut inima. (*Aplauze.*) Ce fel? Voiți să refuzați cererea guvernului, pentru ca să confirmați cele zise despre noi în Parlamentul Austro-Ungariei, că nu avem industrie? (*Aplauze.*)

Cum? În anul trecut, când făceai parte din majoritate și eu eram singur și luptam și făceam apel la dumneavoastră – când îmi aduc aminte că domnul Take Ionescu venise cu o propunere prin care zicea că bătrânii să se ducă de la afacerile publice spre a veni cei tineri, atunci erați muți (*aplauze.*) și acum faceți pot zice un monstru din acest proiect de lege? Ce este aci? De ce se atinge? Se vinde țara? Se face o convențiune fatală – convențiunea consulară? Nimic din toate acestea. Vine ministrul și vrea să facă ceea ce onor. domn Ionescu și cu mine, atunci când s-au votat acele zece milioane Iașilor³, cerea să se facă – ceream un muzeu de arte, comerț și meserii.

Onor. domn Voinov zice: N-am auzit pe nimeni cerând un astfel de apalt*, n-am văzut în cestionarul domnului Stolojan, care s-a trimis pe la dăscălași și negustorași, n-am găsit, n-am văzut vreun răspuns dat de cineva că ne trebuie palat industrial.

Dar, onorabile domn, ce? Crezi că este vorba de acele palate de industrie, ca în alte țări, care costă milioane și care se înființează cu ocaziunea expozițiunilor universale și se dărâmă după trecerea expozițiunei? Așa cerem noi? Din contra, noi cerem să se înființeze pentru țară ceea ce este la bursă. Binevoiți a vă duce la Galați și vedeți că la bursa de acolo aveți să găsiți grânele tuturor proprietarilor. Guvernul voiește să înființeze un palat unde să fie expozițiuni generale în permanență; unde fiecare proprietar, fiecare fabricant, industrial, comercial să-și trimită marfa lui. Apoi, domnilor, prin auzite, căci nu știm altmintrelea, în București s-a înființat o fabrică de stearină acum de curând; o altă fabrică de stearină, a domnului Dall Orsi este la Galați; cine știe cum lucrează aceste fabrici? Industria tăbăcăriei s-a reînființat în București și deja sunt tăbăcari cari au și credit

* *Apalt*, dare în arendă, din it. *appalto*, antrepriză, monopol.

la Banca Națională. S-a înființat asemenea o fabrică de frânghie care e proprietatea unuia din colegii noștri.

Ei bine, voiți să mă duc acolo să văd sau să-mi trimită o frânghie acasă?

Onorabile domnule Arion, după ce a vorbit domnul Butculescu și după ce voi vorbi și eu, am convingerea că n-ai să votezi negru. Eu am să întreb pe domnul Brătianu, înainte de a vota, ce are să facă cu creditul acesta? Palat? Ce să puie în palat? O expozițiune permanentă; fiecare proprietar să-și trimită marfa acolo; și fiecare fabricant, meseriaș și comerciant să se ducă să vadă ce este acolo. Cu modul acesta produsele au să găsească mai mulți cumpărători. Sunt încredințat că cei cari reprezintă interesele materiale în această țară au să voteze acest palat.

A venit onor. domn Arion și a persiflat expozițiunile noastre de până acum zicând că n-au dat nici un rezultat. Onorabile domnule Arion, iertați-mă să vă spun că, pe cât sunteți puternici în cunoștința legilor și unde eu-mi plec capul, căci, deși am învățat și eu legile, dar astăzi sunt tompatera, iertați-mă să vă spun că în această cestiune trebuie să protestez contra ziselor domniilor voastre. Duceți-vă prin țară și vedeți că până și în Dobrogea plugurile de fier au înlocuit plugurile de lemn. Și întreb cui se datorează introducerea plugurilor de fier cari au o putere întreită în agricultura noastră? Se datorează numai expozițiunilor. Și vă întreb: cui se datorează marea dezvoltare a Germaniei și a Austriei pe tărâmul industriei, dacă nu expozițiunilor din Francia, căci Francia, totdeauna generoasă și în câmpul ideilor și în câmpul muncii, dă pretutindeni și lasă pe toți să vină să ia de la dânsa și lumea toată prosperă și profită până și din firimiturile Franciei. (*Aplauze.*)

Când și la noi va fi o expozițiune sau două, în care să se vadă munca noastră, în asemenea caz nu se va mai zice că românii nu produc nimic, că produsele române sunt bune numai ca să hrănească numai pe țărânii noștri, iar noi, magnații maghiari, trimitem produsele noastre și lor și în celelalte părți ale Europei.

Ei, domnilor, produsele noastre sunt produse cunoscute pe piețele Europei; astfel este grâul domnului Cozadini, al domnului Ion Docan, care e cunoscut pe piețele Europei sub numele de *grâul Docan*; numai noi nu-l cunoaștem.

Asemenea și cu rămătorii; sunt mulți proprietari din România-mică cari sunt așa de cunoscuți în Europa încât rămătorii merg cu numele stăpânului lor și sunt cunoscuți. Tot asemenea și cu alte produse ale noastre;

lânurile sunt țesăturile noastre cari merită să fie cunoscute și noi să zicem că nu avem industrie! Toți zicem că industria noastră e în fașe; ei bine, s-o scoatem din fașe și s-o îmbrăcăm cu haină bărbătească. (*Aplauze.*)

S-a mai vorbit de școale. Dar cine tăgăduiește utilitatea lor? Cine se opune de a da pentru școale? Veniți și cereți orice îmbunătățire pentru școale și noi vom da ca întotdeauna, mai cu seamă noi boierii cari am dat pentru școale încă de la vârsta de 18 ani. (*Aplauze.*) Și trebuie să ne ascultați când zicem că nu se cuvine să puneți aici cestiunea financiară. Sunt alături cu domniile voastre în contra risipelor, în contra deficitelor, sunt alături cu domniile voastre ca să se facă economie, dar vă declar că nu o fac nici de la armată, nici de la școală, nici de la munca națională. (*Aplauze.*)

[Î]mi pare straniu lucru că atunci când noi bătrânii venim cu o idee pe care trebuie să o împărtășească mai ales cei tineri, domniile voastre veniți să o persiflați. (*Aplauze.*) Această cestiune nu e o cestiune ridiculă, cum aveți aerul să o arătați, ci o cestiune foarte serioasă care poate atrage după dânsa o popularitate serioasă și noi, bătrânii, dacă am ajuns să avem popularitate, e că întotdeauna am votat ceea ce a fost bun pentru țară, fără a persifla asemenea propuneri.

Iată pentru ce sunt încă mulți oameni cari ne cred campionii tuturilor lucrurilor bune în această țară.

Acum poate să se zică: Kogălniceanu s-a vândut, trebuie scos afară; Kogălniceanu a fost ieri la palat, eu care n-am fost de cinci ani; Kogălniceanu a avut o întrevedere lungă cu domnul Brătianu. (*Aplauze, râsete.*) Este probabilitate că Kogălniceanu va intra în Minister. Ei, domnilor, dacă era să fie așa, apoi au fost alte ocaziuni, dar vă rog să-mi faceți onoarea a crede că am și eu tot atâtea merite înaintea țarei mele, cel puțin cât și tinerii cu care se găsește alături pe acea bancă domnul prim-ministru. (*Aplauze.*)

Cum? Un om bătrân, care este în cariera politică de 50 de ani, când vorbește pentru țara lui, nu are drept să sprijine un lucru, fiindcă are să i se spună că e vândut?

Ei, domnilor, sunt mulți cari votează numai pentru că se uită la banca ministerială; dar sunt și oameni cari fac abstracțiune de banca ministerială și votează numai având în vedere utilitatea cestiunii.

Am poate multe animozități pentru domnul Brătianu, dar ori de câte ori voi avea înaintea mea asemenea cestiuni, voi fi alături de domnia sa și din contra, ori de câte ori [nu] voi împărtăși vederile domniei sale, voi fi

contra și vă dau *rendez-vous* ca să votați și domniile voastre cum voi vota eu. (*Ilaritate.*)

Domnilor, vă conjur să nu vă ademeniți, conjur pe tineretul cari mai deunăzi striga că rău am făcut când am venit și le-am observat că au abandonat pe domnul Brătianu și dumnealor ziceau: Ne-am despărțit de domnul Brătianu, căci nu mai reprezintă ideile liberale, s-a făcut conservator și de aceea nu mai mergem cu dumnealui; ei bine, tocmai pentru aceea, să-i dați sprijinul domniilor voastre, acum când vine și vă zice: Toate țările astăzi [i]și fac rezbel pentru munca națională și acel rezbel este rezbelul intereselor materiale, care este mult mai mare decât acela chiar al puștilor, fie chiar cu repetițiune și prin urmare, trebuie să căutăm și noi de a avea mijloace pentru a respinge sau cel puțin a răbda loviturile cari ne vin din afară.

Când vedeți că fiecare națiune se înarmează pe acest tărâm, că fiecare națiune ține la suveranitatea cestiunilor economice mai mult decât la a celor politice, când vedem ce se face în Franția, în Anglita, în Italia, când se fac sacrificii atât de mari ca să ridice industria și agricultura, nu trebuie să facem și noi așa? Ce este cu acest palat? Este un lucru cu care să se înfrumusețeze Iașii sau Bucureștii? Nu; este ca să arătăm străinilor puterea muncii naționale și când ei vor zice: Nu aveți industrie, să le răspundem: Veniți de vedeți; și când vor zice: Nu aveți agricultură, să le răspundem: Veniți de vedeți. (*Aplauze.*)

Acest palat trebuie să fie ca un fel de bursă, dacă pot să mă exprim astfel, a producțiunilor acestei țări. Dacă nu va fi așa, dacă nu se va face așa, atunci uniți-vă cu mine ca să răsturnăm pe acei cari vor face altfel. Dar eu am toată încrederea că așa va fi.

Domnul B. Iepurescu: Noi avem încredere în viitorul economic al țării noastre.

Să voiți domniile voastre, ca cu o asemenea cestiune să faceți opozițiune, aceasta nu este bine; eu urmez opozițiunea, dar cum o înțeleg eu că poate să facă bine țării mele; căci așa întreba pe domnul Djuvara: Crede domnia sa că la Brăila va găsi oameni cari să-l aplaude, când refuză țării acest mijloc de protecțiune și dezvoltare a industriei și agriculturii? Țara aceasta trebuie să aibă odată suveranitatea și a intereselor sale economice, ea ține să fie stăpână la ea acasă, să arate că și ea are puterea ei, că nu are nevoie să cerșetorească nici tratate, nici convențiuni. (*Aplauze.*)

Nu avem nevoie și de aceea reclamăm de la domnul ministru de Externe să ne aducă textul original al cuvintelor domnului ministru de Comerț din Pesta⁴, pentru că socotesc că, dacă domnul ministru din Pesta a avut curajul să apere interesele țării sale așa cum a crezut că trebuie să o facă, să avem și noi curajul și datoria să răspundem așa cum trebuie. La amenințări noi trebuie să răspundem prin fapte. S-a făcut bine când s-a votat proiectul de lege prin care se dă ministrului dreptul să suie cu 50 la sută vama pe produsele austriace. Austriacii au pus asemenea 50 la sută pe produsele noastre; dar noi nu le-am aplicat acea taxă, ei ne-au aplicat-o și tot ei țipă. Noi nu țipăm, fiindcă noi nu avem zecimi de mii de lucrători cari să ceară muncă, la noi munca se caută. În anul trecut am exportat cereale mai multe decât când erau granițele deschise despre Austro-Ungaria; anul trecut am început a exporta și vite și când ne vom ocupa mai mult cu această ramură și când proprietarii vor cunoaște mai bine interesele lor, vom exporta și mai mult. Este de dorit ca proprietarii de vite, precum și cei de produse agricole, să facă expozițiuni și când vom fi pe tărâmul industriei și agriculturii destul de tari, vom arăta că putem fi darnici și vom zice: Ne dați, vă dăm; nu ne dați, cale bună, noi trăim și fără dumneavoastră; avem apa Dunării și a Mării și când vorbesc așa, cred că fac mai mult serviciu țării mele stăruind să se facă ceea ce este în avantajul țării, decât aceia cari, sub cutare sau cutare cuvânt, refuză ceea ce trebuie să dea. Muzeele comerciale sunt azi la ordinea zilei în Europa; nu este țară care să n-aibă muzeul său comercial. Faceți muzee comerciale și nu refuzați țării un ce important în dezvoltarea agriculturii și comerțului. Am zis, și declar încă o dată, că nu fac în această cestiuie nici pe deputatul guvernamental, nici pe deputatul opozant; sunt destule cestiuie unde opozițiunea se poate afirma și unde mă pot și eu afirma, dar aci mă afirm numai ca om care dau țării mele ceea ce i se cuvine și ceea ce agricultura și comerțul reclamă.

Voci: Închiderea discuțiunilor.

Replică lui Gr. Cozadini.⁵

Domnilor, obiecțiunile făcute de onor. domn Cozadini le-am ridicat și noi în secțiuni, deși nu aveam noțiuni exacte că podul are să coste mai mult de 35.000.000. Eu care am avut onoare să primesc vizita celui ministru al Belgiei, domnul Jacquemin, el mi-a făcut o vizită de cunoștință și între altele mi-a spus cum că în adevăr nu e trebuință de 35.000.000 pentru amândouă podurile și acele linii...

Domnul Gr. Cozadini: El este juriconsult, nu e inginer. (Ilaritate.)

Fratele său este inginer. (*Mare ilaritate.*) Domnul Jacquemin, ministru juriconsult, are pe fratele său inginer și poate să vorbească despre afacere. Cu toate acestea eu nu m-am oprit la aceasta și am propus amendamentul ca să se zică: Din economiele ce rezultă din sumele date pentru deosebite construcțiuni publice.

Ei bine, domnilor, ar trebui să puie cineva multă rea credință pentru ca să se facă a nu ști că sunt asemenea credite votate cari nu s-au cheltuit în totalitate. Și apoi, tocmai pentru această cestiune pe care o credem bună și folositoare pentru țara noastră, tocmai acolo să drămuim câteva sutimi de lei? Eu cred că vor rămânea cum au mai rămas și nu avem decât să mergem la minister ca să vedem dacă din alte lucrări au mai rămas economii.

Domnul președinte al Consiliului, I.C. Brătianu: Sunt deja mai multe milioane economii.

Iată ce am propus eu și Ministerul a primit.

Domnilor, eu vă conjur la un lucru. Să luați seama la figura de retorică, la anecdota spusă de domnul Arion, arătând pe regele din Cambodge, care a venit înaintea solului Franciei îmbrăcat în uniformă de general, cu fir și fără cizme. Ei, domnilor, pe lângă această anecdotă sunt și altele. Noi voim să dăm cizme agriculturii și industriei noastre. Iată ce voim.⁶

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 37, p. 506, col. 3 – p. 507, col. 3; nr. 38, p. 515, col. 1 – p. 516, col. 3; p. 518, col. 2 – 3.

NOTE

¹ Proiectul prevedea acordarea sumei de 1,2 milioane lei pentru construirea palatului; banii se luau din cele 35 de milioane afectate edificării podului peste Dunăre. G. Palade, care intervenise imediat după citirea proiectului, spusese că un asemenea palat constituie un lux inutil iar fondurile se luau „de unde nu sunt“. Revenirea pentru Brăila și Galați la regimul de porto franco – care ar fi dus realmente la înflorirea comerțului național – păruse Adunării „o fantezie“ iar acest palat „costisitor“ nu. De aceea G. Palade se pronunțase împotriva proiectului.

² Referire la *Ateneul român*, construit între 1886 și 1888 (când a fost și inaugurat) de arhitectul A. Galleron, la inițiativa și stăruința în primul rând a lui Constantin Esarhu.

³ Vezi K. *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a II-a, p. 67 și urm.; p. 122 și urm.; p. 130, nota 1; *ibidem*, partea a I-a, p. 217, 285.

⁴ Vezi supra p. 65.

⁵ Gr. Cozadini spusese că e nerealist să se construiască un palat expozițional din niște economii rezultate din construirea podului peste Dunăre.

⁶ Proiectul a fost primit cu 74 de voturi pentru și 24 împotriva.

*Intervenții la proiectul de lege prin care se deschidea guvernului
un credit de 30 de milioane lei „pentru completarea
armamentului și pentru apărarea neutralității țării”**

Domnii mei, în ziua de 22 ianuarie când s-a adus proiectul de lege prin care cere guvernul cinci milioane pentru completarea armamentului¹, eu opozant, însă opozant de sine stătător, am primit să fiu raportor și prin raportul meu am zis, din cuvânt în cuvânt, ceea ce vine și zice astăzi în raportul său domnul Costinescu. Asemenea toate exemplele de neutralitate a țărilor mici ca Elveția, Belgia etc., de care s-a servit domnul președinte, a fost zise după mine.

Domnul general D. Lecca: Eu nu am pretențiunea de a fi autorul.

În cât privește unirea dintre noi, ea s-a dovedit prin faptul că o bilă neagră a făcut să se afirme majoritatea.

Ieri, nu mai departe, am votat templul muncii²; astăzi se înfățișează din inițiativă parlamentară o cerere nouă de 30 milioane și domnul general, președinte al Camerei, care alaltăieri a văzut cum s-au votat cele 5 milioane, singure cerute de guvern, cum a doua zi, pe urmă, oamenii influenți din opozițiune au venit și au votat pentru travaliu, astăzi președintele nostru nu vrea să ne lase ca să spunem și noi vederile noastre.

Domnul general D. Lecca: Eu! Eu sunt liberal și pentru libertatea cuvântului.

Domnul N. Nicorescu: Ați dat semnalul pentru închiderea discuțiunei.

Când președintele Adunării vine și cere închiderea discuțiunei, înțelegeți foarte bine că membrii din majoritate care l-au ales sunt angajați de onoare ca să închidă discuțiunea.

Domnul general D. Lecca: Gândeam că suntem toți de acord; dar dacă m-am înșelat, iertați-mă.

* Sedința din 5 februarie 1887.

Așadar, fac apel la onor. președinte al Camerei, ca domnia sa să ia apărarea minorității de a spune și ea cuvântul său și să fie sigur că în ora pericolului vom contribui și noi cu mijloacele noastre. Vă aduc aminte, domnule general, că dumneata n-ai copii; eu am doi în rezervă și vor merge să-și verse sângele.

Domnul dr. Râmniceanu: Nu are copii în rezervă; dar în ora de pericol generalul însuși a încins sabia și s-a dus pe câmpul de rezbel. (*Aplauze.*)

Așadar, eu conjur pe domnul general să stăruie pe lângă majoritate ca să nu închidă discuțiunea, pentru ca să spunem și noi cuvântul nostru, căci altminterea, cea mai dureroasă zi a vieții mele ar fi astăzi când aş fi nevoit să mă abțin de la vot.

Justifică abținerea de la votarea luării în considerare a proiectului.

Domnii mei, acum câteva zile, mi se pare la 22 ianuarie trecut, Ministerul a cerut un credit de 5 000 000 pentru completarea armamentului.

În convingerea mea că acest credit era necesar țării, l-am admis îndată și domnul general Lecca, care face parte din secțiunea mea, a propus ca să fiu numit delegat și am fost ales delegat.

Comitetul delegaților a numit raportor pe domnul Vulturescu, însă domnia sa venind la mine cu alte persoane oficiale, mi-a propus să fiu eu raportor și am primit cu plăcere această onoare.

Mai înainte de a-mi face raportul, am avut onoare să întreb pe domnul prim-ministru: Ce voiți să faceți cu această armătură? Domnia sa mi-a dat explicațiuni satisfăcătoare și cu aceasta mi-a format pe deplin convingțiunea că creditul trebuia a fi votat.

Având această plină și întreagă convingțiune, am venit înaintea domniilor voastre și v-am rugat ca să binevoiți a primi acel credit care e de trebuință și am argumentat întocmai cum argumentează domnul Costinescu. Prin raportul meu ziceam aceste cuvinte: Astfel, chiar în Belgia, în Elveția etc. (*Citește.*)

Onor. domn Costinescu a reprodus astăzi în raportul domniei sale acele cuvinte ale mele, dar este o mică diferență astăzi de ceea ce am făcut atunci. Atunci am avut toate lămuririle și guvernul cerea acel credit sub răspunderea sa. De aceea și Camera l-a votat în unanimitate, nefiind decât o singură bilă neagră răstăcită. Astăzi nu se face așa. Ieri am votat o sumă de 2 000 000 pentru a ridica un palat de expozițiune, ca un semn de pace

și astăzi sună trompeta de rezel și majoritatea propune un credit de 30 000 000.

Recunosc majorității nu numai dreptul, dar și datoria de a merge înaintea guvernului și a-i da în tot momentul un vot de încredere. Dar dacă ar fi fost numai cestiunea de un vot de încredere, nici nu aș fi luat cuvântul și nici aș fi votat contra, căci când se atinge de a se da un vot de blam domnului Brătianu, mă voi gândi de două ori, fiindcă nu voiesc să vină după domnia sa elemente cărora le sunt antipatic și care-mi sunt antipatice. (*Ilaritate.*)

Dar aci văd cu totul altceva. Mai întâi, în secțiuni eu am rugat pe primul-ministru să binevoiască a face un mic sacrificiu de amorul său propriu și majoritatea de omnipotența sa și să chemăm la consfătuirea acestor lucruri și din acei oameni cari mâne, poimâne au să contribuie, dacă nu cu bani, dar cu copiii și frații lor și cu alte multe sacrificii, nu pentru ca să le spună domnul prim-ministru tot ce știe, nu, n-am cerut aceasta, căci este la mijloc o cestiune diplomatică. Dar ce Dumnezeu! În această Cameră se vor găsi șase, șapte oameni discreți cărora să li se poată expune situațiunea, cari să discute de este rezel sau nu, de bate rezelul sau nu la ușele noastre?

Reprezentanții noștri din străinătate adus-au ei știri îngrijorătoare? Nu putem să credem, când țara sacrifică atâți bani, că acei reprezentanți nu-și fac datoria, nu aduc la cunoștința guvernului aprecierile lor, schimbarea de idei, conversațiunile politice.

În adevăr, înainte când eram un principat vasal, agenții noștri erau niște agenți oficioși și nu prea erau băgați în seamă; dar astăzi?

A zis primul-ministru cuvântul de țărișoara mea. Ziceam și eu odată cuvântul acesta, când vorbeam de țărișoara de peste Milcov și domnul Brătianu mă persifla. Dar țărișoara noastră față cu vecinii noștri nu mai este astăzi o țărișoară; e o țară, un stat de a doua mână, care astăzi are o armată ale cărei galoane de la mânecă nu mai sunt înroșite prin carmin și alte materii, ci prin sânge. (*Aplauze.*) Și, prin urmare, o țară care poate pune pe picior de rezel 150 000 până la 200 000 oameni, poate distrage de la o putere mare cel puțin vreo 300 000 soldați, afară de alte avantagii ce am mai avea.

Așadar, nu mai suntem țară mică și fiecare aleargă și foarte mult, pentru ca să fie în bune relațiuni politice cu noi; se bucură statele străine când sunt în relațiuni bune cu noi și discuțiunile de deunăzi din Parlamentul ungar nu luminează decât pe acela care nu vrea să fie luminat; căci

au fost deputați mari și miniștri cari au zis că României trebuie să i se facă sacrificii pe tărâmul comercial și economic, ca să se mențină cu dânsa bunele relațiuni politice. Aceasta o doresc și eu; doresc să fiu în bune relațiuni și cu Austria și cu Rusia.

Așadar, domnilor, ar trebui să ne punem în conversațiune cu guvernul ca el să ne pună în pozițiune de a ști dacă sunt greutăți. Noi ca Parlament avem dreptul să cerem să știm și noi ceva, dar nu toți; un secret zis la 160 de deputați nu e un secret.

Domnul prim-ministru zicea că spunând chiar numai la trei, l-află mai mulți; așa e, din nenorocire, dar sistema noastră parlamentară reclamă aceasta; țara vrea să exercite un control asupra celor din întru ca și asupra celor din afară.

Ei, domnilor, cuvintele cu cari s-a servit domnul Carp ca să combată proiectul, pe mine m-au îngrijit și de aceea vin să-l combat; mă tem ca nu cumva cuvintele domnului Carp, nu știu azi, dar să nu fi fost ieri și alaltăieri chipul de vederi al guvernului.

Onor. domn Carp, pentru care guvernul a adeverit că domnia sa a făcut mai multe servicii și guvernului și țarei la Viena și prin care și-a câștigat dreptul la o deosebită recunoștință din partea țarei, onor. domn Carp a venit și a zis: Domnilor, nu numai că neutralitatea nu e posibilă, dar eu nici nu o doresc. Ia uitați-vă, domnilor, cuvântul teribil! Nu numai că nu se poate neutralitatea, dar eu nici nu o doresc!

Ei, domnilor, și eu recunosc cu domnul Carp că e greu că rămânem neutri; ca ministru, am cerut și eu neutralitatea la amândouă puterile deopotrivă: mai întâi de la principele Gorceakof³ – citez un mort, dar voi cita și un viu – și principele Gorceakof mi-a zis: *Jamais!*

Niciodată! Și să nu credeți cum că numai Rusia nu primește neutralitatea. Vecinii noștri, Austria, comitele Andrassy, o primește și mai puțin. Iată și exemplul viu.

Comitetele Andrassy, filo-românul – sunt dator s-o declar – dintre mulți unguri, dânsul face excepțiune și de aceea-i port o mare și adâncă stimă; eu căzutul, acum un singur particular, pot să zic fără să mă compromite că-i port o adâncă stimă. Ei bine, comitele Andrassy n-o primește. Pentru ce? V-a spus domnul prim-ministru foarte bine, când a zis că și una și cealaltă putere caută ca rezelul să-l transporte pe teritoriul străin și ca sacrificiile să fie pe spinarea celor slabi și de aceea nu vor ca România să fie neutră.

Ei, domnilor, eu Dumnezeu știe cât am să mai trăiesc – la 70 de ani nu se mai comptează cu viața – dar las cu testament, ca politica țării noastre să se ocupe numai de dânsa și ca țara să fie îngrădită și să-și apere politica ei, independența și instituțiile ei, dar să nu gândească la rezbele exterioare ofensive și mai ales la o politică aventuroasă. (*Aplauze.*)

Ei bine, cuvintele pe cari le-a zis domnul Carp sunt unul din motivele pentru cari eu totdeauna l-am combătut. Nu, domnilor, țara mea nu trebuie să dorească ceea ce a zis domnia sa. (*Aplauze.*) Pentru aceea am cerut că domnul ministru ar trebui să ne pună în pozițiune, măcar în asemenea cazuri, pe noi Parlamentul țării, cari voim să garantăm înaintea țării faptele guvernului, să ne pună în pozițiune de a cunoaște ce este în atmosfera politică, cum ne aflăm noi, dacă în adevăr are să fie rezbel sau pace. Eu nu cred să fie mai mult de trei oameni în Europa care să știe cu siguranță ce are să fie, poate împăratul Germaniei, împăratul Rusiei și principele Bismarck; cât pentru ceilalți, cred că știu tot atâta cât și noi. Apoi tocmai pentru că avem acolo agenți inteligenți ca domnii Mavrogheni⁴, Liteanu⁵, ei trebuie să știe ceva, să fi auzit ceva. Să admit că votăm neutralitatea de bună credință și guvernul o susține; dar dacă neutralitatea se calcă?

Domnul general Dim. Lecca: Se calcă dacă va fi slabă și ca să nu se calce dăm creditul.

Ei, domnilor, am făcut alianță cu Rusia, dar prin aceasta făcut-am și alianță ca să trecem Dunărea? Am făcut alianță să trecă rușii și nu am prevăzut alt nimic decât relele ce ar fi putut cauza armatele ruse în trecerea lor prin teritoriul nostru⁶, nu am prevăzut nici măcar că armata rusă are să se oprească la fruntarie. S-a întâmplat astfel și ați văzut că un comisar central rus care a fost aci nu a voit să recunoască că trebuie să dea despăgubiri giurgiuvenilor și brăilenilor⁷, căroră li s-au făcut atâtea pagube, ca și locuitorilor din tot lungul Dunărei, cari au fost opriți să cosească. Convențiunea încheiată între noi și Rusia zice că numai acele pagube ce se vor cauza prin trecerea regimentelor are să se plătească, și-au trebuit multe sforțări ca să se facă despăgubiri pentru un număr mai mare de stricăciuni și până azi sunt arendași și orășeni care încă nu sunt despăgubiți.

Vedeți, că nu noi atunci am voit rezbelul, dar Rusia cerea ajutorul nostru; atunci guvernul român – eu eram la Viena dus, ca să știu cum și

când s-a dat Basarabia, căci mi-o spusese principele Gorciakof – guvernul român știind foarte bine că rușii biruiți era să ia fuga și mai știind încă că turcii puteau atunci să treacă Dunărea și să transporte teatrul de război acolo unde nu voiam noi, de aceea, pe vrute sau nevrute, cu știință sau neștiință, am fost nevoiți să trecem Dunărea și să venim în ajutorul rușilor, pentru că nu puteam zice că dacă arde casa lui, arde și a mea. Iată ce se putea întâmpla și vedeți că noi atunci am fost în legitimă apărare; prin urmare, nu se poate vota cu entuziasm, onorabile domnule Ciocazan, căpitan sau maior.

Domnul C.M. Ciocazan: Căpitan, pentru a vă servi. Să trăiți!

Eu vă felicit la maior.

Domnul C.M. Ciocazan: Vă mulțumesc.

Dumneata care ești căpitan tânăr poți să caracolezi* înaintea unui escadron, dar noi bătrânii nu putem face aceasta, noi trebuie să fim mai cu luare aminte. Eu cel puțin zic așa: Politica din afară trebuie să o conducă guvernul, dar controlul ei trebuie să-l facă Camera. De aceea nu primesc ceea ce zicea domnul Carp., că politica din afară trebuie să fie rezultatul fluctuațiunilor guvernului.

Acum rog pe domnul raportor Costinescu să ne dea oarecari explicațiuni.

Eu nu sunt exclusiv pentru o putere, eu nu sunt nici pentru una nici pentru alta; dar când este vorba de un rezbél, vă rog a-mi permite să fac pe Toma necredinciosul.

Nu pun în contestațiune patriotismul domnului Brătianu; suntem din aceeași generațiune amândoi și nu cred că domnul Brătianu va pune în contestat patriotismul meu, cum nici eu nu-l pui pe al domniei sale; dar, cu tot patriotismul, putem face greșeli. Pe lângă patriotism însă și inimă, trebuie și cugetare și o zic aceasta cu atât mai mult cu cât în asemenea cestiuni trebuie să fie mai multă minte, mai mulți ochi și chiar mai multe urechi, pentru ca să ascuți și să vezi.

Domnilor, eu nu voi să reînnoiesc cele trecute, dar iarăși nu voi tăgădui că în ultimul rezbél s-au făcut greșeli și greșeli nu din lipsă de patriotism, ci greșeli din neexperiență, fiindcă era pentru întâia dată când noi jucam un rol. Eu nu acuz pe nimeni și iau răspunderea constituți-

* A învărti un cal în loc (din fr. *caracoler*).

onală a tuturor acelor bune și rele din timpul rezelului; însă nu mai voi să se facă greșeli; voi să zic și eu cuvântul meu. Țara aceasta nu este a nimănui; țara aceasta este creată prin noi înșine și prin urmare nimănui, nici tatălui meu, nu-i dau dreptul să dispună de ea fără să zică și ea cuvântul ei.

Mai este ceva: Cum guvernul, sunt acum opt zile, n-a venit să zică: Domnilor deputați, nu-mi trebuie numai cinci milioane, dați-mi 10, dați-mi 15? N-a zis nimic și, după trei zile, vine la majoritate și-i cere să voteze acest credit de 30 milioane, cum s-au votat și fortificațiunile. Dacă majoritatea votează ca cestiune de încredere, n-am nimic de zis; dar mă tem ca acest vot să nu fie și un fel de manifestațiune și o manifestațiune nu în țară, ci afară din țară. Iată unde mă tem.

Domnul general D. Lecca: Crezi că voim să mergem să atacăm pe cineva? Nu ne crede Europa, chiar dacă am crede-o noi.

Nu avem să atacăm pe nimeni, dar cu toate acestea nu trebuie să facem manifestațiune. Veți zice însă: Aceste milioane ne trebuie pentru armament. Pentru armament nu se opune nimeni, dar în proiect se zice: Pentru apărarea neutralității.

Ei, domnilor, în ultimul rezel nu s-au cerut 30 milioane, ci numai câteva milioane și cu toate acestea țara a dat multe și multe milioane. Dar cum le-a dat? Până și țăranul care nu avea turtă în vatră și-a luat velința din casă și a dat-o pentru patrie. (*Aplauze.*) Apoi, cine oprește pe guvern ca atunci să vină să ceară? N-a fost Camera, n-a fost națiunea totdeauna la înălțimea datoriei patriotice, când i s-au cerut sacrificii? (*Aplauze.*)

Domnilor, împăratul Alexandru a spus și domnului Brătianu, dar mie mi-a spus-o mai cu seamă, pentru că eu l-am adus de la Ungheni până la Ploiești și la reîntoarcere l-am condus de la București până la Ungheni și mi-a zis: *Dites à Charles...* spune-i lui Carol că în țara lui am dormit mai liniștit decât în țara mea. (*Aplauze prelungite.*)

Noi-l păzeam; eram eu, era domnul Radu Mihai și când am venit, am stat alături lângă vagonul împăratului, fiindcă se zicea că ar fi nihilisti, că ar fi vrăjmași rău voitori cari să facă să sară trenul în aer și atunci am zis: Noi voim să păzim, pentru că atunci când se va întâmpla să sară trenul în aer, să sară și cu Majestatea Sa și cu Kogălniceanu și cu Radu Mihai și cu gendarmii lui pentru ca să nu se zică că cu intențiune sau cu știrea guvernului s-a atentat la viața împăratului. (*Aplauze.*)

Domnul ministru să țină seamă de datoria care o avem, că în asemenea cestiuni, în cazul unui rezbel, să fim cu toții la locul de pericol unde vom striga, după vechiul dicton: *Moriamur pro nostro rege* și vom merge cu copii cu tot. (*Aplauze.*) Dar acum nu văd nimic, nu văd că de trei zile încoace s-a schimbat situațiunea, pentru ca deodată să votăm 30 milioane, repede și fără discuțiune. Nu s-a votat așa în Viena și în alte părți; acolo s-a discutat și în secțiuni și în Parlament.

Domnul general D. Lecca: Nu s-a făcut nici-o discuțiune, nici în Belgia, nici în Ungaria.

Dar domnul prim-ministru zice: Sunt vinovat că am întârziat. Cum a întârziat? Dar ieri domnul ministru când am votat 2 000 000 pentru templul muncii, n-a zis: Păstrați banii pentru armată; căci atunci n-aș fi fost așa de copil ca să votez palate când este vorba de rezbel. Astăzi însă, eu, cel bătrân, găsesc că tinerii au fost mai prevăzători, căci ei au refuzat zicând: Nu dăm pentru că nu știm încă ce are să fie mâne; și eu am votat!...

Domnul general D. Lecca: Dar dumnealor nu dau nici astăzi.

Domnul N. Nicorescu: Pentru că nici astăzi nu știm nimic, domnule general.

Domnul general Lecca: Dumneata nu vrei să știi decât de ale Bârladului.

Domnule general, apoi de ce mă întrerupi? Bine ar fi acum ca domnul vicepreședinte să aducă aminte președintelui Camerei prescripțiunile regulamentului?

Domnul general D. Lecca: Se poate, căci acum sunt deputat, nu sunt președinte.

Apoi nu puteți fi în două ipostaze, și acolo și aci; sunteți tot președinte.

Domnul N. Dimancea: Cer cuvântul. (*Zgomot.*)

Ei, onorabile domnule Dimancea, apoi când mă întrerupi și dumneata, vicepreședinte...

Domnul vicepreședinte: Domnule Kogălniceanu, dumneavoastră puteți să paralizați întreruperile prin continuarea discursului. Fac apel la dumne-

voastră să nu mai răspundeți întreruperilor și pe domnii deputați cari vă întrerup [î]i rog să vă lase a continua.

Apoi, când vine un vicepreședinte al Camerei, ca domnul Dimancea și zice că o cestiune de 30 milioane s-o discutăm în câteva ore, fără a zice și noi cuvântul nostru, cum se poate să nu răspund? Lăsați-ne să vorbim și noi, căci și noi avem să plătim, nu numai domniile voastre. (*Aplauze.*)

Domnul N. Dimancea: Mulțumiți-vă că noi tăcem.

Cum? Să ne mulțumim că tăceți domniile voastre? Dar ce? Suntem noi aici din grația domniilor voastre? (*Aplauze din partea opozițiunei.*)

Domnul N. Dimancea: Dar nu am dreptul să vorbesc și eu?

Poți prea bine să vorbești, dar nu când vorbesc eu.

Domnul vicepreședinte: Fac apel călduros la dumneavoastră, domnule Kogălniceanu, să nu mai țineți seamă de întreruperi. Fac apel și la domnul Dimancea să nu mai întrerupă. Rog și pe domnii din majoritate să lase pe domnul Kogălniceanu să continue. Urmați, vă rog, domnule Kogălniceanu.

Eu respect pe fiecare deputat și respect mai cu seamă pe colegul meu în bătrânețe, care este în capul guvernului; și când eu, din minoritate, eu, opozantul cel mai vechi din această legislatură, viu și zic că mă voi gândi de două, de trei ori înainte de a-i da un vot de blam, prin aceasta voi să zic că nu voi face la bătrânețe ceea ce nu am făcut la tinerețe. Nu voiesc să aduc la guvern pe adversarii stindardului pentru care cu toții am luptat spre a-l ridica. (*Aplauze.*)

Domnule președinte, am 70 de ani aproape; am încă sânge în vinele mele și nu mă pot stăpâni să nu mă revolt când văd că se pune cestiunea de față pe tărâmul personalităților și al urei. (*Aplauze.*)

Difer de opiniunea majorității în această ocaziune; nu contest majorității patriotismul, dar într-o asemenea cestiune nu trebuie numai patriotism și entuziasm. V-am spus, domnilor, pentru ce nu pot vota acest credit; dar pe de altă parte, despărțindu-mă de opozițiune, nu voi vota nici contra, ci mă voi abține, pentru că nu voi să se zică, nici chiar pentru o

singură dată în viața mea, că mâna mea a pus în urnă o bilă neagră contra armărei țării. (*Aplauze.*)

Filosoful Descartes a zis: Cuget, deci sunt.

Și dacă omul este prin aceea că cugetă, ca reprezentant al națiunii este dator să cugete de două, de trei ori mai înainte de a vota. Eu sunt și om și reprezentant al țării și de aceea nu pot să votez orbește.⁸

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 38, p. 532, col. 3; nr. 39, p. 536, col. 1 –
p. 538, col. 2.

NOTE

¹ Vezi p. 16.

² Vezi p. 39.

³ Vezi mai mult în bibliografia indicată la K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a IV-a, p. 422, nota 5.

⁴ Petre Mavrogheni era agent la Viena.

⁵ Iorgu Vârnăv Liteanu era agent la Berlin.

⁶ Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a IV-a, p. 397 și urm. și passim.

⁷ Vezi K., *Opere*, V, *Oratorie*, III, partea I-a, p. 51.

⁸ Proiectul a fost primit cu 99 voturi pentru și 11 împotrivă.

*Cere Adunării să ia în discuție proiectul de lege comunală**

Domnule președinte, vă rog să-mi dați cuvântul fiindcă voi să propun ca discuțiunea legii comunale să se înceapă de marți.

Domnilor, ce este legea comunală? Mie mi se pare că este una din legile organice ale țării. Dacă vreodată la o lege organică trebuie ca capul Ministerului și ministrul de Interne să fie față, negreșit că trebuie să fie când se va discuta o lege comunală.

Poate că în această lege să adoptați, în neștiința aci a ministrului de Interne, unele dispozițiuni cari domniei sale să nu-i convină. Destul s-a plimbat pe la Senat legea comunală...

* Ședința din 6 februarie 1887.

Domnul ministru al Lucrărilor publice, Radu Mihai: Această lege nu a fost la Senat.

Rog pe domnul ministru al Lucrărilor publice să nu ia asupra umerilor săi o sarcină așa de grea.

Domnul ministru al Lucrărilor publice, Radu Mihai: Totdeauna într-o comisiune unde dumneavoastră veți face parte, am să iau pe umeri acele orice sarcine fiindcă știu că legea are să iasă bună.

Vă mulțumesc pentru compliment, dar eu acum mă fac reprezentant al domnului Brătianu, mi-aduc aminte de vechile suveniri și fiindcă se poate ca domnia sa să nu fie luni aici, cred că ar trebui să punem legea la ordinea zilei pentru marți.

Domnul ministru de Externe, M. Pherekyde: Domnul prim-ministru va fi luni aici.

Dacă domnul ministru de Externe mă asigură de aceasta, atunci [î]mi retrag propunerea.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 39, p. 544, col. 1 – 2.

*Discurs asupra acordării indigenatelor.
În replică cu D. Butculescu*.*

Domnii mei, eu n-am obiceiul să intervin în cestiuni de indigenat¹ și de multe ori chiar nici nu vin sâmbăta; astăzi am venit ca să sprijin petițiunea unor români din satul Oravița; dar aflându-mă aci, trebuie să ascult și să iau în serioasă considerațiune cele ce se zic în această Cameră.

Domnilor, vă mărturisesc că în orice parte votez, la vârsta mea nu mă pasionez ușor, sunt gelos de un Parlament în care figurez de la 1857, de când s-a înființat regimul parlamentar și până astăzi, sunt gelos ca Parlamentul nostru să fie totdeauna menținut la înălțimea care se cuvine țării

* Ședința din 7 februarie 1887.

mele. Am văzut pe onor. domn Butculescu, un amic al meu politic, să mă ierte a i-o spune, l-am văzut uitându-și calitatea sa de deputat și făcându-se președintele sau membru influent al comitetului antisemitic. Domnia sa are multă dreptate ca și fiecare din noi, a se preocupa de situațiunea în care se află țara în fața unei populațiuni de 400 000 de oameni cari sunt străini în țara noastră prin religiunea și prin moravurile lor, și mai ales prin moravurile lor. Aceasta este o cestiune care merită serioasa luare aminte și a Parlamentului cum și a guvernului; și este de regretat cum că până acum nu ne-am dezbrăcat de orice pasiune ca să privim cu sânge rece această cestiune și să vedem ce trebuie să facem cu acea populațiune străină din mijlocul nostru.

Domnii mei, ați auzit pe onor. domn Butculescu ținând limbagiul pe care antisemițiștii l-au ținut în Parlamentul Ungariei și în alte parlamente; și cu ce ocaziune ține domnia sa acest limbagiu? Cu ocaziunea unui om ale cărui merite vi le-a arătat onor. domn N. Ionescu. Când s-a dus la Grivița, când s-a trămis în contra dușmanului împreună cu ceilalți și a căzut rănit, antisemițiștii n-au fost acolo să analizeze sângele să vadă dacă este sânge jidovesc. (*Aplauze.*)

Domnilor, eu niciodată nu voi voi, precum am dovedit ca ministru, să luăm acea națiune, căci din nenorocire este o națiune și să o împământenim deodată; să aducem, cum zicea domnul Butculescu, calul lui • Ulisse în cetatea Troiei; dar când domnia sa vine și zice: Nu votez, nu voviesc ca această Cameră să voteze o sumă de jidani, să-mi permiteți să spun că-mi pare rău, pentru că se poate să mai vină un pericol de acele cari au mai venit peste această țară. Eu m-am mai aflat odată în asemenea pericol; am chemat luarea aminte și n-am fost ascultat; a venit congresul de la Berlin și ați văzut ce s-a făcut.² Ei bine, nu ași voi, cât voi trăi, să mai văd asemenea lucru.

Înainte de a merge la Berlin cu onor. domn Brătianu, noi am conjurat pe domnii deputați și pe domnii senatori, cari se adunaseră în sala Consiliului de miniștri, zicându-le: Domnilor, binevoiți a face ceva măcar pentru acei evrei cari și-au vărsat sângele pentru apărarea țarei; faceți ceva pentru dânșii, căci altfel vor face străinii.

Eram încunoștiințat printr-un reprezentat al unei mari puteri, care într-o convorbire ce a avut cu ministrul de Externe i-a zis³: Nu faceți excese, căci nu este bine.

Și într-adevăr, un evreu care pe câmpul de rezel și-a vărsat sângele și care a căpătat acolo *Steaua României*, mergând la tribu-

nalul din Bacău ca să ia parte la o licitațiune, a fost refuzat sub nume de jidan.

Acest lucru s-a știut de toți.

Am spus domnului ministru de Externe și guvernului că cestiunea jidovească are să vină înaintea congresului din Berlin și că nu voi putea face altfel decât a aplica deciziunile lui. Și când am zis: Vă conjur, faceți ceva din inițiativa domniilor voastre, ca să nu facă străinii în locul domniilor voastre, s-au găsit deputați cari mi-au răspuns: Ia lasă, domnule ministru; dar socotiți că congresul din Berlin are să se ocupe de această cestiune?

Ei bine, vă afirm că dacă a fost o cestiune care a preocupat foarte mult congresul din Berlin, a fost cestiunea jidovească și dovadă de aceasta este că figurează multe linii în protocoalele acelui congres în privința cestiunii evreilor, atât pentru România cât și pentru Serbia, Bulgaria și Muntenegru.

Avem datorie neapărat să ținem seamă de interesele noastre și să le apărăm; dar când se zice în Parlamentul țării că nici măcar dintre acei evrei cari au trecut prin acele împrejurări grele, cari au luat parte în rebel să nu primim la împământenire, pentru cuvântul că sunt fiii lui Moise, atunci sunt dator să protestez și conjur pe domnul Butculescu să se gândească bine că excesul de zel în materie de dreptate, este un rău iar nu un bine. (*Aplauze.*) Orice evreu va veni aci, [i]l voi primi fără privire la sângele lui, dacă voi găsi că s-a ilustrat în țara mea, cu merite, fie prin sabie, fie prin știință, fie prin muncă; voi vota pentru el, precum am declarat încă de la 1874, fiindcă votul meu va fi dat în toată conștiința.⁴ (*Aplauze prelungite.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 39, p. 549, col. 3 – p. 550, col. 2.

NOTE

¹ Se discuta cererea de împământenire cu dispensă de stagiul a căpitanului Ioan Renescu din Galați, botezat în 1876 și căsătorit cu o româncă.

² Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a IV-a, p. 603 și urm.; *Opere* V, *Oratorie*, III, partea I-a, p. 69 și urm.

³ În acel moment ministru de Externe are chiar K.!

⁴ Cererea a fost primită cu 88 de voturi pentru și patru împotrivă.

*Cere din nou Adunării să ia în discuție petiția
locuitorilor din Oravița**

Domnule președinte, eu știu că după un precedent admis de Cameră, totdeauna după o împământenire venea în discuțiune și o petițiune; și mai ales petițiunile locuitorilor săteni totdeauna au avut drept la o bunăvoință din partea Camerei.

Este, domnilor, petițiunea locuitorilor de la Oravița, județul Mehedinți, asupra căreia Camera a binevoit să încuviințeze a se cerceta de urgență. Aceasta nu este o cestiune grea ci foarte ușoară. Locuitorii din Oravița, voind să uzeze de lege, cer să răscumpere viile ce posedă cu embatic; și stăruiesc în cererea lor cu atât mai mult, pentru că din 5 în 5 ani prețul acestui embatic sporește. Acești locuitori au luat pe seama lor ingineri și i-au plătit ca să ridice planurile viilor. Lucrarea s-a făcut, și acum n-a mai rămas altceva decât să se verifice acele planuri. Din ce împrejurare nu pot ști, guvernul a lăsat deoparte planurile făcute și a însărcinat pe un inginer al său să ridice planuri din nou. Apoi, domnilor, viile acestea sunt multe și un singur inginer n-ar putea să le măsoare și să depună planurile decât în câțiva ani.

Acesta este, domnilor, obiectul petițiunei pe care vă rog s-o puneți în discuțiune.¹

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 39, p. 552, col. 2.

NOTE

¹ Petiția a fost luată imediat în discuție și în urma raportului lui G. Sefendache Adunarea a decis recomandarea ei ministrului Domeniilor.

*Asupra administrației epitropiei bisericii Madona Dudu din
Craiova. Pe marginea interpelării lui C. Ciocazan**.*

Domnilor deputați, iertați-mă dacă această cestiune¹ n-ași putea-o trata decât ceva cam în glumă, fiindcă vă mărturisesc că văd rolurile, cum zice poetul: „Anapoda și pe dos“.

^{*} Ședința din 7 februarie 1887.

^{**} Ședința din 19 februarie 1887.

Știam că opozițiunea este menită să controleze pe guvern și să-i facă imputări de ce tolerează abuzurile; nu este așa?

Voci: Așa.

Domnilor, este cunoscut lucru că în cestiunea epitropiei Madona Dudu de 20 de ani se întâmplă că totdeauna opozițiunea ia cuvântul ca să acopere abuzurile.

Mi-aduc aminte de mine și fiindcă am milă de mine, am milă și de domnul ministru; m-am găsit în aceeași pozițiune în care se află domnul ministru azi, în cestiunea epitropiei Madona Dudu; mi s-au făcut trei interpelări și totdeauna din partea opozițiunei. Madona Dudu e ceva oribil în administrațiune.

Domnilor, s-a întrebuințat un cuvânt, după opiniunea mea neparlamentar în această Cameră, s-a zis că libertățile noastre să nu degenereze din libertăți românești în libertăți țigănești.

Eu respect toate națiunile și respect și pe cea țigănească, care este inteligentă; dar când inteligența este fără rațiune produce păcălituri.

Acest cuvânt de libertăți țigănești l-a zis în o altă ocaziune domnul ministru de Justiție și astăzi domnul Ciocazan l-a repetit. Acum dar zic și eu că, dacă este vreo administrațiune țigănească la noi în țară, este administrațiunea Madonei Dudu și a tuturilor acelor persoane ermafrodite, cari se numesc epitropi. (*Aplauze, ilaritate.*)

Eu totdeauna am făcut rezbel acestor epitropi și niciodată n-am avut fericirea să pot stârpi aceste ființe. Nu e numai Madona Dudu, sunt și în București, și încă cum?... (*Aplauze.*) Este și aci o epitropie monastirească, care, când s-au secularizat averile monastirilor, s-a botezat în biserică...

Voci: Care?

Nomina odiosa sunt.

Voci: Biserica Crețulescu.

Și persoanele cari erau în capul acelei administrațiuni, mai că renunțau la minister pentru a rămânea epitropi. (*Ilaritate.*)

Domnilor, a venit statul cu trebuințele sale întemeiate, neîntemeiate, cum veți voi să le numiți, și ne-a pus pe noi părinți de familie și cetățeni mireni la contribuțiunile cele mai mari, de multe ori contribuțiuni cari reprezintă chiar averea omului; dar cum se face, cum se drege nu

știu, că acele epitropii, sub toate guvernele, au putut să se sustragă de la aceste contribuțiuni. Eu nu cunosc decât o țară unde această stare de lucruri este, sau cel puțin era acum 20 ani. În Ispania s-a desființat majoratul, s-au secularizat monastirile și s-au aruncat călugării de la al patrulea cat, încât au făcut tumba până jos. Cu toate acestea au rămas câțiva oameni cari și-au păstrat pozițiunea această nepotrivită cu un regim constituțional unde toți trebuie să contribuiască la nevoile statului. Așa este și la noi: Vedem un fel de epitropii mai mari, pe urmă altele mai mici; și cu toate că legea zice că aceste biserici trebuie să atârne de comună, epitropii lor însă nu vor să știe de lege și nu primesc nici un control, așa încât banii epitropiei se risipesc fără ca să contribuiască nici la comună, nici la Stat, nici la județ.

Ei bine, nu va fi venit timpul odată ca să regulăm lucrurile acestea? Testamentele să le respectăm; dar cine oprește pe stat să numească comisari și agenți cari să ceară să li se arate acele testamente, căci nu se mai găsesc, sau, dacă se găsesc, să le păzim, însă să le păzim în spiritul și litera lor, pentru faceri de bine, iar nu pentru cheltuieli zadarnice și de favori.

Domnilor, să vă spun un fapt: Era o epitropie, epitropia monastirilor Brâncovenești și era cârmuitorul acelei epitropii care ținea piept statului, piept guvernului, piept suveranului. Aceasta a fost până la 1864. Acel cârmuitor ori pe cine voia să-l pună în opozițiune cu statul, [î]i zicea: Nu te teme, calcă-ți jurământul, trădează interesele statului, revoltă-te în contra ministrului și a suveranului care te-a numit și dacă vei fi destituit, leafa o vei avea de la mine și casierul așezămintelor Brâncovenești [î]i dădea leafa. Dacă era membru de Curte primea leafa acolo, dacă era prefect primea leafa de prefect. Și-i mai zicea: Dacă ai copii, ți-i dau în școală, pentru că avea școale de fete și de băieți, așa încât acele averi, pe cari astăzi le întrebuițăm pentru nevoile statului, atunci se întrebuițau ca mijloace de intrigă și de corupțiune în contra statului.

Ei, s-a pus la locul ei acea epitropie; dar altele cari au avut capul mai plecat, spatele mai de gumelastic, au rămas ca să facă ceea ce auzirăți astăzi.

Aidem să facem noi un proiect de lege și mă însărcinez eu cu aceasta, să facem un proiect de lege, ca toate aceste așezăminte să se administreze conform cu voința testatorilor și guvernul să orânduiască la fiecare câte un comisar care să ia parte în ședință, care să dezbată

bugetul etc., ca să nu se mai facă dărnicii cari sunt contrarie testamentelor...

O voce: Să mai ia o leafă un colectivist.

Mai bine să se mai ia o leafă de un colectivist decât să se facă așa risipă după voia unuia sau altuia.

Domnilor, eu nu voi să întrebuițez cuvinte cari să se rapoarte la vreo persoană oarecare, dar cunosc mai multe așezăminte de asemenea natură și în București și în Buzău și în Slatina și în alte părți. Când eram ministru de trei ori am fost interpelat și am fost pus pe seleta pe care se află domnul ministru astăzi...

Domnul ministru al Cultelor și instrucțiunii publice, Dim. Sturdza: Eu nu sunt deloc pe seletă; aci sunt în tot huzurul meu. (*Ilaritate.*)

A fost ceva cam neapță interpelarea, căci din seletă ți-a făcut un car de triumf.

Așadar, domnilor, eu zic că întrebarea pe care a făcut-o onor. domn Varlam² este la locul său. Guvernul poate n-a putut să ia încă măsură; ei bine, să-i dăm noi ajutor, să-i dăm noi putere și de se va întrebuița rău, atunci rău va fi; dar tot va fi mai bine decât astăzi, când atâtea averi se lasă pe mâna particularilor cari le întrebuițează contra voinței testatorilor și contra adevăratelor interese ale statului și ale comunei. Noi voim ca o parte din acele averi să se cheltuiască în ajutorul trebuințelor statului și a comunei și în acest sens vom face proiectul de lege și nimeni nu va zice că facem rău, căci dacă va fi rău pentru unii, acel rău are să fie spre binele statului și al comunei.

Eu mulțumesc domnului Ciocazan că a adus această cestiune și-i sunt cu desăvârșire recunoscător, deși domnia sa, cu ocaziunea votărei creditului de 30 000 000³ mi-a dat o lecțiune de patriotism și apoi a cerut închiderea discuțiunii, dar cel puțin acum va recunoaște că domnia sa este cam rătăcit în această cestiune (*ilaritate*) și sunt sigur că, în simțul său de tânăr entuziast și apărător al moralității, se va uni cu noi toți ca să zicem ministrului: Nu da înapoi, mergi înainte! (*Aplauze.*)

Domnul C. Ciocazan: Aceea o zisei și eu și o voi repeți.

Totodată voi ruga pe domnul Ciocazan să se unească cu mine a sprijini proiectul de lege pe care-l voi aduce săptămâna viitoare, pentru

ca să începem a tăia din unghiile acestor domni cari se numesc epitropi și au dreptul a pune în pungă pentru ei, sau pentru rudele și amicii lor, niște bani pe cari testatorii i-au destinant pentru altfel de binefaceri. (*Aplauze.*)

Voci: Închiderea discuțiunei.

Domnul C. Ciocazan: Onorabile domn Kogălniceanu, vedeți că cu toată rugăciunea ce ați făcut-o Camerei, Camera nu vrea să mă lase să vorbesc. Cu toate astea am tăria ideilor mele și voi combate ceea ce voi crede că nu e bine.

Să te învăț eu: Cere cuvântul în cestiune personală.⁴

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 49, p. 705, col. 2 – p. 706, col. 2.

NOTE

¹ Discuția pornise de la o interpelare a lui C. Ciocazan adresată lui D.A. Sturdza, ministrul Instrucțiunii publice. Din 1880, în cadrul așezământului Madona Dudu funcționa o școală profesională de fete; regina o vizitase și rămăsese încântată de felul cum erau educate acolo copilele. Ceruse de aceea să fie pusă sub protecția statului pentru ca certificatele eliberate să permită elevelor „să-și câștige hrana prin profesiunea ce vor învăța acolo“. Epitropii se adresaseră ministrului Instrucțiunii publice rugându-l să recunoască școlii caracterul public – întreținerea ei urmând să rămână în continuare pe seama epitropiei Madona Dudu. Ministrul răspunsese tăios că nu poate încuviința cererea deoarece nu recunoștea „o epitropie care nesocotește testamentele donatorilor și dilapidază banii epitropicești“. Replicând apoi lui C. Ciocazan D.A. Sturdza dăduse citire raportului comisiei de anchetă trimisă să verifice gestiunea epitropiei. Se dezvăluiau abateri grave, deturnări de fonduri, burse, pensii, ajutoare acordate nejustificat, absența oricărei evidențe în gestiune etc. Din 1872 până în 1886 se risipiseră 1 516 775 lei. Din cauza replicii lui D.A. Sturdza discuția se deplasase de la recunoașterea caracterului public al școlii profesionale de fete spre defectele de administrație ale epitropiei. În acest sens, cum se vede, vorbește și K.

² A. Varlaam venise cu noi mărturii atestând debandada care domnea în administrarea fondurilor bisericii Madona Dudu și-l întrebase pe ministru de ce nu i-a dat în judecată pe cei găsiți vinovați de comisia de anchetă. Cât privește școala profesională, el spusese că merge la fel de prost ca întreaga epitropie. Între altele amintise că „subprofesoara de croitorie... e o veche slujnică a unei croitorese care ducea rochiile cu bocceaua pe acasă pe la cucoane“.

³ Vezi supra.

⁴ Adunarea a votat o moțiune prin care se numea o comisie de șapte persoane care să întocmească un proiect de lege „asupra persoanelor morale“.

*Discută relațiile guvernului cu Adunarea deputaților
și necesitatea unui nou regulament de funcționare
a corpurilor legiuitoare**

Numai în cestiune de regulament¹ și mai întâi cuvântul care mi se dă în regulament eu l-adresez nu miniștrilor ci acelor domni președinți și vicepreședinți care, când se suie acolo după ce-i alegem noi, jură că vor păzi prerogativele Camerei.

Ce este cestiunea? Cele ce s-au vorbit de naftalină (*ilaritate*) nu mă privesc pe mine; și dacă m-ați fi lăsat să vorbesc și eu și nu s-ar fi grăbit domnul deputat de la Prahova să ceară închiderea discuțiunei, înțelegeți că atunci aș fi discutat altfel.

Acum am numai atâta a spune, că onor. domn deputat de la Prahova trebuie să știe că în această Cameră sunt și oameni cari, nici din majoritatea organizată nu fac parte, nici [din] minoritatea organizată; dar cari sunt reprezentați ai națiunei, așa cum sunt eu, care-mi revendic dreptul să spun opiniunea mea, câteodată contra Ministerului și câteodată pentru Minister, după cum cred eu că este adevărul. Ați văzut ieri cum am apărut banca ministerială chiar în contra deputaților guvernamentali.

Domnilor, astăzi am a face cu biourul. Eu știu că puterile statului corespund între ele prin reprezentații acelor puteri; știu că președintele Camerei și al Senatului se adresează la președintele puterei executive și știu că răspunsul la cererea președintelui Camerei sau al Senatului nu-l dă nici chiar un alt ministru ci-l dă primul-ministru.

Așa știu eu și domnii miniștri vor mărturisi aceasta...

Domnul ministru de Finanțe C. Nacu: Așa este.

Mai știu însă că, chiar în rândurile aceleiași puteri sunt oarecari reguli de bună cuviință și de disciplină care se păzește. De exemplu: Nici un referat al unui ministru către Consiliul de miniștri nu poate să fie subscris de nimeni altul decât de însuși ministrul. Așa este, domnilor miniștri?

Domnul ministru de Finanțe, C. Nacu: Așa este.

* Ședința din 20 februarie 1887.

Prin urmare dar, când un ministru care se adresează la colegii săi în corpore trebuie să subscrie el însuși; cum onorabilul director al cancelariei Consiliului de miniștri-și permite – și regret că trebuie să spun aceasta, fiindcă de altminteri-l cunosc ca un foarte onorabil funcționar, dar care în cazul acesta a trecut peste competența sa – cum domnia sa-și permite a lăsa de o parte respectul datorit președintelui Camerei și se adresează directorului cancelariei? Și fiindcă onorabilul domn deputat de Prahova a vorbit într-un chip glumeț, permiteți-mi, domnilor, să adopt și eu acel chip glumeț și să vă spun o anecdotă care este foarte adevărată.

Mitropolitul Meletie², de fericită aducere aminte de la 1848, se unise cu boierii în contra domnitorului Mihai Sturdza și se înțelege că Vodă Sturdza era foarte supărat de această unire; căci acea unire între toți reprezentanții țării de pe atunci, bătrâni și tineri, era o forță puternică. Eu eram tânăr pe atunci; domnul Mitică Sturdza, ministru actual de Culte, era mult mai tânăr, dar tot trebuie să știe de la băbaca domniei sale (*ilaritate*), căruia eu îi păstrez o respectuoasă aducere aminte, fiindcă era unul din cei mai mari apărători ai drepturilor țării, unul din cei mai buni patrioți și domnul Mitică Sturdza trebuie să știe de la părințele domniei sale despre această unire a boierilor cu Mitropolitul în contra Domnitorului.

Mihalache Sturdza avea un camardiner, căminaru Alecu...; dar nu-i mai spun numele. Acesta, văzând pe Vodă tot trist și oftând într-una, și-a pus în minte să-l împace el cu Mitropolitul. Așa într-o zi s-a dus și a cerut audiență la Mitropolitul, care i s-a și dat. După ce a intrat și după ce a sărutat mâna Mitropolitului și i-a făcut metania, după cum era obiceiul pe atunci, a zis: Prea Sfinte, Măria Sa Vodă este foarte supărat de discordia care este între Prea Sfinția Voastră și Măria Sa și bine ar fi să vă împăcați.

Mitropolitul Meletie ridică capul, se uită la dânsul cu un aer impunător, căci în adevăr avea o figură impozantă, cu o barbă mare și frumoasă și-l întreabă:

– Dar dumneata cine ești? Ești vreun ministru de al Măriei Sale, sau vreun alt dregător?

– Ba nu.

– Dar cine ești?

– Sunt căminarul cutare.

– Bine, ești căminarul cutare; dar ce funcțiune ai? Ce meserie ai? Ești rudă cu Măria Sa?

– Ba nu sunt rudă.... Dar sunt...

- Ce?
- Sunt pe lângă Măria Sa.
- Dar ce ești pe lângă Măria Sa?
- Sunt camardiner.
- A! Ești camardiner? Atunci stai nițel.

Și bătând din palme, vine perdegiul căruia îi spune să cheme pe camardinerul Mitropoliei. Sosind acesta din urmă, Mitropolitul se scoală și se adresează către camardinerul palatului astfel: Dumneata mi-ai spus că ești camardinerul Domnitorului; dumnealui este camardinerul meu. Va să zică, camardiner dumneata, camardiner dumnealui (și aci Mitropolitul făcu un gest care arăta că ei aveau amândoi aceeași meserie de a șterge hainele) duceți-vă după perdea și puneți acolo țara la cale. (*Aplauze, ilaritate.*)

[Î]mi pare rău că domnul Boianu și domnul Codrescu s-au pus în această pozițiune. Și dar când fac această comparație, vă rog să nu credeți că ași voi ca să ating câtuși de puțin pe domnul Codrescu³, care este un bărbat foarte bun.

Dar mă întreb: Ce are a face președintele Camerei, al Parlamentului, al majorității și minorității, cu domnul director de la Consiliul de miniștri? Sunt sigur că chiar domnii miniștri vor dezaproba aceasta. Și apoi întreb pe birou ce însemnează această frază: Se va pune în vederea domnului deputat Dumitrescu!

Biuroul era dator să ne apere pe noi; prin urmare, trebuia să înapoieze această adresă și să zică că este eroare. Aci se poate aplica proverbul: Cei mari, cu cei mari; cei mici, cu cei mici.

Acesta trebuie a se aplica când este vorba de relațiuni între corp și corp. Ce avem noi a face cu domnul secretar al miniștrilor ca dumnealui să ne trateze *ena su che ena mu?*

Am 50 de ani de viață politică și 30 de ani de viață parlamentară, sunt de la 1857 în Parlament și cred că ași putea să zic biuroului nostru că rău și fără cale a primit o asemenea hârtie, rău și fără cale a primit să se nege Camerei dreptul de a cere dosare⁴, pentru că, de când sunt în Parlament, n-am auzit să se fi refuzat vreodată trimiterea dosarelor; totdeauna s-au primit la Cameră dosarele ce au fost de trebuință. Cu toate acestea de multe ori s-au dat și numai simple lămuriri. Dar o adresă ca aceasta este o greșală mare, foarte mare.

Ce va fi cu naftalina nu știu, dar și dacă aș ști ceva, nu am acum cuvântul ca să vorbesc în această cestiune, ci numai în cestiune de regula-

ment. Atâta însă pot spune că naftalina până astăzi nu e decât o încercare și nu e bine să se cheltuiască pentru o încercare 7 sau 8 sute de mii de lei.

Dar aci sunt vinovate și autoritățile cari s-au instituit cu această ocaziune, căci am auzit că comisiunea naftalinei a făcut toată istoria aceasta. Negreșit că guvernul era dator să privegheze; căci repet, nu este puțin lucru să cheltuiești 7-8 sute mii lei în vânt.⁵ Și când publicul s-a amparat* de această cestiune, socotesc că guvernul face un rău serviciu aceluia pe care voiește să-l apere când pune înaintea atâtea dificultăți pentru ca să aducă aci un dosar. Și bine face onor. majoritate să mă lase să vorbesc, căci eu sunt care am apărat pe domnul Stolojan⁶.

Dar să reviu la cestiunea de regulament. A venit momentul mai mult decât oricând ca acea comisiune care s-a însărcinat cu facerea regulamentului să ne aducă mai curând lucrarea sa, căci trebuie o dată să punem capăt acestor cestiuni de regulament; să facem o lucrare pe care s-o lăsăm moștenire acelor cari vin după noi, căci regulamentul actual nu mai corespunde cu necesitățile de astăzi. Eu regret că un deputat a luat asupra sa ca să ceară închiderea discuțiunei, căci de s-ar fi lăsat discuțiunea să urmeze, am fi dovedit dreptul Camerei de a avea dosarele; și aceasta prin intermediul de la boier mare la boier mare, de la președinte la președinte, căci numai aceștia sunt astăzi boierii la cari ținem.

Așadar, domnul prim-ministru să binevoiască a zice directorului aceluia ca altădată să binevoiască a-și cunoaște datoria și să binevoiască a cere înapoi această hârtie, care este o ofensă pentru majoritate și mai cu osebire pentru biurou. Eu sper că domnul Dumitrescu va avea dosarul, mai cu seamă că nu a cerut decât numai dosarul relativ la cumpărarea naftalinei și fiindcă acea lucrare este astăzi închisă, nu văd ce piedică ar mai fi de a se aduce la Cameră acel dosar.

Replică lui D. A. Sturdza.⁷

Eu, domnilor, în cestiunea de față, n-am atacat persoane, nu puteam să fac aceasta și mai ales să atac personal pe un tânăr onorabil, fiu de părinte onorabil, pe care l-am cunoscut, era amicul meu și pe care tânăr l-am avut prefect. Eu n-am pus în joc persoana mea, ci faptul; și dacă cu această ocaziune am întrebuințat o glumă, este că m-am găsit încurajat la aceasta de un alt deputat care mă precedase și am crezut că-mi era și mie permis să păstrez istoriei țării mele o anecdotă remarca-

* A lua cu forța, a pune stăpânire pe ceva (din fr. *s'emparer*).

bilă și care pentru timpul acela era caracteristică, dar din aceasta nu trebuie să se ofusce nimeni.

Eu am dobândit ceea ce am susținut, căci s-a recunoscut de înșiși domnii miniștri cum că autoritățile corpurilor celor mari ale statului trebuie să corespundă direct între dânsle, boier cu boier, mare cu mare. Președintele Consiliului de miniștri este care trebuie să corespundă cu președintele Camerei și cu președintele Senatului și am condamnat că a venit să corespundă secretarul Consiliului de miniștri.

Mi s-a arătat că a fost un uz, însă uz în ce? Numai în aceea ca să trimează dosarul de la cancelarie la cancelarie, mai mult nu; dar când vine și se ridică obiecțiuni la trimiterea dosarului și se refuză dosarul, ba încă să se adauge că deputatul poate să meargă și să vadă acolo după o specială autorizațiune, înțelegeți că acesta este un act al puterii executive care trebuie adresat președintelui Camerei, iar nu cancelariei.

Personal declar că nu aș voi cătuși de puțin să se creadă că am voit întru ceva să jicnesc pe secretarul cancelariei Consiliului de miniștri, pe care-l cunosc că este foarte onest și n-am nimic a zice în contra domniei sale, că n-am înțeles nici direct, nici indirect să ating onorabilitatea sa; am voit numai să apăr prerogativele Parlamentului și-mi este permis mie după 50 de ani de viață politică și după 30 de ani de viață parlamentară să știu și eu ce trebuie să fie în această Cameră respectat.⁸

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 50, p. 715, col. 3 – p. 716, col. 3; p. 719, col. 1–3.

NOTE

¹ Discuția pornise de la cererea adresată de deputatul G. Dumitrescu ministrului Comerțului de a i se pune la dispoziție un dosar privind cumpărarea unei cantități de năftalină. Ministrul replicase că dosarul e în lucru și refuzase să-l încredințeze Adunării. Președintele Adunării acceptase această formulă și ceruse închiderea discuțiilor. Alexandru Djuvara, luând cuvântul, invocase regulamentul Camerei în ceea ce privește atribuțiile președintelui ei. În acest context K. ceruse cuvântul și vicepreședintele precizase: „Domnul Kogălniceanu are cuvântul numai în cestiune de regulament“, ceea ce provoacă începutul intervenției acestuia.

² Meletie Brandaburul, episcop de Huși între 1803 și 1826, apoi de Roman între 1826 și 1844 și în sfârșit mitropolit între 1844 și 1848.

³ I. Codrescu era unul din vicepreședinții Adunării.

⁴ Cancelaria ministerului răspunsese că nu poate pune la dispoziția deputaților dosare decât cu aprobare specială.

⁵ Gr. Cozadini spusese că se cheltuiseră un milion de lei pentru cumpărarea naf-talinei necesare combaterii filoxerei, când ar fi fost suficienți 300 000 lei.

⁶ An. Stolojan era ministrul Comerțului.

⁷ D.A. Sturdza explicase că „dintr-un us foarte îndelungat“ corespondența între Consiliul de miniștri și Adunare ajunsese să se poarte, în ceea ce privește asemenea cereri de dosare, prin cancelaria Consiliului. Împiegatul învinovățit de K. nu avusese așadar in-tenția să nesocotească Adunarea ci urmasse o tradiție.

⁸ N. Dimancea, care prezida ședința, a spus că nu trebuia văzut neapărat o călcare a regulamentului Adunării în felul cum a fost refuzată consultarea dosarului. I-a cerut lui G. Dumitrescu să se ducă la minister să-l consulte deoarece „era prea mare, prea greu, prea încărcat și nu se poate aduce“. Discuția s-a închis.

*În favoarea acordării unei pensii lui Dimitrie Miclescu,
fost ministru**

Onor. Adunare a făcut un act de dreptate, votând o pensiuine vădu-vei¹ unui fost coleg al nostru rămasă cu o mulțime de copii, dar ași dori să nu se zică cum că Adunarea e dreaptă și generoasă numai pentru cei ce i-au aparținut. Răposatul mitropolit Calinic Miclescu, care a făcut multe slujbe partidului liberal și guvernului actual, lipsind la multe în-datoriri pe cari le luase înainte către țară și către prietenii săi, avea un frate, care a fost membru la Curtea Înalță, a fost ministru în mai multe rânduri, un om care a avut avere dar a pierdut-o din împrejurări, nu în orgii sau desfrânări și care din sărăcie a ajuns în fine un simplu avocat al statului.

De-abea a murit răposatul Calinic și ca un tribut la memoria răposa-tului, ca recunoștință la serviciile pe cari în timpuri grele răposatul mitro-polit Calinic, când corpul său nu apucase încă să fie îngropat la mănăs-tirea Neamțului, Dimitrie Miclescu a fost zburat din postul său. Eu fac apel la guvern să se unească cu mine și să sprijinească înaintea domniilor voastre pe acel care a jucat un rol însemnat în țara aceasta, care a purtat un nume din cele mai mari din Moldova și care niciodată n-a lipsit patriotis-mului și liberalismului; rog pe guvern să se unească cu mine și să ceară să se voteze o mică pensiuine acestui bărbat, pentru ca bătrânețele să nu le petreacă în desăvârșită lipsă.

* Ședința din 21 februarie 1887.

Iată, domnilor, ce-mi permit a ruga și pe Cameră fără deosebire de partid.

Dimitrie Miclescu² este o figură care va sta și în istorie; boier mare, foarte mare boier, a exagerat simțămintele democratice și a fost vremuri când s-a dezbrăcat de numele de Miclescu și se numea numai Dimitrie sin Scarlat; el ajunsese pe atunci, pot zice, a fi considerat ca un fel de demagog, Dacă ar fi azi Cameră conservatoare, poate l-ar pedepsi pentru demagogie; dar o Cameră liberală nu trebuie să facă una ca aceasta; când, mai ales, sunt mulți demagogi cari au ajuns democrați, ba încă din democrați au ajuns conservatori.³ (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 51, p. 729, col. 3 – p. 730, col. 1.

NOTE

¹ Se votase un ajutor viager Olimpiei Străjescu, văduva lui Paul Străjescu, fost deputat.

² Dimitrie Miclescu (1829-1896), jurist, ministru între 1859 și 1861. După 1864, în calitate de comisar, explicase legea rurală umblând prin țară îmbrăcat țărănește și numindu-se Dumitru sin Scarlat. Partizan credincios al principelui Cuza, a avut un rol șters după 1866. În 1876 a fost închis sub regimul conservator. În 1877 era avocat al statului, post din care a fost înlăturat de liberali deoarece complotase contra lor. A editat „Curierul de Dorohoi“. Vezi V. Slăvescu, *Dimitrie Miclescu*, în „Revista Fundațiilor Regale“, IX, 1942, nr. 8, p. 396-401.

³ Președintele Adunării a precizat că exista un proiect de lege pentru recompensarea lui D.M. trimis în secții.

*Intervenție pe marginea proiectului de lege „pentru stăvilirea abuzului cumulului“**

Domnilor deputați, cu toată bunăvoința ce ași avea de a mă strânge numai în discuțiunea asupra amendamentelor introduse de Senat¹, eu sunt ținut, în fața declarațiunei pe care raportul ne spune că vine din partea guvernului, să vorbesc și în privința acestei declarațiuni.

* Ședința din 23 februarie 1887.

Minoritatea, sau mai bine zicând majoritatea, opinează pentru respingerea amendamentelor Senatului, întemeindu-se pe declarațiunea guvernului, așa că am și eu dreptul să-mi spun cuvântul meu, cu atât mai mult cu cât declar că sunt nevoit să votez legea înfățișată de Senat.

Aceasta este opiniunea mea și voi a o motiva.

Este un proverb francez care zice: *qui trop embrasse, mal étreint* și mai ales un altul care zice: *souvent le mieux est l'ennemi du bien*.

Domnilor, ne aflăm în fața unei situațiuni nenorocite și condamnată încă de la anul 1866. Sunt dar 21 ani de atunci de când Constituanta a privit că cumulul era rău la 1866, atunci când erau așa de puține capacități în țară și servicie foarte multe, așa că trebuia în lipsă de capacități să se aibă recurs la cumul. Dacă vom căuta însă astăzi vom vedea că s-a însutit numărul capacităților și o lege în contra cumulului se impune astăzi mai mult decât se impunea la 1866; căci sunt astăzi în țară ființe cumularde cunoscute cari cumulează funcțiuni cu totul incompatibile. Ce veți zice domniile voastre de un director de internat care este dator să șadă de dimineață până seara și mai cu seamă de seara până dimineață ca să privegheze și instrucțiunea și purtarea elevilor internatului, ce veți zice când veți vedea că acel domn primește însărcinări pe toată suprafața României, însărcinări cari reclamă prezența la fața locului? Ce veți mai zice domniile voastre de același domn, care în tot anul primește misiuni în străinătate și care merge pe acolo luni întregi și lasă în grija Celui de sus datoriile ce are de împlinit aci? Și altele și altele; membru în comisiunea cutare și cutare, însărcinări pe la Ploiești, pe la Galați, pe la Dobrogea. Apoi acesta nu este un scandal mare, foarte mare? Vedeți, am întrebuințat un *x*, pentru că nu am voit să citez nume, dar dacă m-ași pune să iau acel *x* și să-l desfac l-ași împărți în 20 de bucăți... (*Întreruperi.*)

Așadar, domnilor, când în capul țarei este un partid care e același care a pus în Constituțiune dispozițiunea aceasta ca în cel mai scurt timp să se facă o lege care să stârpească abuzul cumulului, înțelegeți foarte bine că acel partid este dator, după 11 ani de putere, să binevoiască a fi în fine consecinte cu sine și să dea odată țarei acea lege... (*Întreruperi.*)

Eu niciodată nu întrerup și niciodată când altul vorbește eu nu vorbesc; dar voi fi silit și eu să mă dau cu apa și de acum înainte, când va vorbi altul, am să vorbesc și eu.

Domnilor, eu socotesc că majoritatea este datoare ca cel puțin în această sesiune să voteze o lege în contra cumulului; și vedeți că eu nu cer mult, cer să se voteze legea care ne-a venit de la Senat.

Eu aştept de la guvern o declaraţiune că nu primeşte această lege, căci dacă n-o primeşte, atunci ce să mai vorbim? Dar în cazul acesta, noi opoziţiunea vom fi siliţi să vă zicem: Voiţi ca 11 ani să ţineţi legea cumulului înlăturată, ca să nu jigniţi pe cumularzi? Ei bine, faceţi-o; căci atunci opoziţiunea are să vă imiteze şi când mâne va veni şi ea la putere, va căuta şi ea să beneficieze de lipsa unei legi a cumulului.

Eu socotesc că majoritatea Adunărei nu trebuie să fie unită cu majoritatea comitetului delegaţilor, care este compusă din opoziţiune şi cred că ar face bine să voteze legea Senatului; căci tot este ceva...

Domnul I.G. Poenaru-Bordea: Eu nu sunt opozant. Declar că sunt din majoritate.

Eu până acum am socotit că dumneavoastră nu sunteţi nici pronunţat guvernamental, nici pronunţat opozant, ci am socotit că sunteţi un om ca şi mine, care, când vedeţi că e un lucru bun, îl votaţi şi când e rău votaţi contra.

Domnul I.G. Poenaru-Bordea: Încă o dată declar că sunt din majoritate, rezervându-mi însă dreptul de a critica ce e rău şi a admite ce e bun, precum şi a controla toate actele guvernului.

Onorez această atitudine, onorez toată Camera şi onorez mai ales pe acei din majoritate cari zic: Sunt din majoritate dar nu port zgarda de gât. Dumneata repudiezi zgarda şi prin urmare...

Domnul A. Vidraşcu: Dar cine poartă zgardă? Protestez în contra acestui cuvânt; sunt din majoritate şi declar că nu cunosc pe nici unul care să poarte zgarda. (Zgomot.)

Domnul N.Dimancea: Sunt acei cari vin în majoritate ca să ia o zgardă... (Zgomot.)

Te rog, iartă-mă... eu nu mă pot bate cu dumneata, sunt prea bătrân şi-mi este teamă că mă omori. (Iaritate.)

Domnul A. Vidraşcu: Nu e vorba de duel aici; dar e vorba să nu aruncaţi asemenea expresiuni colegilor domniei voastre. (Aplauze.)

Vorbesc de acei cari o poartă...

Domnul A. Vidraşcu: Dar cine o poartă? Căci nu cunosc pe nici unul cu zgardă.

Eu nu atac pe nimeni. Domniile voastre ați auzit toți cum onor. domn Bordea a declarat că este din majoritate și că-și păstrează independența; și am socotit că toți sunteți așa; însă văd că dumneata te-ai supărat de cuvintele cari le-am zis cum că onorez pe onor. domn Bordea că este din majoritate și-și păstrează independența opiniilor sale. Am socotit că toți ceilalți sunt tot așa și n-am văzut pe nici unul altul care să se revolte la aceste cuvinte.

A pretinde numaidecât cum că toți din majoritate sunt oameni cari sunt stăpâni pe cugetul lor, este a da dreptul și celor din minoritate a pretinde că fac totdeauna o opozițiune dreaptă și întemeiată. Ei bine, eu am nenorocirea de multe ori să dezaprobat pe minoritate și-mi va da voie domnul Vidrașcu să zică că de multe ori și în majoritate se comit greșeli și că prin urmare se întâmplă să fie oameni cari să nu raționeze îndestul. Sunt însă alții altfel; aceora le voi păstra stima mea; dar când voi vedea oameni cari fac exces de zel, oricum ar fi situațiunea, pe aceia să-mi dea voie onor. domn Vidrașcu să nu-i pun alături cu domnul Poenaru-Bordea și cu alții din majoritate pe cari i-am văzut că raționează și că, câteodată, votează în contra guvernului. Când dar voi vedea oameni din majoritate că în cazuri justificate și bine raționate, vor critica acte de ale guvernului, atunci voi avea onoare a-i pune și pe aceia alături cu domnul Poenaru-Bordea; până atunci însă eu păstrez convicțiunea mea pentru mine.

Așadar, domnilor, eu difer din cei din opozițiunea cari au socotit de cuviință a respinge proiectul Senatului. Negreșit că nu sunt entuziast de proiectul Senatului, negreșit că nu găsesc că pune o barieră cumulului în adevăratul sens al stăvilirei acestui rău, dar, orice s-ar zice, tot este un progres de la ceea ce e astăzi.

Cine ne oprește pe noi ca după ce vom vota acest proiect, a treia zi să venim cu noi modificări? Noi am văzut de multe ori că chiar guvernul zice: Votați această lege, fiindcă nimic nu este perfect în această lume și dacă experiența va dovedi că nu este perfectă, atunci la sesiunea viitoare o vom face mai bună. Ei bine, eu nu împărtășesc această idee, căci guvernul trebuie să vie cu proiecte foarte bine studiate, fiindcă altminteri ajungem, cum vedem în materie de percepere și de impozite, că nimeni nu mai știe care lege a rămas în ființă și care nu mai este în vigoare.

Dar aci nu mai este așa; aci este un progres evident, fiindcă mai bine să fie o lege decât niciuna și nu înțeleg pe cei din opozițiune când se opun

la aceasta, căci ei nu beneficiază de cumul și tot este un progres ca să vedem numai două funcțiuni cumulate, decât trei și patru și chiar mai multe, precum este astăzi.

Dar guvernul zice că nici aceasta nu-i convine. Ei! Atunci va veni cu o lege a lui și ne-o va înfățișa, dar să nu rămânem până atunci fără nici o lege. Eu de aceasta mă tem că vom rămânea fără lege și de lipsa unei legi nu beneficiază decât unii oameni spre paguba generală a țării. De aceea, cât pentru mine, cu durere de inimă zic că noi să votăm amendamentele Senatului ca să avem cât mai curând o lege.

Dacă nu o va promulga guvernul, atât mai rău pentru dânsul, căci atunci nu se va putea zice cum că și el a fost pentru o lege care să împiedice cumulul, sau cel puțin va fi silit să vină a doua zi cu un nou proiect de lege și vom vedea ce este de făcut. Eu mă găsesc în fața unui proiect pentru care nu sunt entuziasmat; dar zic că este mai bine cu această lege decât cu ceea ce este astăzi; pentru că ceea ce este astăzi este scandalul care ține de 11 ani și care din zi în zi sporește mai mult.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 52, p. 749, col. 1 – p. 750, col. 2.

NOTE

¹ Proiectul izvora din inițiativă parlamentară și fusese votat de Cameră la 15 februarie 1885 (cf. K., *Opere*, V, *Oratorie*, III, partea a III-a, p. 153 și urm.). El prevedea că o persoană poate ocupa o singură funcție retribuită de stat sau de stabilimente publice aflate sub controlul statului. Se exceptau profesorii facultăților de medicină, membrii Consiliului instrucțiunii publice, profesorii de la Școala militară, inginerii și arhitecții, militarii aflați în post în străinătate, persoanele aflate în misiune temporară. Funcțiunile electivă nu intrau sub incidența acestei legi. Trimis la Senat, proiectul fusese modificat în sensul că erau scoși din categoria cumularzilor cei îndeplinind funcții la stabilimente controlate de stat, la instituții de credit sau binefacere ca și membrii consiliilor de administrație. Comitetul delegaților Adunării respinsese în unanimitate opinia Senatului considerând „nu numai că se permite cumulul, dar se legitimează chiar abuzul cumulului“. Unul din membrii comitetului, dr. Nișulescu, formulase și o „opiniune“ prin care, cerând respingerea proiectului, ruga guvernul să aducă un nou proiect de lege „care să stăvilească cumulul în marginile posibilității“.

² În ședința din 24 februarie 1887, K. a semnat, alături de I.G. Poenaru Bordea, G.D. Palade, N. Nicorescu ș.a. un proiect de lege în care relua textul inițial din 1885; proiectul a fost trimis spre dezbateri în secții.

*Remarcă în legătură cu participarea deputaților
la comisiile de lucru ale Adunării**

Onorabilul nostru președinte zice că această comisiune¹ se numește conform cu legea și o dată ce e așa, nimeni din noi nu poate face altceva decât să-și plece capul.

Întreb însă: Legea aceea hotărăște să se dea diurne sau nu?

Să nu credeți că cu aceasta fac vreo personalitate sau ating pe cineva; însă socotesc cum că acei cari vor să introducă în această țară scrupule de economie și cari au tot dreptul de a pune dări și impozite, trebuie întâi să plătească și cu exemplul.

Am luat seamă de multă vreme că nu acei cari lucrează mai mult aleargă ca să intre în aceste comisiuni; pentru unii au ajuns aceste diurne o adevărată leafă, o pensiune care merge din an în an; și nu credeți domniile voastre că în vremea sesiunii, care ține șapte și opt luni pe an, nu am putea face și aceste lucrări cerute de lege și pe cari suntem datori a le face? Domnilor, eu chiar acasă la mine m-am văzut asediat cu cereri ca să dau votul pentru cutare sau cutare ca să fie în comisiune.

Ei bine, domnilor, vă întreb, bine este aceasta pentru autoritatea morală, pentru prestigiul acestei Camere? Cum, domnilor? Noi, reprezentanții proprietății, nu putem face țarei acest serviciu? Cei cari nu pot să lucreze nu au decât să nu intre în comisiune și să intre numai aceia cari pot lucra și fără aceste diurne cari se continuă pe atâtea luni de zile. Să facem odată un început și iată și propunerea pe care o fac: În intervalul, în interregnul parlamentar, membrii comisiei să nu primească diurne, afară de aceia cari sunt din județe.

Replică lui N. Dimancea.

Domnilor deputați, vă rog să nu închideți discuțiunea, pentru că cuvintele rostite de domnul Dimancea ridică niște cestiuni pe cari sunt sigur că chiar guvernamentalii de azi, cei cari gândesc bine, nu le pot aproba. Domnia sa a zis: Domnilor, noi avem responsabilitatea; prin urmare, noi avem să facem cu socotelile ce vom voi.

* Ședința din 3 martie 1887

Onor. domn Dimancea însă ar trebui să-și aducă aminte că un guvernamental când voiește să liniștească lumea, nu trebuie să lase loc de a se putea pune în îndoială faptele guvernului. Domnia sa, ca guvernamental, ar trebui să zică: Administrațiunea noastră este clară și frumoasă ca cristalul. Dacă nu credeți, nu aveți decât să vă dați osteneala a o privi. Dar domnul Dimancea iată ce zice: Minoritatea nu are dreptul să ia parte la cercetarea socotelilor, pentru că numai majoritatea are răspunderea. Apoi dacă numai domniile voastre, majoritate – căci eu declar că nu sunt nici din majoritate, nici din minoritate – dacă domniile voastre reclamați răspunderea în luare de socoteli și de diurne, atunci binevoiți a lua și răspunderea de a plăti dările; fiți consecinți.² (*Aplauze din partea minorității.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 60, p. 873, col. 1 – 2; p. 874, col. 2.

NOTE

¹ Se discuta alegerea unei comisii „pentru cercetarea socotelilor statului“. Ședința era condusă de I. Agarici.

² Discuția s-a închis în urma unui vot cu 52 de voci pentru și 36 împotriva.

*Pe marginea proiectului de lege care autoriza comuna
Botoșani să facă un împrumut de 200 000 lei pentru
construirea a trei localuri de școală**

Domnilor, secțiunea din care am onoare să fac parte totdeauna a fost foarte grea la acordare de asemenea împrumuturi. Totdeauna noi am cercetat două cauze: Întâi, dacă nu cumva comuna sau județul care cere împrumutul este deja înglodată în datorii și al doilea ne-am uitat și la persoanele care sunt în capul acestor autorități.

Onor. domn prim-ministru mai deunăzi a zis: Recunosc, domnilor, cum că greșelile și risipele făcute nu provin din cauza legii comunale, ci din cauza persoanelor care adeseori sunt în capul acelor autorități și abuzează. Așa a zis, domnilor?

* Ședința din 7 martie 1887.

Voci: Așa.

Ei bine, eu mă servesc de aceste cuvinte ale domnului prim-ministru spre a vă ruga să nu acordați acest împrumut, pentru că nimic nu este normal astăzi în Botoșani. Ați văzut mai deunăzi că a venit un fost coleg al primarului și a făcut o propunere de a-i se da 500 franci pensiupe pe lună și primarul nu s-a jenat de a declara că îndată se va retrage de la primărie dacă i se va acorda acea pensiupe. Prin urmare nu pot eu să dau acest împrumut în mâna unui X. Asemenea, domnilor, în acel consiliu sunt persoane cari au fost date de guvern în judecată și lovite de sentințe judecătorești.

Domnul Em. Leonescu: Nu este nimeni cari a fost dat în judecată.

Domnul N. Fleva: Același consiliu s-a ales din care un membru șade și acum în pușcărie. (*Întreruperi.*)

Vedeți că domnul Fleva mă completează. Afară de aceasta, acum de curând s-a numit acolo un prefect. Ei bine dați-i timpul necesar acestui prefect să se arate, ca să-l cunoaștem și noi.

Eu cred că dacă nu veți acorda acest împrumut pe care are să-l plătească obștea orașului, locuitorii de acolo vă vor fi recunoscători și acolo sunt oameni foarte respectabili, cari au pozițiunile lor create prin muncă.

Dați, domnilor, timp noului prefect să se arate și dacă mai târziu se va cere împrumutul, atunci-l vom vota.¹

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 62, p. 908, col. 1 – 2.

NOTE

¹ A. Vizanti s-a mirat că K. e potrivit acordării unei recompense naționale și că prin aceasta beneficiarul s-ar exclude din viața publică. A provocat astfel următorul schimb de replici.

„Kogălniceau: Am zis că el se retrage.

Vizanti: Eu nu știu dacă se va retrage.

Kogălniceanu: Apoi știu eu.“

I. Câmpineanu propusese un amendament: ca din proiect să se șteargă precizarea că împrumutul se face de la Casa de depuneri întrucât aceasta nu avea fonduri. În mod surprinzător în urma acestei propuneri K. a declarat că votează proiectul.

N. Voinov a întrebat însă, pe bună dreptate, „voiți poate să se împrumute de la zarafii din Botoșani?” Adunarea a respins amendamentul lui I. Câmpineau și a primit proiectul cu 51 de voturi pentru, unul împotriva și zece abțineri.

*Intervenție pe marginea unei interpelări făcute
de G. Dimitrescu privind combaterea
filoxerei cu naftalină**

Profit de această ocaziune spre a vă ruga să nu loviți de frica filoxerei¹, toată horticultura română. Noi nu mai putem aduce nici o floare, nici un pom din străinătate. Înțeleg această prohibițiune pentru părțile atacate de filoxeră; dar bunăoară de la Erfurt sau din alte părți unde filoxeră nu există, pentru ce nu am putea să aducem nici o plantă, nici un pom la noi în țară?

Cestiunea aceasta s-a tratat la Berna, unde s-a hotărât ce se poate și ce nu se poate aduce. Vă rog hotărâți și domniile voastre ce putem să aducem noi, acum mai cu seamă când începe primăvara, căci nu în toate părțile Europei există filoxeră. Dacă domniile voastre nu veți face aceasta, atunci nu ne rămâne alt nimic de făcut decât să întrebăm, ca în *Zeflemele*: Ce se face cu țata naftalina? (*Ilaritate.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 62, p. 977, col. 1.

NOTE

¹ Cf. supra. G. Dimitrescu spusese că ministerul Comerțului și agriculturii cum-părase cantități excesiv de mari de naftalină pentru combaterea filoxerei. Or, atât în literatura de specialitate străină cât și în practica viticultorilor noștri s-a dovedit că substanța administrată arde vița și nu distruge parazitul în întregime. Mai eficientă era o rețetă franceză care întrebuița într-o combinație doar 10% naftalină. Interpelantul conchisese că în această situație se cumpărase o cantitate nejustificat de mare de naftalină. An. Stolojan, ministrul Comerțului, replicând, constatare că „în cestiunea naftalinei, așa cum s-a expus prin unele ziare din opozițiune, și astăzi înaintea domniilor voastre, este o curată zeflemea“. Măsurile luate de minister nu priveau nici o interdicție pentru importul de puieți. În încheierea discuțiilor I.C. Brătianu a observat

* Ședința din 11 martie 1887.

sarcastic: „Mi se pare că se poate da și domnului Kogălniceanu tot atâta satisfacțiune cât s-a dat și domnului Dimitrescu, un proiect de lege relativ la această cestiune este depus la Senat“.

*Pe marginea discuției la bugetul pe anul 1887 – 1888.
În replică cu Em. M. Porumbaru despre politica comercială**

Apoi nu știi¹, nu este adevărat că guvernul a dat o subvențiune atelierului de țesături din Mangalia pentru că în Mangalia nu există nici o fabrică, nici un atelier de țesături, acolo este numai o biată femeie care se ocupa cu diferite țesături. (*Ilaritate*).

*Replică lui Em. M. Porumbaru.*²

Pregătiți convenția comercială cu Austria cu aceste vorbe.

Partidul liberal a fost totdeauna protecționist. Aceste teorii nu sunt ale partidului liberal-național. Ca liberal protestez în contra teoriilor domniilor voastre; sunteți liber-schimbist și nu reprezentați ideile partidului liberal.

*Replică aceluiași.*³

Noi am fost totdeauna...

Domnul Em. M. Porumbaru: Dumneavoastră sunteți contra corporațiilor?

Eu sunt protecționist în toată puterea cuvântului și dovadă că în comitetul delegaților, care se ocupa de tariful autonom și din care făceam și eu parte, am desființat orice taxă de export, încât domnul Brătianu s-a spe-riat și a spus: Cu ce are să înlocuiască cele două milioane cari produc taxa de export? Noi am spus: Cu urcarea taxei de import și am avut dreptate și dovadă e că vămile sub tariful autonom au produs îndoite; vedeți dar că eu apăr pe guvern.

Domnul Em. M. Porumbaru: Eu văd cu plăcere că sunteți de acord cu guvernul și de aceea cred că locul domniei voastre ar trebui să fie pe acea bancă (*arătând pe banca ministerială*).

*Ședința din 12 martie 1887.

Nu e vorba de acea bancă, ci că partidul liberal a fost totdeauna pentru protecțiunea industriei.

Permiteți-mi, domnilor, a urma șirul ideilor mele și a întreba din nou pe opozițiune: Care este programul său economic? Împărtășește domnul Carp ideile liber-schimbiste ale domnului Djuvara? Sau domnul Djuvara se apropie de corporațiunile domnului Carp?

În orice caz, trebuie să fie o înțelegere între diferitele grupuri ale opozițiunii asupra unui program economic, deoarece toți oratorii dumnealor critică politica economică a guvernului actual, voind să o înlocuiască cu alta mai bună.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 69, p. 1034, col. 2, 3; p. 1035, col. 1.

NOTE

¹ Em. M. Porumbaru spusese că guvernul a încurajat „toate începuturile de mișcare industrială“ și citase un atelier de lemnărie din Rucăr și „unul de țesături din Mangalia“. Acest din urmă exemplu provoacă replica lui K. Înainte Em.M.P. spusese însă că o serie de întreprinzători, încurajați de legea pentru promovarea industriei, voiseră să deschidă diferite stabilimente și citase pe: Schlesinger (mobile și case de fier), Kirscher (rulouri pentru transparente), Petrescu din Iași (cutii de lemn), Ludwig din Brașov (țesături de lână), Schmil din Iași (drojdie de bere). Această înșiruire generase un dialog cu K.:

„K: Apoi numai atâta? Dar sunt mai mulți!

Em.M.P.: Sunt multe în adevăr, dar nu le cunosc pe toate.

K: Apoi atunci citați alte exemple, eu cunosc mai serioase.“

² Preopinutul spusese că liberalii promovaseră protecționismul economic în sensul că „dreptul statului nu merge mai departe decât până a stimula și ajuta inițiativa privată“.

³ Em.M.P. abordase problema corporațiilor declarând că împărtășește punctul de vedere al lui P.P. Carp asupra lor.

*Cere observarea unui ton urban în desfășurarea discuțiilor din Adunare**

Domnilor, mulțumesc onor. domn președinte pentru două cuvinte cari le-a zis și aceasta mă încurajează să urmez și eu plângerile domniei sale.¹

* Sedința din 16 martie 1887.

Domnilor, este foarte adevărat că regulamentul nostru trebuie cât mai curând modificat, spre a nu se mai da loc la asemenea nenorocite cazuri. Ca cel mai bătrân dintre domniile voastre, vă declar că de la întemeierea regimului nostru parlamentar, de la 1857 și până astăzi, eu nu am văzut încă ceea ce s-a petrecut adineaori și de care am fost adânc mâhnit.

Domnilor, se poate face tare bine personalități și se poate tare bine a se apăra cineva în contra lor; însă și facerea personalităților și apărarea în contra lor sunt supuse oarecăror regule, au oarecari îngrădiri prevăzute de regulament. Când diapazonul se ridică mai sus, când în loc de apărare se vine la injurie, când se întrebuintează aci cuvinte de infamie, lașitate etc. înțelegeți domniile voastre că nu pătimească numai persoanele la cari ele se adresează, ci pătimește întregul regim parlamentar.

Domnul președinte: Toată Adunarea.

Suntem dar cu toții vinovați că am asistat cu sânge rece la o asemenea scenă deplorabilă. Iată că am ajuns la ora patru și astăzi încă n-am lucrat nimic. Acum, fiindcă legea creștinească propune ca, din vreme în vreme omul trebuie să postească pentru ispășirea păcatelor sale, tot asemenea ași propune și eu ca pentru ziua de astăzi să postim, să nu luăm diurnă, căci nu se cuvine să ne plătească țara pentru ziua de astăzi.² (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 71, p. 1072, col. 2.

NOTE

¹ Discuția se înfierbântase de la o replică a lui Gr. Cozadini care, între altele, spusese: „Onor. domn Costinescu [raportorul la buget – n.n.], în ședința trecută, adresându-se la membrii opozițiunii a rostit următoarele cuvinte: «Domniile voastre sunteți paraponisiți și nemulțumiți și nu vă mișcă alt simțământ decât acela al urei și vă este ciudă pentru poftele nesatisfăcute». N. Flea îl atacase și el pe Emil Costinescu, numindu-l „mercenar al cuvântului“. Acesta îi replicase că a dezonorat Parlamentul „ca un calomniator ordinar“ când a adus în discuție o pretinsă fraudă comisă de E.C. ca procurator al lui E. Grant pentru vinderea unor acțiuni preferențiale ale căilor ferate române în 1879, prin banca Landau din Berlin. Venise și el cu o acuză amintind că Flea, pe când era primar a Bucureștilor, își încasase leafa în monezi de aur, nu în bancnote ca toți funcționarii. G. Dimitrescu îl atacase și el pe E. Costinescu numindu-l „calomniator vulgar“ pentru niște aluzii la persoana sa privind „bandele“ conservatoare trimise „să-i dărâme casa“ deputatului Vulturescu. C. Dimitrescu venise cu o chestiune personală și îl atacase pe A.D. Xenopol.

Atunci Dim. Leca, președintele Adunării, sătul de invectivele pe care și le aruncău deputații sub pretextul „chestiunii personale“, spusese că regulamentul Adunării fusese interpretat „într-un mod mai liberal“, ceea ce permisesse unora să se lanseze în „teoria partidelor constituționale“, în loc „a cugeta mai cu sânge rece asupra răspunsului la chestiunea personală“.

² Președintele ceruse deputaților să renunțe la chestiunile personale căci „unul dacă începe cu atacurile personale, silește pe celălalt să-și îndoiască puterile, după cum văzurăm că s-a întâmplat astăzi“. În consecință s-a trecut la ordinea zilei.

Discurs pe marginea bugetului pe anul 1887 – 1888.

*Cu referire la creditele necesare țăranilor**

Domnilor, eu nu voi trata chestiunea din punctul de vedere în care s-a pus domnul Ionescu¹, deși recunosc că în multe privințe domnia sa a avut dreptate; dar eu o voi pune pe un tărâm mai practic, spre a vă semnala oarecare rele cari, dacă se vor îndrepta, cred că atunci în adevăr aceste institute de credite agricole vor da roade bune și dacă măsurile ce vom lua se vor aplica bine, atunci populațiunile rurale ar putea să ne fie recunoscătoare.

Domnilor, din nenorocire, între regulamentul și legea constitutivă a băncii și între legea creditelor agricole sunt unele puncte contradictorii, cari fac ca țăranul să nu se poată înlesni într-un mod folositor pentru dânsul de aceste institute de credit.

Iată ce se petrece: Când un țăran vrea să facă astăzi un împrumut, erțați-mi expresiunea, i-iese părul prin căciulă până ce dobândește chiar la fața locului certificatul cum că are vitele ori averea pe care vrea s-o ipotecheze. De la început primarul [i]și însușește o parte din suma cu care țăranul vrea să se împrumute; pe urmă e domnul perceptor, care are să-i spună dacă el poate să se împrumute și acest domn ia și el de la nenorocitul țăran o parte. Se duce țăranul cu acele hârtii și dobândește hotărârea consiliului de administrațiune ca să i se dea banii; banii nu i se dau, i se dă un mandat și am observat aceasta în două județe, unul din vechea Moldovă și altul din Dobrogea, am observat că la casierie, unde el se duce cu mandatul, stau la ușe în dreapta și stânga, cum stau dracii și îngerii ca să ia sufletul spre a-l duce în rai sau în iad, stă de o parte primarul și de altă parte perceptorul și nenorocitul nu-i rămâne decât abia

* Ședința din 16 martie 1887.

banii trebuincioși cu cari să se ducă la cârciumă să se îmbete, ca să-și uite necazurile.

Vine termenul prelungirii; directorul [î]i spune să se ducă înapoi, să aducă hârtii ca pentru un nou împrumut; aceasta e ceva monstruos ca pentru o prelungire de termen să i se reclame din nou toate formalitățile ca și pentru un nou împrumut și când se plânge, i se răspunde că legea băncei oprește să se dea bani altfel decât dacă i se trimit contracte de noi împrumuturi.

Eu sunt împrumutat la două credite, la cel din Iași și la cel din Constanța și sunt împrumutat cu suma cea mai mare, de 5 000 lei. Ei bine, vă mărturisesc că cheltuiesc sute de lei până să ajung să prelungesc. Bunăoară, mi-a venit să prelungesc un termen în cursul iernei pentru creditul de la Constanța; circulațiunea era întreruptă, a trebuit să trimit banii prin telegraf și acesta mi-a absorbit sute de lei. Dar dacă pentru mine e o pagubă, ca să mă împrumut cu 5 000 de lei, ce are să fie pentru țărani?

Este adevărat, domnilor, după cum a spus domnul Ionescu, că la noi n-au intrat încă în sângele poporului aceste instituțiuni; nu e însă tot așa și pentru Dobrogea; aceste instituțiuni erau acolo din timpul turcilor și cel din urmă turc ori tătar era deprins cu creditele. S-a întâmplat însă un lucru, că în timpul rezelului, directorii acelor credite au fugit cu legea și cu banii. Cu toate acestea s-ar putea face ceva. Sunt turci onești cari vor să răspundă banii înapoi, dar nu știu unde să-i depună.

Populațiunea din Dobrogea este eminamente deprinsă cu această instituțiune, dar cu condițiune ca ea să funcționeze după sistema turcească, care reclamă înainte de toate promptitudine în executare; turcul fuge când vede că trebuie să meargă de la Ana la Caiafa și de la Caiafa la Pilat. Dar la creditele noastre așa se face, căci te trimite de la primar la perceptor și de la acesta la director, iar când e suma mai mare trebuie să te duci și la domnul controlor. Domnului controlor însă trebuie să-i pui la dispozițiune trăsura, trebuie să-i dai cafea și altele și punga țăranului nu ajunge la astfel de lucruri, căci s-ar absoarbe toată în formalități.

Mai e încă ceva și aceasta e cu deosebire important: Scăderea prețului vitelor. Se duce țăranul și se împrumută de exemplu cu 100 lei în garanția unui bou. Când se vinde vita însă nu se poate prinde 100 lei, așa că bietul țăran se mai vede și dator, după ce i s-au luat vitele și când se duce să cumpere din nou alte vite, vine perceptorul și-l urmărește pentru datorie luând-i și această a doua păreche de vite.

Domnul Ionescu să mă ierte să-i spui că, deși în adevăr sunt câteva județe unde cămătarii joacă un oarecare rol, aceasta însă nu e pretutindeni. Proprietarii și arendașii cu minte nu mai dau bani înainte de muncă, iar dacă mai dau unii, poate că dau numai pentru prășilă și cei cari nu dau și-nțeleg bine interesul, așa că se folosesc și ei și țăranii, căci nu mai au nevoie să alerge pe la subprefectură pentru a-și face munca.

Domnul N. Ionescu cunoaște moșia mea. Lângă mine se găsește un agricultor mare, domnul Dimitrie Anghel, arendașul unei moșii foarte întinse, Ghermăneștii, cu vreo 1 400 locuitori. Eu care am foarte puțini locuitori, cu toate acestea am șurele mele gata dinainte, pentru că niciodată n-am avut învoieli, ci am lucrat cu bani gata. Când a venit timpul secerei, dau de veste și am oameni câți-mi trebuie, pe când dincolo, unde se dau bani înainte, îi lasă și vin țăranii la mine de seceră și sâmbăta sunt plătiți.

Plaga însă e aici – și aș dori ca câțiva dintre noi să mai lase puțin din limbajul parlamentar, să vorbească mai țărănește, – plaga este că astăzi ciocoiul cel nou e perceptorul, e primarul, e notarul cari freacă pe țăran.

Astăzi țăranul știe că, dacă, spre exemplu, are să dea o petițiune, trebuie să pună în mână aceuia căruia o înmânează o *rilă*, cum zice țăranul. Aci e plaga cea mare. Cunosce județe întregi, subprefecture întregi, unde subprefectul a pus să i se lucreze pământul de oameni din toate comunele din plasa sa. Relativ la aceasta știu că un prefect de la Constanța, om foarte onest, a aflat acest lucru și l-a adus la cunoștința guvernului; și abea cu multă greutate a putut dobândi ca să-l scoată, fiindcă acela era un om cu pozițiune și astfel face arătura în toate comunele și în toate plășile lui. Așa face și primarul, mai ales dacă nu este turec, căci cum voiți să trăiască primarul cu 12 lei? Dar notarii? Notarul este dădaca primarului, care este un biet turec și pe care-l pune notarul să puie pecetea. Notarii sunt plaga Dobrogei, ei se recomandă la faceri de împrumut la credit.

Dar altceva, domnilor, care este și mai frumos: S-a hotărât acum să se facă creditele cu acțiuni; țăranul se duce la credit să se împrumute și acolo-i dă jumătate bani și jumătate acțiuni... (*întreruperi*) când va voi domnul ministru să-i arăt, mă fac forte să-i aduc 100 de țărani cari au făcut asemenea împrumuturi.

Așadar, [î]mi permit a ruga pe guvern să binevoiască a se ocupa de această cestiune și a face să se mai simplifice formele de împrumut,

spre a salva pe țărani de acei îngeri făcători de rele cari-i așteaptă la ușe și-i sug sângele, adică-i iau banii din mână. Aci este buba; să punem degetul pe ea și cu toții, mai ales partidul liberal care s-a ocupat întotdeauna de soarta țăranului, să ne ocupăm de el și să-i îmbunătățim în adevăr soarta.

Când onor. domn Porumbaru făcea lauda cea mare soartei dobrogenilor, nu prea știa ce este pe acolo. Proprietatea astăzi în Dobrogea nu mai este cum era; astăzi este mai scăzută cu 9 părți de ce era înainte. În părțile cele mai bune, în Mangalia, se vindea altădată duiumul, care este a zecea parte dintr-un hectar, se vindea cu o liră turcească și astăzi întreg hectarul de-abea se prețuiește o liră. Eu sunt proprietar mare în Dobrogea, am 6 000 de hectare și am voit să capăt 50 000 lei cu ipotecă pe 2 000 hectare; nu mi-au dat decât prețuind hectarul pe 15 lei. Să nu vă faceți, domnilor, iluziuni, să nu credeți că totul în Dobrogea este cât se poate de bine în cea mai bună lume posibilă. Dobrogea reclamă o mare îmbunătățire; asemenea și țăranul, pentru care orice lege, fie cât de bună, se traduce în sărăcirea lui.

Nu ne mai vorbiți că avuția țarei a sporit. N-a sporit; ceea ce a sporit este sărăcia care bate la ușa fiecăruia și pot să spun chiar cu riscul de a vă displace, că mai cu seamă Moldova este cu desăvârșire îngenunchiată de la cel mai mare până la cel mai mic.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 72, p. 1077, col. 1; p. 1078, col. 1.

NOTE

¹ N. Ionescu discutase problema creditelor de 400 000 lei acordate țăranilor și-și exprimase scepticismul că vor fi vreodată recuperați. Neputând achita ratele împrumuturilor, țăranii se adresau proprietarilor și cămătarilor încât până la urmă era „numai o comedie cu împrumuturile pentru lucrători“. căci în realitate ei rămăneau la cheremul celor care-i exploatau. N.I. încheiase cu întrebarea retorică: „Aceasta este gloria partidului liberal, de a fi făcut o instituțiune de binefacere prin care, în loc să libereze munca săteanului, să i-o aservească și mai mult?“

² C. Nacu, ministrul de Finanțe, își exprimase regretul că K. vorbise doar la modul general despre abuzuri, fără a particulariza vreun caz. Încheiase apoi optimist: „Noi credem că creditele agricole au produs deja un mare bine până acum și sperăm că pe viitor vor produce și mai mult; căci, dacă s-a dat țăranilor o bucată de pământ, nu s-a făcut nimic dacă nu li s-au pus la dispozițiune și banii trebuitori pentru cultivarea aceluia pământ“. Bugetul ministerului de Finanțe s-a votat de Adunare.

*Asupra bugetului ministerului de Externe.
Salarizarea comisarului român în Comisia
internațională a Prutului; numirea consulilor**

Eu cerusem cuvântul să răspund la o teorie¹, care, după părerea mea, este falsă, că nu trebuie să se plătească leafa funcționarilor cari sunt în concediu.

Domnilor, în nici o țară din lume nu s-a văzut ca unui funcționar care este trimis departe de țara lui să i se refuze concediul sau să i se știrbească leafa pe timpul concediului.

Domnul președinte: Atunci veți vorbi și dumneavoastră la capitolul respectiv.

Se pune la vot capitolul III și se primește

Se dă citire capitolului IV.

Domnii mei, de mai mult timp, încă de pe când țara era vasală sau se califica așa, s-a făcut o convențiune între Rusia și România pentru navigabilitatea Prutului.² În adevăr, atunci Prutul începea de la Cotul Morii, mai sus de Huși și, prin luarea Basarabiei, el devenise proprietatea română și Rusia, care era lipsită de posibilitatea de a înlesni comunicațiunea părții de sus, avea interesul ca Prutul să devină navigabil și a primit ca ea să poarte toate sarcinile necesare pentru asemenea lucrare și guvernul român, adoptând propunerea făcută, s-a și început lucrarea. Văzând aceasta, Austria, care n-are decât sorgințele Prutului nenavigabil, a cerut atunci, în virtutea principiului că afluentul urmează condițiunea fluviului celui mare și fiindcă Prutul este un afluent al Dunărei și sorgințele Prutului sunt din partea Austriei, a cerut, zic, să fie și ea parte contractantă.

Negreșit că în principiu nu se putea refuza cererea aceasta, deci i s-a recunoscut dreptul și s-a făcut convențiunea între trei puteri.

În acea convențiune fiecare din aceste trei puteri se îndatora a contribui în părți egale la cheltuielile de navigabilitate a Prutului.

Faptul este însă că numai Rusia și România sunt interesate ca Prutul să fie navigabil; și mai cu seamă astăzi, când Basarabia din nenorocire a devenit iarăși rusească, Rusia este ca stat riveran de o parte și România de alta, astfel că la câte îmbunătățiri se propune, Rusia contribuie precum și

* Ședința din 18 martie 1887.

România; Austria însă, care nu are nici un interes acolo, afară numai de niște plute cari se scoboară de la Cernăuți în jos și cari nu transportă mai nimic, Austria zic, sistematic se refuză d-a contribui și chiar dacă câteodată guvernul austriac consimte să plătească ceva, atunci Parlamentul refuză creditul.

Domnul ministru de Externe, M. Pherekyde: S-a plătit partea contributivă.

S-a plătit partea contributivă, dar să vedem ce este acea parte plătită și cât ar trebui să fie ca să se poată face ceva, fiindcă pentru ca să poată plăti și guvernul austriac partea contributivă se face așa de mică și neînsemnată încât Prutul rămâne tot cum l-a făcut Dumnezeu.

Noi avem interes ca Prutul să fie cât se poate mai navigabil și să fie navigabil mai ales în lunile de călduri: iulie, august și septembrie, atunci când proprietarii-și pot scobori produsele.

Ei bine, se întâmplă că deși avem o convențiune încheiată de acum 20 de ani, până astăzi însă nu s-au făcut ceva lucrări serioase. S-a dus acolo o mașină, a venit un inginer și câțiva amployați, cari toată activitatea lor o întrebuințează spre a scoate rădăcini din apă, cari se aruncă pe malurile Prutului și când apa vine mare le duce iar la locul lor; asta e tot ce s-a făcut și nimic mai mult. Este însă o necesitate absolută ca ramurile cari sunt pe lângă Prut să se închidă, pentru ca matca Prutului să devie mai adâncă. Asemenea trebuie ca multe bălți să fie secate prin dragaj; la unele locuri sunt coturi cari trebuiesc să fie tăiate; de exemplu, la punctul Vitrișoia este un cot care face ca șlepurile să întrebuințeze o zi de vară întreagă pentru a-l ocoli și seara se găsesc tot la punctul de plecare, deși acel cot nu este mai mare de 20 stânjeni. Regret că domnul Cerchez, care mult timp a fost arendașul acelei moșii, nu este aci ca să afirme cele ce vă spun eu; este însă prezinte deputatul de la Huși, domnul Theodoru, care trebuie să știe aceasta. Din nenorocire însuși Prutul mănâncă mult mai mult acel cot decât lucrările ce se fac pentru desființarea lui. Apoi când Prutul singur face treaba pe care cele trei puteri contractante trebuiau să se intereseze a o face, atunci nu ne mai trebuie nici o convențiune.

Eu, domnilor, aș propune ca guvernul nostru să afirme încă o dată statelor riverane cari au subscris convențiunea, că el voiește rezilierea convențiunei sau dacă nu se încuviințează aceasta, atunci guvernul austriac să ia parte la toate cheltuielile ce sunt necesare a se face pentru curățirea și navigabilitatea Prutului, care chiar dacă nu s-ar face să fie navi-

gabil în mod perfect și în tot timpul, adică și vara și iarna, să se facă astfel ca cel puțin în lunile de vară să fie plutibil. Dacă guvernul austriac va crede că nu trebuie să arunce banii degeaba sub motiv că nu are nici un interes acolo și în adevăr că Austria nu are nici un interes, atunci noi, o dată dezlegați de Austria, vom putea să ne înțelegem cu Rusia și să facem o dată ceva.

Domnilor, sunt la noi în țară patru județe și anume. Fălciu, Covurlui, Iași și Tutova, cari nu au alte căi de comunicațiune decât râul Prut și dacă Prutul ar deveni navigabil atunci ar fi un mare bine și pentru pământeni și pentru străini.

Dacă noi pentru moment nu avem interes ca Prutul să devină navigabil și pentru transportul de persoane, totuși avem un interes mare ca el să devină plutitor pentru județele Fălciu, Tutova, Iași și Covurlui și pentru punctele Isaccea, Rogojeni, Oancea, Cârja și altele, cari deși sunt niște puncte mari și foarte importante, cu toate acestea ele nu au nici un mijloc de comunicațiune mai înlesnitor.

Domnilor, guvernul român a voit să facă ceva, a voit să pună o sumă mai mare pentru această lucrare, de exemplu o sumă de două, trei sute mii lei, însă Austria s-a refuzat și atunci, cum s-a refuzat întodauna și în mod sistematic de a contribui cu partea sa la această cheltuială, astfel încât în cele din urmă comisiunea a fost nevoită a prevedea pentru o asemenea lucrare numai o neînsemnată sumă de 60 000 lei.

Cu toate acestea, ani întregi au urmat greutăți din partea Austriei ca să înainteze suma de 20 000 lei, partea sa contributivă. Nu numai atât, ani întregi s-a silit majoritatea comisiunei Prutului ca acest act să devină un act îndatoritor. De aceea conjur pe domnul ministru ca să pună prin reprezentantul nostru de la Viena în pozițiune pe guvernul Austriei de a se pronunța; căci altmintrelea noi, împreună cu Rusia, state riverane și interesate, suntem siliți a activa lucrarea, pentru ca Prutul să devină navigabil.

Domnilor, la 1860 a fost un negustor care împreună cu răposatul Dimitrie Cozadini a făcut ceea ce a făcut statul, a năimit un vapor și când au fost apele mari au străbătut cu el până în fața Iașului și cu această ocaziune s-a observat că Prutul întrunește toate condițiunile spre a se face navigabil într-un mod regulat și permanent. Atunci guvernul a rugat pe marele inginer Hartley să studieze cestiunea³; domnia sa a studiat-o și a declarat că Prutul este unul din cele mai frumoase râuri de pe fața pământului și că cu puțină cheltuială se poate face o comunicațiune perma-

mentă, regulată și îndestulătoare. De atunci sunt 27 de ani și noi încă până astăzi n-am putut să-i facem nimic, deși miniștrii români au voit să facă ceva; pentru că una din puterile contractate s-a opus totdeauna.

Este timpul dar să sfârșim o dată cu această stare de lucruri; ori Austria ia parte la cheltuielile care reclamă navigabilitatea Prutului, ori dacă nu, să ne dea pace.

Nici Jiul, nici Oltul, nici Siretul, nici unul din râurile României nu este în condițiuni așa bune de a deveni navigabile ca Prutul. Cu puține cheltuieli Prutul se poate face navigabil pentru vapoare.

Sper dar că domnul ministru în această cestiune va pune toată râvna ca sub domnia sa să se termine o dată acest conflict care ține deja de 27 ani și aceasta se va face în avantajul țării.

Replică ministrului de Externe, M. Ferechide.⁴

Domnilor, cestiunea e prea serioasă pentru ca să consimt a accepta îndată chipul de vedere al domnului ministru; eu până acum am pus cestiunea de cinci, șase ori în Cameră ca deputat și de vreo șase ori am tratat-o ca ministru. De la 1860 până acum, am fost de șapte ori ministru și mereu am tratat-o.

De ce? Fiindcă din nenorocire sunt și persoană interesată, am moșie mixtă, călare pe Prut, moștenită de la părinții mei.

În adevăr, domnilor, în cestiunile mici e greu să te înțelegi cu o putere vecină și se întâmplă adeseori neînțelegeri și greutăți la împlinirea cererii noastre de către guvernul rusesc și eu care am moșia mixtă și deși prin protocolul luării Basarabiei s-a hotărât că vitele și oamenii pot să treacă de-a lungul Prutului neîmpiedicați, cu toate acestea eu am ajuns să nu mai trag nici un folos din acea moșie. M-am adresat direct la ministerul de Externe și acesta m-a trimis la guvernator; am certificate, scrisori oficiale, prin cari se recunoaște că am dreptate și mi se asigură că lucrurile se vor pune bine la cale; cu toate acestea, până acum pozițiunea mea de proprietar devine din zi în zi mai grea.

Sunt și eu de opinie că e mai bine să fie trei puteri, dar numai acolo unde au aceleași interese, dar în această cestiune Austria nu urmărește decât un interes politic și nu României a cerut Austria ca să ia și ea parte în comisiunea pentru regularea Prutului. Convențiunea era deja încheiată între Rusia și România și în urmă Austria s-a adresat la Rusia.

Domnul Papadopol-Calimachi: Nu era încheiată

Mai nainte era încheiată.

Domnul Papadopol-Calimachi: La '65 s-a admis să facă parte și Austria.
(Zgomot.)

Convențiunea era făcută de mai nainte; și dacă dumneata ai făcut o convențiune sau ai reînnoit-o, vei mărturisi cu mine că Austria s-a adresat la Rusia, iar nu la noi.

Domnul Papadopol-Calimachi: Dați-mi voie să dau o mică explicațiune.

Eu mă fac forte cu actele în mână să dovedesc că în momentul subscripției primei convențiuni care s-a încheiat numai cu Rusia, aceasta a zis: „Guvernul austriac reclamă ca în puterea dreptului ce are ca stat riveran...” (Întreruperi.)

Nu aveți decât să citiți bine convențiunea, pentru ca să vedeți că ea se întemeiază pe principiul recunoscut de tratatul de la Paris.

Domnul Papadopol-Calimachi: Guvernul austriac a fost admis de România să ia parte la tratatul dintre România și Rusia în temeiul actului final de la 1815 de la Viena.

În epoca aceea Austria s-a adresat la Rusia care se întemeia pe actul de navigațiune de la congresul din 1815, care s-a aplicat și Dunărei și afluenților săi prin tratatul de la Paris.

Domnul Papadopol-Calimachi: Austria s-a adresat direct la noi.

Eu mă recunosc de pe acum neștiutor, în cazul când veți dovedi că Austria s-a adresat întâi la noi. Eu știu însă că s-a adresat la Rusia și Rusia, ca să-i fie agreabilă, a cerut să fie și dânsa primită, întemeindu-se pentru aceasta pe actul de navigațiune de la Viena, întărit și aplicat și Dunărei prin tratatul de la Paris; cu toate acestea, când a venit cestiunea Dunărei, a uitat ce a pus în convențiunea pentru navigațiunea Prutului, dar aceasta este o cestiune istorică; faptul însă este că de când s-a făcut această convențiune, lucrările navigațiunii nu au înaintat deloc; pentru că Austria fiind o țară foarte econoamă cu banii săi a fost mulțumită că a căpătat dreptul de a avea cuvântul său în cestiunea Prutului, dar nu are nici un interes pentru navigațiunea Prutului.

Noi trebuie să stăruim a ajunge cu curățirea Prutului până la Nouă Suliți și d-abia a ajuns până la Cotelul Morei; și ce lucrare s-a făcut chiar până acolo? Se scot numai niște rădăcine pe cari apele de primăvară le aduce înapoi în Prut. Iată, domnilor, cestiunea clară și pozitivă. Nici o lucrare serioasă nu s-a făcut pentru ca râul să devie navigabil. Bani nu sunt pentru această lucrare și ceea ce se ia de la șlepurile cari merg pe Prut, abia ajunge pentru plata funcționarilor. Nu mai sunt nici mașini de dragat, așa că râul nu se mai curăță deloc.

Acum o mică eroare am de rectificat.

Domnul ministru de Externe a zis că sunt lucrări pe cari trebuie să le facă numai România.

Domnul ministru de Externe, M. Pherekyde: Pentru apărarea malurilor.

Aceasta nu are nimic a face aci; fiecare proprietar riveran trebuie să facă la rândul său lucrări de apărarea malului; și când vom veni la bugetul Lucrărilor publice, am să mă plâng amar, pentru că domnul ministru al Lucrărilor publice nu apără malurile... (*Întreruperi.*)

Cum! Se fac studii de 25 ani pentru apărarea malului. Apoi atunci, cum zice țiganul: Până la Christos iese sufletul lui Bedros. (*Ilaritate.*) Toate proprietățile statului și ale particularilor cari sunt între Jijia și Prut, dacă domniile voastre nu veți lua măsuri, au să treacă peste câțiva ani în Rusia.

Domnul ministru de Externe, M. Pherechydé: Se iau măsuri.

O voce: Se vor lua măsuri.

Domniile voastre aveți corespondență, aveți promisiuni, dar eu știu că domnul ministru de Lucrări publice d-abia anul acesta a dat o sumă de bani pentru întărirea malului Fălciului; în sus însă pe la Vitrișoaia, pe la Ghermănești, pe la Zbieroaia, nu există nici o lucrare și vă pot asigura că toate satele de la Mânzătești în jos, dintre Prut și Jijia, într-o bună dimineată au să treacă în Rusia.

Acum, în cât se atinge de îndreptarea fluviului, acesta este un drept și o datorie a comisiunei; căci precum comisiunea dunăreană a luat măsuri de a tăiat un cot mare din fața Ismailului, unde era un punct periculos și a făcut Dunărea mai navigabilă, tot așa trebuie a se face și pentru Prut; și aceasta nu se va putea face pe cât timp nu se vor deschide trei punți.

Ziceți domniile voastre că părtașe la această lucrare trebuie să fie și Austria; eu nu mă împotrivesc, dar trebuie să știți că Austria pune o mare

energie numai acolo unde este interesul său, dovadă tenacitatea cu care lucrează în cestiunea convențiunei comerciale. De ce nu pune însă aceeași energie și pentru convențiunea Prutului? Pentru că acolo nu are nici un interes. Nu uitați, domnilor, că Prutul, o dată navigabil, va face mult rău poate la oarecari interese cari sunt scumpe aiurea, dar nu pentru noi.

Eu nu fac nici un blam guvernului și nici trebuie a i se face, pentru că nu el este vinovat; cer numai ca guvernul să studieze convențiunea de navigațiune a Prutului. Întrebați, domnilor, pe domnul general Pencovici, care a fost multă vreme reprezentantul guvernului în acea comisiune, și vi se vor arăta greutățile cari întâmpina acolo și veți vedea dacă nu este cazul să modificați convențiunea. Convențiunea aceasta se poate preface și este cazul de a se preface într-un sens de a se înlătura greutățile cari se înfățișează și se opun la grabnica lucrare a fluviului spre a fi navigabil în timp de iarnă și în timp de vară. Domniile voastre aveți făgăduieli, aveți posibilitatea, faceți dar să nu rămână jos această lucrare pentru vecie. Noi nu avem nevoie să fim aci față numai cu Rusia; din contra, avem interes a fi în bune relațiuni și cu Austria și cu Francia și cu Germania și cu toate țările. Nu mă pot opri însă de a spune că de câte ori a fost vorba să se dea o sumă mai mare pentru această lucrare, totdeauna a urmat împotrivire din partea Austriei. Bine a făcut Austria că și-a apărat interesele ei; dar și noi trebuie să apărăm interesul nostru. Nu se cuvine ca noi, într-o cestiune unde nu este politică, ci numai interesul ca să facem a se putea transporta pe râul nostru marfa noastră, nu este bine, zic, să ne lăsăm a fi victima unor interese politice ale acelora cari nu pot avea vreo considerațiune nici pentru țara noastră, nici pentru guvernul nostru.

Nu vă fac domniilor voastre nici un blam că nu v-ați ocupat de această cestiune, pentru că atunci m-ași blama și pe mine care am fost ministru și care am apărat această cestiune, dar fără a izbuti. Este timpul însă ca astăzi când suntem o țară cu altă pozițiune decât aceea pe care o aveam la 1865, este timpul să facem ceva.

S-a legat Austria de noi; ei bine, să facă onoare iscăliturei sale și să dea banii trebuincioși precum dăm și noi. Cu 60 000 sau 100 000 lei pe an nu se poate face nimic și asemenea sume vor fi bani aruncați pe apă.

Domnul ministru de Externe, M. Pherekyde: Domnilor, în a doua cuvântare a domnului Kogălniceanu constat cum că nu este deosebire de vederi între domnia sa și noi. Nu rămâne dar decât să iau act de cererea domniei sale și să-i mulțumesc pentru că suntem totdeauna fericiți atunci când avem o acțiune în străinătate pentru apărarea intereselor țarei, să se constate că există

unitate de vederi la noi toți și suntem de o părere cu toții, țară și guvern.
(Aplauze.)

Eu aş cere, domnilor, ca să vă afirmați și să sporiți cifra încă cu 20 000 lei.

Domnul ministru de Externe, M. Pherekyde: Aci sunt cheltuielile ordinare, plata comisarului; după ce însă comisiunea va fixa suma trebuincioasă atunci voi veni înaintea Camerei ca să o cer. Acum este inutil de a se adăuga suma fiindcă poate nu va conveni a se cheltui această sumă celorlalte părți, așa încât n-am face decât să umflăm cifra din buget fără nici o utilitate. Cer numai ca să-mi lăsați latitudinea că dacă după stăruințele ce vom face, vom ajunge la un rezultat satisfăcător, să viu să cer creditul trebuincios.

Domnul ministru-și aduce aminte și-i mulțumesc pentru aceasta, de adevărata cestiune; dar partea din urmă a cuvântărei domniei sale este în contradicțiune cu cea dintâi. Ce aveți domniile voastre trecut în buget? Leafa delegatului. Leafa delegatului se răspunde de fiecare țară; toate celelalte cheltuieli se răspund, precum și pentru Dunăre, de către vasele mari și mici cari transportă produse.

La gura Prutului se ia o taxă și taxa aceasta servește la acoperirea cheltuielilor.

Domnul ministru de Externe, M. Pherekyde: Dar delegatul nu-l plătim noi?

Am avut onoare a vă spune că în sarcina bugetului figurează numai leafa delegatului. (*Întreruperi.*)

Domnul C.I. Stoicescu: În buget este înscrisă suma de 20 400 lei pentru delegațiunea comisiunei.

Dați-mi voie, cunosc mai bine decât dumneavoastră cestiunea aceasta. Statul român nu dă decât leafa delegatului, precum Austria și celelalte puteri plătesc pe delegatul lor; fiecare putere însă s-a îndatorat să dea o sumă oarecare, 20 000 lei mi se pare, și acea sumă eu propun să se sporească.

Domnul ministru însă ne zice să nu mai facem nici o sporire; ei bine, iată că eu nu mai propun nimic și mă mărginesc a vă atrage numai atențiunea asupra acestei cestiuni... (*Întreruperi.*)

Domnul ministru ne zice: Nu puneți în buget suma degeaba; pentru că voiesc mai întâi să mă înțeleg cu ceilalți. Să dea Dumnezeu să vă înțelegeți și să veniți apoi a cere sute de mii de lei și veți vedea, domnule

ministru, că Adunarea va vota cu plăcere orice sumă veți cere și eu cel dintâi mă voi grăbi a vă felicita pentru reușita domniei voastre.

Despre numirea consulilor.

Domnilor, voi degaja cu totul pe domnul ministru de Externe în această cestiune și declar că, în fața atâtor greutăți ce are, nu a avut neapărat timp ca să se ocupe cu acest serviciu, cu atât mai mult că a întâmpinat o mulțime de anevoințe în privința personalului; însă domnia sa va recunoaște că serviciul nostru consular nu corespunde la sacrificiile ce ne costă, precum asemenea nu corespunde nici la trebuințele țării, pentru că a fost ceva ridicol în numirea consulilor noștri; s-au numit consuli și consuli generali la Monaco, la Tunis; dar nu s-au numit la Alexandria, unde avem peste 2 000 de români cari reclamă protecțiunea noastră. În toate zilele vedem numindu-se consuli prin porturile Suediei, Norvegiei, prin o mulțime de porturi ale Italiei, se iau domni de acolo cari solicită onoarea și căroră li se dă numele de consuli, fără ca nouă să ne fie de vreun folos. Noi nu avem acolo interese, dar ei au; întâi au dreptul să meargă la baluri oficiale și pe urmă mai câștigă foarte mult și cu pecetea, cu patentă, cu multe altele. Eu socotesc că am putea tare bine să ne scăpăm de serviciile acestor domni.

Dar e altceva; avem și consuli plătiți, dar îi avem plătiți acolo unde nu ne pot face nici un serviciu; și acolo unde pe toată ziua avem nevoie de consuli, acolo ori s-au desființat ori nu se numesc.

Domnilor, în toată Basarabia era un singur consul – la Ismail; s-a desființat pentru economie și s-a lăsat cel din Odesa. Ce interes mare avem noi la Odesa?

Domnul ministru de Externe, M. Pherekyde: Este exportățiune mare de grâne.

Eu știu ce este, [î]mi cunosc țara; este exportățiunea care merge de la Ungheni la Odesa; dar aceasta nu mai este exportățiune românească. Interesul este pentru navigațiune între porturile Dunărei și Odesa. Austria are consuli la Nouă Sulițe; noi nu avem. De ce să nu avem unul la Ungheni? Apoi la Brașov, la Sibiu, la Cernăuți, la Suceava avem noi consuli? Nu vă aduceți aminte de conflictul cel mare de la Ițcani, unde funcționarii noștri au fost bătuți și puși în lanțuri? S-a făcut cercetare și s-a găsit că funcționarii noștri nu erau vinovați; primit-am vreo satisfacțiune? Trebuie să recunosc că guvernul austriac a schimbat pe funcționarii săi și s-a zis că acest conflict regretabil s-ar fi evitat de am fi avut acolo un consul.

Da ia întrebați domniile voastre dacă, bunăoară, la drumul de fier care e la Nouă-Sulițe, între Austria și Rusia, Austria n-are consul?

Noi n-avem consul nici la Cernăuți și când ne ducem la Cernăuți trebuie să mergem la guvernator. Dar relațiunile zilnice dintre Brașov și Ploiești, cine le regulează? Așadar, după opiniunea mea și aceasta nu e un blam, este o reclamațiune ce o fac Parlamentului, socotesc că această ces-tiune trebuie să intereseze pe toți; căci asemenea neînțelegeri se întâmplă în mai multe puncte la graniță.

La Vârciorova s-a întâmplat, când mergea domnul prim-ministru la Berlin, că a fost oprit și noroc că a fost un funcționar care l-a cunoscut și a zis: Ce faceți? Acesta e primul ministru al României, lăsați-l. Apoi, domnilor, nu toți au onoarea să fie miniștri ai României ca să fie cunoscuți astfel. Dar ce pătesc botoșenenii, dorohoiinii, când se duc la Suceava? Ploieștenii când se duc la Brașov? Severinenii la Orșova? Nu ar trebui să avem în acele localități câte un consul? Din două lucruri unul: Ori Austria ne recunoaște dreptul ori nu.

O voce: Avem la Pesta.

Ne recunoaște la Pesta, dar acolo nu avem nici un interes și avem acolo cu toate acestea un consul.

Vecinilor noștri unguri le place foarte mult să vadă că la balurile primului ministru vine și consulul României în uniformă, cu broderii, cu decorațiuni alături cu consulul Franciei, cu consulul general al Austriei, al Rusiei etc.

Ungurii bine fac că aspiră la autonomie, la independență și prin urmare vor să aibă și un corp diplomatic și le convine foarte bine, căci avem acolo un tânăr foarte frumos, cu barba respectabilă, un om foarte prezentabil, dar ce rol joacă el acolo? Supuși n-avem, comerț nu, dar dăm 30 000 lei ca cheltuieli de reprezentare. (*Ilaritate.*) Cu 30 000 de lei am putea plăti consuli la Cernăuți, Brașov, Sibiu, Timișoara, Orșova și mai adăugând ceva, am plăti și un consul la Suceava. Austria în țara noastră are în fiecare oraș și orășel câte un vice-consul, cari mai nainte ce erau? După vestitul tractat de la Siștov, Austria avea dreptul să trimită pe la noi în țară oile să pască și ca să apere pe ciobanii ce veneau cu ele, avea dreptul să trimită câte un staroste care nu avea leafă și mulți dintre acei staroști făceau jafuri și le făceau asupra supușilor lor cu pașapoartele și altele.

Guvernul austriac luând cunoștință, de acest lucru, bine a făcut că a regulat acel serviciu, înființând vice-consuli cu leafă, bine plătiți și noi i-am primit. Îi vedem la Bârlad, la Severin și în alte părți și trebuie să știți că și dumnealor se îmbracă în uniformă și se duc la balurile prefecților și joacă rolul pe care-l joacă consulul nostru la Pesta.

Domnilor, tractatul de la Berlin este foarte bun și folositor pentru noi, căci nu suntem datori să păzim capitulațiunile și avem drepturile cari le au și alte națiuni, chiar cu Turcia; prin urmare, avem dreptul să numim vice-consuli acolo unde avem trebuință și unde reclamă interesele noastre de toată ziua, interesele noastre materiale, nu numai demnitatea noastră. Astfel fiind, dacă voim să facem economii, să rugăm pe domnul consul general de la Pesta, pe domnul consul general de la Odesa, etc., să binevoiască a-și da demisiunea, sau domnul ministru să-i recheme și banii aceia să-i punem la vistierie, ca să împlinim atâtea și atâtea goluri. Eu nu voi zice ca domnul Lecca: Deoarece cutare putere a desființat posturile diplomatice în străinătate⁵ pentru motive de economie, să facem și noi același lucru.

Noi desființăm acolo unde nu avea nici un interes. Putem anexa cele două legațiuni de la Bruxelles și Paris, dar să păstrăm legațiuni ca cea de la Atena, Belgrad, consulatele de la Salonic etc., pentru că noi avem interese mari acolo, siguranța viitorului nostru cere ca noi să trăim în relațiuni continue, de toată ziua, cu toate acele popoare cari au suferit în trecut durerile noastre și cu cari avem să împărțăm viitorul cu bunătațile și răutățile lui. Napoleon al III-lea prevedea căderea Turciei, dar nu voia să vină alți moștenitori decât moștenitorii naturali, popoarele creștine, după cum când putrezește un copac mare, un stejar, să vie mlădițele lui, copacii cei mici; astfel în locul imperiului turcesc căzut, să se înalțe popoarele Orientului, România, Serbia, Bulgaria, Macedonia, Grecia. Când ne vom uni odată cu toții, nu vom avea să ne mai temem de pericol, nici de la Nord, nici de la Sud, nici de la Est, nici de la Vest, pentru că uniți toți la un loc vom fi și noi o putere mare.

Viitorul e al acelor guverne și națiuni cari vor ști a realiza pe tărâm politic acel sfat dat de un părinte murind copiilor săi când a adus acel snop de verge zicând: Rupeți-l și copiii nu au putut și atunci l-a deslegat și fiecare a rupt câte o verguță. Ei, noi azi suntem o verguță, dar când vom face un snop: bulgarii, montenegrenii, grecii, sârbii, românii, când toți vom fi la un loc, vom fi un snop respectat de toți și nu ne vom mai ruga atunci să

ne acorde grația de a trămite consulași sau agențași în cutare și cutare loc; căci e folositor să-i avem în unele locuri, și aci să mă ierte domnul Caton Lecca: domnia sa în tinerețea domniei sale și în dorința de a reprima abuzurile cerea desființarea; eu cred că ar fi mai bine să cerem ministrului ca să caute ca acele posturi să fie bine ocupate.

Desființați oriunde, numai la marile puteri nu, numai la acele state cari au să trăiască cu noi, nu. Eu sunt bătrân, dar dumneavoastră tinerii veți vedea realizându-se confederațiunea Orientului. (*Aplauze.*)

Domnul ministru de Externe, M. Phetekyde: Domnilor, sfârșitul cuvântărei domnului Kogălniceanu a atins o cestiune cu totul alta decât aceea pentru care a luat cuvântul.

Aceea este o cestiune de viitor.

Din nou replică lui M. Ferechide.

Domnule președinte, am mai luat cuvântul pentru ca să vă arăt că vorbesc în cestiune și vorbesc ca om de inițiativă, fiindcă o am și atâta am; vorbesc pentru că voiesc să împing și pe guvern și pe Cameră la o mai mare energie, la o energie mai conformă cu pozițiunea unde trebuie să fie regatul României.

Nu fac nici o imputare băncei ministeriale și îndeosebi domnului ministru de Externe, căruia țin să-i fiu foarte agreabil, fiindcă și domnia sa în toate discursurile este de o perfectă curtezie, și nu-l fac responsabil de starea actuală care ne este creată.

Domnilor, în privința federațiunei, domnul ministru de Externe bine a făcut că s-a ținut numai la cuvintele pe cari le-a spus, cum că cestiunea a fost agitată numai prin jurnale și că guvernul a fost acuzat cum că este promotorul acelei idei. Este treaba guvernului să aibă o politică în această cestiune cum va vrea și dacă contestă și tăgăduiește poate că bine face.

Eu, cât pentru mine, dacă s-ar mai întâmpla prin hazard ca să fiu ministru, declar că voi lucra francamente pentru federațiune. (*Aplauze.*)

Alaltăieri-mi făcea o imputare domnul Fleva că de ce mă țin de o parte și-mi zicea – poate că nu s-a gândit bine la vorbele sale – [î]mi zicea: „Ai îmbătrânit și vrei să trăiești comod, în pace“.

Eram să-i răspund: „Domnule, șed de o parte, nu pentru că am îmbătrânit, ci pentru că mă găsesc mai tânăr decât mulți tineri și văd că nu pot face acte de tânăr“. Iată pentru ce stau de o parte și împrejurările reclamă ca să fac așa; dar am dreptul să zic: Iată politica viitoare, iată poli-

tica care eu ași face-o trăind în relațiunile cele mai bune cu puterile. Dar poate că țărâna va acoperi mai curând mormântul meu decât de-a putea veni la putere. De aceea mă mărginesc să spun în Cameră: Iată politica viitoare, iată politica pe care oamenii de stat trebuie să o urmeze. (*Aplauze.*)

Acum, în privința consulilor iar bine a făcut domnul ministru că s-a ținut pe tărâmul bugetului. Dar ce cestiune bugetară poate să primeze cestiunea consulilor? Apoi numai cu banii care-i dăm consulului de la Pesta și de la Odesa, pe cari-i plătim destul de bine, am putea să înființăm în alte părți o mulțime de consulate: la Cernăuți, la Sibiu, la Brașov. Nu puteți zice că nu aveți mijloace, fiindcă eu cred că nu se va găsi nici un membru în această Adunare, fără deosebire de partid, care să refuze de a vă da bani pentru astfel de cheltuieli. Și dacă în realitate nu vom avea, apoi atunci mai bine am renunța la construirea palatului expozițiunii⁶ și la construirea altor palate în favoarea drapelului românesc, care nu e nevoie să se țină prin reprezentanți la Tunis și la Monaco. (*Aplauze.*)

Așadar, bine ați făcut că v-ați ținut pe tărâmul acela, dar vă conjur să vă puneți toată activitatea ca să numiți consuli acolo unde este nevoie să-i avem și cât pentru bani, eu-mi permit, ca om independent, să afirm, chiar în numele majorității, că nu mai târziu decât astăzi vi se poate acorda oricâtă sumă, chiar 100 000 lei.

Eu vă spun că am întâmpinat greutăți și acele greutăți le veți avea și domniile voastre. Dacă puteți să faceți ca să avem consuli la Cernăuți, la Brașov, la Sibiu, spuneți-ne câți bani vă trebuie pentru aceste consulate; fiindcă o țară care vă dă sute de milioane pentru alte trebuințe, nu vă va da o sută de mii de lei pentru a avea consuli acolo unde trebuie? Această Cameră, când este vorba de românism, nu se oprește nicăiri, ea este foarte darnică.

Cât pentru consulul de la Pesta, vă conjur să nu credeți că am vreo personalitate în contra cuiva; acel consul de la Pesta este numit de mine și n-am nimic contra lui, dar este de prisos acolo și ar trebui mai bine mutat în altă parte. Ziceți domniile voastre că v-a servit și mai adăugați că ați dobândit cu succes multe lucruri. Ei! Ce ați dobândit? Ce a dobândit șeful Cabinetului? Ce am dobândit eu? Ce ați dobândit domniile voastre? Ați dobândit măcar păzirea cu sfințenie a convențiunei comerciale cu Austro-Ungaria? Nimic. Ați trimis acum patru, cinci funcționari, mari români cu inimă, ca să negocieze convențiunea comercială, dar vă declar de

mai înainte că nu voi vota convențiunea până nu se va găsi chipul de a se executa sincer; căci o convențiune o dată votată trebuie să facă onoare fiecare parte contractantă semnăturii sale. (*Aplauze.*)

Aci este cestiunea, căci știm că vecinii unguri pun multă persistență în ideile lor, cari numai favorabile nu ne sunt. Cu Austria propriu zisă mâne ne-am împăca, căci Austria are nevoie de grânele noastre, are nevoie de vitele noastre și asemenea are nevoie să-și exporteze și ea în țară la noi produsele industriei ei și putem să ne înțelegem; dar cu vecinii unguri nu este tot așa.

Deunăzi, când v-am citat cuvintele ministrului ungur în privința acestei cestiuni⁷, domniile voastre ați zis că nu sunt acele cuvinte oficiale și ca să așteptăm pe acestea. Ei bine, eu am adus textul original și am pus pe un român din Transilvania de l-a tradus și n-am găsit nici o frază mai blândă decât cele ce citisem deja în jurnale, că ungurii nu voiesc să introducă vite din România în Ungaria decât cu condițiune ca să fie tăiete. Tot așa ni se făcea nouă odată când treceam la Suceava de la Ițcani sau de la Cornul Luncei, ne lua între două sau patru baionete ca pe marfă și ne ducea până unde voiam să mergem.

Eu fac un serviciu guvernului și nu guvernului ci țării mele când mă arăt așa de aprins în această cestiune. Declar că n-am nimic în contra guvernului ungar, declar că ministrul acela merită toată considerațiunea că apără interesele țării sale, dar în același timp noi nu trebuie să nu ne îngrijim de interesele țării noastre; și de aceea zic că în cestiunea consulatelor nu este bugetul cauza de nu se pot numi, este că nu le convine vecinilor noștri unguri să fâlfaie drapelul român, un petec de pânză care să fie în trei culori în acele orașe unde sunt români. (*Aplauze.*) Citeam alaltăieri că s-au dat în judecată și s-au osândit până la 15 zile de închisoare oameni cari au purtat cingători cu trei culori.

Austria însă nu face așa și că nu face așa dovada este că cu ocaziunea serbării aniversare a lui Ștefan cel Mare la Cernăuți, la mănăstirea Putna, unde e mormântul lui Ștefan, au venit o mulțime de oameni cu drapele românești în mână, au intrat în sala care era garnită cu drapelele tuturilor provinciilor, au venit oameni tocmai din Viena, au bătut medalii comemorative, au fost acolo proprietari, profesori, preoți, școlari și săteni și a fost un preot care a luat cuvântul și care între altele a zis: „Noi suntem români, suntem uniți prin inima și prin mintea și cugetarea noastră cu țara liberă a românilor“; și cu toate acestea nimeni nu a fost dat în judecată, nimeni nu a fost osândit sau închis (*aplauze*), deși erau jandarmi și acolo.

De aceea, onoare Austriei, onoare împăratului Austriei, onoare familiei imperiale de Habsburg pentru că a permis românilor să ridice drapelele lor naționale și să rememoreze încă o dată Europei că Bucovina era a României și că Cernăuții era capitala Moldovei!

Dar în Ungaria cine ar cuteza să vorbească numai de o asemenea serbare! Mi-aduc aminte că un ministru ungur [î]mi zicea odată cum că noi românii din România liberă facem propagandă celor de peste Carpați; și eu atunci am protestat și am zis că nu este nici un singur român din România care să fi mers în Transilvania sau în altă provincie ca să facă propagandă; însă am adaos că noi românii din România liberă nu putem să auzim cu tăcere toate acele strigăte ale fraților noștri din Transilvania, strigăte cari trec Carpații până aci la noi și cari ne aduc la cunoștință suferințele ce sunt nevoiți să îndure frații noștri din persecuțiunile ungurești; căci li se oprește limba, li se închid școalele, bisericile; preotul, școlarii, profesorul și în fine tot ce este român și românesc este persecutat, maltrat.

Iată ce face pe frații noștri de peste Carpați să țipe și iată de ce noi nu putem fi surzi la țipătul lor și pentru ce protestăm. (*Aplauze.*)

Apoi și în Bucovina sunt români și noi am avea în Bucovina mai mari drepturi decât în Transilvania, pentru că Bucovina este parte din trupul țării noastre și cu toate acestea, pentru ce nu protestăm? Nu protestăm pentru că vedem că frații noștri din Bucovina sunt mulțumiți să se odihnească sub scutul înțelept al Habsburgilor, unde au legi drepte, unde au școalele lor, limba lor, reprezentanții lor, a căror voce românească răsună până și în Parlamentul imperiului austriac, pentru că nimeni nu le impune o limbă străină. Apoi tot așa e și în Transilvania? De aceea ei se plâng și de aceea ungurii nu voiesc să avem consuli acolo, ca să nu vadă fâlfâind drapelul nostru tricolor!

Ei bine, trebuie să avem și noi consulul nostru acolo nu ca să facă propagandă; trebuie și ungurii să sufere drapelul românesc, precum și noi suferim drapelul austro-ungar fâlfâind pretutindeni la noi. Egalitate și reciprocitate; au trecut timpii umilirei. (*Aplauze.*) În adevăr, la serbarea de la Berlin regele nostru a avut pasul asupra tuturor regilor vasali ai imperiului german; a avut pasul asupra marilor duci, asupra principilor. Poporul întreg a venit de l-a salutat, bucurându-se că un Hohenzollern a ridicat la gurele Dunărei un regat. (*Aplauze.*)

Ei bine, dacă poporul din Berlin s-a bucurat că în capul României este un Hohenzollern, să ne bucurăm și noi, cari ne doare inima, că sub un

Hohenzollern s-a putut dobândi mai mult decât s-a dobândit sub domnii vasali și că atunci când vom merge în Brașov, în Cernăuți, în Sibiu, în Vârciorova, să vedem drapelul nostru, pentru care s-a vărsat atâtea și-roaie de sânge și să știm că la umbra lui se pot adăposti românii țării. (Aplauze.)

Nu voiesc să mai văd dându-se certificate străine de a se putea introduce în Austro-Ungaria boi sau porci. (Aplauze.)

Întrebați pe domnii deputați de peste Olt, când se face comerț de vite, cum se face? Ungurii cumpără dar românii nu au voie. Când se duc acolo vitele noastre, se zice că ele sunt bolnave, că porcii au boală de gură sau de picioare și nu voi să spun ce altă boală mai se zice că au.

Domnilor, nu voi să vorbesc mai mult. Vedeți că foarte rar vorbesc și astăzi fac testamentul meu, pe care sunt sigur că cei tineri îl vor executa⁸. (Aplauze prelungite.)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 74, p. 1112, col. 1 – p. 1113, col. 1; p. 1113, col. 2 – p. 1115, col. 1; p. 1115, col. 3 – p. 1116, col. 3; p. 1117, col. 1 – p. 1118, col. 2.

NOTE

¹ Antevorbitorul său, I. Rădulescu, remarcase că unii funcționari ai statului „părăsesc postul lor“ și în acest timp li se plătește leafa în mod obișnuit, „adică în monedă de aur“.

² Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a IV-a, p. 584.

³ Vezi David Turnock, *Sir Charles Hartley and the developement of Romania Lower Danube – Black Sea commerce in the late nineteenth century*, în vol. *Relațiile româno engleze după 1821*, Iași, 1983, p. 75-98. De asemenea, K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a IV-a, p. 182, nota 8.

⁴ M. Ferechide arătase că la ministerul Lucrărilor publice se făceau studii pentru consolidarea malului românesc al Prutului. Cât privește alternativa sugerată de K., a retragerii Austriei din convenție, ministrul replicase prudent că e mai bine ca navigația râului să fie guvernată de o convenție tripartită, „câci pot surveni împrejurări în care România să poată mai cu greu dobândi unele rezultate“.

⁵ C. Leca întrebase perfid „dacă posturile înființate pentru legațiunile și consulatele noastre sunt ele înființate în vederea numai a numirii unor persoane sau pentru că este de trebuință a fi reprezentate interesele noastre în străinătate?“ Apoi arătase că la Salonic consulul nostru nu s-a prezentat la post deși încasează leafă. În încheiere propusese desființarea legației de la Atena căci și grecii suspendaseră reprezentanța lor diplomatică de la București.

⁶ Vezi p. 39.

⁷ Vezi p. 33.

⁸ M. Ferechide elogiase „inima tânără și mintea vechiului diplomat“ dar spusese că nu e locul să se vorbească despre federație balcanică. K. sărise bătaios: „Dar unde e locul, domnule ministru?“ Ferechide îi replicase că n-are sens să discute așa ceva cu ocazia debaterii bugetului „și încă într-un mod aprinzător“. K. a răspuns prompt: „Așa am fost toată viața“. Apoi când același ministru spusese că federalizarea e o problemă gingașă și că România nu se poate arunca într-o aventură, K. declarase nedomolit: „Respingeți orice solidaritate cu mine!“ În încheiere, Adunarea a admis un amendament N. Ionescu privind înființarea de consulate românești la Brașov și Cernăuți și a respins altul depus de G. Ciocazan pentru un consulat la Orșova. Bugetul ministerului de Externe a fost primit cu 73 de voturi pentru și două împotrivă.

*Intervenție la proiectul de lege privind alienabilitatea locurilor
dobândite de locuitorii comunei Drăgășani prin legea de
împroprietărire din 1864**

Domnilor, eu cred că toată discuțiunea aceasta se urmează din cauza necunoștinței împrejurărilor.¹

Când s-a aplicat legea rurală, Drăgășanii nu era o comună urbană, un oraș cum ziceți domniile voastre, ci o moșie supusă proprietății unei monastiri; împrejurul comunei Drăgășani, locul era favorabil pentru cultură și toate acele locuri de cultură de cereale s-au prefăcut mai târziu în vii. (*Întreruperi.*) Sunt colegi între noi cari erau pe atunci clăcași. Domnul Simulescu a fost clăcaș.

Domnul G. Stănescu: Și eu am fost clăcaș; pot să vă arăt chiar acte.

Și domnul Ion Brătianu era clăcaș, pentru că toți proprietarii de vii erau clăcași deoarece făceau clacă monastirei; se înțelege că nu se duceau ei înșiși să facă clacă, dar trimiteau pe alții în locul lor.

Când m-am dus la Drăgășani, domnul Stănescu, pe care îl vedeți acum aici, mi-a ieșit înaintea ca clăcaș...

Domnul G. Stănescu: Așa este.

* Ședințele din 19 și 29 martie 1887.

Clăcașii de acolo au făcut ca și cei de pe aici, ca cei de la Comana, au prefăcut jumătate din pământurile lor în vii. Când s-a desființat claca, ei au scăpat de a mai face munca, dar au plătit o răscumpărare.

Domnilor, în mijlocul orașului Drăgășani sunt locuri mari, cum sunt și în alte părți, spre exemplu în unele orașe ale Moldovei din cari unele nu s-au putut încă vinde; iar altele au fost cumpărate de oameni cari s-au gră-mădit acolo și cari aveau trebuință de a-și face un adăpost, o locuință. Este adevărat că prin această lege se lovește o lege anterioară, zicându-se că cumpărăturile acelea pot avea valoare și domnul Voinov are dreptate de se revoltă. Nu trebuie însă a se scăpa din vedere un lucru, că nu se cuvine să ridicăm o cestiune de fapt fără să cunoaștem faptele din localitate. Domnul Stănescu mi-a spus că există un plan...

Domnul Stănescu: Sunt două planuri, unul al orașului și altul al moșiei.

Iată dar ce propun eu. Ca să nu judecăm cu ușurință sau cu prevențiune această cestiune și astfel să lovim în soarta sau dezvoltarea unui oraș care are mare viitor, sunt de părere că este bine să cerem a readuce planurile ca să ne putem pronunția în cunoștință de cauză să vedem dacă locurile despre care e vorba sunt locuri de arături sau de vii; și dacă vor fi locuri de case în mijlocul orașului, nu se cuvine ca noi să oprim vinderea lor, să împiedicăm viitorul orașului. Cred dar că această cestiune ar fi ni-merit a să amâna pentru câteva zile, până se vor aduce planurile ca să fim în putință de a judeca în cunoștință de cauză și fără pasiune. Fiecare om și-iubește fapta lui; și eu, dacă trebuie să iubesc ceva, este acea lege, care a fost cauza răsturnării unui domn; dacă am un mic titlu la recunoștința țarei mele este acea lege; cu toate acestea nu voiesc ca să fie cauza nenorocirii unui oraș, care prin pozițiunea sa, prin marea industrie vinicolă are un viitor foarte frumos.

Propun dar a se amâna votarea acestei legi până se va trimete documentele ce au cei interesați, ca delegații să judece din nou cestiunea aceasta.

Cere să se ia în discuție proiectul.

Domnilor, mai alaltăieri am luat în dezbatere un proiect de lege privitor la regularea pozițiunei orașelului Drăgășani; și în urma oarecăror în-doieli ce aveam s-a amânat votarea lui până se vor aduce planurile acelei comune. Planurile sunt astăzi aduse; prin urmare, vă rog să luăm acum în cercetare acest proiect de lege.

Domnilor, onor. domn Fleva are dreptul să zică că cere amânarea. pentru că domnia sa nu era aici zilele trecute când această lege a venit în discuțiunea noastră și nu cunoaște ce hotărâre s-a luat atunci de către Adunare. Când a venit această lege în discuțiunea noastră, cel care a combătut-o cu mai multă tărie a fost onor. domn Voinov; văzând însă că domnia sa ridica niște cestiuni de fapt despre cari era rău informat, eu sân-gur am propus amânarea, ca să se aducă de la fața locului planul locurilor și o listă de numele vânzătorilor și cumpărătorilor, de meseria lor etc etc. Toate acestea astăzi sunt venite și cât pentru calitatea persoanelor, dacă cutare este agricultor, ori negustor, ori funcționar, sau acapara[to]r, voi vorbi în curând citând nume.

Acum deocamdată întreb: Pentru ce s-ar primi amânarea? Domnul Fleva zice: „Am venit aci astăzi duminică, ziua Floriilor, spre a lucra legi importante și domniile voastre voiți acum să ne ocupăm de cestiuni locale“. Apoi nu este așa. Fiecare dintre noi are dreptul a fi apreciator al importanței oricărei legi, iar nu numai unora este dat acest drept. Eu dar găsesc că această lege merită să fie discutată azi și cred că, cel puțin pe mine nu mă veți taxa că am vreun interes la Drăgășani, afară de interesul acesta: Că la 1864, când s-a aplicat legea rurală, dacă undeva această lege a fost primită cu entuziasm, a fost la Drăgășani.

Domnul N. Nicorescu: De către cei cari vând sau de către cei cari cumpără?

Voi arăta că și unii și alții sunt tot democrați și tot români.

Domnilor, locuitorii din Drăgășani, având locurile lor de veci în vatra târgului, erau priviți ca orășeni; însă fiindcă meseria lor era producerea de vinuri, aveau pe moșiele monastirești locuri de vii supuse la clacă, așa încât pentru aceste locuri ei erau clăcași. Când se întâmpla să fie un arendaș sau un egumen mai milostiv, atunci în loc de clacă în natură, li se cerea să plătească în bani; dar când era un arendaș mai rău trimitea la ei și le pretindea să facă clacă. Neapărat că acei proprietari nu mergeau să muncească ei singuri și trimiteau un argat sau un om cu plată acolo; și dacă s-ar fi impus lucrurile mai departe, însuși domnul Brătianu, care are vie acolo, ar fi putut să fie supus la clacă; dar de domnia sa, care avea o pozițiune mai înaltă, nu s-a legat nimeni. Așa fiind lucrurile, neconținut acești orășeni reclamau să nu fie supuși la clacă. Reclamânți cari erau

comersanți, proprietari, etc.; și când a venit legea rurală și a desființat claca, atunci toți aceștia au răsuflat și au primit cu bucurie mare noua lege; și pentru ce aceasta? Pentru că scăpau de șicanele ce le făceau arendașii pentru viile ce ei aveau pe moșie. De atunci orașul Drăgășani a început a crește și crește mereu. Deodată cu aceasta, locurile de acolo au început a se pune în vânzare. Oamenii mai cu pricepere, cari aveau în vedere dezvoltarea ce lua orașul, au cumpărat locuri de casă; căci și acolo ca pretutindeni, erau oameni săraci cari, deși aveau locuri, nu puteau însă profita de ele din lipsă de bani, nu puteau nimic clădi, și a trebuit să le vândă fie pentru a întâmpina niște trebuințe simțite, fie pentru a îmbunătăți prin acest mod mijloacele lor de trai.

Astăzi Drăgășanii are și un drum de fier; prin urmare, eu cred că este de un mare interes a se favoriza acea localitate; căci, dacă vom fi cu minte și luminați și vom face a se dezvolta așa cum trebuie acea localitate, în curând ea are să devină mai mult decât Voeslauer din Austria. Aceasta e credința mea. Locurile ce s-au vândut la Drăgășani nu au fost vândute la străini, ci au trecut din mâna unor locuitori de acolo în mâna altora tot de acolo.

Dispozițiunea din Constituțiune privitoare la inalienabilitatea pământurilor foștilor clăcași și la facultatea ce se poate acorda locuitorilor de această categorie, cuprinși în raza unei comune urbane, de a înstrăina locurile lor de casă, însă numai în virtutea unei legi speciale, au făcut să nască mari îngrijiri pentru drăgășeneni. Unii se tem că locurile cumpărate s-ar putea susține că nu sunt proprietatea lor bine dobândită și nu mai fac nimic pe ele; alții se tem de a mai cumpăra locuri de acestea astfel încât această stare de lucruri este foarte dăunătoare pentru dezvoltarea orașului. Trebuie dar cât mai curând a se limpezi această cestiune și prin urmare nu văd nici un cuvânt pentru care noi am putea să amânăm votarea acestui proiect de lege.

Onor. domn Fleva combate cu multă vivacitate și energie acest proiect de lege, prezintat de guvern, pentru că domnia sa face parte din opozițiune; domnia sa este opozant al guvernului, declară franc aceasta; și cu energia cu care mai înainte apăra acest guvern, azi îl combate; aceasta este treaba domniei sale; poate că și eu tot așa am făcut. Domnul Fleva însă ar trebui să se bucure, ca opozant, că timpul nostru este mai bine ocupat când discutăm un proiect de lege care, chiar rău dacă ar fi, nu ar putea să producă oarecari rele decât pentru o localitate, nu pentru țara întreagă; domnia sa ar trebui să se bucure chiar dacă ne-am ocupa azi numai de legi

locale, de pensuni, etc. decât să ne ocupăm de legile generale, cari pot să facă rău țarei, după părerea opozițiunei.

Domnul G.D. Palade: Este un sistem.

Eu cred că domnul Palade este greșit și mă voi sili să dovedesc că în cazul de față nu este așa; trebuie dar să intrăm mai de grabă în cercetare, să vedem dacă acest proiect e bun în sine, sau dacă este o afacere particulară care se pregătește în vederea alegerilor.

Pentru aceste cuvinte, domnilor, vă rog să respingeți amânarea, căci dacă am amânat proiectul o dată, a fost pentru a ni se aduce planurile și acele planuri le avem acum.

Se pune la vot propunerea de amânare și se respinge.

Domnul vicepreședinte: Domnul Kogălniceanu are cuvântul în cestiune.

Înainte de toate voiesc să spun un lucru, că în această cestiune examinată fiind cu ochii cei mai de aproape, vom găsi că este o reformă bună care o facem, aceea de a da orașului Drăgășani calitatea de oraș...

Domnul general D. Lecca: Dumneata ai dat-o de mult, căci i-ai recunoscut dreptul de a avea un reprezentant în Cameră.

Nici o palmă de pământ, domnilor, nu se ia nimănui afară din vatra satului, nici o palmă de pământ de cultură; dar ceea ce voim este să nu se mai permită a fi în Drăgășani ceea ce nu este în București. În București pe la mahalale sunt vii, sunt chiar pământuri de cultură. Ei bine, sunt oare opriți mărginașii de a înstrăina aceste bunuri? Iată cestiunea: Eu știu că este o mahala întreagă, care se numește mahalaua sau satul Dracului, care e pe lângă Șosea; în partea despre Văcărești, mai știu ulița Trifoiului unde sunt o mulțime de locuri de arătură și vii; asemenea este în Cărmidarii vechi. Domnul Fleva trebuie să știe și domnia sa, căci a fost arendaș ca și mine al moșiei Văcărești. Poate domnul Fleva tăgădui că, ca arendaș al moșiei Văcărești, n-a arendat vii prin Cărmidari și locuri de arătură? Tot așa și la Drăgășani sunt locuri în oraș ce se pretind că sunt ale sătenilor. Putem opri ca locurile de case ce sunt în vatra orașelor, să nu se vândă prin legi speciale?

Domnilor, cei care trăiau pe lângă moșneni, știu că moșnenii de multe ori merg până la Curtea de casațiune pentru un pogon sau chiar pentru o fracțiune de pogon de pământ al lor și noi am voit ca toți țărani să-și

capete această dreptate de pământ și pentru aceea am pus în lege ca să nu poată să vândă pământul lor o bucată de vreme; aceasta însă nu se poate aplica la Drăgășani, căci acolo e pământ de oraș și ca să prospereze orașul, trebuie să fie acordată voia de a se vinde locurile de case, trebuie să facem ceea ce am făcut pentru Câmpulung și alte localități, unde am văzut că au luat caracterul de oraș, că nu mai sunt sate.

După mine, domnul Palade era rău informat când a spus că această lege are să favorizeze pe cămătari, pe acaparatori în vederea marei dezvoltări ce are să ia valoarea pământului în Drăgășani; dar aceasta se întâmplă în toate părțile astfel; pretutindeni se află de cei cari au trebuință de bani pentru plată de datorii ori alte speculațiuni și pentru aceea-și vând pământul lor și de aceia cari preferă pământul pe care ridică zidiri frumoase. Dacă voiți să împiedicați această activitate, atunci împiedicați-o pretutindeni, împiedicați și pe capitaliștii din București, Iași etc., de a mai putea cumpăra locuri și atunci nu vor mai fi vânzători și fiecare va rămâne ca în China, stăpân pe pământul părinților săi și va putea sub zidurile acelor dărâmături pe cari nu va avea mijloace de a le îmbunătăți.

Iată aci un tablou de numele cumpărătorilor și vânzătorilor:

„Preda Negrescu, zidar, a vândut lui preotul M. Niculaescu, institutor; Stan Armeanul, agricultor, lui preotul Dimitrie Economu; Nicolae Costache, proprietar, lui Marin Drugan, brutar; Ionică D. Văduva, agricultor, lui Grigore Ionescu, agricultor“; și așa merge până la sfârșit, un agricultor vinde și cumpără un comerciant, sau un comerciant vinde și cumpără un agricultor. Nu găsesc aci nici un nume de pricină decât al unui domn Simulescu și al altuia Carpiciu, însă acești domni n-au cumpărat, ci au vândut și între toți acești cumpărători nu văd un supus evreu. Așadar unde e cazul cel mare ce faceți? Unde sunt rațiunile mari de stat sau naționale cari ar putea face pe Cameră să intervină și să împiedice pe cutare agricultor să nu vândă zidarului sau pe menajeră să vândă comerciantului sau institutorului? Pentru ce dar să ne pasionăm atât?

Eu cred că numai din rivalitate poate domnii locuitori din Râmnicul-Vâlcei ne zic să nu votăm emanciparea Drăgășanilor, a acestui oraș care în adevăr e binecuvântat, având cele mai frumoase podgorii, având Oltul în apropiere și acum și drumul de fier. Prin urmare unde e interesul ca să veniți ca să acuzați? (*Aplauze.*) Eu cred că atât domnul Flea cât și domnul Palade s-au înșelat, au fost induși în eroare când au combătut

această lege. Nu e bine să faceți din toate cestiunile opozițiune, căci opozițiunea care de dimineată până seara găsește tot rău, [î]și pierde puterea. (*Aplauze.*)

Am să exprim acum o părere care nu are să placă. Zilele trecute s-a prezentat Adunării un proiect de convențiune din partea domnului Ferechide.

Voci: L-a retras.

De ce l-a retras?

Domnul N. Nicorescu: Pentru că l-au combătut toate secțiunile.

De ce l-au combătut?

Domnul N. Nicorescu: Nu înțeleg ce aluziune vrei să faci.

Cu atât mai rău dacă nu înțelegi. Eu cred că un om care face opozițiune numai unde se cuvine, omul acela are mai multă valoare când face opozițiune decât acela care face totdeauna. (*Aplauze.*)

Să-mi permiteți acum să am și eu un moment de amor propriu. Eu, fiind numit delegat al secțiunii I-a și președinte chiar, în asemenea calitate cred că am contribuit întru ceva la retragerea acelui proiect de lege, pentru că l-am combătut, nu în total, dar numai într-o parte.

Onor. domn Fleva, cu talentul domniei sale, fie sigur că va ustura mai mult când domnia sa va combate numai cestiunile ce se cuvin a fi combătute; căci când domnia sa mă combătea pe mine neconținut, îl rog să mă creadă ce-i spun, atunci mă ustura mult mai puțin, decât când eram combătut numai în cestiunile celea unde poate că eu nu aveam dreptate. (*Întreruperi.*)

Onor. domn N. Ionescu – mi spune că-mi dă aprobarea domniei sale.

Domnul N. Nicorescu: Aveți să trăiți în armonie până la închiderea sesiunii.

Onor. domn Nicorescu ar trebui să fie așa de bun și să mă stimeze; cu atât mai mult cu cât eu totdeauna l-am stimat pe domnia sa. Este o insultă gratuită ce mi se aruncă de domnia sa, când vine și-mi zice: Ai să fii în armonie cu domnul Ionescu, numai până la finele sesiunii...

Domnul N. Nicorescu: Eu am zis aceste cuvinte cu gând că n-are să ție mult acordul domniilor voastre, pentru că poimăine se închide sesiunea; și vă rog să credeți că nu am avut intențiunea de a vă aduce cea mai mică ofensă.

Domnilor, cestiunea aceasta fiind o cestiune care privește la viitorul unui oraș, la a cărei dezvoltare trebuie să fim cu toții interesați, și majoritate și minoritate și mai ales că aci e vorba de dezvoltarea economică a țării noastre, nu cred că a bine să punem pedice la dezvoltarea Drăgășanilor, cum n-am pus pedici nici când a fost vorba despre Odobești. Convicțiunea mea este, dacă orașelor podgorene le vom permite să se dezvolte, ele ne vor scăpa de vinurile străine și vom putea chiar exporta vinurile noastre, precum deja face Drăgășanii, ale cărui vinuri au fost preferite la mesele împăraților asupra vinurilor germane și franceze.

Viu dar, domnilor, eu cel cu totul dezinteresat, care beau vin foarte puțin, care casă n-am la Drăgășani nici candidatura n-am să mi-o pun acolo și vă rog să binevoiți să votați pentru Drăgășani ceea ce-i trebuie; libertatea de a se mișca și a se dezvolta.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 75, p. 1132, col. 1 – 3; nr. 82, p. 1293, col. 3 – p. 1294, col. 1; nr. 83, p. 1297, col. 2 – p. 1299, col. 2.

NOTE

¹ N. Voinov combătuse proiectul susținând că însemna o derogare de la legea rurală, „o breșă în cea mai mare lege care a existat până acum în țara românească“. Legea din 1864 prevedea inalienabilitatea loturilor cu care fuseseră împroprietăriți țărani.

² Proiectul a fost primit cu 60 de voturi pentru și 12 împotrivă.

*La proiectul de lege care prevedea construirea unui spital pe locul ruinelor fostei curți domnești din Târgoviște; cere efectuarea de studii prealabile pentru prezervarea monumentului**

Domnii mei, știu că există în această țară, cel puțin în legi și în regulamente, o comisiune archiologică, o comisiune de antichități. Dacă sunt ruine care au și trebuie să aibă respectul nostru al tuturor, sunt ruinele¹ vechiului palat al lui Mihai Viteazu. Văd însă că în acest proiect de lege se zice că are să se clădească un local de spital pe acele ruine. Eu nu mă îm-

* Ședința din 19 martie 1887.

potrivesc, dar cu o singură condițiune: ca comisiunea archiologică să meargă mai întâi să vadă la fața locului ce este de conservat și de respectat din acele ruine și ce se poate da necesităților actuale.

Domnilor, în mijlocul Parisului este o mică capelă, remarcabilă nu mai prin antichitatea sa. Acea capelă s-a cumpărat de guvernul român ca să o prefacă din capelă catolică în capelă ortodoxă; și regret că domnul ministru de Externe nu este aci ca să confirme zisele mele. Ei bine, un cui nu se poate bate acolo mai înainte ca comisiunea de antichități să zică cuvântul său. La noi am văzut atâtea și atâtea ruine vechi sfărâmate. Cetatea Neamțului, locul suvenirilor eroice ale țării noastre, a fost jumătate dată jos spre a se face un han, care se numește hanul lui Belibo și a trebuit să știe poetul Chrisoverghi să facă acea frumoasă poezie intitulată *Ruinele Neamțului*² spre a împiedica dărâmarea complectă a aceluia palat. Au fost multe ruine frumoase la noi cari s-au prefăcut și unde acum nu se mai cunoaște nici arhitectură, nici frizele, nici frescurile lor din trecut.

Domniile voastre ziceți că doriți să faceți acolo un spital. Dar ce are a face niște ruine frumoase față cu un local pentru căutarea omenirii? Apoi dacă este vreo țară în lume unde să se găsească destule locuri pentru asemenea clădiri, este țara noastră. Ce! În orașul Târgoviște nu ați găsit un alt loc pentru o asemenea clădire și de aceea dați preferința acelor ruine respectabile? Domniile voastre însă cei ce sunteți de acolo, ar trebui să fiți cei dintâi pentru conservarea lor ca o fală. (*Aplauze.*)

Domnilor, la discuțiunea pe articole eu voi face un amendament prin care voi propune ca mai înainte de toate, planul de construcțiune să fie supus comisiunei de antichități spre a se rosti în privința menținerii vechilor ruine.³

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 75, p. 1134, col. 2 – 3.

NOTE

¹ Prima construcție a curții domnești din Târgoviște datează de la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul celui următor. Adaosuri și refaceri s-au făcut sub domnitorii Petru Cercel, Matei Basarab și Constantin Brâncoveanu. A fost dărâmată de Grigore I-ul Ghica și refăcută de Grigore al II-lea Ghica; arsă de tătari în 1736-1739. În secolul al XVIII-lea era ruinată. Întreaga bibliografie la N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, II, Craiova, 1970, p. 637 și urm.

² *Ruinele cetății Neamțu* a apărut în 1834; e singura poezie tipărită în timpul vieții poetului Alexandru Hrisoverghi (1811-1837). În 1843 K. va prefăta vol. de *Poezii* al acestuia, scos la „Cantora Foi sâtești din Iași”. Mănăstirea Neamț a fost ridicată în vremea lui Petru Mușat (1374-1391) și reclădită la începutul secolului al XV-lea de Alexandru cel Bun, apoi de Ștefan cel Mare (la 1497). A ars în 1862. A fost reparată succesiv în 1765, 1829, 1873. Restaurată în 1927-1934 și 1960-1961. Bibliografie completă la N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 589-600. Vezi și T. Cantemir, *Mihail Kogălniceanu în documentele mănăstirilor Neamț și Secu*, în „Limba și literatură”, XVII, 1972.

³ Mai târziu K. va reveni: „Puneți în lege că se vor respecta ruinele acestea. În scopul acesta, domnule președinte, depun un amendament”. Dr. Ioviț spusese că prin ridicarea spitalului în mijlocul ruinelor acestea ar fi mai bine întreținute (sic). Împăciuitor, K. a spus: „Dacă veți face un spital ca al Brâncovenesei, votez legea!” În ședința din 20 aprilie K. a depus următorul amendament: „Ruinele vechiului palat și ale bisericei nu vor fi atinse prin construcțiunile prevăzute în această lege”. Amendamentul a fost acceptat iar proiectul votat cu 58 de voturi pentru și cinci împotriva.

*Intervenție la discuția bugetului ministerului Cultelor și instrucțiunii publice**

Domnilor deputați, deși recunosc că nu este bine ca Adunarea, cu ocaziunea votărei unei sume, să propună a se da guvernului o sumă mai mare decât se cere, sunt însă împrejurări cari poate au scăpat din vederea guvernului și unde reprezentanțiunea națională are chiar datoria de a atrage luarea aminte a guvernului și a face să se îndrepteze acele erori.

Domnii mei, știți foarte bine, și n-am trebuință să vin s-o spun eu, ce rol mare în dezvoltarea unei națiuni joacă teatrul și dacă ne vom uita înapoi cu 50 de ani, desigur vom recunoaște că Teatrul național a fost un agent puternic în dezvoltarea spiritului național.

În acest buget, domnilor, văd că este înscrisă, și cu drept cuvânt, o subvențiune de 50 000 lei pentru Teatrul național din București. Dacă ași cunoaște fundul pungei statului, mi-ași permite să cer a i se da mai mult. În adevăr, când vedem pe vecinii noștri unguri ce fac pentru dezvoltarea teatrului lor național, când îi vedem că pentru acest scop supun la

* Ședința din 21 martie 1887.

contribuțiuni până și chiar pe națiunile nemaghiare, atunci cu atât mai mult noi, cari știți că nu avem în sânul nostru elemente străine, ar trebui să dăm o sumă mai însemnată; eu însă, fiindcă nu cunosc fundul pungei statului, nu vin cu nici o propunere dar sunt sigur că domnul ministru actual de Instrucțiune publică, când va vedea că se poate spori subvențiunea pentru teatru, se va adresa la domniile voastre cu o asemenea cerere. N-am nimic dar de zis acum în privința Teatrului național din București, nici în privința Teatrului național din Iași; văd însă că s-a făcut o mică eroare în privința Teatrului național din Craiova. Domniile voastre știți foarte bine că n-am nici un interes acolo, nu șed, nici am legături în Craiova; cu toate acestea cred că și acea parte a României are dreptul la generozitatea țarei, pentru că în România mică mai cu seamă spiritul public are drept să ceară sprijinul guvernului. [Î]mi permit dar a veni cu un amendament sprijinit de mai mulți deputați, prin care rog pe Parlament și pe guvern să dea 10 000 lei pentru Teatrul național din Craiova, subvențiune care se da altădată acestui teatru.

Replică lui D.A. Sturdza, ministrul Instrucțiunii publice.

Rog pe domnul ministru și pe onor. Parlament să binevoiască a lua seama că eu în toate dezbaterile bugetului urmate până acum am fost bun, n-am criticat nici n-am lăudat nimic, nici am cerut vreun spor sau vreo scădere la vreun serviciu oarecare; cu toate acestea este o cestiune de conștiință pentru mine a arăta acum părerea mea.

Domnilor, ce este bugetul? El este, cum se zice, legea legilor. Bugetul mai este încă un ce care arată progresul sau aspirațiunile unei națiuni. Vă mărturisesc dar că eu întotdeauna sunt nemulțumit când aud zicându-se că bugetul pe anul viitor este întocmai cum a fost bugetul anului trecut; sunt nemulțumit pentru că aceasta arată că noi suntem staționari. O națiune trebuie să progreseze, căci altfel dă înapoi.

Domnilor, de când s-a început discuțiunea bugetelor, eu nu am luat cuvântul la nici un ram al serviciilor publice, dar în privința bugetului ministerului de Culte și instrucțiune publică m-am crezut dator să vorbesc, pentru că acesta este, după mine, închezășuirea asigurării și dezvoltării viitorului nostru.

Domnul ministru ne zice: Suntem strâmtorați, domnilor; prin urmare, vă rugăm să amânați¹ pentru anul acesta cheltuielile ce propuneți.

Amânarea însă a unor asemenea cheltuieli, fie chiar pentru un an de zile, este după mine, un regres.

Domnilor, la Craiova s-a găsit un biet român și cu femeia lui cari au pus o viață întreagă pentru dezvoltarea Teatrului național de peste Olt; femeia lui, azi văduvă, încă continuă această lucrare. Ei bine, eu nu cred că națiunea noastră a ajuns așa de jos încât să facă greutate la acordarea unei subvențiuni pentru dezvoltarea Teatrului național din Craiova.² (*Întreruperi, zgomot.*)

Rog pe domnul ministru să binevoiască a mă asculta, pentru că de la domnia sa atârnă aprobarea sau dezaprobarea sumelor ce-mi propun a cere să se înscrie în acest buget. Mai întâi, domnilor, cer a se acorda o subvențiune de 10 000 lei pentru teatrul din Craiova. Asemenea rog pe domnul ministru să binevoiască a nu se împotrivi de a se da 5 000 sau cel puțin 3 000 lei pentru continuarea unei publicațiuni care este de o mare importanță pentru noi.

Domnilor, știți foarte bine, cum că de la greci și de la arabi am căpătat noi o muzică religioasă, aceea care se numește psaltichia. Muzica aceasta cade acum în orașe, pentru că în orașe se pot înființa coruri și deja s-au înființat în Iași și în București coruri foarte frumoase; dar în sate muzica aceasta nu poate cădea și are să existe mult timp încă acolo.

Un profesor de psaltichia pe care-l cunosc, domnul Musicu³ de la Iași, a întreprins pe contul său publicarea vechii psaltiri cu note liniare, ca să poată fi mai ușor de studiat. Pentru această publicațiune, pe cât știu, a binevoit a contribui Majestatea Sa regina și chiar Eforia spitalelor civile din București și Eforia spitalelor Brâncovenești. Deja din această lucrare s-a publicat vreo 7 broșuri, dar mai sunt încă vreo 20 de publicat. Rog dar pe domnul ministru și pe întregul Parlament să binevoiască a consimți să se de o subvențiune de 3000 lei pentru a se continua publicarea acestei opere foarte folositoare.

Trec acum la o altă cestiune foarte importantă; actele regenerațiunei noastre naționale⁴, actele cari s-au săvârșit în timpul luptei pentru unirea Principatelor, din zi în zi par a dispărea. În adevăr, unele din aceste acte figurează în buletinul Adunării mume de la Iași și altele în al Adunării de la București, acestea însă nu sunt partea cea mai importantă; partea cea mai importantă sunt actele comitetului Unirei; este memoriul care s-a dat în străinătate, corespondența diplomatică ce s-a urmat în privința celui mai mare act național al acelei epoci; și eu aș dori să se înceapă cât mai nezăbovit publicarea unor asemenea acte.⁵

În fine, mai am să vă cer ca să dați Academiei române o subvențiune de lei 10 000 pentru publicarea actelor, hrisoavelor și documentelor celor vechi cari sunt de cea mai mare importanță pentru noi și cari nu s-au putut încă publica din cauza lipsei de fonduri.

Mă rezum dar și vă rog, domnilor, să acordați 10 000 lei pentru Societatea dramatică de la teatrul din Craiova; 3 000 lei cel puțin pentru continuarea publicărei cu note liniare a psaltichiei celei vechi; 15 000 lei pentru publicarea actelor relative la unirea Principatelor și, în fine, 10 000 lei pentru publicarea documentelor celor vechi.⁶

Domnul ministru de Finanțe, C. Nacu: Cam greu lucru, domnule Kogălniceanu.

Eu mă așteptam să aud pe domnul ministru de Culte și instrucțiune publică răspunzând colegului său de la Finanțe că lucrul acesta nu poate să fie nici cum greu; domnia sa însă tace. Regret dar că nu este prezinte domnul președinte al Consiliului, care a luat parte la lucrările acelei generațiuni fiindcă sunt foarte sigur că domnia sa ar fi răspuns domnului ministru de Finanțe că nu este greu de a se găsi în tezaurul public o sumă atât de neînsemnată pentru niște lucrări atât de importante.

Atât am avut de zis și vă rog, domnilor deputați, să vă gândiți că este de datoria noastră să facem ceva ca să putem lăsa posterității toate acele acte cari vorbesc despre unirea românilor și despre renașterea națiunii române. (*Aplauze.*)

Replică lui Al. Varlaam.

Să mă ierte onor. domn Varlaam⁷ a exprima mirarea mea că s-a putut produce în acest Parlament un amendament care e contrariu cu desăvârșire simțământului nostru de toleranță și chiar Constituțiunei. Din ziua când Constituțiunea noastră, pătrunsă de spiritul de toleranță al strămoșilor noștri, a proclamat libertatea de culte și egala îndreptățire a tuturilor cetățenilor români de religiune creștină, fără osebite, din ziua aceea, precum cerem eterodoxilor dări de contribuțiuni bănești și de sânge, asemenea suntem datori să ne ocupăm de stabilimentele lor religioase, de instrucțiunea lor religioasă; așa au făcut toate guvernele, toate Parlamentele din ziua când am avut o tribună liberă. Nu cred o dată cu capul că o asemenea propunere va fi primită de această Adunare; dar când, din nefericire, s-ar găsi o Adunare care să încuviințeze ștergerea din buget a subvențiunilor

ce se acordă bisericelor și școalelor eterodoxe, din ziua aceea românii eterodoxi vor fi trimiși la străini și atunci nimeni nu va avea dreptul să mai strige contra acelor cari ar cere protecțiunea străină. În ziua când de la această tribună s-a proclamat egalitatea drepturilor, în ziua când lângă Vodă Cuza a fost un ministru protestant, răposatul de fericită memorie Steege⁸, în ziua când am avut deputați catolici, protestanți, armeni, când toate cultele au fost reprezentate în această Adunare, pentru ca să se facă manifestare cum că în țara românească toate cultele sunt libere și că toți cetățenii pot să-și aibă religiunea care vor voi, în ziua aceea a dispărut protecțiunea străină și statul a devenit deplin stăpân, în toată întregimea cuvântului. În acea zi însă statul a contractat și obligațiuni.

Ce e, domnilor, propunerea aceasta de a se refuza școalei luterane o sumă de 3 000 de lei? Ia să luăm bugetul Moldovei, să vedem ce se d[ăde]au pe atunci așezămintelor și bisericelor catolice, ce se d[ăde]au bisericelor luterane? Ia să întoarcem foaia, să citim în istorie, să vedem cine a dat eterodoxilor pământ, cine a înlesnit facerea bisericelor catolice și armenie și protestante? Domnii țărilor române. Și astăzi noi să refuzăm o sumă de 3 000 de lei! Dar știți domnia voastră, domnule Varlaam, că prin aceasta recunoașteți statelor protestante dreptul de a veni ele să plătească această subvențiune bisericelor și vă convine aceasta?

Iertați-mi, domnilor, să citez un fapt: sunt născut fiu al bisericii ortodoxe, sunt ortodox; poate nu sunt destul de bun credincios, dar sunt ortodox pentru că aceasta a fost religiunea strămoșilor mei, pentru că sub steagul ortodox au combătut părinții mei și părinții domniilor voastre și declar că țin la religiunea strămoșilor mei.

În Moldova, domnilor, există o numeroasă populațiune catolică. Până la venirea fanarioților, biserica catolică se privea ca a doua biserică națională și toleranța era așa de mare încât s-a văzut un hatman, al lui Hermeziu, proprietar de trei sate și toate locuite numai de catolici, carele, fiind prieten cu Nestor Ureche, fondatorul monastirei Secu, a luat satele catolice, el care era catolic și le-a dat monastirei Secu, o monastire ortodoxă. Mie chiar mi s-a întâmplat să văd pe preoții acelor sate catolice viind la monastirea Neamțu și fiind acolo primiți cu spiritul de toleranță care caracterizează pe clerul nostru.⁹

Până la venirea fanarioților mergea mitropolitul nostru cu tot clerul nostru și după dânsul venea episcopul catolic și lua icoana Nașterii Domnului și o da în mâna mitropolitului și o săruta. La 1864, când au

emancipat clasa muncitoare, s-a dat bisericelor catolice și tutulor bisericelor din Moldova pământ, întocmai ca bisericelor ortodoxe.

Ei bine, domnilor, acest fapt ne-a făcut mult bine în străinătate; și vă pot asigura că din acea zi am câștigat simpatiele catolicilor și din acea zi capitulațiunile care se pretindeau pentru cutare rit au căzut, nimeni ne mai având dreptul că vină să ceară protecțiunea cutăruia sau cutăruia rit, pentru că toate aceste erau protejate de noi.

Domnilor, dacă nu vom contribui noi pentru învățătura catolicilor cu această minimă sumă, se vor găsi alții să contribuiască; se vor găsi episcopii catolici cari vor trimite și emisari și fonduri, cum s-a și încercat sub nume de ceangăi, să se facă propagandă. Să fim drepți, să fim toleranți și atunci vom fi stăpâni în țara noastră și nu vom avea a ne teme nici de protectorate străine nici de propagande religioase..

Inspirat dar de un simțământ național și de spiritul tradițional de toleranță al țării noastre, vă conjur, domnilor, pentru onoarea Parlamentului și intereselor țării, să respingeți amendamentul propus.¹⁰ (*Aplauze.*)

Despre facultatea de Teologie din București.

Domnilor, văd că la Universitatea din București s-a înființat o facultate de Teologie și foarte bine s-a făcut; pentru că, dacă o dată avem un cler, trebuie să i se dea și posibilitatea de a se putea lumina. Eu nu am nimic de zis în contra înființării acestei facultăți, dar voiesc numai să pun întrebarea aceasta: Bine este ca în capitala țării, în mijlocul Bucureștilor, acolo unde lumea civilă-și are toată activitatea ei, să fie așezată facultatea Teologică?

Înțelegeți dar prea bine cuvintele pentru cari eu nu voiesc să ridic de tot vâlul și să arăt toate nepotrivirile cari înfățișează această facultate în București. Noi avem tradițiuni; am mai avut facultate de Teologie. În vremea lui Mihail Sturdza s-a făcut o Academie la monăstirea Neamțu. Mai nainte a fost un seminar la Socola. Să cercetăm dar, domnilor, dacă în bună ortodoxie se poate înființa în București o facultate de Teologie, frecventată de studenți cari au etatea între 20 și 23 de ani cu pasiuni adverse? (*Întreruperi.*) Se zice că se exercită o disciplină de către directorul internatului! Nu știu, zău, dacă acel director ar putea exercita o disciplină severă asupra unor studenți de 20-23 de ani. Credeți domniile voastre că acel director are să-i țină închiși ca pe niște fete de 14 ani? Când am văzut atâtea scandaluri întâmplare la alte școli, frecventate de tineri cari sunt destinați pentru afaceri laice, iar nu petru a deveni conducători și îngrijitori de suflete, mai puteți pune facultatea de Teologie în mijlocul Bucu-

reștiului? Care ar fi răul de a se înființa la monăstirea Neamțu, unde a fost mai nainte, ori la monăstirea Căldărușani, ori la Socola?

În adevăr, aceasta este foarte comod pentru prea străluciții profesori, le vine bine să nu fie depărtați de București; dar ia să vedem noi dacă bine este și în privința moralei. (*Întreruperi.*) Eu vă mărturisesc că foarte puțin mă preocup de profesori, nu am în vedere decât pe școlari și când vom hotărî ca facultatea să fie într-o monăstire, atunci fiți siguri că chiar tinerii monahi de acolo se vor ocupa să devie teologi, ca în viitor să poată fi și ei profesori; acolo elevii vor fi la locul lor, vor fi sustrași de la toate pericolele cari-i amenință, fiind în lume.

Eu ca ortodox, care deși nu merg mult la biserică, dar cinstesc religiunea, nu pot să vorbesc mai mult, nu am să spun ceva în privința profesorilor; dar rog pe onor. domn Lupulescu, care mă întrerupe, să se adreseze la alții, să întrebe pe... pe doctorul Drasch¹¹.

Rog pe domnul ministru să se ocupe serios de această cestiune și să vadă dacă nu e bine ca să mutăm facultatea noastră de Teologie de aci; și fiindcă cunosc foarte bine simțimintele mitropolitului actual, cred că prea sfinția sa, precum și întregul Sinod, vor cere ca cel dintâi lucru de la viitorii teologi să ducă o altă viață decât aceea cu care se înfățișează teologii de azi, cari se cunosc că sunt episcopi numai prin echipajele și telegarii cei mai frumoși... Mă opresc aci; nu zic nimic mai mult.

Încă o dată dar repet rugăciunea mea ca să se strămute facultatea de Teologie din București, chiar dacă va trebui să cheltuim ceva mai mult cu întreținerea ei, pentru ca elevii de teologie să nu mai facă curs alături cu studenții de medicină, cari știți că sunt destinați pentru altceva decât pentru morala evanghelică.

În favoarea înființării școlii pentru surdo-muți de la Pantelimon.

Domnii mei, aci este ocaziunea ca eu să protest în contra teoriei puse înainte de onor. domn raportor¹², că în buget nu se poate nimic adăuga, nimic scădea. Dacă ar fi așa, vă mărturisesc curat că nici mi-ași mai da osteneală să viu să vorbesc. Socotesc că atunci când suntem chemați să votăm bugetele, negreșit că trebuie să respectăm toate acele legi cari hotărâsc serviciile; dar aceasta nu ne împiedică deloc a propune pe ici pe colo câte o mică sporire sau câte o reducere. Așa cum vine guvernul și pune în buget cheltuieli cari nu sunt prescrise prin legi, asemenea și noi, și Parlamentul, să avem măcar atâta drept ca atunci când vedem o lacună să o împlinim.

La Pantelimon în adevăr așa era; era un sculptor dar era și o mică școală de surdo-muți. Ei bine, de ce părinții de familie cari plătesc dările să nu aibă și pentru acești nenorociți înlesnirea, posibilitatea de a li se dezvolta facultățile pe care natura le-a dat, spre a se forma mai târziu pentru viața cetățenească? Trebuie neconținut să-i trimitem la Viena și la Paris? Și toate acestea pentru o neînsemnată sumă de 4 000 lei? Apoi când vedem că în acest buget sunt o mulțime de cheltuieli cari nu sunt încuviințate prin legi; la vârsta mea nu mi se cuvine să ridic vocea contra cutărei și cutărei alocațiuni, dar să mă ierte domnul ministru, apoi în puterea cărei legi se dă prea sfinției sale părintelui mitropolit cheltuieli de buzunar? Bani ca să se distribuie la săraci? De când noi știm că mi-lele sunt de resortul ministrului Cultelor? 4 000 colo, 4 000 dincolo, fac 8 000. Atunci de ce domnul raportor zice că nu avem voie să propunem cea mai mică cheltuială? Ce? Voiți să venim cu legi? Pentru așa cheltuială ne vom găsi și minoritate și majoritate destul ca să vă aducem o lege. Dar când în buget sunt o mulțime de cheltuieli neîntemeiate pe legi, mi se pare că nu sunteți drept, domnule raportor, să ne opriți de a propune acum 4 000 de lei pentru școala de surdo-muți de la Pantelimon. Domnul ministru bine face că se opune la sporiri. Dar bugetul trebuie să opereze încetul cu încetul și oarecari reforme. Apoi bugetele noastre sunt pline de lacune și conțin și lucruri cari trebuie desființate. Așa, vedem în acest buget o mulțime de subvențiuni – subvențiune pentru schitul Giurgeni. Apoi acest schit e desființat de mult. A fost un domn care a stăruit pe lângă conservatori să se menție subvențiunea. Și o mulțime de asemenea schituri.

Ei, domnilor, pentru ce să fim mai ortodoxi decât acum 20, 30 de ani, când în Moldova s-au desființat atâtea monastiri și din aceasta ortodoxia n-a suferit întru nimic? Iată reformă de făcut, iată bani de adunat, bani cu cari să facem stabilimente, ori de școală, ori de industrie, folosi-toare societăților civile. Astăzi toți monahii de pe la monastiri, mai ales cei de la schituri mici, din fundul munților, sunt mizerabil plătiți, cu straie păcătoase, în zdrențe; femeile, asemenea, aleargă de la comună la comună, prin bâlciuri, cerând pomană. Ce au să zică străinii cari sunt în mijlocul nostru? Ne plângem că vin străinii și fac propagandă; apoi domnilor, propaganda cea mai mare care se face contra religiunii noastre e propaganda care se face de către acei din clerul nostru cari nu știu să fie la înălțimea situațiunei lor. Iată răul contra cărui și guvernul și noi trebuie să luptăm.

Avem fericirea de a posedea un mitropolit nou, cu simțiminte religioase; ei bine, cerând și ajutorul Sinodului, în care se află și persoane noi, să căutăm a îndeplini această reformă, a împuțina acele biserice deșerte și mai bine în fiecare oraș să fie numai două, trei biserice, dar să fie cu cler bun, învățat, unde lumea să meargă cu tragere de inimă.

De sărbătorile Paștelor chiar, abia sunt câteva biserici unde episcopii se ocupă a aduce cler bun, cuvântători elocinți, de a face serviciul ritual briliant, cum e biserica Brâncoveneasa și alte câteva; dar celelalte rămân deșerte.

Aceasta e o cestiune mare ce bate la ușe, o cestiune de care trebuie să ne ocupăm, căci dacă simțimintele religioase se duc, e că fiecare e pus în pozițiune să facă comparațiune între clerul altor religii și clerul nostru.

Iată dar pentru ce rog pe domnul ministru să nu se opui la votarea sumei de 4 000 lei și-l rog să se ocupe și de cestiunea desființării monastirelor celor părăsite, cari nu au nici un interes, nici istoric, nici de artă, fiind sigur că nu va cădea deloc prestigiul religiunii. Când s-au desființat în Moldova deodată 40 de schituri, n-a strigat nimeni și nu s-a împuținat prestigiul religiunii.

Să nu vină domnul raportor să ne zică: Iată tipicul, iată dogma; n-aveți dreptul să propuneți nici o modificare! Și amendamentele noastre să le trimiță pe toate la carvasară, căci la anul vom reveni și atunci vom veni cu totul altfel; căci știți domniile voastre că la spartul târgului, adică în sesiunea cealaltă a Camerei, se găsesc mai mulți cari se ocupă cu stăruință de afacerile țării și vine și guvernul mai cu stăruință, dar vin și alegătorii și zic: Vino, slugă credincioasă, arată-mi cum ai lucrat via Domnului. Prin urmare, nu era rău să discutați și să faceți reforme, reforma clerului, împuținarea schiturilor și bisericuțelor și înmulțirea școalelor rurale, reforme cu cari în adevăr s-ar fi putut fâli guvernul și dacă nu s-au făcut se va fâli opozițiunea.¹³

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 76, p. 1156, col. 2; p. 1156, col. 3 – p. 1157, col. 2; p. 1161, col. 3 – p. 1162, col. 2; p. 1163, col. 3 – p. 1164, col. 2; p. 1166, col. 3 – p. 1167, col. 2.

NOTE

¹ D.A. Sturdza îl rugase să renunțe la amendament pentru că și așa era silit să ceară suplimentarea bugetului pentru achitarea lefurilor profesorilor; „nevoia teatrului din Craiova poate să mai adate“, spusese el.

² Teatrul din Craiova fusese întemeiat de soții Theodorini. Din 1852 spectacolele au căpătat un caracter regulat. Vezi I. Massoff, *Teatrul românesc. Privire istorică*, I, 1961, p. 484 și urm.

³ Gavril Muzicescu (1847-1903), pentru care vezi M. Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, 1981, p. 323, cu bibliografia subsequentă.

⁴ Însuși ministrul Cultelor și instrucțiunii publice, D.A. Sturdza, avea să împlinească acest deziderat publicând, în colaborare, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, 11 volume, 1889-1909.

⁵ Vezi *Documente privind Unirea Principatelor*, I-III, 3 volume, 1959-1963; I. *Documente interne (1854-1857)*, 1961, responsabilul vol. Dan Berindei; II. *Rapoartele consulului Austriei din Iași (1856-1859)*, 1959, editor Dan Berindei; III. *Corespondență politică (1855-1859)*, 1963, editor Cornelia Bodea. Vol. VI. *Corespondență diplomatică franceză (1856-1859)*, 1980, editori Gr. Chiriță, Valentina Costake, Emilia Poștăriță; vol. VII. *Corespondență diplomatică engleză (1856-1859)*, 1984, editori Valentina Costake, Beatrice Marinescu, Stan Valeriu. Sub tipar se află primul volum din *Arhiva Cuza*, îngrijit de un colectiv condus de Dan Berindei.

⁶ Propunerea lui K., convertită în amendament, a fost respinsă. Aceeași soartă a avut-o cea privind subvenționarea teatrului din Craiova, publicarea psaltichiei și editarea documentelor vechi de către Academie.

⁷ A. Varlaam ceruse suprimarea subvenției de 3 000 lei pentru școala luterană din București.

⁸ Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a II-a, p. 203, nota 6; partea a IV-a, p. 90, nota 2.

⁹ Mănăstirile Secu și Neamțu s-au aflat o vreme sub aceeași conducere. Vezi *Așezământ prin care se statornicește cum trebuie a să păzi legiuit îndeobște rânduiala pentru soborul sfintelor mănăstiri Neamțul și Secul*, Neamț, 1843.

¹⁰ Amendamentul A. Varlaam a fost respins.

¹¹ Alois Drasch, austriac de origină, și-a obținut doctoratul în medicină la Viena în 1844; stabilit în România în 1845; și-a câștigat faima prin aplicarea psihoterapiei, a sugesției, a medicamentelor homeopatice, fiind prețuit îndeosebi de populația săracă a Bucureștilor. A încetat din viață în 1887 (v. dr. Emil Dorian, *Doctorul Drasch și medicina „făcătoare de minuni”*, în vol. *Istoria medicinei. Studii și cercetări*, Ed. Medicală, București, 1957, p. 369-377).

¹² Raportor era C. Dumitrescu.

¹³ Bugetul ministerului Cultelor și instrucțiunii publice a fost votat cu 51 de voturi pentru și cinci împotriva.

*Intervenție la discutarea bugetului ministerului de Interne.
Se pronunță asupra judecării străinilor la locul unde au
comis fapta**

Domnii mei, recunosc guvernului nu numai dreptul, dar și datoria ca să privegheze la ordinea publică¹; recunosc guvernului datoria ca, oricând

* Ședința din 23 martie 1887.

vede cum că România devine un focular de intrigi și neorânduiri, de satisfaceri de pasiuni făcute de străini, să roage pe acei străini să iasă din țară și la caz de refuz să-i expulzeze. Iată dreptul și datoria pe care eu o recunosc guvernului în mod absolut. În privința însă a predării în mână străină a criminalilor cari au comis o crimă pe teritoriul nostru, să mă ierte domnul ministru a-i spune că nu mă pot uni cu domnia sa; dacă aci se face crima, aci trebuie să fie judecat și pedepsit; a-l judeca aci și pe urmă a-l da pe mâini străine să-l pedepsească este a reveni la niște timpuri pe cari, chiar în vremea aceea, guvernele cari aveau oarecare simțimente le respingeau. A judeca noi pe un criminal și pe urmă când va veni un consul și va zice: Acesta e supusul țării mele, dă-mi-l, noi să îl dăm, cum s-a întâmplat cu colonelul Baulman, care a luat parte la răscola din Bulgaria și a fost osândit, dar fiindcă era supus străin nu s-a executat, ci a fost extrădat, aceasta nu primesc, fiindcă este în detrimentul României.

Onor. domnul prim-ministru a zis: Viața este de la Dumnezeu și românul nu ia ceea ce nu poate da și acesta e titlul cel mare cu care românul se glorifică în fața Occidentului. Dar a judeca noi pe un asemenea om și apoi în loc de a-i aplica pedeapsa ce i se cuvine conform legilor noastre, adică ocna pe viață care, după mine, e mai teribilă decât însăși moartea, a-l da în altă țară să fie pedepsit, nu e în mod indirect a lua ceea ce noi nu putem da?

Domnul G. Cantili: N-a zis aceasta domnul prim-ministru.

Dacă n-ați ascultat, onor. domnule Cantili, binevoiți a nu-mi da o dezmințire neîntemeiată. Domnul prim-ministru a zis ca să-i trimitem să fie judecați aiurea.

Eu, domnilor, vă mărturisesc că regret interpelarea sau, mai bine zis, întrebarea domnului Carp; recunoscându-i însă domniei sale tot dreptul și recunoscând în același timp și importanța cestiunii; căci nu aș voi eu să văd pusă iarăși sub contestațiune legislațiunea noastră, legislațiunea cea liberală, la care a lucrat partidul liberal și îndeosebi domnul I. Brătianu. Dacă vom lua pe acești oameni și îi vom trimite dincolo, ei au să fie executați.

Domnul președinte al Consiliului, I.C. Brătianu: Cel puțin să nu mai poată comite la noi asasinate.

Eu cred că domnul prim-ministru, care trebuie să țină la păstrarea unor acte mari de care se glorifică partidul liberal, s-a exprimat așa încât eu l-am înțeles rău; pentru că, după cât văd acum, domnia sa nu înțelege

că acești oameni, osândiți de legile țarei, să fie trămiși dincolo spre a fi pedepsiți. (*Întreruperi.*)

De aceea-mi pare bine că nu numai pe mine m-ați liniștit, dar v-ați liniștit pe domniile voastre înșivă.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 77, p. 1176, col. 1 – 2.

NOTE

¹ Se discuta bugetul ministerului de Interne, privitor la siguranța publică. P.P. Carp îl întrebase pe primul ministru ce măsuri înțelege să ia pentru a nu se mai repeta incidentul din fața hotelului *Bulevard* din București, unde Mantof, funcționar bulgar, fusese victima unui atentat nereușit. I. C. Brătianu răspunsese că „peste Dunăre acum este o mare amestecătură, nu poți să-ți dai seama care din ce partid se află și de ce simțiminte au fost împinși acei cari au comis un fapt ca acesta“. Dar făptașii declaraseră la anchetă că sunt bucuroși a fi reținuți în România, căci viața nu le era în pericol, în vreme ce, dacă ar fi fost exilați în Bulgaria, riscau execuția. I.C. Brătianu conchisese că trebuiesc luate asemenea măsuri încât România „să nu devină un loc de asasinat, fie politice, fie de răzbunări personale, din cauză că la noi nu este pedeapsa cu moartea“. Când statul român ar fi fost în pericol, încheiasă I.C.B. ritos, avea să ia „măsurile cele mai aspre“. K. îl sprijinise: „Le vom lua cu toții. *Salus Reipublicae suprema lex est.*“

*În legătură cu sistemul de votare a legilor**

Negreșit că domnul Marghiloman are dreptate să se preocupe de cestiunea aceasta¹; dar să-mi permită a-i face o întrebare: Ce ar deveni starea noastră legală și relațiunile dintre noi și stat, dacă, pe lângă legea scrisă, ne-am lua și după cuvintele zise în Parlament? Am avea atunci o colecțiune de legi votate de Corpurile Legiuitoare și am mai avea și o colecțiune de cuvinte și declarațiuni ministeriale. Dar poate va zice domnul Marghiloman: Apoi eu am crezut pe domnul ministru. Aceasta-mi aduce aminte vorba aceea cu Păcală și Tândală care zice că Tândală promite și Păcală crede și se păcălește. (*Ilaritate.*)

* Ședința din 24 martie 1887.

Așadar noi nu trebuie să ne luăm după declarațiuni, ci după textul de lege scris. Dumneavoastră știți că chiar în materie de drept civil, unde oamenii vin cu comentarii, că judecătorul încă are facultatea de a le crede sau de a nu le crede; cu atât mai mult în materie de impozite, unde legea este de drept strict, ministrul de Finanțe nu poate să zică decât: Iată legea; cine are carte, are parte.

Apoi, bunăoară, când ar veni conturile înaintea Curței de conturi, ar putea dânsa să zică: Având în vedere și declarațiunile cutare și cutare? Negreșit că nu. Prin urmare, aceasta trebuie să ne servească ca un exemplu mai mult, pentru că atunci când discutăm legile să nu rămânem satisfăcuți cu declarațiunile sau angajamentele miniștrilor, ci să punem în lege dispozițiunile acelea, fiindcă o declarațiune poate, până la un punct oarecare, să oblige numai pe ministrul care a făcut-o, iar nu și pe ceilalți, mai cu seamă în materie de impozite.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 78, p. 1201, col. 2 – 3.

NOTE

¹ Se discuta un proiect de lege pentru totalizarea creditelor oferite de diferite ministere în vederea stingerii datoriilor rămase de la C.A. Rosetti în valoare de 351 500 lei. I. Marghiloman amintise de o economie de 10 000 de lei rezultați din impozitul asupra țuicii. El spusese că într-o discuție particulară cu I.C. Brătianu acesta îi precizase că pentru țuica aflată în depozite și pentru care se plățiseră taxe pe grad în anii 1880-1881, în anul în curs urma să se plătească doar diferența. Când însă venise sorocul plății, ministrul de Finanțe refuzase să țină în seamă sumele plătite anterior, precizându-i că „nu ține în seamă ceea ce se zice de un ministru după banca ministerială deoarece nu se zice în lege anume că acea taxă să se țină în seamă“. Această nedumerire a lui I. Marghiloman provoacă intervenția didactică a lui K.

*Discurs pe marginea proiectului de lege pentru modificarea articolului 58 din legea recrutării**

Domnii mei, eu m-am abținut de a mă rosti în privința acestei legi.¹
Nu puteam să o combat, pentru că în viața mea n-am combătut o lege de organizare a forțelor țarei mele. Este adevărat că am găsit în ea

* Ședința din 29 martie 1887.

multe dispozițiuni rele, dar pentru că aveam conștiința că nu voi putea face să se îndrepteze, am socotit că este mai bine să mă abțin de a vorbi. Cu ocaziunea acestei legi văd însă că se ridică o cestiune pe care deja am tratat-o deunăzi și aci mă simț dator a-mi spune cuvântul meu.

Domnii mei, legile sunt făcute ca să fie executate și acele legi se execută bine cari sunt bine și lămurit redactate, cari nu lasă loc la îndoială.

Mai deunăzi, pare-mi-se cu ocaziunea unui vot în materie financiară, s-a zis că domnul ministru ar fi declarat că un articol din legea ce se votase [se] va pune în aplicațiune întocmai după înțelesul ce i s-a dat de domnia sa, căci din redacțiunea articolului se vedea că el putea să fie aplicat în mod îndoielnic. Atunci am răspuns că în materie de legi nu încap comentare; că legile trebuiesc făcute într-un chip foarte lămurit spre a putea fi executate totdeauna bine, fără îndoială, fără discuțiune. Negreșit, pentru fiecare ministru, declarațiunea ce face este un angajament de onoare și nu cred că un ministru poate să lipsească angajamentului său; dar declarările cele verbale se duc împreună cu miniștrii cari le-au făcut.

Am văzut astăzi că domnul ministru de Rezbel a făcut asemenea declarări, cari cât pentru mine mi-au convenit foarte mult și chiar cred că așa trebuie să fie; însă am o frică că succesorul domniei sale, și doresc ca domnia sa să aibă un succesor cât mai târziu, pentru că sunt foarte mulțumit de cum conduce domnia sa armata, am, zic, o frică, că în față cu textul pozitiv al legii, deși domnul ministru a declarat că în timp de pace va însărcina ofițerii de rezervă cu ținerea registrelor, a controalelor milițiilor, acele declarări nu se vor executa de către succesorul domniei sale, pentru că nici o garanție nu ni se poate da în privința aceasta.

Domnilor, dacă ar fi vorba despre un lucru mic, eu nu m-ași îngriji; însă aci este în joc ceva care lovește în pozițiunea și activitatea fiecăruia din noi, din frații și fiii noștri. După lege, fiecare român, când ajunge la o etate, datorește țării sale serviciul militar. Îndată ce a satisfăcut serviciul militar, el reintră în viața civilă și nu este rechemat la viața militară decât, cum a zis domnul prim-ministru, când țara se află în pericol, când trebuie să se înfățișeze la hotarele țării poporul întreg sub arme, cum zic germanii. Și în adevăr, la 1870 am văzut cu ochii mei cum s-a sculat poporul german pentru a merge în contra francezilor. Atunci și oamenii de stat și

funcționarii și magistrații și bancherii și agricultorii, toți și-au lăsat ocupațiunile lor obicinuite, toți și-au lăsat pana, unealta, plugul etc., și au mers ei, poporul întreg german, să se bată cu armata franceză, iar nu cu poporul francez; pentru că poporul francez era nemulțumit de guvernul de atunci și nu a venit să ajute brava armată franceză. Admit dar că într-un caz de mare pericol cu toții trebuie să ne sculăm și să răspundem la apelul făcut de guvern în puterea acestei legi; dar în timp de pace putem noi să primim ca oamenii aceia cari, fără a dori să capete vreun avantaj, să-și facă carieri înalte, ci numai să-și îndeplinească o îndatorire pusă de lege, au făcut serviciile lor în armată și apoi au intrat în viața civilă, precum onor. domn Stroici, care acum [î]și lucrează singur moșia; putem noi să primim ca asemenea oameni să poată fi chemați în orice timp de șefii lor și trămiși să obțină controalele miliției în cutare și cutare localitate? (*Întreruperi.*)

Onorabile domnule ministru, sunt încredințat că aceasta n-o veți face dumneavoastră; dar eu care am 70 de ani și care sunt Stan Pătitul, care sunt poate în ultimul an când mai votez asemenea legi în această Cameră, eu nu trebuie să mă gândesc la copiii mei, la fiii bătrânei generațiuni? Și dacă ași putea comite această greșală pentru alții, nu pot însă s-o comit pentru fiii mei. Eu am cheltuit mii și mii de galbeni ca să formez doi fii ai mei pentru ocupațiuni ale păcei. Ei și-au făcut armata și ieșind din armată și-au luat specialitatea lor. Cum voiți dar să nu mă gândesc la posibilitatea că mâne generalul cutare, care nu mă vede cu ochi buni, poate pentru că sunt om politic, să-mi ia copiii de la ocupațiunile lor și să-i trimită cine știe unde să ție controalele armatei? Aceasta trebuie să îngrijească pe toți; trebuie să vă îngrijească mai cu seamă pe domniile voastre, domnilor, cari aplaudați orice lege. Dar domniile voastre, votând această lege, poate vă ziceți: Ce ne pasă, fiii noștri vor fi scutiți, vor fi apărați, căci noi am votat legea cum s-a cerut și am aplaudat. (*Ilaritate, aplauze.*) Dar, domnilor, roata lumii se întoarce și mâne tare aveți să vă căiți...

Rog dar pe domnul ministru să binevoiască a primi ca declarațiunile ce le-a făcut să fie puse în lege; adică că se pot numi contabili dintre ofițerii de rezervă, feciori de bani gata, cari n-au ocupațiuni și aceia vor fi bucuroși să poarte uniforma. Sunt și alții cari n-au ocupațiuni, n-au profesii, cari cu mare plăcere ar voi să intre în armată. Am văzut mulți din aceștia în timpul rezelului din urmă.

Apoi dacă noi dăm posibilitatea până și pacinicilor apărători ai libertății, acelor nevinovate spade ale fostei garde naționale, de a intra în armată, fără să ne gândim că unii dintre aceștia erau atât de groși și lați încât cu mare greutate se puteau mișca. (*Ilaritate.*) Cred că este destul să-i lăsăm pe aceștia să țină condicile de control. (*Aplauze.*)

Lăsând șaga de o parte, să rugăm cu toții pe domnul ministru de Rezbel ca să primească ca în timpul de pace ofițerii de rezervă să nu fie distrași sub nici un cuvânt de la ocupațiunile lor din viața civilă. Făcând altminterea veți greși și veți face ca această lege, care trebuie să fie primită cu bunăvoință și entuziasm de către țara întreagă, să nu fie primită din cauza aceasta decât cu îngrijire; și când se atinge de a apăra țara cu miliții, nu trebuie să uitați, domnilor, că nu este știința care duce pe soldat la hotare, ci numai inima și entuziasmul; păstrați dar acestei legi inima și entuziasmul. Am zis. (*Aplauze.*)

Domnul ministru de Rezbel, general Al. Anghelescu: Domnilor deputați, sunt mâhnit foarte mult când văd că dintr-o lege așa de importantă se caută a se face o glumă, se caută a se lua în ridicul...

N-am făcut glumă, am vorbit foarte serios.

Domnul ministru de Rezbel, general Al. Anghelescu: Nu dumneata, dar alții și nu trebuie să se vorbească cu atâta dispreț și ușurință de Garda cetățenească, căci Garda cetățenească a făcut servicii mari țarei în timpul rezbelului de la 1877..

Garda din București.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 82, p. 1292, col. 1 – 3.

NOTE

¹ Articolul 58 din legea de recrutare stabilea ordinea în care urma să se facă convocarea bărbaților cuprinși în miliții: Neînsurați sau văduvi fără copii; însurați fără copii; însurați sau văduvi cu copii. Modificarea propusă prevedea chemarea după vârstă, indiferent de situația familială. Articolul 5 din noul proiect, la care intervine și K., stabilea componența cadrelor ofițerești ale miliției; printre aceștia figurau și rezerviști. Ofițerii erau datori să țină evidența controalelor miliției. În urma obiecțiilor lui K. s-a inclus următoarea precizare referitoare la rezerviști: „Cu consimțământul lor pot fi numiți prin decret regal comptabili ai regimentelor de miliție“.

*Asupra dreptului de interpelare**

Domnilor, eu în cestiunea interpelărei domnului Fleval sunt cu totul indiferent, mai mult încă: Declar că sunt hotărât să-l combat. Vedeți dar că n-am nici un interes personal în cestiune, însă ceva mă interesează și mă interesează aducându-mi aminte când noi eram în Camera conservatorilor numai șase și fac apel la domnul Brătianu și regret foarte mult că repausatul Rosetti nu este în viață, căci atunci ar fi alături cu domnul Brătianu și cu mine. De multe ori s-a făcut încercare în Camera conservatorilor de a se înăbuși dreptul de interpelare și noi șase am avut energia ca să facem pe majoritatea conservatrice să înțeleagă că nu ne poate opri acel drept și sunt dator să declar aici că niciodată majoritatea conservatrice nu ne-a închis gura. Vă voi cita chiar un fapt: Luasem eu cuvântul atunci într-o cestiune, nu-mi aduc aminte care și se făcea gălăgie mare de coșcodanii lui Lascăr Catargiu. (*Ilaritate.*) Eu atunci am zis: Domnule președinte, fă-ți găștele să tacă și găștele au tăcut. (*Ilaritate.*) Am zis acest cuvânt și nu am fost chemat la ordine...

Domnul președinte: Nici eu nu v-am chemat la ordine.

Sunt dator să vă declar că întotdeauna ați fost de o perfectă urbanitate. Dar, domnilor, de ce se atinge? Se atinge de interpelarea unde se pune în joc, iertați-mi să o zic, reaua purtare a unei autorități publice care în capul său are pe președintele Senatului și se mai atinge și de o imputare făcută ministrului de Justiție. Președintele Consiliului a cerut să se amâne acea interpelare pentru că domnia sa voia, și bine a făcut, să vină domnia sa să apere singur pe acea Eforie care funcționează sub controlul domniei sale și pe colegul său. Domnul Fleval a consimțit și după aceasta a venit domnul ministru de Justiție și a zis: Sunt interesat ca cu o oră mai înainte să se limpezească situațiunea. Atunci s-a hotărât, după cererea domnului ministru de Justiție, cum că interpelarea să se dezvolte astăzi.

Acum, domnilor, fiindcă domnul ministru de Externe a pus teoria că Parlamentul poate să facă tot, afară de bărbat din femeie și femeie din bărbat, răspund domniei sale...

Domnul ministru de Externe, M. Ferechide: Nu am dat aceasta ca o teorie personală a mea.

* Ședința din 30 martie 1887.

S-a susținut că poate să se ecarteze* dreptul constituțional de interpelare; s-a pus înaintea că a venit un deputat și a făcut o propunere. Apoi ia să vedem acel onor. deputat, vechi parlamentar, cu ce drept vine domnia sa cu acea propunere să înăbușească gura unui deputat care dobândise dreptul de a vorbi? Cu ce drept?

Domnul I. Codrescu: Eu nu am cerut să se înlăture interpelarea; nu am cerut nici chiar urgența pentru moțiunea mea.

S-a mândrit domnia sa cu acea propunere. Să-mi permită însă a-i spune domniei sale, vechi coleg al meu, că nu-i râvnesc ceea ce a făcut domnia sa astăzi. Domnia sa trebuia să vină și să apere dreptul domnului Fleva, dar nu să-i închidă gura...

Domnul I. Codrescu: Eu nu am zis nimic.

Nu trebuia să faci propunerea și dacă ai făcut-o, rău ai făcut. Mă adresez la dumneata și fac apel să spui dacă sub conservatori s-a oprit vreodată dreptul de interpelare? Ce! Anibale este la porțile Romei? Pentru ce s-a retras un proiect de lege și ca să-l readuceți trebuie să suprimați dreptul unui deputat de a-și dezvolta interpelarea? Apoi nu este în mâna domniilor voastre ca să prelunghiți sesiunea Parlamentului dacă aveți nevoie de asemenea legi?

Domnilor, trebuie să vă gândiți că faceți precedente și oricât veți avea astăzi majoritatea, să știți că în această țară roata lumii se întoarce și va aduce alte majorități și poate că vă veți căi amar de ceea ce ați făcut astăzi. (*Aplauze din partea minorității.*)

Eu, domnilor, am să apăr pe domnul ministru al Justiției în această cestiune.

Domnul ministru de Finanțe, C. Nacu: Domnul ministru al Justiției nu are trebuință de apărarea nimănui în această cestiune.

Dacă domnul ministru al Justiției ar fi fost aici, mi-ar fi mulțumit când am zis că voi să-l apăr, și-l apăr din convingere...

Domnul ministru de Finanțe, C. Nacu: Ne-a oprit chiar pe noi să-l apărăm.

Foarte bine a făcut; dar nu m-a oprit pe mine. (*Aplauze din partea opozițiunii.*)

* Să se înlăture, să se îndepărteze (din fr. *écarter*).

Calomnia este calomnie și calomnia lasă totdeauna după sine ceva; oricât de mare ar fi cineva, fie Catone, fie nepot al lui Catone, fie văr al lui Catone, încă are nevoie de a fi apărat. (*Aplauze.*) Ce vorbă este aceasta că v-a oprit pe domniile voastre de a-l apăra? Eu am să-l apăr, fiindcă am fost coleg cu domnia sa și mi-a lăsat bune suveniri de colegiabilitate; însă când a greșit, i-am spus totdeauna că a făcut rău, precum i-am spus și cu ocaziunea răspunsului ce a dat la interpelarea domnului Maiorescu.

Domnilor, eu nu sunt din acei cari pledează pentru cutare sau cutare și dacă pledez acum ca să dați voie domnului Fleva să-și dezvolte interpelarea este că domnul Fleva are un drept pe care-l dă Constituțiunea și nimeni nu poate să-i ia acest drept. Când domnul Brătianu a fost bolnav și s-a cerut amânarea, domnul Fleva a consimțit să amâne și vedeți, domnilor, că sunt șase ore acum și nu ați făcut nimic decât ați creat un precedent care n-ași fi dorit să-l văd în sarcina partidului liberal. Ziceți că domnul Stătescu v-a oprit de a-l apăra. Bine a făcut; dar, în tot cazul, ca om de onoare, trebuie să fie apărat. Ați văzut cum președintele Senatului, care nu privește cu indiferență atacurile ce i se aduc, ați văzut cum a vorbit în Senat și chiar pentru onoarea președintelui Senatului, care n-ar primi ca până la toamnă să stea asupra lui bănuiele ca acestea, lăsați să se facă interpelarea. Suntem la finele sesiunii și să-mi permite-ți mie, om bătrân, să zic: Mai bine cu pace decât cu violență. (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887,
nr. 83, p. 1308, col. 1 – 3.

NOTE

¹ Discuția pornise de la o interpelare anunțată de N. Fleva pentru primul ministru și amânată de aproape două săptămâni din diferite pricini. Ea se referea la succesiunea Ogrezeanu pe care, dacă Eforia spitalelor civile o refuza, păgubea cu 200 000 lei. N. Fleva, implicat ca avocat în afacere, fusese aspru criticat de presa guvernamentală și în Senat. În ședința de față, când ceruse să-și dezvolte interpelarea, fusese oprit de I.C. Brătianu și atunci mai mulți deputați, între care și K., invocaseră regulamentul. Acesta angajase următorul dialog cu generalul Dim. Leca, președintele Adunării:

„K.: Pentru cestiune de regulament nu puteți să închideți discuțiunea. Am dreptul să vorbesc pentru cestiune de regulament, mai cu seamă după interpretarea dată de domnul vicepreședinte N. Dimancea.

Voci: Închiderea discuțiunii.

Generalul Dim. Leca: Domnule Kogălniceanu, vă acord cuvântul numai în contra închiderii discuțiunii, nu pot altfel.

K.: Am dreptul să cer cuvântul în cestiune de regulament dar eu nu fac scandal, nu fac huiet.“

Adunarea însă a votat închiderea discuției și K. a constatat ofuscat: „Va să zică în această Cameră fiecare are dreptul să vorbească, afară de mine; o știam de ieri aceasta“. Impresionat, președintele i-a dat cuvântul.

SESIUNEA 1887 – 1888

*Cere ca Adunarea să discute sâmbăta „petițiunile ce i se adresează”**

Aud pe un amic al meu zicând să punem interpelarea aceasta pe sâmbătă.¹ [Î]mi permit dar să fac o întrebare domnului Nicorescu: Drepturile pe cari le are Camera sunt ele drepturi cari trebuiesc să fie aplicate și respectate, sau numai să figureze în regulamentul Camerei și să cadă în desuetudine?

Sunt trei sesiuni de când această Cameră n-a fost o singură dată pusă în pozițiune să se rostească asupra petițiunilor ce i se adresează. Sunt sute de petițiuni adresate Camerei de săraci, de văduve cu copii, de pensionari, de ofițeri infirmi și toate aceste cereri au numai o zi a lor reglementară pentru a se trata, ziua de sâmbătă.

Voci: Așa este.

Cred că domnul președinte al Adunării² de multe ori și-a văzut ușa asediată de asemenea petiționari. A veni noi acum să cerem ca sâmbătă să se dezvolte interpelările, ca singura zi destinată pentru cercetarea reclamațiunilor să fie întrebuințată în alte lucrări, ar fi să ștergem din Constituțiune dreptul de petițiune, dreptul ce are fiecare a-și arăta Camerei păsurile sale și a cere ca dreptate să se facă. Și tocmai noi, aceia cari întotdeauna ne ridicăm pentru paza Constituțiunei și a legilor, nu trebuie să ne lăsăm a fi târâți pe un asemenea tărâm. *(Întreruperi.)*

Domnul N. Nicorescu: Cer cuvântul în cestiune personală. Interpelatorul a cerut să se fixeze ziua de sâmbătă pentru interpelarea sa, iar nu eu.

Eu pe dumneata te-am auzit zicând astfel.

* Ședința din 9 decembrie 1887.

Domnul N. Nicorescu: V-ați înșelat.³

Se poate! Vă cer atunci scuzele mele. (*Ilaritate.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888,
nr. 20, p. 231, col. 1

NOTE

¹ A. Varlaam anunțase o interpelare ministrului Domeniilor dar întrucât nu avusese timp să studieze dosarele respective ceruse să amâne susținerea ei. V. Gheorghian, ministrul interpelat sugerase ca interpelarea să fie dezvoltată sâmbătă. Autorul fusese de acord și N. Nicorescu confirmase și el data.

² Dim. Leca.

³ N. Nicorescu insistase să i se dea cuvântul deoarece i se păruse că scuzele lui K. „sunt ironice“. Împăciuitor, A. Varlaam ceruse să-și susțină interpelarea vineri.

*Intervenție la proiectul de lege „pentru înființarea
serviciului de navigațiune“**

Nu tăgăduiesc nici unui deputat dreptul de a ridica cestiuni și zic că onor. domn Robescu¹, reprezentantele de la Galați, chemând luarea aminte a domnului ministru în privința acestei cestiuni, a făcut bine; dar a intra în amănunțimi nu cred că ar fi bine. Situațiunea societăților străine de navigațiune în privința acestor locuri este cu totul alta pentru România și cu totul alta pentru Moldova.

Din nenorocire, în Moldova pământurile acestea nu sunt date prin hrisoave de către guvernele provizorii sau de către caimacami, ci, din nenorocire, sunt date de domnul Moldovei Mihail Sturdza, în mod definitiv. În Țara românească principele Știrbei și principele Alexandru Ghica au fost mai cu minte, căci le-au dat numai pe un timp nedeterminat.²

Domnul D. Butculescu: Pe treizeci de ani.

Onor. domn Robescu vorbește despre guvernul Moldovei de la 1860. Să-mi permită a-i spune că a făcut eroare; guvernul acela era prezidat de mine, care eram totodată și ministru al Lucrărilor publice și m-am ocupat foarte mult cu această cestiune, voind să văd dacă nu puteam dez-

* Ședința din 10 decembrie 1887.

robi țara. Ne-am aflat însă în pozițiune foarte grea și am dat peste pedice foarte mari, pe cari cred că guvernul României de astăzi le va putea mai ușor înlătura decât guvernul de atunci al Moldovei. În tot cazul eu cred că cestiunea nu este ușoară și trebuie studiată în mod serios, iar nu pe o cale incidentală, nu pe cale de interpelare. În privința aceasta sunt lucrări foarte multe, căci toți miniștrii s-au ocupat de această cestiune și dosare sunt pretutindeni; și la ministerul Finanțelor și la ministerul Domeniilor și la comuna Galați, așa încât eu aș felicită pe domnul ministru măcar de ar aduna toate acele acte.

Eu nu voi să apăr aici o cauză străină; dar ca unul ce am studiat cestiunea, căci cel dintâi am fost eu care am voit s-o tranșez, pot să vă spun greutățile peste cari am dat. În cât privește că societatea noastră de navigațiune ar putea cu anevoință găsi loc pentru debarcader, aceasta nu trebuie să ne preocupe prea mult fiindcă litoralul nostru este destul de mare pentru ca să se poată găsi loc și pentru noi. Să ne silim mai degrabă a face ca dorința noastră să se realizeze, adică să vedem această societate funcționând cât mai curând. (*Aplauze.*)

În replică cu I. Poenaru-Bordea.³

Amicul meu, domnul Poenaru-Bordea, a susținut mai bine decât mine o teză pe care era să o susțin și eu. Eu [î]mi permit a zice că cifra de șase milioane este pusă de domnul ministru numai ca să nu ne sperie, căci cifrele mari cu drept cuvânt ne sperie, dar șase milioane nu-i vor fi de ajuns și negreșit că mai târziu domnul ministru are să vină să ne mai ceară.

Al doilea, vă mărturisesc, domnilor, că în cestiune de contabilitate n-ași primi această teorie din urmă, de care am prea abuzat până acum, ca un milion și jumătate să se ia din economiele ce vor lăsa unele din creditele acordate deja. Dacă prisos va fi, prisosul acela să rămâie la vistierie, dar nu știu dacă are să fie vreodată prisos; căci știți că am votat să se facă, bunăoară, palate de expozițiune în București și Iași, tot sub această rezervă, ca cheltuielile ce vor necesita acele palate să se ia din economiele ce vor rămânea din fondul votat pentru construirea podului peste Dunăre și toți am votat cu bucurie acel proiect de lege. Ei bine, a trecut atâta timp fără să se vadă un început de lucrări pentru facere acelor palate. Eu unul n-ași voi ca și cu acest proiect de lege să văd că se întâmplă ceea ce s-a întâmplat cu casele de expozițiune ce am votat să se facă în București și Iași. În privința podului peste Dunăre văd că mereu se fac proiecte peste proiecte, licitațiuni

peste licitațiuni și nici o lucrare nu se vede începută încă. Prin urmare, sunt de opinie să votăm acest proiect de lege, dar în același timp să fixăm și resursele trebuitoare pentru a pune în lucrare ceea ce votăm.

Domniile voastre ziceți că din economiile realizate să se ia acești bani; dar unde sunt acele economii? Nu ni le arătați și chiar dacă s-ar realiza oarecari economii, ele de mult și în mare parte [sunt] destinate pentru palatele de expozițiuni; și dar mai bine ar fi să zicem că acest milion cinci sute de mii se va lua din casa statului. Cum am făcut când am votat legea creditului rural? Am zis că statul dă un credit acestei societăți; dar ceea ce zicem acum ce sens are? Și mă raportează la onor. domn raportor general și perpetuu al bugetului statului, să spună domnia sa dacă ceea ce susțin eu nu e adevărat.⁴

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888,
nr. 20, p. 248, col. 1-2.

NOTE

¹ Se discuta proiectul de lege „pentru înființarea serviciului de navigațiune“. Un § al articolului 8 prevedea exproprierea terenurilor proprietate particulară trebuitoare exploatarei. Pe marginea lui, G. Robescu sesizase Adunarea că în portul Galați există locuri deținute de unele societăți străine de navigație. Ele fuseseră date în 1857 cu hrisov de către caimacamul N. Vogoridi, „fără ca acele societăți să fi plătit vreodată o îndemnitare, fie către stat, fie către comună“. Guvernul Moldovei de la 1860 contestase valabilitatea hrisoavelor și ceruse ca locurile respective să fie supuse „cu plata foncierei“. De atunci urmaseră discuții între diferitele organisme financiare fără a se fi ajuns la o soluție profitabilă pentru stat sau pentru comuna Galați. În mod nejustificat K. îi imputa lui G. Robescu „că a făcut eroare“. P.S. Aurelian, ministrul Lucrărilor publice, mulțumise lui G. Robescu pentru sesizare.

² K. se referă la Barbu Știrbei, domn al Țării Românești între 1849 și 1857 și la Alexandru Ghica, domn al Țării Românești între 1834 și 1842 și apoi caimacam al țării în 1857.

³ I. Poenaru-Bordea ceruse mai multă circumspecție în stabilirea căilor de obținere a fondurilor trebuitoare. (Proiectul prevedea ca 4,5 milioane să fie împrumutate cu dobândă din fondul porturilor și 1,5 milioane să fie luați din creditul „pentru diferite lucrări publice“.)

⁴ Aluzia îl privea pe Emil Costinescu. El vorbise în spiritul lui K. dar C. Nacu, ministrul de Finanțe, insistase să se mențină sursa creditului pentru cei 1,5 milioane lei. În acest sens propusese ca transferul să se facă din fondul pentru construirea portului Constanța, întrucât acela urma să fie terminat abia în cinci, șase ani și apreciasse că „avem tot timpul să venim cu o altă combinațiune financiară“. Adunarea a primit această formulă și a votat proiectul în unanimitate cu 85 de voturi.

*Se pronunță asupra urmăririi penale a trei deputați**

Înțeleg o discuțiune când nu sunt precedente, dar nu înțeleg discuțiune când sunt precedente în această însăși Cameră și mai ales când avem și Constituțiunea și regulamentul care prevăd cazul.

Ce este, domnilor? Sunt trei colegi ai noștri care sunt urmăriți¹; dumnealor voiesc să se ducă, se vor duce, dar soarta justiției stă în mâna conștiinței judecătorilor, nu este așa? Și hotărârea juraților poate să fie osânda și prin urmare arestarea a trei deputați.

Domnul președinte: Nu o poate aplica.

Constituțiunea zice: Urmărirea și arestarea nu se poate face în timpul sesiunii fără învoirea Camerei, prin urmare avem să zicem și noi ceva. Noi, Camera, și mai ales noi liberalii, cari totdeauna ne-am luptat de a întinde cât mai mult prerogativele Camerei, nu ale deputaților, noi nu putem merge așa cum ne cere domnul Porumbaru.

Să vă citez un precedent recent petrecut chiar în această Cameră: Onor. nostru coleg domnul Schileru era urmărit pentru un proces, nu politic, ceva mai puțin decât politic și i se făcuse acțiunea în intervalul sesiunilor; dar când s-a deschis sesiunea, a venit ministrul Justiției și a zis: Vă rog să încuviințați urmărirea, adică chemarea în judecată a domnului Schileru și ne-am adunat toți în secțiuni și am găsit că cererea domnului ministru era în regulă, venită în urma cererei procurorului. Ei! Cum acel vestit procuror, care se numește Sărățeanu, nu și-a cunoscut datoria ca să se adreseze la ministrul Justiției, ca ministrul să ceară Camerei ca deputații aceia să fie urmăriți?

O voce: Nu mai e acel procuror.

Acești trei deputați vor să se ducă, ca să nu mai întârzie judecarea procesului, căci stau oamenii de mult închiși; este un oraș întreg care reclamă, este opiniunea publică, care voiește să vadă dacă acei închiși de atâtea luni de zile trebuie să mai stea acolo ca cei de la Vâlcea fără să fie judecați. (*Aplauze din partea minorității.*)

Prin urmare, datoria noastră este să zicem acestor trei deputați să meargă și bine a făcut domnul Mihăilescu de a adus această cestiune îna-

* Ședințele din 10 și 12 decembrie 1887.

intea Camerei, fiindcă această cestiune nu se atinge de prerogativele deputatului, ci de ale Camerei și Senatului, care prerogative totdeauna, și mai ales liberalii de la 1857, au căutat să le întărească. Noi în Moldova am mers până acolo încât pot zice că am făcut un *coup d'état*, căci fără să avem Constituțiune, am hotărât prerogativele deputaților și caimacamul de atunci a fost nevoit să se supună, ca un deputat să nu poată fi închis în timpul sesiunii. Și acum, într-o Cameră liberală, sub un guvern liberal, să vedem că vine să ni se zică că nu este trebuință de autorizarea noastră! Nu cred că domnul Brătianu va admite această teorie și repet că a greșit procurorul că nu s-a adresat la ministrul Justiției...

Domnul Em. M. Porumbaru: Aci aveți dreptate.

Domnul președinte. Dacă a greșit procurorul, ce facem noi acum?

Domnilor, trebuie să fim foarte geloși de imunitățile Parlamentului, dar iarăși să nu facem exces de zel. Nu trebuie să admitem precedente de acelea de cari să vină pe urmă adversarii partidului liberal să se folosească; libertățile înscrise în Constituțiune nu sunt opera numai a unui om, ci sunt opera a două, trei generațiuni; de aceea trebuie să fim zeloși de a le păstra și să stăruim în respectarea lor.

Domnul ministru de Externe, M. Pherekyde: Domnilor deputați, asupra cestiunii care a fost atinsă de domnul Kogălniceanu nu poate să fie nici un glas de divergență în această Cameră; suntem cu toții de acord că trebuie să păzim imunitățile Parlamentului, însă ele nu sunt astăzi în discuțiune. Ce a dat naștere incidentului de astăzi? Era datoria domnului ministru de Justiție ca la deschiderea sesiunii să vină...

Nu era datoria ministrului de Justiție, era datoria procurorului.

Face o propunere.

Domnul vicepreședinte G. Chițu: La birou avem o propunere a domnului Kogălniceanu care zice: „Camera autoriză continuarea urmăririi începută înaintea deschiderii sesiunii în contra domnilor deputați N. Catargi, G. Mihăilescu și G. Robescu.

M. Kogălniceanu, A.C. Șendrea, V. Christopolu, N. Gane, I. Codrescu, A. Papadopol-Calimach.”

Domnul Kogălniceanu are cuvântul.

Domnii mei, când onor deputați de Galați au adus înaintea Camerei cestiunea urmăririi ce li se face, fără voia mea chiar am întrerupt tăcerea pe care de mult o păzesc, pentru împrejurări pe cari altădată le voi dezvolta și aducându-mi aminte că și eu fac parte din acea generațiune care s-a luptat o viață întreagă pentru a asigura libertățile și

imunitățile, nu numai ale Adunărei, dar ale deputatului, sau nu numai ale deputatului, dar ale Adunărei obștești adică a Parlamentului, m-am uitat la domnul Brătianu, el din generațiunea bătrână, eu din generațiunea iarăși bătrână, fiecare în pozițiunea lui, unul în Minister și eu între deputații mai mult din opozițiune, dar în tot cazul foarte și foarte independent și nelegat către nimeni; și uitându-ne unul la altul, ne-am adus aminte cât am lucrat în viața noastră pentru ca să facem ca deputatul în România să poată zice ceea ce în vremea veche la romani zicea: *Civis romanus sum*.

Domnilor, sunt 50 de ani împliniți chiar, de când am intrat în luptele politice; sunt cel mai bătrân, mi se pare că domnul Dumitru Brătianu numai este ceva mai bătrân decât mine² și am luptat totdeauna pentru aceea ce se numește astăzi principiile liberale. M-am întors în țară la 1837 și cel întâi spectacol ce am văzut a fost răpirea deputaților din Adunarea obștească a Moldovei și surghiunirea lor pe la moșii, pentru că au avut curajul de a zice *ba*, acolo unde domnul țarei voia să zică *da*; și atunci aceea se făcea nu numai în Moldova dar și în Țara românească.³ Ba în Țara românească s-a răpit unul dintre deputați de pe banca lui după cererea unui consul străin.

De atunci, domnilor deputați, partidul liberal s-a împărțit în două, cum și țara era împărțită în două, dar totdeauna eram legați trup și suflet, între noi și ne-am jurat, noi partidul liberal, ca să facem odată că în Parlamentul român deputatul să fie *inviolabil*. (*Aplauze*.)

Nu credeam că după 50 de ani, eu bătrân, eu care mă duc, să văd nevoia de a veni să apăr aceste imunități și mai ales față cu un guvern pe care-l cunoașteți; nu credeam să văd pe un deputat, profesor de drept constituțional⁴, că vine să argumenteze, să subtilizeze, să sofistizeze asupra unui articol din Constituțiune destul de clar și categoric. Nu credeam eu astăzi să văd un comitet de delegați compus din juni, între cari face parte și delegatul secțiunei noastre, căruia noi i-am dat însărcinarea...

Domnul Pazu: Eu am susținut opiniunea secțiunei.

Domnul Al. Xenopol: Am spus-o în raport, nu-mi imputați aceasta.

Fac scuzele mele delegatului nostru dacă este așa.

Dar în fine ce, domnilor? Pentru că ați ajuns sus, nu credeți că puteți să mai cădeți? (*Aplauze*.)

Când guvernul pe care domniile voastre majoritatea-l sprijiniți și mulți din domniile voastre-l sprijiniți numai pentru că, până la un punct oarecare, v-a ajutat să veniți aici, când guvernul singur vine și vă zice că nu mai încapе îndoială asupra prerogativei Parlamentului, ba încă vă zice și mai mult, vă zice: A fost din partea noastră o eroare, o scăpare din vedere, dați-ne timpul să o reparăm; și domniile voastre să fiți mai catolici decât Papa, să ziceți: Nu! Ai fost apucat, ai fost urmărit în intervalul sesiunilor, mergi la judecată, mergi la arest, nu mai e nevoie de autorizarea Camerei! (*Aplauze.*)

Dar nu vă gândiți că mâine poate să se întoarcă roata, să veniți domniile voastre în opozițiune și poate să se găsească între domniile voastre unii cari să fi fost procurori, judecători, casieri, prefecți și cari poate în timpul funcțiunei ați comis câte o eroare și când fiind trași în judecată și poate și arestați și Camera fiind adunată, plăcea-vă-va să vă zică majoritatea acelei Camere domniilor voastre celor din minoritate ceea ce ziceți domniile voastre astăzi deputaților gălățeni, că nu e nevoie de autorizarea Camerei? Bine va face majoritatea aceea, mai cu seamă când ar fi la mijloc o urmărire politică, cum este cazul astăzi, să zică deputatul urmărit: A început urmărirea înainte de deschiderea Camerei, ea merge înainte, nu te acoperă privilegiul, nu te acoperă imunitățile parlamentare. Apoi, onorabile domnule Disescu, mai bine decât subtilizai [sic!] asupra unui text din Constituțiune, clar și practicat de treizeci de ani, mai bine luai adresa domnului Nacu, de pe când era ministru de Justiție și vedeai teoria colegului dumitale de la facultatea de drept din București, vedeai ce spunea dumnealui în privința unui deputat care se urmărea, nu pentru o cestiune politică, care nu dezonorează, ci pentru un altfel de infracțiune. Iată adresa domnului Nacu din februarie 1885, fost pe atunci ministru de Justiție:

„Printr-un raport sub no. 7 011 acest minister a fost încunoștiințat de către domnul procuror general al Curții de apel din Craiova că domnul deputat Dincă Schileru este dat judecăței pentru faptul prevăzut de articolul 308 și 47 din Codul penal.

Această afacere după terminarea instrucțiunei trecând în cercetarea Camerei de acuzațiune, sesizată de opozițiunea ministerului public, Camera, prin deciziunea sa, a găsit că prevențiunea domnului Schileru este destul de stabilită și a trimis afacerea în judecata tribunalului Gorj, care după mai multe divergențe, a achitat pe prevenit. Procurorul tribunalului

făcând însă apel, procesul se află astăzi pendinte înaintea Curții de apel din Craiova. Deși prevenitul a fost deputat și în trecut, urmărirea acțiunii penale însă s-a făcut până în actuala sesiune tot în timpul când corpurile legiuitoare nu erau deschise. Dar acum, pentru ca acest proces să poată fi cercetat de Curte, domnul procuror general [î]mi cere să intervin către onor. Adunare pentru ca, în virtutea articolului 52 din Constituțiune și 104 din Codul penal, să dea cuvenita autorizațiune pentru urmărirea domnului Schileru.

În vederea acestei cereri și fiindcă însuși domnul Schileru a manifestat această dorință în Adunare, am onoare, domnule președinte, să binevoiți a pune cazul în deliberarea onor. Adunări pentru a da cuvenita autorizațiune în această privință.

(Semnat) ministru, C. Nacu.“

Vedeți dar că însuși ministrul Justiției vine și recunoaște *ex cathedra* acest adevăr constituțional practicat în țara noastră de 30 de ani și l-a recunoscut și ieri când a zis că eroare s-a făcut și că are a o îndrepta.

Domnul C. Disescu: Cer cuvântul în cestiune personală.

Rog pe onor, domn Disescu să nu creadă că fac personalități, ci numai arăt o profundă întristare de a vedea că noi bătrânii pe tărâmul libertăților constituționale am fost mai liberali.

Onor domn Șendrea, pe care l-am admirat astăzi, a promis încă de alaltăieri că are să ia cuvântul în cestiunea aceasta și de aceea și eu, când domnul președinte-mi dăduse cuvântul, am dat preferință domnului Șendrea și l-am rugat ca domnia sa, ca mai tânăr decât mine, să ia cuvântul și să protesteze în contra unor teorii reacționare, antiliberale, cu totul vechi, ruginite. (Aplauze.)

Domnilor, asupra capului acestei țări au fost multe furtune până acum și poate să mai fie încă și alte multe și de aceea trebuie să ne îngrijim când vedem caracterele slăbind, înjosindu-se, mai cu seamă când vedem aceasta între membrii unui partid care se zice liberal național...

O voce: Se zice și este.

La această întrerupere voi răspunde cu ceea ce zicea odată regretatul Rosetti, că biserica liberală este o biserică largă, foarte largă, încât pot intra întrînsa și se pot prosterna la altarul ei mulți de aceia cari numai cultului libertății nu sunt devotați. (Aplauze.)

Așadar, domnilor, pentru motivele arătate de domnul Șendrea și de mine, cred că nu puteți primi opiniunea majorității comitetului delegaților⁵, care este contrară Constituțiunei și periculoasă pentru viitorul libertăților noastre. Cu aceasta însă nu voiesc a zice că mă unesc cu moțiunea venită din partea opozițiunei, pe care am combătut-o și în secțiune; dar voiesc să fim cu toții uniți, Adunare și guvern, a susține teoria dreaptă și constituțională că deputatul este pus sub ocrotirea Parlamentului, a votului Parlamentului.

De aceea eu încă o dată declar că respingând concluziunile raportului, nu mă pot ralia nici la opiniunea minorității; este treaba acelor cari au subscris-o să o mențină până la fine, sau să o retragă, unindu-se cu noi, pentru ca cu toții, fără a face din această cestiune o luptă de partid, în unanimitate să proclamăm privilegiile și imunitățile Parlamentului român, fără nici o divergență de opiniuni în asemenea cestiune. (*Aplauze.*)

În chestiune personală.

Cer cuvântul în cestiune personală.

Domnul vicepreședinte G. Chițu: Aveți cuvântul, dar mai întâi dați-mi voie să comunic Adunării că s-a depus pe birou raportul și proiectul pentru regulament și se va trămite la tipar.

Sunt dator a mă plânge încă de la început asupra chipului cum onor. domn Disescu⁶ a căutat să introducă în o cestiune generală o cestiune personală. Domnia sa a luat cuvântul cerând închiderea discuțiunei și vorbind pentru închiderea discuțiunei a făcut o serie de personalități la adresa mea și în urmă a conchis la închiderea discuțiunei. După ce mi-a tras în dreapta și în stânga căci mai avea și doi voinici care-l susțineau și după ce a reușit să facă a se închide discuțiunea, mie nu-mi rămâne decât mijlocul acela care pentru mine este cel mai extrem, de a ridica o cestiune personală, eu care mai niciodată nu am ridicat cestiune personală în Cameră. Ridicând-o astăzi, mă voi sili să arăt că nu am făcut nici o personalitate și că prin urmare nu merit cuvintele ce mi s-au adresat.

Mai întâi de toate declar că dacă ași fi fost numai eu în cestiune, nu făceam cestiune personală, căci între mine și domnul Disescu este mai întâi o diferență de vârstă și apoi mai sunt și altele...

Eu nu am pronunțat cuvântul de lipsă de caracter și nu am zis alt decît că nu mă așteptam ca de la tineri să vină asemenea combateri a unei teorii susținute de însuși guvern; eu am văzut cum că vine un raport care sprijinea chipul de vedere al onor. Disescu și vă mărturisesc că eram atît de întărîtat încît am numit printre acei tineri și pe un domn deputat care a și protestat că nu e solidar cu acele concluziuni ale raportului și domniile voastre ați văzut că atunci de trei ori i-am făcut respectuoasele mele scuze.

Așadar, încă o dată declar că nu am avut nicidecum în vedere pe domnul Disescu. Ceva mai mult; eu, în interesul domniei sale, l-am rugat de acum trei zile să nu vină să susțină această teorie greșită. Vedeți că aveam o simpatie pentru domnia sa și nu voiam să-l văd susținând o teorie care revoltă pe fiecare om și mai ales pe deputați. Domnia sa însă nu m-a ascultat; domnia sa ca profesor a crezut de cuviință să susțină o asemenea teorie. Când am văzut însă că vine un raport citit de la tribună de domnul Xenopol și susținut de mai mulți tineri, raport care apără o teorie restrictivă a imunităților Parlamentului și jignitoare interesului țării, care cere ca deputatul să fie independent, atunci eu ca liberal bătrîn m-am indignat ca și mulți alții cari, cum ați văzut, s-au sculat și au apărât imunitatea și demnitatea Parlamentului.

Domnul Disescu a fost de o altă părere; dar în loc să se mărginească în apărarea acelei păreri, s-a apucat să se lege de mine și să se plîngă că am zis cum că caracterele sunt slăbite... Recunoaște sau nu domnul Disescu, caracterele s-au slăbit.

Voci: Da, așa este.

Mai recunoaște domnia sa că, din nenorocire, sunt un număr de tineri cari când se fac alegerile merg și se căciulesc la guvern...

Voci: Așa este.

Domnul C. Disescu: Vă adresați la mine?

Declar încă o dată că vârsta și demnitatea mea mă opresc să fac personalități; eu m-am adresat la acei tineri cari nu au un caracter tare.

Domnilor, când eram noi tineri, cu altfel de energie și tărie de caracter luptam împreună cu Brătianu și alții pentru libertățile publice și am suferit multe, eu am fost închis în monastirea Râșca⁷ șase luni de zile în secret, neputînd să văd decît un călugăr nebun, pus ca să mă înebu-

nească (*aplauze*) și aceasta pentru că am apărat drepturile orașului Botoșani în contra călugărilor greci; șase luni am fost închis într-o odaie de lemn, umedă, unde șase soldați trebuia să aducă lemne și să facă focul ca să o mai încălzească nițel și de unde am contractat o boală de care și astăzi sufăr.

La 1848 am fost împușcat când, îmbrăcat în haine de călugăr, voiam să trec granița.⁸

Dar sunt alții cari m-au întrecut cu mult; a fost Negri și alții, vorbesc de cei din Moldova, aci în București erau mai mulți, de aceea permiteți-mi să revendic pentru acea generațiune o tărie de caracter pe care nu o văd astăzi.

Ați zis, onor. domnule Disescu, că eu fac critica tinerimei; eu care cu lovitura de stat am deschis tinerilor nevoieri toate carierele, care am sfârșămat privilegiile acelea cari nu permiteau oamenilor celor mai de talent, celor mai capabili să ajungă decât un simplu supleant la divanul domnesc dacă nu erau de viță boierească; eu care ca ministru am luat tinerii și i-am împins pe calea înaintării și vă pot spune că mulți dintr-înșii au devenit miniștri, membri la Curtea de casațiune și la alte demnități înalte. Și onor. domn Disescu vine și zice că eu am atacat pe tineri și citează pe domnul Take Ionescu, pe domnul Arion, pe domnul Djuvara! O mică malițiozitate. Când i-am atacat? La început, când voiau să arate prea mult zel, cum face azi domnul Disescu în șir de patru ani. (*Aplauze.*) Domnul Disescu a mai zis că eu am sfârșămat legalitatea în privința libertății. Ei bine, vă voi spune că și azi am aceeași dispozițiune, adică de a sacrifica legalitatea în favoarea libertății. (*Aplauze.*)

Așa am făcut și cu 2 mai și pot zice că fără acel 2 mai onor. domn Disescu, cu tot talentul domniei sale, și mulți ca domnia sa, și-ar fi sfârșit cariera cu postul de grefier la notariatul din București.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888,
nr. 20, p. 252, col. 2 – 3; nr. 22, p. 270, col. 1 –
p. 271, col. 1; p. 273, col. 3 – p. 274, col. 1 – 2.

NOTE

¹ G. Mihăilescu informase Camera că a primit o citație din partea președintelui Curții cu jurați din Brăila pentru ziua de 17 decembrie 1887. Alături de el mai fuseseră chemați deputații G. Robescu și N. Catargiu. Pusese apoi următoarea problemă colegilor săi: Potrivit articolului 52 din Constituție deputații nu puteau fi urmăriți în timpul

sesiunii fără autorizarea Adunării. Or, dacă beneficiau de imunitate ca deputați, era posibil ca procurorul să ridice acest incident și să-i disculpe sau să amâne procesul. Cereuse prin urmare ca Adunarea să se pronunțe. N. Voinov opinase ca cei trei, întrucât declaraseră că nu intenționau să se prevaleze de imunitatea parlamentară, să răspundă citației spre a nu stânjeni cursul justiției. Em. Porumbaru pledase în același sens. N. Ionescu și I. C. Brătianu ceruseră respectarea prerogativelor Adunării, adică prin ordine de zi motivată să se ceară suspendarea urmăririi. D. Leca, președintele Adunării și M. Ferechide, ministrul de Externe, spusese că ministrul Justiției trebuie să aducă dosarul în fața Adunării ca aceasta să se pronunțe în cunoștință de cauză. S-a hotărât amânarea discuției pe a doua zi.

² M. Kogălniceanu și Dimitrie Brătianu erau născuți amândoi în 1817.

³ Pentru amănunte vezi I.C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentul Organic, 1834-1848*, București, 1915, passim.

⁴ C. Disescu opinase ca justiția să-și urmeze cursul, fără ca Adunarea să ceară suspendarea urmăririi.

⁵ Raportul comitetului delegaților, prezentat de Al. Xenopol, recomandase respingerea propunerii (prezentată de C. Arion) privind autorizarea urmăririi în justiție a celor trei deputați. D. Pazu, delegatul secției a III-a, prezentase o moțiune cerând „a nu se suspenda urmărirea“.

⁶ C. Disescu fusese foarte bățaios; începând retoric cu „în această cestiune eu am dreptate“, spusese că vede în cuvintele lui K. un atac personal. Adăugase apoi că ori de câte ori un deputat tânăr ia cuvântul în Adunare K. îl atacă „cu violență“.

⁷ K a fost internat la mănăstirea Râșca la 22 octombrie 1844. Pretextul imediat l-a constituit apărarea obștei Botoșanilor contra călugărilor de la mănăstirea Popăuți. Vezi N. Cartojan, *Surghiunul lui Mihail Kogălniceanu la mănăstirea Râșca*, în „Convorbiri literare“, XLIX, 1915, p. 40-45; N. Vornicescu, *Mihail Kogălniceanu la Râșca în 1844*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, XLIV, 1968, nr. 3-4, p. 174-184.

⁸ Implicat în evenimentele din 1848, K. e urmărit de zbirii lui Mihail Sturdza; s-a pus un preț pe capul lui încât a fost silit să se desțäreze. A trecut așa clandestin granița în Bucovina la 12 august 1848.

*Insistă din nou pentru luarea în discuție a cererilor de pensie adresate Adunării**

Domnilor, rog pe domnii miniștri să binevoiască a nu cere să se modifice ordinea zilei¹ și iată pentru ce: Înțeleg foarte bine interesul ce-l au dumnealor de a dobândi de la noi aprobarea acestor credite; însă binevoiască totodată a ține cont că au trecut mai mulți ani de când s-a hotărât

* Ședința din 12 decembrie 1887

a se regula pozițiunea nenorociților cari cer pensiuni, între cari sunt multe văduve și mulți orfani, și cu toate acestea nu s-a făcut încă nimic, că cel puțin nu trebuie să fie lipsiți de puțința de a ajunge la îndestularea dreptului lor.

Domnul ministru de Finanțe, C. Nacu: Să stăm până la 6 ore.

Dacă ași ști că creditele ce cereți nu ar reclama altceva decât un vot, negreșit că nu m-ași împotrivi; dar când vedem că pentru o cestiune de regulare sau de schimbare a ordinei zilei se urmează discuțiuni lungi, cari țin ore întregi și când suntem acum la ora 4, putem noi să mai intrăm în discutarea creditelor? Și intrând în discuțiune, putem noi împiedica pe fiecare deputat de a nu vorbi, de a nu uza de dreptul ce-l are ca mandatar al țării? Putem scurta discuțiunea? Putem vota cât să ție discuțiunea? Și în această privință deunăzi ni s-a cerut de către președintele Camerei din Lisabona a-i spune dacă noi avem un asemenea drept și cum îl exercităm. Până acum am avut dreptul de a vorbi cât ne permite gâtul și acum voiți să-l mărginiți? Așadar, rog pe domnul ministru de Finanțe să consimtă a se lua în discuțiune cel puțin zece cereri de pensiuni, pentru că sunt multe văduve și orfani din provincie cari în curs de mai mulți ani și-au cheltuit cel din urmă ban viind în București ca să-și reguleze o dată pozițiunea lor și voiți să-i mai ținem aci și de sărbători fără nici un ban?

S-a zis să stăm aci până la 6 ore. Dar puteți domniile voastre obliga pe toți fără distincțiune a sta aci până la acea oră? Nu, pentru mai multe împrejurări.

De aceea vă rog și rog și pe domnii miniștri să ne lăsați să ne ocupăm de petițiuni măcar până la ora 5 și jumătate; și pe urmă vom cerceta și creditele.² (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888
nr. 22, p. 275, col. 2 – 3.

NOTE

¹ Discuția începuse între N. Flea și C. Nacu, ministrul de Finanțe. Cel dintâi spusese că sâmbăta se dezbătuseră totdeauna cererile de pensii și ajutoare. Ministrul amintise că însuși preopinental său, în calitate de vicepreședinte al Camerei, statomnicise prioritatea absolută, indiferent de zi, pentru discutarea creditelor.

² Adunarea a trecut la discutarea unui proiect de credit.

*În favoarea proiectului de lege privind construirea
unui liceu internat la Herăstrău**

Domnilor, cestiunea internatului¹ s-a discutat în ședința de ieri, când domnul Flea și domnul Voinov au luat cuvântul și au expus părerile dumnealor în această cestiune. Onor. domn Voinov a zis că internatele sunt niște institute de educațiune unde se duc mai cu seamă copiii de boieri; și onor. domn Flea a combătut acest proiect de lege sub cuvântul că noi trebuie să votăm mai întâi legea cea nouă a instrucțiunei publice.

Domnii mei, ași avea să spun și eu opiniunea mea în privința acestei cestiuni a internatelor și încă de la început vă voi spune că și eu ași fi de părere să se amâne votarea acestui proiect de lege, până după ce Camera va fi luat o hotărâre în ceea ce privește cestiunea de principiu pe care nu o putem prejudeca prin votarea unui simplu credit. Dar când prin acest proiect de lege nu se prejudecă cestiunea de principiu, mă cred dator să mă pronunț și eu în privința internatelor, dacă ele sunt bune sau rele. Cestiunea aceasta a fost de mai multe ori la ordinea zilei în această Cameră și mai cu seamă în timpul conservatorilor, pe cât mi-aduc aminte, când cei mai mulți liberali s-au pronunțat pentru menținerea internatelor. În cât se atinge de obiecțiunea ce se făcea ieri, că internatele ar fi un loc de azil, pentru copiii boierilor, pot spune că din nenorocire boierii-și trimit copiii în străinătate încă din frageda lor etate și vă mărturisesc că și eu unul, din lipsă de internate la noi, am făcut acest păcat. Dar atâta mi-aduc aminte, că de când există ele la noi și până astăzi, internatele s-au considerat ca institute democratice. În acele internate au fost cei mai mulți tineri cari nu au avut mijloace de a se duce în străinătate și au devenit cei mai buni cetățeni în această țară; eu știu că internatele de aci din București și cele din Iași au dat națiunei foarte mulți oameni capabili.

Internatele sunt trebuincioase încă un timp oarecare, până când instrucțiunea superioară se va răspândi în țară, căci în internate mai cu seamă vin tineri din provincii ai căror părinți se tem de a-i încredința în familii, sau în alte case ospitaliere pe cari nu le cunosc și de aceea părinții de preferință-i trimit în internate. Și internatele cu atât mai mult sunt folositoare cu cât nimeni nu se poate recria** în contra modului cum copiii se

* Ședința din 15 decembrie 1887.

** A se ridica împotriva (din fr. *recrier*).

admit înrânsele, deoarece admiterea elevilor interni nu se face decât numai în urma unui concurs.

Atât numai am voit să zic deocamdată asupra internatelor, căci cestiunea nu este la ordinea zilei astăzi decât numai în mod incidental.

Acum vin la cestiunea dacă este bine ca internatele să fie în oraș sau afară. În această privință, cu toate combaterile ce voi întâmpina și de la unele persoane mai competente decât mine, eu mă voi pronunța pentru ideea ca internatele să fie afară din oraș. În adevăr, chiar astăzi am o experiență foarte întemeiată care mă face să combat internatele în oraș. În mijlocul Bucureștilor funcționează internatul facultății de Teologie. În Iași, în urma ruinării seminarului Veniamin, funcționează seminarul din Iași într-o casă evreiască. Eu nu voi să fac scandal și citez ceea ce știu, dar dacă ași putea să reproduc din memoriile polițielor din Iași și București, multe s-ar putea spune în contra menținerii acestor institute în mijlocul unor centruri mari de populațiune.

Domnilor, când am auzit că se strămută seminarul de la Socola, nu m-am putut opri de a ruga pe domnul ministru să nu facă una ca aceasta. Mai întâi, localul de la Socola repetă în tot momentul pe marele mitropolit Veniamin, care a gonit de acolo o monastire de călugărițe și a întemeiat seminarul Veniamin², instituțiune care formează o pagină mare în istoria națională a țării și nu e bine ca asemenea suvenire să le stricăm.

Apoi, dacă mitropolitul Veniamin a socotit că nu era bine să fie o locuință de călugărițe în apropiere de oraș, socotesc și eu că nu este ca acei cari dau tonul de bună conduită și sunt meniți a deveni mai târziu capi ai religiunei, să-și facă instrucțiunea și educațiunea în mijlocul orașelor Iași și București. Am văzut bunăoară că se zice că școalele normale să se scoată din centrul orașelor. Cum am putea pretinde noi astăzi ca un internat pentru instrucțiunea superioară să nu se strămute în apropiere de București, ci să rămână chiar în București?

În centrurile cele mari de civilizațiune, de instrucțiune, ca Paris, Viena, Berlin, vedem chiar instituțiuni particulare, când fac programele lor, spunând că institutul cutare este afară din oraș, în loc curat, la aer sănătos, în depărtare de orice centru de populațiune care ar putea să înrăureze asupra sănătății și moralei elevilor. Mai deunăzi, la Academia franceză, s-a rostit că trebuie a se da copiilor ocaziunea de a-și întări corpul și a fi sănătoși ca să poată învăța bine, repetându-se de mai multe ori acel *mens sana in corpore sano*. Medicina și pedagogia și toți cari se

ocupă nu numai de dezvoltarea intelectuală, dar și de dezvoltarea corporală a generațiilor noi, susțin că internatele trebuie să fie afară din orașe, la aer curat. Nu înțeleg dar că ar fi bine să cerem a se menține la noi în mijlocul Bucureștilor internatele noastre, când toți din toate părțile caută ca nu numai internatele, dar toate aglomerațiunile de populațiune cum sunt cazarmele, fabricele etc. să se scoată afară din oraș.

Așadar, eu cât pentru mine, cu toată combaterea ce are să-mi facă domnul Ionescu, care a și cerut cuvântul și m-a anunțat că mă va combate, eu voi vota pentru acest proiect de lege.³ (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888, nr. 24, p. 299, col. 1 – p. 300, col. 1.

NOTE

¹ Se discuta proiectul de lege privind cedarea către ministerul Cultelor și Instrucțiunii publice a 10 ha din moșiile statului Ciurelul și Grozăvești pentru construirea acolo a unui liceu internat.

² Seminarul de la Socola a fost înființat în 1803 de mitropolitul Veniamin Costache; maicile de acolo au fost mutate la mănăstirea Agapia. Din 1834-1835, după înființarea Academiei Mihăilene, seminarul a fost socotit aproape ca o facultate. I-a avut ca rectori pe Damaschin Bojinca, Vladimir Suhopan și Filaret Scriban. Din 1840 a început să poarte numele întemeietorului. Vezi P. Gârboviceanu, *Mitropolitul Veniamin Costache și seminarul său*, în „Biserica Ortodoxă Română“, 1905, p. 506-519 (neterminat).

³ N. Ionescu pledase călduros ca internatele „să fie mai bine în oraș sub controlul tuturor decât afară din oraș sub controlul pustietății“, D.A. Sturdza, ministrul Cultelor și Instrucțiunii publice, susținuse că „în București și Iași e bine să sustragem tinerimea de la contactul pavelor, a cafenelelor și a locurilor de petrecere, când aceasta e cu putință“. Adunarea a votat proiectul ca atare cu 62 de voturi pentru și 24 împotriva.

*Asupra „convențiunii pentru fixarea liniei de fruntarie între România și imperiul austro-ungar“**

Domnii mei, această lucrare¹ are o foarte mare importanță, ea are de bază o hotărâre a guvernului austriac și îndeosebi a comitelui Andrassy în calitate de ministru de Externe, care a fost cel dintâi minis-

* Ședința din 16 decembrie 1887.

tru al imperiului vecin care a consimțit a intra în relațiuni cu România, pe atunci vasală, pentru îndreptarea fruntarielor, atât despre Transilvania cât și despre Bucovina în timpul Ministerului prezidat de principele Dimitrie Ghika.

Cestiunea s-a tratat direct între comitele Andrassy, căruia sunt dator să-i recunosc meritul că a urmărit o politică de bună înțelegere cu România; și s-a hotărât a se numi comisari de ambele părți. Această hotărâre s-a comunicat guvernului român de către baronul Zulauf, agent al Austro-Ungariei în România și cel dintâi însărcinat din partea noastră care a primit a lua parte la această lucrare a fost repausatul Costache Negri.²

În adevăr, cu mult mai înainte, în vederea neînțelegerilor ce se iveau pe toată ziua pentru călcări de hotare, guvernul otoman a cerut rectificarea, însă totdeauna voia să fie reprezentată România de către un însărcinat otoman și să primească și un boier muntean și unul moldovean numai ca informatori. Aci este locul să fac o mică rectificare, fiindcă s-a zis că logofătul Petrache Rosetti a fost numit reprezentant al României în timpul guvernului lui Mihai Sturdza la 1851. Domnilor, eu azi abia am primit anexele ce s-au distribuit pe lângă această convențiune, deși domnul ministru a avut bunătatea să promită că ieri era să se împartă.

Prin urmare n-am citit nimic, căci iată abia acum mi s-au dat.

Domnilor, cestiunea în sine este foarte importantă, dar lăsând la o parte cestiunile de polemică cari aparțin viitorului, țin a arăta că ceea ce votăm astăzi este o simplă rectificare de fruntarii, a stăpânirii de fapt și nu voi să mă întind mai departe.

Domnilor, am văzut aci la tot pasul că comisii ulterioare vor merge și vor limpezi cestiunea cutare, vor face rectificări. Domnul ministru bine zice că prin încheierea acestei convențiuni conflictele vor conțeni. Așa este, dar când punem chiar în textul convențiunei, propunem alte comisii; aceasta nu va să zică că recunoaștem posibilitatea de noi conflicte? Oricum ar fi însă, domnilor, eu socotesc că meritul acestei convențiuni este că statornicește într-un mod pozitiv cari sunt pretențiile guvernului austro-ungar și cari sunt pretențiile noastre și când domnul raportor³ ne arată că într-un loc la o moșie s-au găsit 1 100 hectare cari erau ale noastre și trebuie să fie ale noastre, dar că vin legile ungurești cari zic că populațunea ungurească care reclamă acest pământ ar fi silită să vină înaintea tribunalelor române și că aceasta nu se permite de legile ungurești, ei bine, și eu voi fi în drept să zic că tot așa sunt și legile noastre cari împie-

dică pe români de a merge la tribunalele străine. Însă, domnilor, când este vorba de fruntarii atunci *nolens volens* trebuie ca românii să meargă la tribunalul ungar și domnii unguri să vină la tribunalele române. Aceasta nu însemnează nimic. Fondul este acesta: Avem dreptate sau nu avem dreptate?

Așadar, după părerea mea, un act atât de important pe care guvernul [îl] cunoaște, căci îl studiază de 20 de ani, dar pe care noi nu-l cunoaștem, nu se cuvine să-l votăm *tambour battant*. Eu arăt recunoștința mea onor. ministru de Externe⁴ care a zis că astăzi avem câștigat un fapt mare, adică recunoașterea din partea noastră a pretențiunilor făcute de vecinii noștri și recunoașterea din partea lor a pretențiunilor făcute de noi. Dar acum trebuie să ni se dea timp ca să studiem această cestiune, căci este vorba de apărarea pământului asupra căruia Miron Costin a zis că este frământat cu sângele strămoșilor noștri și nu ne este permis să tratăm cestiunea cu ușurință. Alții au luat de la noi, noi n-am luat de la nimeni, nu ne trebuie să luăm dar nici nu trebuie să dăm.

Dacă se va hotărî altfel, eu mă voi abține și-mi fac rezervele mele atât pentru mine cât și pentru copiii mei.⁵

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888,
nr. 25, p. 316, col. 1 – 2.

NOTE

¹ Convenția de delimitare se bazase pe hotărnicia făcută în 1776 pentru linia despărțitoare dintre Bucovina și Moldova (în temeiul cesiunii provinciei de către Imperiul Otoman statelor austriece prin actul din 7 mai 1775); pentru restul hotarului se folosise hotărnicia din 1792, derivată din tratatul de la Șiștov din 1791. Pe teren, când s-a purces la verificarea liniei de graniță, s-au constatat numeroase confuzii încât au trebuit să fie utilizate hărți militare austriece. Operația a început în 1867, între participanții la ea fiind generalul Barozzi și N. Ionescu. Numeroasele litigii apărute la fața locului au reclamat constituirea unei comisii de arbitraj care s-a întrunit la Viena. Pentru hotarul cu Bucovina românii reclamau 2 916 ha și nu putuseră recupera decât 1 105 ha. Pământul revendicat astfel se afla în zona Băiești. Pentru întreaga linie restabilirea corectă a hotarului însemna integrarea a 14 110 ha în hotarele românești din care se obținuseră 10 236 ha. Un incident deosebit l-a provocat situația localității Zagon, unde 1 510 ha se cudevaneau românilor. Proprietarii pământului fiind unguri, aceștia au refuzat să se supună jurisdicției române și au cerut vidarea diferendului prin tribunalele ungurești. Pentru a nu prejudicia încheierea lucrărilor de trasare a frontierei statul român a cumpărat acel pământ cu 106 galbeni hectarul.

² Costache Negri a făcut parte din comisia de rectificare în 1869; lucrările însă se împotmoliseră deoarece românii nu dispuneau de nici un fel de material documentar. În

schimb reprezentanții austrieci veniseră „cu un întins material de acte și de hărți cu îngrijire ales pentru a susține starea de fapt a graniței“, cum constata memorialistul Radu Rosetti (*Scrieri*, ed. Cătălina Poleacov și Mircea Anghelescu, București, 1980, p. 681).

³ Raportor era Ioan Lupulescu.

⁴ M. Ferechide.

⁵ M. Ferechide luase cuvântul în apărarea subscrierii convenției arătând plin de deferență că „ilustrul nostru coleg, domnul Kogălniceanu“, în 1868 trimisese instrucțiuni amănunțite delegaților români despre felul cum trebuiau să se desfășoare lucrările. Amintise apoi că în octombrie 1878, în calitate de ministru de Externe, K. dispusese delimitarea hotarelor între România și Rusia pentru orașul Chilia, „fără a o fi socotit păgubitoare țării“. Adunarea a primit proiectul cu 92 de voturi pentru și șapte împotriva.

*Asupra tulburărilor din județul Fălciu.
Pe marginea interpelării lui Take Ionescu**

Rog pe domnul prim-ministru să binevoiască a consimți la continuarea discuțiunei, fiindcă sunt dator să declar că discuțiunea de până acum nu a fost adevărată discuțiune a cestiunei.¹ Eu am să vorbesc și am să aprob declarațiunea domnului ministru de Interne.

Domnul ministru președinte al Consiliului și ad-interim la Rezel, I.C. Brătianu: Cine se îndoieste?

Însă câteodată voi să-i arăt cum în unele locuri, poate din scăpare de vedere, domnia sa a lăsat ca tocmai declarațiunea domniei sale să fie călcată de către funcționari.

Eu nu am să intru în cestiuni de detaliu; eu voi să vorbesc de o situațiune care este într-o parte a țării, unde tocmai cu toții trebuie să fim cu luarea aminte, pentru că situațiunea aceea este periculoasă în timp de pace și din nenorocire în timp de rezel va fi mai mult periculoasă. Conjur pe domnul prim-ministru să mă lase să vorbesc și nu voi fi nici cu pasiune, nici alături în toate cu domnul Take Ionescu; dar voi să vorbesc pentru a-mi face datoria, cu atât mai mult că Adunarea peste câteva zile poate se va închide. Eu nu știu nimic despre aceasta, nu sunt în secretele dumnealor; dar așa bănuiesc, că această Cameră puține zile are a mai trăi.

* Ședințele din 17 și 18 decembrie 1887.

Și dacă nu mă veți lăsa să-mi spun vederile mele acum, voi veni mâine și le voi arăta; căci sunt dator să vorbesc, mai cu seamă despre acea parte a țării, nu ca moldovean, cum mi s-a zis, căci nu am vorbit despre Moldova de mai mulți ani; alții au vorbit, cari numai dreptul nu pot avea să zică că sunt oameni moldoveni. Eu nu personific Moldova, cum văd pe unii că-și iau acest rol, dar sunt moldovean și omul care am adus aci pe Moldova, căci eu am fost propuitorul unirei și am lucrat toată viața mea pentru dânsa.

Așadar, vă rog să mă lăsați să vorbesc, căci este o cestiune mai mare asupra căreia voiesc să chem luarea aminte a domnului ministru de Interne, care se califică de moldovean.

Domnul ministru de Interne, general Radu Mihai: Nu mă calific, ci sunt moldovean.

Să fiți, vă somez să fiți moldovean, român moldovean, dar moldovean apărând unirea, căci cu chipul cum dumneavoastră administrați prin prefectii domniilor voastre în Moldova, faceți să se pregătească ceva unde n-ași voi să ajungem. Așadar, vă cer să mă lăsați să vorbesc, ca să vă arăt că în unele sunteți greșiți și să vă rog să faceți onoare declarațiunei domniilor voastre, adică să luați măsuri a se curma acele greșeli, căci Moldova este minată de idei subversive cari pot să aibă consecințe rele asupra țării.

Domnul ministru președinte al Consiliului și ad-interim la Rezel, I.C. Brătianu: Domnule președinte, vă rog să hotărâți ca astă-seară să avem o ședință numai pentru interpelări, dar acum vedeți că suntem aproape de finele ședinței, ora este înaintată și avem legi de discutat.

Domnilor, nu toată lumea poate lucra ca domnul președinte al Consiliului; domnia sa lucrează ziua și voiește să lucreze aci și noaptea; eu sunt om bătrân de 70 de ani, nu pot să vin noaptea; ziua însă vin să lucrez.

Domnul ministru președinte al Consiliului ad-interim la Rezel, I.C. Brătianu: Atunci mâine de la 12 până la 2 ore putem să discutăm interpelări; dar astăzi vă rog să votăm două legi cari sunt la ordinea zilei.

Bine.

În ședința din 18 decembrie.

Domnilor, sunt dator înainte de toate a limpezi pozițiunea mea în mijlocul domniilor voastre și a vă spune și motivele pentru cari am luat-o. Declar, domnilor, că nu sunt guvernamental, dar declar totodată că nu sunt din opozițiunea unită. (*Aplauze.*)

Zicând acestea, caut să spun și motivele, însă voi căuta să nu aduc argumente de acelea cari să pună pe opozițiune în drept de a zice că-i slăbesc pozițiunea pe care a luat-o. Nu mai sunt, domnilor, guvernamental de la 1881²; am fost în guvern, am fost ministru de Interne în timp cât a ținut sesiunea, nu am avut nici o interpelare și mai puțin încă un vot de blam. La finele sesiunii însă, când citisem deja la Senat decretul pentru închiderea sesiunii, s-a făcut în Cameră o interpelare sprijinită mai cu deosebire de onor. domn Fleva, care pretindea cum că ministrul de Interne trebuie să fie pururea în mâna președintelui Consiliului, va să zică administrațiunea trebuia neapărat să fie confundată, amestecată cu politica. Eu, după socotința mea, credeam și cred și astăzi că politica trebuie să fie condusă de președintele Consiliului, iar că ministerul de Interne nu trebuie să facă decât administrațiune. Atunci am fost apărat de domnul președinte al Consiliului, însă domnia sa, să mă ierte să i-o spun acum, nu m-a apărat bine și atunci mi-am dat demisiunea. În urmă, după stăruințele domnului președinte al Consiliului și chiar a regelui, dacă-mi e permis să citez acest nume august, fiind trebuință, mai ales atunci, pentru România ca să fie reprezentată în străinătate de oameni cu oarecari renume dobândit cel puțin prin bătrânețea lor și prin rolul ce au jucat, am primit să reprezint România la Paris și nu-mi pare rău de ceea ce am făcut. În mijlocul poporului francez, reprezentatele României independente, și independentă mai cu seamă prin sângele vărsat de francezi și cu sprijinul lor, nu putea să fie decât foarte bine primit. Și în adevăr, domnilor, că am fost foarte bine primit.³

În acel timp însă, din nenorocire, s-a iscat așa numita cestiune a Dunărei⁴, cu ocaziunea căreia am intrat în divergență de opinii cu guvernul de atunci și cu fostul ministru de Externe, răposatul B. Boerescu, Dumnezeu pună-l în dreapta sa. Nu puteam să-i fiu cu desăvârșire devotat pentru a executa tot ceea ce-mi cerea și eu, la etatea mea și după micul rol ce am jucat în țară, mă socoteam în drept să spun și eu cuvintele mele. În urmă a ieșit Boerescu din Minister, rămânând domnul Brătianu ca președinte al Consiliului; demisiunea în fine mi s-a primit, căci era o cestiune de mare interes pentru țară în privința căreia eu nu

eram în perfect acord de vederi cu guvernul pe care trebuia să-l reprezint și să-l sprijin.

Am intrat apoi în Cameră, ales de țăranii din Mehedinți, cari câte-odată se întrunesc nu numai pentru a face tulburări, cum zicea domnul ministru de Interne, că dumnealui e dator să ia măsuri când aude că țăranii vor să se adune.

Domnul ministru de Interne, general R. Mihai: Nu am zis așa.

Voi veni mai târziu și la cele ce ați zis.

Cestiunea Dunării, domnilor, a interesat toată țara și eu cred cum că dacă dintru început s-au făcut greșeli, cauza a fost că cestiunea nu a fost bine studiată. După ce însă cestiunea s-a studiat, sunt dator să recunosc că Ministerul actual a făcut tot ce a putut ca să înlăture aplicarea unui tratat făcut pentru noi și în contra noastră și care, dacă s-ar fi aplicat, negreșit că ar fi dat foc Europei, căci Țara Românească o dată cu capul nu ar fi primit aplicarea lui. (*Aplauze.*)

Voi fi poate tratat iarăși de rusofil când zic aceste cuvinte, eu știu însă că nu sunt nici rusofil, nici austro-ungar, sunt român și nimic mai mult. Dar sunt dator să declar că atunci când s-a cerut prin congresul de la Londra ca să se hotărască cine să ne aplice tratatul privitor la întemeierea unei comisiuni mixte în apele Dunărei noastre, Rusia a fost care a declarat că nu înțelege din partea nimănui aplicarea tratatului de la Londra în ceea ce privește Dunărea. După aceasta, trebuie să recunoaștem că acest guvern a lucrat astfel încât tratatul acela deși există însă doarme. În același timp trebuie să recunosc că și reprezentantul de atunci al nostru la Viena, domnul Carp, s-a găsit în fericita pozițiune ca și dânsul la rândul său să facă servicii folositoare pentru țară și pe care servicii eu sunt cel dintâi a le recunoaște.

În timpul acesta, a survenit revizuirea Constituțiunei⁵. Eu credeam, precum cred și astăzi, că cu o revizuire ca aceea care s-a făcut nu merită a se agita țara, credeam că dacă are să se modifice Constituțiunea, reforma aceea trebuia să fie mai mare și astăzi văd chiar pe banca ministerială că se exprimă părerea de rău că nu s-a făcut o revizuire mai mare. Eu care la facerea acelei Constituțiuni din 1866 n-am luat parte, fiindcă am fost exclus din Constituantă⁶, negreșit că nu eu m-ași fi putut face apărătorul acelei Constituțiuni și nu eu ași fi putut regreta că se propune reforma ei; dar ași fi dorit ca revizuirea să se facă în alte condițiuni.

Iată, domnilor, cum s-a făcut legătura mea cu capii opozițiunii.⁷ Am fost cu dumnealor șase luni, până ce a venit timpul alegerilor pentru Camerele actuale; m-am luptat din toate puterile pentru ca opozițiunea să nu se abțină, fiindcă cât pentru mine, om de acțiune și de oarecare experiență, nu înțeleg acțiunea decât în două feluri: Ori mă abțin de pe tărâmul legal când văd că nu pot face nimic și mă arunc pe alt drum, ori, dacă renunț la acțiunea parlamentară, atunci las evenimentelor exterioare sau greșelilor guvernului pentru ca să cadă acel guvern.

Am stăruit mult contra abținerii, dar n-am fost ascultat. Au venit pe urmă niște alegeri suplimentare și iarăși le-am zis să luăm parte la alegeri, însă și atunci am văzut că, deși mulți din oamenii de stat cari compuneau opozițiunea au fost de opiniunea mea, dar până în fine ei au fost majorați de o singură voință și astfel s-a menținut politica de abținere.

Atunci eu, când am văzut că am așteptat încă patru ani, la vârsta mea, când nu-mi permite timpul nici de a aștepta nici de a face greșeli, căci ca bătrân nu am timpul să le îndrept, tinerii pot face greșeli, căci au timpul să le îndrepteze și de aceea le-am zis: Când mi se va dovedi că ceea ce ați făcut n-a fost o greșală, atunci voi veni și vă voi cere respectuoasele mele scuze, dar până atunci nu înțeleg să fiu soldatul unei voințe a cărei autoritate nu este întemeiată nici pe experiență, nici pe marea capacitate de stat. (*Aplauze.*)

A fost pe urmă și o cestiune de demnitate personală, se credea că cu înjurături au să mă întoarcă; se spunea atunci că m-am unit cu domnul Brătianu, că mi-a oferit ministerul, ba cu domnul Crețulescu, ba cu domnul Ion Ghica, ba că m-am vândut pe 50 butelii de vin. (*Ilaritate.*)

Eu, om liberal, care am luptat toată viața mea franc și leal în contra conservatorilor, nu puteam la sfârșitul vieții mele să-i aduc la cârma țării. (*Aplauze.*)

Prin urmare, nu sunt deloc din opozițiunea unită. Tinerii poate să-i urmeze și de vor face bine sau rău, viitorul le va dovedi. Dar cât pentru mine nu voi să mai fac greșeli și dacă le voi face, să le fac după capul meu, iar nu după sfatul altora.

Iată dar pozițiunea mea; iată pentru ce nu sunt în opozițiunea unită. Prin aceasta nu m-am făcut guvernamental deloc, sunt independent, liber și independent, după cum zicea odată domnul N. Ionescu; voi susține tot ce este bun și nu acceptez solidaritatea cu ce este rău.

Vin acum la cestiune.

Domnilor, cum vă spuneam ieri, de mult nu am mai zis nimic în privința Moldovei, căci eram neconținut persiflat că vorbeam de țărișoara mea. Eu știu, domnilor, că în Franța bretonul este totdeauna breton și se laudă că este breton, fără să fie taxat de nimenea că nu ar fi bun francez. Asemenea și în Germania. Poate cineva să fie bun român și cu toate acestea să nu înceteze de a fi moldovean, căci noi moldovenii, când am făcut unirea, n-am fost luați nici cu sabia, nici n-am fost dați, ne-am unit cu bună voia noastră pentru binele, interesul și mărirea țării. Țara românească era mai mare decât Moldova și noi cu fruntariile ciuntite și de o parte și de alta, aveam conștiință că nu putem avea viitorul asigurat decât unindu-ne cu frații noștri și ne-am unit și negreșit că am făcut progrese mari în urma unirii pe tărâmul național și economic, încât fiecare român de atunci vede astăzi la sfârșitul vieții sale ceea ce la începutul vieții nici n-ar fi visat. (*Aplauze prelungite.*)

Țin să declar încă cum că Moldova, care a luat parte la gloria națională, este întrucâtva neglijată și spun aceasta cu riscul de a fi maltratat și criticat. La aceasta nu este atât de vină guvernul, cât este de vină un mare număr din reprezentanții Moldovei. Voi face o declarațiune și bătrânul Brătianu va fi silit să mărturisească că așa este, că el și cu Rosetti, mai cu deosebire și bieții Golești, au recunoscut câtă putere, câtă energie, câtă onestitate în gândire și în executare, cât curaj mai ales era în Moldova și cât o lăudau ei în privința sacrificiilor ce ea a făcut pentru realizarea unirii. Noi nici nu mai știam ce avem să mai sacrificăm, dar sacrificam tot cu bucurie pentru mărirea patriei (*aplauze*) căci noi suntem de școala aceea că statele mici cari n-au putere de a juca un rol mare în Europa trebuie să se grupeze și de aceea noi ne-am unit pentru a asigura mai bine existența și viitorul nostru. Așa au făcut și germanii, unde sunt atâtea centruri de civilizațiune și de lumină, unde sunt 30-40 de universități, 30-40 de centruri de guvernământ, 30-40 de instituțiuni pentru înflorirea stărei sociale pe toate tărâmurile, încât oriunde te duci dai peste creațiunile cele mai complete ale civilizațiunii moderne, oriunde te duci găsești centruri de lumină, oriunde te duci crezi că te afli în capitala Germaniei.

Ei bine, acolo am crescut noi, acolo am învățat noi și de acolo am luat ideile ce am căutat a pune în lucrare la noi și când onor. domn Fleva zicea mai deunăzi că în învățătura din Germania nu știu ce rele vedea domnia sa, eu protestam; eu sunt fiul universității din Berlin și ei numai îi

sunt dator ceea ce sunt astăzi; acolo am învățat și am văzut ce fac germanii pentru unirea și unitatea patriei lor, acolo am învățat să iubesc pe România, pentru că acolo am învățat cum să iubesc patria; am văzut sacrificiile ce făcea Germania pentru a crea o mare patrie germană și cu acele idei am venit noi în țară.

Centrurile mari de civilizațiune, centrurile mari de științe nu sunt niciodată periculoase. Domnul Fleva, deși a învățat în Italia, nu cred că a devenit italian; alții au învățat în Franța, dar pentru aceasta n-au devenit francezi. Noi, moldovenii, am învățat în Germania și iubim Germania ca pe o țară unde ne-am făcut educațiunea, dar mai întâi de toate ne iubim patria noastră.

Toate orașele mari ale Germaniei le cunoșteam; singur Hamburgul nu-l cunoșteam. Am văzut mai deunăzi și Hamburgul. Acela este un oraș mic în apropiere de alte orașe mari și acel orașel mic a dus mai întâi drapelul Germaniei în toate cinci părți ale lumii; drapelul Hamburgului a deschis drumul drapelului german și acel care a făcut aceasta n-a fost un oraș mare, ci, cum zisei, un orașel mic.

Răposatul Rosetti recunoștea energia moldovenească și zicea că energia moldovenească este fără margini. Ei bine, n-au murit toți din generațiunea aceea energică, mai trăiesc încă câțiva și mai este încă și o altă generațiune, generațiunea aceea care a luptat pentru aducerea la putere a guvernului actual, generațiunea care lupta la Mazar-Pașa⁸. Acea generațiune are astăzi mai mulți reprezentanți în viață, fiindcă este mai tânără; ea era în cea mai mare parte înzestrată cu mult curaj și multă energie, fiindcă a trebuit mult curaj și multă energie ca să se lupte cu perfecții de pe atunci, ageri și ciapcâni, cum zicea odată răposatul Oteteleșeanu, și avea mult de lucru. Ei bine, câți mai vedeți domniile voastre în Cameră din acele generațiuni? Ce s-au făcut ele? Au fost date la o parte și în locul lor s-a adus acea zestre guvernamentală care a trecut de la un guvern la altul, cum va trece și mâine și în vecii vecilor. (*Aplauze.*)

Vin acum la fapte. Voi căuta să arăt guvernului pericolul ce ar fi pentru statul român dacă guvernul va rămânea nepăsător la relele ce-i voi semnala.

Domnul C. Dimitrescu: Cer cuvântul.

Voi spune puține din cele ce știu; mai multe nu pot spune în public, dar cred că multe din cele ce nu voi spune, guvernul trebuie să le fi știind

ca și mine și eu mai mult decât oricând sunt îngrijat, astăzi când norii din jurul nostru se apropie și nu voiesc, fie în pace, fie în rezel, să văd periclitat rodul muncii unei generații care a făcut atâtea sacrificii. Dar domniile voastre știți, domnilor, că mai sunt în țara noastră caractere cari, în vederea unui mare interes al țării, sacrifică totul.

Noi cari am făcut unirea ne vom lupta pentru menținerea ei și sper că Dumnezeuul părinților noștri care ne-a sprijinit la început să o formăm, ne va sprijini și la bătrânețe ca să o apărăm. (*Aplauze.*)

Se zice că Moldova este prea mult lucrată de idei subversive. Din nenorocire așa este, însă cu o singură restricțiune, că cuvântului de idei subversive se dă un alt sens decât acela ce cred eu că trebuie să i se dea. Când într-o țară lipsește orice mijloc, orice puțință de manifestare a activității, a acelei activități a cărei producțiune se îndreptează spre un scop bun, atunci încep a-și face loc în acea societate ideile cele rele. S-a zis și până la un punct oarecare este drept, că ideile socialiste au pus mâna pe juna noastră generațiune și că ele s-au împrăștiat chiar prin sate.

Dar mai întâi să vedem ce sunt ideile socialiste?

În toată viața mea nu am fost om nici de revoluțiune, nici de dezordine, nici un ideolog, dar sunt dator să declar că multe din ideile socialiste sunt ideile viitorului, idei cerute de progresul omenirii. În înțelepciunea și în prevederile guvernului stă ca pe unele din acele idei să le realizeze, iar pe celelalte să le înlăture sau să le lase a cădea de sine-le. Aceasta se poate face numai prin o bună administrațiune și să mă ierte domnul prim-ministru și ceilalți domni miniștri a le spune, fără a intra în atribuțiunile cutărui și cutărui ministru, că în Moldova administrațiunea este rea.

În privința socialiștilor vă declar, cât pentru mine, că ei nu prea mă sperie. Mi-aduc aminte că principele de Bismarck, care a făcut legea în contra socialiștilor, când i s-a părut că ei devin un pericol pentru statul german, mi-aduc aminte că a înfățișat un proiect de lege în Parlament, prin care cerea să i se mai adauge un sub-secretar de stat și atunci opozițiunea, compusă din deosebite elemente a socotit că-și răzbună în contra principelui de Bismarck refuzându-i meschinamente înființarea unui post de sub-secretar de stat. În opozițiune erau și deputați socialiști și atunci principele de Bismarck, întorcându-se către cel mai capabil dintre dâșii, a zis: Nu este demn pentru reprezentantul unui partid deja atât de

numeros, căruia viitorul îi rezervă un rol mare, nu este demn să şicaneze, neţinând seamă nici de vârsta mea înaintată, nici de mulţimea lucrărilor ce am să îndeplinesc pentru ţară.

Eu, domnilor, nu dispreţuiesc pe nici un inamic şi nu dispreţuiesc nici programul socialiştilor. Acest program care nu e al meu, cuprinde şi lucruri bune şi unul din aceste bunuri ale programului lor este îndestularea populaţiunii numeroase şi muncitoare a ţăranilor.

Dacă pretutindeni socialismul inspiră îngrijiri, socialismul teoretic însă nu aşteaptă de la violenţe soluţiunea cestiunilor ce el propagă.

Dar ce trebuie să zicem noi când vedem că funcţionarii statului se constituiesc în grupuri şi proclamă dezordinea, asasinatul, dispreţul către autoritate? Dacă sunt asemenea idei chiar în administraţiune, trebuie ca în contra lor să se avizeze; trebuie ca vocea domnului Radu Mihai şi a preşedintelui Consiliului să răsunе şi astădată în contra unor asemenea tendinţe subversive.

În Moldova, din nenorocire, aşa se face şi răul a pătruns atât de departe încât a ajuns lipicios ca ciuma.

Domnilor, mă veţi auzi vorbind de Huşi, de Fălciu; dar n-am ce face, sunt acolo născut, crescut şi eu şi părinţii mei. Moşia noastră părintească este încă în familia mea, moşie nu de boier, ci de simplu răzeş şi este în familia mea de 300 de ani. Înţelegeţi că în atâta curgere de vreme, familia mea a trebuit să aibă o influenţă în localitate.

Ei bine, s-a hotărât cu orice preţ să se şteargă influenţa lui Kogălniceanu. Eu cred însă că, de voi fi sau nu voi fi acolo, cât voi rămâne om bun şi onest, cât fiii mei vor avea milă de ţărani, de popor, cred că influenţa lui Kogălniceanu tot va rămâne.

Ce este astăzi, domnilor, în Fălciu? Onor. domn Radu Mihai, cu francheţa sa obicinuită, ne spunea că în Fălciu sunt două partide. Una luptă ca să se dea puterea în mâna lui Mârza⁹. Mârza nu este vreun boier mare, e fiu de ţăran, ridicat din popor care toată viaţa lui a rămas credincios tradiţiunii ţăranului român. Eminamente onest şi desfid pe oricine să spună că nu este onest. Mârza, simplu ţăran, a pus în 1857 una din petricelile cele mici cari au servit la fondarea marelui nostru edificiu politic. El a contribuit mult la alegerea unui domn care pentru noi avea misiunea de a face unirea. El a împiedicat alegerea unui alt pretendent, care ameninţa triumful unirii.

Mârza n-are nici copii, nici rude de aproape şi toată averea lui de astăzi este destinată şcoalelor şi spitalului din Fălciu. Şi despre Mârza vine

domnul ministru de Interne și zice că s-a constatat că și-a spart el însuși ferestrele! Mârza care a fost de trei ori amenințat, care cu toate acestea a răbdat cu caracterul ferm al unui țăran care nu este corupt, Mârza să-și vadă geamurile sparte? Și în această privință, ca și în multe altele, rău a fost informat domnul ministru de Interne.

Acum Mârza este ajuns la bătrânețe, e mai bătrân decât mine; el nu aspiră nici la prefectură, nici la nimic, cere numai liniștea. Acest om, când vine la dânsul un țăran fără mijloace, scoate punga sa și-l ajută; pentru altul care are o judecată se duce, stăruiește, se roagă și pledează; un asemenea om cum să nu fie popular?

În Huși toți erau liberali-naționali; în tot județul Fălciului nu cunosc de conservatori decât unul singur, pe maiorul Teleman și mi s-a întâmplat să văd alții sub conservatori cari mergeau cu domnul Teleman să adune voturi pentru partidul conservator și astăzi sunt liberali-naționali, iar Mârza este arătat ca un trădător al națiunii și ca un instrument al conservatorilor! Cei cari îl combat astăzi erau cu el și este numai o infamie, o infamie de familie, urmată de un asasinat, o spun eu, poate să fiu dezavuat, dar numai o infamie de familie urmată de o moarte, a adus ruptura între doi oameni, între omul onest și omul care n-a cruțat nimic și a căutat răzbunarea. Pe băncile justiției s-a cercetat procesul de asasinat și de incendiu; dar unul a rămas suspendat și altul nedescoperit. Cu toate acestea însă, faptul e că în Fălciu nimeni nu e sigur de averea lui, nimeni nu e sigur de viața lui; și de aceea, dacă ași putea, ași lua moșia mea, ași pune-o pe roțile și ași trece-o în alt județ, cu toate că, în mod figurat zicând, am făcut aceasta; căci m-am retras cu totul, n-am mai luat parte la nimic, n-am mai zis nimic; și cu toate acestea am fost și eu victimă ca mulți alții cărora li s-au ars, unora casele, altora coșarele, altora cârciumile, așa că în toate împrejurimile nu auzi decât incendii și nimic nu se poate descoperi; pentru ce?

Domnul ministru de Justiție era aci și am avut onoare să chem luarea aminte a domniei sale; nu mi-a făcut onoarea să-mi răspundă. Justiție, domnilor, nu există pentru că oamenii ei fac politică; oamenii justiției trafică cu voturile; ei zic: [Î]mi dai votul la alegeri. [i]ți dau dreptate; și în curând evenimentele vor dovedi aceasta. Asemenea se va dovedi care e adevăratul adevăr și cu cercetarea făcută de domnul ministru de Interne, dacă geamurile s-au spart pe dinăuntru sau pe dinafară. Onor. domn ministru de Interne a fost acolo; eu cunosc pe domnul Radu Mihai, am avut

onoare să-l am prefect și sunt sigur că va răspunde când voi face apel la domnia sa și-l voi întreba dacă este mulțumit de ceea ce a văzut în Fălciu. Câți oameni de valoare? Câți proprietari? Câți comercianți cu nume au venit să-l întâmpine? Acolo sunt destui oameni de valoare; domnul prim-ministru cunoaște pe domnul Berea.

Ei bine, numai domnul Berea a mers la masa episcopiei de Huși, unde era domnul ministru de Interne și acesta s-a dus pentru că avea un fiu la drumul de fer și se temea să nu fie destituit. Cauzele pentru care n-au venit și alte persoane, nu le cunosc, dar domnul ministru trebuie să se mire ori de izolarea în care s-a găsit domnia sa, ori de înapoierea acelei localități de a pune astfel de preț pe venirea unui ministru acolo.

Dar acel județ a dat nașterea lui Panu, a dat naștere lui Dumitru Ralet, a dat naștere lui Veniamin, a dat naștere lui Alecu Cuza... Hei! Cum acum nu regăsesc nici șase persoane cari să meargă să salute pe ministrul de Interne de bună venire? Oare aceasta nu însemnează nimic? Ia trimiteți la tribunal să vi se dea lista crimelor cari se săvârșesc acolo și veți vedea numărul lor exorbitant și felul de crime, mai cu deosebire în contra proprietarilor. Jos, între țărani, se bat, seucid. [î]și dau foc... Bune sunt acestea?

Noi știm că de multe ori sunt funcționari cari merg după capul lor, sau mai bine zicând după capul altora și tolerează asemenea lucruri. Eu nu m-am amestecat și rog pe domnul ministru să spună dacă vreodată i-am cerut numirea vreunui prefect sau subprefect? Într-o zi mă trezesc cu un tânăr care vine la mine și-mi spune: Sunt numit prefect la Fălciu și viiu să cer un sfat de la dumneata; sunt străin, ce să fac acolo? I-am răspuns: Să te duci acolo, să pui o mască pe obraz să nu te vadă nimeni când râzi sau când plângi și să nu scoți nici un funcționar. Șezi vreo câteva luni, lucrează cu ei și pe care-l vei găsi bun, ține-l iar pe care-l vei găsi rău, dă-l afară. Să nu asculți nici o intervenire de oriunde-ți va veni. Ai să găsești acolo un om de treabă, pe Mârza; să nu-l asculți, să te asculți numai pe dumneata. Chiar pe mine, când [î]ți voi recomanda pe cineva, să nu mă asculți; n-am nici un candidat, n-am nici un protejat, dar chiar când ași avea să-ți propui vreunul, te autorizez de mai nainte și te rog de pe acum să nu mi-l primești.

Cu aceste cuvinte ale mele s-a dus și rog pe domnul ministru să-l întrebe, căci cred că este destul de onorabil și este onorabil și sunt sigur că va răspunde: Așa este sfatul care mi l-a dat domnul Kogălniceanu. Să nu asculți pe Mârza, să nu asculți pe nimeni, i-am zis.

Cum s-a dus însă acolo, a făcut din contra de ce i-am zis eu; s-a aruncat în mâinile unor tineri și unor bătrâni cari au luat persoana lui în posesiune și astăzi nu cârmuiește el, ci aceia pe cari însuși domul Brătianu i-a silit să se retragă de la putere.

Ați dizolvat consiliul comunal. Cine erau acolo? Erau naționali-liberali, erau în adevăr bine văzuți de domnul Teodor Cerchez, el i-a patronat, el i-a ales; în mare parte a contribuit și Mârza, erau oameni foarte onești, liberali-naționali, devotați guvernului, au votat toată vremea cu guvernul actual, nu numai atât, unii din ei au uitat chiar și datoriile de conveniență și doi ani n-au venit la mine măcar să-mi facă o vizită de politeță, atât s-au lepădat de mine, deși eu niciodată nu le-am zis: Urmați-mă pe mine și nu le-am zis-o pentru că nici eu nu știam ce drum să mai urmez.

Deodată, pe când eram în străinătate, bolnav, la Paris, citind „Monitorul“ văd că s-a dizolvat consiliul comunal pentru că s-au primit denunțări că în consiliul comunal se face dezordine și risipă de bani. Mai întâi cuvântul acesta nu se putea zice decât atunci când s-ar fi prins primarul și casierul cu mâna în sac, căci cheltuielile nu se făceau decât după buget și dezordine nu putea să fie.

Rog pe domnul ministru să-mi arate că s-a cheltuit o para fără să fie trecută în buget și fără să fie aprobată de domnia sa. Domnul ministru să-mi permită să-i spun, eu care-l voi apăra în privința imputărei ce i-a făcut domnul Fleva asupra chipului cum și-îndeplinea datoriile de prefect al Poliției capitalei în timpul rușilor, și voi spune domnului Fleva că în timpul rușilor domnul Radu Mihail ca prefect al Poliției capitalei a fost cel mai demn și i se cuvine laudă că a făcut ca în acel timp când se aflau atâți străini în țară o deplină liniște să fie menținută; încât împăratul Alexandru, care se temea în țara lui, a dormit foarte liniștit în țara noastră (*aplauze*); acest merit revine domnului Radu Mihail și dar nici o plângere, nici o imputare nu i se poate adresa în această privință; dar să-mi permită a-i spune că, ca ministru a făcut, după părerea mea, o greșală, căci alta este a administra și alta este a face poliție. Poliția este o parte a administrațiunei, nu administrațiunea întreagă. Domnia sa, fără să cunoască țara, a început cu dizolvările și a dizolvat, a dizolvat la comune, dar n-a dizolvat pe acolo pe unde trebuia să dizolve, adică unde a fost dezordine în alegeri, unde alegerile au fost pătate de ilegalități și unde trebuia să fie sfărâmate numai prin faptul că se făceau organele exclusive ale unui partid politic, căci la co-

mună nu încapă partid politic, la comună trebuia să se aleagă cetățenii cei mai onești și mai cu frica lui Dumnezeu pentru binele comunei, pentru interesele comunei, pentru finanțele comunei. Pentru ce domnia sa n-a dizolvat consiliul comunal de la Focșani? Pentru ce n-a dizolvat consiliul comunal de la Galați? Pentru ce n-a dizolvat consiliul comunal de la Botoșani, unde s-a comis moarte de om și unde domnul Radu Mihail ne dă a înțelege cum că proprietarii au chemat pe țărani? Proprietarii să cheme pe țărani la dezordine și mai ales proprietarii din Botoșani, cari au icoana înaintea lor de ceea ce proprietarii au pățit în Galiția!

Domnilor, în privința emancipării țăranilor, trebuie să hotărască țara, trebuie să hotărască guvernul, iar nu proprietarii, pentru că atunci când clasa inteligentă face una ca aceasta ea devine revoluționară și atunci nu mai rămâne decât să se facă apel la forța publică.

Apoi, domnilor miniștri, la 1862 când s-a proclamat unirea țărilor surori¹⁰, veniseră țăranii să serbeze și ei ceea ce se zicea atunci ziua cea memorabilă; veniseră și ei să ia parte la banchetul frățesc, când urmașii lui Mihai Viteazul se întâlneau cu urmașii lui Ștefan cel Mare. Dar știți ce s-a întâmplat? S-a răspândit vorba cum că țăranii au venit ca să ardă Bucureștii și sub acest motiv s-au luat acei țărani și s-au închis, au fost maltratați într-un mod crunt, într-un mod sălbatic, încât unii au și murit și cadavrele lor s-au îngropat în băligar. Când se imputa guvernului de atunci aceste orori și i se zicea că a făcut rău, guvernul răspundea că a voit să previe un rău mult mai mare și acela era un guvern liberal. Dar principiul partidului liberal nu este de a preveni, principiul partidului liberal este de a reprima. (*Aplauze.*)

Și acum ați putea să credeți domniile voastre cum că domnul Teodor Calimach a adus pe țărani? Domnul Teodor Calimach, proprietar a 10 mii de fâlci, să ațâțe pe țărani la dezordine? Dar cea dintâi victimă era să fie domnia sa.

Noi cari luptam în contra guvernului domnului Lascăr Catargiu, când ne întruneam la Mazar-Pașa și făceam programul nostru, fost-am vreunul din noi de opiniune să adunăm pe țărani, să trimitem comisari de propagandă printre țărani? Nu. Cum dar voiți acum să ne faceți să credem că moldovenii și mai ales moldovenii din Moldova de sus, cari au înaintea lor imaginea măcelurilor făcute în Galiția, au putut să facă una ca aceasta?

Dar oare țăranii nu au și ei drepturi cetățenești, nu sunt și ei în dreptul lor când voiesc a se întruni, a se sfătui, a spune și ei un cuvânt în ceea ce privește interesele acestei țări?

Nu trebuie să pierdeți din vedere că și între țărani se găsesc mulți cari știu cum trebuie să-și facă datoria lor de cetățeni, de alegători, cari știu că și ei au dreptul de a se întruni ca și toată lumea cealaltă. Eu am văzut mulți țărani târâți și biciuiți de subprefecți, dar am văzut și mulți alții cari au știut să se opună și subprefecților și procurorilor și altora.

La 1882 am fost reprezentantul țăranilor de la Mehedinți și cât voi trăi mă voi mândri că am fost alesul lor căci i-am văzut cum știu să lupte cu bărbăție. Când guvernul se va hotărî să îndestuleze trebuințele lor, să-i scoată de sub jugul abuzului, care vine ori de la jidan, ori de la proprietar și mai ales de la primari și subprefecți, colegiul al III [-lea] are să devie cel mai independent, are să fie fala libertăților României. Și când zic aceasta, nu voi să-i măgulesc, căci eu nu gândesc câtuși de puțin să transform pe țăran într-un pericol pentru stat.

Eu fac un apel la vechii mei companioni de luptă, la unul din cei cinci din generațiunea noastră care am mai rămas și cu care mă întâlnesc în același trecut. Doresc să murim în aceleași idei; să nu fim îngropați politicește unii într-o parte și alții în alta. Fac apel la dânsul, și-l rog să respingă de lângă el orice sfat care predică violența.

Nu este acum momentul pentru loviri de stat; nu este momentul ca pasiunile, cari sunt deja atât de mari, să le mai ațâțăm, ca să izbucnească, ca o mașină care n-are ventil. Fac acest apel și dacă-l fac este că mâne am să mor și nu știu dacă voi mai avem timp să iau cuvântul; ce vă spun acum e cântul meu de lebedă, este testamentul pe care-l las copiilor. Și sunt sigur că domnul Brătianu, gândind însuși la situațiunea, nu va voi la sfârșitul vieței să fie decât omul liberal care a fost totdeauna, șeful partidului liberal, recunoscut chiar de mine. Iacă ce aveam de zis. (*Aplauze.*)

În replică cu C. Dimitrescu.¹¹

Domnul Dimitrescu a profitat de unele cuvinte ale mele ca să mi le întoarcă. Vă declar însă, domnilor, că nu-mi aparține mie să fiu agent provocator și mai puțin încă agent denunțator. Nu-mi aparține mie, care am fost șase luni în opozițiunea unită, să viu acum să denunț și încă să denunț pe nedrept. Manifestul [î] dezaprob căci altfel l-ași fi scris și eu, Ca om de stat mai bătrân decât dumneavoastră, domnule Dimitrescu, și chiar ca moldovean cu moldovean, dă-mi voie să-ți spui că nu ne-am întâlnit nicăieri. Acum văd că ai prins curaj, poate că în vederea viitoarelor alegeri.

Eu am zis, domnilor, că socialiștii au multe idei bune și că are să vie timpul când ele au să se aplice de către partidul liberal. Am mai zis că pericol este atunci când părțile cele rele numai se iau de către oameni cari lucrează patronați de niște agenți subalterni ai autorității. Eu unul cred și sunt sigur că aceștia fără știință lucrează și fac apel la pasiunile rele, luând pe țaranii lăsați astăzi în afară de viața politică și trâmîțându-i prin cârciume ca să ucidă și la câmp ca să dea foc.

Am zis că acesta e pericolul social. Cari au fost dascălii acestora? De unde au venit și cine i-au trâmîs? Spuneți-o domniile voastre...

Domnul ministru-președinte al Consiliului și ad-interim la Rezel, I.C. Brătianu: O știe toți.

Eu nu voi spune nume.

Cred că cineva poate să vină și să facă adunări libere, dacă este libertate și poate să ceară realizarea unor idei, cum e de exemplu emanciparea muncii și altele, după cum liberi sunteți și domniile voastre profesorii ca să veniți să combateți teoriile lor. Eu nu mă sperii de acele idei și nu s-a speriat chiar principele Bismarck, care a adus atâtea legi în contra lor, mă sperii însă când acele idei vin precedate de făclia incendiului, de pumnale și de puști. Eu mi-am luat bagajele din acea localitate, mi-am făcut, cum se zice, pachetul și dacă ași putea mi-ași lua și moșia; pentru mine, în starea de lucruri de astăzi județul Fălciu nu există decât ca expresiune geografică. Dar sunt român și ca român trebuie să mă îngrijesc de țară și domnul Dimitrescu să-mi dea voie să mă îngrijesc și de locul nașterii mele și a părinților mei.

Așadar, nu-mi faceți o crimă din cuvintele ce am rostit și dacă voiți să vă încredințați de adevăr, luați dosarul de la tribunalul de Huși și veți vedea ce zice Castroian. (*Întreruperi.*) Ei, ca proprietari, nu cer nimic decât să fie asigurați. Ce? Ați văzut pe Negrești, Catargiești sau alții venind la domniile voastre să vă ceară ceva? Întrebați lumea și vedeți dacă este mulțumită de administrațiune.

Domnul C. Dimitrescu: Suntem în curent ca și dumneavoastră de cele ce se petrec...

Eu nu primesc comparațiunea, eu cu vârsta și experiența mea sunt în pozițiune a cunoaște lucrurile mai bine decât dumneata și chiar domnul Radu Mihail, ministru de Interne, care negreșit a primit acest post ca să îndrepteze lucrurile, [î]mi va da dreptate.

Domnul ministru de Interne, general Radu Mihail: Să le mențin în starea bună în care le-am primit.

Dacă este așa, atunci de ce ai dizolvat atâtea consilii comunale?
(*Întreruperi.*)

Domnul ministru de Interne, general Radu Mihail: După lege ministrul poate dizolva orice consiliu comunal... (Întreruperi.)

Pentru că are acest drept, trebuie să abuzeze?

Domnul ministru de Interne, general Radu Mihail: Până acum ai spus că n-am abuzat; acum spui că am abuzat. Eu nu te mai înțeleg... (Întreruperi.)

Dacă ași fi crezut că ai abuzat, atunci ași fi făcut interpelare, mai ales în privința Dorohoiului, unde este un nepot al unui amic al meu, dar nu am zis nimic, fiindcă mi s-a spus că și-a dat demisiunea. Dar ia să văd că-l menții și atunci să vezi ce am să zic.¹²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888,
nr. 25, p. 330, col. 2 – 3; nr. 26, p. 337, col. 2 –
p. 341, col. 1; col. 3 – p. 342, col. 2.

NOTE

¹ Take Ionescu interpelase asupra „scandalurilor“ din județul Fălciu. Nicolae Cișman, omul guvernului, în ciuda proastei reputații pe care o avea (între altele fusese implicat într-un proces de omor) desfășura o febrilă activitate în județ pentru neutralizarea opoziției. Reușise să creeze un asemenea climat de nesiguranță, cu atacuri, spargeri de geamuri, dizolvarea adunărilor opoziției încât însuși lui Kogălniceanu, originar din județ și bucurându-se de un prestigiu necontestat, „îi era frică“ să se mai ducă acolo. T.I. citase o serie de incidente, persoane agresate, articole incendiare la adresa opoziției apărute în foaia locală „Prutul“ din decembrie 1887. La Dorohoi se petrecuseră fapte asemănătoare, patronate de prefectul Cortazi. Acesta trimisese unui subaltern un ordin astfel redactat: „A nu se lăsa pe tânjeală și a lua toate precauțiile ca în județul Dorohoi nimeni să nu se ducă la întrunirea opoziției de la Botoșani“. Radu Mihail, ministrul de Interne, contestase faptele. Ancheta stabilise că la Huși geamurile fuseseră „sparte pe dinăuntru“. Amintise apoi o serie de incidente violente în alegeri începând cu anul 1870. Cu referire la Dorohoi, spusese că prefectul și-a oferit demisia. Cât despre circulara pomenită de Take Ionescu, mărturisise că nu înțelege cum o putuse trimite prefectul. K. i-a observat: „Oricum a dat-o, a dat-o rău și trebuie pedepsit“. Ministrul avansase ideea că ea poate fi explicată doar prin teama ca țărani „să nu năpădească la Botoșani, ațâțați fiind de capii opoziției“.

² Vezi K., *Opere*, V, *Oratorie*, III, partea a I-a, Introducerea.

³ Iată relatarea din „L'indépendance roumaine“ din 4/16 iulie 1880, pagina 2 ca și discursul rostit cu prilejul prezentării:

„M. Kogălniceanu à Paris.

On lit dans le «Mémorial diplomatique»:

«Arrivé à Paris à la fin de la semaine dernière, l'envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire de Roumanie, M. Michel Kogalniceano, après avoir vu M. de Freycinet dans la journée de lundi, a été admis, avant hier jeudi, à présenter ses lettres de créance, en audience publique, au président de la République.

La présentation a eu lieu avec le cérémonial usité dans les grandes occasions, bien que les ambassadeurs seuls y aient droit. L'avant veille, M. Mollard, introducteur des ambassadeurs et chef du protocole, était venu prévenir l'envoyé roumain que l'audience serait pour deux heures et que les voitures de la présidence viendraient le prendre, ainsi que le personnel de sa légation, pour le conduire à l'Elysée. A 1 heure $\frac{3}{4}$ précis, les voitures du Palais, que tout Paris connaît, avec laquais devant et derrière, s'arrêtaient devant le domicile particulier de M. Kogalniceano, boulevard Malesherbes, et M. Mollard, que M.M. Ghyka et Lahovary, secrétaires de la nouvelle légation, reçurent au bas de l'escalier, vint dire au diplomate roumain que le chef de l'Etat l'attendait.

M. Kogalniceano, qui portait le grand cordon de l'Etoile de Roumanie, sans aucune autre décoration, entra seul dans une voiture avec M. Mollard. M. Emile Ghyka, premier secrétaire, M. Lahovary, second secrétaire et le capitaine Statesco, attaché militaire, tous en uniforme, se placèrent dans une autre voiture. Arrivé à l'Elysée, où on lui rendit les honneurs militaires, M. Kogalniceano et sa suite furent aussitôt introduits auprès de M. Grévy, qui avait près de lui M.M. Lichtenstein et Weis, l'un chef d'escadron, l'autre lieutenant d'infanterie, tous les deux attachés à la personne du président de la République. L'introducteur des ambassadeurs présenta l'envoyé roumain qui s'exprima en ces termes:

„Monsieur le Président,

Son Altesse Royale le prince Charles I-er, ayant bien voulu me nommer son envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire auprès du Gouvernement de la République Française, j'ai l'honneur de vous remettre les lettres qui m'accréditent en cette qualité.

Je suis fier, Monsieur le président, d'avoir été désigné pour être le premier représentant officiel de la Roumanie indépendante auprès de la généreuse nation qui a tant fait pour assurer notre existence politique.

Jusqu'ici le puissant appui de la France ne nous a jamais fait défaut. J'ose espérer qu'il nous sera continué sous le gouvernement du républicain droit et sincère qui préside à ses destinées.

Elève des écoles françaises, j'ai appris dès ma jeunesse à chérir la France comme une seconde patrie; et c'est avec bonheur que j'emploierai tous mes efforts à conserver à mon pays des sympathies qui lui sont précieuses ainsi qu'à resserrer des liens auxquels Monseigneur le Prince de Roumanie attache le plus haut prix.“

Le Président de la République répondit en affirmant les sympathies de la France pour la Roumanie et en donnant l'assurance de ses sentiments personnels de profonde estime et d'amitié pour la personne du prince Charles. Il insista sur la bravoure de l'armée roumaine ainsi que sur les progrès rapides dont la principauté donne l'exemple et s'attacha à donner à son discours un caractère de simplicité cordiale tout à fait flatteur.

Après avoir été présenté à Madame et à Mademoiselle Grévy, par qui elle fut aussi reçu avec grâce et cordialité, la mission roumaine fut reconduite avec le même cérémonial au domicile du ministre.»⁴

⁴ Vezi K., *Opere*, V, *Oratorie*, III, partea a II-a, p. 89 și urm.; p. 252 și urm.; p. 281 și urm.; p. 301 și urm. ca și Introducerea noastră la volum.

⁵ Vezi K., *Opere*, V, *Oratorie*, III, partea a III-a, p. 27 și urm.

⁶ Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a I-a, p. 97 și urm.; p. 101 și urm.

⁷ Vezi K., *Opere*, V, *Oratorie*, II, partea a II-a, Introducerea noastră.

⁸ Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a IV-a, p. 132 (nota noastră).

⁹ Vezi apărarea lui Mârza și în trecut, în K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a II-a, p. 239.

¹⁰ E vorba de unirea definitivă din punct de vedere administrativ a Moldovei cu Țara românească.

¹¹ C. Dimitrescu protestase împotriva caracterizării de „zestre guvernamentală” făcută unor deputați tineri. Susținuse apoi cu vehemență că nu există nici un pericol social ci numai lupte politice. În încheiere își exprimase uimirea că un om politic de capacitatea lui K. putuse subscrie manifestul opoziției, provocând „aplauze prelungite ale membrilor Adunării”, cum consemnase stenograful.

¹² În încheiere luase cuvântul primul ministru I.C. Brătianu care, apărând linia de conduită a partidului național liberal, declarase că niciodată „nu a paralizat activitatea lui Kogălniceanu” în județul Fălciu, nici chiar atunci când acesta „s-a lepădat” de unii colaboratori ai săi. Terminase apoi dramatic: „Niciodată nu m-am coborât atât de jos, încât să fac șicane în viața politică și chiar privată a unui om care a făcut țării servicii ca acelea ce i-ai făcut dumneata. (*Aplauze.*) Ți-am recunoscut întotdeauna meritele, ți-am dat și-ți voi da cât voi trăi considerațiunea ce ți se cuvine.” (*Aplauze prelungite.*)

*Despre alegerile de la Galați**

Domnilor, vocea mea nu cred că a obosit timpanul onor. Adunări, căci până astăzi n-am zis în această Adunare un singur cuvânt, afară numai de a fi cerut cuvântul în două împrejurări unde aveam datoria de conștiință să iau cuvântul – datorie ca vechi ziarist și totodată ca pășit – să zic și eu un cuvânt în cestiunea arestării domnului Panu.¹ S-a închis discuțiunea fără măcar ca onor. Cameră să se pronunțe dacă-mi dă cuvântul sau nu. Cred că aceasta a fost o nebăgare de seamă sau că n-am fost auzit de la birou. Așadar, fără să aduc cestiunea pe tapet, protestez cu toate acestea în contra nedreptăței ce mi s-a făcut; și de aceea-mi rezerv dreptul de a vorbi atunci când Camera va fi constituită.

* Ședința din 18 februarie 1888.

Astăzi onor. domn Catargiu a făcut un apel la mine², ca martor despre cele petrecute la Galați. Eu am rugat pe domnul Catargiu, chiar fiind la Galați, să binevoiască a nu vorbi de atrocitățile de la Galați, pentru că sunt dator să protestez că nu s-au comis atrocități. (*Aplauze prelungite.*)

Nu aplaudați, domnilor, fiindcă știți că sunt nepărtinitor și nu aparțin nici majorității, nici minorității, ci-mi păstrez dreptul să spun lucrurile așa cum sunt și când va veni în discuțiune alegerea de la Galați³, cred că însuși domnul Catargiu va veni să confirme adevărul multor din cele ce voi spune eu și tot atunci voi face apel și la domnul Fleva, care-mi zicea mai deunăzi cum că nu are decât să adreseze complimentele sale acelui prefect, adăugând că ar fi fost de dorit ca pretutindeni să fi fost asemenea prefecti.

Domnul N. Fleva: Am zis că între toți prefectii domnului Brătianu, domnul Peride e cel mai bun. (*Zgomot.*)

Domnul președinte⁴: Eu nu mai pot prezida cu atâtea dialoguri și întreruperi. (*Zgomot.*)

Respect mult pe domnul președinte și ar trebui ca și domnia sa să vadă că eu nu sunt aci un element de dezordine; dar cu toate acestea, de multe ori uitându-mă la acei tineri, mi-aduc aminte, după cum cred și domnia ta îți-aduci aminte de acei ani cari nu mai revin și când și noi făceam ca dâșii: prin urmare eu mă văd întrânșii așa cum eram și eu odinioară. (*Nu se aude.*)

Domnilor, când va veni alegerea de la Galați⁵, [î]mi păstrez dreptul de a vorbi și a arăta că excesele nu se fac totdeauna numai de o parte, ci și de cealaltă. Dator sunt însă să spun de pe acum că ceea ce a fost la Galați, aiurea nu a fost și mai ales [î]mi rezerv dreptul să vorbesc despre cele întâmplate la Fălciu. Întreb pe domnul ministru de Interne: Ce popularitate așa mare avea domnia sa în Fălciu, ca deodată să iasă alesul Fălciului în unanimitate?⁶ (*Zgomot, aplauze din partea minorității.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888,
nr. 8, p. 95, col. 3 – p. 96, col. 1.

NOTE

¹ Vezi infra. p. 181.

² Lascăr Catargiu spusese că la alegerile pentru colegiul I Galați ministrul de Război emise un ordin pentru trimiterea locotenentului Ionescu la Craiova, „pentru ca să nu voteze, fiind în îndoială guvernul de votul său“. Îl luase martor pentru aceasta pe K.

³ Iată o relatare din „Vocea Covurluiului“ din 16 ianuarie 1888, p. 2, an. XVI, nr. 3546, privind campania electorală la Galați:

Domnul Kogălniceanu la Galați

După cum am anunțat, ieri la trei ore a avut loc în sala Alcazar întrunirea publică provocată de domnul Mihail Kogălniceanu. Tot ce poate conținea printr-o mare îngheșuială acea sală, cea mai mare din oraș, era deja la locul său de pe la două și jumătate ore. Cei ce au venit mai târziu, au trebuit să renunțe de a-l mai asculta. Totuși, la o mie de cetățeni, din toate clasele societății, cari veniseră mai curând, au putut asista la întrunire.

Domnul Kogălniceanu sosi pe la orele 3 și un cuart și fu primit în aplauzele asistenților. Domnia sa, luând cuvântul, mulțumi cetățenilor de graba ce au pus a răspunde la apelul său. Spuse că cunoaște Galații de mai mult de jumătate secol, de la începutul carierei sale politice. De atunci multe suvenire plăcute îl leagă de Galați.

„În viață un om de stat, a zis domnul Kogălniceanu, întâmpină multe adversități. N-am uitat și nu voi uita niciodată și viu și azi a exprima recunoștința mea gălățenilor că în una din acele adversități la Galați am găsit singurul refugiu. Când am fost exclus din Constituantă, pentru că rămăsesem ministru credincios al domnitorului ieșit din sânul dumneavoastră, de două ori gălățenii m-au retrimis cu majorități din ce în ce mai mari până ce au forțat pentru mine ușa Constituanței. O astfel de amintire, a adaos domnul Kogălniceanu, nu se uită niciodată și încă o dată sunt mulțumit că mai am ocaziunea de a vă mulțumi. Astăzi viu din noua a vă cere sufragiile. Mă prezint dumneavoastră ca individe independent. Nu cer voturile nici a guvernanților, nici a conservatorilor, nici a dizidenților; cer voturile gălățenilor. După o jumătate secol de viață publică în care am avut fericirea a îndeplini atâte acte mari, sper că-mi veți face onoarea a mă alege în această calitate.“

Domnul Kogălniceanu a zis că nu se prezintă nici ca guvernamental, nici ca opoziționist unit ci ca simplu Kogălniceanu, ca amic al Galaților. Voiește a fi ales în asemenea condițiuni. Domnia sa arată apoi diferitele cestiuni în cari au fost în joc interesele Galaților, pe a căror apărare n-a ezitat niciodată a o lua în toate ocaziunile. A spus că a combătut și va combate totdeauna guvernul în cestiunile ce i se vor părea vătămătoare intereselor naționale; dar când e vorba de cestiuni vitale pentru țară, să i se permită domniei sale, om bătrân de stat, care trebuie să privească mai mult spre mormânt, să se gândească și la ceea ce are să fie mâine. „E ușor a dărâma, dar e greu a zidi“, a zis domnul Kogălniceanu.

Domnul Kogălniceanu a recomandat alegătorilor gălățeni să cerceteze bine viața publică a celor ce le solicită sufragiile, dacă au un trecut politic, iar dacă n-au să le observe purtarea lor socială, caracterul lor. Să n-aleagă decât oameni care le vor prezenta garanții suficiente că la ocaziuni grele vor ști să se opună guvernului, iar nu numai să se încline cu servilitate la orice încruntare de sprânceană a celor puternici. „Astfel de oameni vă vor reprezenta cu demnitate.“

Domnul Kogălniceanu a enumerat apoi diferitele reforme generale ce sunt de îndeplinit și diferitele cestiuni ce interesează Galații în parte, îndemnând pe alegători a întreba pe cei ce le pretind voturile cari sunt vederile lor în aceste cestiuni și să nu aleagă decât pe acei ce vor da probe că le înțeleg și le vor apăra bine și cu deosebire că vor fi independenți.

Se înțelege că n-am putut reproduce decât în trăsături mari discursul domnului Kogălniceanu, care a fost întrerupt de numeroase aplauze. Întrunirea s-a desfășurat pe la orele patru și jumătate: Cronica locală.

⁴ Președintele Adunării era V. Jorji.

⁵ M.K. fusese ales pe lista independenților, la colegiul I, alături de fiul său Ion, col. C. Filitti, I. Poenaru Bordea, C. Politimos și N. Bibescu.

⁶ Lascăr Catargiu recuzase spusele lui K. El se abținuse să califice practicile administrației în alegerile de la Galați, mărginindu-se să vină cu câteva fapte. Dar pentru că K. îl ațâțase, promitea ca în clipa „când va veni această cestiune în discuțiune, voi arăta atunci cum modelul de prefect al domnului Kogălniceanu a făcut toate soiurile de fanariotismuri contra opozițiunei”.

*Se pronunță asupra alegerii de la colegiul III Iași
în persoana lui Leonida Panopol**

Eu n-ași fi luat cuvântul deloc dacă n-ași fi auzit pe onor. domn Ianopol¹ susținând o teorie din cele mai... Să mă ierte onor. meu fost amic domnul Iepurescu, că întrebuițez cuvântul domniei sale, din cele mai teribile. (*Ilaritate, aplauze.*)

Această subtilitate, că n-are Camera dreptul să se ocupe decât de contestațiunile făcute de cei cari au suferit o nedreptate, este contrarie regulamentului nostru.

Regulamentul zice că orice deputat are dreptul, acolo unde găsește strâmbătate, să ridice contestațiune. Onor. candidat care și-a depus buletinele, care a făcut declarațiune la tribunal, deodată se face nevăzut. Și nu trebuie să cercetăm noi aceasta? Ce? Pentru că este la mijloc un țaran? Ei bine, domnilor, eu cred că dacă noi ne vom ocupa serios și guvern și Cameră, ca să ridicăm nivelul instrucțiunii țăranilor, atunci colegiul III are să fie colegiul cel mai independent, unde persecuții vor putea fi aleși.

Vine în luptă, domnilor, un partid care-și are importanța lui; însuși principele de Bismarck în Parlamentul german a recunoscut importanța socialiștilor și marea misiune a lor de a emite și dezvolta idei pe cari apoi oamenii politici să le traducă în fapte...

Domnul P. Carp: Dar ce e vinovat Panopol? (Râsete.)

Nu e deloc vinovat și eu însumi l-ași sprijini, dar ce să fac? Se zice că candidatul opus ar fi fost arestat în ziua alegerii.

* Ședința din 20 februarie 1888.

Domnul L. Panopol: Eu însumi v-am încredințat, domnule Kogălniceanu, că însuși candidatul [î]și împărțea biletele. (*Zgomot.*)

Ați văzut, domnilor, cum un țăran spunea domnului Fleva: Vino la Gorj să-ți arăt eu ce vor țăranii. Ei bine, de ce nu credeți că și la Iași s-ar putea găsi un țăran, care ar voi să fie ales? De ce s-a arestat unul din candidați în ziua de alegere chiar? Puteți spune că nu există ordin dat; tot astfel se spunea de un ministru cum că n-ar fi dat ordine pentru arestarea domnului Panu² și cu toate acestea la Verești se găsea un subprefect care-l aștepta. (*Râsete.*)

De aceea, domnilor, eu sunt de părere ca și această alegere să fie suspendată. Ce? Nu găsiți domniile voastre motive de ajuns pentru că n-a fost contestat din localitate? Apoi eu am văzut aci în Camera contestațiunii făcute pe câte o foaie de hârtie, cari au fost luate în considerațiune. (*Ilaritate.*)

Așadar, domnilor, sunt de părere că alegerea domnului Panopol trebuie lăsată la urmă; lăsați și pe domnul Panopol să aștepte, cum ați lăsat pe atâți alții și domnia sa va fi în bună companie, va fi în companie cu domnul Dim. Brătianu, cu domnul Grigorescu, un veteran al partidului liberal, va fi în companie cu domnul Mavrocordat, cu domnul Filipescu³, în fine în compania numelor celor mai mari. Se vor amuza foarte bine cu toții într-o asemenea societate.⁴ (*Aplauze, ilaritate.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888,
nr. 10, p. 133, col. 2 – 3.

NOTE

¹ Alegerea lui Leonida Panopol la colegiul III Iași fusese contestată; V. Morțun citise în Adunare o contestație în care, între altele, se susținea că „domnul Mihail Măgdici, candidatul partidei muncitorilor, a fost scos afară din sala de vot și arestat în ziua alegerii“. A.D. Xenopol, raportorul comisiei de validare, ceruse respingerea contestației deoarece nu fusese făcută personal de candidat și nici nu era susținută „de oarecari fapte“, așa cum era uzanța în asemenea cazuri.

² Vezi *infra*, p. 181.

³ Dimitrie Brătianu fusese contestat la colegiul I Prahova deoarece 24 de buletine de vot fuseseră împăturite în două nu în patru cum cerea regulamentul. C. Grigorescu se aflase în aceeași situație la același colegiu. Alegerea celor doi fusese contestată cu 111 voturi pentru și 49 împotrivă încât cazul urma să fie analizat ulterior. Emil Mavrocordat, candidat la colegiul I Iași, nu întrunise majoritatea necesară (îi lipsise un vot, anulat de biroul electoral). Gr.N. Filipescu candidase la colegiul III Brăila și împo-

triva lui exista o contestație că și-ar fi mituit alegătorii și „hârdaie de vin și rachiu erau în acel local în tot cursul zilei de votare“. Reclamanții conchideau că „nu reprezentant al nostru este domnia sa ci reprezentantul pungei sale“. Contestația a fost luată în seamă cu 92 de voturi pentru și 50 împotriva, urmând să se decidă, ca și pentru cazurile precedente, la urmă.

⁴ Contestația a fost respinsă cu 102 voturi pentru și șapte împotriva.

*Elogiu pentru Alexandru Ioan Cuza. Cu ocazia
validării mandatului de deputat al fiului adoptiv
al acestuia, Alexandru Cuza**

Domnii mei, nimeni nu va putea osândi pe țăranii cari au fost conduși la Plevna, dacă și ei, aducându-și aminte de gloria care a încoronat drapelul armatei române, n-ar fi mândri că au făcut parte din acea armată și n-ar fi recunoscători acelor cari i-au dus la glorie. Nimeni nu poate să osândească pe acei țărani, altădată soldați, pentru păstrarea recunoștinței către acela care i-a făcut să fie mândri ca soldați români că și-au vărsat sângele pentru patria română.

Astfel, nimeni, cred, nu poate să voiască rău țăranilor pentru această manifestare de recunoștință către acela care, cu sfârâmarea tronului său, a dat pământ țăranilor. Oricine trăiește la țară știe că numele lui Cuza Vodă e o legendă printre populațiunea țărănească. Nu trebuie dar să ne mirăm dacă fiul lui Cuza a găsit alegători favorabili candidaturii sale între țăranii mehedințeni¹, țărani cari de la 1866 până astăzi pururea au iubit acest nume, pururea au fost recunoscători, nu numai către memoria Domnului Cuza, dar și chiar către acei cari au servit cu acel Domn.

Nu pot dar să văd eu în ceea ce au făcut țăranii din Mehedinți ceva nedrept, nerecunoscător și mai cu deosebire ceva dependinte sau supus influențelor, sfaturilor și uneltirilor străine. Eu am convingerea că, nu numai acolo, dar oriunde și-ar fi pus candidatura principele Cuza, ar fi fost ales. Așadar, pentru mine, alegerea aceasta este expresiunea sinceră a voinței țăranilor din Mehedinți.

Mă opresc aci în privința apărării alegerii făcute de acest colegiu. Ar fi în mare încurcătură cum să invalideze această alegere acei cari ar

* Ședința din 20 februarie 1888.

fi propus invalidarea. Noroc însă că alesul însuși ne-a scos din acea încurcătură.

Domnul N. Blaremborg: Încurcătură pentru dumneata poate. Aci e vorba de validarea alegerii unui deputat, iar nu de validarea unei alegeri de domn sau rege... (*Zgomot.*)

Voiți, onorabile domn, să-mi stricați timpanul? Nici nu știți unde am să ajung și domniile voastre loviți în pupitru.

Domnul N. Blaremborg: Vă cer scuze pentru mișcarea aceasta involuntară care a produs zgomotul, dar nu și pentru cuvintele mele, pe cari le mențin și dacă mi se va da cuvântul, veți vedea că nu domniile voastre aveți cel din urmă cuvânt.

Vin acum la scrisoarea de demisiune și aci să-mi permită purtătorul numelui Cuza să nu aprob nicidecum scrisoarea pe care a adresat-o către alegătorii lui, pentru că alegătorii lui nu s-au gândit deloc la manifestațiune și la parfumul de pretendent care transpiră în acea scrisoare.² (*Aplauze.*)

Noi când am ales pe colonelul Cuza ca Domn³, și sunt încă moldoveni chiar aici cari știu că nu am ales pe un Domn pământean care să facă, cum se zice pe franțuzește, *faire souche*, care să facă dinastie; l-am ales în condițiunile de atunci și în conformitate cu dorințele divanului ad-hoc, l-am ales cu anume scop: Ca să aplice, ca să pună în lucrare cele patru dorințe ale divanului ad-hoc, dorințe pe cari noi exprimându-le nu am consultat numai entuziasmul inimei noastre, nu ne-am entuziasmat deloc pentru un ce necunoscut, dar ne-am rostit cu sânge rece, cu minte întregă, ca să precurmăm certele cele mari cari erau între marile familii boierești ale țării pentru domnie; socotind că domnul străin va tăia poftele, după cum în adevăr în mare parte s-au tăiat, căci acum vedem schimbate în certe pentru ministerie, acele certe cari înainte erau pentru domnie. (*Aplauze.*)

Sub domnia lui Cuza s-au făcut manifestațiuni în favoarea domniei pământene, manifestațiuni din partea partidului radical democrat, care zicea că mai bine e să ne mulțumim cu ceea ce avem; că domnia pe viață era o președinție pe viață, iar nu o dinastie. Domnul Cuza însă nu s-a lăsat să fie ademenit de aceste idei și precum judeca Vodă Știrbei în exilul său, precum judeca chiar Mihalache Sturdza, care în anii din urmă ai vieții sale la Paris, eu fiind ministru al României acolo, mi-a arătat chiar memoriul ce l-a dat principelui de Prusia, astăzi împărat al Germaniei și în care pledează pentru principele străin; tot așa și Vodă Cuza, întotdeauna a cău-

tat să realizeze această idee.⁴ Va veni timpul când se vor găsi scrisorile cari i s-au luat la 11 februarie și asupra cărora guvernul a numit o comisiune ca să le cerceteze, dar cari au dispărut după ce comisiunea și-a făcut lucrarea. Cred însă că se vor găsi, dacă nu aci, cel puțin aiurea.

Într-un memoriu adresat Împăratului Napoleon, el singur cerea ca cât mai curând să se înțeleagă cu puterile pentru darea unui principe străin, arătând că el se simțea că nu poate să o ducă până la sfârșit, cu toate că emancipase o parte din popor și cu toate că în multe ocaziuni se arătase că era român și că era mândru de acest nume în urma faptelor făcute de dânsul, cum e, de exemplu, izgonirea călugărilor greci⁵ și altele.

Cu această ocaziune să-mi permiteți, domnilor, să mai citez încă un fapt, pe care e bine să-l cunoașteți, căci nu se găsește scris nicăieri. După 11 februarie, domnul Cuza a fost acuzat, chiar prin un ordin de zi, cum că ar fi fost răsturnat din cauză că vânduse țara rușilor. Acei însă cari cunosc bine lucrul știu că Cuza n-a avut nici sprijin de la Rusia și că această putere a fost și ea împreună consimțitoare la răsturnarea lui; iar că cuvântul răsturnării a purces de la Paris. Rusia vedea rău pe Vodă Cuza și aceasta în adevăr era natural, pentru că el dezlegase nodul gordian al secularizării moșielor monastirești în contra voinței Rusiei. Rusia mai vedea rău pe Vodă Cuza și din cauza unor reforme cerute de știință pe cari el voia să le introducă în calendarul nostru și în cari reforme Rusia vedea o tendință de a trece de la ortodoxism la catolicism. Când împăratul Napoleon a arătat Cabinetului de Petersburg cum că Franța nu mai poate sprijini pe Cuza, mai ales că se pregătea și o revoluțiune în țară și cerea consimțământul Rusiei, Rusia a răspuns că Napoleon poate să facă ce va voi, fără a se teme de opozițiunea Rusiei. Aceasta am spus-o pentru îndreptarea istoriei.

Era dar natural ca fiul lui Vodă Cuza, fiu prin adopțiune, căci nu e fiu legitim, să fie mândru de numele ce poartă. Cu mare durere însă văd că el, în loc să ridice numele părintelui său, [î]l înjosește când vine și pretinde că reforma socială a împrumutării țaranului nu era o lege, un act mare care a purces din rărunchii națiunii și pe care el numai și l-a însușit ca domn, și că întru aceasta Vodă Cuza n-a făcut decât să imiteze pe Alexandru II al Rusiei (*aplauze*) făcând din Vodă Cuza un plagiator sau un rău copist.

Ca fost ministru al acelui Domn mă simt dator să protestez în contra înjosirii ce i se face de către fiul său.

Cestiunea țăranilor n-a fost adusă la noi nici din Austria, unde s-a rezolvat la 1848, nici din Germania, unde s-a rezolvat la 1812, nici din Rusia. Era o cestiune care se impunea și care treptat ajunsese la timpul rezolvării.

Domnul Al. Vlădescu: A fost prevăzută de partidul liberal la 1848.

Ia lasă-mă, domnule, cu 48 al dumitale; au fost mai de mult alții, a fost Grigore Ghica cel bătrân⁶, a fost după acela, celălalt Grigore Ghica, a fost Mavrocordat și alții cari au făcut de mult încă ceea ce Împăratul Alexandru II a făcut la 1863. Împăratul Alexandru, înainte de a da pământ, a făcut reforma cea mare pentru care populațiunea rusească-i zice Sfântul Alexandru, căci a emancipat din robie 30, 40 milioane de oameni, fiindcă acolo nu se socotea averea cuiva după întinderea pământului, ci după numărul sufletelor, cum era și la noi robii țigani când se zicea: Are atâtea suflete de robi. Alexandru II a făcut întâi emanciparea sufletelor și apoi a făcut emanciparea brațelor. Și pot să vă spun că atunci când guvernul Rusiei a voit să facă emanciparea pământului în Basarabia, s-a adresat la noi ca să-i dăm legea lui Cuza din 15 august 1864.

Domnilor, eu nu voiesc să ating întru nimic marile merite ale marelui monarh, care în adevăr este sfântul poporului rusesc. Oricine l-a cunoscut nu putea decât să-l stimeze și să-l iubească și aceasta sunt dator să o zic, cu toată rana ce ne-a făcut nouă în privința Basarabiei, căci era un monarh mare și iubea poporul și a făcut pentru el mai mult decât toate republicele din lume.

Dar Vodă Cuza nu avea nevoie să ia model de la Rusia; el era vechi proprietar și vechi răzeș în Moldova și cunoștea de aproape starea țăranului român; știa că țăranul ajunsese la atâta înjosire încât numele de român însemna rob. El care jucase un rol la 1848, știa foarte bine că această cestiune nu mai răbda întârziere și cunoștea pe marii cetățeni cari pusese ră semnul înainte mergător pentru emanciparea țăranului român. Fusese Heliade, Tell, mai înainte de dâșii Vladimirescu; în Moldova Tăut, Costachi Negri, mai pe urmă Golescu, Bălcescu, Vasile Boerescu, Grigore Cuza bătrânul și alții.

La divanul ad-hoc în Moldova cestiunea rurală⁷ s-a cercetat și cercetarea au făcut-o țăranii la 1848.⁸

În Moldova este Costachi Negri, care s-a dat jos de la tribuna președinției și a mers între țărani și pe țărani i-a chemat să subscrie moțiunea pentru emanciparea muncii țăranilor. Costachi Negri dar, marele sfetnic

al lui Cuza, este care l-a împins la emanciparea țăranilor și eu am avut onoarea de a fi executor.

În Consiliul de stat a fost Costache Bosianu, a fost onor. domn Vernescu, a fost domnul Calimach Papadopolu, care este aci și alții cari mai trăiesc și aceștia au dezbătut legea; ei vor mărturisi că în intențiunea lui Vodă Cuza n-a fost nimic străin, n-a fost nici o copie, nici o lingușire; a aplicat ca domnitor o reformă cerută de țara întreagă și care a fost studiată de distinse capete, prin lucrările și prin sfaturile tuturilor oamenilor cari se ocupaseră cu această cestiune.

Protestez dar și cred că osemintele acelui domn mare protestează în contra celor zise de fiul său, cum că el a copiat în această reformă pe care a dat-o țării pe monarhul Rusiei. (*Aplauze.*)

Nu vorbesc de persoana mea, dar sunt dator să restabilesc adevărul faptelor, în interesul istoriei și pentru respectul memoriei unui mare domn, cel de pe urmă domn pământean, acela care singur a zis că domnia pământeană și-a trăit traiul, căci domnia pământeană, în situațiunea actuală, nu poate aduce ceea ce poate aduce domnia unui suveran străin.

Nu fac o lingușire suveranului străin, recunosc că au fost greutăți mari și sunt greutăți mari la noi, precum a fost în Suedia și în Ispania și precum a fost în timpuri mai depărtate în Franța sub Ludovic al XIV și în alte țări; dar în fine, în fața împrejurărilor în cari mai cu seamă se găsesc statele mici cari nu se pot apăra singure, sunt dator să declar că chiar în epoca noastră contemporană am avut asemenea greutăți; dacă noi în timpul rezelului din urmă dintre ruși și turci, n-am fi avut pe Carol de Hohenzollen pe tronul țării noastre, ocrotit de familia cea mare a lui (*aplauze*), nu știu dacă am fi putut să menținem instituțiunile și libertățile noastre intacte, cu tot spiritul de ordine, cu toată liniștea care a predominat în timpul trecerii armatei ruse prin țara noastră. (*Aplauze prelungite.*)

Încă odată dar regret din toată inima că principele Alexandru Cuza nu cunoaște istoria contemporană și n-a avut un singur om lângă dânsul care să-i arate cum este această istorie. (*Aplauze prelungite.*)⁹

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888,
nr. 10, p. 134, col. 3 – p. 136, col. 2.

NOTE

¹ Alexandru Cuza fusese ales de colegiul III Mehedinți, unde obținuse 240 de voturi din 547 exprimate (285 le luase Ion Ștefănescu). Secțiunea Adunării validase man-

datul dar K., după spusele raportorului G. Russu, „a declarat că nu se crede în drept a păși la verificarea unei alegeri anulate prin însăși retragerea alesului, păstrându-și dreptul de a dezvolta și în Cameră motivele pentru care nu crede că este trebuință de a se verifica alegerea făcută în persoana prințului Alexandru Cuza.“

² Scrisoarea fiului lui Cuza, trimisă din Cannes, la 1 februarie 1888, suna astfel: „Mon élection est un nouvel hommage rendu à la mémoire de votre bienfaiteur, feu la prince Alexandre Jean Couza. Vous n'avez pas oublié qu'au moment où le généreux empereur Alexandre II brisait les chaînes de vingt millions d'orthodoxes, mon père n'a pas voulu que la honte de l'esclavage pesât sur le seul nom roumain; il a affranchi votre travail et vous a rendu maîtres de votre sol. Vous n'avez pas oublié non plus quel langage hautain le dernier des princes indigènes savait tenir aux étrangers lorsqu'ils tentaient de s'immiscer dans les affaires du pays. C'était là le sens des suffrages qui à deux reprises, en 1869 et 1870, se sont portés sur le nom de mon père au lendemain de sa chute; c'est là ce qu'affirme une fois de plus mon élection d'aujourd'hui. Comme fils et comme roumain, je vous remercie. J'accepterais avec joie l'honneur de représenter dans le Parlement les intérêts de la classe rurale. Toutefois, je ne saurais siéger dans une assemblée dont le président sera sans doute ce même parjure qui a trahi le prince confié à sa garde. Electeurs, votre confiance m'impose un devoir sacré, celui de travailler sans relâche à connaître tous vos besoins et de me tenir prêt à répondre un jour à un nouvel appel; ce devoir, votre élu n'y faillira pas. Vive la Roumanie! Vive le paysan roumain!“ (publicată în broșura *Lettre du prince Couza à Monsieur Kogalniceano*, Paris, 1888, p. 5-6).

³ Vezi, între altele, K., *Opere*, III, *Oratorie*, I, partea a I-a, p. 112 și urm.

⁴ *Ibidem*, p. 116, nota 2.

⁵ Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a I-a, p. 52, nota 9.

⁶ E vorba de Grigore al III-lea Ghica, cel ucis de turci în 1777, care a dat așezământul din 1766 prin care a redus claca de la 24 la 12 zile pe an; apoi de Grigore al IV-lea Ghica, domnitorul Moldovei din anii 1849-1856, care prin așezământul din 1851 a adus însemnate corective Regulamentului Organic. În fine, Constantin Mavrocordat, domnul fanariot care a domnit în cele două țări românești între 1730 și 1769 și care a abolit șerbia.

⁷ Vezi K., *Opere*, III, *Oratorie*, I, partea a I-a, p. 75 și urm.

⁸ Vezi amănunte la Stan Apostol, *Le problème agraire pendant la révolution de 1848 en Valachie*, București, 1971.

⁹ Discursul lui K. a provocat iritarea fiului lui Cuza care, din exilul confortabil de pe coasta franceză, i-a trimis acestuia o scrisoare sub forma broșurii amintite la nota 2. El respinge toate aserțiunile lui K., folosind însă un ton ce adesea frizează insolența. În plus, apără cauze pierdute. Așa, bunăoară, îl elogiază pe țarul Alexandru al II-lea: „En rendant justice à la mémoire d'un grand prince démocrate, j'ai tenu à protester contre les calomnies dont l'ont abreuvé nos politiciens sous prétexte qu'il nous avait ravi la Bessarabie. N'avez-vous pas reconnu vous même, à maintes reprises, qu'il envisageait cette question avec son esprit d'équité et sa grandeur d'âme habituels et se déclarait prêt à nous offrir les plus magnifiques dédommagements? Seuls les faiseurs qui, dans un but de popularité malsaine, ont caché la vérité au pays, sont responsables du tour désastreux qu'a pris cette déplorable affaire.“ Găzduit de francezi, tânărul Cuza sare năbădăios în apărarea lor, negând că aceștia ar fi contribuit la detronarea tatălui său, dar trebuie să admită, ceea ce de altfel susținuse și K., rolul lui Napoleon al III-lea în această privință:

„Sans doute, Napoléon III, irrité de ce que mon père ne voulait pas servir d'instrument aveugle à sa politique aventureuse, a favorisé sa chute“. Mare admirator al Rusiei și al politicii sale, fiul principelui Cuza forțează din nou-nota, oferind un clișeu *avant la lettre* al prieteniei indestructibile româno-ruse, care ar fi constituit „testamentul politic“ al tatălui său: „...il était convaincu que l'amitié de la Russie pouvait seule nous permettre de réaliser un jour notre idéal national, l'hégémonie de notre race sur les deux versants des Carpathes. Au moment même de sa chute, il avait enfin réussi à amener cette entente cordiale, qui, grâce aux événements d'Italie et de Bohême, eût pu bientôt porter ses fruits; vous ne pouvez l'ignorer, Monsieur, bien que le prince vous eût depuis quelques mois déjà écarté de ses conseils; l'arrivée au pouvoir d'un homme universellement estimé [Nicolae Krețulescu – n.n.] allait sceller cette alliance intime avec la Russie qui est le testament politique de mon père“. La imputarea că folosește un ton de „pretendent“ în scrisoarea către țărani mehedinteni, Alexandru Cuza junior uită buna cuviință și exclamă furios: „Les termes *prétendant* et *dynastie indigène* que vous employez sont donc impropres; ils ne s'expliqueraient que par une ignorance dont je vous crois incapable ou par une de ces absences de mémoire que votre grand âge excuse... je vous serais reconnaissant de ne plus mêler désormais le nom de mon père à vos digressions sur le passé; vous m'obligeriez à vous répéter que vous viviez depuis vingt-deux ans sur la popularité du prince Couza et qu'il este grand temps de débarasser sa mémoire de la solidarité compromettante que vous lui imposez. Vous avez été au nombre de ses ministres, soit; mais à chacun suivant ses oeuvres. N'oubliez jamais que si en décrétant la loi rurale et en provoquant toutes les colères qu'elle devait soulever, Alexandre Jean I-er a joué sa couronne, vous, en le contresignant, vous ne risquez que de devenir populaire; mon père a eu toutes les responsabilités et tous les déboires, vous, comme toujours, tous les profits.“

*Întreabă pe miniștri „Ce au de gând să facă cu Panu?“
– deputat reținut în închisoare**

Domnilor, cuvintele înțelepte și patriotice ale președintelui nostru¹, care ne îndeamnă pe toți la unire, mă îndemn și eu încă mai mult să fac o interpelare Camerei și guvernului.

Majoritatea a făcut astăzi un act înțelept, retrăgând toate propunerile de invalidare²; prin aceasta a făcut un pas spre împăcare. Sunt dator să-i dau acest tribut. Tocmai pentru aceea rog pe fiecare și mai cu seamă pe majoritate să-și pună ochirea asupra unui din colegii noștri care stă în închisoare. (*Aplauze.*)

* Ședința din 25 februarie 1888.

Nu mă rostesc asupra purtării sale, asupra opiniunilor sale, asupra greșelilor sale, căci justiția s-a rostit; însă faptul este că el, deputat, nu este acoperit de imunitățile deputatului, căci în ziua când s-a deschis Camera, fie că era birou format sau nu era, el trebuia să fie adus în mijlocul nostru (*aplauze*) și noi să hotărâm dacă autorizăm menținerea închisoarei sau nu.

Eu, în încrederea ce am către inima la care m-ași adresa, mi-ași permite să zic și cred că Adunarea întreagă ar zice: Iertare! Grațiere! Dar acesta este un drept al suveranului și cred că n-am nevoie de a face acest apel. Însă miniștrii sunt datori astăzi să sesizeze Camera care este constituită și are președintele său în privința cesiunii dacă trebuie să fie menținută arestarea sau nu. Și o zic aceasta cu atât mai mult cu cât vedem că formarea noului Minister se prelungește și cu cât se spune – și așa trebuie să fie, căci și eu cu mica mea individualitate așa ași înțelege lucrul – că Majestatea Sa Regele nostru voiește să facă o călătorie spre a asista la înmormântarea împăratului Germaniei³, capul dinastiei de Hohenzollern.

De aceea mă adresez la miniștri și zic: Aducă dumnealor aminte Majestății Sale de acel arestat deputat, mandatar al națiunii și dacă nu cred că stă în competența dumnealor să facă aceasta, atunci să stăruiască ca noi astăzi să hotărâm dacă autorizăm arestarea, dacă o menținem sau nu. Să nu ne zică domnii miniștri cum că astăzi nu mai pot să facă aceasta; căci au făcut ceva mai mult, au numit un funcționar mare, foarte mare...

O voce: Pe domnul Câmpineanu guvernator la Bancă.

Eu nu dezaprob și găsesc că bine a făcut, găsesc că sunt în drept să o facă, căci puterea executivă nu poate să fie întreruptă și acest Minister până la numirea celui nou reprezintă guvernul înaintea noastră, înaintea țarei.

Așadar, încă o dată-i rog să spună ce au dumnealor de gând să facă? Aduc pe deputat în mijlocul nostru, sau intervin către noi cu o mijlocire ca noi să hotărâm? Aduc dosarul ori nu? Căci deputatul nu poate să stea acolo fără rostirea noastră.

Gândiți-vă, domnilor, că mai cu seamă în țara noastră roata politică se schimbă (*aplauze*); gândiți-vă că ceea ce se întâmplă astăzi lui Panu, se poate întâmpla mâine oricărui din domniile voastre, nu trebuie să lăsați ca imunitățile parlamentare să fie lovite în persoana niciunui coleg al nostru, oricare ar fi ideile ce el susține în Cameră sau în presă. (*Aplauze.*)

De aceea întreb pe domnii miniștri și-i rog să ne spună ce au de gând să facă cu Panu? (*Aplauze.*)

Replică lui C. Nacu, ministrul de Finanțe.

Mulțumesc domnului ministru că a venit să ne facă acest îndemn, ca să așteptăm până mâine; eu primesc aceasta; acela care este arestat va mai sta încă o zi, dar numai o zi, așa cred eu și îndată Panu va veni în mijlocul nostru.⁴

Eu, domnilor, ca vechi ziarist, care datoresc mult presei, nu puteam să nu fac această interpelare, cu atât mai mult că nu este un om în Minister pe care să nu-l fi rugat, pot să zic că mai în genunchi am căzut, pentru ca această afacere să ia un sfârșit și stăruințele mele sunt nu de azi, ci înainte chiar de a fi demisionat Ministerul și am tot așteptat până azi. Azi am crezut de datoria mea că îndată ce Camera va fi constituită, căci este constituită în întregul său, când președintele este ales; am crezut de datoria mea, zic, să vă aduc aminte declarațiunea ministrului, care zicea că Adunarea este suverană, este liberă să hotărască cum va găsi de cuviință; azi, Camera fiind constituită, este suverană și poate zice cuvântul său și cred că mâine-l va zice, dacă vom vedea că este o neașteptată întârziere.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888,
nr. 12, p. 156, col. 1 – 2, 3.

NOTE

¹ În aceeași ședință fusese ales președintele Camerei în persoana generalului Dimitrie Lecca. În alocuțiunea rostită atunci acesta spusese: „Fac un apel călduros la simțămintele de patriotism și de unire ale tuturor ca să conservăm acest patrimoniu scump nouă și generațiunilor viitoare“ (i.e. instituțiile liberale – n.n.).

² Vezi p. 174, nota 3.

³ Wilhelm I, împăratul Germaniei (1797-1888).

⁴ În aceeași ședință Eugen Stătescu, ministrul Justiției, a anunțat grațierea lui G. Panu.

*Discurs asupra situației politice din țară. Despre oferta ce i s-a făcut de a intra în guvern**

Domnilor, domniile voastre ați văzut că de la deschiderea sesiunii n-am luat cuvântul decât pentru a apăra drepturile minorității, făcând tot-

* Ședința din 1 martie 1888.

deauna apel la sântământul de dreptate al majorității și nu o dată am recunoscut că în timpul crizei, majoritatea a făcut acte de înaltă prudență și de înaltă legalitate. Sunt dator asemenea să constat că în timpul crizei minoritatea, care fiind mai mică la număr, suplează în toate țările lumii inferiorității numerice prin vigoare și chiar prin violență, a stat liniștită așteptând sfârșitul crizei.

Dacă astăzi iau cuvântul în această cestiune, o fac fiindcă voiesc să-mi arăt și eu părerile mele întocmai ca și domnul Carp, care, în paranteză fie zis, a spus multe din cele ce aveam să spun eu și care, deși mai tânăr decât mine, a văzut ceea ce eu prin multă experiență eram dator să văd.

Domnilor, n-am zis nimic până acum în această cestiune, fiindcă studiam continuarea crizei, care pentru mine cred că nici acum nu e sfârșită. Apropiindu-mă astăzi de onor. domn ministru de Externe¹ i-am zis: Nu vă felicit. Domnia sa mi-a răspuns: Eu cred că vă înșelați căci situațiunea e mai bună și mă însărcinez să demonstrez aceasta. N-am așteptat să o demonstreze, ci am primit aceasta pe cuvântul domniei sale.

Dacă domnul prim-ministru, mai bătrân, s-a arătat în afirmările sale, în apărările sale mai moderat, sunt dator să mărturisesc că domnul ministru de Externe, contra obiceiului domniei sale, n-a fost tot astfel. Domnia sa a fost violent și nedrept. Mie, la vârsta mea, mi-este permis să fiu nervos.

Domnul M. Pherekyde, ministru de Externe: Nici nu am pronunțat numele domniei voastre.

Dacă domnia voastră ziceți că nici nu v-ați gândit la mine eu cred, din contra, că trebuia să-mi faceți această onoare de a vă gândi și la mine, fiindcă și eu am fost în jocul formării Ministerului și prin urmare, când domnul ministru de Externe a vorbit de combinațiunile ce s-au încercat și de propunerile ce s-au făcut, mă așteptam să se fi gândit și la mine, dar fiindcă pe mine m-a dat uitărei, tocmai de aceea sunt nevoit să vorbesc.

Ați văzut, domnilor, în ce ton și cu ce gesturi a vorbit domnul ministru de Externe, bătând neconținut cu pumnul în pupitru și dacă pe domniile voastre vă supără când vedeți din partea minorității aceste mișcări de pupitru, pe mine mă revoltă când văd aceasta de la un ministru al majorității.

Domnul C. Nacu, ministru de Culte și Instrucțiune publică și ad-interim la Interne: Dar n-a bătut nimeni în pupitru. (Zgomot.)

Domnilor, onor. domn Carp a spus, cu modestie și cu discrețiune, ce parte a luat domnia sa la formarea Ministerului. Dați-mi voie să spun și eu că, după neizbutirea formării Ministerului cu domnul Carp și amicii săi, a treia zi a venit la mine principele Dimitrie Ghica, care este un om foarte franc și mi-a zis: Combinațiunea cu domnul Carp nu a izbutit, dumneata te-ai ținut de o parte, n-ai venit să ne luminezi; astăzi vin eu și fac apel la dumneata să primești a compune Ministerul cu mine împreună, sau să iei singur situațiunea și să formezi dumneata un Minister.

Am spus principelui Dimitrie Ghica că nu pot primi această a doua parte a propunerii domniei sale, ca eu să formez Ministerul, mai întâi că mie nu-mi plac președențiile și al doilea pentru că Regele are dreptul să consulte pe oamenii politici, sau să le încredințeze formarea Ministerului și Regele nu mi-a făcut această onoare. Prin urmare declin cu desăvârșire această invitație a domniei sale.

Cât pentru prima propunere, iată ce am răspuns principelui D. Ghica: Niciodată nu ți-am refuzat concursul meu; mi-aduc aminte că am fost împreună miniștri² la 1868 – 69 și dacă nu a ținut mult acel Minister, nu este vina nici a dumatăle nici a mea. Prin urmare, primesc cu bucurie să conlucrez cu Luminăția ta, dar te rog să binevoiești a-mi spune cari sunt opiniunile dumatăle, ce gândești să faci și mai întâi de toate voiesc să văd sacul politicii din afară.

Principele Dimitrie Ghica mi-a dat asigurări cari m-au împăcat.

Înțelegeți, domnilor, că pentru interesele din afară nu-mi este permis să viu să deschid sacul aci; atâta numai pot spune că m-a împăcat. Iată ceea ce am spus principelui Dimitrie Ghica, ceea ce am spus la toți amicii mei. Fac apel la domnul Flea, la care m-am dus să-i fac propunerea, fac apel la principele Știrbei, la care asemenea m-am dus și le-am spus care era opiniunea mea și ce am spus și principelui D. Ghica. Eu am zis principelui Ghica: Opiniunea mea este că trebuie mai întâi să vedem care este situațiunea; situațiunea este așa că guvernul are o majoritate mare, foarte mare, dar totodată trebuie să recunoaștem că și minoritatea este puternică și prin număr și prin inteligență și prin curajul ei și poate chiar prin violența ei.

Pe lângă aceasta, mai este de căutat ceva, este de a căuta, nu numai că minoritatea este biruitoare în orașele principale ale țării, dar mai trebuie căutat, nu acolo unde a biruit dar acolo unde a fost bătută și se va vedea că în multe locuri biruatorii au biruit numai cu două, trei voturi și biruiții au fost bătuți numai cu două, trei voturi; aci este cestiunea princi-

pală, aci este cheia situațiunei; prin urmare trebuie împăcare și iar împăcare, căci în fața împrejurărilor din afară și în fața urelor dinăuntru, acel guvern va binemerita de la țară și de la posteritate care va putea, dacă nu să aducă o împăcare pentru totdeauna, dar cel puțin pentru prezent.

Care este dar chipul de purtare care ar trebui urmat ca să ajungem la acel rezultat și să putem merge înainte? Nu putem neapărat, ca guvern, decât să mergem cu majoritatea înainte, căutând să nu jignim credințele ei sau să o supărăm; dar totodată trebuie să dăm minorității posibilitatea ca ea să se convingă că avem să fim niște miniștri constituționali, niște miniștri cu frica lui Dumnezeu și cu paza legilor, niște miniștri cari să caute a apăra drepturile fiecăruia, a nu fi miniștri de răzbunări și de urmăriri nedrepte, dar să nu fim nici miniștri cari să tolerăm lucruri cari ar aduce discreditul asupra țarei. (*Aplauze.*)

Iar pe de altă parte să chemăm la Minister și din minoritate, ca ea să aibă în guvern o garanție cum că minoritatea va fi apărată în drepturile ei, că dreptate se va face tutulor și legile se vor aplica pentru toți; că cei vinovați, mai ales în privința hoțiilor, vor fi trimiși înaintea justiției și-și vor primi pedeapsa. Și de aceea să ne adresăm la toate grupurile, să luăm câte unul sau doi cari să reprezinte acele grupuri, ca să putem merge înainte până când disoluțiunea va fi posibilă, căci disoluțiunea trebuie să fie odată – nu acum – dar trebuie să fie. Pentru ce? Pentru că acela nu este guvern parlamentar care stă la cârmă cu o majoritate care nu este a lui, cu o majoritate care sprijinea un Minister retras de la putere chiar având o mare majoritate. (*Aplauze din partea opozițiunei.*)

Iată pozițiunea grea care trebuia să o aibă Ministerul; trebuia să facă parte minorității apărând legile, apărând drapelul liberal, iar pe de altă parte garantând minoritatea că după ce se vor vota legile trebuitoare care să arate țarei ce bunătăți voiește să-i dea Ministerul acesta nou; pe urmă, în limitele Constituțiunei, spre toamnă, să vie disoluțiunea și atunci Ministerul să dea garanții că alegerile se vor face libere și pe urmă să vie Camera viitoare să-și dea guvernul ce va voi.

Așadar, domnilor, am cerut legea inamovibilităței judecătorești, am cerut inamovibilitatea, nu eligibilitatea. (*Ilaritate.*) Și aci o mică paranteză: Eu am zis onorabilului domn ministru de Justiție³ că nu-l felicit pentru venirea domniei sale la guvern, fiindcă dumnealui reprezintă grupul „Românului” și „Românul” negreșit urmărește și apără ideile răposatului Rosetti, care a lăsat un nume mare între noi, fiindcă a fost omul cel mai puternic al partidului liberal; dar pe care guvernul în capul căruia era

domnul Brătianu și majoritatea care sprijinea acel guvern nu-l găsea întotdeauna ortodox și-l privea ca reprezentant al unor idei pentru cari domnul Brătianu a zis că va trece multă apă pe Dâmboviță, până ce ideile lui Rosetti să se poată aplica.

Așa fiind, s-a produs o mare divergență de opinii între Rosetti și domnul Brătianu, așa încât Rosetti a trebuit să se retragă din Cameră, pentru că majoritatea de atunci, care este aceeași de astăzi, nu a voit să primească ideile lui Rosetti. Apoi dacă majoritatea nu a primit ideile lui Rosetti atunci când erau susținute de el însuși, cum crede domnul Giani că va putea face domnia sa ca acele idei să fie primite astăzi? (*Aplauze din partea opozițiunei.*)

Domnia sa zice că, nu numai nu renegă astăzi ideile lui Rosetti, dar încă le va sprijini cu toată energia în Cabinetul în care a intrat. Dar eu știu că am fost și eu coleg al domnului Ion Brătianu și că dumnealui nu împărțasea acele idei. Nu înțeleg dar cum domnul Giani va reuși să convertească pe președintele Consiliului.

Dar noi știm din alte timpuri cum domnul Dimitrie Giani nu prea este deprins a fi întotdeauna consecinte, căci l-am văzut aci opozant, aci guvernamental și mi-aduc aminte că am citit un manifest foarte curios al opozițiunei, scris și de domnia sa, în care se aduceau Regelui atacuri pe cari mulți din domniile voastre le dezaproba. (*Aplauze din partea opozițiunei.*)

Apoi, așa fiind, ce însemnează aceste cuvinte din programul domniei sale: Dezaprob orice cuvânt de atac [la adresa] Regelui și apoi: Aprob cu desăvârșire programul opozițiunei? (*Ilaritate.*) Tot așa și astăzi domnia sa zice că reprezintă ideile lui Rosetti și că va dovedi în curând că este credincios acelor idei și intră într-un Cabinet susținut de o majoritate care n-a voit nici să audă de ideile lui Rosetti! (*Aplauze din partea opozițiunei.*)

De aceea fac apel la domnia sa să spună ce tranzacțiuni au urmat între domnia sa și președintele Consiliului? Cum s-au înțeles când s-a făcut noul Minister?

Zis-a domnia sa primului ministru că intră în guvern ca reprezentant al grupului de la „Românul“, care este un opozant franc și leal al guvernului domnului Ioan Brătianu? Declarat-a domnia sa că vine să sprijine în guvern ideile grupului rosettist? Și președintele Consiliului făcutu-i-a concesiunea să-l primească cu aceste idei și să-i promită sprijinul său?

Eu nu cred una ca aceasta și așa fiind, întreb ce caută domnul Dimitrie Giani pe acea bancă... (*Zgomot, intreruperi.*) Cum se face lucrul

acesta, domnilor, că după ce programa noastră, [a] celor cari constituiau noul Minister, a fost aprobată de toți și chiar lista miniștrilor în cari figurau reprezentanți ai tuturor grupurilor era deja completată, deodată ne trezim dejucați și a doua zi vedem pe domnul Dimitrie Giani intrând în Minister? Programa noastră a avut deplină adeziune a tuturor; noi am zis că noul Minister, după votarea bugetului, trebuie să vină cu un proiect de lege pentru inamovibilitatea magistraturei; am mai zis că trebuie să revizuiim legea contra cumulului; în fine, ne-am înțeles să mai aducem vreo câteva alte proiecte de legi pe cari opiniunea publică le cere cu stăruință și fiindcă mai avem încă înaintea noastră patru sau cinci luni, timp în care să putem, prin o administrațiune mai bună decât cea de până acum și prin o magistratură mai independentă, să mai liniștim spiritele atât de agitate astăzi în țară, vom putea atunci să facem alte alegeri și fiecare grup va merge înaintea alegătorilor și le va arăta ceea ce-și propune să facă pentru țară când [î]i vor da sufragiele lor, precum asemenea și noi miniștrii ne vom prezenta înaintea Camerei viitoare și a Senatului și chiar a țarei întregi și vom arăta ce legi am făcut, cum am administrat țara, cum ne-am ținut pe tărâmul liberal și constituțional.

Această programă s-a primit și onor. domn președinte al Consiliului, cu francheța care-l caracterizează, va mărturisi că eu i-am arătat programa și lista noastră la care am avut adeziunea și sprijinul domniei sale.

Ei bine, ce se întâmplă? A doua zi când era să se formeze Ministerul, el nu se mai formează fără multă altă vorbă decât numai că s-ar fi pus oarecari condițiuni. Este un mister acesta, care numai constituțional nu este. Va veni un timp când se va cunoaște de toți că ceea ce s-a făcut în urmă numai constituțional nu a fost. Și dacă eu am întrerupt tăcerea, luând astăzi cuvântul, este pentru că sunt profund indignat, nu pentru că combinațiunea noastră n-a izbutit, dar pentru că a existat o mistificare, un secret, care cred că va veni curând timpul când să se dea pe față. (*Aplauze.*)

Când țara nu este a cutăruia sau a cutăruia, când țara este a națiunii, când țara este stăpână pe destinele ei, când în această țară un guvern cade și un altul [î]i succedă, aceasta trebuie să se facă prin factorii prevăzuți de Constituțiune.

Regele are, după Constituțiune, dreptul să numească miniștri pe aceia pe cari va voi și în care va avea încredere, însă țara este în drept la urmă să se pronunțe dacă îi primește ori nu; numai țara poate să zică că cutare om nu este al situațiunei actuale și făcându-se altminteri, făcându-se ceea ce s-a făcut acum, se dă loc la jigniri de amor propriu și de

demnitate personală și chiar la loviri în demnitatea națiunii întregi. (*Aplauze din partea opozițiunii.*)

Mă doare foarte mult disprețul cu care domnul ministru de Externe a tratat pe acei cari au fost chemați să ia parte la noile combinațiuni ministeriale și pe care domnia sa [î]i găsește așa de naivi, așa de idioți, fiindcă n-au știut să profite de situațiune.

Domnul Carp a zis cu drept cuvânt că nu ni s-a oferit guvernul, ni s-a oferit portofolie. Portofoliile n-au nici un preț dacă ele nu-ți dau puțința de face bine și de a te întemeia numai pe țară, iar nu pe unul și pe altul. (*Aplauze din partea opozițiunii.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888,
nr. 14, p. 170, col. 1 – p. 171, col. 3.

NOTE

¹ La începutul ședinței, M. Ferechide, ministrul de Externe, citise un mesaj regal prin care Adunarea era informată de demisia următorilor miniștri: Eugen Stătescu (Justiție), Radu Mihail (Interne), V. Gheorghian (Agricultură, Comerț, Industrie și Domenii). Regele numise în loc pe: D.A. Sturdza (de la Culte la Finanțe), C. Nacu (de la Finanțe la Culte și ad-interim la Interne), D. Giani (la Justiție), N. Gane (la Agricultură, Industrie, Comerț și Domenii). După citirea mesajului luase cuvântul N. Fleva care declarase agresiv că acesta e un Minister „lipsit de bună cuviință față cu Parlamentul, față cu regele, față cu țara“. Citase apoi o declarație a lui I.C. Brătianu făcută lui Dimitrie Ghica în legătură cu imposibilitatea de a-și mai continua guvernarea, încât ceea ce înfățișa mesajul era pentru N.F. o „cârpeală ministerială“. El îi imputa lui I.C. Brătianu că părăsise puterea și apoi se întorsese la ea „pentru ca să constituie din nou un Minister de luptă și de persecuțiuni.“ Luând cuvântul, I.C. Brătianu explicase că încercarea principelui Dimitrie Ghica de a forma guvernul eșuase deoarece membrii actualei opozițiuni „au cerut lucruri care nu se potriveau cu principiile domniei sale de om al legalității“. M. Ferechide justificase revenirea lui I.C. Brătianu prin grija acestuia pentru viitorul țării și „dorința de a aduce o împăciuire a spiritelor... de a potoli nemulțumirile“. Respinsese vehement calificativul de „mistificare“ dat crizei ministeriale și revenirii atât de rapide a lui I.C.B. în fruntea guvernului. Acuzase minoritatea că poartă „o mască pentru a se prezenta publicului spre a-i cere votul“ deoarece pusese drept condiție prealabilă de guvernare dizolvarea corpurilor legiuitoare. P.P. Carp începuse malițios prin a declara că majoritatea i-a reproșat totdeauna moderația: „se vede că domniile voastre nu admiteți ca opozanți decât pe acei care vă insultă, iar nu și pe cei care vă critică“.

² Guvernul Dimitrie Ghica – M. Kogălniceanu, format la 16 noiembrie 1868 și care a durat până la 23 februarie 1870.

³ Dimitrie Giani, născut în 1838, om politic și avocat. În 1867 intră în Parlament. Vicepreședinte al Camerei în 1878. Ministru de Justiție în anii 1880-1881, 1903-1904. Participant la coaliția de la Mazar pașa. Cofondator al „Alegătorului liber”. Vezi V. Athanasovici, *Dimitrie Giani*, în „Dreptul”, XXXI, 1902, p. 417-419; M. Theodorian Carada, *Tache Giani*, în „Noua Revistă Română”, XIII, 1913, p. 229.

*Sprijină propunerea lui I. Negruzzi privitoare la acordarea
unui ajutor viager poetului Mihai Eminescu**

Onor. domn Negruți, deputat și coleg cu mine în Academie, a găsit ocaziune să se adreseze aci în Cameră la președintele Academiei. Socoțesc că în Cameră nu are nimic a face președintele Academiei. Voi vorbi deci ca om care pururea mi-am iubit țara mea și națiunea mea. Prin urmare, găsindu-mă acum în mijlocul reprezentățiunei naționale, nu cred că va fi unul aci în Cameră care să rămâie surd și nepăsător la suferințele acestui mare poet al țarei. De aceea fac apel la domniile voastre să votăm cu toții acest ajutor.

Domnul vicepreședinte: De urgență.

Mijloacele ce se acordă pentru susținerea unui talent care, dacă va fi căutat, se va putea vindeca, nu vor fi o pagubă pentru România.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1887/1888,
nr. 15, p. 178, col. 2-3.

NOTE

¹ Iacob Negruzzi amintise că e însărcinat „din partea unui foarte mare număr de cetățeni din diferite părți ale țarei” să solicite Adunării un ajutor viager pentru poet. Botoșanii, orașul natal al poetului, votase un ajutor de 100 de lei lunar pe care Radu Mihail, fostul ministru de Interne, îl suprimase. Propunătorul făcuse apel la poeții și scriitorii din Cameră ca și la președintele Academiei, în speță M. Kogălniceanu, să susțină cererea. Exaltat, el făcuse apel deopotrivă la V. Morțun, „întâiul socialist intrând în reprezentațiunea țarei” și la V. Lascăr „care în discursurile sale a emis ideile cele mai reacționare de un cuart de secol încoace”. Căci, conchisese el, Eminescu „nu este nici al majorității, nici al minorității, ci este al tuturor românilor”. Adunarea a votat în unanimitate urgența.

* Ședința din 2 martie 1888.

*Pe marginea unei moțiuni care condamna arestarea
deputaților N. Flea și N. Filipescu**

M-am sculat din patul durerii și am venit aci bolnav ca să-mi fac datoria. Voiesc să iau parte și eu la discuțiunea¹ care încă nu s-a făcut asupra raporturilor citite.

Voci: Așa este, nu s-au discutat.

După ce a vorbit onor. domn Juvara, trebuia să răspundă unul din partea majorității. Răspuns-a onor. domn Stătescu?

Onor. domn Stătescu, cu francheța care-l caracterizează, a venit și a luat cum se zice *à partie* un discurs la onor. domn Carp, pe care-l ținuse într-o altă cestiune, asupra căreia Camera s-a rostit și i-a răspuns de la început până la sfârșit la acel discurs, fără ca să zică un cuvânt măcar în privința raportului domnului Villacrosse și a cuvântului teribil de atentat în contra Parlamentului din partea a 200 de năvălitori, cifră fixată de însuși domnul Stătescu. Acești 200 au venit să atenteze contra Parlamentului!

Cum, domnilor? În această incintă, unde și din dreapta și din stânga sunt atâți oameni cari înțeleg ce va să zică Parlament și ce va să zică atentat, nu s-a ridicat încă nimeni ca să facă întrebare ce fel de atentat putea să fie acela? Și deodată se ridică voci cerând închiderea discuțiunei, discuțiune cari n-a urmat! Domniile voastre veți face ce veți voi; sunteți majoritate, majoritate mare, ați arătat-o subscriind acea moțiune.

Dar eu voi să vă întreb ce precedente creați în această țară? (*Aplauze din partea minorității.*)

Cum, domnilor? Deputați ai minorității în cari se găsesc oameni cari au lucrat, unii de 40 de ani, alții 30, alții 20, pentru ridicarea acestei țări, pentru crearea regimului parlamentar, oamenii aceia să vie să facă un atentat în contra Parlamentului? Voiți să închideți discuțiunea fără să lămuriți cestiunea aceasta?

Oricâtă încredere aveți să votați guvernului, ștergeți însă cuvântul de atentat contra Parlamentului; căci semnăturile domniilor voastre dedesubtul unui asemenea cuvânt vor dovedi în fața străinilor un lucru care n-a fost și nu este la noi; vor dovedi că noi nu suntem o națiune demnă de a fi

* Ședința din 18 martie 1888.

de sine stătătoare, care să iubească stabilitatea; ci numai niște partide, fie liberal, fie conservator, cari vin pe rând de calcă libertățile publice și atentează contra Parlamentului.

Ce? Suntem în timpul Comunei? Suntem în timpul iacobinilor? Avem dinastie de răsturnat? (*Aplauze.*) Ce însemnează dar aceste cuvinte din moțiunea domniilor voastre: În urma atentatului săvârșit contra Parlamentului?

Domnul vicepreședintelui: Vorbiți, vă rog, în regulament.

Dacă am greșit în ceva contra regulamentului, rog pe majoritate să-mi dovedească că am greșit. Vă rog însă să mă lăsați să vorbesc, mai ales pe mine, care nu aprob în toate purtarea minorității.

Eu dar zic că nu se poate cere, conform regulamentului, închiderea discuțiunei; n-a vorbit decât domnul Juvara, care a spus câteva cuvinte și un fost ministru, care până mai alaltăieri a fost consilier al Tronului și consilier cu talent și experiență, care face fală partidului liberal. Domnia sa vine și vorbește cu totul de alte cestiuni fără să ne spună nimic despre ceea ce era în discuțiune și în tot discursul domniei sale nu a făcut alt decât să parodieze pe domnul Carp.

Eu, care nu sunt amicul politic al domnului Carp, zic că cuvintele domnului Stătescu n-au fost la înălțimea talentului domniei sale. (*Aplauze din partea minorității.*)

La principie trebuie să răspunzi cu principie, iar nu să vorbească de calviție și altele, când slavă Domnului, sunt mulți, chiar între domniile voastre dintre cei tineri, cari sufăr de aceasta și nu știam până acuma că calviția e un defect care se poate cita ca argument în dezbaterile Parlamentului.

Rog dar pe onor. Cameră și mai ales pe onor. domn vicepreședinte, care e tânăr în aplicarea regulamentului, să nu permită închiderea discuțiunei, căci ar fi o călcare de regulament. Lăsați discuțiunea deschisă, mai ales că s-au sculat și bolnavii din pat ca să ia parte la dânsa.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888,
nr. 22, p. 288, col. 2 – 3.

NOTE

¹ În ședința din 17 martie 1888 Dim. Giani comunicase Adunării arestarea deputaților Nicolae Flea și Nicolae Filipescu, prinși în flagrant delict (conducerea unui grup de

tulburători ai ordinii publice la ușa Parlamentului, folosirea pistoalelor și uciderea unui ușier). În Adunare se depuseseră apoi mai multe moțiuni cerând eliberarea celor doi pe motiv că se călcase imunitatea parlamentară. Toate fuseseră respinse. Al. Djuvara îl apărase cu fervoare pe N. Fleva, „tribunul generos al poporului“, și dăduse următoarea versiune asupra incidentului: mulțimea strigase „Trăiască regele!“, „Jos Brătianu!“ și jandarmii năvăliseră asupra oamenilor. Parte din ei, alături de cei doi deputați, se refugiaseră în incinta Parlamentului. Al.D. încheiase teatral: „Fleva, arestatul politic, este acolo la locul lui, el este astăzi imaginea fidelă a națiunii. Șeful dizidenței – căci astăzi din pușcărie-l revendicăm ca șef al nostru – deținut în contra legilor la Văcărești, va aminti la fiecare minut și fiecărui român că țara este încâtușată, că ea nu mai este liberă, că zace sub odiosul dumneavoastră despotism.“ I. Villacrosse, în numele comitetului delegaților, depuse un raport în care era vorba de „asaltarea Parlamentului“ și „atentatul cel mai grav contra suveranității naționale“. Eugen Stătescu îl atacase tot timpul cu virulență pe P.P. Carp; amintind de profețiile politice neîmplinite ale acestuia, el exclamase răutăcios: „de atunci... s-a retras amărât întru ale sale a căutat să-și adăpostească nu calviția de arșița soarelui, ci decepțiunea, ciuda și amorul său propriu rănit în contra arșiței sarcasmelor prietenilor săi“.

² Adunarea a adoptat cu 86 de voturi pentru și 45 împotriva opinia majorității prin care se lua act de declarația guvernului și era hotărâtă, „în urma atentatului îndreptat contra Parlamentului“, să-i dea concursul „pentru menținerea ordinii și legalității“.

*Despre sistemul de interpelare în Adunare**

Am fost de atâtea ori pe banca miniștrilor încât cunosc cuviințele și respectul datorit băncii ministeriale. Asemenea recunosc foarte bine guvernului dreptul să vie să spună că n-a avut timp să studieze o cestiune oarecare, însă această declarațiune mi se pare mie cum că obișnuit trebuie să se facă de către ministrul competente.¹

Pe cât am auzit pe onor. domn Al. Marghiloman, domnia sa a făcut o interpelare ministrului de Interne, ministrul de Interne este dar acela care are nu numai dreptul, dar și datoria să studieze cestiunea asupra căreia este interelat. Domnul ministru de Interne care era prezinte putea foarte bine să răspundă, putea să declare că n-a avut timpul să studieze cestiunea. Regulamentul zice cum că ministrul putea să răspundă îndată, sau poate să ceară timp de trei zile și eu, ca unul ce am fost ministru, recunosc cum că sunt cestiuni cari nu se pot studia în trei zile, însă atunci

* Ședința din 19 martie 1888.

după regulament astfel cum s-a executat până acum, e dator ministrul competente să declare cum că n-are toate lămuririle și roagă Camera să încuviințeze amânarea și totdeauna Camera, fie că a fost conservatoare, fie că a fost liberală, a ținut seamă de această cerere a puterii executive. Însă să-mi permită onor. domn Pherekyde, cu tot respectul ce-i port, a-i spune că, de o bucată de vreme observ că domnia sa lasă de o parte pe ministrul competente și-i ia domnia sa apărarea. Eu socotesc că postul domniei sale e atât de greu, atâtea cestiuni mari are la ordinea zilei, cari interesează țara, încât nu înțeleg cum domnia sa mai poate avea timpul să studieze cestiunea unui om ucis pe nedrept, cestiune care privește pe ministrul de Interne.

Nu mi-ași permite a ruga pe domnul ministru de Externe să fie așa de bun ca să apere pe colegii domniei sale când colegii domniei sale nu sunt prezenți; noi voim, și aceasta e în obiceiurile parlamentare, ca să discutăm cu ministrul acela care e direct răspunzător de cele ce intră în resortul ministerului de Interne; domnul ministru de Externe va fi răspunzător atunci când voi avea onoarea să-l întreb cum stăm noi în relațiunile noastre cu Grecia, cum stăm cu satisfacerele ce ni se datoresc de guvernul bulgar, care de câteva ori a călcat teritoriul nostru unde s-a comis și un omor?

Eu, care la vârsta mea trebuie să păzesc liniștea și calmul care se impune natural vârstei mele, am obiceiul de a întreba întâi pe domnii miniștri în particular și domnul ministru de rândul acesta mi-a făgăduit că îndată ce vor veni hârtiele ce-i sunt necesare pentru ca guvernul bulgar să scuze cazul cu acel nenorocit ofițer care s-a împușcat pe teritoriul nostru, mi-a făgăduit că mi le va înfățișa.

Eu nu-i fac acum o imputare în cestiunea aceasta pentru că sunt sigur că domnia sa, când [î]i vor veni acele hârtii, [î]mi va spune cum stau lucrurile dar [î]l conjur să facă a fi mai bune relațiunile noastre, cari sunt astăzi atât de înăsprite, atât de nenorocite și care cu drumul care s-a luat ar putea deveni și mai înăsprite pentru nenorocirea acestei țări.

Dacă mi se va zice că regulamentul actual are lacune, atunci [îmi] permit respectuos a interpela biroul de ce nu face cât mai curând să vină în discuțiune regulamentul cel nou, pentru ca prin acel regulament să înălăturăm toate neajunsurile celui actual.

Ați văzut, domnilor, că de la începutul sesiunii de când ne-am adunat aci, n-am făcut nici o întrebare, nici o interpelare și când ieri am cerut

și eu cuvântul să vorbesc în o cestiune gravă, onorabila majoritate a bine-voit, după propunerea domnului Stanian, să mă oprească de a vorbi. Aceasta m-a întristat și dacă nu mi se permite să spun și eu cuvântul meu, de acum mă voi vedea silit a mă uni cu cei cari țipă și voi țipa și eu. (*Aplauze din partea opozițiunei.*)

Cu toate că nu este bine la vârsta mea să fac vrajbă, ci datoria mea este să caut a împăca, arătând unde sunt greșelele și cum trebuiesc îndreptate, dar dacă nu-mi lăsați puțină să-mi îndeplinesc această datorie, nu-mi rămâne alt de făcut, decât a mă uni cu cei cari protestează.

Astăzi s-a propus a se ține ședințe și noaptea, fără să se gândească aceia cari fac astfel de propunere că sunt oameni cari, după ce au stat aci toată ziua și și-au spart plămânii vorbind în larma ce se face la tot momentul, seara sunt obosiți și au nevoie de repaos. Dacă până acum n-am lucrat nimic a cui e vina decât a domniilor voastre care vă scuțați întotdeauna și întrerupeți la fiecare cuvânt care vă displace, iar când vorbește unul din majoritate mi-l înecați în aplauze după fiecare frază.

Pe de altă parte, eu nu zic să nu se facă interpelări, dar să se facă cu moderațiune, căci dacă nu vom fi moderați și liniștiți dăm exemplu că în țara aceasta, care din nenorocire este agitată de pasiuni teribile, am ajuns a nu ne mai privi unii pe alții ca fiii aceleiași țări, ci ca druzi și maroniți², cum zicea răposatul Rosetti.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888,
nr. 22, p. 293, col. 1 – 2.

NOTE

¹ Se continua discuția în jurul incidentului din ușa Parlamentului din ziua de 15 martie când se trăsese răfucuri de armă și un ușier (N. Popovici) fusese ucis (vezi intervenția precedentă). Ministru de Interne era C. Nacu iar M. Ferechide asigura portofoliul Externelor. Al. Marghiloman interpelase tot asupra incidentului acesta.

² Vezi supra, p. 12, nota 5.

SESIUNEA 1888 – 1889

*Discurs asupra desfășurării alegerilor. În replică cu
Al. Lahovari. Pe marginea celor petrecute la colegiul II Teleorman**

Domnilor, am fost totdeauna admiratorul puterii de cuvânt al domnului Lahovari¹ și deși mai totdeauna ne-am găsit în câmpuri deosebite, pururea i-am dat tot ce i se cuvine și pot zice cu lărgime, iar nu cu strâmtoare. Sunt și eu, domnilor, unul din aceia cari, împreună cu domnia sa, am ieșit din Constituantă combătând revizuirea Constituțiunei, pentru că, după părerea mea, Constituțiunea trebuie să fie ca o religiuie, căreia-i trebuie multă vreme, până ce spiritul veacului să vie să-i ceară schimbarea.

Astăzi însă-i cer domniei sale voie să mă ierte a-i spune – și singur domnia sa îmi va da dreptate – că nu-l mai cunosc, sau că-l regăsesc cum [î] regăseam când era în opozițiune alături cu mine. Domnia sa a zis că suntem datori să nu aducem în discuțiune nici pasiune, nici interes, nici suvenire, când este vorba de a ne ocupa de discuțiunea sau interpretarea unei legi.

Fără să fac cea mai mică imputare domnului Păucescu², însă domnia sa va recunoaște că aleșii Teleormanului pot să aibă interes pro sau contra acestei alegeri mai mult decât domnul Ionescu sau eu.

Domnilor, județul Teleorman e poate singurul unde n-am fost nici odată ales și n-am nici cunoștința onorabilului reprezentant a căruj invalidare se cere azi, a colegului despre care domnul Păucescu cu atâta forță mare a spus că în alegerile trecute, pentru a nu fi ales, două sute de alegători din Alexandria au fost terorizați, închiși și bătuți. Așadar, acolo e un interes care face pe onorabilii preopinenți să vorbească și să mă ierte domnul Lahovari a-i spune că domnia sa a pledat cu multă pasiune, amestecând în cestiune chiar rancunele domniei sale personale. Eu voi dovedi că n-am rancune și că și eu am sentimentul dreptăței ca și domnul

* Ședința din 4 noiembrie 1888.

Lahovari și mai ales când se atinge de a invalida un ales care, mai mult sau mai puțin, se apropie de ideile mele și a se aduce în locul lui un candidat al partidului conservator, din cei mai corecți, din cei cari n-au vrut să traficeze nici cu ideile nici cu convicțiunile lui.

Onor. domn Lahovari a fost inspirat de suvenire, fiindcă ne-a vorbit de Constituantă; dar astăzi acea Constituțiune este pactul țarei și noi ne deosebim de conservatori întru aceasta că conservatorii voiesc să stea cât mai mult pe loc și noi, liberalii, ținem să întindem libertățile cât se poate mai mult. Când dăm noi o interpretare largă Constituțiunei, în sensul libertăței, facem ceea ce face judecătorul când interpretează o lege, mai cu seamă când este vorba de orfani, de minori, de asupriți, dă interpretațiunea în favoarea lor.

Domnii mei, pentru ce s-a pus în Constituțiune că primarii nu trebuie să fie aleși de orașe, acolo unde au influență?

Știți foarte bine ce influență mare se făcea de prefecți și în Constituantă conservatorii și liberalii au zis: Să luăm din mâna prefectului această autoritate și să o dăm unui magistrat municipal, care are mai multă independență, fiindcă nu atârnă ca prefectul de autoritatea centrală.

Ei, așa a fost? Nicidecum! Am dat din lac în puț. Atunci erau în Constituantă vreo 20 de primari, despre cari ziceam noi că ei ar trebui să se ocupe de gospodăria orașelor lor, de a avea ulițe curate, igienă, bună administrațiune, în loc de a face politică și mai ales o politică rea și detestabilă; însă ei au prevalat și au făcut să li se dea dreptul de a se alege, afară de colegiul al II-lea, unde aveau o influență legitimă.

Domnilor, primarul de Alexandria este cel mai puternic din toate orașele Teleormanului. Turnul vine cu 289 alegători, Zimnicea cu 157, Roșiori cu 157 și Alexandria cu 432. Cum vedeți, mai jumătate din alegătorii acestui colegiu sunt din Alexandria. Poate dar cineva pretinde că acest domn cu 432 voturi nu majorizează toate celelalte orașe?

Apoi când aveți un primar candidat cu 432 voturi, se mai poate pretinde că mai este siguranță pentru ceilalți candidați din Zimnicea, Roșiori etc.? Fac o întrebare, sau mai bine să vă dau un exemplu: S-a făcut alegerea colegiului al III-lea de Ilfov³, veți vedea când se va cerceta, care din doi, prefectul ori primarul, funcționarul sau magistratul municipal, a avut mai multă putere? În tot dosarul, domnilor, veți vedea un rol foarte obscur jucat de prefectul de Ilfov. Dar ce a făcut primarul? A fost ceea ce era odată în Germania marele elector de Brandenburg, care alegea chiar pe împăratul și care este chiar suitorul familiei Hohenzollern... (*Ilaritate.*)

Domnilor, poate că nu e un om care să fie în drept a voi mai mult rău domnului Ion Brătianu, decât mine.

Eu, când s-a făcut unirea, am recunoscut pe domnul Ion Brătianu ca șef al partidului liberal și de aici și din Moldova, pentru că dânsul reprezintă capitala țării, care într-un stat constituțional și parlamentar e forța statului; l-am recunoscut și am luptat alături cu dumnealui, precum am luptat alături de mulți după căderea guvernului de la Mazar-Pașa.

Ei bine, noi liberalii suntem în drept acum să-i zicem: Ce ai făcut cu partidul nostru? Ce ai făcut drapelul pe care ți l-am dat în mână? (*Aplauze.*) Partidul liberal era destul de tare și de strălucit ca să nu poată cădea prin un singur om.

Dar, după ce am adresat aceste observațiuni domnului Brătianu, am dreptul să întreb: Cum! Acest om care a greșit mult libertății, dar care a făcut și multe lucrări bune pentru libertate și pentru națiune, acest om sub a cărui firmă s-a făcut rezelul din Bulgaria, care a ridicat armata noastră la stima Europei, acest om sub a cărui firmă s-a făcut inepedința țării și regalitatea pe care domniile voastre, ori conservatori, ori junimiști, ori ce veți fi, aveți să le serbați o dată pe an, acest om n-a găsit în toată țara românească un colegiu care să-l aleagă? Și Bucureștii pentru care Brătianu a sărăcit atâtea orașe, Bucureștii, aleg pe Zerlendi; și cade Brătianu! Și cine a făcut aceasta? Eu nu sunt amicul guvernului, dar sunt dator să declar ceea ce domnul Th. Rosetti mi-a spus. Domnia sa mi-a zis: Te rog află unde-și pune candidatura domnul Ion Brătianu pentru ca să-l sprijin. Ei bine, am convingerea că domnul Th. Rosetti nu a combătut pe domnul Brătianu, dar că domnul Brătianu a fost combătut de către pseudoalegătorul de Brandenburg și că e o nedemnitate pentru București să aleagă pe Zerlendi în luptă cu Brătianu.

Care e dar datoria noastră, a partidului liberal, și care trebuie să fie datoria tuturilor? Datoria noastră e că această putere ocultă să fie redusă la limitele ei municipale. (*Înteruperi.*)

Puteți dumneavoastră să spuneți între dumneavoastră cum că primarul nu s-a amestecat, că nu a venit cu armata lui de podari, cu curățitorii de uliți, cu ceata de acsizari, cu armata lui de funcționari la alegeri și eu afirm că n-a înrăurit; dar a înrăurit, a înrăurit și a înrăurit toate colegiurile și n-a putut să reușească a fi ales decât acela care a avut permisiunea onorabilului și mult influentului primar de București.

Așadar, datoria mea de bătrân liberal este că aci unde văd o putere ilicită, rea, să viu să o combat. Veți vedea cum am să vorbesc când se

va trata cestiunea colegiului al treilea de Ilfov și cum voi zice: Jos, liberalule mincinos!

Domnul Pache Protopopescu: Cer cuvântul.

Puteți să cereți cuvântul în cestiune personală și cu bucurie voi răspunde.

De aceea, domnilor, vă conjur să nu faceți o interpretațiune judaică și rog și pe domnul Lahovari, care nu face parte din guvern, să-și aducă aminte de atitudinea care a avut-o când era în opozițiune, că atunci nu avea țara un campion mai zdravăn pentru apărarea libertăților publice decât pe domnia sa.

Onorabilul domn Lahovari, necunoscut în Moldova, a avut onoarea să fie ales în Botoșani, numai pentru că Botoșanii este un oraș eminemmente liberal și acest oraș indignat de lovirile ce i s-au dat, l-a ales pe domnul Lahovari ca pe unul dintre cei mai distinși apărători ai libertăților publice. De aceea-l conjur pe domnia sa să-și aducă aminte de vremea aceea și să fie sigur că reputațiunea sa, că creditul, că moralul, că talentul său nu vor pierde nimic când va apăra legalitatea.

Lăsați, domnilor, pe onorabilul primar de la Alexandria să-și dea demisiunea și să se aleagă din nou ca deputat la noile alegeri și atunci noi vom sprijini legalitatea. Noi nu voim să-i facem domniei sale un neajuns, dar voim să protestăm în contra spiritului care la mulți primari din România și mai la toți, fără deosebire, pot zice, s-a introdus.

Am zis.

Replică lui I. Lahovari.⁴

Regulamentul zice că nici o invalidare nu se poate face decât cu două treimi. Apoi, domnilor, contestațiune și invalidare sunt două lucruri cu totul deosebite. Efectul invalidărei este că din deputat [î] faci simplu particular și legiuitorul a voit să ia toate garanțiile pentru cel ales și a zis că trebuie două treimi pentru invalidare.

Contestațiunea este numai o propunere de cercetare din nou, care nu dezbracă pe ales de calitatea lui de deputat. De unde dar ați luat domniile voastre că pentru luarea în considerațiune a unei contestațiuni trebuie două treimi? Ce? Suntem de ieri în Cameră ca să ne dați aceste lecțiuni de regulament? De 30 de ani în Parlamentul nostru astfel se

procede pentru contestațiuni, pentru ordinea zilei și altele, numai cu majoritate absolută.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 1, p. 12, col. 3 – p. 13, col. 3, p. 16, col. 1.

NOTE

¹ La colegiul II Teleorman se contestase alegerea lui Dim. Bădescu Roșiori deoarece, potrivit articolului 30 din legea electorală, o persoană nu putea candida la deputație în orașul unde ocupa funcția de primar. Al. Lahovari pledase pentru respingerea contestației cerând „a se întemeia pe acel mare principiu care domină și legile și Constituțiunea, că capacitatea electorală, dreptul de a alege și a fi ales este regula; excluderea este excepțiunea“.

² Gr. Păucescu era deputat al colegiului I Teleorman.

³ Vezi discursul următor.

⁴ Al. Lahovari ceruse două treimi din voturile Adunării pentru admiterea contestației. Aceasta a fost respinsă cu 34 de voturi pentru și 88 împotriva încât D.B.R. a fost confirmat deputat.

*Discurs pe marginea invalidării mandatelor de deputați la colegiul III Ilfov din cauza ingerințelor administrației**

Domnilor, este un proverb românesc care zice: Ferește-mă, Doamne, de amicii mei, căci de inamici mă feresc eu însumi. Ei bine, astăzi onor. domn primar al orașului București a schimbat cu totul acest proverb și domnia sa ne-a arătat că mai bine s-ar zice: Ferește-mă, Doamne, de mine, căci inamicii mei mă vor apăra mai bine.¹ (*Ilaritate.*)

Domnii mei, eu am luat libertatea și îndrăzneala de a-l califica pe domnia sa de mare alegător de București.

Domnul G. Vernescu: Cer cuvântul.

Domnul Al. Lahovari: Nu faceți un compliment aleșilor din București.

Domnul G. Vernescu: A zis un cuvânt care atinge pe toată lumea.

Vedeți? Au fost atâtea cestiuni până astăzi la cari onor. domn Vernescu nu a venit să ia parte și astăzi, când e în cestiune primarul de

* Ședințele din 7 și 9 noiembrie 1888.

București, domnia sa, fără ca să asculte ce am să vorbesc, ci numai fiindcă am cutezat a zice un cuvânt domnului Pache Protopopescu, vine și-i ia apărarea, înainte chiar ca eu să fi completat prima frază a cuvântărei mele și încă ați văzut cu câtă vehemență... (*Zgomot, întreruperi.*)

Domnul președinte provizoriu: Vă rog să nu mai întrerupeți.

Onor. domn Lahovari zice că am insultat pe deputații din București, dar tocmai domnia sa și deputații de București erau mai mult datori decât mine să protesteze la cuvintele domnului Pache Protopopescu, când domnia sa a zis că s-a ales primar de București pentru ca să servească interesele partidului liberal conservator. Eu însă mi-aduc aminte că domnia sa, când s-a ales primar al Bucureștilor, a zis tocmai contrariul, că nu se alege pentru ca să facă politică, nici pentru ca să servească interesele politice ale vreunui partid, ci numai pentru ca să facă gospodărie. Domnia sa nu și-a pus candidatura la primărie ca om politic, a zis că venea numai ca să facă gospodărie și bine ar fi făcut să se fi ținut numai de gospodărie, căci aceasta e principala treabă, aceasta e misiunea cea mai frumoasă a unui primar și de sat și de oraș și chiar de capitală a țării.

Primarii trebuie să se ocupe, mai întâi de toate, de edilitate, de starea igienică, de școli, de biserici, de străzi, de îmbunătățiri de tot felul, iar nu să se facă servitorii cutărui sau cutărui partid politic; nu este treaba domniei sale aceasta și când domnia sa vine și face o astfel de mărturisire, erați datori domniile voastre, domnule Lahovari și aleșii de București și întreg partidul domniei voastre conservator, ca, înainte de a protesta eu, să protestați domniile voastre cu toții că nu aveți trebuință de concursul primarului și al podarilor săi și al măturătorilor săi și al sergenților săi, pentru ca să vă alegeți în Parlamentul țării. Cine a zis un cuvânt pentru alegerea domniei voastre la Râmnicul-Vâlcei? Cine a zis un cuvânt pentru alegerea domnului general Manu la București, unde a fost un demn și activ și capabil primar? Cine a zis un cuvânt pentru alegerea domniei sale și la Teleorman?

Dar când primarul de București, al cărui tot timpul de dimineață până seara nu-i poate fi de ajuns pentru a se ocupa de păsurile și nevoile unui oraș ca București, când domnia sa a crezut că face bine să se amestece și să ingereze în alegeri, a mea este vina dacă vin să-i fac observațiunile mele? A mea este vina și vă insult oare pe domniile voastre când vă zic că rău faceți de-i tolerați asemenea lucruri și-i permiteți să-și

ia o asemenea misiune în numele domniilor voastre? Eu cam de mult cunosc pe domnul Pache; nu am nimic de zis în contra calităților sale, dar [î] știu că este pasionat, foarte pasionat. Eu nu sunt dintre amicii domniei sale, din acei cari să-i dea numai laude și să închidă ochii asupra defectelor sale; eu i le spun și un defect al domniei sale din cele mai vădite este că voiește să fie cu picioarele în toate luntrile. Dumnealui, bunăoară, membru al partidului liberal-conservator, ce căuta să intre în Minister sub principele Dimitrie Ghica²? (*Aplauze.*)

Domnul P. Protopopescu: Ce căutai și dumneata. (Aplauze, zgomot.)

Principele Dimitrie Ghica a fost președintele meu în Ministerul de la 1869, dar de astă dată nu mi-a făcut propunere să intru în Ministerul ce domnia sa era chemat să formeze, de astă dată i se indicase mai dinainte cu cine avea să formeze Ministerul și de aceea nu s-a adresat la mine ca să intru în acea combinațiune. După două zile a venit la mine și mi-a zis: M-ai întăritat în contra colectivităților și acum nu pot face nimic, căci nu pot compune Cabinetul. Mi-a spus că avea la început pe principele Știrbei, dar pe urmă domnia sa n-a mai voit să primească și astfel fiind, m-a rugat să viu la Eforie la 2 ore. M-am dus și l-am găsit în conciliabul cu domnul Pache...

Domnul P.P. Carp, ministru de Externe: Aceasta e o adevărată trădare. (Mare ilaritate.)

Trădarea vă voi arăta-o eu unde este și chiar fără să v-o arăt eu, o veți vedea domniile voastre în curând, peste vreo trei zile... (*Zgomot, întreruperi.*)

Ziceam, domnilor, că ducându-mă la Eforie, am găsit acolo pe domnul Pache și în urmă a venit și domnul ministru de Finanțe de astăzi³. Principele Dimitrie Ghica mi-a spus că n-a putut face nimic pentru că nu a găsit pe principele Știrbei. Atunci eu m-am dus cu domnul Germani să caut pe principele Știrbei. Iată de ce, domnule Pache, m-ai găsit la Eforie și la principele Știrbei și în alte părți.

A doua zi, venind la Cameră, am văzut pe domnul Poenaru-Bordea și l-am întrebat: Ce partid, ce idei, pe cine reprezintă domnul Pache în noul Minister; și domnul Poenaru mi-a spus că domnul Pache reprezintă pe domnul Vernescu. După aceea, ducându-mă cu domnul Poenaru la domnul Vernescu, l-am întrebat dacă este adevărat că domnul Pache-l re-

prezintă pe domnia sa și domnul Vernescu mi-a răspuns: Eu nu dau dreptul nimănui să mă reprezinte. Întâlnindu-mă după aceasta cu domnul Pache și spunându-i ce declarațiune mi-a făcut domnul Vernescu, l-am întrebat chiar pe domnia sa, pe cine reprezintă și cu această ocaziune am avut cu domnia sa o conversațiune cam *légère*, pe care nu voiesc a o repeți aci.

Eu, domnilor, n-am nimic cu domnul Pache, ce am avut de a împărți cu domnia sa, le-am regulat la întrunirile noastre de la Mazar-Pașa și astăzi nu mai e nimic între noi. Dar fiindcă am auzit pe repusatul Manolache Costache zicând despre colegiul al patru-lea că este o minciună⁴, am voit să văd dacă domnia sa ar putea zice tot așa și astăzi când colegiul al patru-lea s-a reformat și s-a făcut colegiul al treilea.

Ați văzut că alaltăieri, când se discuta alegerea colegiului al treilea de Teleorman⁵, am întrebat dacă alesul a avut unanimitatea voturilor și am făcut această întrebare pentru că mă rezerv a vorbi despre această cestiune la discutarea adresei la tron, ca cestiune de reformă pentru viitor și de aceea urmăresc în mod cu totul obiectiv rezultatul alegerilor colegiului al treilea. Eu în privința acestor alegeri-mi zic că acolo unde în colegiul al treilea se alege un țăran, un dascăl, un proprietar mare care șade în județ, care face bine la toți și e cunoscut de toți, acolo alegerea nu este o minciună. Și când în Camera trecută se contesta alegerea domnului N. Filipescu⁶ și a altora, am luat parte la discuțiune și i-am apărât; da, am apărât pe domnul Filipescu și fac apel la toți domniile voastre cari ați fost atunci față, pentru că domnia sa reprezintă în mod leal, în mod sincer interesele locale, domnia sa este un bun proprietar și foarte popular. Dar când văd că în colegiul al treilea se aleg oameni necunoscuți, oameni cu totul străini, oameni cari nu sunt deloc în contact cu țăranii, atunci vă mărturisesc că mă uit ceva mai departe, mă duc la originea lucrului, ca să aflu cum a ieșit din urnă acel candidat?

Când știu eu că în București mașina primăriei este mai formidabilă decât mașina ministerială, atunci sunt dator să mă uit bine, să mă uit și cu ochii și cu ochelarii. Când văd că în locul domnului Alexandru Catargiu, care știu că este conservatorul cel mai leal, cel mai devotat...

O voce: Și cel mai nedisciplinat.

Domnul A. Catargiu a fost de mai multe ori ales delegat al țăranilor; domnia sa este un fel de cavalier, care nu vrea protecțiunea nimănui, [i]

place să se aleagă prin propriile sale forțe; când văd că în locul domniei sale iese din urnă domnul Stănescu... Să mă ferească Dumnezeu să presupun ceva în rău despre domnul Stănescu! Domnia sa e om din popor, e mare comerciant și nu m-ar prinde deloc mirare să reprezinte pe țărani. Dar domnul Duca!... Și de ce dumneata, domnule primar, n-ai zis un singur cuvânt ca să aperi și alegerea domnului Duca? Eu am onoare a cunoaște pe domnul Duca, știu că domnia sa a fost arhitect la construirea unor clădiri pentru regia tutunurilor.

Dar ce are a face arhitectul Duca, arhitect în oraș, cu casele țăranilor învelite cu rogojini și cu stuf? Apoi, când știu că în colegiul III nu se poate face nimic fără încuviințarea prefectului și a primarului și când mai știu că prefectul are în București un rol secundar, când vedem că primarul se joacă asupra textului legii electorale care ordonă ca fiecărui alegător direct să i se trimită carta de alegător acasă și când știm că chiar noi alegătorii din colegiul I câte dificultăți încercăm până căpătăm carta noastră... (*Zgomot, nu se aude.*)

Eu personal sunt cu totul indiferent pentru alegerile colegiului al treilea de Ilfov, nu am nici un interes aici; dar mă indignez când văd pe marele gospodar al capitalei făcându-se mare alegător și zicându-ne: Dar ce! Mie nu mi-e permis să lucrez pentru partidul meu?

Ce! Nu mi-e permis să uez de influența mea ca să fac să triumfeze partidul cu care m-am aliat? Toate vă sunt permise, domnule primar, numai un singur lucru nu vă este permis: De a vă amesteca în alegeri, de a pune mijloacele și influența domniei voastre de primar în serviciul cutărui sau cutărui partid. Constituțiunea a luat o precauțiune în contra acestui amestec al domniei voastre în alegeri, când a zis că nu se pot alege primarii în colegiul al doilea al județului unde ei-și exercită funcțiunea, fiindcă primarul are influență în acel colegiu și aici s-a făcut o greșală, căci primarul are influență în toate colegiele și în întâiul și mai ales în al treilea, căci mahalalele Bucureștilor seamănă mult, din nenorocire, cu comunele rurale... (*Întreruperi.*)

Dumneavoastră, domnule primar, ați lovit autoritatea morală a juriului când ați spus că domnul Oroveanu a fost achitat nu pentru că era nevinovat, ci pentru că ați alergat dumneavoastră pe la amici.⁷

Să mă ferească Dumnezeu pe mine de asemenea amici!...

Dumneavoastră socotiți că eu mi-am zdruncinat autoritatea morală, fiindcă am fost în Minister cu domnul I. Brătianu, eu care am zis că n-ași voi să am nici oasele alături cu ale domnului Brătianu.

Ei, domnule Protopopescu, mai ușor vor fi oasele dumitale lângă ale domnului Brătianu, decât ale mele, căci eu voi fi îngropat la Iași, iar dumneavoastră aici la Belu.

Eu m-am despărțit de la 1881 de domnul Ion Brătianu, pe cestiunea Dunărei și fac apel la domnul Constantinescu de la Severin să spună dacă nu este așa... (*Zgomot, întreruperi.*)

Domnul I. Brătianu nu mai poate să fie la putere și prin urmare nu aveți să vă temeți, ba voi zice mai mult, că domnului I. Brătianu nu i se cuvine să mai vină la putere; a fost 12 ani; a făcut acte mari, a făcut și greșeli mari; și mai bine ar fi făcut dacă acuma se retrăgea cu totul din luptă și nu lăsa pe unii din amicii săi prea zeloși să-i pună candidatura în actualele alegeri.

Vedeți, dar, că nu aveți dreptate să atrageți asupra mea blestemele acelora cari sunt nemulțumiți de domnul I. Brătianu; dar nu mă puteți opri de a spune că sunt indignat, și cu mine toată țara, când am văzut pe domnul I. Brătianu, care cu toate greșelele lui, a făcut acte mari, când l-am văzut că cade în fața domnului Zerlenti.

Atunci am căutat să văd unde e izvorul de unde a provenit acest lucru. Guvernul, vă mărturisesc, nu l-a combătut; din contra, primul ministru când a venit la mine să mă vadă, pe când eram bolnav, m-a întrebat: Unde-și pune candidatura domnul I. Brătianu, pentru ca să nu fie vreo bănuială că guvernul ar voi să-l combată. Atunci dar de cine a fost combătut?

Domnul G. Vernescu: De noi. (Aplauze.)

De domniile voastre? Dacă dumneavoastră l-ați combătut, domnule Vernescu, este treaba dumneavoastră, dacă ați făcut bine sau rău. Dar dacă ați voit să-l combateți, să vă fi pus dumneavoastră, domnule Vernescu, sau pe domnul Lascăr Catargiu, să fi pus oameni de valoare, de greutate, cari să vină cu importanța lor personală, cu influența lor morală, cunoscuți și țarei și Europei; căci ce va zice Europa când va auzi că domnul I. Brătianu a căzut în luptă cu domnul Zerlenti?

O voce: Europa.

Acei care cunosc împrejurările de astăzi nu vor zice că eu am făcut o exagerațiune sau o ironie când am zis că Europa se interesează de cele ce se petrec la noi. Europa se interesează de orice mișcare politică din

țara noastră ca și din cele alte țări. Europa se ocupă de Ministerul din România cum se ocupă de Ministerele din celelalte țări, fiindcă totdeauna vrea să fie în curentul politicei și al tendințelor fiecărei țări. Nu mai suntem acum ca în timpurile când Europa nu cunoștea decât pe domnul tributar; astăzi administrațiunea țării se conduce de un guvern constituțional și de aceea Europa se uită să vadă cine este în capul țării, pentru ca să știe dacă este pentru pace, dacă este pentru rezbel, dacă e un guvern stabil cu care să poată intra în tratări. Și domniile voastre nu veți putea nega că omul care a dezlegat răscumpărarea drumurilor de fer Strousberg⁸, care a dezlegat cestiunea cea grea a emancipării evreilor⁹, care a făcut atâtea și atâtea acte importante, nu veți putea nega că el este un personagiu cunoscut în Europa; și deodată Europa să primească telegrame că domnul I. Brătianu, care a fost președinte de Consiliu 12 ani, n-a găsit un colegiu electoral în țara aceasta ca să-l aleagă. Aceasta este marea răsplată a faptelor sale.

Dacă el a făcut fapte rele, trimiteți-l înaintea Curței de casațiune; dar ca să ziceți că Brătianu a căzut în București, unde nu a fost combătut de guvern numai la luptă dreaptă cu domnul Zerlenti, aceasta să nu o susțineți. Poate că ar fi căzut la Galați, Iași, la Dorohoi, sau în alte orașe pe cari le-a sărăcit în interesul Bucureștilor, dar în București el nu putea să cadă fiindcă este știut că are multe simpatii aici. A! Dacă i s-ar fi opus ca candidat un Lascăr Catargiu, un general Manu, un Vernescu, poate că atunci s-ar fi zis că nereușita lui se datorează triumfului partidului conservator; dar ca să cadă în fața lui Zerlenti, aceasta este neadmisibil.

Și eu am căzut la Galați, dar am căzut în fața președintelui Consiliului. Ași putea să zic ceva, dar nu zic nimic.

La Iași însă eu, ministrul care am făcut pentru Iași mai mult decât oricare altul, pentru că am făcut universitatea, am făcut pinacoteca, am făcut conservatorul și am făcut cestiune ministerială din reconstruirea palatului administrativ care arsesse, aruncând demisiunea mea în fața aceloră cari mă persiflau; ei bine, la Iași numai prin balotaj am ieșit. Și cum? Astfel că s-au indignat chiar adversarii politici ai mei, cari mi-au dat voturile lor, precum domnul V. Pogor, un conservator convins, domnul Vogoride, domnii Balșești, cari au votat pentru mine, fiindcă a fost o indignațiune că eu, care de la 1857 lucram pentru Iași, eram să cad ca să se aleagă oarecari domni cari ziceau: noi ținem pe Kogălniceanu la ușă și ne vom alege noi. Dar n-a fost așa și de aceea eu, de aici, exprim recunoștința mea curajului,

independenței și simțului de dreptate al alegătorilor de toate nuanțele cari m-au ales pe mine. Și eu, contimporanul cu Ion Brătianu și cu Dumitru Brătianu, zic că trebuia ca Ion Brătianu să fie aci, pentru ca să răspundă la toate atacurile care se fac; dar dacă nu s-a putut, căderea lui eu o atribui primarului și de aceea mi-am permis a-l califica de marele alegător de București, cu toată influența, care singur a mărturisit că pe domnia sa l-a ales domnul Stănescu în colegiul întâi și domnia sa a ales pe domnul Stănescu în al treilea. Primească domnii conservatori aceasta, dacă le place, aceasta-i privește, dar eu cred că dumnealor nu au fost aleși de domnul Stănescu, pentru că eu, adversar al conservatorilor, recunosc că colegiul I de Ilfov aparține conservatorilor.

Se zice că eu sprijin pe domnul Alexandru Catargiu, ca să mă împace cu domnul Lascăr Catargiu și să mă cheme la Minister. Dar așa să fie oare? Nu e deloc așa, fiindcă domnul Lascăr Catargiu este tot așa de vechi și convins conservator, cum sunt eu vechi și convins liberal și în loc de a face alianță cu domnia sa, eu de pe acum încep un mic rezbel.

Domnul Epureanu, în discursul său plin de talent, începând a zis că femeia lui Cesar nu trebuie să fie nici măcar bănuită și tot asemenea și majoritatea acestei Camere, care este a partidului conservator, nu trebuie să fie bănuită. Așa este că o majoritate nu trebuie să fie bănuită, dar până acum nu știm că partidul conservator este în majoritate aci; partid în majoritate nu există, va fi mâne poate o majoritate când noi liberalii ne vom uni ori cu partizanii guvernului, ori cu conservatorii; fără de aceia are să fie luptă continuă. M-ați silit să vă spun toate acestea și vi le-am spus; să nu credeți însă că ați pus piciorul în scară; aveți să stați la tocmeală cu noi, căci dacă noi liberalii nu suntem în majoritate, dar suntem o minoritate puternică și trebuie să ne respectați; nu vă grăbiți să ne spuneți la tot momentul că sunteți majoritate; așteptați nițel până să vă vedeți cum stați, căci până acum abia suntem la cea dintâi luptă, până acum încă n-am intrat bine în luptă; aceasta este vorbă scurtă și cuprinzătoare.

Regret foarte mult că domnul Pache și-a compromis singur situațiunea, fiindcă domnia sa știe foarte bine că nu s-a ales primar al capitalei decât numai pentru că se prezinta ca simplu primar, ca gospodar, iar nu ca organ al unui partid, lucrând ca partid acolo unde nu este de lucrat ca partid politic, căci la primărie nu trebuie să se facă politică, ci gospodărie. Domnul Blaremburg, cu care eu nu aveam onoare să fiu în relațiuni, s-a

înfățișat ca om politic și ca om politic bătea pe toată linia pe domnul Pache. Atunci domnul Pache a zis: Eu sunt gospodar și nu am să fac politică și apoi vine în Parlament și ne spune: Eu am primit primăria pentru ca să servesc partidul meu. În București sunt mulți cari nu sunt din partidul conservator; ei bine, cu aceștia ce se face? Ei trebuie să fie victimele preferinței, sălbăticiiei politice a onor. domn Pache?

În contra acestui lucru protestez eu și cred că împreună cu mine protestează și alții. Așadar, mă rezum și zic: Foarte rău a făcut domnul primar Pache, când din primărie a făcut o mașină de luptă, o mașină politică, ceea ce nu trebuie să fie.

Domnia sa și-a uitat cu totul rolul; domnia sa vine și spune că nu au fost bătăuși și ne pune pe noi în pozițiune să-i arătăm numele bătăușilor și ale capilor lor; bătăuși au fost și sunt; numele lor se pot găsi în toate ziarele și sunt în cunoștința tuturilor acelora cari șed în București.

Iată pentru ce mă unesc cu propunerea domnului Epureanu și cer și eu să se suspende alegerea până se vor face cercetări, ca să se vadă ce rol politic și electoral a avut primarul din București, care nu trebuie să se ocupe decât de gospodărie, de hrană, de luminat și altele de felul acesta de care orașul are nevoie.

Dialog cu G. Vernescu.

Domnul G. Vernescu: Domnilor deputați, nu voi aluneca pe târâmul pe care a alunecat domnul Kogălniceanu, pe târâmul curățeniei în alegeri. Dacă ar fi să ne punem pe acest târâm, ca să căutăm a vedea cum s-au făcut alegerile de fiecare din noi și mai cu seamă cum s-au făcut alegerile pe când era ministru domnul Kogălniceanu, atunci ne-am aduce aminte că acum 20 de ani, s-a ales un deputat în București, un Ianov¹⁰.

Nu este adevărat! Nu eu am ales pe Ianov. (*Zgomot.*)

Domnul G.D. Vernescu: Ei, domnule Kogălnicene, dacă este să vorbiți de înalta moralitate în alegeri...

Nu am ales eu pe domnul Ianov, ci l-a ales domnul general Florescu, care pe atunci era ministru; și dacă nu voiești să mă crezi, eu declar că sunt gata să depun mandatul meu de deputat dacă nu va fi așa cum afirm eu. Nu avem decât să căutăm dosarele, ca să vedem dacă eu eram ministrul care a ales pe Ianov... (*Zgomot.*)

Domnul G.D. Vernescu: Te rog să nu atingem persoane cari nu sunt aici.

Atunci pentru ce afirmi un ce nedrept?

Domnul G.D. Vernescu: Te rog nu mă întrerupe neîncetat, pentru ca să pot termina mai curând.

Atunci vorbește cum se cade unui om în vârstă și pozițiunea dumitale, când se adresează către un om în vârstă și pozițiunea mea. Nu spune că eu am ales pe domnul Ianov, când știi, sau ar fi trebuit să știi, că l-a ales generalul Florescu... (Zgomot.)

Adu-ți aminte că și dumneata mi-ai cerut telegraful... (Zgomot.)

Domnul G. Vernescu: Nu ți-am cerut niciodată nimic... (Zgomot.)

Ba, ai cerut...

Domnul G.D. Vernescu: Nu ți-am cerut niciodată nimic și nici ași fi primit de la dumneata, dacă ai fi voit să-mi dai ceva.

Ai primit telegraful meu și prefectul... (Zgomot, nu se aude.)

Domnul G.D. Vernescu: Ați dat telegramă ca să mă aleagă pe mine după cererea mea? Binevoiește de constată un asemenea fapt; căci nu numai pe dumneata, dar pe toți miniștrii cari s-au succedat la putere în țara aceasta, [i]i desfid pe toți să-mi arate cel mai mic ajutor ce mi-ar fi dat veriunul dintrânșii la alegeri d-a rândul de când am intrat în Cameră până acum. Dau o sfidare generală tuturilor aceloră cari au fost miniștri... (Zgomot, întreruperi.)

Domnul președinte provizoriu: Rog pe domnul Kogălniceanu să nu mai întrerupă și pe domnul Vernescu să vină la cestiune.

Domnul G.D. Vernescu: Mie-mi ziceți să vin la cestiune?

Domnul președinte provizoriu: Pe domnul Kogălniceanu l-am rugat să nu vă întrerupă.

Domnul G.D. Vernescu: Aceasta este imparțialitatea domniei voastre?

Domnul președinte provizoriu: Sunt imparțial când vă rog pe amândoi.

Domnul G.D. Vernescu: Revin la cestiune și încă o dată zic că nu toată lumea poate vorbi de curățenia alegerilor și domnul Kogălniceanu mai mult decât oricine trebuie să mă înțeleagă.

Nu vă înțeleg deloc.

Domnul G.D. Vernescu: Cred că mă înțelegeți, fiindcă singur ați mărturisit că mi-ați dat mandat către prefect. (Aplauze.)

De 20 și mai bine de ani, eu nu mai eram stăpân pe alegeri.

Domnul G.D. Vernescu: Dacă nu mai erai stăpân, acum s-a isprăvit cu desăvârșire. (*Aplauze.*) Aceasta mă duce la cel-alt argument.

Nu mă scoate din ale mele. (*Aplauze, ilaritate.*)

*În cestiune personală.*¹¹

Cu părere de rău văd că onor. domn Vernescu, care în ședința de alaltăieri mi-a făcut o cestiune personală într-un chip nepotrivit și pentru domnia sa și pentru mine, astăzi nu este aici ca să asculte răspunsul meu. Domnia sa e totdeauna sănătos când vine de atacă, iar când e să răspundă, e bolnav. Eu nu voiesc să abuzez de această situațiune și de aceea amân cestiunea personală până când va veni domnul Vernescu; cu condițiunea, însă, ca biroul să-mi menție cuvântul; eu voi aștepta până ce domnia sa se va însănătoși.

Replică lui G. Vernescu.

Mulțumesc onor. domnului Vernescu, care deși bolnav, a avut bună-voință să vie astăzi la ședință. Amicii domniei sale-mi spusese că este bolnav, domnia sa însă s-a grăbit să vie și pentru aceasta-i exprim recunoștința mea.

Domnilor deputați, eu, în dreptul meu, am atacat ieri alegerea colegiului III de Ilfov. Eram cu totul neinteresat în cestiune și aceasta cu atât mai mult că în acel colegiu s-a ales o persoană onorabilă, domnul Stănescu, pe care-l cunosc; n-am nici o relațiune cu domnia sa dar [î]l cunosc din nume; știu că domnia sa este un comerciant onorabil care șade la Obor, care este în relațiuni cu mulți locuitori din sate, a fost prin sate, a primit chiar misiuni; acestea le-a spus onor. domn Pache, n-am să le spun eu; dar eu cât pentru mine nu pot decât să fiu pentru domnia sa.

Pe onor. domn Duca l-am combătut, nu l-am apărut, fiindcă aveam convinșiunea că domnia sa nu reprezintă deloc colegiul III, pentru cuvântul că domnia sa ca arhitect n-are nici o relațiune cu țărani, cari obi-cinuit [i]și fac case acoperite cu trestie. Și în favoarea cui eu atacam această alegere? În favoarea domnului Alexandru Catargiu, care nu este deloc din partidul meu, care este un om influente, zdravăn, energic, din partidul conservator; iar cât pentru aceea dacă domnia sa este disciplinat sau nedisciplinat, cum zicea ieri onor. domn Gr. Triandafil, aceasta ur-

mează a se regula în sânul partidului conservator, la club sau aiurea, aceasta nu o știu; dar știu că este un om franc, leal, care niciodată n-a tergiversat, n-a făcut niciodată decât ceea ce a zis și niciodată nu a zis alt decât ceea ce a făcut.

Eram dar cu totul neinteresat.

Ei bine, am fost atacat și atacat, să mă ierte domnul Vernescu a o spune, într-un chip nepotrivit și pentru vârsta domniei sale și pentru vârsta mea și pentru pozițiunea domniei sale ce ocupă în partidul liberal-conservator și pentru pozițiunea mea ce ocupă în partidul liberal.

Dar sunt dator colegilor mei și adversarilor mei, să mă apăr de faptele eronate ce mi se impută. Onor. domn Vernescu ieri, cu o violență cu totul nedreaptă, mi-a imputat că eu am ales, sub Ministerul meu, acum 23 de ani, pe *un Ianov*. Ei bine, domnilor, eu nu merit nici această onoare, nici acest blam, fiindcă nu eu am ales pe domnul Ianov. Domnul Ianov este un om onorabil, un cetățean demn din Iași; domnia sa este și poet și în poeziile sale, nu numai a arătat talent, dar și curaj și independență; vă aduceți aminte de *Baronul de Kalikenberg*. (*Ilaritate*.)

Onor. domn Vernescu a zis că eu am ales pe domnul Ianov. Eu atunci i-am spus că domnul Ianov nu s-a ales sub Ministerul meu, ci sub acela al domnului general Florescu și când am dat acest răspuns, domnia sa a zis: Te rog să nu ne atingem de persoane cari nu sunt aci.

În adevăr, că nici domnul Ianov, nici domnul Florescu nu erau aici; erau la Senat și negreșit că eu, care cunosc pe domnul Ianov ca o persoană foarte onorabilă, precum tot astfel cunosc și pe domnul general Florescu, nu voi veni aci în Adunare, în ședință plenară, să atac aceste persoane. Dar dacă alegerea domnului Ianov în București a fost o alegere greșită, dacă ea se impută ca un fapt dezonora[n]t pentru ministrul sub care s-a făcut, imputarea aceasta nu mi se poate adresa mie, ci unuia din capii actualului partid conservator, generalul Florescu, președintele Senatului. De ce dar domnul Vernescu mi-a făcut mie o crimă așa de mare din acea alegere, pe câtă vreme nu eu o făcusem, precum o voi dovedi îndată? Dacă e ceva așa de monstruos ca domnul Ianov să fie ales în București, atunci n-are domnia sa decât să se lămurească cu domnul general Florescu asupra acestei cestiuni, fiindcă domnul Ianov a fost ales sub guvernul domnilor Nicolae Crețulescu și generalul Florescu.

Iată, domnilor, adresa din 10 decembrie 1865, trimisă de ministrul de Interne domnului președinte al Adunării deputaților:

„Domnule președinte,

Convocându-se prin înalta ordonanță domnească sub no. 1 569, colegiul electoral al capitalei București, pentru a alege în ziua de 8 decembrie curent, un deputat din parte-i la onor. Adunare în locul domnului Alecu Petrescu, care primind funcțiune salariată încetează după articolul 26 din legea electorală de a mai fi deputat, zisul colegiu electoral, întrunindu-se la ziua fixată de alegere, a ales deputat din parte-i pe domnul Ioan Ianov cu 93 voturi.

Actele acestei operațiuni electorale primite cu raportul domnului prefect al județului Ilfov, no. 18 767 am onoare a le înainta domniei voastre și vă rog, domnule președinte, să binevoiți a face cele de cuviință.

Primiți, vă rog, domnule președinte, asigurarea osebitei mele considerațiuni.

Ministru, *general I. Florescu.*“

Vedeți că domnul Ianov a fost ales cu 93 de voturi și aceste voturi au fost date, poate în mare parte, de tineri cari cunoscând pe domnul Ianov și calitățile domniei sale personale, au votat pentru domnia sa.

[Î]mi pare rău însă că trebuie să zic că dacă onor. domn Vernescu cunoaște istoria noastră contimporană astfel, atunci vai de istoria mai veche a țarei pe care o va fi cunoscând domnia sa! Eu am zis ieri că mă voi lepăda de mandatul meu de deputat, [î]mi voi da demisiunea din Adunare, dacă se va dovedi că eu eram ministru când s-a ales domnul Ianov și astăzi am dovedit că atunci era la Minister domnul Crețulescu și domnul general Florescu și prin urmare dumnealor aparține onoarea sau blamul pentru că au făcut această alegere.

Al doilea, domnul Vernescu-mi imputa ieri, cum că eu, atacând alegerea colegiului III de Ilfov, am voit să arunc o bănuială asupra tuturilor colegiilor de Ilfov.

Domniile voastre însă știți, domnilor, că nu numai nu am atacat alegerile din colegiile I și II, dar încă am zis: Cine poate zice un singur cuvânt în contra domnului general Manu și a celor alți reprezentanți ai acestor colegii, unde alegerea s-a făcut în regulă și nu se găsește la dosar nici o protestațiune?

Când însă a fost vorba de alegerile de la colegiul III, acolo în adevăr am spus că bănuiesc sinceritatea acestor alegeri. Dar oare, zis-am eu ceva așa de grav încât să merite a supăra pe domnul Vernescu așa de rău în contra mea și a-l face să uite și vârsta mea și chiar pe a domniei sale, căci

nici domnia sa nu prea este așa de tinerel ca să mă poată trata pe mine de tompatera și să vie să mă întrebe cu un ton atât de aspru cum mi-am permis eu să susțin că Ion Brătianu trebuia să se aleagă în București și cum mi-am permis să atac pe domnul Zerlenti?

Eu nu am atacat pe domnul Zerlenti, care pe cât [î]l cunosc știu că este om onorabil, că are niște calități pe cari nu le am eu, cari stau departe de mine. (*Ilaritate.*) Dar mai departe nu-l cunosc și prin urmare nici nu am putut să-l atac. Din contră, eu am fost unul din acei cari a combătut mai mult pe cei cari susțineau că domnul Zerlenti nu e român, unul din acei cari am votat pentru împărmântenirea domniei sale. Domnul Zerlenti e bancher, care împrumută pe cei bogați, care face împrumuturi și municipalității și regret foarte mult că domnul ministru de Finanțe nu este acum aici ca să-și spună opiniunea domniei sale în privința acestor împrumuturi. Domnul ministru de Finanțe s-a exprimat într-o zi, când era vorba de un împrumut al municipalității într-un mod care numai domnului Zerlenti nu-i poate fi plăcut.

Dar mă întreabă domnul Vernescu cum am putut eu să vin a apăra pe domnul I. Brătianu? Nu l-am apărat, din contră, am zis că sunt unul dintre acei cari sunt în drept să-i voiască mai mult rău și că nu cred să fie nici unul din liberali care să voiască mai mult rău domnului Brătianu decât mine; și aceasta pentru greșalele comise de dânsul, după urma că-rora pătimește astăzi partidul liberal. Eu cel dintâi sunt care am început să-l osândesc pentru neaplicarea programului de la Mazar-Pașa. Două zile de-a rândul i-am făcut procesul în această Cameră. L-am combătut apoi pentru că a arestat pe Panu¹², așa încât era să mă strângă de gât. Dar o dată acesta făcut, nu puteam să las să treacă domnul Zerlenti înaintea domnului Brătianu. Pentru mine Ioan Brătianu are mult mai multe merite decât domnul Zerlenti; căci domnul Brătianu are 40 de ani de luptă în partidul liberal...

O voce: Și șase ani de cădere.

Poate; cu alte cuvinte, cel care m-a întrerupt critică ce am criticat și eu; dar tot [î]i rămân domnului Brătianu 34 de ani de o luptă de care se glorifică partidul liberal. Nu că a făcut totul Ioan Brătianu, dar a avut norocul ca sub firma lui să facem rezbelul din Bulgaria, să se proclame independența, să se proclame regalitatea. Pentru independență, eu, ca ministru

al țării în străinătate, așa putea zice că mai mult eu am făcut independența, căci eu am dobândit-o de la Franția, care ne-a dat concursul său moral și în adevăr și Germania ne-a sprijinit...

O voce: Dumneata ești mai modest.

Domnul Rozoveanu zice că sunt modest, căci am lucrat și eu la îndeplinirea acestor acte mari, iar nu numai domnul Brătianu și cu toate acestea nu m-am lăudat că eu le-am făcut...

Domnul A. Lahovari: Dacă vă puneți pe tărâmul acesta, vă vom spune și noi prețul cu care s-a cumpărat independența.

Eu am fost ministru de Externe și știu că n-am vândut nimic, n-am dat nimic... (*Zgomot, întreruperi.*)

M-ați atacat, domnule Lahovari, și am dreptul să mă apăr, precum și dumneavoastră v-ați apăra când ați fi atacat, căci acuzațiuni tutulor ni se aduc...

Domnul A. Lahovari: Toți avem păcatele noastre.

Vă rog dar nu mă mai întrerupeți.

Ne temeam, domnilor, că la încheierea păcii să nu ni se dea independența, făcându-ni-se alte neajunsuri și de aceea am luat-o noi înainte și am proclamat independența.

Ei bine, domnilor, pot eu să refuz aceste fapte lui Brătianu, sub a cărui firmă ele s-au făcut, fapte pe cari toată țara le cunoaște și de cari beneficiază toată țara și să i le contest pentru că a făcut în urmă greșeli după urma cărora toți liberalii suferă? Căci dacă nu se făceau acele greșeli, altfel era să fie compusă astăzi Camera. Noi toți am zis domnului Brătianu, după ce a căzut, să se retragă; dar amicii săi cei devotați i-au pus candidatura și a căzut. Noi însă, liberalii cei dizidenți, nu trebuie să-i zicem: Ai căzut în urma greșelilor tale și fiindcă ai făcut acele greșeli nu-ți mai recunoaștem nimic, nici chiar ceea ce ai făcut bine. Nu, domnilor, și nici chiar domniile voastre, conservatorii, nu trebuie să ziceți aceasta; fiindcă oamenii de stat trebuie să aibă și inimă și minte, nu trebuie să-și disprețuiască inamicii, nu înjurându-și cineva adversarii săi politici se ridică pe sine. Sunt atâtea fapte cari s-au petrecut sub Brătianu, independența, rezelul prin care s-a ridicat prestigiul armatei, căci astăzi nu mai

pot zice iubiiții noștri vecini unguri că un regiment de honvezi poate veni până în București.

Domnul I. Lahovari: Ai ridicat prestigiul armatei luând comanda de la generalul Manu și dând-o generalului Anghelescu.

Regret că aduceți cestiunea aceasta. Domniile voastre aveți tot dreptul să lăudați pe generalul Manu...

Domnul general G. Manu: Nu dau voie nimănui să facă cestiune personală pe spinarea mea.

Domnul I. Lahovari: Noi lăudăm pe generalul Manu, domniile voastre lăudați pe Anghelescu, când e vorba de a se ști ce a făcut domnul Ion Brătianu în oștire.

Mergi prea departe și nu pot face acum cestiune personală și cu dumneata. Așadar, domnilor, ce sunt eu vinovat dacă și la activul meu, fiind în Ministerul Brătianu, pun aceste acte? Domnul Vernescu nu are la activul său acte de acestea, căci domnia sa ieșise mai înainte din Minister. Domnia sa are la activul domniei sale calpacul bulgăresc și referatul prin care trimitea la înaltul consiliu acel calpac.

Fiecare însă cu faptele sale; eu am apărât unele. Domnia sa a apărât altele, treaba fiecăruia.

Domnul G. Vernescu: Domnilor, totdeauna e bine când are cineva o noapte de cugetare sau o zi de cugetare. Recunosc astăzi pe domnul Kogălniceanu, nu-l recunoșteam alaltăieri. Astăzi, după ce a mai cugetat, este mai liniștit... (*Nu se aude.*)

Domnul președinte provizoriu: Vă rog să vorbiți mai tare, ca să puteți fi auzit.

Domnul G. Vernescu: Nu pot ridica vocea mai sus, căci s-ar întâmpla iar să mi se impute că sunt violent. În ridicarea vocii poate că domniile voastre ați văzut violență din parte-mi în ziua trecută, iar nu în cuvinte. Domnul Kogălniceanu-mi impută că ași fi afirmat și asigurat Camera că domnul Ianov e alesul domniei sale. De ce era însă vorba, domnilor, când am pronunțat numele domnului Ianov? De curățenia alegerilor se zicea: Cum se poate ca un om ca domnul Duca – și să mă ierte domnia sa dacă-i pun numele înainte – cum se poate ca un om necunoscut ca domnia sa să fie ales în București la colegiul al III-lea? Eu am răspuns că nu aveți dreptul să vorbiți astfel, pentru că și altădată alți oameni mai puțin cunoscuți decât domnia sa au fost aleși ca deputați în București. E adevărat că am afirmat că s-a ales sub domnul Kogălniceanu.

Sub Ministerul domnului Kogălniceanu.

Domnul G. Vernescu: Domnul Kogălniceanu a protestat imediat și eu i-am răspuns la rândul meu; nu mai protesta, domnule Kogălniceanu, fie ales domnul Ianov sub Ministerul dumitale, fie sub alt Minister, este un lucru pozitiv că curățenia de care vorbești astăzi, dumneata n-ai practicat-o și dacă voiți să ridici cestiunea și mai sus, las persoanele la o parte și o ridic la cestiunea de sistem. Ei bine, sistemul dumitale n-a fost libertatea în alegeri.

Sistemul dumitale a fost zbârnâirea capetelor.

Domnul G. Vernescu: Sunt capete cari trebuie să zbârnâie atunci când sunt stricate și fac rău țării.

Ziceți aceasta la adresa conservatorilor?

Domnul G. Vernescu: Mica întrerupere cu care domnul Kogălniceanu crede că va putea să mă pună în rele relațiuni cu conservatorii este fără nici un efect; conservatorii când s-au aliat cu mine mă cunoșteau, știau foarte bine că sunt o persoană care nu vorbește una și face alte. (*Aplauze.*) Așadar, încă o dată repet, dacă în treacăt, și-mi pare rău că am făcut aceasta, am pus în joc numele unui om, un fapt care nu era al său, aceasta însă n-a fost decât pentru ca să zic domnului Kogălniceanu să se oprească de a mai tot vorbi de curățenia alegerilor, căci este știut de toată lumea că domnul Kogălniceanu are un sistem de care nu se mai poate dezbara, astăzi la vârsta înaintată în care este, și acest sistem este de a înrăuri cu orice preț în alegeri. De aceasta vorbeam și când domnul Kogălniceanu mă va prinde în sfera mică și modestă a acțiunii mele în societatea română că urmez sistemul domniei sale, să ia cuvântul să mă combată, să-mi spuie că sunt tot de sistemul domniei sale. Domnul Kogălniceanu se plânge cum că rău i-am atribuit eu că a atacat colegiul de București, căci domnia sa a vorbit numai de colegiul III. Dar așa a fost?

Așa.

Domnul G. Vernescu: Așa? Prea iute v-ați pierdut memoria celor ce ați zis alaltăieri? N-ați zis în două rânduri că primarul a fost marele elector al județului Ilfov?

Da.

Domnul G. Vernescu: Atunci nu vă dați socoteala de ce ziceți, când adineaori ați afirmat în Cameră că colegiul I și II a fost scutit de ingerința marului elector..

N-am zis aceasta.

Domnul G. Vernescu: Și acesta este un sistem de a zice și de a tăgădui; dar acesta nu cred că va avea trecere înaintea acestei Camere, care nu este de

gustul dumitale. Adineaori ziceai: Dacă Brătianu lucra altfel, domniile voastre nu era să fiți pe aceste bănci. Nu se cade însă, domnule Kogălniceanu, atunci când o Cameră este venită aci din alegeri libere, dumneata să-i dai această desfidere și mai cu seamă când ne tot vorbești de părul cărunt. Chiar când ți s-ar părea dumitale că este altfel, trebuie să o ții în fundul cugetului dumitale, iar nu să vii să arunci această insultă în fața aleșilor țarei.

Nu te crede nimeni.

Domnul G. Vernescu: Sunt mulți oameni cari și-au mâncat de mult credința. (*Ilaritate.*) Ți-ai pus candidatura în toate colegiele din țară și ai căzut fiindcă ți-ai mâncat credința...

Pe dumneata te aleg perfecții.

Domnul G. Vernescu: Prefecții m-au ales vreodată pe mine? Este acesta un cuvânt de om serios, de om bătrân ca domnul Kogălniceanu?

Cuvântul unui om serios este care mă atacă pe mine și pretinde ca eu să tac?

Într-o problemă de regulament, ¹³

Am cuvântul în cestiune de regulament. Socoteam că domnul Lahovari, când a luat cuvântul în cestiune de regulament, a făcut-o pentru a stabili că este nedrept regulamentul când acordă cuvântul în urmă tot aceluia care a insultat, credeam că domnia sa va susține pentru acuzat dreptul pe care-l are înaintea juraților de a vorbi cel din urmă, onor. domn Lahovari însă nu este de această părere.

Apoi, domnul Vernescu, care a vorbit în privința procesului conservatorilor, să-mi dea voie să mă înscriu de pe acum în o altă cestiune personală, deoarece regulamentul nu-mi permite să mai vorbesc acum. Când cei vechi voiau să oprească pe Demostene de a mai vorbi, i-arătau nisipul dintr-un ceasornic, care se scobora la vale și-i ziceau: S-a terminat nisipul, nu mai poți vorbi.

[Î]mi rezerv dar cuvântul în cestiune personală pentru altădată, dacă regulamentul [î]mi zice că pentru astăzi mi s-a terminat nisipul.

„Dezbaterile Adunării Deputaților, 1888/1889, nr. 3, p. 50, col. 3 – p. 53, col. 1, 1 – 2; nr. 4, p. 55, col. 1, 2 – p. 57, col. 3; p. 59, col. 1 – 2.

¹ Prezentarea raportului pentru alegerea de la colegiul III Ilfov o făcuse Constantin Kogălniceanu. Dintre numeroasele reclamații el o citase pe cea a lui Alexandru Catargi. În esență acesta dezvăluia: Siluirea voinței alegătorilor de către bande de bătăuși, încercarea de a impune buletine de vot pentru candidații partidului liberal conservator (care însă nu propusese pe nimeni la acest colegiu), înlocuirea unor buletine de vot, reținerea câtorva „cărți de alegători direcți” de către primarul Pake Protopopescu, includerea unor persoane decedate pe buletinele de vot. În fine primarul era acuzat a fi brutalizat pe alegători la biroul electoral din strada Mântuleasa. Pake Protopopescu luase cuvântul să se apere susținând că dacă ar fi vrut să intervină ar fi făcut-o pentru cei 14 deputați ai colegiilor I și II Ilfov, între care se număra și el, nu la colegiul III unde erau doar doi deputați. Declarase apoi că e imposibil să influențezi 42 000 de alegători câți număra Bucureștii (din care 8 349 la colegiul al III-lea).

² Vezi mai mult la Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României, 1866-1900*, București, 1925, p. 235.

³ Ministru de Finanțe era Menelas Ghermani.

⁴ Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a IV-a, p. 129.

⁵ Vezi intervenția precedentă.

⁶ Vezi supra, p. 191.

⁷ Pake Protopopescu spusese: „Domnul Oroveanu... este în măsură să vă spună până la ce punct pot influența asupra cetățenilor care compun lista juraților. Eu nu am fost apărătorul domniei sale înaintea juraților, dar am compătimit pentru suferințele sale și poate să vă spună până la ce punct am putut influența pe acei cetățeni cari venind ca jurați i-au recunoscut inocența. Am pledat cauza domniei sale din om în om, din cetățean în cetățean.”

⁸ Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a III-a, p. 93 și urm.; p. 116 și urm.

⁹ Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a II-a, p. 225 și urm.

¹⁰ Ioan Ianov (1834-1903), avocat și scriitor. La un moment dat ajunge vicepreședinte al Senatului. A fost ales deputat în decembrie 1865, în timpul guvernării N. Krețulescu – gl. I.M. Florescu.

¹¹ După schimbul de replici de mai sus luase cuvântul G. Vernescu. El își arătase uimirea că un politician consumat ca K. putea să se mire de eșecul lui I.C. Brătianu după o guvernare care făcuse „să curgă sângele pe stradele Bucureștilor”. Trecuse apoi la apărarea lui Pake Protopopescu declarând ritos că „lupta contra primarului de București e lupta contra libertății alegerilor în București”. Îl apăraseră în sfârșit pe negustorul Zerlendi, „persoană onorabilă”, oponentul lui I.C. Brătianu. O voce din public observase batjocoritor: „E pe drumul Atenei!” La încheierea ședinței Adunarea a respins ancheta parlamentară și propunerea de invalidare și i-a proclamat deputați ai colegiului III Ilfov pe G. Duca și I. Stănescu. La începutul ședinței din ziua de 9 noiembrie K. vroise să replice lui G. Vernescu dar acesta nu se afla în sală; faptul provoacă remarcă mușcătoare a acestuia. A apărut mai târziu făcând așa posibilă intervenția în continuare a lui K.

¹² Vezi *Introducerea*.

¹³ G. Vernescu continuase pe același ton înveninat atacându-i pe K. și pe I.C. Brătianu și făcând aluzii la N. Voinov. Exasperat, C.C. Dobrescu ceruse ședință secretă căci în invectivele aruncate de G. Vernescu vedea „o rușine pentru Parlament”: „Domniile voastre v-ați împrietenit, v-ați sărutat și acum ați venit în Cameră să vă răfuiți socotelile”, încheiase el cu năduf. N. Voinov luase cuvântul în chestiune personală declarând că „fruntea mi-e senină și curată”. Al. Lahovari ceruse președintelui să interpreteze mai riguros regulamentul în ceea ce privește acordarea cuvântului pentru chestiune personală căci în sistemul care se instaurase orice vorbitor care pomenea numele unui deputat putea provoca o atare chestiune personală. Îl atacase apoi pe K. pentru „apologia” făcută lui I.C. Brătianu: „Apoi numai grație răbdărei, grație toleranței, grație liberalismului acestei majorități ne-am pus strajă gurei, fără să ne ridicăm în contra acestui mod de a interpreta regulamentul și am tăcut la tot ce s-a zis, făcându-se apoi apologia domnului Ion Brătianu!”

*În legătură cu procedura observată la anunțarea constituirii
noului Cabinet ministerial condus de Th. Rosetti**

Domnule președinte, până acum știu că notificarea pentru formarea noilor Ministere¹ sau pentru transformarea ori completarea lor se făcea prin mesaj regal.

Domnul președinte, L. Catargiu: Așa este și acum.

Eu văd că domnul președinte al Consiliului în loc de a citi un mesaj, ne-a ținut un discurs.

Domnul președinte al Consiliului, Th. Rosetti: Ar fi fost mai regulat să vă citesc pe deplin tot decretul, însă eu, pentru a nu vă lua timp mult, v-am citit numai partea relativă la numirea persoanelor în Minister.

Domnul președinte, L. Catargiu: Este mesajul regal și de astădată ca întotdeauna...

Domnia voastră ne-ați spus și ieri și alaltăieri că are să vină președintele Consiliului să ne dea comunicare de un mesaj. Acum văd că nu s-a făcut așa; căci domnul președinte al Consiliului nu ne-a citit nici un mesaj, ci numai ne-a spus oral că în urma demisiunii...

O voce: N-a fost demisiune.

* Ședința din 12 noiembrie 1888.

Apoi tocmai ca să nu fie jocuri de cuvinte, domnul președinte al Consiliului trebuia să dea citire mesajului și apoi să ne spună verbal cum s-a făcut. Acele explicații nu se puteau cuprinde în mesaj, dar trebuia să citiți mai întâi mesajul după cum o înaltă cuviință o cerea și apoi să fi dat cele alte explicații.

Puteți să citiți întâi mesajul, după cuviință și apoi să faceți comunicări.

Domnul președinte al Consiliului, Th. Rosetti: Am făcut greșală de nu am început întâi cu citirea mesajului, o recunosc.

Sunt foarte recunoscător pentru această lămurire, nu caut ceartă, nu fac joc de cuvinte, dar fac o întrebare: Întreb pe domnul prim-ministru, capul Cabinetului trecut și capul Ministerului care s-a format după alegerea birourilor corpurilor legiuitoare, alegeri cari au fost semnificative, căci au dat un accent situațiunei, [î]mi permit a întreba noul Minister: Are o nouă programă sau se ține de programa trecută în puterea căreia s-au făcut alegerile trecute? (*Aplauze.*) Atât și nimic mai mult.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 5, p. 65, col. 2.

NOTE

¹ Th. Rosetti anunțase doar componența guvernului pe care-l prezida: Gh. Vernescu la Justiție, G. Manu la Război, P.P. Carp la Externe, Al. Lahovari la Agricultură, Comerț și Domenii, T. Maiorescu la Culte și Instrucțiune Publică, M. Ghermani la Finanțe, Al. Marghiloman la Lucrări publice.

² După observațiile lui K, Th. Rosetti a declarat că e vorba de o remaniere guvernamentală și prin urmare legile elaborate de el „formează și astăzi obiectul acțiunei acestui Minister“.

*Cere Adunării să trimită o delegație la înmormântarea lui Ion Câmpineanu, fost ministru și vicepreședinte al Camerei**

Domnii mei, moștenitorul unui mare nume, fiul lui Câmpineanu, al cărui bust l-avem în această Adunare, Ion Câmpineanu¹, fost ministru și fost vicepreședinte al Camerei s-a săvârșit din viață ieri.

* Ședința din 14 noiembrie 1888.

Nu e momentul acum a face necrologul lui, a arăta rolul ce el a jucat în dezvoltarea noastră națională. Oricari ar fi opiniunile politice ale noastre, trebuie să recunoaștem că el a fost un descendent din acea familie care avea ca motto: *noblesse oblige* și credea că cu cât cineva poartă un nume mai mare, cu atât dezvoltarea libertăților publice și drepturilor poporului trebuie să-i fie mai scumpe.

De aceea eu cred că Adunarea se va asocia la durerea familiei sale și a țarei, trimițând o delegațiune la înmormântarea lui Ion Câmpineanu.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 6, p. 77, col. 2.

NOTE

¹ Pentru Ion I. Câmpineanu vezi „Curierul financiar“, XV, 1888, p. 829, 831, 855, 857.

² Adunarea a primit în unanimitate propunerea lui K. În continuare un grup de deputați, din care K. lipsește, a depus un proiect de lege pentru acordarea unei recompense naționale familiei defunctului de 1 200 lei pe lună. Gr. Triandafil pledase în favoarea proiectului cerând urgența. În același sens a luat din nou cuvântul K.: „Eu voi vota urgența, precum voi vota și propunerea fiindcă prin această propunere se recompensează o ilustră și mare familie și nu se cuvine ca ultimul moștenitor al acestei familii să nu aibă cu ce să-și săvârșească învățătura“. Al. Lahovari folosise „cuvinte intempestive“, după caracterizarea lui N. Ionescu, împotrivindu-se propunerii și declarând că „nenorocitul“ de Ion Câmpineanu își făcuse doar datoria ca ministru, ca primar al Bucureștilor și ca guvernator al Băncii Naționale. El încheiase furibund: „Dați-i acestui om o recompensă națională fiindcă n-a furat“. Adunarea a primit propunerea dar a respins urgența.

*Cere guvernului să-și respecte promisiunea formulată
în program de a aduce în dezbateri o serie de legi,
în primul rând cea a tocmelilor agricole**

Eu cerusem cuvântul în cestiunea de față în privința asigurărilor date de domnul președinte că, după tipicul parlamentar, biroul a comunicat guvernului actual toate proiectele de legi rămase din legislatura tre-

* Ședința din 17 noiembrie 1888.

cută. Însă aceasta pe mine și pe țară nu ne interesează deloc; ne interesează acele proiecte cari s-au publicat prin „Monitor“ și au servit de programă guvernului și chiar majorității deputaților, cari, mai mult sau mai puțin, după spusa jurnalelor oficiale, s-au ales pe baza acelor proiecte; și pe urmă, după cum a spus domnul ministru de Externe, acele proiecte s-au mai pus și în mesagiul regal.

Fie că s-a demisionat ori nu, că s-a constituit din nou ori numai s-a completat, cum veți voi a zice, noul Minister, faptul pozitiv este că declarațiunile miniștrilor au fost contrazicătoare. Onor. președinte al Consiliului a zis că programa este aceeași și se vor aduce acele proiecte de lege. Ministrul de Externe ne-a dat aceeași asigurare. A venit însă pe urmă domnul ministru de Justiție, care ne-a făcut o declarațiune cu totul alta: Avem să studiem, avem să vedem; și s-a pronunțat cu acel fel de rezerve, mai ales în privința legii tocmelilor agricole, lege care bate la ușă mai mult decât legea vânzării moșiilor în loturi, care nu interesează pe toată lumea și pe care eu o voi vota. Dar este altă lege care bate la ușă, care interesează pe toată țărâtimea, aceasta e legea tocmelilor agricole și în privința acestei legi domnul ministru al Justiției a zis: Avem să ne gândim și să gândim; recunoaștem că cestiunea aceasta e foarte importantă; o vom rezolva; vom ține însă seamă și de proprietatea mică și de proprietatea mare, lucru care nu e deloc în cestiune; aceasta e o cestiune foarte importantă; și o asemenea declarațiune din partea onor. domn ministru al Justiției, ale cărui opinii de mult le cunosc și care e foarte statornic în opiniunile sale, o asemenea declarațiune din gura domniei sale m-a îngrijat foarte mult; prin urmare, eu reclam și cred că și domnul Blaremburg se va uni cu mine, ca să reclamăm aducerea acestei legi, mai ales în urma declarațiunii făcută de guvern în Senat, unde a zis: Noi nu ținem la legea noastră; domniile voastre veți hotărî ce veți voi. Ei, domnilor, acea lege e un angajament pe care l-a luat guvernul trecut către țară și nu poate zice că lasă pe majoritate să decidă. Trebuie să vină să declare guvernul, că are să aducă și să susțină acea lege; căci ea este o programă, nu numai a guvernului, ci și o programă a țării...

Domnul președinte L. Catargiu: Dar nu e aceasta în discuțiune acum.

Mă iertați, e o cestiune foarte importantă și de atâta timp de când reclam să mi se aducă învoielile...

Domnul președinte L. Catargiu: Am făcut cunoscut guvernului despre cererea domniei voastre și aștept răspuns.

Mă adresez la președintele Consiliului ca să-i cer să se țină de cuvântul pe care l-a dat țarei, înfățișând acele proiecte de legi, cari sunt mai importante decât acele ce s-au trimis de la președenția Adunării fabricate de alți miniștri.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 7, p. 86, col. 2 – 3.

*Intervine într-o problemă de regulament:
Modalitatea de închidere a discuțiilor**

Ași dori să mi se dea cuvântul în cestiune de regulament.

Domnul președinte L. Catargiu: Aveți cuvântul.

Am stat aci nemișcat, de-am ascultat multe și nu am luat nici o parte la discuțiunea de adineaori¹; însă sunt dator să mă plâng de chipul cum s-a încheiat discuțiunea care este chiar contrarie regulamentului; căci s-a dat cuvântul unui deputat sau doi, dar nu am auzit zicându-se un cuvânt măcar, tocmai asupra cuiului cestiunei, care este acea încheiere a Consiliului de miniștri hotărâtoare ca să se vândă în loturi mari moșiile care au un venit numai până la 2 000 lei. Aci este cestiunea și cestiunea aceasta nu este atinsă. Eu nu o voi ridica acum, o rezerv pentru o interpelare și voi întreba: Pe ce s-a întemeiat Ministerul spre a mărgini pe țărani să nu cumpere tocmai acele moșii cari le vin lor mai la îndemână?

Acum, domnilor, în privința regulamentului, este o cestiune de demnitate care mă face pe mine, ca mai bătrân în Parlament, să protestez în contra modului cum se închid discuțiunile Camerei.

Una din imputările cele mai drepte ce se făceau Camerei trecute și guvernului de atunci, era ca îndată ce vorbea un deputat și Ministerul răspundea, majoritatea închidea discuțiunea, lucru ce nu este nicăieri în lume, pentru că atunci se poate ca Ministerul să aducă în discuțiune cestiuni noi, cari rămân fără răspuns; și astfel votul se poate da prin surprindere.

* Ședința din 19 noiembrie 1888.

Cu părere de rău văd că acest precedent se urmează și astăzi de această Cameră, unde sunt atâți tineri cari ar fi putut să protesteze înaintea mine contra acestei regretabile sisteme.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 8, p. 97, col. 3 – p. 98, col. 1.

NOTE

¹ Discuția pornise de la o interpelare a lui C.C. Dobrescu în care prezentase o petiție a locuitorilor din comuna Brătești (Prahova) cerând ca moșia statului pe care locuiau să se vândă în loturi mici nu cum se publicase în „Monitorul oficial“ „în corp întreg“. Al. Lahovari, ministrul Domeniilor, explicase că vânzarea se făcea conform legii în vigoare. Formula vânzării integrale prevedea achitarea unui sfert din preț la cumpărare. Acest avantaj pentru bugetul statului a fost întărit de o dispoziție ministerială prin care moșiile cu o suprafață de până la 200 de ha se vindeau numai integral. Cazul relevat de C.C. Dobrescu era contrar legii deoarece era vorba de o moșie de numai 88 ha.

*Asupra interpelării sale privind dreptul țăranilor de a cumpăra pământ**

Domnule președinte, pentru ca să pot face interpelările, am cerut să mi se dea mai întâi încheierea Consiliului de miniștri, pentru ca să nu fiu pus în pozițiunea tristă de a nu cita bine faptele; văd însă că nici până astăzi n-a venit acea încheiere.¹

Domnul ministru de Externe P.P. Carp: Nici nu putea să vie, fiindcă nu există; a fost numai o hotărâre administrativă luată de mine ca ministru al Domeniilor în marginele competenței mele. Consiliul de miniștri nu are a face nimic în această cestiune.

Apoi atunci, dacă se întâmplă ca eu să mă găsesc față cu doi miniștri ai Domeniilor, dintre cari unul zice că e o încheiere a Consiliului de miniștri și cel alt o tăgăduiește, cum vreți să-mi fac interpelarea?

Domnul ministru al Domeniilor Al. Lahovari: Cine v-a spus aceasta?

Chiar domnia voastră.

* Sedința din 26 noiembrie 1888

Domnul ministru al Domeniilor Al. Lahovari. Sunteți în eroare.

Să se citească cele tipărite în „Monitor“, unde domniile voastre ați zis că s-a hotărât în Consiliul de miniștri că moșiile cari sunt de o valoare mai mică de douăzeci de mii de lei, să nu se vândă decât în loturi mari.

Domnul ministru al Domeniilor Al. Lahovari: Nu ați înțeles ce am zis, sau am fost rău reprodus.

Domnilor, eu țin să fac interpelarea, însă trebuie să am aceste acte și acum vine domnul Carp și-mi spune că nu există; trebuie atunci să-mi schimb interpelarea în alt fel.

Domnul ministru al Domeniilor Al. Lahovari: Cer cuvântul, domnule președinte, ca să dau o explicare.

Domnul vicepreședinte N. Blaremborg: Aveți cuvântul.

Domnul ministru al Domeniilor Al. Lahovari: Domnilor, domnul Kogălniceanu a făcut o eroare completă, sau nu m-a ascultat bine. Eu am zis că este o deciziune, nu că moșiile cari au venit de 20 mii lei ci moșiile cari sunt în întindere mai mare decât 200 hectare să nu se vândă decât în loturi mici, iar cele cari sunt în întindere mai mică de 200 hectare, să se vândă în corpuri întregi. Am zis apoi că aceasta e o deciziune ministerială; nu-mi aduc aminte să fi zis că este o încheiere a Consiliului de miniștri. Fie însă o deciziune a ministerului Domeniilor, fie o încheiere a Consiliului de miniștri, acesta e un fapt indiferent și asupra căruia au să se explice domnii miniștri de atunci, căci eu nu făceam parte din Minister când s-a luat această măsură.

Mai întâi fac o rugăciune biuroului ca să recomande bine domnilor stenografi să reproducă exact cuvintele domnului ministru al Domeniilor, pentru că mi-e teamă să nu zică și altă dată ca adineaori, că a fost rău reprodus.

Dar, domnilor, n-a fost rău reprodus, căci eu de două ori l-am întrebat și numai după ce mi-a afirmat și a doua oară tot în același mod, m-am hotărât să fac această interpelare, pe care am și scris-o îndată. Interpelarea mea am făcut-o în privința moșiilor celor mici cari, în contra spiritului și a textului legii, tocmai acelea cari trebuiau să se dea țăranilor, căci ei dispun de capitaluri mici, tocmai acelea s-au hotărât a se vinde în corpuri întregi, pentru ca astfel, vecinii, cum se zice, să le ia tot ei mai ușor, căci sunt moșii mici cari s-au luat de vecini, pe lângă loturile cele mari.

Am fost cu desăvârșire în memoria mea întreagă când s-a discutat această cestiune și prin urmare, sunt încredințat că tot astfel trebuie să fie și în „Monitorul oficial” reproduse cuvintele domnului ministru. Sunt hotărât însă să amân interpelarea mea pe ședința viitoare, dacă și domnul ministru consimte.

După explicațiile ministrului Domeniilor, Al. Lahovari.²

Eu vă rog să mijlociți să mi se dea de către ministrul actual al Domeniilor deciziunea ministerială care poartă data arătată și atunci voi discuta în cunoștință de cauză.

Domnul ministru de Externe, P.P. Carp: Credeți oare, domnule Kogălniceanu, că domnul ministru al Domeniilor va face dificultate ca să vă trimită acel dosar? Nu. Dar în dosar nu veți găsi decât exact aceste două rânduri și jos P.P.C.: „Moșiile mai mari de 200 hectare să se vândă în loturi”.

„Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1888/1889,
nr. 12, p. 165, col. 2 – p. 166, col. 1: 2 – 3.

NOTE

¹ Vezi supra, p. 223.

² În ședința precedentă Al. Lahovari făcuse precizări în același sens ca mai sus.

*În legătură cu îmbunătățirea soartei clerului de mir.
Pe marginea interpelării lui N. Miclescu**

[Î]mi pare rău să fac o mică rectificare la cuvintele zise de onor. domn ministru al Cultelor.¹

În loc de a ne cere să ne ocupăm cu un moment mai înainte de îmbunătățirea soartei clerului de mir, care este adevăratul susținător și propovăduitor al religiunii și moralei creștine și în privința soartei căruia societatea civilă are dreptul să-și zică cuvântul său, domnul ministru vine și afirmă un fapt care nu este așa cum spune domnia sa.

* Ședința din 26 noiembrie 1888.

Până astăzi preoții de mir de prin sate se întăresc de episcopi, dar se aleg de comune. Este un principiu democratic care trebuia să ne bucure că a rămas încă din vechime în biserica noastră. Nu putem dar primi să se zică că numai Sinodul are dreptul să facă legea pentru îmbunătățirea pozițiunii clerului. Sunt dator a spune cum că Sinodul a făcut vreo două, trei propuneri, a stăruit cât i-era prin putință și pe de altă parte au venit și numeroase petițiuni și s-au făcut multe propuneri în această privință, atât în Cameră cât și în Senat. Era, prin urmare, destulă materie pentru ca noi, societatea civilă, să ne ocupăm de această cestiune și să facem acel proiect după arătările, după jaloanele puse de Sinod. O greșală a guvernului trecut, pe lângă altele, e și aceasta că nu s-a ocupat în destul și n-a pus zelul necesar pentru ca îmbunătățirea soartei clerului să devie un adevăr.

Nu ași putea dar primi ca să așteptăm ce va face Sinodul. Cu părere de rău, cu durere constat cum că legea Sinodului, așa cum s-a făcut, n-a produs roadele așteptate și că o reformă mare trebuie introdusă în organizarea Sinodului. Acea reformă s-a proiectat în divanul ad-hoc² până în punctele cele mai mici de reprezentanți, de membri ai Sinodului, dintre cari cel de pe urmă supraviețuitor e eruditul, ortodoxul episcop de Roman.

Domnilor, trebuie să introducem în Sinod elementul preoților de mir și dacă ar fi cu putință, eu, cât pentru mine, ași introduce și elementul mirean. Oricât s-ar zice, între elementul călugăresc și între elementul preoților de mir există o dușmănie mare.

Voci: Așa e.

M-am plâns de multe ori mitropolitului răposat. [Î]mi pare rău că trebuie să vorbesc rău de dânsul, dar era om prea de lume, prea alerga pe la gări în întâmpinarea celor mari, ca să mai aibă timp să se ocupe de cler. Actualul mitropolit³ e un adevărat preot, dar mă tem cum că nu e destul de ajutat pentru ca să facă din reforma Sinodului și îmbunătățirea clerului, ceea ce așteaptă țara întreagă și chiar ortodoxia.

Nu trebuie dar noi să așteptăm mult de la Sinod; dar trebuie odată să se țină cuvântul ce s-a dat țarei în această Adunare și să se ia în serios această cestiune; trebuie să ne îngrijim de preot, care se află în cea mai tristă pozițiune și care nu mai are acea autoritate morală ce trebuie să o aibă un preot.

Eu sunt deplin convins că prin îngrijirea pe care vedem că o are domnul ministru al Instrucțiunii publice, va înțelege și rolul ce este che-

mat preotul să joace în țară la noi. Eu dar [î]l rog să nu se uite la formalități și într-o astfel de reformă să nu se uite nici la greutate, ci să se pună îndată pe lucru, fără să aștepte ce va veni de la Sinod.

Noi vom vota cu toții îmbunătățirea clerului și apoi poate să vie Sinodul să-și facă arătările asupra defectelor legii; legea însă făcută de noi vă încredințez că va fi mai bună pentru preoții de mir decât cea pe care ar face-o Sinodul.

Replică lui T. Maiorescu.⁴

Domnilor, ași voi să completez zisele mele. Deși am luat cuvântul în mod incidental, însă socotesc cum că în momentele de față, unde nu avem nici unul din acele proiecte sub impresiunea cărora, mai mult sau mai puțin, s-au făcut alegerile, este bine să mai insistăm puțin asupra acestei cestiuni, pentru ca cel puțin în mod teoretic să enunțăm principiile societății moderne și să facem ca domnul ministru să înțeleagă care este pulsul acestei Camere, unde sunt atâți tineri învățați.

Domnul ministru s-a pus la adăpostul legilor actuale și a zis un adevăr recunoscut de noi toți, că nu poate să facă nimica fără să modifice legea.

Negreșit că nu eu voi zice domnului ministru să calce legea, dar cred că domnia sa poate prin temperament, poate prin rezerve, prin studiile domniei sale, este prea timorat în față cu autoritatea bisericească superioară și nu este destul de îndrăzneț ca să vină să dea țarei, să dea clerului o îmbunătățire promisă de atâta timp și tot amânată. Domnia sa a arătat că, după legea Sinodului, ministrul nu are acolo voce hotărâtoare, ci numai asistă. Apoi, acolo unde domnia sa vede frică și împedecare trebuie din contra să vadă dreptul de a fi energic și cu inițiativă, reprezentând acolo societatea civilă față cu călugăria, care, de! nu o doare atât de mult suferințele preoților de mir; și prin urmare, cred că acolo unde este frică, domnia sa trebuie din contra să tragă coragiul ca să bată la ușă, să dea ușa de perete, să intre înăuntru și să zică: Îmbunătățiți clerul mirean; căci voi cari sunteți aci aveți pozițiunea voastră îmbunătățită; voi nu aveți nici femei, nici copii, nici nu plătiți vreo contribuțiune și prin urmare sunteți datori să îmbunătățiți soarta clerului de mir; căci la din contra, vă vom pune și pe voi la toate dările, prea sfinților părinți și prea înalților stăpâni!

Domnii mei, iertați-mi o mică aducere aminte cam de demult. Când în divanul ad-hoc, în Moldova, s-a tratat cestiunea religioasă și dezlipirea

drepturilor politice de confesiune, de religiune, am fost unul din cei mai mari luptători contra acestei idei și pentru asimilarea preotului de mir cu cetățeanul laic. Eram tânăr și energic atunci și am stăruit să se dea și catolicilor și luteranilor și armenilor și tuturilor eterodoxilor drepturi politice și propunerea noastră a fost bătută numai cu două voturi. Îndată după aceea, am venit la București, unde era comisiunea internațională și am stăruit mult până ce convențiunea de la Paris a dat dreptate cererei noastre. De atunci am căutat să urmăresc ce progres a făcut și clerul ortodox și clerul eterodox și am văzut că clerul eterodox prin întindere de mână a făcut biserici, a făcut școale, a făcut seminare, a făcut chiar catedrale și o spun cu durere de inimă că atunci când mitropolitul trecut a deschis o subscriere pentru a face o catedrală mare, Mitropolia, nu știu dacă a adunat o mie de lei.

Prin urmare, nu vedeți prin aceasta că autoritatea morală a clerului nostru a dispărut? Un primat al României care face o subscripțiune, ca să avem altceva decât Mitropolia ce avem astăzi și care pleacă capul înaintea mitropoliei catolice, să nu găsească un milion! Un simplu cetățean, fără vreun rol politic, ci numai animat de dorința binelui, a înzestrat capitala cu Ateneul⁵, cu o construcțiune din cele mai frumoase, de care se poate mândri orice capitală; el s-a zeflemnit, cerând cu leul, cum zice autorul „Zeflemelelor”: „Dați un leu pentru Ateneu”, și în adevăr cu leul s-a făcut.

Să ne ocupăm dar, domnilor, de temelia religiunii noastre, de preotul de mir. Vă mărturisesc că mă doare inima când văd că clerul eterodox face mai mult decât clerul nostru, când văd că și dacă se găsește în mijlocul clerului nostru un om care onorează biserica ortodoxă, cu toate acestea este zilnic atacat cu pamflete; mă doare inima când văd că după ce noi am fost întotdeauna atât de toleranți către toate cultele, cari au putut găsi o deplină libertate în țara noastră și mai cu seamă cel catolic care nu a avut a întâmpina cea mai mică dificultate în dezvoltarea sa neconținut crescândă, mă doare inima zic, când clerul catolic s-a arătat atât de intolerant cu ocaziunea morții doctorului Ludovic Rus. Se hotărâse ca sicriul celui bărbat de bine să intre în curtea Sfântului Spiridon unde este spitalul, pentru care el a lucrat mult și unde a salvat viața a mii de oameni; dar preoții catolici au refuzat să intre acolo și eu cred că arhiepiscopul Palma⁶ va descuviința aceasta, cu atât mai mult cu cât mitropolitul Moldovei, capul religiunii noastre, știind că mortul era de ritul catolic, cu toate acestea a

ordonat de s-a tras toate clopotele bisericelor noastre și pentru aceasta îi arăt toată recunoștința mea; fiindcă el a fost pătruns de adevăratul spirit al tradițiilor noastre de toleranță.

Dacă Sfântul Sinod, în loc de a-și pierde timpul în discuțiuni ușoare...

Domnul ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice T. Maiorescu: Cer cuvântul.

Negreșit că domnul ministru are datoria să apere Sfântul Sinod, dar eu am înainte de toate să mă constituîi apărător al societății și trebuie să exprim regretul ce am de a vedea cum că Sinodul astfel cum este compus nu mai poate sta, chiar pentru salvarea sa, a clerului și chiar a religiunii noastre.

Noi ținem la ortodoxie, este religiunea părinților noștri și o vom apăra chiar în contra acelor cari sunt puși în capul ei și nu știu să o apere, vom da bani, pentru că speranța este în religiune și religiunea trebuie să fie în contact cu populațiunea noastră.

Domnul Maiorescu ar trebui să știe că nici unul din miniștrii de sub Cuza Vodă nu și-ar fi pus ștreangul de gât ca să facă legea secularizării averilor monastirești⁷, lege în contra căreia erau șapte puteri, dacă noi am fi știut ce întrebuintare avea să se facă de acele fonduri, întrebuintare pe care nu voi să o mai calific. Animați de cele mai bune intențiuni, noi am secularizat acele averi ca să facem bine, ca să servim biserica, școala, spitalele și în loc de aceasta, fondurile monastirești s-au întrebuintat la echilibrări bugetare și adeseori la cheltuieli destrăbălate sau netrebuincioase.

Așadar, înainte de toate, să ne aducem aminte că averile monastirești au fost date de bătrânii Domni și boieri ai țării și adeseori de oameni cari nici nu aveau drepturi în această țară, pentru biserică, pentru școală, pentru spital. La asemenea cheltuieli trebuia să fie întrebuintate aceste fonduri.

Noi știm câte milioane s-au încasat din vânzarea moșiilor monastirești, dar ce s-a dat din acele milioane bisericii și școlii? Dacă au mai rămas moșii nevândute, acelea să se dea țăranilor; căci legea secularizării averilor monastirești este un compliment, este o idee înainte mergătoare a emancipării țăranilor și a salvării proprietății mari din sclavie.

De aceea eu vă zic, domnilor, că a venit timpul ca să faceți aceste imperioase îmbunătățiri. Dacă domniile voastre vă dați în lături, vom lua

noi această inițiativă. Cu noi, bătrânii, se vor asocia atâți tineri energici, zeloși de progres și vom vota cu toții noile legi pe cari le reclamă societatea. Vom vedea atunci dacă Sfântul Sinod va avea să zică ceva, dar eu cred, din contră, că ne va fi recunoscător; căci mă cred dator să declar aci că nu Sfântul Sinod este cauza de nu s-au votat până acum aceste legi cari ar fi trebuit să fie de mult votate, ci noi, puterea civilă, cari, pentru ca să ne complacem reciproc unii altora, am votat multe cheltuieli de prisos, refuzând altele din cele mai folositoare.

Rog pe domnul ministru să conteze pe majoritatea de astăzi a Camerei că-l va ajuta și-i va da tot sprijinul, când domnia sa va veni să întârească biserica și școala; căci majoritatea va vedea în aceasta o cestiune de ordine și de apărare în contra furtunelor socialiste. (*Aplauze.*) Vedeți, m-ați adus până acolo, ca să mă pun rău cu socialiștii. (*Ilaritate.*)

Din nou replică aceluiași.⁸

[Î]mi pare rău că domnul ministru mă atacă de ce n-am făcut eu îmbunătățirea pozițiunei clerului. Apoi suntem noi aci ca să ne întrebăm de ce au făcut și n-au făcut miniștrii trecuți, sau suntem ca să ne ocupăm de actualitate, de ce trebuie să facem acum?

Sunteți de șapte luni la guvern și eu nu v-am făcut nici o imputare și chiar acum nu v-am zis nimic alt decât că acolo unde dumneata ai vedea frică, eu nu văd decât un subterfugiu.

Cum? Eu să vă pun în intrigă cu clerul înalt? Eu am voit tocmai din contra, să vă fac pozițiunea mai ușoară; fiindcă credeam că o persoană care are o pozițiune delicată față cu un înalt corp constituit, cum bunăoară sunteți domnia voastră față cu Sinodul, trebuia să se simtă fericită când vine Camera și-i dă ajutor ca să poată zice: Nu eu, ci Camera cere. Dar domnia voastră n-ați înțeles aceasta. Nu mă așteptam de la domnia voastră să judecați așa de meschin pe un om de vârsta mea, de trecutul meu. Eu să voiesc să vă pun rău cu clerul? Ce? Voi să vă succed, sau să vă răstorn ca să pun altul în locul domniei voastre? Ei bine, dacă e să vă spun la ce ași râvni, dacă lucrul ar fi cu putință, iacă la ce ași râvni eu; la postul de mitropolit. (*Ilaritate.*) Și vă pot încredința că ași fi mitropolit energic și reformator. (*Ilaritate.*)

Vin acum la o mică cestiune de amor propriu; la întrebarea că de ce nu am făcut eu aceste reforme la 1864? Ei bine, la 1864 știți că eu am dat preoților de mir dreptul de cetățeni; le-am zis: Aveți copii și femeie, sun-

teți membri ai societății civile, sunteți în drept să fiți cetățeni; le-am dat la toți dreptul să fie membri în consiliul comunal etc. Când a venit cestiunea rurală, am păstrat bisericei cât era cu putință atunci; nu puteam să înflăcărez toată lumea, nu puteam să cer proprietarilor sacrificii prea mari, dar tot am făcut ceva.

Ați zis că am fost ministru; dar dumneata ai fost mai mult, ai fost ministru chiar de Culte; și apoi eu, deși am fost ministru de mai multe ori, dar n-am fost mai mult de un an sau un an și 2 luni. Ziceți că am stat cu Ioan Brătianu 12 ani; dar eu n-am fost decât 2 ani cu Brătianu, iar zece ani am fost în opozițiune. La 1880 eram alături cu domnul Brătianu și am luptat împreună cu agitățile opiniei publice de am silit pe Boerescu să se retragă și la urmă, în cestiunea Dunărei⁹, am făcut pe domnul Brătianu să zică congresului de la Londra: Hotărâți ce voiți, noi nu putem primi.

Iată pe ce tărâm m-am retras la 1881 și de atunci până la 1888 am fost continuu în opozițiune; dar ca om, aparținând aceleiași drapel, ca om care am lucrat împreună cu Brătianu 40 de ani, deși deploram greșelile lui, căci greșelile lui au slăbit partidul liberal și ideea liberalismului în țara noastră și dacă e cineva pe care l-a durut mai mult această cădere a liberalismului, suntem noi bătrânii liberali, cari nu mai avem timp să lucrăm la reconstituirea și reîntărirea partidului liberal și de aceea pe toată ziua am arătat ciuda mea, regretele mele, imputările mele contra domnului Brătianu; dar cu toate acestea eu nu puteam să iau purtarea aceleia care, după ce vede că a căzut omul, vine să-i mai dea cu piciorul. Eu i-am dat cu piciorul cât timp a fost la putere, acum însă nu-i mai dau.

Așadar, domnule ministru, cum ziceam, eu înțeleg pozițiunea dumitale delicată, dar venim noi, Parlamentul român și te îndemnăm și-ți dăm putere, ca astfel, când vei merge în Sinod să te servești de autoritatea cuvintelor noastre. Acolo vei zice: Iată Parlamentul întreg și conservatori și liberali, fii ai aceleiași religii ortodoxe s-au unit cu toții să dea preoților de mir, mai ales celor din sate, tot ce trebuiește. De aceea, eu astăzi rog și pe liberali și pe conservatori să ne unim cu toții ca să vindecăm această rană națională.

N-am de zis nimic domnului Maiorescu; căci, oricare ar fi deosebirea noastră pe tărâmul politic, în cestiunile cele mari i-am recunoscut totdeauna meritul, inteligența și patriotismul și de aceea mă bucur că se află pe acea bancă și-i zic și astăzi: Curaj și înainte! Nu trebuie să te sperii... ce

cuvânt să zic?... De niște meschinării ca acelea că eu ași vrea adică să te pun rău cu Sinodul.

În tinerețele mele, poate că am căutat să pun rău unul cu altul pe bărbat cu femeie. (*Ilaritate.*) Acum însă nu mai caut să pun rău pe nimeni cu oricine ar fi; ci doresc să trăiți în cea mai bună armonie cu Sinodul, că doară astfel va da Dumnezeu să faceți ceva și pentru preoții de mir.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 12, p. 177, col. 1 – 2, p. 178, col. 1 – p. 179,
col. 1; col. 3 – p. 180, col. 1.

NOTE

¹ Se discuta pe marginea interpelării lui N. Miclescu „asupra soartei preoților de mir“. El sugerase ca din vânzarea moșiilor statului (vezi supra, p. 223, 224), foste odinioară moșii mănăstirești, să se rezerve un fond pentru salarizarea preoților din orașe. Pentru cei de la sate întrebase dacă nu li se pot atribui loturi din aceleași moșii pe care să le exploateze spre a se putea întreține. Al. Lahovari, ministrul Domeniilor, arătase că fondurile dobândite din vânzarea moșiilor statului aveau o destinație precisă: Stingerea datoriei publice și plata anuităților la împrumutul de 27 230 000 lei făcut pentru „înființarea de edificii și construcțiuni publice“. Titu Maiorescu, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, explicase că problema privește Sinodul. Acesta avea în vedere un proiect de lege de reducere a parohiilor și prin urmare și a numărului preoților căci, observase el, răul venea din marea concurență pentru ocuparea posturilor încât modestele venituri ale comunelor rurale nu le puteau face față.

² Vezi K. *Opere*, III, *Oratorie*, I, partea I-a, p. 39 și urm., p. 44 și urm.

³ Mitropolitul în funcție era Iosif Gheorghian iar predecesorul său, Calinic Miclescu.

⁴ T. Maiorescu spusese că exista o lege potrivit căreia dreptul de a fixa parohiile revenea Sinodului (cu aprobarea ulterioară a Camerelor) și în consecință și numirea preoților. De aceea ministrul Cultelor era oprit să vină cu vreo inițiativă în acest sens. Rolul său la ședințele Sinodului era pur consultativ.

⁵ C. Exharcu.

⁶ Paul Palma, arhiepiscop al Bucureștilor între 1885 și 1892.

⁷ Vezi K., *Opere*, III, *Oratorie*, I, partea a II-a, p. 386 și urm.; *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea I-a, p. 52, nota 9.

⁸ T. Maiorescu se apăsese vehement: „Mie, care sunt la minister de șapte luni, mie să-mi impute celebrul și încărunțitul prin faptele sale istorice domn Kogălniceanu de ce nu am făcut ceva pentru clerul de mir? Dar domnia sa care a încărunțit în istoria țării?“ Arătase apoi că K., autor al legii de secularizare, putuse prevedea, atunci, în 1863, un fond anume pentru salarizarea preoților dar n-o făcuse. Destinația fondurilor rezultate din valorificarea moșiilor secularizate o stabilise chiar K., conchisese agasat T. Maiorescu.

⁹ Vezi K., *Opere*, V, *Oratorie*, III, partea a II-a, *Introducerea* și p. 252 și urm.; p. 281, 301.

*Pledează pentru dotarea Moldovei de nord
cu linii de cale ferată.*

*Pe marginea interpelării lui G. Burghilea**

Nu am nimica de zis în ceea ce privește legea despre care ne-a vorbit domnul ministru de Lucrări publice¹, precum și în ceea ce privește mijloacele cu cari urmează a se construi această linie de drum de fer; dar voi să spun un fapt foarte curios ce se petrecea în Camerile trecute, când era vorba să se facă aceste diferite bucățele de drum de fer.

Mi-aduc aminte că de câte ori era vorba să se facă o linie mică de drum de fer, pentru partea de dincoace de Milcov, atunci deputații din Moldova ziceau: Noi vom vota, dar să ne dați și nouă ceva; și atunci Ministerul le-a răspuns: Vă vom da și domniilor voastre linia cutare. Dar mai toate aceste făgăduieli rămâneau nerealizate. Așa, de exemplu, linia făgăduită Târgul-Ocna-Moinești nici astăzi nu e făcută. Asemenea linia Ocna-Slănic, iarăși făgăduită, a rămas baltă; linia Odobești, tot așa; linia Huși-Crasna s-a făgăduit chiar anume cu termen, însă tot nu s-a făcut. S-a votat cu cel puțin trei ani înaintea liniei Florica-Câmpulung; dar linia Florica s-a făcut frumoasă, largă, iar linia Huși, care trebuia să se facă mai nainte, umblă în adevăr, dar numai pe soare, pe când din noiembrie până în mai cu greu umblă; căci nu s-a făcut cea mai mică lucrare de apărare, nici chiar din acelea cari se fac la lucrările ordinare și deși sunt vreo 36 de poduri, însă nu s-a făcut cea mai mică lucrare de apărare.

Vin acum la linia Jijia. Aci e altă cestiune, a îmbunătățirii și înlesnirii comunicațiunei și stărei materiale a întregii Moldove de sus.

Linia aceasta e de cea mai mare trebuință pentru comerțul și agricultura acestei însemnate părți a țării.

Eu cer ca cu o oră mai curând să se dea țării liniile făgăduite și plătite cu multe voturi grele; să se pună în lucrare și să nu ne zică domnul ministru, în scrupulul său constituțional, cum că nu poate să facă nimic fără bani și că trebuie să chibzuiască când și cum să le facă. Când domnia sa va veni cu inima tânără și va studia cestiunea și va cere sumele trebuitoare, cred că dreptatea Parlamentului-i va acorda ceea ce domnia sa va

* Ședința din 29 noiembrie 1888.

cere pentru linia Jijiei, care este o cestiune de viață sau de moarte pentru Moldova de sus; căci prin ea se poate da o față nouă stării materiale a Moldovei și de sus și de jos.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 12, p. 183, col. 1.

NOTE

¹ G. Burghilea interpelase în legătură cu calea ferată Leorda–Dorohoi, de 21 km (pe valea Jijiei), preconizată a se da în folosință în 1886 și a cărei construcție tergiversa. Al. Marghiloman, ministrul Lucrărilor Publice, spusese că nu dispune efectiv de fonduri căci legea votată la 29 martie 1885 afectase 24 milioane de lei ministerului său pentru diferite construcții dar în realitate banii lipseau.

*Cere continuarea discuțiilor la adresa de răspuns la mesajul tronului**

Domnilor, pentru întâia dată, după ce 30 de ani am luat parte în toate Parlamentele, mă văd nevoit astăzi a mă sui la tribună pentru a cere să nu debutați cu închiderea discuțiunei în prima dezvoltare serioasă ce avurăm în această sesiune.¹ Criticați cu drept cuvânt presiunea exercitată de guvernul trecut, vă plângeți că nu era libertate de cuvânt și domniile voastre acum ce faceți, unii din domniile voastre, căci am convingerea că numai zeloșii vor cere închiderea discuțiunei; sper că tinerii nu vor debuta cu închiderea discuțiunei într-o cestiune atât de importantă, unde sunt în joc cele mai mari drepturi ale Parlamentului.

Domnul Ion Brătianu, căruia-i aruncați în tot momentul piatra de osândă, luați „Monitorul“ și vedeți că niciodată, când se atingea de discuțiunea adresei, nu a venit a doua zi sau a treia zi să ceară închiderea discuțiunei, mai ales că cea mai mare parte din discuțiunea urmată până acum nu s-a făcut cu Ministerul, ci au venit zeloșii tineri conservatori, ca să facă procesul liberalismului și lauda reacțiunei, ei

* Ședințele din 3 și 5 decembrie 1888.

cari dătoresc pozițiunea lor de astăzi și dreptul de a vorbi aici, liberalilor! (*Aplauze.*)

Vă rog, domnilor, să nu închideți discuțiunea; s-a născut procesul între conservatori și liberali și dator sunt a zice că vechii conservatori, că boierii vechi, cari au un nume în istoria țării, n-au zis încă cuvântul lor; au venit aceia cari s-au făcut conservatori să ne aducă timpurile trecute, fără a se gândi că, dacă acele timpuri și acel regim ar mai reînvia astăzi, regimul boieresc va fi prima victimă a acelei reîntoarceri spre trecut. Poate că-mi veți închide gura în această seară, dar adunați la 1 și jumătate și retrăgându-vă la 4 și jumătate, tocmai domniile voastre să veniți a cere închiderea discuțiunii? Nu vedeți că guvernul nu a înfățișat din programul său decât un singur proiect și chiar acela ne subscris și fără număr? În adevăr, s-a citit acum patru zile mesagiul, dar proiectul n-a venit decât ieri. Senatul [î]și dă vacanță, pentru că n-are ce lucra și domniile voastre veniți, stăpâniți de niște friguri de activitate pe care voiți să o întrebuințați la împământeniri sau la discuțiunea proiectului onor. domn Popovici, ca să dați pensiuine văduvei unui Murat, veniți să opriți și glasurile tinerilor și celor bătrâni și mie de a vorbi cu acea prevedere, cu acea profetizare pe care o dau bătrânețile, pentru a protesta în contra afirmațiunilor că liberalismul e mort; din contra, domnilor, nu cu ochii viitorului, căci eu poate în curând nu voi mai fi, dar cu ochii sufletului prevăd că atmosfera se va limpezi, norii vor trece și liberalismul va triumfa; căci țara aceasta e democratică și nimeni nu va putea să înece în această țară democrația. (*Aplauze.*) Fiindcă din nenorocire chiar boierismul cel vechi e corupt prin boierismul bizantin, străin, pe care numai o aristocrație coruptă se poate întemeia.

Din parte-mi eu am datoria să protestez și cu mine sunt sigur că toată junimea din partidul liberal conservator se va uni a protesta în contra teoriilor domnului Păucescu și mai cu deosebire ale domnului Popescu.

Vă conjur, domnilor, în interesul domniilor voastre, să nu vă începeți cariera politică cu impunerea tăcerii în acest Parlament, unde s-a zis totul afară de ceea ce trebuia să se zică. Avem să discutăm cu Ministerul și numai cu Ministerul, altceva însă, decât numai vorbe. Astupându-ne nouă vocea, vă veți compromite și pe domniile voastre și prestigiul Adunării și veți arăta că voiți a urma pe foștii colectiviști și chiar a-i întreține în acte arbitrării, căci ceea ce domniile voastre voiți să faceți astăzi nu este decât un act arbitrar.

Regret că onor. domn Trandafil, amicul meu, pe care-l stimez foarte mult, nu a putut fi între noi de mai mult timp, căci atunci ar fi fost pus în pozițiune de a cunoaște mai bine precedentele Parlamentului și textul și spiritul regulamentului nostru.

Domnilor, cu ocaziunea răspunsului la discursul tronului partidele totdeauna se încearcă de a face să intre în discuțiune opiniunile lor. Minoritățile fac multe efortări spre a căpăta și ele câteva glasuri în comisiunea de răspuns și misiunea delegaților minorității este tocmai de a face un contra-proiect, pentru ca astfel Adunarea să se poată rosti în favoarea opiniunilor emise. Proiectul de răspuns al minorității trebuie dar să se pună la vot, pentru că se poate ca el să capete majoritatea voturilor și astfel discuțiunea pe paragrafe să aibă de bază acel proiect, rămânând ca proiectul majorității să se aducă în discuțiune numai pe cale de amendamente.

Mi-aduc foarte bine aminte că în lunga mea carieră parlamentară mi s-a întâmplat să văd luându-se în considerațiune contra-proiectele minorității și aceasta mă însărcinez să o probez în ședința viitoare.

Ceea ce s-a făcut astăzi cred că nu este decât o scăpare din vedere din partea biroului și nu este de mirat ca o asemenea greșală să se strecoare într-o Cameră atât de tânără în viața parlamentară. Eu însă, ca decan al domniilor voastre, iertați-mă să zic astfel, sunt dator să protestez și profitând de această ocaziune să spun că și ceea ce s-a făcut alaltăieri cu închiderea discuțiunei generale, rău s-a făcut.

Am auzit, domnilor, zicându-se atunci: Apoi de ce domnul Blaremburg, domnul Ionescu și Kogălniceanu nu s-au înscris mai dinainte; căci ar fi avut cuvântul. Răspund junilor și mai cu seamă acelor juni pe cari domnul Palade cu mult spirit i-a calificat de porumbei³ și eu mai adaug că istoria spune că în acea corabie nu erau numai porumbei, dar și corbi și acelor juni li s-ar fi putut da numele de corbi, mai ales că după stampilul lor erau cam negruți; răspund, zic, acelor juni cari atunci făceau mult zgomot și mare propagandă pentru închiderea discuțiunei, că dacă cei bătrâni s-au înscris mai la urmă, ei au făcut aceasta ca un omagiu ce-l dădeau tinerilor și pentru ca țara să aibă ocaziune de a cunoaște pe aceia ce ea i-a trimis aici, de a vedea câți din acei tineri erau fructe producătoare și câți fructe seci; li s-a dat ocaziune tinerilor să poată vorbi, fiindcă mai ales la adresa către tron și la discutarea bugetelor se disting și se produc talentele.

Iată pentru ce noi bătrânii ne-am lăsat să vorbim mai la urmă.

Domnilor, nu s-a văzut niciodată în acest Parlament o discuțiune închisă așa cum s-a făcut alaltăieri, prin forța brutală a acelor porumbei, porumbei negruți, dar porumbei; și sunt prea politicoși că să mi-i calific de corbi, cum s-a zis de domnul ministru de Lucrări publice.

Terminând, găsesc nimerit să zic un cuvânt cu privire la corabia despre care s-a vorbit. În acea corabie, domnilor, erau și porumbei și corbi. Corbii, după ce li s-au dat drumul, nu s-au mai întors, n-au mai intrat în corabie; porumbeii însă s-au întors. Dar pentru ce s-au întors? Pentru că și-au adus aminte că au uitat în corabie sacul cu grăunțe. (*Ilaritate.*)

Ei, domnilor, va veni vremea unde noi vom recunoaște pe porumbeii cari au intrat în corabie într-un chip nevinovat și pe porumbeii cari au intrat pentru sacul cu grăunțe; căci pe aceștia avem să-i vedem cu gușile pline. (*Aplauze, ilaritate.*)

Asupra represiunilor împotriva țăranilor răsculați.

Așa debutați domniile voastre, domnilor? Așa începeți era cea nouă cu care vă fâliți?

Alaltăieri ați închis discuțiunea generală asupra proiectului de adresă într-un mod precipitat; astăzi onor. majoritate a fost mai tolerantă, însă tocmăi când intram în focul discuțiunii a ridicat domnul Nicolae Ionescu⁴ cestiunea amnistiei și domnul ministru de Justiție ne-a pus înainte teoria cea mai nedreaptă, după care M.S. Regele este expus la toate atacurile, rămânând descoperit. Grațierea, după ideea noastră, este dreptul Coroanei; dar amnistia este un act de guvernământ. Dacă și amnistia era un drept exclusiv al Coroanei, cum este grațierea, sunt sigur că Majestatea Sa de mult ar fi uzat de acest drept.

Eu nu sunt un om care să măgulesc patimele și să răscol poporul, dar zic că sunt momente în cari e cu neputință ca un român să stea rece la aceste teorii reci ca ghiața.

M-ați înghețat pe mine care sunt bătrân, cum nu veți îngheța pe cei tineri?

Ziceți că acesta e un drept care aparține Regelui. Se înțelege de la sine că regele are acest drept; căci dacă grațiază poate să și amnistieze. Dar chiar venirea Ministerului actual și proiectele de lege ce au să ni se înfățișeze arată că Regele a apreciat buba, regretând ceea ce s-a întâm-

plat și am să vă arăt în această privință cum armata a uzat de drepturile ei: S-a zis că dorobanțul și-a îndeplinit bine datoria; uitați însă că de la dorobanțul care trage după comandă și până la ofițerul care comandă e o mare deosebire. Ofițerul care vede că se despart din mulțime doi țărani cari vin înaintea lui ca să-i vorbească și comandă la 400 să tragă și-i împușcă... (*Zgomot, protestări.*)

Domnul Th. Rosetti, președintele Consiliului: Spuneți unde s-a întâmplat ca 400 să tragă în doi?

I-au împușcat în cap de au căzut morți și pe urmă au venit să le facă autopsie. (*Zgomot.*)

Voci: Închiderea discuțiunei.

Nu veți închide discuțiunea; în viața mea am pățimit multe, dar până voi muri trebuie să rămân tot același. Domnul prim-ministru, care a fost prefectul meu, nu trebuie să se indigneze dacă-i fac un compliment zicându-i că recunosc în dânsul pe vechiul liberal... (*Zgomot.*)

Din gura mea nu a ieșit niciodată un cuvânt în contra regelui, am fost pururea corect, pururea devotat, fără să fac paradă de liberalism și când eram pe băncile opozițiunei și când eram pe banca minis terială. Am dreptul să spun că înainte de a muri eu nu voi înceta să apăr pe țărani și voi merge chiar înaintea juriului ca să-i apăr. Cerând Majestății Sale amnistia, eu nu fac un act de trădare către Rege ci un act de devotament. De aceea termin zicând: Amnistie, amnistie, amnistie!⁵

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 15, p. 241, col. 3 – p. 242, col. 1; nr. 16, p. 244, col. 1 – 3; nr. 17, p. 264, col. 2 – 3.

NOTE

¹ Adresa de răspuns avea un raport, citit de A. Laurian, în care se declara că, așa cum se procedează în toate țările civilizate, „proiectul... rămâne mai mult în liniamentele generali, fără să lege libertatea reprezentărilor țării de o soluțiune anumită în cestiunile pendinte dar exprimând în același timp sentimentele de cari este însuflețită majoritatea“. Adresa ca atare mărturisea satisfacție pentru ieșirea „din situațiunea îngrijorătoare“ (a guvernării lui I.C. Brătianu – n.n.) și că alegerile generale îngăduiseră

exprimarea voinței libere a țării. Proiectul minorității, citit de G.D. Pallade, privea critic tot programul guvernamental și-și exprima scepticismul în legătură cu reușita aplicării lui. G. Panu atacase proiectul de răspuns socotind că guvernul duce o politică conservatoare de caracter restrictiv în primul rând în sfera socială. Gr. Crisenghy apăruse Cabinetul și se lansase într-o critică gongorică a guvernării I.C. Brătianu. Take Ionescu, optimist, făcuse o pledoarie plină de referiri la ideea de democrație în general încheind: „Care a fost în această țară linia conducătoare a partidului liberal? În treburile din afară o politică curajoasă și chiar temerară iar înlăuntru o politică democratică.“ P.P. Carp, ministrul de Externe, descriind peisajul politic contemporan, observase: „E curios cum liberalii și conservatorii se admit în teorie dar se exclud în practică“. Ministrul Domeniilor, Al. Lahovari, răspunzând oratorilor opoziției, constatase că toate criticile pentru reaua guvernare în general a țării sunt în fond imputabile în primul rând liberalilor, deoarece din 22 de ani de domnie ai regelui Carol ei deținuseră puterea 16. El îi acuzase pe liberali că nu fac altceva decât să alerge după putere: „Ei bine, astâmpărați-vă un moment setea puterii, lăsați să se facă această experiență. Lăsați-ne să facem mai bine decât domniile voastre și dacă nu vom izbuti, ei bine, va fi timpul atunci să vă remitem acea putere care pentru domniile voastre este o plăcere și pentru noi o datorie grea.“ Dim. Brătianu înfățișase și el situația politică a țării în chip plastic și exclamase: „Domnilor deputați, mă adresez la toți fără deosebire și vă zic: Să ne venim în fire, căci cu păpușerii, cu minciuni, cu echivocuri, cu expediente, cu trageri pe sfoară și cu năzdrăvăanii n-avem să mergem departe, ne înnomolim din ce în ce mai mult, ne pierdem.“ D. Popescu apăruse cu fervoare partidul liberal-conservator declarând emfatic: „Ce... voim noi liberalii conservatori? Voim două lucruri. Voim proprietate individuală, repudiind proprietatea comună... Cerem un al doilea lucru, cerem respectul și înălțarea individului, nu voim ca individul să fie absorbit de stat, nu voim ca statul să fie cum se zice *creierele* iar individul, cetățeanul, membru înconștient al corpului.“ Cu referire la problema țărănească, aflată la ordinea zilei în urma răscoalelor din acel an, D.P. se pronunțase categoric: Dreptul țăranilor la pământ nu există; statul poate vinde cât crede de cuviință căci împroprietărindu-i din moșiile sale acum „îndată după terminarea moșiilor statului ar fi să meargă înainte și să se întinză la moșiile particulare“. G.D. Pallade (nu Păulescu, cum susține K.!) socotea că venirea la putere a guvernului actual, aflat sub întâurirea spirituală a lui P.P. Carp, „însemnează suspendarea regimului constituțional“. Partidul conservator „se sinucisese“ prin programul politic formulat și prin conduita sa de până acum încât „partidul liberal... în curând va fi chemat să ia răspunderea“. Al. Marghiloman, ministrul Lucrărilor publice, observase că vorbitorii din partea opoziției nu făcuseră decât să continue „lupta sterilă a acuzațiunilor personale și nedrepte“, încât discuția trebuia închisă. Adunarea a primit această soluție cu 53 de voturi pentru și 42 împotrivă. Luarea în considerație a proiectului de răspuns a fost acceptată cu 95 de voturi pentru și 29 împotrivă.

² Când s-a votat luarea în considerație a proiectului de răspuns N. Ionescu a protestat declarând că ar fi trebuit pus la vot și proiectul depus de minoritate. Gr. Triandafil îl combătuse declarând că nu se votase fondul proiectului ci doar acceptarea lui ca bază de discuție. Când aveau să discute paragrafele proiectului evident că s-ar fi pus la vot și opinia minorității.

³ G.D. Pallade vorbise de corabia lui Noe din care „uliii” zburau spre Araratul ministerial iar „porumbeii” căutau să întărească majoritatea guvernamentală în alegeri.

⁴ N. Ionescu ceruse ca regele să-i amnistieze pe capii răscoalelor țărănești.

⁵ Convertită în amendament, propunerea lui N. Ionescu a fost respinsă cu 58 de voturi împotriva și 19 pentru.

*Discurs asupra politicii externe a României.
Cu elemente retrospective**

Domnilor, eram hotărât să nu vorbesc nici un cuvânt în cestiunea politicii noastre externe¹; împărtășeam în totul opiniunea exprimată de domnul Carp că nu se cuvine ca cestiunile noastre politice externe să dea loc la repetate discuțiuni publice, *coram populo*. Cestiunile politice din afară în adevăr nu se pot trata ca cestiunile din întru. La tribuna unei țări mici, când se tratează despre politica exterioară se cere o mare prudență, se cere ca fiecare cuvânt care iese din gura unui ministru sau chiar din gura a însuși unui simplu membru al Parlamentului, acest cuvânt, repet, trebuie să fie cumpănit ca să nu se compromită interese scumpe ale țării, ca să nu se provoace conflicte internaționale! Dacă domnul ministru de Externe s-ar fi mărginit numai de a profesa această regulă de prudență atât de impusă mai ales statelor secundare, eu ași fi tăcut și chiar ași fi votat proiectul majorității. Însă domnul Carp nu s-a oprit aci; de la aceste premise a ajuns la niște concluziuni, pe cari eu cred că Parlamentul nu le poate aproba; pentru că adoptându-se, ele ar lovi în drepturile Parlamentului cari sunt: Că tot ce privește națiunea, că tot ce privește interesele națiunii fie în întru, fie în afară este supus controlului reprezentațiunii naționale. Domnul Carp a mers și mai departe. Domnul ministru ne-a zis: „Vă promit că nu se va face nimic fără știrea țării”. Iată un cuvânt mare; iată un angajament solemn; și dacă numai aceasta ar fi zis guvernul, ar trebui noi cu toții, chiar din opozițiune, să aplaudăm, precum a aplaudat o parte din majoritate. Însă aceste cuvinte rostite s-au precedat de alte cuvinte rostite de domnul Carp și cari, după mine, ascund pericolul cel mai mare nu numai pentru drepturile noastre constituționale dar mai ales pentru însăși existența statului român. Spre a fi înțeles, permiteți-mi,

* Ședința din 7 decembrie 1888.

domnilor, o mică digresiune. Onor domn ministru de Externe a prea studiat istoria omenirii pentru ca să nu știe că aceleași cauze produc aceleași efecte și că efectele revin la cauze.

Pun acum o întrebare: Ce poate o țară care nu are nici o idee despre direcțiunea politicei ce-i este dată și atunci când toate sunt de mai nainte arangiate, în ajunul izbucnirii unor evenimente ce nu se mai puteau înlătura, când acea țară este chemată și i se comunică starea lucrurilor și i se cere *de a se rosti*? Se poate ea altfel rosti decât de a primi *faptele îndeplinite*? Deși mic om politic, mi-a fost însă dat să cunosc două asemenea cazuri, când țara a fost chemată să accepte efectul unor cauze create și stabilite în de afară de știința și voința ei.

Puterea executivă, nu de azi, dar totdeauna și în toate țările, a căutat să acapareze în mâinile sale politica exterioară, să fie adică stăpână pe situațiune, pe cauză, ca să fie tot așa stăpână și pe efect. Domnul ministru de Externe tăgăduind Parlamentului controlul asupra direcțiunei politicei noastre din afară, a zis aceste cuvinte: „Politica exterioară nu se poate, nu se cuvine să se schimbe cu schimbarea fiecărui Minister. În relațiunile externe este trebuință de o continuitate întemeiată pe durată. Numai durata poate insufla încrederea. Cine dar, decât suveranul poate oferi puterilor străine o mare stabilitate și prin urmare și o mare încredere? Suveranul trebuie să dirige politica în afacerile noastre din afară, într-alte cuvinte, chiar și fără miniștri.“ În ce mă privește, când am avut onoarea de a fi consilier al tronului, niciodată nu am consiliat pe suveranul meu să ia asupra-și o responsabilitate plină de pericole, de a conduce politica țarei în deafară de miniștri responsabili și în al doilea rând în deafară de Parlament. Relevez cuvintele domnului Carp, că suveranul are dreptul de a da singur o direcțiune politicei țarei, dar că atunci când momentul acțiunei sosește, nu se poate lua vreo hotărâre, adică nu se poate întreprinde o acțiune fără știrea țarei.

Am dinaintea ochilor mei două cazuri, unul al istoriei trecute și altul contimporan, unde țara a fost pusă în pozițiune *ca să știe*, dar unde ea a știut *prea târziu* și unde prin urmare ea n-a putut face altfel decât de a pleca capul.

În 1710 domnea în Moldova Dimitrie Cantemir, iar în Rusia era pe tron Petru cel Mare, întemeietorul politicei rusești, care avea de obiectiv sfârâmarea imperiului turcesc și așezarea Sfintei Cruci d-asupra boltei Sfintei Sofii! Popoarele creștine din Moldova, Valahia, Bulgaria, Serbia se frământau în speranța curândeii venituri sau ajutorului *Muscalului cel alb*.

Dimitrie Cantemir, om învățat, istoric, politic, format la școala bizantină, prevedea primejdiile mari ce avea să atragă asupra țărilor române, și mai cu seamă asupra Moldovei, intrarea lui Petru cel Mare în luptă cu Turcia. În adevăr, nenorocirea cea mare a bieteii României era că din timpurile cele mai străvechi, și Moldova mai în special, era osândită prin pozițiunea ei de a deveni câmpul de bătaie la toate marile ciocniri ce au avut loc între nordul și sudul Europei. Cantemir mai cunoștea și adevărul că națiunile ce se pregătesc să intre în război caută să se ferească de a aduce rezelul pe teritoriul lor și se silesc de a-l transporta pe teritoriul neamicului!

Cu optzece ani mai înainte, noi contemporanii am văzut acest adevăr puindu-se în practică cu ocaziunea războiului dintre Francia și Germania!

Când s-a declarat războiul, eu mă aflam la Ems; mi-a fost dat să urmez de aproape toate tratativele ce au precedat începerea rezelului. Cunoșteam mai multe persoane din diplomația franceză și cea prusiană. Chiar publicul adunat la băi era în pozițiune de a cunoaște unele din actele ce se petreceau între ambele puteri; ba chiar de a asista ca spectatori și la întrevederile reprezentanților ambelor staturi. Am asistat și eu la ultima întrevedere de adio ce a avut loc între repausatul împărat german Wilhelm, atunci rege, și între ambasadorul Franciei, domnul Benedetti. Pe dată după declarațiunea de rezel, autoritățile germane, ca să liniștească populațiunile germane de la Rin îngrijate că rezelul s-ar face pe teritoriul german, se grăbiră prin o proclamațiune dată din partea capilor armatei germane, că după dispozițiunile luate era de sperat că teatrul războiului nu va fi în Germania, între alte cuvinte că va fi transportat în Francia, precum s-a și întâmplat.

Asemenea și în anul 1711, Cantemir se sili de a face ca Rusia să treacă în Turcia în de afară de hotarul de sus al Moldovei. În adevăr, pământul nostru până și dânsul se găsea între două armate; la Dunăre erau oștile turcești cari se înaintau repede în susul Moldovei spre a întâmpina armatele rusești înainte de a intra în Moldova; tot așa de repede veneau rușii întru întâmpinarea turcilor; Cantemir, speriat și crezând în steaua lui Petru Cel Mare, el [i] expedie înainte încă când era în Polonia pe căpitanul Procopie spre a-l îndemna de a se coborî la Marea Neagră pe valea Nistrului. Mai apoi trimise și pe confidentul său, vistiernicul Luca, la lavorov² și prin acesta a încheiat un tratat secret. Acest act asigura neatâr-

narea țării Moldovei, recunoștea pe Dimitrie Cantemir de domn ereditar și în caz de nenorocire[i]i asigurau, lui și familiei sale, un refugiu în Rusia cu mari avantaje. Acest tratat fu ținut secret consiliului boierilor Moldovei; și numai când armata rusească a ajuns la Țuțora pe Prut, atunci când, prin urmare, era sosită în centrul Moldovei și se afla numai [la] două ore de Iași, numai atunci Cantemir a chemat sfatul boierilor și le-a comunicat cele încheiate de dânsul cu Petru cel Mare. Iată ce ne spune cronicarul contemporan al Moldovei, Ion Niculcea, el și spătar, adică comandant cap al armatei Moldovei și pe care țara-l învinovăța că știuse de mai înainte tratările domnului Moldovei cu țarul Rusiei.

„Atunci am știut și eu, că au fost scris Dumitrașcu Vodă să vină muscalii, că eu tot gândeam că vom purcede în jos spre Huși, precum sfătuisem; iar dacă am înțeles că au sosit muscalii la Prut, mult m-am mirat și am zis lui Vodă să scrie să se întoarcă muscalii înapoi și să mergem precum scrie Vizirul să prindem pe Brâncoveanul Vodă și să se lase de muscali, că poate să-i bată turcii și tătarii or robi țara. Pun pe Dumnezeu martor că așa i-am zis și tare am stăut că doară-l voi întoarce și n-am putut; și încă cu mânie mi-au răspuns, zicând: «Că voi toți vă chivernisiți cu toții ca să rămâneți la creștini și numai eu singur să rămâi pentru voi la păgâni; că v-am văzut eu credința voastră că ați fugit toți și eu am rămas singur. Pentru țară n-or prăda-o tătarii, că muscalii acum sosesc și eu prea bine știu că n-or bate turcii pe muscali.» Deci văzând și eu că mi-au răspuns așa cu scârbă, m-am temut a-i mai răspunde să nu cumva să cad în vreo primejdie a vieții. Măcar că mulți zic că eu l-am îndemnat să se închine la muscali, dar grăiesc cu năpaste și ca niște oameni ce nu pricep și nu știu; că atunci erau toți creștinii bucuroși muscalilor, nu numai eu, că erau alții mai înainte vreme de chemau pe muscali, mai înainte decât Dumitrașcu Vodă: muntenii, sârbii, moldovenii cu câți ani mai înainte; numai pismașii zavisnici scornia asupra mea ocară și oamenii cei proști și neprietini și nepricepuți credeau că este așa. Dar eu taina stăpânului căruia i-am mâncat pita n-am putut-o descoperi, uitându-mă la Sfânta scriptură ce a zis îngerul către Tobia zicând: «Taina împăratului să o acoperi; iar faptele lui Dumnezeu la arătare să le mărturisești». Ce și eu nu am vrut să mă fac al doilea Iudă, sau să-l viclenesc, să fug de la dânsul; că de ași fi făcut așa, ce laudă ași fi dobândit, ce numai osândă de la Dumnezeu și ocară de la oameni?

Iar eu aceste răbdându-le cu dreptate, din toate nevoile am scăpat, care le-am tras pe strâmbătate în nouă ani. Ce într-aceste ce mi s-au în-

tâmplat m-am lăsat tot în nădejdea lui Dumnezeu, până m-au scos, precum mărturisește David prorocul, psalm 39: «Răbdând am așteptat pe Domnul și mi-au luat minte și au ascultat ruga mea și m-au scos din groapa patimelor și din tina cea adâncă și a pus pe peatră picioarele mele, i proci». Chematu-și-au atunci Dumitrașcu Vodă pre boierii săi câți mai rămăsese lângă dânsul numai așa sprinteni, anume pre Constantin vel logofăt, pe Iordachi Ruset Vornicul, pre Ioan Sturdza Vornicul și pre Ilie Catargiul Vistiernicul și le-au spus precum a chemat pe muscali și au venit de trec Prutul la Zagarance. Atunci boierii, auzind, au răspuns către Vodă și au zis: « Bine ai făcut, Măria Ta, de te-ai închinat, că noi ne temeam că te-i duce la turci; și așa aveam gând că de te-om vedea că mergi la turci, să te părăsim și să ne ducem să ne închinăm la muscali».

Și le părea bine; numai Iordache Rusăt Vornicul au zis atunci: «Te-ai cam grăbit, Măria Ta, cu chematul muscalilor; să fi mai îngăduit, Măria Ta, până li s-ar fi văzut puterea cum le-o merge». Răspuns-a Dumitrașcu Vodă zicând: «Nu mai era vreme a mă chivernisi, temându-mă ca să nu ne apuce turcii; iată că și din domnia voastră m-ați părăsit o samă și nu sunteți într-un cuvânt și într-o credință cu mine».³

Aceste cuvinte ale lui Iordache Roset, care deși era de origină grec, însă după afirmarea cronicarilor era foarte isteț și se punea pentru țară, ne arată tradițiunile și politica românilor și pe care și astăzi trebuie să o urmăm. Și astăzi politica aceasta este:

Să stăm, să nu ne grăbim, să așteptăm evenimentele.

Știți domniile voastre ce s-a întâmplat apoi la 1711. Petru cel Mare a fost nevoit să încheie pacea de la Stănilești. Cantemir mai cu toată boierimea compromisă în fața turcilor biruitori au fost siliți a se distăra. Moldova mai întâi și apoi Valahia și-au pierdut domniile pământene și pe mai mult de o sută de ani au intrat sub jugul fanarioților cari au corupt boieriele române și au stricat moravurile noastre. Onor. domn A. Lahovari mai deunăzi ne vorbea de vechii boieri; însă s-a înșelat în aprecierea sa despre dânșii. Boierimea veche a căzut o dată cu capul lui Miron Costin⁴; atuncea au căzut și energia și patriotismul vechilor boieri români, ei au fost înlocuiți prin boierii fanarioți cari au supt măduva țarei, cari au stricat caracterele, cari au secăt virtutele cari le aveau boierii vechi. Atunci ura poporului a devenit soarta meritată a boierilor greci. Ca să scape de lipitorile străine poporului nostru i-a trebuit mai mult de 150 de ani. Și aci e locul de a ne întreba: Oare tot atâta timp, tot un secol și jumătate va trebui poporului român de astăzi ca să scape de boierii noștri cei noi?

Eu, cât pentru mine, cred că pentru aceasta nici 30 de ani nu va fi trebuință, pentru că cu rare excepțiuni, noii boieri n-au moștenit decât viciurile boierilor celor vechi; fără a păstra și calitățile și virtuțile lor.

După dureri seculare, după războaie crunte între Turcia și Rusia, care pas cu pas mergea înainte neconținut în realizarea politicei lui Petru cel Mare, cucerirea Turciei și în care și România și-a pierdut părți mari din trupul său, am ajuns în fine, după tratatul din Paris, a vedea unirea ambelor principate, am ajuns a avea o patrie, am ajuns a fi români de sine stătători! Încă nu bine organizați, ne-am văzut încă o dată în fața unui nou rezel între Rusia și Turcia.

Urmând exemplul lui Petru cel Mare, Alexandru al II-lea⁵ se hotărî a emancipa cu armele poporul creștin al bulgarilor; din nenorocire iarăși trebuia ca armatele rusești să treacă prin țara noastră. Onor. domn Vernescu era în Ministerul din 1876 și prin urmare domnia sa este în stare de a vă spune ce rol a jucat atunci diplomația noastră, spre a putea în timpul oportun feri țara noastră de relele rezelului. Domnia sa aducându-și aminte de acele timpuri, nu ne spunea mai alaltăieri, nu ne asigura, că precum și atuncea asemenea și acum, știind tot domnia sa, ne va feri de orice surprindere? „Fiți siguri, domnilor, ne zicea domnia sa, că pe cât timp eu voi sta pe această bancă, nu aveți a vă teme că se va face ceva fără știrea domniilor voastre.“

Țara nu cunoștea încă nimica de cele ce avea să facă guvernul nostru. Numai în ultimul moment, adică când rezelul era deja declarat, domnul Ioan Brătianu a sfătuit pe Domnul nostru, să facă în 1877 ceea ce în 1711 făcuse și Dimitrie Cantemir cu boierii lui tot în aceeași împrejurare, adică tot în ultimul moment!

Împăratul Alexandru era la Chișinău cu toată armata sa, gata a intra în campanie și ordinul era dat și chiar ziua era hotărâtă când oștile sale aveau să treacă hotarele turcești în Asia.

Numai toți foștii prezenți de Consiliu, C. Bosianu, Manolachi-Costachi, Ioan Ghica, C.A. Rosetti, pe lângă dâșii am fost chemat atunci și eu la palat, împreună cu prezenții Camerilor.⁶ Aici ni s-a vestit că împăratul Rusiei în câteva zile avea să pornească oștile sale în contra Turciei *prin România*; și ni s-a pus întrebarea: Ce trebuie să facă țara noastră? Unii din noi au propus să se facă o zonă, adică un fel de linie de cale largă, de la Prut până la Dunăre, prin care să se permită să treacă rușii în mergerea lor în Bulgaria, fără a atinge restul țării noastre. Un altul a pro-

pus ca Domnitorul cu autoritățile cele mari și cu armata să se retragă în munți și astfel ca la cea întâi ocaziune bunii noștri vecini unguri să puie mâna mai ușor pe armata noastră, pe guvernul nostru, poate chiar pe Domnul nostru. Știam că domnul N. Ionescu, carele cu câteva luni mai înainte se retrăsese din ministerul de Externe, a fost stăruit foarte mult pentru a face a ni se respecta neutralitatea de către marile puteri europene. Repausatul I. Câmpineanu succedase domnului Ionescu la acest minister. (*Întreruperi din partea domnului Eugeniu Ionescu, spre a aduce aminte domnului Kogălniceanu despre o circulară a sa din acea epocă, contra neutralității.*)

Onor. domn Eugeniu Ionescu confundă datele. Eu în acea epocă n-am fost la Minister; și prin urmare nici am putut scrie circulari în contra sau în favoarea neutralității. Eu am intrat în Minister în ajunul subscrierei convențiunei din 4 aprilie, pregătită de predecesorii mei...

Domnul ministru al Justiției, G. Vernescu: Când am văzut că se face acea convențiune mi-am dat demisiunea.

Tropo tarde.

Domnul ministru al Justiției, G. Vernescu: Cu trei luni mai înainte.

Cu trei luni mai înainte sau cu trei luni mai în urmă, repet că era *tropo tarde* pentru ca țara să mai poată preface starea lucrurilor cum ea se crease încă de mai înainte, pe la Reichstadt, pe la Livadia, etc., toate acestea întâmplate atunci când erați la Minister, domnule Vernescu.

Dar reviu la adunarea oamenilor politici ce se adunau la palat sub președenția Domnului. Când veni rândul meu ca să vorbesc, întrebai pe ministrul de Externe să-mi spuie dacă au făcut demarșele necesarii pentru a se recunoaște neutralitatea României. Miniștrii-mi răspunseră că da, au făcut acele demarșe. Întrebai apoi... ce rezultate dobândiseră acele demarșe. Mi se răspunse că din nenorocire nici un succes nu a încoronat demarșele noastre!

Și într-adevăr era prea târziu ca țara să poată schimba faptele îndeplinite. Cum ar fi fost cu puțință ca România să facă a i se recunoaște neutralitatea, atunci când Europa întreagă după neizbutirea conferinței marelor puteri ținută în Constantinopol dase consimțământul său la rezbelul contra Turciei, atunci când în Reichstadt se recunoscuse deja Rusiei dreptul de a-și rectifica frontierele sale de sud, adică să reia Româ-

niei partea din Basarabia ce prin tratatul de Paris din 1856 se dase Moldovei! Mie mai târziu mi-a fost dat să citesc chiar textul convențiunei de la Reichstadt, privitoare la retrocedarea Basarabiei. Și iată, dacă nu mă înșel, chiar cuvintele din textul acestei convențiuni:

„Maiestatea Sa Împăratul Rusiei-și păstrează dreptul de a face o rectificare a fruntarielor imperiului său despre România, prin o cesiune către aceasta de teritorii situate în a dreapta Dunărei!“

După ce domnul I. Câmpineanu mi-a spus că nu era nici o speranță pentru obținerea și recunoașterea neutralității noastre în viitorul rezel, eu atunci am opinat: De vreme ce nu ne este cu puțință de a depărta de la buzele noastre acest pahar amar, de vreme ce rezelul e iminent, de vreme ce nu găsim sprijin nicăieri atunci țara trebuie să cedeze faptului îndeplinit.

Nu ne rămâne decât să tratăm cu Rusia, ca cel puțin să obținem recunoașterea independenței noastre și integrității hotarelor noastre, să asigurăm libertățile noastre, să ferim țara de nenorocirile unui rezel făcut nu de amici ci de inamici. După aceasta Regele, atunci... Domn al României, a întrebat dacă acestea sunt toate opiniunile și concluziunile noastre? Am răspuns că da și dezbaterile au fost închise, plecând cu toții. Peste câteva ore a venit la mine domnul I. Brătianu și mi-a spus: Măria Sa Vodă, în vederea opiniunei dumitale care acceptă situațiunea, te invită la palat. Voiește a-ți propune să iei direcțiunea afacerilor străine.

Domnilor, păstrez amănuntele acestei ședințe memorabile scrise chiar de mâna unui martor ocular, de un om care azi e mort și care prin urmare nu poate fi bănuț de neadevăr.

Procesul verbal al acelei ședințe s-a stenografiat de însuși mâna repausatului I. Câmpineanu și astfel pot zice că are caracterul unui document oficial. Domnul Brătianu a adăugat, în mergerea la Domn, și mi-a spus cum v-am povestit că prin convențiune Rusia asigură țării toate binefacerile păcei și mai cu seamă integritatea fruntariilor noastre și menținerea instituțiunilor și libertăților noastre.

Domnul mi-a repetat cele deja anunțate mie de președintele de Consiliu. Atunci replicai că înainte de a primi portofoliul de Externe voiam să văd însumi textul convențiunei proiectate. Atunci m-am suit în trăsură cu domnul I. Brătianu și ne-am dus la consulatul rusesc. Acolo domnul Brătianu m-a prezintat baronului Stuart ca viitorul ministru de Externe, care voiește să vadă convențiunea. Baronul Stuart a scos cheile din buzunar, a deschis biroul său și mi-a dat chiar textul original al convențiunei,

gata numai de a fi subscris. La citire m-am oprit căci articolul 2 nu ne garanta într-un chip satisfăcător fruntariile, ci se mărginea numai a spune că Majestatea Sa Împăratul tuturor Rusiilor garantează României teritoriul și instituțiunile sale din lăuntru. Acest text al convențiunei am declarat că nu-l puteam accepta pentru că nu ne da o garanție pozitivă. Cerând ca în text să fie adăogit această frază: *menținerea integrităței fruntarielor actuale ale României*. Baronul Stuart [î]mi răspunse că nu va putea modifica de la sine textul deja convenit și eu am răspuns atunci domnului Brătianu, că în asemenea caz eu nu puteam fi ministru de Externe al țării. Agentul Rusiei a telegrafiat atunci Împăratului la Chișinău, despre acest incident. A treia zi a venit răspunsul cum că Majestatea Sa primea amendamentul meu, adică că se garanta României integritatea fruntariilor sale actuale: *l'intégrité des frontières actuelles de la Roumanie*. Atunci am primit ministerul de Externe, am subscris convențiunea din 4 august*, modificată după cererea mea și peste două zile am prezentat proiectul modificat în Cameră. Însă ordinele fiind date atât în Europa cât și în Asia pentru ca armatele rusești să treacă peste fruntarie, deși prin convențiune era stipulat că oștirile împăratului nu vor putea intra în România decât după ce convențiunea va fi aprobată de Parlament – trecerea Prutului s-a efectuat înaintea votului Parlamentului. S-a obiectat că ordinele erau date armatei din Asia, cu date certe pentru începerea ostilităților și prin urmare nu se mai putea revoca acele ordine. Astfel rezbélul izbucni cu știrea țării dar atunci când nu ne mai rămânea decât a accepta faptul îndeplinit.

Iată al doilea caz istoric pe care-l pun înaintea dōmniilor voastre spre a vă dovedi că declarațiunea făcută de domnul ministru de Externe că nimic nu se va face fără știrea țării nu este de natură a ne garanta că vom fi stăpâni de a hotărî într-un fel sau în altul.

Asemenea declarații sunt numai cum zic francezii *une fiche de consolation*, o simplă mângâiere și nimic mai mult. Așa atunci, adică la 1877, am dat ordine la prefectii de Iași, de Botoșani, de Fălciu și Covurlui ca să nu iasă înaintea armatelor și să se abție de [la] orice demonstrațiune politică, ci numai primăriile să dea înlesnirile cuvenite spre a nu se îngreuna pozițiunea locuitorilor. Însă împiedicatu-s-au prin aceasta evenimintele în mersul lor? Întru nimic. Convențiunea peste câteva zile s-a votat de Cameră, adică de țară, silită a accepta faptele îndeplinite. Și poate zice onor. domn Carp, ce folos a avut faimoasa sa vorbă: *nimic nu se va*

* Citește: aprilie!

face fără știrea și aprobarea țării? Țara a știut și a aprobat! Dar când? Atunci când ea știind nu putea decât să aprobe! Ce puteau să facă Camerile din 1877 decât ceea ce au făcut și consiliul boierilor de sub Cantemir zicându-i: Bine ai făcut Măria ta că te-ai unit cu muscalii!

Crede onor. domn ministru de Externe, că dacă țara, adică Parlamentul, în timpul oportun ar fi știut cele ce s-au tratat la Livadia, cele ce s-au aranjat la Reichstadt, dacă, puși de cu vreme în pozițiune de a ne prenumăra, credeți că și Parlamentul și țara, România întreagă n-ar fi căutat să scape de rezel sau dacă neputând înlătura de la buzele ei acest pahar amar, știind că n-are nimic a spera de la Europa, n-ar fi căutat cu resimnațiune, cu sânge rece să trateze direct cu împăratul Rusiei și, neputând scăpa Basarabia, nu s-ar fi adresat – cum ne concilia principele de Bismark la începutul rezelului – la generozitatea și curtenismul lui Alexandru II și n-am fi dobândit concesiuni și despăgubiri cu totul altele decât cele obținute de la congresul de la Berlin și mai ales n-am fi fost scutiți de umiliațiunea de a răscumpăra recunoașterea independenței statului român prin emanciparea israeliților, impusă nouă de străini? Credeți, domnilor, că cunoscând la timp împrejurările politice și ceea ce ni se pregătea, am fi făcut fără știrea noastră trebile și interesele străinilor protestând contra tratatului de la San-Stefano și în loc ca să tratăm direct cu Rusia pentru modificarea condițiunilor jignitoare drepturilor României – ceea ce Alexandru II era gata să facă – am fi comis greșelele mari de a pune în cauză pe împăratul și de a-l duce înaintea congresului din Berlin, de unde ne-am întors desmembrați și umiliați pe deasupra?

Încă un cuvânt, domnilor miniștri; eu am o mare încredere în înalta înțelepciune, în marea prevedere, în adâncul patriotism al Majestății Sale Regelui. Eu recunosc Regelui dreptul și chiar datoria de a-și zice cuvântul său în afacerile țării noastre și în cele dinăuntru și în cele din afară. Ministru al Majestății Sale, [î]i zicem: Nu numai la masa Consiliului de miniștri prezidat de Majestatea Sa, dar și chiar în față cu fiecare ministru, Regele era o inteligență, era o voință, el are dreptul și datoria să-și spuie opiniunea și să arate chiar voința sa; liber miniștrilor de a-și însuși această opiniune și de a executa această voință în marginele Constituțiunei, sau de a demisiona dacă urmau divergențe de opiniuni între Coroană și consilierii săi! Dar de aci până a zice că direcțiunea politicei din afară aparține numai și absolut numai Regelui este departe ca cerul de pământ!

Eu contestez acest drept Coroanei și-l contest în însuși interesul dinastiei. Pun cazul, și Dumnezeu să ne ferească, că ne-am afla încă o dată în fața unor evenimente ca cele din 1711 și 1877 și lucrurile să se sfârșească și astădată în detrimentul țării? Credeți, domnii mei, că prin aceasta noi și împreună cu noi și dinastia nu ne-am resimți amar de nenorocirile ce ar cădea pe țara noastră? Așadar, domnilor miniștri, nu ne mai veniți cu teorii neconstituționale că direcția politică aparține direct Regelui și că țara nu are alt drept decât de a ști atunci când știința nu mai poate folosi și că nimic nu se va face fără hotărârea țării, atunci când țara este în față de angajamente luate și de fapte îndeplinite, când ea nu mai are nimic de hotărât și prin urmare de schimbat.

Mesajul tronului și răspunsul la adresă ne vorbesc de o politică înțeleaptă, patriotică și prudentă care s-ar fi urmat și se urmează de toate partidele! Bine ar fi și Dumnezeu să dea ca să fie așa. Din nenorocire nu este așa. Chiar sub unul și același Minister s-au urmat două politici diferite.

După încheierea păcii și după recunoașterea independenței noastre de către toate puterile, domnul Ion Brătianu, neputând uita că la congresul din Berlin am găsit un prea slab sprijin din partea imperiului dualist și aflându-ne apoi și în fața mării și naționalei cestiuni a Dunărei, negreșit avu mare greutate de a putea întreține relațiuni cordiale întocmai precum i se cereau cu această putere și mai ales de a tot da fără a primi și noi ceva. De aicea o regretabilă răceală în relațiunile noastre cu Cabinetul de Viena și fiecare act al guvernului nostru primea greșite interpretațiuni dincolo de Carpați.

Parlamentul, din inițiativa sa, votase guvernului nostru vreo 20 milioane sau 30 milioane, nu-mi aduc bine aminte, pentru întărirea fruntariilor noastre, domnul Ion Brătianu nu primi decât 10 milioane, zicând că deocamdată această sumă îi era de ajuns. Acest vot se primi în Viena ca o demonstrațiune în contra Austro-Ungariei. Când se chemă în București generalul Brialmont, vă aduceți aminte la câte recriminări nu dădu loc această chemare?

Așa apoi se făcu la Iași inaugurarea statuei lui Ștefan cel Mare. La banchetul dat de comună cu această ocaziune, un senator, nici măcar guvernamental, zise aceste cuvinte: „*La coroana lui Ștefan cel Mare lipsesc încă pietre nestimate!*”

Domnul Petre Grădișteanu făcea aluziune la Basarabia și Bucovina care odinioară făceau parte din țara lui Ștefan cel Mare. Dacă aceste cu-

vinte de durere pentru trecut, de speranță pentru viitor se puteau privi ca o amenințare pentru statele cari astăzi stăpânesc aceste părți a vechii Moldova, negreșit că trebuia să fi fost Rusia care stăpânește piatra cea mare nestimată *Basarabia*. Rusia însă n-a zis nimica. Nu a fost tot așa cu Austria care stăpânește piatra cea mai mică, *Bucovina*!

Cabinetul din Viena vedea în cuvintele senatorului o amenințare făcută în conivență cu guvernul român. El ne ceru explicațiuni; i se dădură, dar nu se mulțumi cu acestea oricât de îndestulătoare și chiar umilitoare erau!

Ni se ceru o notă oficială, o declarațiune formală, că guvernul român recunoaște faptele îndeplinite, recunoaște ca legiuită posesiunea Bucovinei de către Casa Austriei. Ea se dădu. Această notă fu apoi publicată în două limbi, franceză și germană, în capul foaiei „Wiener Zeitung“, ziarul oficial al imperiului Austriei! Oricare român care a văzut această notă umilitoare, i-a curs lacrimi de sânge! Însă cu publicarea acestei note deodată s-au schimbat cu totul și relațiunile dintre Austria și România. Cu ocaziunea unei călătorii întreprinsă la Berlin, contele Kalnoky a primit din chiar mâna Regelui marele Cordon al *Stelei României*.

Onor. domn T. Ionescu a accentuat politica ce de atunci a îmbrățișat-o guvernul român. Domnia sa sprijină această politică care numai egală către cele alte puteri nu este; politica oamenilor din guvernul trecut se numește politică de prudență și domnul ministru de Externe se laudă că are aceeași politică! Astfel acum oamenii noștri politici nu se mai mândresc că urmează o politică românească, adică neapartinând nici unei politici exclusive străine, ci se califică de ruso-fili, de austro-fili, de germano-fili! Astfel, astăzi nimeni în această țară nu mai ajunge la putere, după propriile sale sentimente, sau după partidul constituțional la care aparține; astăzi nu mai suntem clasați ca liberali ori ca conservatori; nu mai suntem arătați ca oameni ai țării noastre, ca români; suntem clasați unii ca nemți și alții ca ruși și numai după curentul din afară avem drept a aspira la guvern!

De aceea un străin aflând despre această nenorocită clasificare, mă întreba într-o zi: Dacă toți oamenii politici ai domniei voastre sunt clasați unii ca ruși, alții ca nemți, unde vă mai sunt oamenii politici români? Ce este de făcut, domnilor deputați, ca să ieșim din acest haos, ca să ajungem a fi *noi, în țara noastră*? Este să revenim la vechea politică a strămoșilor noștri, la politica românească, de a fi bine cu toții, de a nu ne lega de ni-

menea și cu nimenea! De a studia evenimentele și de a profita de ele! Să facem politică cum a urmat-o secole Casa de Savoia și care astăzi a făcut-o stăpâna Italiei! Aceasta este politica celor mici. *Si vis pacem para bellum*. Pentru popoarele mici traducțiunea acestei maxime nu este aceeași ca și pentru statele mari; pentru noi este că dacă voim a avea pace trebuie să ne ferim de a face rezbel, ca să respingem orice politică ofensivă, ca armata noastră să nu fie avangarda cutărei sau cutărei puteri mari; armata noastră înainte de rezbel să nu fie aliata nimănui.

Așezată la hotare, ea să fie amica acelora cari vor respecta hotarele noastre și dușmana acelora cari le vor călca! Când Europa va fi sigură că aceasta este nestrămutata noastră politică și că cu armele în mână suntem hotărâți a o apăra, să fiți siguri, domnilor, că atunci și Europa o va respecta; și încet, încet vom ajunge ca neutralitatea noastră să devie o realitate, precum este aceea a Svițerei și cum mai până deunăzi era și a Belgiei!

În tot cazul, repudiem orice politică hazardată de mai înainte. Să mai așteptăm. Aceasta o zicea Iordache Ruset, sunt acum aproape 200 de ani. Să mai așteptăm o zic și eu. Aceasta trebuie să fie politica noastră tradițională; și cât pentru mine eu aparțin acestei politice. Știu că sunt unii cari mă califică de rus. Aci rog pe domnul ministru de Externe să binevoiască a ridica sechestrul pus pe *Cartea Verde* făcută la 1878, carte care au sechestrat-o urmașii mei în minister! Atunci se va vedea dacă în grelele împrejurări prin cari am trecut, eu am fost altceva decât român. Eu nu sunt decât român; în vinele mele curge sângele lui Constantin Kogălniceanu, al lui Enachi Kogălniceanu cari în toată viața lor și prin fapte și prin scrierile lor au fost oamenii țării lor, au fost români!

Prin urmare, eu revendic pentru guvernul țării mele politica românească. Ce reclamă această politică? Să nu luăm de mai înainte angajamente și nici să nu provocăm pe nimeni, nici pe Austria, nici pe Rusia. (*Aprobări.*)

Eu nu am aprobat politica domnului I. Brătianu încă de la 1879 încoace; asemenea n-am putut aproba nici apelul ce după ieșirea sa din Minister l-a adresat țării; fiindcă s-ar fi putut bănuî că acea politică ce este coprinsă în acel apel era și a Coroanei în timpul când era ministru. Pentru binele și al Coroanei și al țării nici măcar bănuiala nu trebuie să existe că Coroana înclină ori către nemți ori către ruși, când ea nu trebuie să încline și să lucreze decât pentru români. (*Aplauze.*)

Am zis: Nu este de folosul țării să ne aruncăm în cap unii altora epitețe de nemți sau ruși. Sunt câțiva ani, unii din noi calificau pe adversarii lor de austro-maghiari; și acum aceiași oameni tratează pe aceiași adversari de ruso-fili! Onor. domn T. Ionescu să mă ierte dacă zic că cu talentul său cel mare ar fi trebuit să fie mai circumspect în cuvintele sale despre politica din afară. Domnia sa a dat aprobațiunea sa completă politicei domnului I. Brătianu din anii din urmă ai Ministerului său, politicei urmată și de el și de Ministerul actual. Aceasta era în dreptul său. Dar [i]mi permit a-i zice: Bine era, profitabil era pentru țara noastră campania ce cu această ocaziune ați întreprins contra Rusiei? Este în folosul nostru ca să stărnim în contra noastră pe poporul rus, care este încă adolescent, care prin urmare are încă un rol mare de jucat în istoria omenirii? Nu este mai înțelept ca noi să nu întârâtăm fără folos pe colosul nordului, cel puțin până când [i]și va juca rolul său în lume, precum l-au jucat popoarele latine, precum [i]l joacă astăzi rasa germană?

Domnul Ionescu nu gândește că izbucnind un rezel, mai mult decât jumătate din România ar cădea în mâinile dușmanului chiar în întâile zile, fiindcă acea parte nu se poate apăra? Ce apărare vor face Moldovei fortificațiile de la București? Cum, domniile voastre nu știți că chiar un rezel făcut de prietini încă este o calamitate pentru România și mai ales pentru Moldova?

În ultimul rezel s-au îmbogățit în adevăr birtășii, cafetierii, neguțătorii de mărunțișuri din București, dar restul țării ce a câștigat? Apoi dacă armata rusească ca prietenă nu ne-a adus faloase, vă întreb ce va fi atunci când această armată rusească sau austriacă ar intra ca inamică în țara noastră? Ce va deveni buna stare a Moldovei, ce va deveni civilizațiunea care a dobândit-o România prin munca și activitatea noastră, ce se va face cu școalele, cu spitalele, cu magazinele, cu palatele noastre și cele alte construcțiuni? Ruine și praf!

Dar ni se zice că vom avea aliați. Apoi cine ne garantează nouă că rezelul va eși în favoarea aliaților noștri?

Dar trecutul nu ne arată că chiar în cazul de a triumfa aliații noștri, încă păgubesc popoarele cele mici cari se amestecă în certele celor mari și aice poate ni se va răspunde că avem miniștri înțelepți, iubitori de țară și cari zi și noapte veghează la poarta cetății. Slabă speranță. Eu prefer vegherea unei națiuni întregi, prefer mai mult înțelepciunea bătrânească care ne zice: Nu te amesteca unde nu-ți ferbe oala.

Domnilor, domniile voastre vă aduceți aminte că domnul Ion Brătianu, odată revenind din deseale sale peregrinațiuni de la Gastein și întâmpinat fiind la gară de o mulțime de lume, scoborându-se din vagon le-a zis: Domnilor, vă aduc ramura de măslin! Vă aduc pacea!

Cu singure aceste cuvinte a spus țării sale, că România intrase în liga păcii! Cum și ce fel nu ne-a spus un singur cuvânt. Urmarea politicei adoptată de domnia sa în ultimii săi ani de putere o găsim în faimosul său apel adresat țării, curând după căderea sa de la Minister. Ce folos era pentru țară de a ne arăta în străinătate că românii sunt despărțiți în partide cari se sprijină pe străini și atacă unii pe o putere, alții pe altă putere? Nu aparține mie de a ridica aice greșelile oamenilor politici cari nu mai sunt la guvern! Dar nu mă pot opri de a nu ridica faptul că prin acel apel domnul I. Brătianu a pierdut pe mai toți liberalii din Moldova. Când au fost chemați să subscrie acel apel, mai toți liberalii și chiar prefecți de ai săi au refuzat să iscălească, întâmpinând că cu toată încrederea ce o aveau ei nu se puteau uni cu acel apel, care era o desfidare făcută Rusiei, care în viitor putea să provoace pericole mai ales pentru Moldova. De abea s-au găsit doi, trei dintre liberalii naționali de peste Milcov cari au aprobat acel apel. Unul și mai cu greutate politică care și-a dat aprobarea a fost generalul Lecca, acesta dezaprobat de amicii săi din Bacău și poate căindu-se singur de ușurința sa, după câteva zile și-a dat obștescul sfârșit!...

Domnilor, binevoiți a-mi erta această digresiune. Aceasta am făcut-o spre a vă dovedi că mult lăudata politică prudentă urmată de toate partidele, cum zice mesagiul, nu este acea politică adevărat prudentă pe care România trebuie să o urmeze.

Domnul Ion Brătianu în 12 ani ai puterii sale a avut două politici: La început a avut o politică de alianță cu Rusia și acum în urmă o politică contra Rusiei.

Este de datoria și dreptul Regelui să știe că în țara noastră monarhia nu este de secole întemeiată, că chiar pentru binele acestei tinere monarhii nu este bine ca suveranul să ia asupra sa și în de afară de Parlament conducerea afacerilor publice și mai ales direcțiunea politicei străine a cărei rezultate pre cât câteodată pot fi folositoare, pre atâta alte dăți pot fi păgubitoare. În acest din urmă caz negreșit că răspunderea nu poate cădea decât asupra aceluia care a condus și dirijat această politică. Ei bine, aceasta nu o voințe Constituțiunea noastră, care declară pe Rege înviolabil. Precum în cele din lăuntru asemenea și în cele din afară recunosc

Coroanei dreptul și datoria de a ști și chiar de a hotărî, însă împreună cu miniștrii săi și pe răspunderea lor și aceasta bineînțeles respectându-se și drepturile Parlamentului de a nu se angaja țara fără știrea sa. Tocmai în cele din afară n-ași putea în viața mea aproba ca Parlamentul să fie numai un birou de înregistrare! Eu am avut onoarea de a fi de mai multe ori consilier al Tronului; totdeauna și neschimbat am fost pus în pozițiune de a cunoaște și experimenta că Regele recunoaște acel chip de vedere și-l și practică! Niciodată Majestatea Sa nu a întreprins nimica fără știrea și participarea miniștrilor. De aceea rog pe domnul ministru de Externe actual să binevoiască a ne scuti de o teorie neconstituțională, adică de a da Regelui atribuțiuni neconstituționale și cari în realitate nu au alt scop decât de a face ca puterea executivă să hotărască singură despre soarta și viitorul țării, în de afară de voința Parlamentului! Prin aceasta permiteți-mi a zice că numai dinastică nu ar fi o asemenea politică!

Precum nu am putut a mă uni cu chipul de vedere al domnului T. Ionescu, tot asemenea nu mă pot uni cu planul politic al principelui Grigore Sturdza expus mai deunăzi în Senat. Domnia sa preconizează cu orice preț o alianță cu Rusia, dând Rusiei chiar dreptul ca armatele sale să treacă prin Dobrogia noastră ca să ajungă în Bulgaria sau la Constantinopol. Nu pentru asemenea planuri ni s-au dat Dobrogia și mai ales gurile Dunărei; nu prin asemenea planuri putem noi să asigurăm României amicitia și buna voință a celor alte puteri și a trăi în pace cu toți vecinii noștri.

Eu recunosc, mai ales pentru statele mici, legea de prudență care ne prescrie de a fi circumspecți în discuțiunile noastre privitoare mai ales la afacerile internaționale. Poate toate nu se pot spune la tribuna publică. Însă de aicea și până a renunța la dreptul Parlamentului de a zice și el cuvântul său în afacerile noastre din afară este o mare deosebire. Cine ne oprește ca să tratăm aceste cestiuni și în ședințe secrete, cum se face și în alte Parlamente? Și cu această ocaziune sunt dator să mulțumesc deputaților tineri cari au ascultat glasul unui deputat care dacă nu are alt merit are cel puțin că reprezintă o viață politică de 50 de ani.

Și iată pentru ce rog pe domnul ministru de Externe să nu ne vie cu o nouă dogmă, care este însăși negațiunea Constituțiunei noastre, susținând că guvernului aparține direcțiunea exclusivă a politicei externe! Că politica externă nu trebuie să dea loc la discuțiuni publice. Dacă le facem este tocmai pentru că de mai mulți ani nouă ne este sustrasă posibilitatea de a cunoaște ce este cu politica noastră externă și unde ne va conduce această

politică. Profităm dar de ocaziunea discuțiunei asupra răspunsului la mesajul Tronului ca să facem și noi nișică politică externă.

Știm noi, domnilor, cum s-a dobândit acea ramură de măslin care ne asigură pacea? Știm dar asemenea ce însemnează aceste cuvinte din mesaj:

„Politica prudentă ce un patriotism luminat a insuflat tuturilor partidelor dovedește că regatul României este un element puternic de liniște și de siguranță. În această atitudine corectă stă pentru noi garanția că ne vom bucura ca până acum de încrederea puterilor celor mari și de amicitia sinceră a vecinilor noștri din Peninsula Balcanică și astfel nu vom compromite întru nimic eforturile acelora cari caută a dezlega cestiunile pendinte, fără zguduiri violente și a ne asigura pacea de care avem trebuință pentru dezvoltarea iubitei noastre țări.“ Va să zică dintre puterile mari cu cari ne aflăm în relațiunile cele mai bune, ar fi unele cari se silesc să ne asigure pacea. Sunt altele cari nu fac aceleași eforturi și cari, prin urmare, nu sunt pentru pace, ci sunt pentru rezbél. Așadar, crede domnul ministru Carp că vom fi pururea în relațiuni bune și cu puterile cari lucrează pentru pace și altele cari sunt pentru rezbél? Mi se pare că aceasta ar fi o pură iluziune! Noi, Parlamentul, avem dar dreptul și datoria să știm unde ne aflăm și cu cine suntem? Din parte-mi eu zic că politica noastră cea veche, cea românească este de a nu fi îndeosebi cu nimenea și de a fi bine cu toate puterile, pe toate acele a le iubi ca buni vecini întrucât armatele lor se vor ține afară de hotarele noastre; și... să devenim însă imediat dușmanii lor dacă intră fără voie în țara noastră, sau fără de voia noastră voiesc a ne face aliații ori avangarda lor. (*Aplauze.*)

Veți găsi, domnilor, că poate vorbesc prea mult; dar n-am ce face; căci totul stă în necesitatea să știe țara la timp ce o așteaptă, ca Parlamentul să nu fie surprins prin evenimente. Credeți, domnilor, că dacă în 1877, România știa cele hotărâte un an înainte, dacă cunoșteam în timpul oportun cele hotărâte la Reichstadt, ne-am fi mărginit la o simplă aprobare? În mijlocul rezbélului, înainte ca România să fi luat parte la rezbélul ruso-turc, mă aflam la Viena. Grație unor cunoștințe personale în corpul diplomatic, mă găsisem în pozițiune de a cunoaște convențiunea de la Reichstadt. Domnul nostru se afla pe țărmurile Dunărei în capul armatei în momentul când deja ordinele erau date pentru intrarea în Bulgaria. Am telegrafiat atât Alteței Sale arătându-i cele ce aflasem cât și interimarului meu răposat, Ion Cămpineanu Dar două regimente române trecuseră deja

fluviul când ajunse depeșa mea în cartierul regal. Din momentul în care armata noastră trecuse Dunărea și luă și ea parte la operațiunile rezelului alături cu armata rusă era natural ca să împărțim cu aliații noștri rezultatul succeselor obținute împreună!

Ei bine, nu am dobândit nimic, pentru că în momentul de a împărți trofeiele, aliații noștri s-au stricat cu noi sau noi ne-am stricat cu aliații noștri.

Dar onor. domn Vernescu mi-a mai zis și poate-mi va mai zice: Când ai văzut că lucrurile au luat o asemenea direcțiune în contra opiniei dumatile, de ce nu ți-ai dat demisiunea? Nu mi-am dat demisiunea pentru că eram în mijlocul rezelului, pentru că armatele rusești ocupau țara, pentru că era o datorie a fiecărui român, fie ministru, fie simplu cetățean, era de a feri cu orice preț o sporire de neînțelegeri între Rusia și România.

Sunt dator să mai arăt încă oarecari fapte generațiunei tinere din acest Parlament: Se hotărâse a se protesta în contra retrocesiunei Basarabiei. Ducerea la Berlin a domnului prim-ministru și a ministrului de Externe se socoti neapărată. La presiunea noastră la ministerul de Externe din Berlin, între alții bătrânul de Bülow, secretarul de stat și părintele actualului ministru al Germaniei pe lângă Regele României, ne zise că cedarea Basarabiei era de mult hotărâtă de Europa, că aceasta se comunica guvernului român și prin baronul de Alvensleben, fostul agent al Germaniei la București, și chiar prin principele Bismarck și că așa fiind nu a mai fost trebuință să ne fi ostenit de a veni la Berlin!

Domnul de Bülow ne mai adaoșe: Au principele Gorceakof nu v-a spus și el așa? Nu v-a zis că împăratul Alexandru II, natură eminamente leală și generoasă, avea scrupul de a despuia o țară aliată și că era hotărât a da României toate compensațiunile, milioane și milioane și teritorii peste Dunăre. Cereți, zisese chiar principele de Bismarck, milioane, sute de milioane, cu acestea veți răscumpăra drumurile de fer, cari și aceste [a] constituie o proprietate teritorială, poate chiar mai cu valoare decât chiar Basarabia. Cereți pământuri peste Dunăre, de o întindere îndoită decât Basarabia! Cereți Cadrilaterul, vi se va da. Vi se va da Vidinul cu o populațiune tot românească! Aicea, o mică digresiune pentru istorie: Austria se refuza ca România să se întindă peste Dunăre în partea Vidinului. La Dunărea de jos, ni se zicea la Viena, la Marea Neagră, luați cât voiți! Ei, domnilor, noi n-am ascultat sfatul ce ni se da la Berlin. Opiniunile în țară erau supraexcitate, am refuzat orice înțelegeri în pri-

vința cedărei Basarabiei. Poate că bine am făcut; căci nu este bine ca o țară ce d-abia-și dobândise independența să facă întâiul act de țară independentă, înstrăinând o parte din hotarele sale! Am intrat, domnilor, în toate aceste amănunțimi spre a vă arăta că afacerile diplomatice reclamă prudență, inteligență, experiență și mai ales *sfat* și tot *sfat*, cum ziceau bătrânii noștri. Vie unul din cei șapte filozofi ai Greciei antice și zică-ne: Credeți-mă, ascultați-mă pe mine. Viitorul este al vostru. Eu-i voi răspunde cu cuvintele poetului francez, la exclamațiunea lui Napoleon I: *L'avenir est à moi! Non, non, Sire, l'avenir n'est pas à Vous, l'avenir est à Dieu!*“ Viitorul nostru, viitorul României, nu ni-l poate da nimeni. Numai noi, adică numai noi, Rege, guvern, Parlament, națiunea întreagă, ni-l putem da, ni-l putem asigura, uniți în sfat, uniți în acțiune! Dar ce sunt, domnilor, voiagiurile neconținute pe cari le fac miniștrii noștri din primăvară și până în iarnă? De ce să nu facem și noi ceea ce se zice că fac femeile cele oneste, a căroră mare silire este ca să nu se vorbească de dânsese. Să căutăm dar a face pe străini să ne uite; noi suntem o țară strâns legată cu pacea! Devotați Regelui și instituțiunilor noastre, să facem pe puterile străine să fie asigurate că noi nu visăm nici conchiste, nici înclinăm a ne amesteca în certele celor mari! O mărturisesc franc și leal și fac scuzele mele miniștrilor actuali pentru cari în toate cele alte am cea mai mare stimă și pentru unii din dumnealor am chiar și o vie amiciție, politica externă a domniilor lor mă îngrijește.

Sunt, domnilor, doi bărbați de stat cari au contribuit foarte mult la formarea Ministerului actual! Aceștia sunt președintele Senatului și fostul președinte al Consiliului și unul și altul au fost bine plătiți, să le fie de bine...

Eu cred că și aceștia, adică principele Dimitrie Ghica și domnul Ion Brătianu, ca și mine, vor recunoaște că aserțiunea eronată a Ministerului actual că direcțiunea politicei aparține exclusiv Regelui este neconstituțională, este jignitoare intereselor țării și mai presus de toate periculoasă pentru însăși dinastia noastră, în vederea responsabilității ce atrage asupra-i. Cred că înțelepciunea și adevărata prudență reclamă ca Parlamentul să redobândească dreptul ce-i dă Constituțiunea adică de a-și zice puternicul său cuvânt și în politica noastră exterioară.

Eu nu am nici o idee precugetată în contra domnului ministru de Externe. Din contra, eu am toate simpatiile pentru cele două mari proiecte de legi privitoare la vânzarea moșiilor statului în loturi mici la țărani și la

tocmelile agricole. De mai înainte le promit micul meu sprijin și vot, pentru că deja am dobândit convingiunea că reformele ce se vor introduce de unele elemente ce au intrat în Minister se vor face în paguba democrației, în paguba claselor muncitoare.

Mă rezum: Eu nu votez paragraful din adresă privitor la politica noastră exterioară, pentru că nu zice nimic sau zice prea mult.

Și sfârșesc zicând: Chiar existența statului nostru refuză orice amestec în certele celor mari; reclam aceleași bune relațiuni cu statele vecine mari și mici și mai cu deosebire cu Austro-Ungaria și cu Rusia, fără nici o preferință pentru una din ele. Armata noastră este o armată cu un caracter pur defensiv, o armată neavând altă misiune decât de a apăra fruntariile noastre înaintea orîșicui, iar nu o armată de avangardă fie a uneia sau a alteia din marile puteri ce ne încongioară.⁷

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 18, p. 271, col. 1 – p. 277, col. 1.

NOTE

¹ K. ia aici cuvântul pe marginea adresei de răspuns la mesajul tronului.

² Actul prin care se stabileau condițiile colaborării dintre români și ruși s-a semnat la Luțk la 13 aprilie 1711. La 8 mai 1711 a fost emis din Jaworow un manifest al țarului Petru cel Mare prin care preciza motivația acțiunii anti-otomane. Vezi mai mult la A. Pippidi, *Politică și istorie în proclamația lui Dimitrie Cantemir din 1711*, în „Studii“, XXVI, 1973, nr. 5, p. 925-946; Maria Holban, L. Demény, *Originalul și traducerea latină a „Diplomei lui Petru I“ dată lui Dimitrie Cantemir, cuprinzând condițiile tratatului moldo-rus din 1711*, *ibidem*, p. 1067-1078.

³ K. a publicat *Letopisețul* lui Neculce în *Cronicile României sau Letopiseșele Moldovii și Valahiei*, Iași, I, 1845, p. 194-464 și București, II, 1876, p. 175-421. Manuscrisul folosit de el, păstrat azi la Biblioteca Centrală Universitară din Iași, poartă următoarea însemnare: „Acest manuscris este scos de pe copia post. Hurmuzaki de care se vorbește la sfârșitul tom. II a *Letopiseșelor* și comparat cu originalul lui Neculce care este la banul Mălinescu. Spre dovadă de strictețea cu care s-au urmat publicarea cronicii lui Neculce s-au depus acest manuscript în biblioteca Academiei, 1 dechemvrie 1845“ (Cf. Al. Zub, *Mihail Kogălniceanu, 1817-1891, bibliografie*, București, 1971, p. 458-459). Textul reprodus în discurs înfățișează unele diferențe, datorate poate stenografului; vezi și ultima ediție realizată de G. Strempel (București, 1982, p. 538-540).

⁴ Miron Costin a fost ucis alături de fratele său Velicico în decembrie 1691, fiind acuzat de complot împotriva lui Constantin Cantemir vodă.

⁵ Alexandru al II-lea, țar al Rusiei (1855-1881) care a inițiat un vast program de reforme (abolirea servajului, publicitatea dezbaterilor judecătorești, crearea zemstvelor).

⁶ Pentru aceste împrejurări și în special pentru rolul lui K. atunci, vezi K. *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a IV-a, p. 188 și urm.; p. 416, nota 11.

⁷ Adunarea a primit (fără precizarea votului) paragraful din proiectul de răspuns privitor la politica externă.

*Discurs asupra climatului politic din țară.
Pe marginea răspunsului la mesajul tronului**

Domnii mei, domnul general Manu cunoaște toată stima ce o am pentru domnia sa; am avut onoare să fiu colegul domniei sale și deși domnia sa aparținea altui partid, dar am păstrat pentru domnia sa suvenirurile de stimă și afecțiune cari nu le-am păstrat mai pentru nici un altul din foștii mei colegi, deși aparțineau partidului și opiniunilor mele; prin urmare, când astăzi viu și-l rog să unească puternica sa voce ca să păstreze majorității și minorității Parlamentului dreptul de a zice și noi cuvântul nostru în urma cuvintelor rostite de onor. domn ministru și să nu lase să se închidă discuțiunea fără a zice și minoritatea ceva în privința unui fapt ridicat numai de domnul ministru; socotesc că cu aceasta domnia sa va arăta că este gelos și pentru drepturile Parlamentului, pe care de multe ori domnia sa l-a ilustrat când nu era ministru și totodată și pentru domnia sa, căci va dobândi o satisfacțiune.

Cu mare durere am văzut că un vicepreședinte al Parlamentului, nepromovat, vine și cere închiderea discuțiunii, acel vicepreședinte care a avut și voturile minorității; să mă ierte onor. domn Ilarion a-i spune că astăzi nu-l mai cunosc. (*Ilaritate.*)

Voci: Ilariu...

I-am greșit și numele, atât nu mă așteptam la aceasta, ca să vină dumnealui să ceară închiderea discuțiunii. Cum? Domnul ministru de Rezbel face imputări și pune înaintea cestiunea de competență, contestând Camereii dreptul de a arăta dorințe, nu de a da lecțiuni...¹ (*Întreruperi.*)

Domnilor, vă rog să mă lăsați pe mine să vorbesc în limbajul meu cu domnul ministru Manu, care sunt sigur că-mi va da dreptate.

* Ședința din 8 decembrie 1888.

Eu cu atât mai mult cer aceasta, pentru că n-am aprobat acel pasaj care n-a fost discutat de noi și prin urmare să mă ierte onor. domn reprezentant al minorității, că nu am cea mai mică greutate d-a mă uni cu cererea d-a se șterge acel paragraf; însă voiesc să dau înțelesul cel adevărat al acelor cuvinte, că nici prin minte a trecut domnului Palade să facă o aluziune la domnul general Manu, a cărui venire la minister a fost atât de bine văzută de majoritate și de minoritate; și de aceea voiesc să nu rămână această impresiune asupra nimănui dintre noi. Am fost și eu militar și eu care am zis domnului Ion Brătianu: Ce cauți dumneata propagandist la ministerul de Rezbel, nu voi zice generalului Manu ce cauți la ministerul de Rezbel; din contră, domniei sale-i voi zice: Mă voi deosebi de domnia voastră în politică, dar ca ministru de Rezbel mă felicit că sunteți la locul domniei voastre.

Așadar, pentru ce aceste imputări și pentru ce această propunere de închidere a discuțiunei, când cred că discuțiunea care va urma va fi folositoare și armatei și va onora încă mai mult prezența domniei voastre în capul armatei. De aceea mă adresez la majoritate și cer să lase să vorbim și noi în această cestiune; căci și noi și fiii noștri au lucrat în rândurile armatei, unii servind în activitate și alții plătind birurile. Mă adresez la întreaga majoritate și o rog să ne lase să vorbim sau atunci să declare, dacă va primi propunerea domnului Ilariu Isvoranu, că noi suntem afară din lege, că suntem numai pentru a plăti contribuțiuni și nu avem dreptul să facem a se auzi și cuvântul nostru.

Asupra opiniilor minorității.²

Domnilor, negreșit că nu este un român care să nu zică aceste cuvinte: Să trăiască Majestatea Sa Regele! Să trăiască Majestatea Sa Regina! Dar unii-l zic de formă, alții-l zic ca rațiune și mai sunt și alții care-l zic și trebuie să-l zică și doresc să-l zică chiar cu entuziasm. Și cei din urmă sunt aceia cari cei întâi în această țară, la 1857, au rupt cu domnia pământeană și au strigat: Principele străin!

Cel mai vechi din aceștia sunt eu și nu pot fi bănuir; căci nu am luat niciodată, în opozițiune, în guvern, pretutinden, o atitudine care să nu fie corectă către acela pe care și eu am contribuit ca să-l aducem în țară.

Sunt autorul propunerii de unire și al celor alte trei puncte: Adunarea generală care să reprezinte toate clasele societății, principe străin și neutralitatea.³

Și astăzi dar zic aceste cuvinte: Să trăiască Majestatea Voastră! Să trăiască Majestatea Sa Regina! Să trăiască dinastia! Însă ca să le putem zice cu acel entuziasm ca la 1857, precum ați zis și domnia voastră, domnule președinte, trebuie cu toții ca să rugăm pe M.S. Regele să facă ca în țara aceasta luptele de pasiuni să fie înlăturate; dar să fie lupte de opinii, dar să nu vină unii să zdrobească pe cei alți. În adevăr, domnilor, nu de astăzi ci de mai multă vreme, asistăm la tristul spectacol că atunci când vine un partid la putere să zdrobească fără milă pe cel alt partid. Așa a făcut din nenorocire partidul trecut; și, pentru binele țării mele, [nu] doresc ca pe această cale să meargă și Ministerul actual.

Am mai asistat și la spectacolul dureros unde majoritatea zdrobea pe minoritate și sunt dator să declar că sub guvernul domnului Catargi nu erau decât vreo șapte liberali opoziționiști; și pe atunci erau oameni mai catolici decât Papa, mai guvernamentali decât guvernul, care ne închideau gura oricând voiam să vorbim. Mă adresam atunci la domnul Catargi și ziceam: Domnule președinte, mai oprește-ți gâștele să nu mai gârâie și gâștele nu mai gârâiau. Azi începe majoritatea același lucru; căci de trei ori până acum mi s-a închis gura; socotește că face zel, nu știe că face cel mai rău serviciu guvernului.

Auzeam adineaori pe onor. domn Isvoranu... (*Zgomot, întreruperi.*)

Domnul I. Isvoranu: Cer cuvântul.

Voci: Aceasta e la paragraful: Să trăiască Majestatea Voastră?

Socotiți domnia voastră că eu mai pot să fiu altfel decât când strigam: Să trăiți Majestatea Voastră, să trăiască M. Sa Regina, când mie nu mi se lasă cuvântul? Am auzit și banca ministerială și oratori ai majorității, dar mai cu seamă pe domnul Carp, zicându-ne că în țara aceasta nu pot fi decât două partide: partid conservator și partid liberal; și domnul Popescu mergea încă și mai departe când zicea că trebuie să dispară grupulețele. Dar bine, domnilor, în toate țările sunt două mari partide cari se subdivid în grupulețe și nimeni nu zice acolo să se extermine grupulețele.

Am auzit pe domnul N. Blaremburg recunoscând că guvernul actual e un guvern constituțional pentru că în capul Senatului e un președinte conservator, în capul Ministerului iarăși e o persoană care până mai ieri era conservatoare și în capul Camerei e ca președinte domnul Lascăr Catargi. Aceasta e o definițiune foarte spirituală și foarte ironică și sunt

sigur că domnul Blaremborg va recunoaște că nu suntem un regim parlamentar constituțional când în loc ca majoritatea să dea Ministerul, noi am văzut acum că Ministerul a format majoritatea.

Domnul N. Blaremborg: Dați-mi voie să vă întrerup. Eu am vorbit de compunerea Ministerului, n-am vorbit nici de formațiunea lui primitivă, nici de modul cum funcționează.

Eu ca liberal cunosc că după domnul I. Brătianu nimeni nu trebuia să vină la putere decât conservatorii, ei trebuiau să ajungă la putere, dar nu prin poarta din dos, ci prin jocul natural constituțional. Așadar ei au fost loviți mai mult decât noi liberalii.

Voi vota dar, domnilor, aceste cuvinte: Să trăiești Măria Ta, dar declar că ceea ce am cerut la 1857 nu este încă îndeplinit și că speranța este încă în Rege, care va face ca în această țară puterea să se ia pe față iar nu prin scara din dos.

Eu am multă stimă către președintele Consiliului, dar mărturisesc că n-ași fi avut curagiul să iau situațiunea pe care a primit-o domnia sa.

Când, după alegerea lui Cuza Vodă, am fost chemat ca să compun Ministerul, am întrebat: [Î]mi dai legea rurală? Dacă nu, rămâi sănătos, Măria Ta. Eu nu umblu nici după portofoliu, nici după guvern, cum a declarat că umblă domnul Carp.

Domnilor, eu cred că conservatorii trebuie să facă concesii și să se democratizeze. Domnul Lascăr Catargi a fost 40 de ani în luptă și de aceea doresc astăzi să vină domnia sa la putere, pentru că în 40 de ani de luptă domnia sa a învățat multe și știe să facă concesii liberale. În cestiunea tocmelelor agricole nu știu dacă era deosebire între domnia sa și mine.

La putere trebuia să vină aceia pe cari-i desemnează ori majoritatea ori minoritatea, după căderea guvernului. Și onor. domn Carp, a cărui francheță o recunosc, zicea anul trecut: Sunt părăsit de toți amicii mei, toți au trecut unul la dreapta, altul la stânga și am rămas numai eu...

Domnul D. Alexandrescu: Să trăiască Regele e aceasta?

Da, să trăiască Regele. Eu n-am șuerat pe nimeni și vă rog să mă lăsați să vorbesc cum știu eu.

Domnul Carp a recunoscut că era părăsit de toți; domnul Negruți trecuse la conservatori, alții nu mai erau; și domnul Maiorescu zicea că

nici nu mai cutează să-și pue candidatura. Cu toate acestea, după 6 luni, vedem pe domnul Carp venind la Minister cu 30 de partizani și pe domnul Maiorescu că se alege în niște județe unde n-a fost niciodată...

Domnul președinte, L. Catargi. Domnule Kogălniceanu, permiteți-mi să vă spun că aceste cestiuni nu sunt relative la acest paragraf.

Să nu socotiți că această discuțiune ce fac acum este un act al ingenioasei mele descoperiri; un orator mare englez s-a servit de această formulă pentru ca să poată spune ceea ce a fost împiedicat de a spune la timp.

De aceea zic și eu: Să trăiască Majestatea Sa Regele! Să trăiască Majestatea Sa Regina! Să trăiască mai cu seamă dinastia! Dar voi zice cu entuziasm să trăiască dinastia, eu care nu am pe nimeni spre a pune în locul ei, atunci când ne vom găsi în plină viață constituțională și cu înfrățirea celor două partide cari astăzi trăiesc în țară ca turcii cu muscalii.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 19, p. 305, col. 3 – p. 306, col. 1; col. 3 – p. 307, col. 2.

NOTE

¹ Se discuta și din răspuns privitor la armată. Valerian Urseanu făcuse ample incursiuni istorice cu referire la Machiavelli, Montesquieu, Napoleon pentru a spune în cele din urmă că instrucțiunea e mai importantă pentru stat decât o înarmare excesivă. În mod particular combătuse fortificațiile, a căror utilitate era contestabilă și al căror cost nu făcea decât să sporească datoria publică. „Cu asemenea cheltuieli vom ajunge să aducem țara în sapă de lemn“, observase el pesimist. În continuare se referise la necesitatea „civilizării armatei“ prin desființarea bătăii, comportament uman în relațiile cu civilii, ca de pildă în cazul potolirii recente răscoale. La acest ultim punct – purtarea față de țărani – intervenise și N. Ionescu. Generalul Gh. Manu, în replică, apăruse vehement armata, susținând că e un factor de civilizare a satelor căci, o dată întorși la vatră, soldații au „ceva instrucțiune“. Despre fortificații spusese că discuția nu-și avea locul în acest context ci la dezbaterile cu privire la bugetul ministerului de Război. Răspunzând apoi lui N. Ionescu, ministrul declarase categoric că prin civilizație nu înțelege „baioneta inteligentă“, adică ofițeri care datorită culturii încep să discute și să conteste ordinele. Justificase și asprimea militarilor în înăbușirea răscoalelor, altminteri „chiar existența statului român ar fi periclitată“. În încheiere, ministrul observase ofensat că nu admite ideea (comună proiectelor majorității și minorității) controlului mai sever al Camerei asupra cumpărării furniturilor, spre a evita faptele reprobabile petrecute până atunci la ministerul de Război. Stenograma indică „voci“ care ceruseră închiderea discuției; fiind de față, K. îl identifică între ele pe Ilăriu Izvoranu, vicepreședintele Came-

rei. Adunarea a respins formularea din proiectul minorității și a primit-o pe cea a majorității (fără precizarea votului): „Întărirea puterii noastre militare este în cugetul tuturor românilor. Totdeauna gata să dăm oșteanului nostru mijloace de a-și putea îndeplini marea sa datorie, Adunarea deputaților nu va cruța sacrificiile reclamate de apărarea națională.”

² Ultimul § al adresei era o simplă frază de curtoazie în care se exprima nădejdea în buna conlucrare a guvernului cu Adunarea spre a răspunde așteptărilor momentului.

³ Vezi K., *Opere*, III, *Oratorie*, I, partea I-a, p. 29.

*Cere ca discuțiile în Cameră să se desfășoare în conformitate cu regulamentul**

Eu socotesc că orice discuțiune trebuie să fie întemeiată pe regulament. Ceea ce văd că se urmează de mai multe zile, și mai cu seamă ceea ce văd astăzi, mă îndrituiește să spun că regulamentul nostru, oricât bunăvoință ar pune domnul președinte în conducerea dezbaterilor, este un regulament defectuos. Aceasta s-a simțit și de Camera trecută și de aceea s-a numit o comisiune de oameni competenți, de oameni versați în dificultățile regulamentului, ca să revizuiască regulamentul nostru.

Proiectul acela este făcut și socot de cuviință, fără a opri în loc merusul lucrărilor noastre, ca în momentele de îndelete să ne ocupăm de acel regulament.

Domnilor, cu durere am văzut astăzi că un deputat, care nu a vorbit până acum, cere cuvântul, sub pretext de cestiune personală și face procesul unui coleg a cărui atitudine în Cameră nu-i este domniei sale pe plac.

Apoi, dacă ne-am pune toți să ne facem astfel de procese, eu să iau bunăoară cuvântul și să fac cestiune personală cu domnul Alexandrescu care a vorbit de alegerile de la Iași și domnul Panu asemenea, atunci ași veni și eu în acest caz cu propunerea domnului Lahovari și cu aceea a domnului Voinov, ca să ștergem cu desăvârșire și cărțile de liber parcurs și mai ales diurnele, ca cel puțin să scutim țara de a mai purta aceste cheltuieli pentru ca noi să facem aci astfel de discuțiuni.

* Ședința din 9 decembrie 1888

În adevăr, eu în Camera trecută mi-am permis să zic că tinerii aleși de atunci au debutat ca niște Irozi de la Vicleim făcându-și profesiunile de credinți pe rând la tribună și am avut dreptate, după cum însuși domnul T. Ionescu a recunoscut-o mai în urmă; și acum [î]mi pare rău să văd că vine un nou Vicleim și noi Irozi... (*întreruperi*); [î]mi pare rău de onor. deputat de la Craiova, care cum am văzut cu toții, vorbește foarte bine, vine astăzi fără nici un motiv să ne vorbească de o cestiune care n-avea ce căuta aci în Cameră; sunt destule cestiuni la ordinea zilei unde fiecare are ocaziunea de a vorbi și de a-și arăta talentul; am văzut câțiva tineri, am văzut pe domnul Păucescu, pe domnul Popescu, pe domnul Iancovescu care cu talent au expus vederile dumnealor asupra unor cestiuni care interesau țara întreagă, dară așa din senin să se scoale un deputat¹ și să-și lase viziera în jos zicând că cutare deputat și-a schimbat opiniunile politice ce le avea până la alegeri și de aci să facă un discurs de luptă, aceasta nu o înțeleg. Apoi tocmai în Cameră-și poate cineva schimba opiniunea; căci acesta poate fi un progres. Iată bunăoară libertatea, egalitatea, fraternitatea, cuvinte care pe la 1848 aveau atâta răsunet, astăzi nu mai însemnează nimic; astăzi sunt alte cestiuni cari le-au luat pasul înainte, sunt cestiuni sociale și economice; acei cari ridică drapelul îmbunătățirilor sub raportul material, aceia sunt liberali. Dar să zicem că cutare a fost conservator și a trecut la liberali, aceasta nu însemnează nimica. Prin urmare onor. coleg, nu veni cu imputarea că domnul Take Ionescu, conform cu credințele, a pus liberalismul față cu conservatorii pe un tărâm mai larg.

De aceea, domnilor, vă rog ca să tragem un rost practic din această împregiurare, ca să îmbunătățim regulamentul nostru și să-l facem potrivit cu noile trebuințe ale Camerei, ca să ne putem pune serios pe lucru și să nu ne mai pierdem timpul ca astăzi.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 19, p. 314, col. 1 – 3.

NOTE

¹ Dr. I. Atanasescu, deputat de Dolj, îl criticase pe Take Ionescu, coleg de colegiu electoral, spunând că prin atacarea răspunsului la mesaj propus de guvern acesta își călcase „ideile și principiile alegătorilor cari l-au trimis în Parlament“. Il persiflase apoi pentru versatilitatea politică: „... diferența între domnul Take Ionescu din timpul alegerilor și cel de acum e întocmai aceeași.. ca între liberal conservator și liberal voiagior“.

*La proiectul de lege pentru acordarea unui credit de 40 000 lei
ministerului Afacerilor străine necesar lichidării cheltuielilor
făcute cu delimitarea frontierei româno-austro-ungare**

[Î]mi place a crede că onor. domn raportor¹, când vine cu un raport așa de scurt și coprinzător, va binevoi a ne spune că domnia sa a studiat cestiunea și cunoaște sumele întrebuințate de mai nainte în această afacere. Prin urmare, poate să ne dea lămuriri domnia sa de câți bani s-au cheltuit cu această delimitare?

După explicațiile lui P.P. Carp, ministrul de Externe.

Sunt foarte recunoscător pentru lămuririle pe cari din memorie ni le dă domnul ministru, dar eu nu caut ceartă deloc, numai ași dori ca o Cameră nouă, cu o eră nouă, să binevoiască a schimba modul în care înainte se votau creditele.

Eu în tot anul m-am aflat în pozițiune de a vota credite, fără să am întotdeauna lămuriri precise și socotesc că interesează pe țară și mai ales pe unii deputați, cari vin cu simțiminte de economie, într-un mod mai serios, ca să știe în ce și cum s-au cheltuit creditele pe cari sunt chemați a le legitima.

Întrebarea pe care am făcut-o eu este de competența domnului raportor, nu personal al domnului Rădulescu; căci eu n-am nimic personal cu domnia sa, dar a domnului raportor și mai ales a comisiunei financiare, care nu este o comisiune de delegați, cari delegați reprezintă discuțiunile din toate secțiunile, ci este o comisiune ad-hoc și prin urmare este datoare să studieze pentru deputații din toată Camera cestiunile financiare.

Socotesc că nu este bine să se urmeze ca în trecut. Comisiunea văzând că s-au cerut 40 000, a acordat 40 000; domnul ministru a răspuns scurt...

Domnul ministru de Externe, P.P. Carp: Am spus că s-au cheltuit 50 000, plus acești 40 000 cari se cer acum.

Eu am onoare să spun că s-a cheltuit și mai înainte de acei 50 000; prin urmare s-a cheltuit mai mult.

* Sedința din 9 decembrie 1888.

Domnilor, eu nu caut ceartă, dar ași dori ca onor. comisiune, când va mai examina credite, să binevoiască a fi mai scrupuloasă în cercetările ei, ca să ne arate cât s-a cheltuit, pentru a ști ce ne costă. Sunt sigur că și în Parlamentul Pestei tot așa se va face cu creditul pentru aceste delimitări.

Eu dau acești 40 000 lei, dar cu toată supărarea ce ar putea fi la Pesta și aici rog pe domnii membri ai comisiunii să fie mai scrupuloși.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 19, p. 319, col. 2 – 3.

NOTE

¹ Raportor era C. Răceanu; în absența lui raportul fusese citit de I.I. Rădulescu. P.P. Carp, ministrul de Externe, explicase necesitatea creditului: remunerarea membrilor diferitelor comisii care delimitaseră frontiera spre Bucovina, Muntenia, Moldova și Oltenia. De fapt banii efectiv îi cheltuise ministerul de Război căci specialiștii erau ai săi. Suma primitivă fusese luată din milionul afectat creditelor suplimentare și extraordinare. După epuizarea ei, ministrul de Externe fusese oprit de colegii săi a mai folosi fondul amintit. De aici nevoia solicitării acestui credit extraordinar

2. Proiectul a fost primit cu 83 voturi pentru și 14 împotrivă.

*Opinează ca luarea în discuție a cererilor de
împământenire să se facă în ordinea depunerii lor**

Domnilor, cifra pe care ne-o spune domnul președinte ne dovedește cât de greșită ar fi procedura noastră și cât ar merge în absurd, dacă am primi ca toate acele raporturi să meargă din nou în cercetarea comisiunii.¹

Eu în această privință fac o întrebare domnilor membri din comisiune, dacă pot lua asupra-le să studieze într-o sesiune 1 500 de împământeniri, căci ar fi o lucrare cu totul năzdrăvană.

Eu cunosc cereri de împământenire cari datează de 27 de ani și acum acela, neputând-o obține pentru dânsul, o cere pentru fiul său,

* Ședința din 10 decembrie 1888

căci cel dintâi fiind bătrân azi, în curând are să fie împământenit pentru veci.

Ce e o cerere de împământenire? Este un act în care se arată unde omul e născut, dacă are sau nu act de emigrare, dacă are purtare bună și dacă e folositor ca să fie încetățenit. Ei bine, pentru aceasta nu trebuie așa mare studiu; când se va citi raportul, fiecare din noi va vedea dacă întrunește sau nu condițiunile.

Nicăieri, domnilor, împământenirile nu se mai dau de către corpurile legiuitoare în mod individual.

Eu cred că e o lacună la noi aceasta și când se va face și alte reviziuni de Constituțiune, e bine să se ia și această cestiune în băgare de seamă, căci numai noi ne aflăm în această curioasă pozițiune, că se grămădesc unele peste altele cererile de împământenire.

O cerere de felul acesta e pururea bazată pe lepădarea naționalității sale, avem oameni cari trăiesc o viață întreagă la noi în țară și ei nu știu încă ce sunt, căci s-au lepădat de protecțiunea cea veche și pe cea nouă nu o au. Ei bine, domnilor, aceasta nu este drept; înțeleg să dureze această situațiune a unui om șase luni, un an, dar nu zecimi de ani!

Trebuie dar să căutăm a face o stare de lucruri care să folosească și țarei și oamenilor.

Mai este încă o cestiune care și aceea este rezervată. Ce se face cu fiii acelora cari s-au împământeit; fiindcă unele tribunale recunosc că sunt fii de români și altele nu-i recunosc spunând că sunt străini. Trebuie dar lămurită și această cestiune într-un fel.

Prin urmare, domnilor, în ceea ce privește ordinea lucrărilor, cred că nu este drept a se da precădere acelora cari vin cu cereri acum și aceia cari așteaptă la ușa Camerei de zecimi de ani să fie lăsați la urmă.

De aceea eu mă unesc cu opiniunea domnului Negruți să dăm întâietatea cererilor celor mai vechi.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 20, p. 323, col. 2 – 3.

NOTE

¹ Iacob Negruzzi ceruse ca vechile cereri, adresate Camerei precedente, să nu mai fie supuse discuțiilor în comisia de indigenat a noii Camere căci era inechitabil ca persoane care solicitaseră împământenirea cu trei-patru ani în urmă să aștepte din nou, periclitându-și așa poziția în societate. Președintele Camerei, Lascăr Catargiu, precizase

că sunt 1 514 cereri dar că cele vechi trebuie reactualizate, numiți alți raportori – deoarece parte din cei vechi nu mai erau deputați și prin urmare nu mai avea cine da explicațiile necesare pentru aceste cereri restante.

² Lascăr Catargiu a precizat că potrivit Constituției naturalizările nu se puteau acorda decât prin lege și în mod individual.

*Asupra cererii de naturalizare făcută
de Ion C. Daimaca din Turnu Severin**

Nu am onoarea de a cunoaște pe această persoană¹, prin urmare, cu toată bucuria voi urma cererei onor. domn Ilariu. Însă am să vorbesc și de o măsură bună care a fost și adoptată în Senat.

Neconținut ne vin de peste Dunăre fel de fel de străini cu titlu de români. E bine, oare, ca noi să ne încredem numai pe niște afirmațiuni? Azi când avem consul la Salonic, la Bitolia, avem posibilitatea să știm dacă persoanele cari ne vin sunt în adevăr români.

Dacă nu sunt români, eu aș cam sta la îndoială a le da împă-mântenirea cu ochii închiși, cu atât mai mult că sunt două meserii mai cu seamă cari atrag foarte mult pe acești domni cari astăzi se numesc români și cari erau mai cu seamă greci; căci știți că legea oprește pe străini de a vinde băuturi spirtoase. Din această cauză, precum în Moldova sunt evreii, aici la noi sunt pretinșii macedoneni și zău nu prea știu care e mai greu, mai avar în relațiunile lui; cel puțin israelitul din Moldova, dacă câștigă ceva cu vânzarea rachiului, în schimb însă mulți l-înjură; românul se răzbună asupra lui cu înjurăturile. Aici la noi însă nu e așa; onor. noștri vecini de peste Dunăre tratează pe români cu numele de vlahi și întrebați domniile voastre ce însemnare are acest cuvânt.

Ceva mai mult, fiind cârciumar, încetul cu încetul începe a se face din cârciumar arendaș și din arendaș, proprietar. Nu mă plâng de aceasta, este activitatea lor, dar eu ca român trebuie să mă preocup de ideea dacă acești reclamanți sunt de origine română.

Eu am la mână o serie de învoieli agricole, mai cu seamă din localitățile acelea unde au fost răscoale; am făcut comparațiunea între deosebitele învoieli și vă mărturisesc că m-am speriat de unele, dar când am cău-

* Ședința din 10 decembrie 1888.

tat, am văzut că cele mai grele învoieli erau făcute de către arendașii sau proprietarii de naționalitate străină.

De aceea zic ca să facem și noi cum se face în Senat, adică să cerem certificatul consulului nostru că asemenea petiționari sunt de naționalitate români.

Domnul Ilariu Isvoranu: Este asemenea certificat.

Am văzut și eu certificatul și este în regulă.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 20, p. 324, col. 3 – p. 325, col. 1

NOTE

¹ I.C. Daimaca era antreprenor de păduri; locuia de 20 de ani la Turnu Severin, unde introdusese „o industrie“ necunoscută: „Facerea furcelor, lopeților, roabelor necesarii agriculturii române“. Era originar din Vlaho Clisura și avea un certificat dovedind naționalitatea română legalizat de consulul român din Salonic.

² Cererea a fost primită cu 78 de voturi pentru și șapte împotriva.

*Discurs asupra rășcoalelor țărănești din primăvara anului 1888.
Cu prilejul discutării proiectului de lege care acorda un credit
extraordinar ministerului de Interne de 150 388 lei, necesar
întreținerii și transportării armatei care a restabilit liniștea**

Domnilor, înainte de toate mă plâng iarăși de textul scurt al raportului onor. comisiuni financiare¹; fiindcă, precum am zis și altădată, ar trebui să-și zică onor. comisiune că ea are mandat de la Camera întreagă să studieze cestiunea în amănuntul ei și să ne-o prezinte bine lămurită. Doamna comisiune însă a socotit altfel, a socotit să se erige în juriu și să vină să ne zică: Iau pe conștiința mea ceea ce vă cer să aprobați. Ei bine, lucrurile nu trebuie să meargă astfel cu o Cameră care ține să-și dea seamă de voturile ei; și domnul raportor, care mă aude și mă înțelege, ar trebui, oricât [î]și va fi schimbat domnia sa opiniunile, aceasta e treaba domniei

* Ședința din 16 decembrie 1888.

sale, nu a noastră, dar în privința studierii acestor cestiuni care i se încredințează de către Cameră, ar trebui să pună mai multă greutate; și când aprobă, să ne spună și nouă cum și pentru ce a aprobat; să ne spună, de exemplu, că Ministerul n-a venit cu o sumă totală, ci fiecare ministru, cu ocaziunea acestei mici răscoale, acestei nevinovate răscoale, după cum s-a arătat, vine cu diferite cheltuieli, astfel că numai pentru corespondența telegrafică s-au votat 13 000 lei, apoi, acum, adaose de solde, apoi transporturi, apoi indemnități și Dumnezeu știe unde are să ajungă; căci vedem o dată 13 000 lei, altă dată 30 000, altă dată 130 000.

Așa dar, [î]mi permit să rog pe Cameră să binevoiască a fi consecinte, ea care în majoritate a dezaprobat ceea ce se făcea sub guvernul trecut, când se votau cu iuțea vaporului* credite, să nu se pună de la începutul sesiunii în același păcat și onor. comisiune să binevoiască a veni cu un studiu detaliat.

După ce am zis acestea, acum vin la altele. Prin însăși cifra care se cere, se dovedește că cestiunea a fost gravă și mare, că n-a fost o răscoală mică², ci a fost o răscoală pentru domolirea căreia s-a cerut numai pentru armată peste 200 mii franci. A fost lucru serios; s-au vorbit foarte multe, dar până acum nu s-a vorbit deloc de a se cerceta cari sunt cauzele acestei răscoale; Sunt străinii? Sunt iconarii? Sunt jugănarii? Să-i punem și pe dumnealor la despăgubire; de vor fi țărani, ei plătesc cu pelea, cu libertatea, cu sfărâmarea căminului și cu mizeria familiei.

Ați văzut ce s-a întâmplat alaltăieri; nu critic justiția populară, dar știu numai atât, că m-am uitat și am văzut că mai toți jurații au fost luați dintre arendași și dintre proprietari; nici aci nu zic nimic, sunt cetățeni, au dreptul să fie jurați; dar și societatea cea mare, țara întreagă, are dreptul să vadă lucrul acesta. Ei bine, onor. ministru de Interne a făcut un lucru bun și folositor; a adunat învoielile arendașilor și ale proprietarilor cu țărani și s-a constatat, spre lauda neamului nostru, că cele mai multe învoieli grele și împilătoare sunt făcute de străini și s-a mai constatat că armata și-a făcut datoria și nu eu, om de ordine și autoritar, voi dezaproba că armata și-a făcut datoria; dar tot am dreptul să văd ce mandat, ce ordine au luat ofițerii trimiși să domolească răscoala și cum și l-au executat. Acesta este un mister pentru mine și voi să o știu și eu și alții cari socoteau că răscoala este o ocaziune binevenită ca, precum domnul Radu Mihail a căpătat epoletele de general, tot asemenea s-ar

* Forța aburului!

putea căpăta aceste epolette prin atrocitățile comise pe câmpiele Ialomiței și Argeșului. Am cerut anchetă pentru că, dacă este undeva unde Parlamentul trebuie să-și dea seama de modul cum trebuie să-și îndeplinească datoria, este cazul de față.

Eu de 25 de ani am cerut Camerei anchetă parlamentară pentru ca să se cerceteze abuzurile cari se fac contra țăranilor și am fost refuzat. Ca ministru de Interne am voit ca pe calea administrativă să știu aceasta și am numit o anchetă care să vadă ce datorii au țăranii către proprietari, către arendași, către cârciumari și către țăranii îmbrăcați în postav mai luminați dintre dâșșii; am făcut o circulară, dar peste câteva zile am fost silit să mă retrag din Minister și lucrarea mea s-a privit ca o lucrare socialistă, s-a dat contra ordine și a rămas lucrul baltă.

Prin urmare, înainte de a vota această cifră, voi cere ca Parlamentul să numească o anchetă; propunerea este făcută; să nu zacă în secțiuni; majoritatea va numi din sânul ei oameni cari să cerceteze lucrurile; dar este necesar să se știe care a fost cauza răscoalei țăranilor.

Domnul Gr. Peucescu: Cer cuvântul...

Ei bine, mărturisirile de mai alaltăieri, făcute înaintea juraților, au constatat că au fost oameni din opozițiune și de o parte și de alta, pentru că cuvântul de albi și roșii s-a rostit înaintea juraților.

Domnul Gr. Peucescu: Cer cuvântul

Și pentru că onor. domn Peucescu cere cuvântul, [î] voi ruga să nu creadă că eu nu voi cere intervențiunea statului în această cestiune; nu, domnilor, o voi cere, pentru că, dacă domniile voastre cereți intervențiunea statului pentru orice lucru de nimic, pentru o palmă dată unui arendaș sau proprietar, apoi noi să nu cerem ca statul să intervină totdeauna acolo unde va vedea niște învoieli făcute între săteni și arendași, învoieli imposibile, ruinătoare, învoieli cari duc la desperare, la răscoală chiar? Să nu venim noi să cerem intervenirea statului atunci când suntem convinși că, în cea mai mare parte, răscoala ce a avut loc în vara trecută, urgia aceea sângeroasă, a fost provocată prin acele învoieli asupritoare?

De aceea, domnilor, eu vă declar că nu voi vota acest proiect de lege, până când mai nainte nu se va face o anchetă parlamentară, care să meargă în fața locului și să constate cine sunt acei cari au provocat cea urgie și precum statul s-a constituit ca parte civilă în procesele acelor funcționari abuzivi și neonești cari au furat câte 30 000 sau câte 50 000 lei, tot

aşa statul să se constituie parte civilă şi să facă ca toţi acei arendaşi şi proprietari, cari prin purtările lor barbare, prin învoieliile lor asupritoare şi neumane au adus pe ţărani la desperare şi la revoltă, să fie obligaţi să restituie statului cheltuielile făcute cu ocaziunea potolirii revoltei.

Fac apel la domnul preşedinte al Consiliului, să vă spună dacă în legislaţiunea Moldovei, sub domnul Mihail Sturdza, nu se prevedea că proprietarului care asuprea pe ţărani, i se ridica dreptul de a mai căuta de proprietate şi i se arenda moşia; iar dacă arendaşul făcea tot aşa, dacă şi el vexa pe ţărani, i se lua şi lui dreptul de a mai fi arendaş din neam în neam.

Dacă astăzi nu mai sunt în vigoare asemenea dispoziţiuni, cel puţin statul să aibă dreptul de a cere despăgubiri civile; pentru că, ce este vinovată Brăila, Valahia mică, Moldova, ca să plătească suma ce se cere prin proiectul de faţă? Şi pentru cine? Nu voi să pronunţ nume, căci sunt şi liberali din nenorocire cari au învoieli agricole mai atroci decât ale celor mai de pe urmă reacţionari şi cu toate acestea se numesc liberali, cari sub guvernul trecut erau consideraţi, fiind deputaţi şi senatori. Este unul din ei, astăzi senator şi se va vedea, la discuţiunea proiectului de lege pentru tocmelile agricole, ce învoieli are cu locuitorii! Învoieli cari nu se fac nici în India în contra nenorociţilor de paria, nici în America în contra negrilor şi nişte asemenea învoieli s-au impus agricultorilor români!

Nu este drept să plătesc eu această sumă dacă nu sunt cauza acestei cheltuieli; să plătească cine este cauza. De vor fi ţăranii, să plătească ei; de vor fi proprietarii sau arendaşii, să plătească ei.

Da! Să venim, bunăoară, să încuviinţăm suma pe care a cheltuit-o guvernul, dar totodată statul să se constituie parte civilă, să cerceteze cauzele. Sunt numai ţăranii vinovaţi? Să plătească. Sunt vinovaţi proprietarii sau arendaşii? Să plătească aceştia; căci au de unde plăti. Până atunci însă nu votez acest credit.

Se împotriveşte votării creditului.³

Domnilor, [î]mi pare rău că discuţiunea se termină prin arguţii — iertaţi-mi expresiunea.

Ei bine, cestiunea cum s-a ridicat de domnul Panu şi de mine, era de a se da sau nu bani ca ofiţerii să-şi cumpere cizme sau să-şi dreagă uniformă? Nu, câtuşi de puţin; nu a fost deloc vorba de astfel de lucruri.

Domnul ministru Justiţiei, care este un om de pace, de justiţie ne-a spus că ne-am înşelat din cauza unei greşeli de la tipografia „Monito-

rului“ care a pus un articol în locul altuia și că dacă punea articolul cel adevărat, noi nu am fi avut nimic de zis. Atunci dar cestiunea este de concentrare. De aci, discuțiune, dacă este concentrare sau nu, de aci discuțiune din ce paragraf să se plătească și, cum ați văzut, domnul Epureanu a venit cu regulamentele să vă facă să votați creditul. Apoi, domnilor, nu este aceasta cestiunea.

S-a zis mai întâi că a fost rezel civil și apoi că s-au făcut concentrări. Ei bine, nu a fost nici una nici alta, ci au fost numai niște operațiuni, niște execuțiuni. Concentrare se zice când se cheamă armata, ori ca să facă rezel, ori ca să facă manevre. Aici n-a fost așa și s-a trimis câte un batalion, câte un escadron care s-a dus prin sate și fiecare ofițer a făcut execuțiunea.

Dar merg mai departe; noi nu vă refuzăm pentru ofițeri, pentru soldați, fiindcă nu este drept; soldatul merge oriunde-l trimite precum și ofițerul. A fost o execuțiune militară pentru menținerea siguranței publice. Dar pentru aceasta ați avut bani și dacă nu v-au ajuns, de ce n-ați venit cu paragraful extraordinar, cum a zis foarte bine onor. domn Nicolae Ionescu? Domniile voastre deunăzi cu toții v-ați ridicat și ați cerut anchetă parlamentară pentru suma de 60 000 lei care se zice că s-a cheltuit în două zile pentru siguranța publică. Ei bine, precum domniile voastre ați cerut anchetă pentru 60 000 lei, cerem și noi acum să se numească o anchetă ca să se vadă cine a cheltuit și cum a cheltuit.

Ceea ce domniile voastre ați făcut pentru București, cerem și noi să se facă pentru țărani. Ce fel? Numai de domniile voastre, boierii noi, să nu se atingă nimeni, că îndată faceți anchetă; iar când este vorba de țărani, acolo să trecem cu buretele? Detențiunea lor la închisoare preventivă nouă luni și relele tratamente ce au suferit sunt lucruri cari ar trebui să îngrijască Parlamentul. Dar cum ziceau țărani: Nu mai este dreptate, nu mai este puțință de a ne plânge pentru ceva. Iată cuvintele țăranilor când au fost osândiți la cinci ani de închisoare, pe când proprietarul se desistase de la pretențiunile civile și țăranii erau siguri că vor fi achitați. Și noi cari suntem aici 40 deputați din partea lor nu vedem decât trei, patru glasuri favorabile lor. N-am să zic nimic, dar când acei 40 sau 30 de deputați ai țăranilor tac și nu zic nimic, atunci ce se face cu acea unanimitate care mă surprinde pe mine așa de mult la verificarea alegerilor?

Nu înțelegeți domniile voastre, onor. domni din majoritate, că eu la vârsta mea nu pot să mă lupt cu cestiuni de acestea mici, de interpretarea

legei pentru despăgubirea ofițerilor și cu cuvântul de concentrare sau neconcentrare și că nu pot să refuz guvernului acești 100 sau 150 000 de lei? Însă din acestea eu trag concluziuni, [î]mi pregătesc argumente pentru ceea ce urmăresc, pentru ceea ce prevăd; căci văd cu durere că țara merge iarăși la o nouă lovire de stat; eu nu o voi mai face, căci sunt bătrân, dar se vor găsi alții cari o vor face, se vor găsi alții cari vor da satisfacțiune durerilor adevărate.

Acum, iertați-mi două cuvinte și sfârșesc.

Repausatul Panu, al cărui bust domniile voastre-l aveți aci, a fost trimis la 1864 de conservatori la Paris, ca să pledeze înaintea guvernului francez în contra lui Cuza Vodă; a avut audiența la domnul Drouyn de Lhuys, ministru de Externe al Franciei și se plângea de îngrijirile ce avea țara despre poftele cesariene și autoritare ale lui Cuza Vodă. Drouyn de Lhuys i-a făcut întrebarea: Ce ați făcut cu articolul 46 din Constituțiune?⁴

Acest articol 46 zicea: „Și se va procede fără întârziere la regularea relațiunilor dintre proprietari și țărani, în vedere de a îmbunătăți soarta țăranilor“.

Răposatul Panu a răspuns:

„Într-adevăr, este greu a rezolva această cestiune, pentru că proprietarul, cum zicea Barbu Catargiu, privește munca și brațele țăranului ca o altă proprietate a lui“. Atunci i s-a răspuns: „Dacă domniile voastre nu rezolvați cestiunea aceasta rău faceți; căci dați Domnitorului Cuza dreptul de a lua el în mână să sfârșească o cestiune pe care sunteți chemați domniile voastre s-o rezolvați și să facă de la sine cea ce domniile voastre nu faceți; nu vă este permis să vorbiți de guvern constituțional și de regim parlamentar, întrucât domniile voastre lăsați cestiunea aceasta nerezolvată“; și a zis și cuvântul de șerbie.

Răposatul Panu scria comitetului din București: „Iată conversațiunea ce am avut cu ministrul de externe al Franciei“. Am văzut în hârtiele lui Cuza Vodă⁵, cari au dispărut, dar cari știu că sunt încă, copia răspunsului lui Panu și am văzut mai pe urmă și originalul dat de secretarul comitetului, care trăiește, dar al cărui nume nu-l pot întrebuința.

Ași voi să văd pe excelența sa franceză având moșii în țara românească, să văd atunci tot așa ar vorbi?

Am fost ministru de Interne de șase ori și prin urmare am fost pus în pozițiune...

O voce: Aceasta este relativ la credit?

Domnul președinte, L. Catargi: Vă rog, domnilor deputați să nu întrerupeți și rog și pe domnul Kogălniceanu să se mențină în cestiune.

Cestiunea este aceasta; eu mă voi folosi de dreptul ce-mi dă Constituțiunea și regulamentul, ca să vă silesc moralicește să studiați cestiunea aceasta, care nu s-a sfârșit prin reprimarea răscoalei; cestiunea pământului este cestiune vivace; va reveni anul 1864. Apoi socotiți că în țara aceasta cu ușurință am făcut noi lovitura de stat? A fost un mare sacrificiu pe care l-am făcut; până acum nu este decât România unica țară unde cestiunea aceasta s-a rezolvat în liniște. În Germania s-a hotărât cestiunea aceasta în fața luptei cu Francia, când jumătate din Germania era în mâna Franciei, atunci doi mari bărbați, Stein și Hartenberg au zis regelui: Dați pământ țăranului ca să apere patria, moșia cea mare.

În Austria s-a rezolvat această cestiune în sunetul clopotelor, în împușcăturile proprietarilor și în focul armatei și s-a pus întâia temelie la Cremsir⁶. Și de 40 de ani până acum încă ne uităm și râvnim la soarta țăranilor din Bucovina cari pentru cauza aceasta au uitat că sunt români și nu se uită decât la împăratul.

Domnul ministru Lahovari a zis că originea tuturilor neajunsurilor este legea rurală și a mai zis acest lucru și domnul Panu – vedeți, se întâlnesc în idei miniștri conservatori cu domnul Panu – domnul Nădejde a zis că legea rurală a pregătit revoluțiunea. Uniți-vă acum dar, domnule Lahovari, domnule Panu și domnule Nădejde și faceți o altă lege mai bună.

Eu ieri mi-am permis să zic domnului Vernescu, care a fost în Consiliul de stat, că eu, deși eram atunci prim-ministru, însă în fața acelui Consiliu de stat tare, mare și capabil, în care era și domnul Apostoleanu, am conces la multe și mai toate dispozițiunile principale nu le-am făcut eu, Kogălniceanu, ci le-au făcut răposatul Bosianu și G. Vernescu.

Ei bine, domnilor, dacă sunt greșeli, pentru niște asemenea greșeli nu trebuie să tratați, așa cum o faceți, pe omul care, dacă ar fi făcut numai el singur lucrarea, nu era să iasă astfel cum a ieșit.

Domnul președinte, L. Catargi: Dar nu este aceasta cestiunea în discuțiune. În discuțiune este creditul ce se cere.

Bine, voi veni și la credit.

Așadar, domnilor, eu vă rog să vă ocupați serios de cestiunea aceasta, să nu socotiți unul că ea se poate rezolva așa de ușor; să nu vă luați după acei cari vă zic pe toată ziua: Eu am crescut la coarnele plugului și prin urmare am studiat cestiunea, o cunosc. Mă tem de liberalismul boierilor și cari au moștenit averea d-a gata. Iar cât pentru creditul ce ni se cere acum, până ce o anchetă nu va cerceta și constata cauzele răskoalei, eu nu votez nici un ban; fiindcă privesc această cestiune și acest vot ca o cestiune politică și un vot politic și eu nu pot da nici un vot și mai puțin încă un vot politic în necunoștință de cauză.⁷

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 22, p. 384, col. 2 – p. 385, col. 1; p. 388, col. 2 – p. 389, col. 2.

NOTE

¹ Creditul urma să se împartă pentru îndemnizarea ofițerilor (25 301, 75 lei) și achitarea transportului trupelor pe căile ferate (125 086,75 lei). Intervenția armatei se produsese în județele Ilfov și Ialomița. Raportor era D.A. Laurian.

² Vezi *Introducerea*.

³ G. Vernescu, ministrul Justiției, spusese că acest credit era solicitat în conformitate cu un articol din legea soldelor în caz de concentrare „de rezel și pentru campaniile de rezel se da oarecare avantagii ofițerilor pentru echipament și hrană“. Or, intervenția armatei se făcuse în aceste condiții; apoi, deși răskoala fusese locală, dacă n-ar fi fost înăbușită la vreme, ar fi aprins toată țara. Prin urmare, cheltuielile pentru armată trebuiau suportate de toți. Vinovații fuseseră deferiți justiției; cei inocenți urmau să fie despăgubiți. Proiectul a fost luat în considerare cu 68 de voturi pentru și 21 împotrivă.

⁴ An. Panu luase legătura cu mai mulți oameni politici și ziariști francezi informându-i despre starea de lucruri din România. Mesager al opoziției, el a capacitat lumea franceză într-un mod tendențios. rezultatul nu s-a lăsat așteptat. E. Forcade, într-o *Chronique de la Quinzaine* din „Revue des deux mondes“ de la 1 iunie 1864 scria: „Le prince Couza, suivant la mode de tous les temps et de tous les lieux, donne à la dictature dont il s'empare la couleur d'une révolution démocratique... il a méconnu les lois du régime représentatif que la Convention [nu Constituției, cum din eroare apare în discursul lui K.!] européenne de 1858 a donné à la Roumanie...“ Cf. O. Boitoș, *Contribuții la istoricul misiunii lui A. Panu în Apus (1864)*, Cluj, 1935.

⁵ Arhiva Al. I. Cuza a fost depusă de D.A. Sturdza la Academie. A fost valorificată de numeroși cercetători; în mod special s-a ocupat de ea C.C. Giurescu. Actualmente este în curs de publicare integrală datorită străduințelor unui colectiv de la Institutul de istorie „N. Iorga“ condus de Dan Berindei.

⁶ Referire la constituția din 4 martie 1849. Sediul Dietei monarhiei se afla la Kremnica (Kremnitz, Kremsier, Cehia).

⁷ Creditul a fost votat cu 58 de voturi pentru și 20 împotrivă.

*Pe marginea bugetului căilor ferate**

Eu găsesc că nu trebuie să fim meschini.¹ Când avem noi în alte părți oameni de specialitate ce se plătesc cu câte 86 000 lei, cum este directorul de la Staatbahn în Austria, a căuta să reducem două, trei mii de lei de la directorul drumurilor noastre de fer este în adevăr ceva meschin. Înțeleg să căutăm alte mijloace de a face economii, dar a căuta să reducem aci două, trei mii de lei, aceasta nu o înțeleg.

Ați văzut că nu m-am amestecat în această discuțiune; am șezut de-o parte și voi spune pe urmă pentru ce, dar când văd că într-un buget de 32 000 000, care se dă pe mâna chiar a acestui director, se cere o economie de 3 000 lei tocmai de la acest director, o asemenea propunere cred că nu e câtuși de puțin la locul ei.

Să venim pe urmă să-i drămuim banii chiriei, aceasta cred că nu ne șade bine tocmai nouă minorității.

Se împotrivește unor economii meschine.

Domnilor, vă rog să nu închideți discuțiunea, pentru că nu ne va folosi mult dacă vom șterge din buget 3 000 lei. Sunt economii cari sunt mai rele decât toate prodigalitățile.

Vă rog să mă lăsați să vorbesc, ca să aduc aminte că sunt acum trei ani când apartamentele directorului general au fost înjumătățite și atunci era în capul administrațiunei un om de valoare, ca și acum, care când i s-a redus retribuțiunea la 24 000 lei a preferit de a reintra în armată.

Suntem la finele ședinței și putem să o prelungim pentru 10 minute; dacă este vorba să facem o economie iar nu o personalitate care mi se pare că este și la adresa mai cu osebite... Dar veți zice că fac provincialism; faptul însă este așa, că în capul tuturilor administrațiunilor mari din București avem numai unul sau doi din Moldova... (*Zgomot, întreruperi.*) Vor țipa unii din colegii mei, dar la vârsta mea am avut destul timp ca să mă deprind cu asemenea întreruperi. Vă rog dar, să ne lăsați să discutăm cestiunea ca să vă arătăm că faceți un lucru nedrept.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 23, p. 409, col. 1; p. 410, col. 2.

* Ședința din 17 decembrie 1888.

NOTE

¹ În discuție era suma alocată ca indemnizație pentru chirie directorului general al căilor ferate. Un amendament depus de I. Fătu, G.D. Pallade, C.T. Grigorescu ș.a. cerea reducerea de la 5 000 la 2 000 de lei. Amendamentul a fost respins. La același proiect de lege G.D. Pallade propusese un amendament pentru reducerea de la 13 000 la 6 000 de lei a sumei destinate consiliului de administrație. Adunarea îl respinsese cu 73 de voturi împotriva și 37 pentru; K. se abținuse.

² Proiectul de lege bugetară a fost primit cu 60 de voturi pentru și 7 împotriva. K. s-a abținut.

*Cere Adunării să-și respecte regulamentul.
Pe marginea intervenției lui C. Dobrescu referitoare
la unele petiții depuse de țărani**

Niciodată nu voi cere închiderea unei discuțiuni, mai ales când discuțiunea nici nu s-a început încă bine, dar voi cita un cuvânt de la un mare diplomat. În tinerețele mele am avut onoarea să am și eu audiență la principele Metternich, la 1844, și m-am dus să-i vorbesc despre păsurile Țării Românești și ale Moldovei îndeosebi, cari pe atunci erau cu totul sub protectoratul Curței rusești și sub suzeranitatea Porței; i-am spus multe, dar multe, tot așa cum ne-a spus și nouă astăzi domnul Dobrescu și domnul Șomănescu.¹

După ce principele Metternich m-a ascultat cu bunăvoință, când am terminat, mi-a zis: Care este al lungei vorbiri, scurtul înțeles? (*Ilaritate.*)

Asemenea întrebare fac și eu onor. domn Dobrescu; domnia sa a anunțat o interpelare și după ce a dat și câteva explicațiuni a venit după aceea domnul Șomănescu și a făcut protestațiuni, a făcut proces țăranelui, că nu este în stare să-și apere dreptul său, a făcut proces Constituantei și Constituțiunei, cari au dat țăranilor dreptul de vot, deși ei în realitate nu au un colegiu al lor; a mai zis că boierii cari au moștenit averi, aceia sunt răi pentru țărani; iar acei boieri, cari au câștigat averi prin munca lor, sunt buni, că împart ce au cu țăranii. (*Ilaritate, aplauze.*) A mai făcut proces și legii comunale și administrațiunei comunale și câte și mai câte altele ați mai auzit. Ei bine, cu ocaziunea votărei bugetelor,

* Ședința din 18 decembrie 1888.

fiindcă acum ni s-a închis gura, vă dau *rendez-vous*, domnule Dobrescule și domnule Șomănescule, să vă răspund despre colegiul minciună și să vă arăt că sunt alte colegii mai minciună decât colegiul al treilea. (Aplauze.)

Domnul Șomănescu în loc să ceară descentralizarea comunală, dumnealui vine și cere epitropia comunei. Tot asemenea și alții când se arată plini de bunăvoință pentru țărani și cer să li se dea pământ, cer totodată să-i punem sub epitropia proprietarului; alții ne spun că țăranul e ignorant, e leneș, e o vită și câte și mai câte altele. De aceea, domnilor, pentru ca să nu ne pierdem timpul în toate zilele cu asemenea discuțiuni, eu dau *rendez-vous* la bugete acelor cari vin cu idei de acestea; iar cât pentru acum, fac apel la domnul președinte să ne țină pe fiecare la locul său și chiar pe mine când fac vreo abatere de la regulament și să nu mai permită ca din chiar senin să se ridice în Adunare tot felul de cestiuni cari nu sunt la ordinea zilei. Dar dacă voiți să nu fie așa cum zic eu și cum cere regulamentul, atunci vă rog să-mi dați și mie cuvântul, fiindcă ași avea și eu cui să fac proces...

Domnul vicepreședinte, Gr. Cozadini: Eram să vă întreb la care articol din regulament vă referiți?

Mă refer la acel articol care ne obligă pe toți să păzim regulamentul.

Domnul vicepreședinte, Gr. Cozadini: Consider că ați vorbit în contra închiderii discuțiunei...

Nu! Ferească Dumnezeu! Eu voi să continui, dacă-mi dați și mie cuvântul.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 23, p. 413, col. 2-3.

NOTE

¹ C. Dobrescu depusese mai multe petiții ale țăranilor prin care cereau pământ. Arătase că primari mitarnici făceau statistica celor îndreptățiți la împroprietărire și țăranii se lăsau amăgiți. În continuare se lansase în considerații despre starea „jalnică“ a țăranilor. Sava Șomănescu vedea remedierea condiției țăranilor în separarea atribuțiilor primarului; acesta trebuie să rămână „cu cele comunale“ iar administrația s-o facă alt agent.

² Discuția s-a închis.

*Pledoarie pentru dezvoltarea industriei naționale**

Domnilor, avem a face cu propunerea guvernului¹ și în privința aceasta vom vota cum ne va lumina Dumnezeu mai bine. Socotesc însă că cu ocaziunea acestui proiect de lege nu se cuvine să venim și să ne arătăm vederile noastre asupra desființării cutărei sau cutărei legi.

Dacă eu m-ași apuca să relevez toate cele zise de domnul raportor, vom merge cu discuțiunea prea departe. Mă mărginesc numai la o întrebare. Ce? Milioanele cari le câștigă această fabrică fac pe domnul raportor să nu doarmă?

Domnul I. Rădulescu: Așa este; pentru că am în vedere suferințele contribuabililor.

N-am văzut până acum, domnule raportor, că aceste milioane să încurajeze pe mulți să facă asemenea fabrici, precum n-am văzut o fabrică câștigând atâtea milioane, să găsească imitatori. Fabrica de la Sascut d-abea merge și prin urmare nu trebuie să ne îngrijim că are să îmbogățească prea afară din cale pe fondatori. Prin urmare, în loc de a ne ocupa că țara oferă avantagii mari pentru asemenea fabrici, să căutăm a le pune în pozițiune să prospere, ca să se găsească și alți oameni care să ia inițiativa pentru a funda asemenea fabrici.

Domnilor, în țară la noi industria n-a îmbogățit pe nimeni, ci din contră, pe mulți a sărăcit și când mi-aduc aminte că eu am pierdut 60 000 galbeni cu fabrica de postav din Târgul Neamțului, eu socotesc că n-a venit momentul să zicem că avem pletoară de fabrici și să căutăm a împușina numărul lor. Noi din contră avem trebuință de a crea industriei în țară la noi, ca cu aceasta să venim în ajutorul acelei populațiuni rurale care în timp de iarnă șade patru, cinci luni fără să poată câștiga ceva. Fabrica de la Sascut face îmbogățirea a cinci, șase sate dimprejur și duceți-vă domniile voastre la Chitila și vedeți astăzi dacă populațiunea nu se află foarte strâmtorată de când s-a închis acea fabrică.

Așadar, domnilor, dacă am luat cuvântul a fost numai ca să nu las această cestiune să treacă sub impresiunea cuvintelor domnului raportor.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 23, p. 431, col. 1.

* Ședința din 20 decembrie 1888

NOTE

¹ Se discuta un proiect de lege pentru acordarea unui credit suplimentar de 385 942 lei ministrului Agriculturii, Comerțului, Industriei și Domeniilor pe exercițiul 1888-1889. El era repartizat astfel: plata unor imprimate, cartonare de registre, publicarea anunțurilor târgului de rămători de la Severin, speze de transport ale inginerilor, arhitecților, silvicultorilor, cercetări judecătorești și expertize, exploatarea în regie a 57 de moșii ale Statului (sumă returnabilă în anul următor), salarizarea unui inspector forestier francez, delegații și comisii științifice, „cheltuieli de telegraf”, achitare de creanțe la procese pierdute, subvențiuni pentru fabrica de zahăr de la Sascut. Aici raportorul I.I. Rădulescu observase că fabrica de zahăr beneficia și de avantajele legii pentru încurajarea industriei naționale și atrăsese atenția „să nu fie prea mult”. Ultima sumă din credit era destinată unor nevoi ale școlii de la Herăstrău. Proiectul fusese luat în considerație cu 62 de voturi pentru și 21 împotriva.

² Proiectul a fost primit cu 75 de voturi pentru și 21 împotriva.

*Despre eficiența căilor ferate din sudul Moldovei**

Explicațiunile date de domnul ministru izvorăsc din informațiunile eronate ce domnia sa are de la birourile domniei sale.¹ Eu însă care parcurg adesea linia aceasta, Galați-Mărășești, pot să-l asigur pe domnul ministru mai ales în privința călătorilor că, dacă s-ar înființa un tren expres, numărul lor ar crește considerabil.

În privința timpului, informațiunea domnului ministru este iarăși eronată. Trenul de Galați cum era organizat până acum câtva timp mergea mult mai încet decât spune domnul ministru și voiajorii preferau să ia un alt tren. Când veți înființa domniile voastre un tren expres, veți vedea că numărul voiajorilor va spori. Cum voiți domniile voastre ca Botoșanii, Romanul și Bârladul care au cu Iașii comunicațiuni seculare, să-și reducă tocmai astăzi numărul voiajorilor la 5,5? Apoi linia Galați are trenul cel mai rău! În adevăr, acei cari vin de la Bârlad la Tecuci, în anul trecut ședeau ceasuri întregi la Tecuci așteptând să vie trenul de la Galați. (*Întreruperi.*)

Domnul ministru spune că trenul pleca din Galați la 9 și ajungea la 4 la Bârlad. Eroare mare; pleca la 9 noaptea și ajungea la 11 ziua.

* Ședința din 20 decembrie 1888.

Voci: Așa este.

De la 9 până la 4 sunt 7 ore; cum voiți domnia voastră, domnule ministru, ca să ajungă în 7 ceasuri trenul de la Galați la Bârlad, când numai în Tecuci pasagerii sunt nevoiți să stea 4 ceasuri. Vi s-au dat dar informații neexacte. Noi am fi mulțumiți să ajungă la 10 ore la Bârlad; dar, cum am zis, se oprește 4 ceasuri la Tecuci și pasagerii au tot timpul să meargă să se preumbe prin oraș, să-și vadă prietenii, să-și ia ceaiul și când vin din nou la gară, trenul încă nu este sosît.

Anul trecut am rugat pe domnul Paciurea, care mi-a făgăduit că va pune un vagon; dar atât, domnilor, nu e de-ajuns; trenul care pleacă din Mărășești trebuie să aibă două rânduri de vagoane, cum se face la Buzău pentru Galați și pentru Focșani; același tren din București pleacă cu o despărțitură anume pentru Focșani, compus din vagoane de clasa I, II și III și cu alta asemenea pentru Galați și când ajunge la Buzău se desparte trenul în două; o parte merge spre Brăila și Galați și alta spre Mărășești. Iată ce trebuie să se facă și pentru Iași. Trenul de la Mărășești trebuie să plece îndoit, unul care să meargă spre Galați și altul în sus spre Bârlad; și cu aceasta nu s-ar face o mare cheltuială.

S-a mai zis de domnul ministru cum că nu se calculează acele opt kilometre în favoarea Galaților; trebuie însă, domnilor, să se facă și mai mult. În adevăr, din eroare, la începutul construirii liniei de fer de către Strusberg s-a hotărât ca Galațiul, care trebuia să fie pus pe linia generală, să aibă o linie deosebită; s-a făcut nu oraș provincial, ci cap de linie și atunci a fost silit Strusberg să dea o declarațiune că nu va face nici o deosebire de kilometri în privința produselor cari vin sau se duc la Galați ori Brăila, ci se va socoti amândouă orașele ca având aceeași distanță. Chiar la vapoare astăzi armatorul care trimite un vapor pe Dunărea de jos ia de la neguțatori pentru marfa încărcată același preț, fie pentru Galați fie pentru Brăila. Să nu uităm, domnilor, că aceste două orașe mai curând sau mai târziu sunt destinate să devie un singur oraș; acesta a fost planul dat din vremea lui Cuza.

Făcându-se toate încăperile autorităților și mai ales docurile la gura Siretului și de acolo un drum de fer la Brăila și altul la Galați, atunci, domnilor, am scăpa de multe cestiuni arzătoare, ar dispărea și rivalitatea pe care mai ales brăilenii o fac în tot momentul orașului Galați. După opiniunea mea, Brăila și Galații sunt unul și același oraș; când va cădea unul, are să cadă și cel alt; moralmente și financiarmente sunt un oraș;

sper că așa au să fie și în fapt, căci docurile cari se fac azi în Galați și Brăila sunt jucării... Deocamdată mă opresc aci și când va veni în discuțiune cestiunea porturilor france. [î]mi rezerv dreptul a vorbi mai mult. Până atunci însă eu cred, domnule ministru, că e bine să faceți ca marfa destinată, fie pentru Galați, fie pentru Brăila, să plătească aceeași taxă de transport, numai astfel puteți să veniți deocamdată în ajutorul Galaților.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 23, p. 434, col. 3 – p. 435, col. 2.

NOTE

¹ Discuția pornise de la interpelarea lui C. Resu privind construirea unei căi ferate care să lege Galații cu partea de sus a țării printr-un tren accelerat căci cei ce veneau la Galați trebuiau să se oprească două ore la Mărășești și să schimbe cu unul mixt pentru Galați. Al. Marghiloman, ministrul Lucrărilor Publice, explicase că linia prin tunelul de la Barboși – dacă acesta n-ar fi fost închis – scurta drumul cu opt km. Ca să-i ajute pe comercianți, administrația căilor ferate îi taxa pe linia nouă scăzând cei opt km. Înșirase apoi legăturile locale ale Galaților racordate la linia principală: tren direct Galați – Iași (9⁴⁵ – 18⁵⁵); Galați – Vaslui (11⁵⁵ – 19). Se adăuga și un tren mixt Galați – Mărășești – Roman – Iași (21 – 2³⁰, pe distanța Galați – Mărășești). Un tren accelerat de noapte reducea durata drumului cu 3⁵ ore dar după statisticile Căilor ferate călătoriile din Galați pentru nordul Moldovei pe liniile existente reprezentaseră doar un procent de 5,5% (clasa I-a).

² Ministrul Lucrărilor Publice spusese că un tren accelerat nu putea fi pus în circulație spre Galați „pentru motive tehnice și de economie“.

*În problema reînființării porturilor france Brăila și Galați
insistă să se pronunțe și membrii guvernului**

Cer cuvântul în cestiune de regulament.

Domnul vicepreședinte V. Pogor: Aveți cuvântul.

Domnii mei, onor. preopinent¹ întru sprijinirea teoriei sale a ridicat cestiunea la o înălțime așa de mare încât ne-a deschis calea să vorbim și noi la rândul nostru despre ceea ce a făcut Franța, Englitera, Germania și

* Ședința din 12 ianuarie 1889

Austro-Ungaria la congresul de la Berlin. Socot însă că ar fi bine să lăsăm toate acestea la o parte și să ne ocupăm numai de cestiunea porturilor franceze.

Eu unul sunt departe de a aproba discuțiunea începută, dar dacă domniile voastre credeți că cu această ocaziune poate fi întrucâtva o asemenea discuțiune, atunci vă rog să ne permiteți și nouă a zice cuvântul nostru, deoarece și noi avem cunoștința lucrurilor despre cari s-a vorbit, ca unii ce am fost cel puțin spectatori la congresul de la Berlin și de la Paris. (*Întreruperi.*)

Rog acum pe domnii miniștri să binevoiască a spune cuvântul dumnealor în cestiunea ce se discută și cu atât mai mult reclam aceasta, că am auzit cum că între dumnealor ar fi două păreri deosebite.

O voce: Să se exprime amândouă.

Oamenii serioși, de valoare mare, când ajung la putere nu neagă opiniunile lor din timpul când nu erau la putere...

Domnul vicepreședinte V. Pogor: Domnule Kogălniceanu, aveți cuvântul în cestiune de regulament.

Sunt în regulament, pentru că reclam să vorbească și Ministerul.

Domnul ministru de Externe, P.P. Carp: Va vorbi Ministerul, dar aveți puțină răbdare.

[Î]mi pare foarte bine; căci țin să cunosc opiniunea sa asupra acestei cestiuni.

Onor. domn Carp, fără să fie ministru, s-a întâmplat sub guvernul domnului I.C. Brătianu să joace un rol pe care astăzi l-a jucat un coleg al nostru, reprezentantul colegiului III de Ilfov.

Domnul ministru de Externe P.P. Carp: Nu am jucat nici un rol, ci am apărut atunci o idee pe care o am și astăzi. (*Aplauze.*)

Din nenorocire aveți colegi cari nu fac așa. (*Aplauze.*) Este vorba: la șiret, un șiret și jumătate. (*Ilaritate.*)

Domnul I. Brătianu a avut marea fericire să găsească un atlet ca domnul Carp pe care să-l puie să vorbească în contra porturilor franceze. După domnul Carp a vorbit domnul prim-ministru; domnia sa a expus toate teoriile ce i-au plăcut și eu am trebuit să-l ascult cu cea mai mare

atențiune, deoarece asupra mea luasem o sarcină din cele mai grele, aceea de a răspunde la toate obiecțiunile sale, mă pusesem la serviciul unei cauze așa de importante. Ce s-a întâmplat atunci? După ce a vorbit domnul prim-ministru, s-a cerut închiderea discuțiunii și noi nu am putut răspunde un singur cuvânt.

Ei bine, sunt în pozițiune a afirma că aceeași manoperă are să se întrebuișteze astăzi. Onor. domn Duca ne-a luat o ședință întreagă, a vorbit despre tot și toate, a făcut istorie *ad usum delphini*; era în dreptul domniei sale să vorbească cât de mult și Camera bine a făcut de l-a lăsat să vorbească.

Domniile voastre însă trebuie să fiți tot atât de drepti și către aceia cari în privința acestei cestiuni au convingeri formate nu de doi sau trei ani ci de 30 și 40 de ani și să nu le înăbușiți glasul prin închiderea discuțiunii.

Rog pe domnul ministru Carp să binevoiască a se uni cu mine și a primi să ne spună domnii miniștri care este opiniunea dumnealor în această mare cestiune. Cu atât mai mult, că acest proiect de lege este venit în discuțiunea noastră din inițiativă parlamentară și noi suntem datori a cere să ni se spună opiniunea domnilor miniștri. (*Întreruperi.*) Miniștrii pot să vorbească oricând; să vorbească dar acum și apoi să vorbim și noi.

Cestiunea aceasta este o cestiune națională...

O voce. Și de criză ministerială.

Nu mă ocup de criza ministerială. Și când este vorba de o cestiune națională credeți că mă veți putea opri de a vorbi? Nu; voi vorbi și voi vorbi de trei ori și cu mai multă energie de cum am vorbit vreodată. Voi iesc să plătesc gălățenilor și conducătorilor gălățenilor cari m-au trântit cu 100 de voturi la alegerile din urmă, polița trasă asupra-mi.

Binevoască dar domnul prim-ministru să vorbească; binevoiască domnii miniștri a ne pune în pozițiune să cunoaștem și noi opiniunea Cabinetului în această cestiune.

Să vorbească domnul Carp, dar să vorbească și domnii Lahovari și Vernescu pe cari gălățenii i-au primit ca în triumf în cestiunea porturilor france. Dumnealor suindu-se în balcon, cum se suie și se arată împărații la popor, au harangat* atunci poporul; binevoiască acum a vorbi aci și a ne spune opiniunile dumnealor.

* A adresa o cuvântare – uneori plictisitoare (din fr. *haranguer*).

Am lucrat și eu pentru această țară și nu voiesc să mor mortăciune; înainte de a muri voiesc să-mi spun ultimul cuvânt în o cestiune pe care eu o consider eminamente națională.²

Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 25, p. 468, col. 1 – 3.

NOTE

¹ Se discuta pe marginea unui proiect de lege al majorității comitetului delegaților, prezentat de Nicolae Blaremburg, asupra reînființării porturilor france Galați și Brăila. Minoritatea, reprezentată de Pake Protopopescu și Gh. Duca, reprezentanți ai colegiului III Ilfov, se pronunțase contra reînființării. Cel din urmă, într-un lung discurs, făcuse istoricul porturilor france arătând că pretutindeni fuseseră înlocuite cu docuri și antrepozite. A le reînființa însemna a pune obstacole dezvoltării industriei naționale. Apoi nici pentru orașele în sine privilegiul n-ar mai fi rentat din cauza construirii căilor ferate, a cesiunii Basarabiei, constituirii statului bulgar și existenței convenției cu Austro-Ungaria. Toți acești factori „au micșorat în mod considerabil clientela comerțului cu ridicata a porturilor române“. La un moment dat se referise și la politica contradictorie a marilor puteri față de România în timpul congresului de la Berlin.

² Vezi infra.

*Interpelare asupra modalităților de încheiere a tocmelilor agricole **

Domnilor, interpelez pe domnul președinte al Consiliului să binevoiască a-mi spune dacă domnia sa a făcut vreun jurnal, vreo încheiere guvernamentală prin care atribuțiunile miniștrilor s-au modificat.

În adevăr, am văzut un lucru curios și straniu. Până acum toate legile tocmelilor agricole cari pe lângă alte interese ale proprietarilor și muncitorilor reprezintă și o cestiune de ordine publică, după ce se sancționau, erau puse în executare de către ministrul de Interne. Între proiectele de legi ale guvernului cari, după exprimarea mai mult sau mai puțin dreaptă a unui ziar oficios, au fost programul după care s-au făcut mai mult sau mai puțin alegeri libere, figurează și proiectul de lege pentru tocmelile agricole și acel proiect este înfățișat de domnul ministru Domeniilor.

* Ședința din 13 ianuarie 1889.

În adevăr, toți ne-am mirat de aceasta, pentru că o lege de tocmeli agricole nu poate privi pe ministerul Domeniilor. La formarea noului minister proiectul acela s-a modificat și în loc să poarte semnătura ministrului Domeniilor, ni s-a prezentat cu semnătura domnului Alexandru Știrbei, ministru de Interne. Mi-a părut bine să văd că Ministerul a recunoscut greșala ce făcuse și a revenit la calea cea bună, lăsând pe ministrul de Interne să se ocupe de această cestiune. Peste câteva zile însă noul ministru al Domeniilor face o circulară prin care nu numai și-însușește această cestiune, dar merge mai departe, își expune opiniunile domniei sale în privința unei asemenea legi, vorbește de dreptul comun, spune că tocmelile agricole trebuie să apere drepturile amândoror părților etc. etc. și apoi cere ca prefectii să convoace fiecare în județul său o comisiune compusă numai din proprietarii mari cari exploatează moșiile lor și din arendași ca să-și exprime părerile în această cestiune, după ce mai întâi domnul ministru a spus că tocmelile agricole cad sub dreptul comun.

Ei bine, fac o întrebare: Ce lumină vom avea noi de la acele comisiuni unilaterale, unde proprietarii și mai ales numai arendașii au să spună cuvântul lor? Oare țăranii n-au și ei dreptul a fi consultați și puși alături cu proprietarii și arendașii, când este vorba de o cestiune care direct [î]i privește? N-au dreptul și ei să spună: Iată ce cerem noi, ca să nu mai fim împinși la extremități ca cele din luna martie?

Cum! Țăranii nu sunt chemați, sunt considerați ca materie brută, ca lucru, cum erau ȝiganii înainte de dezrobire și cei 31 de deputați cari reprezintă aci pe țăranii tac, nu zic un singur cuvânt? Eu cred că aceasta nu este decât o scăpare din vedere din partea dumnealor și de aceea-i provoc să întrebe pe domnul președinte al Consiliului: Ce faceți domniile voastre cu acei pe cari noi-i reprezentăm aci? Au ei nu au dreptul a spune cuvântul lor? (*Întrepreri.*)

De aceea fac și eu întrebare și țin să ni se spună în atribuțiunile cărui minister intră această cestiune? Privește ea pe domnul ministru de Interne, care a prezentat proiectul de lege, sau pe domnul ministru al Domeniilor? După ce mi se va da acest răspuns, voi avea onoare să adresez o interpelare specială acelui domn ministru în atribuțiunile căruia va declara domnul președinte al Consiliului că intră această cestiune.¹

Replică lui Alexandru Lahovari, ministrul Domeniilor.

Nu este cestiunea aci de luminile ce a voit domnul ministru Domeniilor să le adune, ci este vorba de ruagiul unei bune organizațiuni admi-

nistrative și chiar guvernamentale. Dacă teoria pe care o pune domnul Lahovari, și care pe mine mă satisface și mă oprește de la multe obiecțiuni ce aveam să fac, s-ar adopta în genere, apoi atunci de ce domnul ministru de Rezel nu ar veni și dumnealui să facă comisiuni în toată țara spre a se rosti în privința organizațiunei judecătorești sau în privința învățământului public?

Apoi, ori domniile voastre ați voit să faceți lumină, ori n-ați voit. Dacă ați voit să faceți, dacă guvernul a socotit că este trebuință de o anchetă locală, de a se consulta opiniunile arendașilor și proprietarilor, apoi atunci de ce n-ați dat această sarcină domnului ministru de Interne? Dumneavoastră nu aveți calitatea să înfățișați proiectul tocmelilor agricole și prin urmare nici nu aveți calitatea de a aduna luminele relative la această cesiune. Domnia voastră însuși ați recunoscut că poate să se găsească un ministru care să nu privească cesiunea țărănească cu un ochi personal. Ei bine, socotiți domnia voastră că poate fi nemerit tocmai pentru că cesiunea aceasta este mare, pentru că toată țara se ocupă de dânsa și cu drept cuvânt să faceți asemenea confuziuni de atribuțiuni? (*Întreruperi.*)

Chipul de a apăra proprietatea mai bine este a avea legi drepte. Și noi suntem proprietari și voim asigurarea și prosperitatea proprietății; dar în același timp voim și binele țaranului, tocmai pentru a nu fi nevoit guvernul să mai intervie cu batalioane și escadroane și să tragă cu pușca în țaran.

Credeți oare că măsura luată de domniile voastre a trecut neobservată de țărani? Eu am primit scrisori pe cari confidențial vi le pot arăta, în cari ei zic: Ce însemnează aceasta? Suntem acum în vremea lui Ioniță Sturdza sau a lui Calimac², ca să nu fim și noi întrebați? Dacă se simte nevoie, întrebați-ne și pe noi; căci și noi suntem cetățeni ca cei alți cetățeni.

Domnilor, mi s-a părut foarte curios să văd o circulară care provoacă adunări de unde are să rezulte multe nemulțumiri. Știu că patru, cinci comisiuni de acestea s-au rostit contra legii tocmelilor agricole și pentru dreptul comun. Cunosced deputați și chiar miniștri cari împărtășesc această opiniune. Se poate ca ea să fie dreaptă, dar nu toți suntem de această părere. Noi unii credem că statul trebuie să intervie nu numai spre a menține ordinea, dar și pentru a opri acele măsuri reacționare cari pot să aducă dezordine.

Domnilor, vă voi cita ca exemplu: un om mare care, ca mare proprietar, era negreșit apărător al proprietății și totodată și om de ordine, fericitul

întru pomenire Barbu Știrbei, tată al ministrului de Interne actual. Cum a lucrat acel om când a fost vorba de îmbunătățirea soartei țăranilor?³ Făcut-a comisiuni? Nu! El a zis: Eu sunt cel mai mare proprietar ca șef al statului, pentru că statul are cele mai multe moșii din țară; voiesc să îmbunătățesc soarta țăranilor; dar ca să ajung la acest rezultat trebuie mai întâi să încep prin a îmbunătăți soarta țăranilor de pe moșiile statului și în ziua când soarta acestora va fi îmbunătățită, negreșit că soarta țăranilor din toată țara are să fie îmbunătățită, pentru că voi face concurență celor alți proprietari și celor răi arendași și atunci el a hotărât maximul cât trebuie să plătească țăranul proprietarului și arendașului pentru ierbărit, pentru pământul de hrană și altele; a pus condițiuni foarte ieftine, foarte blajine; și când voia proprietarul să impuie țăranului o învoială mai grea, atunci el [î]i răspundea: Dacă nu-mi dai pământ în condițiunile cari le pot primi, mă duc să mă învoiesc alături pe moșiile statului. Și Știrbei, marele conservator, a făcut cu chipul acesta mult pentru țărani, fără ca să jignească drepturile proprietarului. Dacă domnul ministru al Domeniilor, prin contractele de arendare a celor 2 000 moșii ale statului, ar trata și rezolva această cestiune în favorul mulțimei, domnia sa prin aceasta ar opera reforma și ar scăpa țara de o nouă cestiune țărănească foarte grea, mult mai grea decât cea de la 1864. Domnia voastră însă, domnule ministru, numiți comisiuni de anchetă; eu nu vă fac imputare pentru aceasta și am multă considerațiune pentru domnia voastră, dar mi-a părut rău de ceea ce ați făcut; căci ați greșit, pentru că ați aruncat în țară o îngrijire mai mare. Dacă se convoacă comisiuni pentru susținerea dreptului patronilor de o parte, vom provoca și noi asemenea întruniri și între 31 de deputați se vor găsi cel puțin vreo 15 cari să-și aducă aminte de țărani, nu numai când este vorba să le ceară voturile, ci și când e timpul să facă ceva pentru dânșii și noi ne vom adresa la amicii noștri, vom lucra în fiecare județ, vom face comisiuni și atunci domniile voastre nu veți putea face nimic; căci cum se vor aduna boierii ne vom aduna și noi. Dar oare, vă întreb, bine este aceasta? Nu. Eu liberal, care am fost totdeauna pentru țărani și care o mărturisesc, cred că am rezolvat cestiunea mai mult poate în favoarea proprietarilor decât în a țăranilor, mă cred îndreptățit a vă spune că prin asemenea măsuri veți întârâta spiritele. Ori, trebuie să consultați pe țărani și în aceasta nu stăruiesc; căci atunci veți vedea ceea ce a fost la 1848, aci trebuie să retrageți circulara ce ați dat și să aduceți cestiunea înaintea Adunării și atunci deputații se vor sfătui cu țăranii și cu proprietarii și vor veni cu lumini în

această cestiune. Dacă domniile voastre voiți să ne dați lumini, dați-ni-le pe calea legitimă.

Domnul ministru al Domeniilor, care este proprietar mare, în loc de a veni să îmbunătățească soarta țăranului pe moșiile statului unde are competență, domnia sa sare aiurea unde nu are competență. Domnilor, ni se arată că țăranii de pe moșiile statului sunt mai avuți și mai fericiți decât cei de pe moșiile particulare; pe când noi vedem din contră că mai ales la moșiile statului a izbucnit nemulțumirea. Pentru ce aceasta? (*Întreruperi, zgomot.*) Se zice că nemulțumirea și mișcarea a fost mai mare acolo unde sunt arendașii străini. Dacă este așa, atunci veniți cu un proiect de lege prin care să putem îndrepta legea existentă; căci dacă este vorba despre arendașii străini, apoi sunt prin comune și mulți cârciumari străini și în cea mai mare parte cârciumarii sunt aceia cari fac să sufere pe săteni. Atât mai mult avem dreptul a vă cere să faceți ceva în privința aceasta, cu cât știm bine că sunteți în pozițiune prin inteligența și înțelepciunea domniei voastre să aduceți o îmbunătățire reală actualei stări de lucruri. Termin dar, zicându-vă: Nu întârziați; veniți cu un proiect de lege prin care să înlăturăm răul.⁴

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 26, p. 475, col. 2 – 3, p. 476, col. 2 – p. 477,
col. 1.

NOTE

¹ Th. Rosetti explicase că P.P. Carp s-a ocupat de proiect „ca simplă chestiune de împărțire a lucrărilor și nimic altceva“. Textul și susținerea lui ca atare aveau să-l privească pe ministrul de Interne. În continuare luase cuvântul Alexandru Lahovari, ministrul Domeniilor. Socotindu-se vizat de interpelarea lui K., el dăduse următoarea explicație: venind în fruntea Ministerului, găsisse lucrarea făcută de P.P. Carp, predecesorul lui și o trimisese la ministrul de Interne, ca să respecte precedentele în această privință, căci legile anterioare pentru tocmelile agricole fuseseră toate prezentate de miniștrii de Interne (Ion Em. Florescu, Lascăr Catargiu, C.A. Rosetti). Ancheta ordonată în județe fusese „pur consultativă“; el voise să aibă opinia „oamenilor practici“ ca să poată îmbunătăți sistemul învoielilor agricole. Cerase prefecților să se adreseze cu precădere către aceia care-și exploatau singuri moșiile, pentru „a lumina Camera într-o cestiune care interesează țara întreagă în gradul cel mai înalt... în gradul cel mai acut“.

² Ioniță Sandu Sturdza, domnul Moldovei între 1822 și 1828. În 1827 a dat *Pronomiile Moldovei* care constituie, după expresia lui I.C. Filitti, o „abdicare a statului față de boierime“ (cf. *Opere alese*, ed. ns., București, 1985, p. 169). Scarlat Callimachi,

domn al Moldovei între 1813 și 1819, a promulgat codul care-i poartă numele (ed. critică, București, 1958).

³ Prin așezământul din 1851 (intrat în vigoare în 1852), Barbu Știrbei, domn al Țării Românești între 1849 și 1856, îl considera pe țăran chiriaș și prin urmare lipsit de orice drept asupra pământului. Era liber să încheie învoieli cu proprietarul și să se strămute; de asemeni beneficia de o reducere a dijmei, anularea unor plocoane și dreptul de a folosi uscăturile din pădure. Cf. *Instrucțiuni pentru introducerea noiei legiuri privitoare la reciproacele drepturi și îndatoriri ale proprietarului și ale lucrătorului pământului*, București, 1851.

⁴ Incidentul s-a închis.

*Discurs la proiectul de lege privind reînființarea porturilor france Brăila și Galați**

Onor. domni deputați, pe când vorbea onor. domn Alexandru Lahovari¹, ministru Domeniilor, eu am cerut cuvântul în cestiune de regulament, spre a vă demonstra că discuțiunea așa cum se urmează este în contra regulamentului. Acum cedându-mi domnul Ceaur Aslan cuvântul, ca să vorbesc în fondul cestiunei ce este la ordinea zilei, socotesc de cuviință a nu mai cere să fie o discuțiune specială în privința regulamentului, deoarece cu această ocaziune pot vorbi întâi în regulament și apoi în cestiunea porturilor france.

Onor. domni, îmi permit a vă face o observare. Ce discutăm noi astăzi? Cestiunea porturilor france, sau cestiunea ministerială?

Voci: Cestiunea porturilor france.

Apoi atunci pentru ce cei trei domni miniștri cari au vorbit până acum, au tratat în lung și în larg, nu cestiunea porturilor france, ci cestiunea ministerială?

Domnilor, după opiniunea mea dreptul ce văd că se ia de către domnii miniștri de a suspenda discuțiunea unei cestiuni conținută într-un proiect de lege și a aduce în discuțiune o cestiune ministerială, nu este un drept recunoscut prin regulamentul nostru. Regulamentul nu permite nimănui să trateze cestiuni cu totul străine obiectului pus în discuțiune și cu regret constat că așa se urmează acum.

* Ședința din 13 ianuarie 1889.

Ieri și astăzi s-a vorbit despre drepturile partidelor din țară; despre partidul care trebuie să vină la putere în urma căderii de la putere a unui alt partid; despre schimbarea atitudinii partidului liberal-conservator, s-au adresat reproșuri unora din membrii partidului liberal-conservator; fiindcă au părăsit pe șeful lor și s-au dus la Minister, pe când alții au rămas credincioși șefului partidului lor. Ei bine, dacă discuțiunea se pune pe acest tărâm, voi vorbi și eu, dar fără a merge prea departe. Poate că după mine vor veni și alții, cari vor spune mai mult; eu însă mă voi mărgini a zice numai câteva cuvinte în cestiunea aceasta.

Onorabilul domn Lahovari a zis că numai partidul conservator poate face fericirea țării; nu trebuia însă să zică astfel. Eu, ca liberal, nu voi zice una ca aceasta pentru partidul liberal, deși fac parte din acest partid. Onorabilul domn Lahovari a mai zis că recunoaște și susține că partidul conservator este trebuincios în organizarea unui stat parlamentar. Și eu afirm aceasta și merg mai departe, declar că după căderea partidului liberal puterea revenea de drept partidului conservator. Așa fiind, întreb pe domnul Lahovari care a ridicat atât de sus cestiunea: Ce caută domnia sa pe acea bancă, dacă avem un regim parlamentar? Sper că domnia sa-mi va face onoarea de a-mi răspunde când voi pune această cestiune. Am zis, domnilor, că pe cale largă, precum banca ministerială și fiecare din noi poate să trateze cestiunea ministerială și cea de partid și să-și facă unii altora reproșuri și elogiuri, asemenea și eu revendic pentru mine dreptul să vorbesc.

Voi începe mai întâi cu cele mici și apoi voi veni la cele mari.

Onor. domn Lahovari care are talent, care are memorie, care pretinde că este foarte moderat și ați văzut moderațiunea dumnealui adineori când m-am dus să-i iau o carte, care este a Camerei întregi și de care domnia sa se servise și nu mai avea nevoie, cum într-un mod puțin colegial și potrivit cu un ministru, a refuzat să mi-o dea, mi-a smuls-o din mâni pentru că nu i-am cerut voie să o iau; și apoi, sfătuit de colegii domniei sale, a consimțit în fine să mi-o dea.

Iată moderațiunea unui om care astăzi pretinde că face binele țării.

Eu n-am atacat niciodată pe domnul Lahovari; căci eu am obiceiul să nu văd într-un Minister parlamentar decât numai pe șeful Cabinetului și chiar această interpelare am făcut-o șefului Cabinetului. Tot așa am făcut și în vremea colectivștilor. Nu o dată am declarat că eu nu voiesc să am a face cu cei alți miniștri. Opozițiunea lupta o face președintelui Consili-

ului; căci el răspunde de purtarea colegilor săi către Cameră și țară. Dar acum mărturisesc că am să mă apuc de domnul ministru Lahovari; căci domnia sa a fost nedrept, ași putea zice neleal, când a vroit să mă pună în contrazicere în privința portului franc.

Poate să am toate greșelile, însă aparțin acestei generațiuni din care mai trăiesc încă câțiva, generațiune căreia a fost dat să-și îndeplinească marele program național. N-am pretențiunea a mă pune între fruntașii acelei generațiuni; dar cred că pot și eu să fiu autorizat să vorbesc; căci de 50 de ani fac politică; și mai ales în privința portului franc, ca unul ce am asistat la înființarea lui, ca unul ce totdeauna l-am apărut sunt dator să mă plâng, nu de neexactitatea domnului Lahovari; căci s-a putut să fie neexact, dar de ceva mai mult. Când eu l-opresc și-i zic: Citește, și dumnealui se preface că nu mă aude și merge înainte; ei bine, aceasta este neleal și eu vă voi dovedi acum, îndată, nelealitatea domniei sale; și primesc să mă numiți calomniator sau cum veți voi dacă nu voi dovedi lucrul. A! Pentru aceea n-a vroit domnia sa să-mi dea cartea, ca să n-am timp să găsesc pasagiile ce-mi trebuiau. (*Aplauze, ilaritate.*)

Domnilor, într-o zi se înfățișează la Cameră un proiect de lege ca din senin; nu studiat cum este proiectul ce se află în discuțiunea noastră, ci improvizat, un proiect făcut sub inspirațiunea domnului Ion Câmpineanu. Dumnezeu să-i ierte această greșală față cu multe calități bune ce el a avut! Iată micul proiect ce zice:

Articolul I. Privilegiile de port franc acordate prin legea de la 15 februarie 1880 orașelor Galați, Brăila și Constanța sunt abrogate.

Toate mărfurile și produsele străine ce se vor importa în aceste orașe, după deschiderea navigațiunii, se vor supune la plata taxelor, conform tarifului vamal. Ele au facultatea de a fi depuse în întreprizite.

Articolul 2. Ministerul Finanțelor va lua măsurile cuvenite pentru a constata mărfurile aflate la promulgarea acestei legi în depozitele comercianților cu ridicata.

Articolul 3. Toate produsele și mărfurile prevăzute în articolul precedent se vor considera ca întreprizitate, fie pentru a se achita drepturile vamale numai la scoaterea lor din magazie.

Articolul 4. Un regulament de administrațiune publică va determina toate cestiunile privitoare la punerea în aplicare a acestei legi.

Domnul Câmpineanu, de mult, foarte de mult era deputat al Brăilei și socotea că aduce un mare serviciu acestui oraș combătând și ucigând

dezvoltarea oraşului Galaţi. Negreşit că cu modul acesta Galaţii trebuia să piardă din valoarea lui şi domnia sa a voit să-i dea ultima lovitură pentru ca astfel să-şi păstreze un voinic colegiu, cum era acel de la Brăila. Domnul Câmpineanu în adevăr a şi fost sufletul acestui nou proiect, stăruind să fie şi raportor, după cum a şi fost.

Să vă citesc însă câteva cuvinte din acel raport ca să vedeţi ce atitudine am avut eu în această împregiurare: „Comitetul delegaţilor – compus din domnii V.A. Urechia, M. Kogălniceanu, C.F. Robescu, G. Sefendache, R. Pătărlăgeanu, D. Mărgăritescu şi I. Câmpineanu, în şedinţa din 7 curent, sub preşedinţia domnului Kogălniceanu – a luat în dezbatere proiectul de lege prezentat de guvern pentru suprimarea porturilor france Galaţi, Brăila şi Constanţa.

În urma votărei legii prin care se autoriză înfiinţarea unui serviciu de întrepozite în aceste oraşe, s-a recunoscut că existenţa porturilor france nu mai are utilitate. De aceea majoritatea comitetului...”. Prin urmare a fost şi minoritate.

Fac acum o întrebare: Care a fost minoritatea? Apoi în faţa majorităţii care nu putea să fie compusă decât din domnii Urechia, Sefendache, Pătărlăgeanu şi Câmpineanu, personificarea minorităţii eram eu. Şi iată ce ziceam: „Domnilor, nu cred că porturile france au făcut rău ţării, din contră, cred că au dat viaţă mare şi acea importanţă Dunărei, care face că astăzi sunt mulţi cari stau ţintiţi cu ochi geloşi ca să pună mâna pe dânsa...”

Şi mai la vale: „Încă din timpul conservatorilor s-au făcut încercări necontenite pentru desfiinţarea porturilor france şi eu totdeauna am combătut acele încercări” etc.

Aceasta găseşte domnul ministru că este a vorbi contra porturilor france?

Iată încă ce mai adăugam: „În faţa acestui text, care aduce din nou pe tapet cestiunea porturilor france, m-am crezut în drept să spun opiniunea mea pentru sau contra”. Era vorba de textul proiectului adus de guvernul domnului Brătianu şi iată opiniunea care ziceam mai sus că mă cred dator să o spun: „Am avut onoare să spun că încă din timpul Ministerului conservator, când era la ministerul de Finanţe onor. domn Mavrogheni, cu care, în afară de cestiunile politice, aveam legături de amicie personală, am combătut această cestiune, fiindcă totdeauna am fost contra desfiinţării porturilor france”.

Vedeţi dar, domnilor, că eu am apărut întotdeauna porturile france şi la 1874 şi la 1880, 1881 şi 1884. Apoi atunci, onorabile domnule ministru

al Domeniilor, cum veniți domnia voastră și de trei ori afirmați un ce care nu este exact? Dacă domnia voastră pe adversarii domniei voastre politici nu-i ocrotiți, atunci și ei nu vă vor ocroti; și domnia voastră, ca ministru, pretați mai mult șoldurile* la atacurile deputaților. Un deputat nu este cârna țarei; el nu face nici un rău. Domnia voastră însă, care sunteți ministru, prin o ușurință, prin o scăpare de vedere, prin poftă de putere, puteți face un rău pe care Camerile actuale sau altele viitoare vi-l pot imputa.

Acum, domnilor, viu la cestiune.

Unul din articolele cele mai importante ale programului național al generațiunei trecute a fost punerea în practică și bucurarea țarei de libertatea comerciului sub drapelul național, drept care i s-a dat prin tratatul de Andrianopole. Michail Sturdza, și după el Al. Ghica, a socotit că este bine ca din Galați și Brăila să se facă două porturi, mai cu seamă că pe atunci nu aveam decât o comunicațiune pe uscat foarte mărginită.

Michail Sturdza, prin memorabilul său hrisov pentru înființarea porturilor, a zis: Trebuie ca porturile france să dea străinilor garanție de dezvoltare și de stabilitate, pentru ca comercianții cei mari să aibă încredere a veni să se statornicească într-un oraș ca Galați, care până la 1835 fusese un simplu oraș turcesc și într-un alt oraș, Brăila, care până atunci fusese o cetate ruinată. Comptând pe acel hrisov au venit acolo capitaluri mari, cari în curând au schimbat fața acelor orașele și le-au făcut orașe cari meritau să poarte numele de Marsilia Dunărei, ori de Genova, ori de Alexandria. Așa s-a urmat în toate țările cu formarea orașelor. Cum se făceau orașele înainte și la noi și în alte țări? Se punea un drapel în mijloc; se determina lungimea orașului și apoi i se da numele.

Așa s-a făcut și cu Galații; dintr-un sat pustiu s-a făcut un oraș mare; și este de admirat cum într-un timp atât de scurt aceste orașe ale noastre, Galații și Brăila, au adus țarei atâtea foloase de civilizațiune.

Domnilor, ideea de desființare a porturilor france de la noi a putut să nască în cugetul unui om văzând că și pe aiurea se desființează porturile france; nicăieri însă, nici în presă, nici în întruniri, nici în Cameră, cuvântul de desființare a portului Galați n-a răsunat. De unde a venit dar acest cuvânt? Mai întâi a venit din partea Austriei.

Însuși repausatul Mavrogheni – și-mi pare rău că-l citez ca martor – însuși el, la întâiele convorbiri ce a avut în privința aceasta i s-a răspuns: Iată, domnilor și noi avem porturi france Triestul și Fiume; Germania are

* Din fr. *prêter le flanc*, a se expune inamicului, fig., a da prilej.

Hamburgul și suntem pe cale a le desființa, nu însă mai nainte de a avea o altă stare de lucruri mai bună, mai nainte de a fi înființate docurile. De ce nu faceți și domniile voastre ca noi? Și atunci Mavrogheni a zis: Pe tărâmul acesta primim și noi desființarea porturilor france.

Legea din 1874 pe care eu am combătut-o și care se impută astăzi domnului Catargi zicea: După ce se vor înființa antrepozitele. Construcțiunea antrepozitelor s-a încredințat comunelor Galați și Brăila, dar ele nu erau în putință să le facă și prin urmare, pe de o parte docurile și antrepozitele nu se făceau, iar pe de altă parte termenul desființării porto francurilor se apropia. Atunci a căzut Ministerul conservator și a venit Ministerul liberal Ion Brătianu. Aveam alături cu mine și pe onor. domn Vernescu și mi se pare că cel dintâi lucru ce am făcut noi a fost, în vedere că nu puteam face deocamdată docurile și antrepozitele, să așezăm orașele Brăila și Galați în drepturile lor de mai nainte și astfel s-au reînființat pentru o durată de opt ani porturile france.

După doi ani de la ieșirea domnului Vernescu și a mea din Minister, eu am ieșit mai înainte și domnia sa mai pe urmă, într-o seară s-a făcut în Cameră o propunere, aceea pe care domnul Lahovari spunea că eu am adoptat-o, prin care se zicea că în primăvara viitoare, deodată cu începerea navigațiunei, porturile france să se desființeze, deși până atunci nici măcar planul pentru clădirea docurilor și antrepozitelor nu era încă făcut. Propunerea însă a fost primită de majoritatea Adunării și porturile france s-au desființat.

Ei bine, domnilor, guvernul de atunci și mai bine zis ministerul de Externe și ministerul de Finanțe s-au servit de asigurarea ce li se dăduse că vor fi desființate porturile france și la Triest și la Fiume și că vor fi gata docurile și antrepozitele. Dar, domnilor, docurile și antrepozitele nu sunt lucruri cari se pot improviza, afară doar de cele de la Galați și Brăila — și de la 1874 până la 1889 sunt 15 ani și încă Triestul și Fiume continuă de a fi porturi france și în anul acesta ministerul de Comerț a declarat în Parlamentul din Viena cum că crede a se desființa în mod definitiv aceste două porturi france în anul 1892.

Domnul ministru al Domeniilor, Al. Lahovari: În anul 1891.

Fie și în 1890, vă fac această concesiune. (*Ilaritate.*) Până atunci însă se speră că antrepozitele se vor face; dar ele nu sunt făcute încă și porturile france se mențin și se vor menține. Și unde puneți domniile

voastre acele antrepozite, acele docuri, acele bazinuri cari pot înghiți 10 Galați și 15 Brăile?

Ei, domnilor, dacă eu mă înșel sunt însă alți oameni competenți, cum este onor. domn Tzoni care a fost arbitru în această cestiune și pe care nici ochii nici știința domniei sale nu-l înșală, care mi-a spus cum că vor mai trece trei, patru ani până când vor fi gata nenorocitele antrepozite proiectate pentru Galați și chiar după ce vor fi gata, ele nu vor corespunde la nici o necesitate. Bazinurile nu au să fie de nici un folos, fiindcă nu numai că sunt foarte mici, dar apa din ele se va îngheța cu o lună înainte de a îngheța Dunărea și se va dezgheța cu o lună în urma dezghețarei Dunărei; o astfel de lucrare făcută în asemenea condițiuni se înțelege că este de prisos.

Ce trebuia acele bazinuri în cari nu pot intra decât 2 sau 3 vase când avem Dunărea care este, pot zice, cel mai minunat bazin din Europa?

Așadar, când nu avem nimic realizat, nu sunt în drept Galații și Brăila, nu sunt în drept toți românii cari văd în porturile france Galați și Brăila un folos mare pentru întreaga dezvoltare a României să aducă această cestiune pe tapet? (*Zgomot.*)

Onor. domn Păulescu, căruia-i păstrez multă stimă și considerațiune și pe care cu mare atențiune-l ascult, mai ales când este chemat a se rosti în materie de drept, mai întâi a protestat contra cuvintelor domnului Virgiliu Poenaru, care a zis că acei cari cunosc bine cestiunea nu pot decât să fie români și prin urmare au să voteze pentru porturile france; acei însă cari vor vota altfel, fac, după părerea domniei sale, o faptă neromânească.

Domnilor, nu cred că intențiunea domnului Poenaru Virgiliu a putut fi de a insulta pe vreunul din noi, bănuindu-l că ar putea să uite când [i]și dă votul că mai întâi de toate este român. Domnul Poenaru știe că oricari ar fi părerile noastre politice, noi nu suntem decât români; dar nu este destul de a fi român; poate să fie cineva foarte bun român, să cugete foarte bine românește și cu toate acestea să facă acte neromânești. Nu voiesc să reînoiesc oarecari pasiuni, dar multe acte neromânești au făcut românii cei mai buni, căroră nu li se poate tăgădui acest sentiment. Toți suntem români, dar de multe ori, fără știință sau prin ușurință, putem face fapte neromânești.

De aceea-mi permit a-i spune onor. domnului Păulescu cum că domnia sa, deși foarte bun român și declar în mod pozitiv că nu pun în

conestațiune deloc românismul său, foarte neromânesc însă a vorbit alaltăieri când a zis: Eu sunt jurist; eu știu că, dacă vom înființa porturile france, avem să atragem asupra noastră ura tutulor acelor puteri cari au convențiuni comerciale cu noi.

Nu s-a găsit încă nici un reprezentant de al acelor puteri care să fi zis că noi călcăm o convențiune, când voim în țara noastră să avem porturi france; și tocmai domnia sa vine și dă argumente acelor puteri cari mai târziu ar vedea interesele lor jignite prin deschiderea porturilor france? Eu, domnilor, cred că chiar puterile acelea cari pe târâmul economic ne combat și ne fac rău se vor respecta pe sine și nu vor susține o teorie din cele mai neîntemeiate, mai nedrepte și nepotrivite cu talentul și cunoștințele domnului Păulescu.

S-a mai zis de domnul Păulescu că toate porturile de pe Dunăre merg spre decadență și ne-a adus ca exemplu Turnul Severin. Eu m-am adresat la severineni și i-am întrebat în ce ar păgubi Mehedinții, și în particular Turnul Severin, dacă Galații ar fi porto franc și pentru ce a decăzut portul Severin? Și mi s-a răspuns că de când s-a încheiat convențiunea comercială cu Austro-Ungaria și de când acea convențiune s-a călcat, închizându-se granițele pentru importul vitelor, porcilor și cerealelor noastre, de atunci portul Severin a decăzut, căci nu mai are comerț, nu mai este navigațiune. Prin urmare a cui este vina? A acelor cari n-au avut curagiul să apere convențiunea, sau să nu o mențină și aplice până la durata ei.

Onor. domn Păulescu, când ne-a vorbit despre Mehedinți care totuși are portul său, are Dunărea, are granița, de ce nu a binevoit a-și arunca privirile și asupra suferințelor Botoșanilor și a altor orașe din Moldova de sus, unde toată bogăția lor era în creșterea vitelor și cari astăzi din cauza închiderei fruntarielor sunt în deplină decădere? Pentru ce domnia sa nu ne-a vorbit și despre ceea ce se petrece acolo? A vorbi numai de Turnu Măgurele și de Turnu Severin este a face patriotism de clopotniță și nimic alt.

Domnii mei, mi-aduc aminte că acum trei ani, când ca raportor al comitetului de delegați tratam aci cestiunea porturilor france, onorabilul domn Carp a zis: Nu trebuie să vă uitați la date statistice, la cifre, pentru că aci nu este aritmetica ce se discută. De aceea și eu astăzi nu voi trata cestiunea de cifre, cestiunea de importațiune și de exportațiune, care deja a fost tratată de alții foarte bine și sper că și onor. domn rapor-

tor o va trata, căci eu cred că nu i se va închide gura domnului raportor și i se va da în urmă domniei sale cuvântul; pentru că știu că în timpii cei buni, când regulamentul era respectat, ultimul cuvânt l-avea totdeauna raportorul.

O voce: Mai tare.

Domnul întrerupător, care-mi cere să vorbesc mai tare, ar trebui să știe că eu sunt de 70 de ani, că am să vorbesc mult și nu trebuie să mă obolesc, dacă țin să pot spune tot ce am de spus; de aceea domnia sa ar face mai bine, în loc de a mă întrerupe, să vină mai aproape de mine și să mă asculte.

Dar, de! Cunosc sistemul acesta care era foarte uzitat în Camerele trecute și care acum văd că s-a introdus și în Camera aceasta, de a face pe orator să slăbească prin neconținute întreruperi. Eu însă, cât voi putea, mă voi sili să vorbesc până ce voi sfârși cuvântarea mea și o voi sfârși cu voce mai tare; căci notele cele tari le păstrez pentru sfârșit.

Domnilor, ce cerem noi astăzi? Și iată că după 14 ani mă întâlnesc cu domnul Catargi. Noi cerem ceea ce zice legea din 1874: Cerem să se înființeze antrepozitele și docurile; să se puie un termen de un an sau doi până se vor deprinde cu ele comercianții, până se vor deprinde amployații și când va prinde rădăcini noul sistem atunci să desființăm pe cel actual.

S-a zis că în această vreme se va ruina tezaurul public din cauza contrabandelor. Dar credeți domniile voastre că astăzi nu se fac contrabande? Dar credeți că tot ce intră astăzi în Galați plătește vamă? Astăzi contrabanda se face încă cu mai mare înlesnire. Este mai ușor de a se face o pază vamală pe o întindere de pământ, mai ales de-a lungul Galaților, decât de a se apăra de contrabandele de pe Dunăre, mai cu seamă când nu avem decât vreo trei corăbii în flota noastră care face poliția pe Dunăre și din care cauză pot intra în Galați carghezoane întregi în tot spațiul de la Sulina și până la Turnu Severin. De aceste lucruri nu vă ocupați domniile voastre? Domniile voastre vă ocupați că fiscalul va pierde două, trei milioane prin reînființarea porturilor france; dar nu vedeți cheltuielile risipitoare, nu vedeți că de multe ori se face, pot zice, un jaf cu tezaurul public, deși în urma unor legi votate de Cameră?

Apoi domniile voastre nu credeți că o bună administrațiune mai stăruitoare, mai statornică, moralizarea funcționarilor – și nu fac imputări nici actualului domn ministru de Finanțe, nici domnului ministru de In-

terne; căci domniile lor d-abea au venit pe acea bancă — nu credeți, zic, că toate acestea vor contribui să împruțineze contrabandele? Domniile voastre vorbiți de buget; ei bine, când vor veni bugetele, vă voi arăta câte milioane se pot economisi fără să ne înspăimântați cu nouă impozite.

Când s-a zis că se tratează cestiunea portului franc ca cestiune economică, financiară și de drept, s-a uitat că această cestiune este și o cestiune națională, care privește întreg statul român.

Eu fac parte din generațiunea care se duce; și tocmai pentru că sunt dintre cei din urmă, vă rog să mă lăsați să ating și eu cestiunea națională, deși urechile unora foarte sensibile se vor resimți de un cuvânt sau două pe care-l voi spune și care i-ar gădila.

Știți, domnii mei, cu câtă greutate s-a făcut unirea în Moldova; căci acolo erau greutățile. Era un partid puternic care era protegiat și de o putere mare și care stăruia la Constantinopole ca Vogoride să se facă caimacam și erau Austria și Turcia în contra unirii...

Voci: Nu auzim, domnule președinte.

Domnul vicepreședinte V. Pogor. Faceți liniște căci eu nu pot impune domnului Kogălniceanu să vorbească mai tare.

Aceasta dovedește din partea acelor cari nu vor să asculte că cunosc toată istoria contemporană și prin urmare găsesc de prisos să mai asculte pe un bătrân care le vorbește lucruri trecute și cari nu aduc nimic.

Partidele din țară întrebuințau toate mijloacele. Și era un partid puternic în Moldova care voia a împiedica pe moldoveni de a face unirea; și erau în țara de jos boieri mari, era logofătul Alecu Balș, care agita cestiunea și spunea gălățenilor — regret că nu este aci Hagi Nicolae să confirme zisele mele: Măi! Nu vă uniți, că vă omoară Brăila! Și noi cei alți ce făceam? Noi ziceam: Nu este așa; unirea are să aducă fericirea economică, înflorirea orașului Galați. Brăila și Galații vor prospera deopotrivă. Și în adevăr, Cuza și cu întâii săi miniștri s-au ocupat de cestiunea capitalei, unde are să fie capitala României; căci mai ales buba cea mare era capitala. Se pot găsi toate discuțiunile acestea în buletinul Comisiunii Centrale și-mi pare bine că văd aci pe onor. domn Costică Grădișteanu, venit între noi de curând, care era atunci prefect, mi se pare, la Focșani și care negreșit auzea despre luptele cari erau spre a se hotărî unde să fie capitala. Cuza voia să facă o capitală nouă și se știe că una din cestiunile de cea mai mare era rivalitatea dintre Brăila și Galați și Cuza voia să facă capitala între Brăila și Galați, la gura Siretului,

de amândouă părțile; acolo ar fi trebuit să se facă și docurile; căci cu modul ăsta nu ar mai fi fost nevoie ca Brăila și Galații să fie porturi france. Cuza dar susținea, ca cestiune economică, să fie capitala țării între Galați și Brăila, dar era și o cestiune politică. Nu trebuia să ucidem o dată două orașe, două capitale.

Atunci noi moldovenii am sacrificat cestiunile economice, interesele materiale și chiar marile idei politice ca să transportăm capitala României la București; căci frații români cari au fost în comisiune și mai sunt câțiva dintre aceia cari trăiesc încă, cum e domnul Florescu, nu au cutezat nici unul din Valahia să facă propunerea; eu am făcut-o; eu am sacrificat casa mea, moșia mea, trecutul meu și am sprijinit ca să fie Bucureștii capitala țării, pentru că era o idee politică.

Ei bine, domnilor, și la Galați e o idee politică mare, sunt sacrificii cari se pot face și sacrificii cari nu se pot face. Luați seama că toate experimentele, toate cercările, toate sărăciile, bieții moldoveni au fost siliți să le rabde. Am pierdut Basarabia; nu s-a ținut seamă de avantajile mari cari le aducea Basarabia în special Moldovei. Dobrogea azi nu are trei funcționari moldoveni; ea care a fost dată în schimbul Basarabiei.

Azi în Moldova comerțul vitelor, care aducea în țara de sus vreo 25 000 000, e stins pentru totdeauna; căci după multe încercări infructuoase, proprietarii au părăsit creșterea vitelor și au început a se ocupa cu cultura grâului și azi când chiar s-ar da României dreptul de export al vitelor sale în Austria, dreptul acesta nu i-ar folosi întru nimic; pentru că proprietarii nu mai sunt în putință de a crește vite de acelea cari odinioară erau în Moldova, cai de aceia cari slujeau chiar la remontarea cavaleriei prusiene; azi noi trebuie să ne ducem să cumpărăm cai pentru armată în Rusia și Ungaria. S-a făcut o experiență, două, trei dar Iașul e pierdut cu desăvârșire; căci nicăieri, chiar între moldoveni, nu se mai găsește acea voință energică care să dea Iașului înflorirea ce a avut. Dar poate se va zice: Și dumneata ai fost ministru, cum de nu ai făcut ceva? Eu, domnilor, am fost un ministru meteor; niciodată nu am putut sta la putere mai mult decât un an. Am fost stăpân, e adevărat, în 1864; atunci însă erau alte cestiuni mai importante. Cu toate acestea am convocat o comisiune compusă din mitropolit, din președinții tribunalelor, din profesori, negustori și alții, în tot 70 de persoane, cari să arate dorințele Iașului; aceasta s-a făcut în noiembrie și în ianuarie eu eram zburat de la putere. Câte promisiuni nu s-au făcut; toate însă nu s-au realizat! Ca să se mai facă ceva pentru Iași

trebuie să forțe mari și eu nu le prevăd însuflețite de o mare ardoare din partea băncii ministeriale.

Cum? Să mai facă acum și alte sacrificii? Toate orașele noastre să se ducă peirei unul după altul? S-a socotit a se mângâia Galații, dându-i-se Curtea de apel din Focșani. Dar ce s-a întâmplat? Galații n-au câștigat atât, dar Focșanii e în ruină.

Cum credeți domniile voastre că acestea se pot răbda? Și aci am curagiul să spun că la noi toate instituțiunile sunt tinere, gingașe și unirile ce s-au făcut nu sunt încă bine întărite și nu prin sărăcia orașelor ele s-ar putea întări mai mult. Timpuri normale nu sunt încă la noi și Dumnezeu știe ce ne va aduce ziua de mâine. Când vedem modul cum se schimbă partidele la noi, când după un guvern liberal vine un altul cu totul conservator și după acesta un altul iar conservator sau junimist în mare parte, se poate întâmpla să se zică că unirea n-a adus decât sărăcia și să se încerce și altminterea. Ferească Dumnezeu ca aceasta să se realizeze! Eu cred însă în patriotismul generațiunilor tinere că vor ști să păstreze opera generațiunei bătrâne.

Cestiunea Galaților e una din cele mai importante și privitoare la unire. Dacă v-ași citi propunerea pentru unire și pentru aducerea principelui străin în țară, propunere făcută de divanul ad-hoc de la 1857, ați putea vedea câte promisiuni se făcuse atunci și eu doresc ca ele să se realizeze; fiindcă dacă se vor realiza, atunci regele, intrând în Moldova și în Țara Românească, va păși cu piciorul pe roze; iar dacă nu, fără să fie vinovat personal, poate să pășească pe câmpuri pline de holeră și pălămidă. Oare este o situațiune bună pentru cei bătrâni, sau pentru clasa tânără care azi a luat în mână dirigiarea acestei țări? Nu! Știu că am să fiu tratat de antidinastic; dar din fericire se știe că eu numai prin rațiune am fost, sunt și voi fi dinastic. Dacă în douăzeci și doi de ani de când avem dinastia străină, eu n-am jucat nici un rol, aceasta însă nu m-a oprit să fiu corect către familia domnitoare. Eu voiesc ca regele, oriunde se va întoarce în țară, să găsească bogăție, pentru ca astfel numele lui să fie popular. Reformele mari, faptele mari-l fac popular pe rege. Dacă regele este popular în armată, este fiindcă a acoperit armata de glorie. Nu în cuvintele din „Monitor“ se găsesc dovezi de iubirea țarei, ci în faptele frumoase, în reforme cari aduc bogăția sentimentelor cari ridică inteligența, cari ridică națiunea întreagă; acolo numai se găsește popularitatea și iubirea. Cred că fac act de bun cetățean, de bună ordine zicând: Nu vă uitați, domnilor, la

2 000 000 sau 3 000 000 cari vi se arăt ca o spaimă; uitați-vă însă la fericirea, la lumina și dragostea care va veni, căci Galațiul este un producător al României de peste Milcov.

Domnilor, s-a căutat a se face concurență între Galați și Brăila; eu însă am convingerea că nu pot trăi aceste orașe unul fără altul; și așa este de adevărat aceasta, că numai noi am ținut prețuri diferite între Brăila și Galați; pe cât timp vapoarele cari vin la noi nu fac nici o diferență între Brăila și Galați. Eu am convicțiunea că cel dintâi Minister care va studia cestiunea aceasta bine va vedea că și Galațiul și Brăila trebuie să fie porturi france.

S-a zis că brăilenii nu vor aceasta; dar dovadă că nu este așa avem declarațiunea ce au făcut că dacă se va da Galațiului portul franc, apoi atunci să li se dea și lor. (*Zgomot, întreruperi.*)

Domnilor, când s-a făcut Statutul de la 1864 s-a găsit un om bun care, ca protestațiune și-a dat... care și-a dat demisiunea din câteva posturi; căci avea mai multe, unele cu leafă și altele fără leafă; iar el și-a dat demisiunea numai din posturile fără leafă; și atunci răposatul Cezar Bolliac a zis; em slujbe, em chilipir! (*Ilaritate.*) Tot așa și cu orașul Brăila.

Partizanii Brăilei văd în lovirea Galaților și lovirea Brăilei. De aceea, domnilor, să nu ne mai speriem între noi nici cu intervențiunea străinilor, nici cu milioanele, nici cu stabilitatea și nestabilitatea și să facem ceea ce convingerea ne spune că este bine a face.

Domnilor, meritul nu stă în a desființa, în a tăia, în a sfășia, în a sărăci; meritul stă în a da răul de o parte și a face binele; și când cineva nu este bine convins, atunci să se pună să studieze.

Îmi permit a zice că afară de onor. domn Carp, care are convicțiuni foarte fixe și care la 1883 a cam contribuit puțin la desființarea portului franc, iar pe urmă a sprijinit desființarea lui mai mult decât însuși ministrul Brătianu, nimeni nu este convins că face bine desființând porturile france.

S-a mai citat, domnilor, și ceea ce s-a făcut la Hamburg și mă mir că se vine aci cu niște afirmațiuni cari nu se pot face decât unui public sălbatec, iar nu Parlamentului din România în care sunt atâția oameni capabili și cari voiajează. A se afirma că portul franc de la Hamburg a fost desființat este a face cea mai mare eroare, cea mai mare crimă față cu adevărul. Eu am fost anul trecut la Hamburg pe la octombrie și am stat acolo 18 zile în cari am studiat cestiunea și ce bine ar fi când ar da Dumnezeu ca Galații și Brăila să fie desființate ca Hamburgul.

Hamburgul, domnilor, n-a fost desființat; din contra, el s-a mărit mai mult și s-a îmbogățit încă de patru ori de cum era; căci s-a desființat portul franc din orașul Hamburg punându-se în locu-i ceea ce se numește *Zollverein* și s-a desființat un port franc alături care se numește *frei-Hafer* și care este pe 150 hectare de întindere și este atât de mare și s-au făcut acolo atâtea docuri că numai un imperiu bogat ca Germania sau ca Francia poate face o asemenea lucrare. Acolo s-a făcut nu numai un nou oraș și încă un oraș pentru industrie; fiindcă industriașii din portul franc *frei-Hafer* reprezintă o populațiune de aproape 150 000, s-au făcut restaurante unde cu o marcă se mănâncă mai tot așa de bine ca și la restaurantele din capitalele cele mari.

Acum, domnilor, să-mi dați voie a vă citi cuvintele prințului de Bismarck zise cu acea ocaziune și care a promis că va da sute de milioane, pe care le-a și dat.

Iată ce a zis prințul de Bismarck:

„Dreptul de porto franc nu poate conțeni decât cu consimțământul Hamburgului. În cât timp eu voi putea vorbi în această cestiune voi și priveghea ca acest porto franc să nu fie mărginit în limite mai mici, decât acele cari sunt trebuitoare, pentru ca acest porto franc să răspundă destinațiunei sale într-un mod deplin și leal, un adevărat porto franc care să corespundă tuturilor evoluțiunilor ce trebuie să se opereze într-un porto franc și întregului folos ce se poate aștepta de la un porto franc.“

Iată cuvintele zise de prințul de Bismarck și pe care le-a și realizat. Acum o lună de zile mulți oameni mari din Germania s-au dus acolo ca să vadă transformarea noului oraș în porto franc; și eu nu doresc mai bine decât ca portul franc din Galați să fie desființat așa cum s-a desființat cel din Hamburg. Dar nu sper a vedea vreodată condițiunile Hamburgului asimilate cu ale Galațiului. Doresc ca și în viitor Galații să fie acel oraș care să recomande România în fața națiunilor străine. Noi găsim bani să dăm pentru expozițiune și aceasta din simpatie și bine facem. În toate zilele voatăm credite; ei bine, să fim mai economi acolo și să dăm obolul nostru Galațiului, care el cel dintâi ne-a făcut cunoscuți în cele patru părți ale lumii; că nu parlamentarismul sau miniștrii constituționali, nici lucrările lor ne-au făcut cunoscuți lumii. Iertați-mă căci vă vorbește un om care poate nu va mai vorbi, deoarece eu sunt la sfârșitul vieței, vă spun tot ce știu de 50 de ani. Cu ochii viitorului nu mă tem de desființarea porturilor france. Va face-o Ministerul dar nu va face nimic vecinic, nimic solid;

pentru că Galațiul și Brăila sunt marii ochi ai României, sunt plămânii României, dacă pot zice așa și prin urmare Galațiul și Brăila fiind ochii și plămânii României, dacă vor cădea aceste două orașe va cădea și România întreagă și nu cred că va fi un român cu inima așa de mică încât să slăbească Constituțiunea țării.² (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 26, p. 484, col. 2 – p. 488, col. 2.

NOTE

¹ Proiectul fusese adus în discuție în ședința din 19 decembrie 1888. Atunci K. ceruse ca lectura raportului să se facă într-o zi și discuția într-alta. Sperase ca și președintele Consiliului, Th. Rosetti, deputat de Galați, să-și spună cuvântul în favoarea porturilor france. Textul a fost citit în ședința din 11 ianuarie 1889. Expunerea de motive, citită de N. Blaremborg, pledase pentru reînființarea porturilor france amintind de raportul făcut „de mână de maestru“ al lui K. (cf. K., *Opere*, V, *Oratorie*, III, partea a III-a, p. 21). În ședința din 12 ianuarie 1889, Alexandru Lahovari, ministrul Domeniilor, declarase că în 1883, I.C. Brătianu, „prin unul din acele capriții vizirale obișnuite“ provocase un proiect de lege pentru desființarea porturilor france. K., pe atunci deputat al Galaților și membru în comitetul delegaților, încuviințase desființarea. K. a negat acest lucru: „Domnule ministru, ești dator să dovedești aceasta prin cuvintele mele, iar nu prin cuvintele scrise în raport“. Apoi i-a înmănat pentru identificarea ministrului broșura sa.

² Adunarea a respins luarea în considerare a proiectului cu 103 voturi împotrivă și 56 pentru. Lascăr Catargiu și-a dat demisia din funcția de președinte al Camerei.

*Din nou asupra porturilor france. Cu ample referiri asupra disputelor dintre liberali și conservatori**

Cer cuvântul în contra închiderii.¹

Domnilor, s-a luat obiceiul de o bucată de vreme că, de câte ori urmează o discuțiune între majoritate și un membru al său, pe lângă obiectul acelei discuțiuni, se tratează și alte cestiuni străine, cum bunăoară cu ocaziunea discuțiunei asupra cestiunei reînființării porturilor france s-a tratat cestiunea portofoliului ministerial, cum a spus cu spirit domnul ministru al Domeniilor; sau se vorbește pe urmă numai de oamenii de or-

* Ședința din 14 ianuarie 1889.

dine, zicându-se că oamenii de ordine sunt numai în majoritate. Fie și așa! Dar noi ce suntem? Suntem și noi deputați ca și domniile voastre; ca și domniile voastre reprezentăm și noi colegii, opinii, partide și prin urmare, vă rog, în interesul domniilor voastre din majoritate, conținuți cu închiderea discuțiunei la tot momentul, căci cu procedura ce s-a adoptat, în curând vechea colectivitate va fi înlocuită printr-o nouă colectivitate. Avem exemplu de ceea ce s-a petrecut ieri.

Vă rog să nu închideți discuțiunea și să mă lăsați și pe mine să vorbesc în numele liberalilor independenți...

Voci: Vorbiți, vorbiți.

Mulțumesc că astăzi onor. Cameră, în înalta sa dreptate, mă lasă să vorbesc.

Domnii mei, întâi o mică răfuială cu domnul general Manu.

Domnul general Manu², în ochii mei, ca în ochii multora, avea reputațiunea unui om – și cred că o va avea de aci înainte, afară de ceea ce a făcut astăzi –, unui om de principii, statornic în convincțiunile sale, unui om de stâncă. Eu totdeauna am stimat și am iubit pe oamenii de caracter, fiindcă la vârsta mea nu trebuie să fiu ca alții cari cred că dacă ar muri ei, se duce fericirea țarei. Dar ca unul ce de 50 de ani sunt în viața politică, mă întristez când sunt nevoit să mă întreb unde sunt caracterile? Ce s-au făcut?

Domnilor, unul din oamenii pe cari i-am stimat mai mult, pe care-l stimez și acum, e generalul Manu. Am fost coleg cu domnia sa și în Minister și nu e ministru care să-mi fi lăsat mai multe suveniri plăcute decât generalul Manu. Chiar acum, când s-a făcut ministru, a avut din partea mea felicitări și nici un singur cuvânt de blam n-am dat proiectelor domniei sale.

Ei bine, ca din senin, domnul general Manu mă ia astăzi la răfuială, zicând că eu ași fi îndemnat pe domnul Catargi să demisioneze. Frumoasă recomandațiune din partea domnului general Manu către povățuitorul partidului domniei sale, când [i] crede capabil de a merge, nu după capul lui, ci după capul altuia!

Apoi, din toți oamenii politici singur eu sunt care n-ași putea exercita nici un fel de influență asupra domnului Lascăr Catargi. Treizeci de ani, de la 1857, am fost continuu în luptă cu domnia sa. În cestiunea porturilor france n-am știut nimic, nici sunt iscălit, nici m-a rugat cineva să

iscălesc. Domnul Blaremburg s-a adresat la toți afară de mine. Dar m-am bucurat când am auzit că domnul Lascăr Catargi, sub a cărui președinție s-a înfățișat prima lege care dădea o lovire porturilor france, cu rezerva de a se face îmbunătățirile coprinse în acea lege, docuri, magazine etc., m-am bucurat când l-am văzut pe domnia sa că vine și iscălește reînființarea porturilor france; și deși aveam oarecare rancună în contra deputaților gălățeni, cari m-au rugat să fiu raportor în această cestiune și căroră le-am spus că rolul meu nu poate să fie altul decât să-mi răzbun în contra gălățenilor, cari nu m-au ales; cu toate acestea răzbunarea nu intră în caracterul meu și am făgăduit deputaților gălățeni că voi sprijini propunerea. Am refuzat propunerea domnului Virgiliu Poenaru de a fi raportor, dar încât se atinge de interesele Galaților, voi fi totdeauna cel dintâi a le apăra cu aceeași energie ca în tinerețe. Prin aceasta nu fac decât a apăra o instituțiune pe care am apărat-o și am susținut-o în curs de 40 ani.

Dar onor. general Manu vine și-mi atribuie un fapt, faptul nedemn, că am voit să înșel... Pe cine? Pe domnul Lascar Catargi, că am avut înțelegere cu domnul Lascar Catargi. Ei bine, vă declar că n-am avut nici o înțelegere, că nici nu mi s-a spus când s-a făcut și s-a subscris acea propunere de porturi france... (*Zgomot, nu se aude.*) Și acelor cari se miră cum Kogălniceanu, care a făcut o lovitură de stat, se arată atât de gelos de prestigiul și de păstrarea regimului parlamentar, le răspund că, dacă greșală a fost aceea, dacă eu am comis acea greșală, să se știe însă că nu e lucru lesne să cadă cineva în asemenea greșală, nu pe toată ziua se pot face lovituri de stat. Aceasta o zic la adresa acelor cari au început a da consilii de a se suspenda parlamentarismul la noi pe câțva timp, pentru că numai așa se poate scăpa țara.

Domnilor, când de la banca ministerială se zice că nu este cestiune de port franc, ci de portofoliu, să-mi dați voie să vă spun și eu ceva: În ultima sesiune a Parlamentului colectivist, ca să întrebuițez și eu cuvântul domniei voastre, domnule Carp, care totdeauna a păzit o regulă de mare moderațiune în acel Parlament, care mai de multe ori a fost în tratative cu guvernul domnului I. Brătianu ca să facă parte din Minister, care uneori a venit la împărțeală și a cerut să i se dea atâtea portofolii și atâtea prefecturi, care a fost ales de prefectul colectivist din Vaslui, domnul Carp a zis: Eu nu mai reprezint nici un grup, toți amicii mei m-au părăsit, unii au trecut la guvern, alții în opozițiunea unită încât eu de-abea mă mai reprezint pe mine. Dar ce se întâmplă? Domnul I. Brătianu-și dă demisiunea, cad liberalii. Trebuia neapărat atunci să vie

conservatorii și am spus-o aceasta eu, liberal; greșelile guvernului Brătianu ne-au zdrobit și pentru partidul liberal nu mai e timpul acum, trebuie să ne retragem în pustii, să ne reformăm și pe urmă să căutăm pământul Făgăduinței, al puterei.

Ei bine, a căzut partidul liberal, trebuie să vie partidul conservator. [Î]l vom combate, dar trebuie să vie; trebuie să vie capul partidului conservator, cel recunoscut de toți conservatorii ca leaderul lor, ca reprezentantul lor. Domnul Catargi iar a fost lăsat la o parte și a venit cine? Un om care nu reprezintă nimic în țară legalmente, în mod parlamentar; acela a chemat pe domnul Maiorescu, care nici că-și mai pusese candidatura; căci nu avea unde să o pună, a chemat și pe președintele Curții de casațiune care renunțase la politică și acestora li s-a dat puterea în mână. Ei bine, vă întreb: Aceasta cereați domniile voastre, opozițiunea, din care am făcut și eu parte?

În vremea alegerilor, onor. domn Rosetti spunea în adunări particulare: Eu, domnilor, sunt conservator, am pus prefecți conservatori și voiesc să merg alături cu domniile voastre. Când a venit însă partidul conservator în Parlament și a pus în Senat la președinție candidatura generalului Florescu, iar în Cameră pe aceea a domnului L. Catargi, cine a combătut pe general Florescu? Guvernul. La Cameră, de asemenea, tot guvernul a combătut candidatura domnului Catargi.

Domnul C. Bobeica: Am votat toți pentru domnul Catargi.

Te rog să nu ne întrerupi; căci dumneata ești cestor și trebuie mai mult decât oricare să respecti regulamentul. Vă rog, domnule președinte, să opriți pe porumbelul junimist de a mă întrerupe.

Domnul C. Bobeica: Cer cuvântul în cestiune personală.

Vă voi asculta cu respect și eu nu vă voi întrerupe.

Atât de mult a fost onor. domn Catargi combătut de guvern încât s-a căutat în toate părțile candidaturi, între cari s-a propus și a mea... Și un oarecare domn care mă întrerupe a fost și domnia sa dintre aceia cari au venit să mi-o propună.

Domnul C. Bobeica: Am cerut cuvântul.

Te rog încă o dată să binevoiești a nu mă întrerupe; chiar când ași face o acuzațiune nedreaptă, te rog să fii răbdător cum sunt și eu de multe

ori. S-a mai făcut și altora această propunere și toți au refuzat, după cum am refuzat și eu, care am fost combătut în alegeri d-impună cu fiii mei, așa cum n-am fost niciodată, chiar sub domnul Catargi, cu care de atâta timp eram în luptă.

În adevăr, domnia sa-mi spunea: Te combat în cutare loc, nu însă pretutindeni. De rândul acesta-am fost combătut la Galați de onor. domn prim-ministru, care nu are a face nimic cu Galații. La Huși a fost combătut fiul meu, care a făcut parte cu domniile voastre din opozițiunea unită și care ca secretar a condus și biroul provizoriu al acestei Adunări; căci știți că președintele era un om bătrân și, după chiar mărturisirea domniei sale, fiul meu l-a ajutat mult.

Cu toate acestea, domnul Maiorescu, care nu cunoștea pe nimeni și care nu fusese niciodată la Huși, a fost ales și a doua oară, după ce domnia sa s-a retras de la Huși, ca să vină domnul Gr. Buicliu care iarăși nu cunoștea pe nimeni acolo și care căzuse la colegiul III din Iași în contra domnului Nădejde; aci însă, condus de fratele primului ministru, s-a ales; iar fiul lui Kogălniceanu, în județul lui, unde fiecare-l cunoaște, a fost combătut de toată puterea guvernului, va să zică am fost combătut de guvern și ați văzut că până acum n-am zis nimic. Când însă am văzut că merge tot așa, când am văzut că domnul Lascar Catargi a căzut, i-am zis: Să știi că avem să vedem o nouă colectivitate. Atâta am zis domnului Catargi și când a venit cestiunea porturilor franceze era de la sine să votez alături cu dumnealui. Ei bine, în ce am fost nedemn de micul meu trecut pentru ca să vie domnul general Manu să arunce o pată asupra mea, să mă facă intrigant?

Eu, care în viața mea n-am fost bizantin și când ași ști că în vinele mele este o singură picătură de sânge străin mi l-ași scoate pe tot, eu șarlatan; la vârsta mea! Șarlatan politic... (*Întreruperi.*)

Domnilor, acum că am sfârșit cu cestiunea personală, trec la cestiune. Domnul ministru a zis că domnul Catargi a sfătuit pe regele să-i cheme pe dumnealor la guvern, că domnul Catargi le-a dat decretul de miniștri constituționali, de miniștri cari reprezintă majoritatea țării. Apoi, domnilor, domnul Catargi nu știa că domniei sale i s-a făgăduit o îngroapare de clasa întâia, nu știa că, cu mult înainte de a se alege chiar Camerele, erau spirite nerăbdătoare cari ziceau: Trebuie partidul conservator să fie botezat din nou, trebuie să fie regenerat și cu Catargi în cap nu se poate regenera? Așa se zicea chiar în vagoane și chiar pe la birturi.

Când domniile voastre ziceți că trebuie să vă spălați rufe murdare în secret, cine are mai mult merit? Domniile voastre cari cereți secretul? Sau domnul Catargi care a zis: Între dumneavoastră și între mine, între acei cari au părăsit partidul conservator și între acei cari au rămas credincioși lui este o ceartă și cearta aceea trebuie să se sfârșească înaintea țarei, în fața Parlamentului, ca astfel să învețe și cei tineri moralitatea care trebuie să fie întâia datorie a omului politic, care trebuie să fie sufletul partidului?

Vă place ca noi să stăm aci, cu ochii închiși, așteptând tripotagele ce se fac aiurea? Dacă este vorba de jocuri de cuvinte cu portofolii și porturi france, aceste aluziuni numai nouă nu ni se pot adresa, pentru că știți bine că liberalii nu pot să facă parte din Ministerul domniilor voastre.

Prin urmare, cui s-au adresat acele cuvinte? Fostului caimacam al țarei, acelei persoane mari care, cu autoritatea ce-i dă trecutul său, a luptat pentru porturile france. Iată dar că noi adversarii politici ai domnului Catargi l-am ridicat mai sus decât domniile voastre. N-ați făcut domniile voastre așa când ați aprobat alegerea colegiului al treilea de Ilfov și ați combătut pe Catargi care a fost unul din cei mari campioni ai luptei contra partidului căzut de la putere? Unde mai este consecința? Pentru ce dar vă mai puneți acum pe tărâmul lealității și sincerității și ziceți că cestiunea porturilor france este numai o cestiune locală? Apoi dacă a fost o cestiune locală, pentru ce s-a adus în discuțiune cestiunea ministerială? Și cum vine domnul general Manu și zice Camerei că Kogălniceanu a întârâtat pe Catargi? Ei bine, domnilor, dacă este așa, vă declar că mă siliți a ieși din rezerva în care am fost până acum și de aci înainte le voi spune toate sus și tare și piperate. Domnul Catargi-și va face datoria, dar domniile voastre nu vă îmbrăcați cu haina lealității; căci sunt în Cameră deputați ca și domniile voastre cari au eșit nu pe temeiul mai mult sau mai puțin al unui program, ci pe temeiul programului prefectului. Și sunt alții cari au fost combătuți, unii mai mult, alții mai puțin; eu mai mult și tot au fost aleși. De aceea oricând veți veni și vă veți îmbrăca cu haina nevinovăției, cu mantaua neprihănirii și cu bizantinismul, voi veni și eu la rândul meu și voi zice: Masca jos!³

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 27, p. 505, col. 2 – p. 507, col. 1

NOTE

¹ Discuția fusese provocată de demisia lui Lascar Catargiu de la președinția Camerei. Vezi și p. 308.

² Gl. G. Manu, ministrul de Război, spusese că L. Catargiu a legat problema porturilor france de climatul politic și „domnia sa a fost împins la aceasta de domnul Kogălniceanu, care avea interes a se pune discuțiunea pe acest tărâm”.

³ L. Catargiu insistase să demisioneze chiar după ce Adunarea i-a respins cererea cu 91 de voturi împotriva și 50 pentru. În aceeași ședință și-a prezentat demisia și N. Blaremburg, vicepreședintele Camerei, raportor al proiectului privitor la porturile france. În ședința din 16 ianuarie 1889 s-a procedat la alegerea președintelui Camerei și L. Catargiu a întrunit 99 din voturi iar N. Filipescu și I. Stănescu câte unul. Vicepreședinte a fost ales Pake Protopopescu.

*Asupra felului cum se aplică legea poliției rurale.
Pe marginea unei interpelări a lui D.A. Sturdza**

Domnilor deputați, [î]mi pare rău că domnul ministru, care este și mare proprietar, se pune în dosul unei legi care nu se aplică deloc.¹

Ce zice legea poliției rurale, care a fost foarte mult combătută? Că sătenii sunt datori, când izbucnește un foc sau se întâmplă vreo tâlhărie în sat, să sară cu toții în ajutor spre a stinge focul sau a pune mâna pe făcătorii de rele; și când s-ar constata că a fost rea voință din partea lor, că s-au refuzat a da ajutorul necesar, atunci numai comuna devine răspunzătoare de pagubele ce s-ar cauza prin îndărătnicia lor. Dar când locul sinistrului se află la o depărtare de patru, cinci sau și mai multe kilometri, atunci ar fi o cruzime a se obliga pe locuitori să meargă la stingerea focului...

O voce. Astfel este scris în lege. (*Zgomot.*)

Este scris în lege că la 20 de kilometri depărtare de comună să sară în ajutor țăranii pentru stingerea focului! (*Întreruperi, zgomot.*)

Nu poate nimeni să ia un cetățean, fie țăran, fie boier, fie proprietar și să-l facă păzitor, slugă la o trebuință cu totul particulară. Țăranii chiar la aria lor comună trimit un om al lor ca să păzească. De asemenea și arendașul și proprietarul, dacă este om cu minte, pune un om al lui, plătit de el, ca să păzească. Iată cum se face și cum trebuie să se facă.

* Ședința din 14 ianuarie 1889.

Domnilor, [î]mi pare rău că domnul Sturdza, după ce a apărat cestiunea cu atâta talent, la urmă vine și în loc să ceară stârpirea unui rău, domnia sa laudă pe prefect și pe subprefect. (*Zgomot, nu se aude.*)

Așadar, eu rog pe domnul ministru să binevoiască a citi legea bine și a face să înceteze asemenea abuzuri. (*Întreruperi, zgomot.*) Dacă nu voiți să mă ascultați, atunci nu mai vorbesc...

Voci: Vorbiți! Vorbiți!

Domnul ministru a zis că ordinea trebuie păzită; și când i se denunță un fapt atât de grav, domnia sa se pune în dosul unei legi care aci nu este la locul ei. Dar așa se administrează o țară? Astfel se face ordinea? Întrebați pe domnul Catargi, care este om de ordine și domnia sa vă va spune că ordinea nu se face decât prin dreptate și imparțialitate.

Ei, domnilor, noi cu toții știm că dacă sunt prefecți și subprefecți cari nu-și fac datoria, cari nu administrează cum se cade, ci fac trebile particularilor și cu toate acestea sunt tolerați cauza este că ei au fost bravi cu ocaziunea alegerilor. (*Întreruperi, zgomot.*)

Negreșit, guvernul scrie la circulări, cum am văzut mai deunăzi o circulară a domnului Lahovari, dar din toate acele circulări țara nu trage nici un folos.

De aceea rog pe domnul ministru să binevoiască a da imediat ordine spre a se pune capăt abuzului ce se face ca sătenii să păzească ariele, curțile, pătulele și grajdurile particularilor. Nu scăpați din vedere, domnilor, că la noi în țară sunt multe sate, cu un număr restrâns de locuitori, situate pe moșii mari, unde se face de mai mulți înși o cultură întinsă; ei bine, dacă tutulor acestora li s-ar da oameni pentru paza recoltelor lor, și nu știu cum li s-ar refuza, pe cât timp se dă altora, apoi atunci săteanul nu ar mai putea să se odihnească la casa lui decât o zi sau două pe săptămână.

Domnul Sturdza a zis că deputatul trebuie să fie ascultat. Da, așa este; deputatul să aibă dreptul de a arăta toate ilegalitățile ce se comit – și sunt foarte multe – să ceară îndreptarea răului fără însă a se amesteca în numiri de funcționari. Este o tiranie ca deputatul să se amestece în numirile funcționarilor.

Mi s-a întâmplat, pe când eram ministru, să vie la mine deputați și senatori cu cereri pentru scoaterea din funcțiune a cutăruia și cutăruia prefect ori subprefect și când [î]i întrebam pe cine să numesc în locul celor ce

vor fi scoși, atunci care mai de care se întrecea a-mi zice: Pe al meu, pe al meu! Vă întreb, în ce pozițiune mă aflu eu atunci?

Protestez dar în contra modului acestuia, ca deputatul să aibă dreptul a interveni în administrațiune și având acest drept să dea ordine de a se lua locuitorii dintr-o comună, fără nici un fel de plată, spre a fi trimiși să păzească pe cutare și cutare proprietar ori arendaș. Și prefectul, care dă ascultare unor asemenea ordine, înțelegeți domniile voastre bine că nu merită laude.

Domnii mei, multe și felurite sunt abuzurile de prin sate și este mare curagiu din partea fiecăruia dintre noi de a veni să le arate. (*Întreruperi.*)

Dacă este să se oprească dezordinea, rog pe domnul ministru, care este inteligent, care are toată bunăvoința, care este mai presus de orice bănuială că permite abuzurile, să binevoiască a se ocupa serios de această cestiune; să nu favorizeze pe prefectul care nu răspunde la nici una din datoriile lui și să nu-l menție în post decât numai pentru că el în alegeri joacă un rol preponderent.

De o bucată de vreme stă vacantă prefectura de Roman și stă vacantă până se va găsi un prefect *à poigne** care să puie o stavilă creșterii socialiștilor.

Apoi, domnilor, dacă domniile voastre voiți să împedicați lățirea socialismului, dați țarei administrațiune bună; căci urechia țaranului numai atunci se apleacă la făgăduințe vitoare, când n-are bună administrațiune.

Domnul Sturdza a fost bun, n-a spus numele arendașului...

O voce. A spus că e domnul Mihalache Ivanciu.

Apoi eu cunosc pe domnul Ivanciu: domnia sa este un arendaș bogat, care ar putea foarte bine, dacă are trebuință de paznici, să angajeze oameni cu plată; dar se vede că este un om *à poigne*.

Domnilor, cu promisiuni și cu împărțiri de decorațiuni pe la unul și pe la altul – decorațiuni cari am văzut că s-au și dat unora în Iași – nu se îndestulează nevoile țăranilor și nici se depărtează ei de sfaturile socialiștilor.

Domnul ministru al Justiției, G. Vernescu: Domnilor, noi nu avem nici un interes să favorizăm pe unii în contra altora...

De când aceasta?² (*Zgomot.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 27, p. 513, col. 2 – p. 514, col. 1

* Energic (fr.)

NOTE

¹ Se pornise de la o interpelare a lui D.A. Sturdza, care întrebase dacă în adevăr ministrul de Interne ordonase țăranilor să facă de pază în vreme de iarnă la ariile proprietarilor și arendașilor. El produsese un ordin al unui subprefect de Tutova, din 25 noiembrie 1888, ca țăranii să vegheze la cele trei arii ale unui proprietar până la terminarea treieratului. Observăm însă că data ordinului e cel puțin ciudată, căci paza la acea dată nu-și mai avea rostul! Alexandru Știrbei, ministrul de Interne, invocase legea poliției rurale în conformitate cu care fusese emis ordinul.

² G. Vernescu, ministrul Justiției, explicase că legea pomenită era traducerea celei franceze. La art. 60 ea prevedea asemenea pază dar numai în raza satului. Cazul semnalat de D.A. Sturdza era prin urmare un abuz ce trebuia curmat.

*Cere votarea cu prioritate a unor legi favorabile țăranilor; în primul rând cea pentru vânzarea bunurilor statului**

Domnilor deputați, s-a zis că alegerile din urmă s-au făcut pe temeiul unui program mai mult sau mai puțin liberal, și astfel fiind, nimeni mai mult decât liberalii nu pot să se intereseze de legile cari sunt menite a îmbunătăți soarta țăranilor. Eu, fără a mă uita cine este pe banca ministerială, declar că voi susține și voi face toate eforturile ca acele proiecte să fie niște legi adevărat protectoare pentru țărani. Cu bucurie am văzut că ne-am întrunit în secțiuni ca să ne ocupăm de acele legi și, cel puțin în secțiunea mea, am văzut că a început să se studieze cu multă seriozitate.

Aruncându-mi însă ochii asupra ordinei zilei a ședinței de astăzi am văzut o mulțime de interpelări; dacă acele interpelări ar fi făcute numai din partea opozițiunii, înțeleg ca noi opozițiunea să ținem la ele, dar am văzut o mulțime de interpelări cari provin din partea guvernamentalilor, lucru care cam rar se face în Parlamente.

Ei bine, eu opozițiune vin și zic că sunt momente când interese mari, generale, trebuie să primeze asupra abuzurilor comise în cutare sau cutare localitate și astfel [î]mi permit să fac o propunere ca să lăsăm interpelările până se va vota în secțiuni legea pentru vânzarea bunurilor statului. (*Aplauze.*)

Fac această propunere adresându-mă mai cu deosebire la amicii mei liberali; la conservatori n-am dreptul să le zic nimic, dar cred că și conser-

* Ședințele din 18, 21 și 23 ianuarie 1889.

vatorii au sentimentul acesta și vor da concursul lor pentru a trece aceste două legi în secțiuni. (*Aplauze.*)

Propun dar amânarea interpelărilor până se va termina în secțiuni discuțiunea asupra acestei legi.

În ședința din 21 ianuarie.

Domnule ministru¹, noi opozițiunea din Cameră nu ne ocupăm decât numai de lucrările cele mari, adică de proiectele de legi cari sunt de mare importanță. Știm că în secțiuni avem peste 20 de proiecte de legi, dar noi opozițiunea ținem, între toate acele proiecte, mai cu seamă la două, la proiectul de lege al tocmelilor agricole și la acela pentru vânzarea pământului la săteni.

Am văzut făcându-se o mulțime de interpelări și niciodată nu mi-a trecut prin gând să zic că sunt deputați puși de guvern ca să facă asemenea interpelări. Am zis numai că în numărul cel mare de interpelări ce s-au anunțat, cele mai multe sunt pentru interes local și făcute de deputații din majoritate. Atât am zis; nu am zis deloc că deputații din majoritate nu au făcut interpelări, în independența lor, așa cum [i] povățuiește cugetul.

Dar fiindcă sunt legi înfățișate de guvern și cari le aprobăm și noi, am socotit că trebuie să lăsăm interpelările pe două, trei zile până vom examina vreo lege de acelea în secțiuni și pe timpul când se va studia de comitetul de delegați, noi să putem reentra în ședința publică.

Iată ce se întâmplă acum: Că mai toate secțiunile și-au numit delegați și cele cari n-au numit cred că-i vor numi astăzi. Eu, ca președinte al secțiunei I, deși am ajuns la numărul 50 al proiectelor de legi, văd că astăzi, mâne sau cel mult poimâne, vom termina lucrarea și de aceea am anunțat o interpelare pentru viitor, după ce se vor vota acele legi.

Așadar, nu a fost cătuși de puțin în intențiunea mea să contest sau să infirm dreptul de interpelare, dar am susținut ca măcar una din acele legi să vină în discuțiunea Camerei și pe când comitetul delegaților [i]și va face lucrarea, atunci să începem acele interpelări. Iată ce am susținut și dovadă că ceea ce am susținut este bine, este că majoritatea a aderat la această propunere a mea.

De aceea, rog pe domnul Sturdza să binevoiască a nu atribui minorității intențiuni pe cari nu le-a avut.

În ședința din 23 ianuarie.

Domnilor, când eu am făcut acea propunere², am avut în vedere proiectul de lege privitor la vânzarea moșiilor statului în loturi la țărani. Camera a binevoit a încuviința ca să ne ocupăm mai întâi de orice altă lucrare cu cercetarea în secțiuni a acelui proiect de lege și vă mărturisesc că secțiunea I prezidată de mine nu este cea mai leneșă, dar are dreptul să zică că a studiat foarte cu de-amănuntul acest proiect și cred că astăzi-și va termina lucrarea. De aceea, vă rog să permiteți acelei secțiuni să lucreze pentru a putea să-și dea și ea delegatul, care, împreună cu cei alți colegi din cele alte secțiuni să ia din nou legea în examinare ca să avem cât mai curând raportul; rămânând ca, până ce se va discuta acest proiect în comitetul delegaților, noi să rezolvim în ședința publică interpelările pe cari le avem la ordinea zilei și apoi să pășim la examinarea și a legii tocmelilor agricole.

Acum dar, pentru astăzi, vă rugăm să ne puneți în pozițiune a putea da și noi comitetului pe delegatul nostru în această lucrare, care se așteaptă atât de comitet, cât și de Cameră și de țara întreagă.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 28, p. 328, col. 3; p. 541, col. 2 – 3; p. 545, col. 2.

NOTE

¹ Th. Rosetti, primul ministru, explicase că membrii Cabinetului nu au darul ubi-cuității și apelase la membrii opoziției să-și formuleze în așa fel interpelările încât un ministru să nu fie interelat în același timp și în Cameră și în Senat. El spusese: „Dacă ne-am asociat deunăzi, cel puțin prin tăcere, la cuvintele domnului Kogălniceanu, care a făcut apel la Cameră să nu piardă timpul cu interpelări inutile sau de un minim interes, aceasta am făcut-o pentru că suntem convinși că este interesul tuturor ca să nu ne ocupăm numai cu cestiuni de detaliu, ci mai cu seamă cu cestiuni importante a căror soluțiune țara o așteaptă cu nerăbdare“.

² Propunerea de a amâna interpelările până după discutarea unor proiecte de lege.

*Arată cum trebuie adresate condoleanțe casei de Habsburg
cu ocazia morții principelui moștenitor Rudolf**

Domnilor, nici un om politic, nici un om care se interesează de evenimentele zilei, nu poate decât să ia o parte foarte mare la durerea¹

* Ședința din 19 ianuarie 1889.

care astăzi lovește pe mărinimosul, generosul și înțeleptul împărat și rege Franz Iosef I.

Prin urmare, propunerea făcută de onorabilul vicepreședinte Pogor cred că va găsi în mijlocul nostru o aprobare unanimă.

Voci: Da, da.

Însă nu putem noi, chiar după exemplele celor alte țări, să trimitem condoleanțele noastre către Corpurile legiuitoare din Austro-Ungaria. Noi nu putem face alt decât să arătăm părerea noastră de rău, mare și întreagă și guvernul luând act de expresiunea durerii noastre, guvernul, și îndeosebi domnul ministru al Afacerilor Străine, să comunice guvernului central, să comunice Excelenței sale ministrului Trebilor din Afară din Viena, simpatia și durerea ce astăzi Camera României resimte pentru marea și dureroasa pagubă cercată de glorioasa casă de Habsburg și de toate popoarele imperiului Austriei. Dar noi nu avem nimic nici cu Camera din Viena, nici cu Camera din Pesta. (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 28, p. 538, col. 1.

NOTE

¹ E vorba de moartea, la 30 ianuarie 1889, a arhiducelui Rudolf, moștenitorul tronului. În jurul dramei de la Mayerling s-a scris enorm și în parte misterul continuă să plâneze asupra dispariției arhiducelui și a prietenei sale, Maria Vecsera.

*Interpelează guvernul în legătură cu Dobrogea:
„Ce are Ministerul de gând să facă cu acea provincie?“*

Domnilor, este o provincie care este singurul lucru ce am căpătat după rezebelul ruso-turc; această provincie este Dobrogea¹, dar și guvernul și Parlamentul pare că au uitat că acea provincie face parte din țara noastră. De mai multe ori, de la formarea acestui Minister, la martie, am avut onoare să întreb pe domnii miniștri și în particular și în ședință pu-

* Ședința din 21 ianuarie 1889.

blică, ce au de gând să facă cu acea provincie, care cade cu totul sub greutatea abuzurilor, care nu este administrată decât din punctul de vedere fiscal. Atât domnul prim-ministru cât și domnul ministru al Lucrărilor Publice, care mai cu seamă va fi binefăcătorul acestei provincii în cestiunea comunicațiunilor, ne-a dat promisiuni bune. Mai am vorbit și cu domnul ministru al Domeniilor, care acolo este marele senior, căci este cel dintâi proprietar și care, cu sistemul administrațiunei de acolo, a ajuns să fie singurul proprietar.

După zece luni de așteptare, permiteți-mi și mie, ca unul din cei mari proprietari de acolo, să fac Ministerului următoarea interpelare:

Ce are Ministerul de gând să facă cu acea provincie?

Cunoaște Ministerul abuzurile cari sunt în administrațiunea acelei provincii? Și declar că nu fac o cestiune de opozițiune, ci numai chem luarea aminte a guvernului asupra stărei Dobrogei.

Cunoaște Ministerul jaful organizat de notari și de perceptori? Cunoaște că proprietatea funciară este cu totul depreciată? Căci atunci când noi am luat Dobrogea, care era abea eșită după rezel și prin urmare era ruinată cu totul acea provincie și dreptul de proprietate încă neregulat în mod cert și cu toate astea se plătea până la zece lire otomane hectarul și astăzi se cumpără cu un napoleon și mai jos proprietate absolută!

Eu cred că atențiunea domnului ministru de Interne în ultimii timpi a fost chemată chiar prin raporturile oficiale ale prefecților și administratorilor și de aceea-l rog și pe unul și pe altul să binevoiască a hotărî o zi când avem să discutăm această cestiune care interesează țara.

O fac aceasta cu atât mai mult că astăzi am aflat că au venit și două deputațiuni din Dobrogea cu plângeri și cu cereri; prin urmare domnul ministru ascultându-i și pe dânșii va fi în stare să ne răspundă, având în vedere pe lângă aceste plângeri și raporturile prefecților și administratorilor și atunci va putea să mă lămurească și pe mine când [î]i voi arăta cum se petrec lucrurile acolo.

De patru ani s-au făcut oarecari cereri din partea populațiunei otomane care nu a dorit și nu dorește nimic mai bine decât să fie cu totul devotată României și să rămâie aci și crezând că nimeni nu se ocupă de aceste cereri ale lor au început să emigreze.

Rog pe domnul prim-ministru a mă asculta căci eu foarte rareori-i fac interpelațiuni și de astădată am declarat de la început că nu voiesc să fac greutăți guvernului, dar voiesc să fiu ascultat când viu să împrătez

în memoria și a guvernului și a Camerei cestiunea Dobrogei și voi să știu părerea dumnealor.

Domnilor, sunt zece ani de când noi am luat Dobrogea și legea ei organică zice că după zece ani are să se facă o lege pentru asimilarea acelei provincii cu patria-mumă; sunt zece ani de când s-au votat milioane pentru a se stabili o comunicațiune cu patria-mumă și până astăzi nu s-a cumpărat nici o șaică pentru transportul unui om și cu atât mai puțin a unei vite, încât oamenii cari trec Dunărea în Dobrogea trebuie să-și facă testamentele și proprietarii cari trec vitele trebuie să se expună la mari pierderi din cauza lipsei de batele.

Vă rog să binevoiți a hotărî o zi când să discutăm această cestiune. Vă acord o săptămână, două sau trei pentru ca să studiați bine toate cestiunile pe cari eu numai le-am atins și să putem pe urmă să discutăm în cunoștință de cauză.

Domnul președinte al Consiliului, Th. Rosetti: Sunt gata a lua înțelegere cu onor. domn Kogălniceanu pentru ziua în care domnia sa voiește să dezvolte interpelarea aceasta...

Sunt la dispozițiunea domniei voastre oricând.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 28, p. 540, col. 2 – 3.

NOTE

¹ Pentru intervențiile lui K. în Parlament privitoare la un larg evantai de probleme despre organizarea Dobrogei vezi *Opere*, V, *Oratorie*, III, partea I-a, p. 58, 204; partea a II-a, p. 94, 162, 322, 327; partea a III-a, p. 125, 152, 391, 401.

² Vezi *infra*, p. 387.

*Discurs pe marginea propunerii de dare în judecată a guvernului I.C. Brătianu**

Domnilor deputați, reclam înainte de toate indulgența domniilor voastre, fiindcă sunt bolnav; abea alaltăieri am părăsit patul ca să vin să-mi îndeplinesc o înaltă datorie, poate în ajunul morții mele. În săptă-

* Ședința din 2 februarie 1889.

mâna aceasta, din acea veche generațiunea cu care am fost contemporan am pierdut doi zdraveni luptători, pe Nicu Catargi și pe Panait Balș¹ și aceste morți mi-arată și mie ce-mi rezervă un apropiat viitor.

Înainte de a închide ochii însă, sunt dator de a spune ultimul meu cuvânt, cu atât mai mult că relele pe cari le prevăd n-am să le văd eu și de aceea mă cred și mai mult dator să vi le spun. La vârsta mea, suindu-mă la această tribună, trebuie înainte de toate să-mi îndeplinesc o datorie, adică să declar că n-am nici o pasiune, dar nici una, în față cu atâtea pasiuni cari văd că de trei zile se desfășoară în această Cameră; pasiuni drepte, pasiuni legitime, în privința fiecăruia care le exprimă, dar nedrepte pentru țară prin consecințele cari ar putea să aibă votul domniilor voastre. Nu înțeleg a învinui pe nimeni, a condamna pe nimeni, dar voiesc înainte de toate să fiu corect către mine și mai ales către fiecare din domniile voastre.

De ce se atinge aci, domnilor? Se atinge de a se da în judecată un Minister care a guvernat țara 12 ani; și se face procesul celor 12 ani, după cum s-a zis, nu de unul sau de doi, ci de mai mulți.

Înainte de acești 12 ani s-a mai făcut un alt proces, s-a făcut procesul Ministerului Catargi, care a ținut 6 ani. Astfel că, de la 1866 până acum, de la regimul nou avem 22 de ani și din acești 22 de ani, 18 ani a fost guvernată această țară numai de miniștri trași la bara justiției.

Darea în judecată a Ministerului Catargi, cu unanimitatea Camerei de atunci, îndreptat-a ea în ceva lucrurile? Servit-a ea de un exemplu? Da, un singur și instructiv exemplu, cum că pasiune a fost atunci, după cum pasiune este astăzi. Vine timpul care dovedește aceasta; nu eu. Domnul Catargi, dat în judecată, a fost ales președinte al actualei Camere; domnul Catargi în mare parte e astăzi arbitru situațiunei și patru din miniștrii dați atunci în judecată sunt astăzi acolo pe banca ministerială, cari vin să apere pe cei cari sunt dați acum în judecată²; e domnul Rosetti, care a cerut singur să fie dat în judecată împreună cu acel Minister, e domnul Alexandru Lahovari, e domnul Carp și domnul Maiorescu. Ce dovedește aceasta? Dovedește oare cum că lipsa de pasiune a fost aceea care a prezidat la darea în judecată a domnului Catargi?

Tot asemenea viu și eu astăzi și întreb: Oare lipsa de pasiune are să prezideze și la această dare în judecată? Onor. domn Enacovici cum a vorbit? Cum a înăsprit limbagiul său *viere*, cum zice francezul, debutul său, desfășurându-vă atrocitățile de la Botoșani?³

Cum să cred eu în nepărtinirea domniei sale când pasiunea-i întemeiată pe suveniruri din localitate îi insuflă, nu numai vorbirea, dar până

și accentul? Da, a fost o infamie acolo, au fost atrocități, au fost închiși oameni pe nedrept, a trebuit să vie oameni străini ca să-i scape; dar oare și domnul Enacovici dezbrăcatu-s-a acum de toată pasiunea din acele lupte și venit-a domnia sa în haina neprihănită a justiției imparțiale să judece motivele punerii în acuzare a acelui Minister? Căci și acuzarea este o jumătate de judecată.

Eu, domnilor, am dreptul să vorbesc acum cu nepărtinire; căci nici la darea în judecată a Ministerului Catargi⁴ n-am fost pasionat, ba încă pot zice că l-am apărat și am să vă spun mai la urmă în ce mod.

De astădată însă, permiteți-mi să apăr un Minister din care am făcut parte și eu, cu toate că sunt citat ca martor în contra acelui Minister, eu tot mi-aduc aminte că am fost împreună cu dânsul câțva timp și că morali-cește sunt răspunzător și eu de greșelile ce s-au făcut în cestiunea Basara-biei și Dunărei.

[Î]mi pare bine că onor. domn ministru de Justiție⁵ e prezent, căci am fost coleg cu domnia sa în întâiul Minister, după darea în judecată a Ministerului Catargi.

În acel timp eu eram bolnav, adică pe jumătate bolnav, dar eram cu totul cu sânge rece în privința acelei dări în judecată. În Cameră n-am luat parte la nimic, însă s-a hotărât după ce s-a dat în judecată, ca să se țină un consiliu de miniștri la mine acasă, pentru a se discuta cine are să urmă-rească, cine are să facă instrucțiunea acestei dări în judecată. Asupra acestui punct Ministerul era împărțit în două. Răposatul Manolache C. Epureanu, Mihail Ferichide, pe atunci ministru de Justiție, mi se pare, și eu eram de opinie cum că rolul Camerei era sfârșit și că instrucțiunea trebuia să se facă de Curtea de casație; ceilalți colegi erau de o altă opinie și cel mai energic în această privință era răposatul Rosetti.

El cerea ca acei cari acuzaseră tot ei să facă și instrucțiunea.

Pe ideea aceasta consiliul s-a împărțit în două și cât p-aci era să se întâmple o mică luptă eroică între miniștri. Din această cauză Manolache C. Epureanu, fără să mai întrebe pe nimeni, Mihail Ferichide și eu ne-am dat demisiunea, în urma căreia s-a format un nou Minister.

Eu dacă n-am luat parte și nici nu sunt răspunzător întru nimic de orgiile ce a făcut comisiunea de instrucțiune, de călcarea secretelor și a domiciliului, de luarea prefectilor și chiar a domnului Catargi cu gen-darmi, prin urmare sunt cu totul nepărtinitor în această discuțiune.

Cum voiți dar ca eu, astăzi, să urmez altfel în privința unui om pe care l-am primit de bună voie să fie șeful partidului liberal; căci cum știți

foarte bine, până la unire erau două partide liberale; unul în Moldova și altul în Țara Românească și între liberalii din Moldova nu eu eram cel din urmă. Am recunoscut însă pe Brătianu ca șef al partidului liberal, pentru că partidul liberal din Țara Românească era mai bine organizat și era foarte puternic în capitală și este știut că cine are capitala, are și un mare capital moral. Să vă spun acum griefurile* mele? Să mă pun și eu alături cu cei cari înșiră greșelile guvernului trecut? Nu puteți pretinde aceasta de la mine. Da, Brătianu a comis greșeli mari; și cea dintâi este că a socotit că are o misiune providențială, că poate singur să conducă țara aceasta la destinele ei; s-a despărțit de companionii tinereții lui, cu cari a luptat 40 de ani și s-a încongiurat, din nenorocire, cum s-au încongiurat mai toți miniștrii, să mă ierte domnul Cațargi a o spune și de domnia sa, deși nu în grad așa de mare, dar a fost și domnia sa rău încongiurat. Asemenea și Crețulescu și eu; aceia aduc peirea miniștrilor și fac nenorocirea țării. Domnul Brătianu a avut slăbiciunea aceasta, și-a luat aliați cari l-au împins pe căi rele și eu i-am făcut proces două zile întregi pentru reaua aplicare de la Mazar-Pașa; i-am făcut proces în privința cestiunei Dunărei și în multe alte privințe. Așadar, eu am dreptul să zic acum că nu m-am dat la o parte și am spus adevărul, dar în fine, așa a socotit, așa a făcut, era președinte al Consiliului și a mers înainte pe calea ce apucase. Greșala cea mare a fost că a crezut prea mult în steaua lui și nu a ținut seama de nimic. Ei! Și pentru că a avut acest defect, pentru că a avut oameni răi pe lângă dânsul, trebuie să punem toate relele numai în spinarea lui?

Domnul Panu zicea că de trei zile se urmează discuțiunea asupra acestei cestiuni, însă discuțiunea d-abea astăzi a început; căci două zile nu a fost decât citirea propunerii domnului Blaremburg și tuturilor dovezilor și a mai vorbit domnul Maiorescu și alții. Astăzi însă a vorbit domnul Take Ionescu și domnul Chrisenghi. Domnul Chrisenghi, să mă ierte, are mult talent, deși tânăr, dar nu are înaintea Camerei destulă putere morală și nu a conchis la nimic. Domnul Ionescu însă a spus multe lucruri drepte, bune; domnia sa este mare orator, are mare elocință, mai ales când apără un așa subiect și în urmă domnul Panu a luat cuvântul; dar să mă ierte domnul Panu a-i spune că astăzi l-am găsit mai slab decât oricând.

Domnilor, s-a zis că cestiunea dărei în judecată a unui Minister este o cestiune care trebuie să fie tratată *terre à terre*. Dar asemenea cestiuni se tratează oare *terre à terre*? Se drămăluiesc cu litra, cu ocaua

* Din fr. *grief*, motiv de plângere, păs.

sau cu dramul? Apoi chiar legea spune altfel. Mai nainte de toate este cestiunea politică și această cestiune este de a se ști dacă este bine sau rău, dacă este folositor sau nu ca să votăm darea în judecată. Aceasta este o cestiune politică.

Iată, domnilor, ce zice legea:

„Președintele Camerei sau al Senatului pune propunerea la ordinea zilei, peste cinci zile de la prezintarea ei. În caz de flagrant delict, o pune imediat în dezbatere. Afară de acest caz, discuțiunea se mărginește asupra cestiunii dacă Corpul legiuitor trece la ordinea zilei sau trimite propunerea în studiul unei comisiuni de informațiuni prealabile.“

Va să zică mai înainte de toate este întrebarea dacă primim sau nu primim propunerea.

Acum întreb: Bine este să dăm în judecată? Ni se propune să dăm în judecată pe Brătianu cu cele două din urmă formațiuni ministeriale, adică cel puțin 13 inși.

Va să zică să dăm în judecată 13 inși și cu alți 10 cari s-au mai dat, fac 23.

Apoi domnul Panu a zis cum că orizontul ministerial se formează din vreo 23 de persoane cari fac ștabul* din cari se compun Cabinetele. Mai pe urmă mi-a făcut onoarea să-mi spună că nu a zis așa, dar eu m-am dus la stenografi și am văzut că tocmai așa zicea, adică să dăm aceste vechituri afară și să venim cu elemente noi...

Domnul G. Panu: Nu este exact; să căutăm notele stenografice.

[Î]mi pare bine de ceea ce ziceți, vă sunt recunoscător.

Domnul G. Panu: Am zis că din cei 30, să se dea în judecată pe cei cari vor fi culpabili.

Să vedem ce este și aceasta.

Domnilor, de vreo 20 de ani nu a rămas la noi nici un om politic care să nu fie dat în judecată. A fost dat în judecată repausatul Manolache Costache Epureanu, a fost dat Crețulescu, Costaforu, Boerescu, Panait Donici și alții. În Moldova M.C. Epureanu nu a scăpat decât apărat de mine⁶ și apărat pentru crima că zisese cum că Convențiunea de la Paris este legea legilor și că are trebuință de dezvoltări pentru a supune pe toți

* Stat major, din germ. *Stab*.

locuitorii la plata de dări și la contribuțiunea de sânge. Și atunci a fost în pericol, așa că numai cu două voturi a scăpat.

După aceea a mai venit darea în judecată a domnului Lascar Catargi cu toți membrii partidului conservator.

Acum a venit rândul lui Ion Brătianu. Onor. domn G. Panu zice: Noi nu desființăm partidul liberal; căci mai sunt încă doi acolo și suntem acolo când nu suntem la putere și caută cu ochii puterea. Dar vai de capul nostru când vom veni la putere! (*Ilaritate.*) Căci drumul este tras.

Acum nu voi zice multe, dar voi zice numai atâta: Aide să luăm nu istoria citată de domnul Take Ionescu, nici aceea citată de domnul Panu, dar istoria contemporană imparțială și să facem o statistică de câți miniștri s-au dat în judecată de la Convențiunea din Paris, de la 1858, de la alegerea lui Cuza Vodă și vom vedea că numărul lor se suie de la 30 până la 40.

Aidem acum să căutăm în toată Europa, nu în Chili, nici în Peru și să vedem dacă numărul care în toată Europa s-a dat în judecată, nu că nu egalează, dar ajunge măcar la o zecime din numărul miniștrilor cari au fost dați în judecată la noi.

Apoi, onorabili domni, atâți miniștri dați în judecată ce va să zică aceasta? Va să zică că în această țară oamenii cei mai însemnați sunt niște hoți, niște mizerabili și țara aceasta a făcut atâtea acte mari cu niște oameni cari trebuie să-și sfârșească cariera lor, cum zicea domnul Vernescu, la Văcărești.

Ascultați, domnilor, ce zice programa ministerială, apelul Ministerului la alegători:

„Generației care ne-a precedat și din care avem încă în mijlocul nostru câțiva reprezentanți de frunte, i-a fost dat să-și îndeplinească marele ei program național. Puternica aspirare a românilor spre cultura occidentală a fost satisfăcută în formele ei generale. Pe felurite căi și după diferite idei de partid, a căror diferență era adeseori mai mult aparentă decât reală, premergătorii noștri au fundat monarhia constituțională a României sub dinastia victoriosului Rege Carol I.

Opera trecutului este terminată.“

Va să zică au fost în acele generațiuni oameni cari au făcut fapte mari, n-au fost evenimentele, n-au fost cutremurile de pământ, n-au fost furtunile cari au făcut acele mari fapte, au fost oameni devotați țarei. Negreșit că națiunea întregă a lucrat, dar au fost înainte mergători, au fost inițiatori, au fost creatori. Ei bine, domnilor, toți aceia fără deose-

bire, afară de acei cari au apucat să moară mai curând, toți aceia au fost dați în judecată și eu am convingerea că dacă Barbu Catargi ar fi trăit, ar fi fost și el dat în judecată; dacă Panu ar fi trăit, ar fi fost dat și el în judecată; dacă Vasile Sturdza ar fi trăit și el ar fi fost dat în judecată și poate că dacă mai trăia astăzi acest om pe care toți l-am venerat, toți l-am iubit, ar fi oprit pe fiul său⁷, tânărul deputat intrat în Cameră să facă astăzi această dare în judecată.

Ei bine, domnilor, ce credeți domniile voastre că dacă oamenii aceștia cari au început de jos și au înaintat prin luptele politice și prin serviciile aduse țării, dacă toți aceștia sunt răi și n-au pentru ei ca recompensă decât mergerea la Văcărești, cine credeți că are să mai scape de aci înainte de a merge la Văcărești? Dar acei cari n-au făcut nimic în viața lor, acei amanți pasionați ai adevărului și ai virtuții, acei severi și neîndurați cenzori a tot ce se face în țara aceasta, ia să vină acei onorabili domni la putere, ia să vină la luptă și să vadă câte furtune vor avea să înfrunte, câte interese opuse vor avea să împace și pe câte nu vor putea satisface; să vadă nu numai partea oficială, dar și partea cea altă a culiselor ministeriale, să audă pe acei cari vin pe toată ziua și zic miniștrilor că nu țin seamă de cutare și de cutare mari interese pe cari le exasperează și pe de altă parte vin și le zic la ureche că totul are să meargă bine dacă va pune pe vărul său, sau pe fratele său, etc., în cutare funcțiune sau-i va da pe mână cutare județ.

Am fost ministru, domnilor, și știu toate, am văzut tot, am trecut prin multe, am fost dat afară din Constituantă, am trecut prin foc și prin apă, am fost aproape să fiu dat în judecată.

Ei bine, dați-mi voie să vă spun că toată această experiență a trebuit să înrăurească asupra mea. Eu, întocmai ca și Manolache Costache, în guvernul domnului I. Brătianu, eram niște copii orfani și ne păzeam să nu dăm loc a ni se căuta pretexte spre a ni se face vreun neajuns.

Patru luni am fost ministru de Interne și față cu acea Cameră care ne ținea foarte de scurt, n-am dat loc la nici o interpelare. La finele sesiunii se ridică deodată o furtună și regret că nu este aci ci este în Senat unul din ridicătorii acelei furtuni, domnul N. Flea, împreună cu domnul Costinescu, care este acum la Paris. Dumnealor ziceau că interesele partidului cer ca ministrul de Interne să fie totodată și președintele Consiliului⁸. Aceasta este cea mai falsă teorie; căci ministrul de Interne nu este chemat să facă decât administrațiune, pe când președintele Consiliului trebuie să facă guvernământ.

În ziua aceea eu eram la Senat, unde citisem decretul pentru închiderea sesiunii, pe când aci la Cameră se urma disensiunea* asupra sesiunii despre care vă spusesei.

Domnul I. Brătianu m-a apărât...

O voce: Ca funia pe spânzurat.

Cam așa.

Domnul Fleva, puțin după aceea, și-a recunoscut greșala cu lealitatea care-l caracteriză și de o sută de ori a făcut scuze. Domnul I. Brătianu, în acea ședință, în loc să zică: Dar ce a făcut Kogălniceanu ca să-i căutați această ceartă din senin, a zis: Așa este, ministrul de Interne ocazionaază întotdeauna supărări. Așa m-ai apărât, am zis domnului Brătianu, poftim demisiunea mea.

Vedeți dar, că n-am nimic pentru domnul I. Brătianu ca să-l apăr; dar l-apăr ca om bătrân cu care am fost deprins 40 de ani să lucrez, de la 1848 până la 1888 și dar eu personal nu pot să votez darea lui în judecată.

Dar, afară de aceasta, permiteți-mi a vă spune, fără ca să vă supărați pe mine, că eu, ca om bătrân, care văd lucrurile cu ochii bătrâneței calme și despasionate, nu văd puțința ca votul domniilor voastre de dare în judecată a domnului Brătianu, votul unei Camere venite după niște lupte atât de recente, să fie privit de țară ca verdictul unei justiții imparțiale, ci va fi privit, iertați-mi acest cuvânt, ca un *vae victis*! Ca și cel de la 1876; fiindcă Brătianu este învinsul de astăzi.

Apoi, socotiți domniile voastre că pentru un om politic, pentru un ministru, pedeapsa cea mai grea este închisoarea? Pentru un om politic, căderea de la putere, atacurile la cari nu poate răspunde, căderea partidului său, căderea influenței sale, venirea unei Camere unde nu are patru apărători din partidul său, revenirea unei Camere unde nu a putut fi ales în un singur colegiu, căderea sa în alegerile generale, căderea sa chiar în balotajiu în contra unei persoane care, deși onorabilă, dar nu a fost niciodată persoană politică, căderea sa în fața domnului Zerlenti⁹, toate acestea nu sunt pedepse mai mari decât trimiterea la Văcărești?

Eu nu am fost la Văcărești, dar în timpul lui Mihail Sturdza am fost închis șase luni la monastirea Reșca și pus la secret; pentru că am cutezat să apăr orașul Botoșani contra proprietarului moșiei dimprejur, contra gre-

* Discuțiunea?

cului Anania de la moșia Păpăuții și vă mărturisesc că această epocă a fost una din epocele cele mai plăcute din viața mea; mă deprinsesem cu închiisoarea, unde nu aveam pe nimeni decât pe un călugăr nebun, fratele lui Duca, și când a venit timpul să-mi dea drumul mi-a părut rău. (*Ilaritate.*) Mi-aduceam aminte că citisem cândva o poezie a lui Alecsandri, care zicea cam așa ceva: Cu suferința s-a împăcat sufletul meu și m-am deprins a trăi în dureri.

Așa și eu ajunsesem a trăi mulțumit în acea singurătate și liniște în care mi-aduc aminte că am scris și o carte, care este poate cea mai bună din câte am scris în viața mea, cartea intitulată: *Notițe istorice asupra lui Ștefan cel Mare și lui Carol al XII^o*. Și apoi am învățat să fac și caimac... (*ilaritate*) și vă rog să nu râdeți fiindcă am învățat să fac caimac așa de bun, încât dacă m-aș apuca astăzi de această negustorie, ași fi desigur cel dintâi caimacciu din București. (*Aplauze, ilaritate.*)

Pentru mine dar, la vârsta în care mă aflu, ar fi o rușine să votez darea în judecată a unuia din puținii mei contemporani ce au mai rămas în viață și cu cari am luptat împreună atâția ani pentru această țară, ar fi o rușine pentru mine de a da un astfel de exemplu generațiunei celei tinere.

De aceea fac apel, mai cu seamă la domniile voastre cei tineri din această Adunare, cari sunteți trimiși aici nu ca să faceți acte de răzbușare și persecuțiune, ci ca să învățați cum să vă luptați și domniile voastre pentru interesele acestei țări; fac apel la domniile voastre să nu tratați astfel pe acei cari au făcut să aibă țara noastră un Parlament și v-au deschis la toți ușile largi ca să puteți intra aci. Gândiți-vă că apelul acesta ce vă adresez eu acum vine de la un luptător bătrân, care a trecut prin grele suferințe, în niște timpuri când luptele pentru interesele țării costau mari sacrificii, când noi ne expuneam și averea și viața, când nu puteam mânca, nu puteam dormi o singură zi în liniște; fiindcă nu eram siguri că a doua zi vom mai mânca și vom mai dormi în casele noastre. (*Aplauze.*)

Este o jumătate de secol de când am început, în astfel de condițiuni grele, cariera mea politică, eu cel mai vechi dintre vechii luptători cari au rămas astăzi în viață și în curs de 40 de ani m-am deprins să fiu alături, în toate actele cele mari cu Roseții, cu Brătienii, cu Lascar Catargi, care a venit mai pe urmă, cu Nicolae Crețulescu și alții, cari mai sunt în viață și chiar cu Mitică Sturdza, deși mai tânăr decât noi, dar care în timpul divanului ad-hoc din Moldova a fost brațul nostru cel drept, căci era cel mai

activ, era adevăratul fiu al lui Alecu Sturdza; ei bine, cum voiți domniile voastre ca eu astăzi să votez darea lor în judecată? Cum voiți domniile voastre ca eu să dau în judecată pe cei câțiva mai rămași pe fața pământului din luptătorii de frunte pentru această țară, pe care cu toate greșelele, cu toate slăbiciunile omenești ce vor fi avut, ei au adus-o aci unde ea e astăzi!

Aidem, dacă e să luăm calea aceasta, aidem să dăm astăzi în judecată pe domnul Ion Brătianu, mâne pe domnul Dimitrie Brătianu... Dar poate că domnia sa va avea talentul să se sustragă de la această penalitate; eu însă desigur că cu această sistemă trebuie să mă aștept a fi trimis de curând la închisoare.

Și aceasta, când o faceți? Când țara, mai mult decât oricând, are trebuință de liniște și de împăcarea spiritelor. Căci, domnilor conservatori, eu sunt foarte îngrijat când văd arendași și proprietari mari din Ilfov, ca domnul Nicolescu Dorobanțul, propuind drept îmbunătățiri pentru soarta țăranilor amendamente prezentate în timpul domnului Catargi și cari chiar pe atunci au fost respinse. Ce trebuie să zic eu când văd că se propun asemenea condițiuni de ameliorare? Când văd că țăranii se întărită de socialiști? Când văd că socialiștilor li se dă ocaziune a zice că reacțiunea aduce reacțiune? Și tocmai în aceste momente, când suntem chemați să împăcăm țara, să-i dăm legi mari de reforme, tocmai în aceste momente să dăm în judecată pe acel om care, fiind 12 ani în capul guvernului, a putut face și greșeli, dar cel puțin n-a avut a îneca rezelul civil în sânge?

Cât pentru mine, eu pot zice că mă voi duce cu conștiința împăcată înaintea lui Dumnezeu că nu am pus să se tragă o singură pușcă când am dat țarei și am pus în lucrare legi de cea mai mare importanță, de cea mai mare gravitate, legi cari în alte țări precum în Austria, au produs zguduirii puternice, s-au ars sate, casele, s-au măcelărit sute de proprietari. Eu am executat acea mare reformă a împroprietăririi țăranilor fără o picătură de sânge, fără să se atingă un fir de păr la veri un proprietar.

S-au zis cuvinte grave în această discuțiune a dărei în judecată, s-a vorbit de asasinate cari s-au aruncat pe socoteala lui Ion Brătianu. Apoi așa s-ar putea zice și Ministerului actual că a asasinat și a ucis lumea.

Eu nu cunosc alt caz decât al acelui nenorocit ușier, căre a căzut lovit de un glonț rătăcit. Se zice că au fost lupte în strade, că au fost morți; dar unde s-au constatat acei morți? Unde s-au constatat răniții? Și

pentru acestea voiți să stigmatizați oameni cari au jucat un rol mare în această țară? Dar să zicem că n-a făcut nimic Brătianu, că n-a făcut ni-
meni, că împrejurările au făcut totul; dar cel puțin un lucru trebuie să
recunoașteți că Brătianu a avut fericirea să prezide la îndeplinirea unor
mari acte.

Domniile voastre aveți să mergeți la 10 mai la această biserică¹¹;
aveți să asistați la ceremonia aniversării regatului; dar cu prezența dom-
niilor voastre la acea solemnitate aveți să recunoașteți că s-au făcut acte
mari și că aceste acte s-au făcut sub guvernul lui Ion Brătianu, pe acel gu-
vern pe care acum voiți să-l trimiteți la pușcărie, deși la știința mea nu
este că el a comis crime de drept comun. A lăsat, în adevăr, a avut slăbici-
unea de a lăsa să se facă și fapte de acestea, dar lucrul acesta stă în mîna
noastră. Cine dintre noi se va opune ca pe Ministrul care a băgat mîna în
buzunar străin să-l trimitem în judecată? Dar sunt oameni cari, ca domnii
Gane și Gheorghian¹², n-au făcut parte decât foarte puțin timp din Minis-
terul Brătianu.

Domnul Gr. Cozadini: Nu e vorba de dănșii; comisiunea va alege.

Comisiunea? Ei bine, onorabile domnul Cozadini, n-ași voi să fii
dumneata în pelea domnului Brătianu față de acea comisiune.

Domnul Gr. Cozadini: Ferească Dumnezeu! Eu doresc să rămân în pelea
mea.

În ziua când se va trimite la comisiune, Brătianu e deja pe jumătate
judecat. Știți, domnilor, că în Franția a fost măcel teribil între catolici și
protestanți, a fost acel înfiorător Saint Barthélémy¹³. Acolo erau călugării
cari întăritaseră pe pacinicii cetățeni și aceștia mureau în dreapta și în
stînga, zicând că Dumnezeu va alege pe cei nevinovați și va judeca pe cei
vinovați. Voiți să ne apucăm și noi să facem tot așa cu dările miniștrilor în
judecată și să zicem că Curtea de casațiune va alege?

Nu, domnilor, eu la vârsta mea nu pot da astfel de voturi, nu pot să
iau pe puținii bătrâni ce ne-au mai rămas din vechii luptători și să-i trimit
în pușcărie.

Dar ce are să zică Europa? Ce țară este aceasta? Ce antropofagi sunt
oamenii aceștia de vreme ce dau într-una miniștrii în judecată?

Apoi, onorabili domni, o țară nu se recomandă lumii numai
prin frumusețea munților ei; se recomandă mai ales prin oamenii săi.

Ei bine, vă conjur, domnilor, cu glasul bătrâneții, să nu votați această dare în judecată; faceți un rău exemplu; nu se îmbunătățește soarta țării, nu se formează moravurile țării, educațiunea politică prin dări în judecată.

Vă aduceți aminte la 1857 câți eram, în amândouă țările, noi cei cari am venit cu teoriile constituționale; nu eram nici 40, dar am dobândit tot ce am dorit; ne-a dat Europa mai întâi o Constituțiune, care era un progres pentru timpul acela și puțin după aceea ne-am dat noi înșine o altă Constituțiune mult mai democratică, care se răspândește din ce în ce mai mult în moravurile noastre și începe a deveni un adevăr. Aidem întâi să ne prefacem pe noi și moravurile alegătorilor, căci domnul Brătianu s-a înșelat foarte mult când a stricat colegiele, socotind că dacă sporește numărul face bine, dar nu a fost așa; în multe locuri am avut a regreta că multe din stratele cele noi au dovedit că sunt mai rele și că au numai conștiința drepturilor lor fără să aibă pe aceea a datoriilor lor. Când noi vom putea preface prin școală învățământul, moravurile alegătorilor, fiți siguri că nu se vor mai găsi miniștri cari să fie dați în judecată, căci dacă n-ar fi decât ceea ce a făcut domnul Blaremburg și Camera până acum tot va fi de ajuns ca să le vâre frica în inimă. Eu cred că această discuțiune de trei zile pentru Brătianu și colegii lui e mai mult decât o sentință. Această dare în judecată e legitimă din partea celor cari au suferit de la regimul trecut închisoare și loviri în interesele lor, acestora le dau dreptul să fie fără milă, dar și eu am dreptul să zic că această Cameră nu poate vota darea în judecată, căci *vae victis!* va fi filosofia care se va trage din votul domniilor voastre.¹⁴

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 34, p. 682, col. 3 – p. 684, col. 3; nr. 35, p. 685, col. 1 – p. 686, col. 2.

NOTE

¹ Nicu Catargi fusese vice președinte al Comisiei Centrale de la Focșani, prefect de Galați și comisar în Dobrogea în 1878. Panait Balș (1817-1889) fusese ministru de Finanțe al Moldovei.

² În ședința din 25 ianuarie 1889 N. Blaremburg citise o propunere de dare în judecată a guvernului I.C. Brătianu semnată de 22 de deputați în care se formulau zece capete de acuzare: Violențe și fraude la exercitarea dreptului de vot; „meșteșugiri polițienești“ pentru împiedicarea întrunirilor politice din sălile „Orfeu“ și „Bossel“ (vezi *Introducerea*), „șarjele“ și „dragonadele“ din 15 martie 1888 împotriva populației

Bucureștilor; încercarea de „suprimare a reprezentanților națiunii“ la 14 – 15 martie în curtea și localul Adunării; violarea localului Adunării, la 15 martie 1888, și percheziționarea deputaților; maltratarea ziaristilor opozanți de către bande plătite din fondurile publice; inventarea de „complicități și comploturi imaginare“; însușirea de „recompense civice“ datorită „temerii reverențiare“ pe care o inspirau oamenii guvernului. Apoi s-au luat „rușfeturi“ la răscumpărarea căilor ferate și întemeierea Băncii Naționale. Reprezentanța națională a fost amăgită asupra situației Basarabiei, a chestiunii Dunării ca și în problema fraudelor comise de ministrul Anghelescu și de colonelul Maican. Se făcuseră malversațiuni de milioane de lei prin ignorarea legi contabilității. Fuseseră sancționate legi și măsuri neconstituționale. La 12 mai 1883 deputații opoziției aleși de Camerele de revizie demisionaseră în semn de protest contra fraudelor comise în timpul alegerilor. Între ei: L. Catargiu, M. Kogălniceanu, G. Vernescu, G. Manu, Al Lahovari, Nic. Blaremburg. Cf. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, p. 567 și urm.

³ A. Enacovici mărturisise că e de trei luni în Parlament. La Botoșani fusese ales K., împotriva voinței lui I.C. Brătianu.

⁴ Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a IV-a, p. 208, nota 2; p. 228 și urm.; p. 240 și urm.

⁵ G. Vernescu.

⁶ Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a I-a, p. 369, nota 10.

⁷ Nicolae Blaremburg era ful lui Constantin Blaremburg, deputat cu care K. s-a aflat adesea în dispută. Vezi *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea I-a, passim.

⁸ Lucrul s-a întâmplat la 17 aprilie 1880, când un grup de fideli ai lui I.C. Brătianu din Parlament au cerut ca primul ministru să conducă și departamentul Internelor. K. a demisionat și a fost numit ambasador la Paris.

⁹ La colegiul III Ilfov.

¹⁰ Despre cele două personaje K. scrie: *Notiță despre un manuscris intitulat Istoria lui Carol al XII-lea, craiul Svediei compusă de Neculai Costin*, în „Arhiva românească“, I, 1841, p. 92 (ed. a II-a, 1860, p. 69); *Necrolog a lui Ștefan cel Mare*, *ibidem*, I, 1841, p. 34-36 (ed. a II-a, 1860, p. 27-28); *Bătălia de la Râzboieni și pricinile ei*, 26 iulie 1476, *ibidem*, 1841, p. 93-120 (ed. a II-a, 1860, p. 70-89). *Din istoria patriei; Ioan Albert și Ștefan cel Mare*, în „Calendarul poporului român“, Iași, 1844, p. 53-56; *Ștefan cel Mare arhitect*, în „Propășirea“, I, 1844, nr. 33 (27 august), p. 262-264. *Ștefan cel Mare în Târgul Băiei*, în „Calendarul poporului român“, 1845, p. 42-56.

¹¹ Mitropolia, aflată în fața palatului Adunării Deputaților.

¹² N. Gane a fost guvernamental între 1 și 22 martie 1888 iar V. Gheorghian între 29 aprilie 1887 și 29 februarie 1888.

¹³ Noaptea Sf. Bartolomeu (24 august 1572) a însemnat masacrarea protestanților francezi – în timpul domniei lui Carol al IX-lea. Regele fusese instigat de Ecaterina de Medicis, temătoare că protestanții ar pune mâna pe putere în Franța.

¹⁴ Propunerea de dare în judecată a fost respinsă cu 81 de voturi împotriva și 80 pentru. În ședința din 3 februarie 1889 alt grup de deputați, condus de Ilariu Izvoranu, a depus o propunere de dare în judecată reluând parte din capetele de acuzare ale propunerii N. Blaremburg. La 9 februarie 1889 această propunere s-a votat cu 101 voturi pentru și 41 împotriva.

*Intervenție asupra rolului politic al clerului înalt și al generalilor. Pe marginea interpelării lui N. Blaremburg**

Domnii mei, în teorie onor. domn Blaremburg are toată dreptatea, Constituțiunea în adevăr dă dreptul generalilor de a fi aleși în Senat, după cum și clerul înalt face parte de drept în acel corp legiuitor.¹

Știu că această idee a pornit dintr-o convenință generoasă și conservatoare. În adevăr, pretutindeni Senatul este un element ponderator, un element conservator menit să împiedice ciocnirile violente și năpraznice ce adeseori sunt între Cameră și guvern.

De aceea vedem că în Italia și Austria membrii Senatului se numesc de Coroană și numărul lor se înmulțește după voința și interesele ei. În multe țări sunt *fournées*, cuptoare de senatori, numiți de multe ori în ajunul votării unei legi, fie pentru a o susține, fie pentru a-i împiedica votarea când acea lege vine prin inițiativa Camerei și nu convine guvernului. Iată ideea generoasă și conservatoare care a prezidat la facerea articolului din Constituțiune prin care se dă drept generalilor a fi aleși senatori.

Cât pentru prelați, era un obicei vechi, respectabil, în virtutea căruia marii prelați erau considerați ca capi ai națiunii. Aceasta a avut loc mai ales în vremea fanarioților, când domnul nu era șeful națiunii ci un strein care se trimetea de către Poartă ca agent al ei. De aceea toate firmanele care se dădeau domnilor se adresau mitropolitului cu cuvintele: „Tu care ești capul națiunii și al credincioșilor lui Mesia“ etc.

Ziceam, domnilor, că onor. domn Blaremburg are dreptate când și-aduce aminte de rolul ce l-au jucat vechii noștri prelați; căci mulți din aceștia au plătit cu viața independența lor; ei se puneau până și pe ulițe în capul poporului și mergeau la domnul strein, la fanariot, să reclame paza legilor. Moldova păstrează cu recunoștință memoria mitropolitului Iacob², care în fruntea poporului a mers să asedieze palatul, sau mai bine zis fortăreața în care se ascunsese domnul. Aceasta s-a întâmplat pe la 1815-1816. De aceea mitropolii se zicea că aveau și ei armata lor; și în adevăr aveau o armată, căci afară de dascălii și țârcovnicii de pe la biserici mai aveau pe săraci și pe ciocli cu familiile lor cari constituiau o adevărată putere, având chiar mahalaua lor care există și până azi.

* Ședința din 3 februarie 1889.

În Moldova era odinioară un agă rău, care revoltase orașul Iași și pe care-l sprijinea domnul. Pe atunci palatul domnului era o adevărată cetate, avea ziduri mari cu metereze; cu toate acestea în fața năvălirii poporului cu civilii și cu calicii, având în cap pe mitropolitul, domnul a trebuit să dea afară din slujbă pe acel agă. Au trecut însă acele timpuri când mitropoliți ca Veniamin³ și Meletie⁴ erau cetățeni apărători ai legii față cu puterea executivă. Acum se întâmplă că mitropoliții noștri cedez mai mult influenței morale sau mai bine imorale a unora din membrii puterii executive.

Nu voi să ating memoria unui prelat care pe cât timp a fost mitropolit al Moldovei se cita ca un exemplu, dar, după ce a venit aci în București, grumajii lui au fost acoperiți de decorațiuni și greutatea lor l-a făcut să-și plece nu numai grumajii dar și independința.

Mulți dar se întreabă dacă la o revizuire a Constituțiunei mai trebuie să se menție acest vechi obicei, această tradițiune istorică, care poate să se păstreze în cărți, în memoriile poporului, dar care astăzi, în luptele noastre pasionate nu mai are rațiunea de a fi; și dacă nu este mai bine ca mitropoliții și episcopii care-și petrec timpul mai mult la ședințele Senatului, să se ocupe pe la eparchiile lor de ridicarea moralului servitorilor bisericei, când astăzi vedem din nenorocire cât este de înjosorit clerul nostru și cum religiunea noastră începe a se îpușina în credințele poporului, față cu episcopii catolici, față cu șefii celor alte religiuni eterodoxe.

Sunt departe de a arunca o injurie asupra generațiunilor; obiceiul la noi este a se lăuda totdeauna tot ce trăește și a se ataca tot ce este mort, să nu credeți însă că eu voiesc să fac aceasta, dacă aduc laude mitropolitului actual pe care-l vedem că se deosibește de alți capi ai bisericei; că foarte rar merge la Senat și că preferă mai bine să fie călugăr, archiepiscop, să se ocupe de oițele sale, cuvântându-le.

Acum de la mitropoliți și episcopi voi trece la generali.

Ideea cum că militarii nu trebuie să facă politică nu-și are originea sa nici de la guvernul actual.

Generalul Florescu, sub conservatori, a oprit pe militari de a lua parte la alegeri și după opiniunea mea găsesc că bine a făcut.

Astăzi militarii au toată libertatea de a merge la alegeri și dreptul să voteze cum vor voi. Mie mi s-a întâmplat să văd, și la aceasta mulți colegi de ai noștri au fost martori oculari, cum un general de diviziune aducea oficerii din toate părțile și le ordona fâțiș să voteze pentru cutare și cutare.

Domnul L. Catargi. Și pe alții-i expedia.

Sunt fericit că și domnul Lascar Catargi confirmă ceea ce zic eu.

Am văzut funcționând generali în Senat și i-am urmărit de aproape – și pun aci, domnilor, o francheță cari poate ar avea aerul de cinism – i-am văzut, zic, și i-au văzut și toți colegii mei din Minister, cum ei-și îndeplineau datoria. Ei bine, eu unul, ca ministru, vă declar că mi-ar plăcea să am în Senat episcopi și generali. Am văzut de multe ori partea independentă din Senat copleșită de majoritatea formată de către episcopi și generali. Nu contest deloc generalilor meritul și chiar independența lor, ba încă cunosc generali cari sunt oameni foarte independenți, precum am avut în Senat pe generalul Manu, care s-a silit să împace pozițiunea sa de general cu pozițiunea sa de om liber și independent; și de multe ori poate domnia sa a fost într-o pozițiune grea, dar n-a cedat. De ordinar însă, cu rare excepțiuni, generalii, fiind deprinși cu disciplina, nu s-au văzut dând dovezi de o mare independență.

Am văzut pe un general care dezaproba, în convorbiri intime, cutare sau cutare măsură a guvernului, dar cari în Senat n-a avut curagiul, sau mai bine zicând a avut prudența să sprijine pe guvern și n-am văzut un singur general dominând o situațiune sau dând direcțiune unei măsurii. Am văzut pe altul care, fiind cu guvernul, făcea și propagandă în sensul în care i se ordonase.

Mai este însă și o altă considerațiune care mă face pe mine să nu prea doresc ca generalii să fie în Senat.

După organizarea armatei noastre șefii de corpuri și șefii de diviziuni au atribuțiuni mari și mai ales șefii de corpuri și atribuțiunile lor sunt hotărâte, nu este ca mai-nainte. Sunt generali șefi de corpuri cari dacă sunt oameni capabili și la înălțimea pozițiunii lor, pot face din corpul lor un corp model, pot pregăti pe soldații lor și pentru timp de pace și pentru timp de răzbel; și prin urmare ei pot să plătească sacrificiile pe cari țara le face pentru ei.

Iar Corpurile legiuitoare țin cu lunile, cinci, șase luni și uneori și mai mult. Ei bine, generalul ales senator este pus în alternativa sau d-a fi în Senat, precum se cerea înainte să-i fie puterea executivă, și astfel să-și părăsească cu desăvârșire corpul său de armată, care la un moment dat ar putea să nu corespundă menirii sale, sau să-și vadă numai de atribuțiunile lui ca șef de corp și atunci are să fie un bun general, dar un rău senator. Ei bine, eu prefer mai bine ca generalii să nu fie la Senat și să

stea la comanda lor, ca să contribuiască la formarea și la oțelirea puterii noastre armate.

Așadar, simpatie și preferință mare pentru prezența generalilor noștri în Senat vă mărturisesc că eu nu am; recunosc însă că pe tărâmul legalității onor. domn Blaremborg are dreptate. Există o lege; prin urmare ea trebuie să se execute. Nu înțeleg să se facă presiuni asupra generalilor, pentru ca ei să nu beneficieze de drepturile ce li se acordă prin Constituțiune și de încrederea concetățenilor.

Domnilor, să nu ne facem iluziuni. Până acum în țara noastră puține lumini sunt înaintea cărora aleargă alegătorii. Oamenii cei mai capabili, cei cari și-au făcut mai mare nume prin luptele lor, prin trecutul lor, tot trebuie să alerge ei înaintea alegătorilor lor; să meargă ei să le ceară voturile; să facă profesiuni de credință, să ție discursuri. Și fac apel la domnul Blaremborg să spună dacă domnia sa, când merge la Brăila, în acel oraș care ține la domnia sa, unde are un colegiu care totdeauna l-a ales, dacă domnia sa însuși nu aleargă, nu face întruniri, profesiuni de credință, programe, pe cari le tipărește și le împarte la alegători? Apoi ce ar însemna un general care ar face astfel, care ar vorbi în toate părțile politică, care ar fâgădui, care ar intra în lupta militantă de toate zilele? Oare atunci acel general nu ar imita în ceva pe generalul Boulanger⁵ mai mult decât pe generalul Moltke⁶? Apoi atât ne mai trebuie?

Prin urmare, domnilor, eu cred că domnul Blaremborg are dreptate, dar totodată declar că domnia sa m-a făcut să cred că împărtășește punctul meu de vedere. Trebuie dar să începem a forma opiniunea publică, la viitoarea revizuire a Constituțiunei să fim numai practici; să introducem în Corpurile legiuitoare elementele independente cari lipsesc mai mult și atunci va fi bine. Generalii vor fi generali în capul diviziilor și brigadelor și nimic nu-i va opri, ca pe calea ierarhică, prin publicitate, în comisiuni și adunări să împrăștie luminile lor în privința îmbunătățirilor de făcut; asemenea episcopii vor sta la eparhiile lor, spre a se ocupa de moralizarea și de ridicarea clerului. Astăzi și unii și alții, în sânul Senatului, spun aceasta cu părere de rău, nu prea strălucesc ca elementul laic.⁷

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 35, p. 706, col. 3 – p. 707, col. 2

NOTE

¹ N. Blaremborg interpelase asupra rolului generalilor și prelaților dezvoltând ideea că în timpul din urmă aceștia erau înlăturați sistematic din cadrul Senatului.

² Confuzia lui K. e ciudată căci faptele acestea îl privesc pe Iacob Putneanul care a fost mitropolit al Moldovei între 1730 și 1760. El venea după Grigore Nichifor și în 1752 a convocat un sobor la care s-a hotărât respectarea obiceiului pământului ca vlădicii țării să fie aleși numai dintre pământeni. În 1759, în fruntea câtorva mii de țărani și târgoveți, el a cerut lui vodă Teodor Callimachi îndepărtarea grecilor, în primul rând a lui Iordache Stavarache. Opoziția mitropolitului s-a manifestat și în ceea ce privește văcăritul, dare asupra vitelor mari introdusă de Grigore Constantin Duca vodă în 1693 și abolită în 1757, sub blestem, de Constantin Racoviță. Scarlat Ghica și Teodor Callimachi au încercat reintroducerea ei; în acest sens cei doi au căutat să-l determine pe mitropolit să ridice blestemul care oprea revenirea la acest impozit. Iacob a preferat să renunțe la scaunul metropolitan și s-a retras la Putna. Cf. Teoctist Arăpaș, *În slujba ortodoxiei românești, a năzuințelor de unitate națională și de afirmare a culturii române: mitropolitul Iacob Putneaul*, Mănăstirea Neamț, 1978, 128 p.

³ Vezi supra, p. 153.

⁴ Vezi supra, p. 71, nota 2.

⁵ G.E. Boulanger, general francez (1837-1891), ministru de Război între 1886 și 1887. A ajuns șeful unei grupări politice de expresie naționalistă având drept deviză: dizolvare, revizuire, constituantă. Fiind sprijinit de radicali și apoi de monarhiști, a dobândit o notorietate pe care autoritățile au privit-o cu neîncredere. A fost acuzat de complot, condamnat și a reușit să se refugieze în Belgia unde s-a sinucis.

⁶ Helmut Moltke (1800-1891), conte, feldmareșal prusian. În 1857 a reorganizat armata turcească. Șef al Marelui stat major al armatei prusiene; autor al victoriilor contra Danemarcei, Austriei și Franței.

⁷ Discuția s-a închis.

*Cere Adunării să grăbească votarea legii spirtoaselor**

Domnilor, ați văzut că de 4 zile am stat mut și am urmat cu mare atențiune această discuțiune importantă.¹ Eu nu am nimic de zis contra acestui articol, dar ca entuziasmul și bunăvoința să meargă până a cere cum că acest comerț interesant să se scutească de orice taxă, să nu plătească nimic, mi se pare că nu este drept. Domnul ministru foarte bine a zis, să facem a se bucura toți micii cultivatori de același avantaj și vă mărturisesc că astăzi l-am admirat că domnia sa, ministru de Finanțe, în fața unei asemenea propuneri filantropice, n-a gândit la fondul casei Senatului. Apoi și noi, cari suntem rezultatul voinței alegătorilor, proprietari mari, să facem și pentru noi acest lucru și să ne ocupăm în acest articol cu

* Sedința din 11 februarie 1889.

totul de cestiuni speciale și pe urmă să ne rugăm la Dumnezeu să plouă aur și argint, ca să îndestulăm toate trebuințele statului.

Cum facem noi proprietari? Ne asigurăm la societăți contra grindinei și înaintea asigurării nu este nici mare nici mic; dacă vine vreo lovitură, este de la Dumnezeu. Eu, anul trecut, din 8 000 hectare în Dobrogea n-am făcut nimic și pentru aceasta nu fac pe nimeni răspunzător.

Domnul Ștefăneanu, pe care-l văd că se interesează foarte mult de această cestiune, de ce nu se gândește că peste câteva zile trebuie să închidem Camerile și că sunt legi cari sunt menite a aduce ușurare pentru toată țara, iar nu numai pentru acei cari fabrică țuică? Eu rog pe domnul Ștefăneanu ca interesul ce poartă cu drept cuvânt populațiilor rurale, să-l păstreze mai ales pentru legile cari sunt de interes general; iar acum să votăm această lege, fie rea, fie bună și să trecem la cele alte lucrări.

Rog dar pe onor. Adunare să termine această cestiune; fiindcă trebuie să fim mai puțin darnici cu o asemenea lege.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 41, p. 786, col. 1-2.

NOTE

¹ În ședința din 6 februarie 1889 fusese depus proiectul de lege „pentru modificarea unor dispozițiuni din legea asupra băuturilor spirtoase“. I. Ștefăneanu propusese un articol adițional ca în caz de distrugere a recoltei (mănare, grindină) posesorii podgoriilor și livezilor să fie scutiți de taxe.

² Propunerea lui I. Ștefăneanu a fost respinsă. Proiectul în întregime a fost primit cu 60 voturi pentru și cinci împotrivă.

*Intervenție la proiectul de lege care dădea guvernului
un avans de 400 000 lei pentru acoperirea deficitului
Casei de pensii pe exercițiul 1887-1886 și 1888-1889**

Domnii mei, în cestiunea de față eu ași fi voit să nu iau cuvântul, petru că sunt un mare pensionar al statului și s-ar putea presupune că am în vedere interesele mele.

* Ședința din 13 februarie 1889.

Domnilor, ați văzut că adineaori când s-a discutat convențiunea relativă la drumul de fer Cernăuți-Iași, eu nu am luat parte la discuțiune, numai pentru că am fost membru în comitetul de administrațiune al aceluia drum de fier. Tot astfel ași fi făcut și acum, dacă sute de pensionari, unii verbal, alții în scris, nu m-ar fi rugat să le dau micul meu ajutor; prin urmare, dacă am luat cuvântul, este ca să vorbesc în numele lor.

Onorabili domni, domnul Arion găsește că acest proiect de lege este perfect¹; eu atribuiesc aceasta tinereții domniei sale. Încă mulți ani, domnia sa va avea să trăiască până când să devină pensionar și de aceea domnia sa găsește legea aceasta minunată. Eu însă, care vorbesc în numele pensionarilor bătrâni, în numele văduvelor, a orfanilor cari ori prin soții lor ori prin părinții lor au drept la o pensiu și sunt în drept să zică cuvântul lor în chestiunea aceasta, nu pot împărtăși vederile domniei sale.

Legea aceasta dacă s-ar mărgini numai în a arăta țarei că pensionarii sunt în suferință, că numeroase familii ar muri de foame, dacă nu li s-ar plăti pensiunea, singurul mijloc de existență, eu ași încuviința-o cu desăvârșire și ași fi recunoscător domnului ministru de Finanțe; pentru că s-a gândit a veni în ajutorul atâtor nenorociți; dar mă ridic în contra ei pentru că văd că se cere ca deficitul ce ar rezulta din nesuficiența resurselor acordate Casei pensiilor să fie acoperit prin rețineri făcute asupra drepturilor dobândite ale clasei celei slabe, ale gârbovilor, ale văduvelor și orfanilor cărora pensiunea nu le ajunge să trăiască și se apără funcționarii.

Domnul Arion, care a făcut studii, care este un om învățat, ar trebui să știe că o asemenea lege nu se găsește în nici o țară din lume! Nicăeri repartițiunea nu se face asupra pensionarilor. Trebuie să plătească pensiunile acestor oameni ori statul, care a încasat reținerile făcute în curs de atâția ani asupra lefurilor lor, ori funcționarii cari-și pregătesc pentru sfârșitul carierei lor asigurarea ce este scrisă pe hârtie.

Apoi, onorabili domni, sub acest cuvânt frumos de repartițiune nu se ascunde oare cuvântul de faliment? Statul, care numește și ține pe funcționarii cari-l servesc, nu se poate califica de falit când nu este în stare să le plătească pensiunea?

Domnilor, cine vota mai înainte pensiunile? Camera. Cifra dar acordată pentru pensiuni trebuia să fie un adevăr, nu o minciună. Mai târziu, pentru că această lucrare absorbea prea mult timp Camerei, s-a înființat comitetul pensiunilor, care este dator să răspundă pensiunile după titlurile înfățișate, însă tot prin o delegațiune dată de Cameră.

Așadar, ori hotărârea comitetului pensiunilor, ori votul Camerii, este tot una, pensiunea este o sumă acordată de țară și trebuie să fie plătită în întregul ei. Cu toate acestea vedem că se scade pensionarilor mai întâi 10 la sută, pe urmă încă 5 la sută, apoi alți 5 la sută și în fine încă 10 la sută. Ce însemnează asta?

Domul Arion vine și ia apărarea funcționarilor și zice că ei plătesc 10 la sută; că mai plătesc încă 5 la sută și nu trebuie să plătească mai mult. Dar oare pensionarii nu plătesc și ei atât, ba chiar și mai mult? Și acum vedem că se propune a se face asupra pensiunilor de tot felul un adaos de rețineri gradat, cerând din 5 la sută în 5 la sută, fiind scutiți de acest adaos numai acei săraci pensionari cari au o pensiune de 100 lei.

O voce: Impozit progresiv.

Dar oare acestei Camere conservatoare-i poate conveni acest principiu? Dacă-i convine, atunci declar că-mi convine și mie. Eu nu mă sperii de un impozit nu progresiv, cum se zice, ci chiar sporit, cum se zice, pe temeiul avuției. (*Întreruperi.*)

Rog dar pe onorabila Cameră să binevoiască a modifica acest proiect de lege, mărginindu-l numai la nevoile actuale. Deocamdată putem să acordăm suma ce ni se cere, pentru a nu lăsa în suferință Casa pensiunilor dar pe urmă trebuie să regulăm cestiunea aceasta în mod definitiv printr-o lege bine întocmită.

În Austria este o lege organică întreagă care prescrie cum se dau pensiunile și o dată ce i-a dat o pensiune unui funcționar bătrân sau văduvei unui funcționar, acea pensiune este sfântă, nimeni în lume nu o mai atinge. Acolo, când fondurile pensiunilor nu sunt de ajuns ca să se poată plăti fiecărui pensionar pensiunea sa, lipsa de fonduri, deficitul Casei de pensiuni nu se acoperă prin repartițiuni făcute asupra pensiunilor, ci funcționarii cei în activitate trebuie să contribuie pentru umplerea golului lăsat în Casa pensiunilor. Și ca să dovedesc că este astfel, rog pe onor. domn ministru al Lucrărilor Publice să binevoiască a ne spune câtă greutate a avut domnia sa cu reprezentanții căilor ferate Lemberg-Cernăuți-Iași pentru regularea și fixarea fondului de pensiune al funcționarilor și slujbașilor acestei companii?

Domnul ministru al Lucrărilor Publice, A. Marghiloman: Nu mă pot pronunța în privința legislațiunei austriace asupra acestei materii, fiindcă nu o cunosc. În ceea ce privește repartițiunea fondului de pensiuni al

liniilor Suceava-Iași, am pus un principiu general după care se tratează ca drepturi dobândite egale, atât pensiunile actuale cât și pensiunile diferite, ceea ce nu prea cadrează cu ceea ce se stabilește de domnul Kogălniceanu.

Se poate, dar pe cât știu eu, ați supus la hotărârea unui fel de arbitragiu această cestiune și chiar în convențiunea ce ați încheiat se prevede că fondul ce se cuvine din suma totală să se despartă în două; dar principiul este necunoscut. (*Întrepereri.*)

Dacă nu vă aduceți aminte, vă pot aduce legea și veți vedea că nu pensionarii repartizează între dânsii deficitul, ci funcționarii; pentru că ei țin mai mult la principiul legii; căci prin aceasta li se asigură sume fixe pentru bătrânețile lor.

Rog dar pe domnul ministru să binevoiască a se mărgini numai la cestiunea actuală care bate la ușa noastră, de a veni în ajutorul casei pensiunilor care este amenințată de un deficit.

Dacă ați cere mai mult de la pensionari, nu știu dacă aceia cărora li s-a dat pensuni în timpul când nu exista principiul acesta al reparațiunii deficitului între funcționari, nu ar fi în drept să cheme în judecată pe domnul ministru al Finanțelor.

Legile dispun numai pentru viitor; ele nu pot lovi în drepturile câștigate, afară numai dacă domniile voastre vă puneți pe tărâmul ideilor socialiste, pe tărâmul necesității secolului etc., și atunci vă înțeleg. Asemenea dacă, ferească Dumnezeu! statul nostru ar fi amenințat de vreun faliment, atunci negreșit noi toți, funcționari, pensionari și particulari datori suntem să sărim ca să scăpăm onoarea țării. Dar să veniți să ne amenințați cu o nouă repartițiune între funcționari*, nu socotesc că este drept; nu cred că aceasta este îmbunătățirea legii pensiunilor care s-a promis în programul după care mai mult sau mai puțin s-au făcut alegerile Camerei actuale.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 42, p. 797, col. 1 – p. 798, col. 1.

NOTE

¹ Suma necesară se deducea din pensiile de serviciu, viagere, recompense naționale, indemnizații și compensații în procent de 20%. Funcționarii erau supuși la o redu-

* Citește pensionari!

cere de numai 10%. Dacă în ciuda acestei suplimentări nu se puteau acoperi toate pensiile, urmau să se facă noi rețineri progresiv de 5% la toate categoriile. Pensiile mai mici de 100 de lei erau exceptate de la aceste rețineri.

² Proiectul a fost primit cu 69 de voturi pentru și 14 împotriva.

*Intervenție pe marginea unui proiect de lege privind acordarea unor credite necesare dărmării turnului Goliei din Iași**

Vă rog, domnilor, să nu închideți discuțiunea¹, pentru că onor. domn N. Ionescu, vorbind numai în privința sumei ce se reclamă pentru abaterea turnului Golia, cu inteligența domniei sale, cu cunoștințele domniei sale, a dat o întindere mai mare cestiunei și prin urmare cred că nu va închide o asemenea discuțiune această Cameră, care ține la istoria țării, ține la sentimentele naționale, la arta română care, nu știu cum se face, dar o vedem amenințată de un rezel distrugător în mai multe locuri.

Nu veți câștiga nimic dacă veți închide discuțiunea, fiindcă dacă nu voi putea vorbi acuma, voi veni mâine cu interpelare și voi vorbi mai mult. Cred însă că e mai bine să-mi dați voie să zic acum câteva cuvinte în contra acestei boale de a sfârâma trecutul și de a despuia orașele noastre de puținele monumente cari le are. Voi să vă vorbesc de ceea ce se face în Iași, de ceea ce s-a făcut în București, unde astăzi nu se mai poate face urarea: Să trăiești cât turnul Colței! Ei bine, urarea aceasta de astăzi înaintea devine un blestem, căci toți aceia cărora li s-a adresat această urare, sunt amenințați de moarte grabnică. (*Ilaritate.*) Și onor. ministru al Instrucțiunei publice, pe care-l știu că e om al științei, amator al artei și al frumosului, cel întâi-mi va mulțumi de cele ce voi spune. Dacă nu mă lăsați să vorbesc ca deputat, cel puțin ascultați-mă ca președinte al Comisiei arheologice.

Nu vin cu nici un blam, nu vin decât în numele monumentelor vechi să rog Camera și guvernul că dacă regulamentul ce s-a făcut nu e bun, să se facă altul, dar e rușine să vedem că în țara noastră se dărmă monumente, suveniri vechi așa de prețioase, pe când în mijlocul Parisului, care e orașul monumentelor, capela cumpărată de noi de la dominicani², care e unul din cele mai ordinare edificii, care n-are nimic ca să

* Ședința din 14 februarie 1889.

răspundă regulelor artei, dar are antichitatea în favoarea ei, nu s-a vândut nouă, cari suntem astăzi proprietarii acelei capele, decât cu condițiunea expresă să nu putem schimba o singură scândură. fără voia comisiunei monumentelor din Francia.

Vă rog dar să mă lăsați să vorbesc și eu, căci nu voi abuza de bunăvoința domniilor voastre.

Se pune la vot închiderea discuțiunii și se respinge.

Domnul vicepreședinte: Domnul Alexandrescu are cuvântul.

Domnul Alexandrescu: Schimb cu domnul Kogălniceanu.

Domnii mei, ideea restaurării monumentelor noastre, sunt dator să declar că a găsit un sprijin puternic în Regele nostru, atât în București cât și în Iași, pururea Majestatea Sa s-a ocupat de a face să se restaureze monumentele noastre; turnul Goliei³, care amenința ruină, ori Sfântul Nicolae cel Mare⁴, cel bogat, unde se ungeau vechii Domni ai Moldovei, Majestatea Sa a zis să se restaureze fără a se abate până la temelie. Eu nu mă plâng atât de abatere, dărâmare, cât și de sistemul greșit care e vorba să se adopte pentru a se restaura biserica Sfântul Nicolae, atât de cunoscută de toată lumea ortodoxă, prin următorul fapt: La aceeași oră, dinaintea aceluiași ochi, se oficia Sfânta leturghie a ordodoxiei în trei limbi; vin trei capele în rând; în mijloc se serba în limba veche grecească, de o parte în limba slavonă, de altă parte în limba română; cele trei limbi principale ale ortodoxiei vorbeau deodată în lauda Domnului.

Ei bine, eu susțin că nu trebuie să ridicăm acelei biserici caracterul acesta principal, partea aceasta frumoasă, interesantă și de care poate fiecare român ortodox să se laude.

Eu în tinerețele mele am asistat la leturghie și am văzut pe tustrei preoții ridicând Sfântul potir și preotul binecuvântând poporul în trei limbi. Hotărârea de a se face serviciul într-o singură limbă e o mare durere și e despuierea pentru orașul Iași de o tradițiune unică în felul său și cred că dacă domnul ministru va veni cu un proiect de lege arătând că voiește să restatornicească biserica în arhitectura ei primitivă și în vechile ei tradițiuni, cred cum că în această Cameră nu se va găsi un singur deputat ortodox care să nu dea banii trebuitori pentru aceasta.

De aci trec la biserica Trei Sfetite⁵.

Dacă se va abate numai o parte, căci așa cred că are să se facă, atunci nu ași avea nici o plângere. Cu toate acestea eu mă mir ce inspira-

țiune ne-a venit să facem rezbél acelor puține monumente ce avem și apoi să venim cu altfel de idei de restaurațiune.

Oricine din noi, mai ales moldovenii, au fost în vechea cetate a Sucevei, care astăzi e o ruină, a putut să vadă un turn de la Bogdan Vodă.⁶ Acest turn guvernul austriac l-a restaurat cu fidelitate în exactitatea sa antică.

Când s-a săpat la temelie, s-au descoperit acolo morminte de domni și domnițe în costumul lor și păstrate în așa bună stare ca și cum ar fi fost descoperite de ieri. Ce s-a făcut cu acestea? În mod pozitiv nu știu, faptul e însă că trebuiau puse și păstrate în muzeul din Iași cu îngrijire, iar nu să fie date în păstrarea unui preot, căci așa știam până mai deunăzi, care preot păstra și icoanele vechi ale monastirei.

Viu acum la orașul București. Bucureștii e un oraș nou, în comparațiune cu Iași și Târgoviștea și nu avea până mai ieri decât un singur monument⁷ pe care-l vizitau străinii ce veneau în capitală.

În privința arhitecturii el semăna cu zidurile obicinuite în Suedia, fiindcă, după cum știți, el a fost construit de către soldații lui Carol XII, veniți în București după bătălia de la Pultava și din care unii au și rămas în țară, s-au românizat, s-au amalgamat cu națiunea noastră și ne-au dat oameni însemnați, după cum a fost Steege, poate unul din cei mai buni miniștri ce am avut până astăzi.

Mă întreb, ce nevoie era să se dărâme și acest turn care era un adevărat monument istoric? După lămuririle ce ni s-au dat, se zice că nu primăria ar fi făcut aceasta, ci Eforia spitalelor, care, cedând locul pe care se afla acest monument primăriei, a pus condițiunea dărâmării acestui turn. După cât știu, primarul s-a adresat la unii oameni de știință, întrebându-i în această privință fără a cere însă opiniunea tocmai a acelei autorități care singură era în drept să se rostească, adică comisiunea arheologică a țării, al cărei președinte, deși în neactivitate, eram eu. Se zice că a fost consultată și Academia Română; se spune însă că numai domnul Sion⁸ ar fi fost consultat; dar domnul Sion era și e și astăzi omul cel mai incompetent de a se rosti în această cestiune. Domnia sa, după cum știți, e poet și cu toate acestea a fost de opiniune să se dărâme acel turn, deși tocmai poezia cerea ca să se păstreze un monument demn de a fi cântat.

De asemenea în comisiunea arhitecților români s-a agitat această cestiune și între acei arhitecți sunt unii din cari ne putem glorifica, precum este domnul Mincu⁹; domnia sa a stăruit din toate puterile a opri această dărâmare, dar nu a putut reuși.

Era asemenea unul din ultimii boieri vechi ai țării, sau cum zice francezul, *le dernier baron de la chrétienté*, doctorul Ștefan Greceanu¹⁰, care s-a rugat, a scris, a făcut recurs la toate mijloacele cari le dă societatea modernă, a publicat articole în jurnale, dar nu a putut face nimic, nu a putut opri dărâmarea turnului Colței. Turnul Colței a fost dărâmat fără nici o necesitate, numai pentru ca un boier, care are un palat în apropiere, să aibă vederea mai liberă.

De aceea, domnilor, noi care avem cultul vechilor suveniri istorice, să rugăm pe domnul ministru să ia în examinare regulamentul care există în această materie și dacă va găsi că nu este îndestulător, să vină cu un proiect de lege ca să înființeze comisiunea arheologică.

Rog asemenea pe domnul ministru în privința cestiunei bănești să cerceteze din nou cestiunea, fiindcă pentru turnul Golia, care nu are mărirea turnului Colței, mi se pare că suma de 14 000 lei cât se cere pentru dărâmare este cam mare, căci, după cât știu dărâmarea turnului Colței nu a costat decât 2 000 lei.

Domnul Emanoil Protopopescu Pache: 2 500 lei.

Apoi vedeți ce deosebire este de la 2 500 lei până la 14 000 lei. De aceea rog pe domnul ministru să se gândească la economii și iar [î] rog să îndrepteze zidirea bisericei Sfântul Nicolae cum a fost și să se trimeată la muzeul din Iași acele costume ce s-au găsit în mormintele de curând descoperite, cari sunt foarte interesante; căci noi nu avem nimic care să ne arate cum erau îmbrăcați boierii și domnii din vremea aceea.

Asemenea, mai rog pe domnul ministru să înființeze o comisiune care să facă inventariul catapeteasmei și icoanelor. Iar turnul Sfetișelor [î] rog să-l păstreze în vechea sa arhitectură, care era cea mai frumoasă.

La București nu viu să propun nimic decât să arăt marea mea durere ca român și ca istoric pentru dărâmarea turnului Colței. De la dărâmarea acestui turn au rămas o mulțime de pietre pe cari bine ar face domnul primar să le aducă la muzeu...

O voce: S-a dus.

Eu n-am văzut, dar știu că piatra cea mai mare pe care era biografia turnului...¹¹

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 42, p. 803, col. 2 – p. 804, col. 3.

NOTE

¹ Se cerea un credit suplimentar la ministerul Cultelor de 9 000 de lei pentru continuarea și terminarea lucrărilor de dărâmare a turnului Goliei din Iași. N. Ionescu deplânsese grăba cu care se demolează monumentele istorice. T. Maiorescu, ministrul de resort, explicase că arhitectul care făcuse devizul pentru dărâmare adusese concomitent și planurile pentru restaurarea părții mai vechi a turnului. După precizările acestuia cineva ceruse închiderea discuției. De aici, replica lui K.

² Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea I-a, p. 226.

³ Golia fusese construită în 1564 de Ivan Golâi; refăcută de Vasile și Ștefăniță Lupu între 1652 și 1660. În 1691 i s-a făcut un adaos, cu cheltuiala lui Andrei Vizanti. A ars în 1686, 1735, 1822. Turnul a fost restaurat în 1900 de arhitectul N. Gabrielescu (atunci a dărâmat cerdacul pentru pompieri construit în 1854). Vezi K., *Cronici*, II, p. 36; N. Gabrielescu, *Turnul Goliei*, în „Analele Arhitecturii”, I, 1890, p. 15-16; Ioana Burlacu, *Arhivele și arhitectura. Informații documentare privind restaurarea turnului Goliei din Iași*, în „Revista arhivelor”, 1973, nr. 2, p. 254-259.

⁴ Biserica Sf. Nicolae cel Mare sau Cel Bogat a fost ridicată în sec. al XV-lea și refăcută de Antonie vodă Ruset la 1677. Tot atunci s-a transformat în scaun metropolitan, devenind biserica de ungere a domnilor (până la 1859). A ars în 1725, 1753, 1784, 1821, 1827. Dărâmată în 1884 și reclădită de Lecomte de Noüy între 1884 și 1904. Vezi *Biserica română din Paris și biserica Sf. Nicolae domnesc din Iași*, în „Analele arhitecturii”, II, 1891, p. 30-37; N. Grigoraș, *Biserica Sf. Nicolae domnesc din Iași*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXXVII, 1961, nr. 3-4, p. 213-235.

⁵ Biserica Trei Ierarhi a fost construită de Vasile Lupu între 1637 și 1639. A ars în 1650, 1686, 1827; a fost reparată în 1741-1742, 1804-1806, 1809. Prima restaurare datează din 1882-1892 și se datorează lui Lecomte de Noüy. Adăpostește mormintele lui Dimitrie Cantemir și A.I.I. Cuza. În legătură cu lucrările invocate de K. vezi *Biserica Trei Ierarhi*, în „Ecoul Moldovei” din 26 noiembrie 1890; *Încă o dărâmare*, în „Buna credință” din 26 octombrie 1892; *Dărâmătorii*, *ibidem*, din 28 octombrie 1892.

⁶ E vorba de biserica Sf. Dumitru, reconstruită de Petru Rareș în 1534-1535 (lângă alta dispărută în sec. al XIV-lea). Al. Lăpușneanu i-a adăugat, în 1560-1561, un turn (folosit ulterior ca foișor de pază). Acesta a fost refăcut și restaurat în anii 1848-1849. În biserică au fost îngropați Bogdan, fiul lui Petru Rareș și mai mulți boieri moldoveni. Vezi I. Zugrav, *Biserica Sf. Dumitru din Suceava*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, XXXIII, 1956, nr. 8-9, p. 467-473; Al. Artimon, *Cronologia mormintelor și descoperirilor monetare din complexul arheologic medieval de la biserica Sf. Dumitru din Suceava*, în „Acta arheologica et historica” – Suceava.

⁷ Turnul Colței a fost clădit în anii 1714-1715. Avariât la cutremurul din 1802, a fost reparat adăugându-i-se două etaje de lemn, după care a fost transformat în foișor de foc până în 1888 când a fost dărâmat. Întreaga documentație la N. Stoicescu, *Repertoriu bibliografic al monumentelor feudale din București*, București, 1961, p. 186-187.

⁸ Gh. Sion (1822-1892) a debutat în literatură ca traducător al lui At. Christopulos, fiind sprijinit de K. Cu o producție poetică bogată și diversă, Gh. S. rămâne un poet ocazional, cum îl caracterizează unul din ultimii săi biografi (Fl. Faifer, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, sub voce).

⁹ Ion Mincu (1852-1912), arhitectul care a dezvoltat un stil propriu național; profesor la Școala de arhitectură, întemeietor al Societății arhitecților români.

¹⁰ Ștefan Greceanu (1825-1908), medievist și genealog avizat.

¹¹ Pache Protopopescu precizase că acea piatră se află în depozitul primăriei de la Negru Vodă. Proiectul a fost primit cu 63 de voturi pentru și 29 împotriva.

*Observații la proiectul de lege „pentru înstrăinarea
bunurilor statului și răscumpărarea embaticurilor”^{*}*

Rog pe domnul raportor să binevoiască a îndrepta eroarea ce este în raport¹ când mi se atribuie că eu aș fi fost atât de imprudent încât să cer a se da pământ și locuitorilor din orașe.

Domnul D. Popescu: Să binevoiască a crede onor. domn Kogălniceanu că dacă s-a comis vreo eroare, ea este involuntar comisă și eu sunt gata a o îndrepta.

Domnul vicepreședinte: Discuțiunea generală este deschisă.

Cer cuvântul în cestiune de regulament.

După ce vicepreședintele anunțase deschiderea discuției generale:

Pentru ce, domnule președinte, nu voiți a-mi da cuvântul să vorbesc în cestiune de regulament? Eu v-am cerut cuvântul și nu înțeleg pentru ce nu mi-l dați.

Domnul vicepreședinte: N-am auzit când ați cerut cuvântul. Aveți dar cuvântul.

Domnule, vin a mă plânge de modul cum este făcut raportul. Regulamentul precizează anume cum domnul raportor este dator să aducă înaintea Camerei atât lucrările comitetului cât și opiniunile rostite în diferite secțiuni. Domnia sa n-a făcut aceasta. Domnia sa a făcut o lucrare foarte savantă, foarte studiată, dar s-a mărginit numai la cestiunile tratate în comitetul delegaților, fără a ne spune dacă au fost și opinii separate pe cari nu le-a admis, ba chiar fără a reproduce și opiniunea minorității din deosebitele secțiuni.

^{*} Sedința din 15 februarie 1889.

Fac dar întrebarea dacă domnul Rădulescu a luat parte la lucrările comitetului și dacă, luând parte, și-a spus opiniunea sa. Mie puțin mi-importă dacă domnia sa mai târziu a dat o formă întreagă opiniunei sale; ceea ce voiesc să știu e dacă această opiniune a exprimat-o în sânul comitetului.

Asemenea întreb pentru ce domnul raportor m-a arătat pe mine ca opiniune a majorității secțiunii I și mai întreb încă dacă domnia sa a exprimat în sânul comitetului opiniunea secțiunii noastre. Acestea voiesc să le știu pentru ca să mă servesc de ele la discuțiunea amănunțită ce voiesc să fac în această cestiune.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 43, p. 827, col. 1, 2.

NOTE

¹ În motivația proiectului, raportorul D.C. Popescu amintise că în timpul discuțiilor din comitetul delegaților K. ceruse printr-un amendament să beneficieze de cumpărarea loturilor de șase ha și orășenii, preoții, servitorii bisericilor, învățătorii, soldații care participaseră la campania din 1877-1878 și elevii absolvenți ai școlilor de agricultură. Comitetul respinsese sugestia, lăsând cumpărarea accesibilă „numai cultivatorilor de pământ români“. După reproșul lui K. că nu a prezentat și alte opinii, raportorul explicase că la dosar se afla și un contraproiect al deputatului M. Săulescu, neprezentat însă comitetului delegaților spre dezbateri. Autorul declarase că a fost silit să recurgă la această soluție pentru că majoritatea amendamentelor depuse de el la proiectul majorității fuseseră respinse. În această situație Adunarea a admis ca textul lui Săulescu să fie citit în Adunare. Vezi discursul următor al lui K.

*Discurs în problema rurală. Prilejuit de discutarea
proiectului de lege „pentru înstrăinarea bunurilor
statului și răscumpărarea embaticurilor“**

Domnii mei, cine nu crede în marile progrese ce această țară a făcut în ultimii 30 de ani¹, n-are decât să-și aducă aminte de agitațiunile ce cestiunea împrumutării țăranilor a produs în țară și mai ales în Parlament oridecâteori ea a venit la ordinea zilei. Voiesc a vorbi de anii 1857, 1862 și 1864.

* Ședința din 16 februarie 1889.

Dovada cea mai mare de marele progres ce această țară a făcut este liniștea, este ordinea, este respectul pentru toate opiniunile contradictorii cari astăzi încongioară tratarea acestei cestiuni în Camera actuală.

Cei bătrâni-și vor aduce aminte de agitațiunea, de pasiunile și chiar de amenințarea ordinei publice ce a cuprins toată țara când în divanul ad-hoc – înțeleg pe acel din Moldova, căci numai acolo ea s-a tratat – când această mare cestiune socială a intrat în dezbaterile publice. [Î]și vor mai aduce aminte de scenele, de luptele – lupte cari s-au încheiat prin o moarte tragică – atunci când după mine, la 1862, acolo, pe banca ministerială, ședea Barbu Catargiu. Dar la 1864, atunci când după convincțiunea generală se presimțea că legea rurală nu se putea rezolva prin filiera parlamentară și că numai prin o extremitate dureroasă, prin o lovitură de stat nodul gordian putea să se rezolve.

Azi, după 25 de ani, cestiunea revine pe tapet; și uitați-vă în ce liniște și ordine ea se desfășoară dinaintea noastră, dinaintea țarei. Să fim mândri, domnii mei, că țara noastră și pe tărâmul moral și constituțional, ca și pe tărâmul material a progresat atât de mult. În cea mai mare liniște și încredere țara stă în așteptarea votului ce avem a da, a rezolvărei ce avem a face unei grele probleme.

Nu era așa la 1857; atunci fiecare județ din Moldova-și trimisese câte o delegațiune, putem zice de cenșori, spre a controla purtarea deputațiilor săi trimeși în Adunare numai pentru dezlegarea cestiunei. Ușile Parlamentului erau asediate de popor ce alergase din toate unghiurile țarei, spre a asista la dezbaterile noastre furtunoase. Astăzi, în pace, fără nici o presiune, cel puțin materială, ne-am apucat a discuta și hotărî proiectul de lege menit a regula în mod definitiv în proprietărea țăranilor pe moșiile statului.

Nu credeam că eu voi ajunge, după 25 de ani, a mai lua parte la discuțiunea unei reforme sociale, când eu credeam – mărturisesc că m-am înșelat – că cu legea din 15 august 1864, bine aplicată, cestiunile sociale erau rezolvate pentru lungi timpuri.

Văd, domnilor, că se susține că suntem chemați a trata din nou cestiunea socială a în proprietărei sătenilor. Eu cred că este o eroare. Nu se atinge de o nouă lege rurală; nu se atinge decât ca, conform lezei din 1864, să dăm, sau mai bine zicând, să vindem de pe moșiile statului pământ acelor cari nu l-au dobândit în 1864. În loc să atribuim numai neaplicărei sincere a lezei lui Cuza Vodă, văd că însuși banca ministeri-

ală, cel puțin onor. domn Lahovari, atribuie însuși acestei legi greutățile, nemulțumirile și strigătele cultivatorilor, într-alte cuvinte, dificultățile situațiunei actuale. Iată propriile cuvinte a expunerei de motive ce precedă proiectul de lege al domnului A. Lahovari²: Vârful confuziunei l-a adus legea din 1864, cel puțin reaua sa redacțiune.

Puțini mai sunt în viață dintre oamenii cari au luat parte la redacțiunea legii din 1864. Dintre supravieuitori văd însă înaintea mea pe doi: Unul este colegul nostru, simplu deputat, domnul Apostoleanu; al doilea însă este onor. domn Vernescu, ministru de Justiție. Amândoi erau membri în Consiliul de stat și au conlucrat mult la facerea acestei legi. Eu dar credeam că mai ales domnul ministru de Justiție va apăra această lege de nedreapta imputare ce i se face de colegul său de la Domenii. Eu credeam și cred încă, că onor. domn Vernescu, unul din *leaderii* partidului liberal conservator, va spune partidului său și Consiliului de miniștri că nedreaptă este acuzarea că legea din 1864, prin articolul 54, pune vârf confuziunei, când tocmai acea lege a venit de a sfârâmat confuziunea în marea cestiune a proprietăței rurale.

În adevăr, ce are a face legea rurală din 1864 cu proiectul de lege actual? Dar atunci, adică sunt acum 25 ani, nu se atingea de a se da pământuri la țăranii de pe moșiile statului. Atunci se atingea de a bine defini o situațiune încurcată a proprietăței rurale, mare și mică, de a rupe legăturile feudale, de a desființa claca și dijma, de a constitui proprietatea individuală, proprietatea liberă, *proprietatea occidentală*. Legea rurală din 1864 avea chemare a pune capăt unei stări de lucruri anormale, unor raporturi străine, cum zicea domnul Aslan.

Ce era înainte de 1864? Putem zice că înainte aveam în țară *proprietatea occidentală*, cel puțin statornicită prin legi organice? Nu, domnilor! Istoria și actele ce fiecare proprietar de moșie le are încă astăzi ne arată că la fiecare numire de Domn i se prezentau proprietarii și cereau ca prin noi hrisoave să li se întărească posesiunea moșiilor. La fiecare domnie nouă veneau boierii de o parte și țăranii de alta, cerând cei dintâi a li se acorda noi foloase de clacă, de dijmă, de podvezi și alte angarii în asuprirea țăranilor statorniciți pe moșiile lor; iar țăranii, reclamând ușurare de zilele de muncă și alte sarcine impuse lor de către stăpânii de moșii. Și această stare de lucruri nu e de ieri, de alaltăieri, cum se spune; ea se găsește în legislațiunea noastră de cel puțin 150 de ani. Ea a dat loc la lungi dureri, la lupte, la răscoale; în fine, la decapitarea unui Domn mare, Grigorie

Ghica³, care a căzut sub cuțitul turcilor, nu atât pentru că a protestat contra răpirei Bucovinei, cât pentru că a ușurat sarcinile țăranilor, pentru că a redus claca, boierescul, de la 36 la 12 zile de muncă. Și pentru că boierii, neputându-l îndupleca de a reveni asupra hotărârei sale, de a protege pe țărani în contra nesațiului boieresc, s-au adresat la Poartă și au cerut ajutorul ei în contra Domnului filantrop.

Mai era încă o altă cauză de confuziune, care, cel puțin pentru o parte de moșii, constituia în mâna stăpânilor acestora numai o proprietate nominală, iluzorie. În interiorul țărilor noastre, adică în Țara Românească și în Moldova, bunăoară între râul Prut și Moldova, adică în părțile cele mai ferite de invaziuni străine, populațiunea rurală se înmulțise și fiecare cultivator, având drept de a lua pământ de muncă pe moșia pe care era statornicit, pământul în mâinile stăpânilor de moșii din zi în zi se împuțina. Astfel din zi în zi se întărea, după obiceiul vechi al țării, care-l găsim și în toată Germania, că pretutindeni unde moșiile erau strimte să se împartă în trei treimi din cari două să se dea țăranilor, iar o a treia parte să rămână pe seama stăpânilor. Grigorie Ghica, prin hrisovul său din 1766, a întărit această dispozițiune. Tot el a mai hotărât ca țăranii așezați pe moșiile situate la hotarele țării, adică cele mai amenințate de invaziuni străine, munca să nu aibă a o face decât redusă la șase zile pe an.

Iată condițiunile sociale, iată condițiunile proprietății noastre funciare, cari deși modificate s-au păstrat până la 1848 în legislațiunea noastră. Însă numai mulțumitoare nu era această stare de lucruri. De o parte cereau desființarea clăcii, de altă parte însiși proprietarii, cel puțin cei mai luminați, căutau a schimba o legislațiune care din zi în zi făcea proprietatea rurală mai iluzorie în mâinile lor.

La 1848, și aci regret că onorabilul domn Eugen Ionescu a omis acest punct din remarcabilul său discurs – a izbucnit revoluțiunea. În Țara Românească mișcarea a avut un caracter nu numai politic, dar și social. Guvernul provizoriu prin renumita sa proclamațiune a declarat pe țăranul român nu numai proprietar absolut pe pământul său, dar l-a liberat și de clacă. S-a făcut o mare adunare, s-a întrunit în București, la care au luat parte și țăranii și boierii spre a discuta amănunțimile acestei mari reforme. Boierii opuneau mai cu deosebire greutățile problemei: Cum și cu ce țăranii vor plăti despăgubirea cuvenită stăpânilor de moșii? Întrebare care și azi se face, adică cum vor plăti țăranii avansurile ce proiectul guvernului prescrie a se da țăranilor ce se vor împroprietări pe moșiile statului. Se

zicea țăranilor: De unde aveți voi să plătiți paguba pentru oborârea clăcei, pentru luarea pământului nostru? Atunci țăranii, dezvelindu-și brațele lor nervoase, dar negre de munca clăcei, le-a răspuns: Aceste brațe de veacuri vă hrănesc și vă îmbogățesc; aceste brațe vor munci cu mai multă hărnicie când va fi să ne plătim slobozenia noastră, când va fi să fim stăpâni pe pământul nostru și pe brațele noastre!

Însă în curând intervențiunea turco-rusă a venit de a reprimat mișcarea națională din România și cu dânsa s-a pus capăt și reformei sociale.

În București a venit Barbu Știrbei ca Domn. El era un mare și energetic administrator. Deși împedicat la tot pasul în ocârmuirea sa de Rusia și de Turcia, el a făcut mari reforme, el a dat țării liniște, ordine și o mare dezvoltare materială și chiar morală. Dar, cu reprimarea revoluțiunii, el n-a putut reprima și agitațiunea dintre țărani.

Am avut onoare a cunoaște pe acest Domn vrednic. Zic dar: Să dea Dumnezeu ca țara să mai aibă bărbați, cari să fie urcați în capul ministerului de Interne și să ocârmuiască ca bătrânul Barbu Știrbei.

Tot în vremea aceea moldovenii au dobândit ca Domn pe bunul și liberalul Domn Grigorie Ghica. În Moldova n-a fost revoluțiune socială; dar și acolo era un grup de liberali. Ei nu puteau să stea indiferenți la ideile liberale ce izbucnise în România în privința reformei soartei țăranilor. În capul acestora era Grigorie Ghica și el devenise acum Domn. El dar ajuns în capul țării nu putea să nu împlinească o reformă liberală în privința țăranilor. Se decretă dar în 1850 o lege rurală menită de a modifica multe dispozițiuni din copriinderea Regulamentului Organic privitoare la relațiunile dintre stăpânii de moșii și cultivatori. Tot atunci se decretă și în Țara Românească o nouă lege rurală. Dar câtă deosebire între aceste două legiuri! Legea din Moldova era o lege de progres; legea din Valahia era o lege de reacțiune.

Vodă Grigorie Ghica era șeful nostru, al liberalilor; el deși nu credea momentul oportun și atârnat de Rusia și Turcia de a rosti ultimul cuvânt zis numai la 1864, a făcut o lege menită de a pregăti legea lui Cuza. Decretul său din 1850 decreta că pământurile cari se stăpâneau de țărani nu puteau să fie luate din mânele țăranilor, ci ele constituiau țarinele țăranesti și ca atari se va deosebi de pământurile boierești și se vor încongiura prin șanțuri. Astfel de la 1850 până la 1864 pământurile țăranilor, bine determinate, au devenit o adevărată proprietate în mâna lor, supusă numai unei clăci iară regulamentele ca un embatic perpetuu.

Nu tot astfel s-a urmat în Țara Românească. Aici decretul lui Barbu Știrbei era o lege deplină reacțiune, destinată mai ales de a șterge din legislațiunea țării, din însuși moravurile și tradițiunile țării orice drept al țăranilor asupra pământului lucrat și stăpânit de el. Decretul zicea: Țăranul nu are nici un drept asupra pământului ce-l lucrează; el nu are vreun drept nici asupra locului casei sale. El nu este deloc embaticar cum [i] califica codul Caragea; el nu este decât un chiriaș.

Și astfel, pentru întâia dată acest cuvânt venea de îmbogățea dicționarul limbei noastre și schimba condițiunea seculară a locuitorilor țărani.

Așa dar, țăranii, talpa țării, în țara lor nu mai erau decât simpli chiriași; dar tot ei și chiar până astăzi, nu primiseră din vremea fanarioților un alt nume și mai revoltător? Au, cuvântul de βλάχος în limba arendașilor greci nu este sinonim cu termenul de clăcaș? Nu zic ei: ἔχω τόσους Βλάχους εἰς τὸ μούλχη – am atâți clăcași pe moșie? Dar în timpurile mai de demult cuvântul glorios de român nu devenise sinonim cu cuvântul de *serv*? Și nu găsim în vechile documente această frază revoltătoare: „Noi cutare și cutare, așezați pe moșia lui jupân..., împovărați de nevoi ne-am vândut *rumâni*, cu femeia și cu copiii noștri”? În Moldova cel puțin servii, lipsiți de pământ, *plebae adscripti*, se numeau vecini.

Decretul lui Știrbei mai da drept fiecărui stăpân de moșie ca la orice catagrafie, adică recensământul populațiunei, făcută din cinci în cinci ani, să izgonească de pe moșie orice număr de săteni ar voi.

La 1863, când am fost chemat de Domnul Cuza să formez un nou Minister, m-am găsit în fața unui act care era permis de legea lui Știrbei, dar pe care eu, deprins cu legea lui Grigorie Ghica-l găsis montruos: Un țăran, așezat pe moșia unui mare proprietar, căzuse în dizgrația acestuia, fiindcă era cel mai colțos la săvârșirea tocmelilor cu stăpânul și era el bănuিত că împedeca pe țărani de a face învoieli. Acel țăran într-o bună dimineață se trezi cu mai mulți isprăvnice și slugi boierești cari l-au luat, l-au pus în car cu micul lui bagaj și împreună cu femeia și cu copiii lui l-au scos de pe moșie; pe urmă aceștia au dat foc la casă, pățulul și grajdul lui și un plug a venit și a arat locul unde fusese casa țăărănească. Țăranul a reclamat la Domn; o lungă corespondență a urmat. După mult timp, predecesorul meu, domnul Nicolae Crețulescu, găsind fapta nedreaptă, a hotărât că 7000 lei vechi se cuvenea a se da țăranului izgonit drept despăgubire. Dar și aceasta n-am putut-o îndeplini decât dând ordin ca mobilele marelui proprietar să se vândă pe piața satului. Astfel numai am scăpat pe

Vodă Cuza de jalbele și lacrămile țăranului, care zilnic l-urmărea pe stradele Bucureștilor, cerându-i în genunchi să-i facă dreptate.

O asemenea stare de lucruri, domnii mei, putea să aducă pace? Nu era cu putință; era vrajba între acele două clase cele mai numeroase și mai interesate: proprietarii mari și țăranii.

Dispozițiunile tratatului de Paris cari instituiau adunările ad-hoc, menite de a consulta toate clasele națiunii române în privința viitoarei organizațiuni a principatelor, ajunseseră și la cunoștința țăranilor. Prin deputații lor ei aflară că au să fie chemați a spune areopagului european părerile lor, vederile lor despre îmbunătățirea soartei lor. Țăranii pe atunci nu cereau pământuri; ei aveau a cere ceva mai mult, libertatea muncii, libertatea brațelor, desființarea clăcei.

În divanul ad-hoc la Moldova aceasta a fost temelia cererilor țăranilor. Partidul liberal era cu totul de acord pentru desființarea clăcei; însă în privirea modului despăgubirii proprietarilor opiniunile erau despărțite. Un grup, acel moderat, voia ca proprietarii, ca pentru un caz de utilitate publică, să fie datori a vinde țăranilor pământ. În capul acestui grup era Costache Negri, care numai socialist nu era și care totuși susținea o teorie cu totul socialistă; el făcu o propunere ca să se vândă țăranilor pământuri ca pentru cauză de utilitate publică. Liberalii înaintați nu primeau această propunere care, adoptată, ar fi pus toate moșiile la dispozițiunea muncitorilor cu voia sau fără voia marilor proprietari. Acești liberali ziceau: Periculos este de a primi această propunere. Drept bază a despăgubirii să primim valoarea sumei. O dată munca devenită liberă prin însuși aceasta devine liberă și marea proprietate. În capul al doilea grup era repausatul Mălinescu. El zicea: Nu primim ca să se ceară plata pământului, căci pământul este al lui; el este supus numai clăcei și boierescului. Cerem dar ca țăranii să plătească nu pământul, ci claca. Această soluțiune este și dreaptă și în interesul țăranilor și stăpânilor de moșii. Claca o dată desființată, conflictul dintre proprietarii de moșii și țărani nu va mai reveni; căci și unii și alții vor fi liberați de orice legături, de orice servitudini ale unora către cei alți. Libere brațele, libere moșiile. Nu este tot așa și cu soluționarea prin vânzare de pământ. Cine ar putea să oprească a doua, a treia generațiune de țărani fără pământ a nu se întemeia pe întâia împroprietărire, pe darea întâia de pământ, a nu cere mari pământuri pentru cazuri de utilitate publică?

În divanul ad-hoc o soluțiune pozitivă nu se putea da, ci numai a se exprima o dorință. Aceasta fu că era util ca la viitoarea organizațiune

și țărani să fie emancipați prin o dreaptă despăgubire a vechilor stăpâni de moșie.

Împregiurul acestei dorințe s-au învârtit discuțiunile și preocupările proprietarilor mari și acele ale țăranilor, până ce se aplică o a doua convențiune de Paris privitoare la organizațiunea principatelor române. Într-acest timp se făcu îndoită alegere de Domn și în curând apoi se și întocmi Comisiunea centrală din Focșani și dinaintea ei veni cestiunea țărănească.

La această Comisiune conservatorii erau în majoritate și cu toate opunerile liberalilor, proiectul votat de majoritatea Comisiunii da drept soluțiune a cestiunei îndatorirea stăpânilor de a da țăranilor numai un mic loc pentru casă și o jumătate pogon de islaz. Această soluțiune se publică de Comisiunea centrală în toată țara prin broșuri fără știrea și încuviințarea puterei executive.

Înțelegeți, domnilor, ce agitațiune s-a făcut între țărănime atunci. Tot pe atunci s-a făcut și unirea principatelor și ar fi a vă duce prea departe dacă m-ași pune a vă desvâli amănunțit manifestațiunea țărănească întâmplată la porțile Bucureștilor în 24 ianuarie 1862, ca spre a serba această mare zi. Manifestațiunea a fost înăbușită prin împușcarea de sute de țărani și îngroparea lor în băligarul grajdurilor de mahalale.

Întâiul prim-ministru al României unite a fost marele și ultimul om de stat al conservatorilor, Barbu Catargi, o zic aceasta nu ca să împușinez meritul acelor conservatori cari trăiesc, dar ca să dau unui mare bărbat de stat ceea ce i se cuvine; căci omul a murit victima convincțiunilor sale. Sub Barbu Catargi veni îndată înaintea Camerilor întrunite proiectul de lege rurală cum fusese votat de Comisiunea centrală. O agitațiune grozavă fu atât în țară cât și în București. Proiectul de lege dădu loc la discuțiuni lungi și violente. El fu votat cu mici îmbunătățiri și cauza țărănească fu sacrificată. Dar spiritele nu se calmară. Puterea executivă nu cuteză a întâri hotărârea Parlamentului; căci numai prin sforțări supraumane se putea ține ordinea prin sate.

Între acestea, Barbu Catargi era ucis chiar în poarta Mitropoliei. El fu plâns de toate partidele; și când se votă o recompensă națională văduvei, fură liberalii care ținură de onoare a subscrie cei dintâi propunerea. Însă nici repausatul Arsachi, care succedă în Minister lui Catargi, nici domnul N. Crețulescu, care apoi formă un Minister ce ținu până la noiembrie 1863, nu se hotărâră a supune sancțiunei domnești recompensa votată

de Cameră în favoarea văduvei ministrului asasinat; tot așa și legea rurală a rămas neîntărită.

Însă a trebuit să venim noi liberalii la putere pentru ca să supunem sancțiunei domnești legea de recompensă doamnei Catargi, ca să așezăm și în Parlament bustul lui Catargi și apoi să înfățișăm și Camerei un nou proiect de lege mai drept pentru țărani.

În de afară însă de Parlament emanciparea țăranilor era obiectul preocupărilor tuturor oamenilor cari se ocupau cu afacerile publice, conservatori și liberali, bătrâni și tineri. În casele repausatului Iancu Cantacuzino noi țineam întrunirile noastre. Erau la acele întruniri Ion Cantacuzino, repausatul Bosianu, domnul Vernescu, Costache Rosetti, frații Brătianu și Goleștii și eu.

Domnul C. Vernescu: Și Panu.

Așa este. Din discuțiunile urmate în acea adunare, din memoarele și propunerile diferite, din scrierile numeroase publicate de presa din toate culorile a ieșit în fine proiectul legii rurale pe care l-am înfățișat Parlamentului în ziua de 2 aprilie 1864.

În ziua aceasta când proiectul s-a prezentat Camerei, el s-a publicat și prin „Monitorul Oficial“, nu spre a agita, ci spre a liniști, nu spre a produce răscoala, ci spre a o preveni.

V-am spus, domnilor, că însăși liniștea era amenințată din ziua răspândirii proiectului nedrept și nechibzuit elaborat de Comisiunea centrală.

Proiectul prezentat de mine Camerei poate că a întărit pe stăpânii de moșii, dar negreșit că a liniștit pe țărani.

Ei bine, pentru această simplă publicare, pe care în pozițiunea în care ne aflam în 1864 ar fi făcut-o și un Minister liberal-conservator, mi-am atras un teribil vot de blam, o declarație din partea majorității conservatoare că nu voia a lucra cu mine! Acest act era preludiul lovirei de stat din 2 mai 1864.

Onor. domn Carp bucură-se că astăzi, după 25 de ani, i se face aceeași imputare: A cutezat domnia sa să publice înaintea alegerilor proiectul de lege care voia să-l propuie Camerilor; a cutezat să publice în programul ministerial reforme ce le credea necesare menite de a preveni o nouă răsculare a țăranilor.

Înțelegeți foarte bine că eu, Stan Pățitul, eu suferitul, condus cu suvenirile de anul 1864, nu pot decât să compătimesc onorabilului domn

Carp și să văd în publicarea proiectelor domniei sale un curagiu care-i face onoare. Bine a făcut că le-a publicat. Glasurile cari în 1864 blamau proiectul lezei rurale sunt astăzi răgușite și puține.

Domnul Carp n-are dar a se teme de a dobândi un vot de blam și cât pentru mine-i zic: Înainte și înainte! Însă acolo unde mă despărțesc de domnia sa este că după ce a publicat programul său care-i face onoare domniei sale și domnului președinte al Consiliului, domnul Rosetti, domnia sa a făcut concesiuni, a permis ca colegii săi să-i denatureze proiectele, încât astăzi ne aflăm în față cu patru proiecte, deosebindu-se unul de altul în mai multe puncte esențiale.

Onor. domn Aslan în cuvântul său ne-a zis un cuvânt foarte înțelept și pe care cu toții nu trebuie să-l scăpăm din vedere: La 1866 toate partidele au contribuit la facerea Constituțiunei noastre politice, tot așa noi acum trebuie să ne ridicăm cu sufletul și conservatori și liberali să ne înțelegem ca să dăm țarei noastre o singură Constituțiune socială, votată de toate partidele ce se află în Parlament.

Numai atunci țara noastră va putea da piept la toate greutățile și la toate pericolele și în timp de pace și în timp de rezel. Dar azi ce avem înaintea noastră? Avem patru proiecte; fiecare partid trage pânza la sine, sperând că doar va câștiga ceva, într-un interes exclusiv, pe când toate partidele împreună înțeles-am [a] face ca printr-o lege unanim votată să câștige toată populațiunea rurală, fără ca proprietarii mari să piardă ceva.

Am văzut, domnilor, cu această ocaziune lucruri cari au durut; am văzut că pasiunile cele rele, pe cari le credeam stinse, se desfășură din nou. Am văzut cum fiecare din noi, în loc să îndemne pe cei alți de alte credințe la împreună înțelegere ca să dea o lege bună, vin de lovesc în credințele altora, vin cu nedreptate de a-și atribui exclusiv toate reformele câte s-au făcut în această țară de 30 de ani și tăgăduiesc adversarilor lor orice participare, orice merit în opera regenerării noastre politice și sociale.

Așa, cu mirare am văzut pe domnul Emil Mavrocordat strigând în această Cameră: Numai noi conservatorii am făcut ceva pentru țărani în trecut și mă bucur că și azi noi prezentăm o lege democratică. Vă bucurați, domnilor conservatori, că prezentați o lege democratică? Dar oare este această lege democratică? Poate legea a cărui raportor este domnul Popescu. N-aveți de ce vă fâli de această lege; căci numai democratică ea nu este. Onor. domn Popescu în raportul său reproduce o frază din expu-

nerea de motive a legii prezentate de actualul ministru al Domeniilor și ne îndeamnă să ne felicităm cu toții de dărnicia prevăzătoare a străbunilor noștri, a căror pioase legături au constituit întinsul domeniu al statului care ne permite azi a rezolva o cestiune grea, fără a lovi nici un interes legitim și a atinge nici un drept. Așa este, însă numai în parte; căci trebuie să ne aducem aminte că din strămoșii domniilor voastre numai cei vechi, numai adevărații boieri români, cel puțin în cea mai mare parte, făceau monastiri mari și frumoase, luau din averile lor moșii și le închinau locașurilor sfinte, zidite de dâșii, puindu-le ca condiție întrețineri de spitale, de școli și alte așezăminte de folos public; iar ceilalți strămoși ai domniilor voastre mai recent, mai amestecați cu sânge străin, luau moșiile și vechile monastiri zidite de părinții lor și le subjugau călugărilor greci. Și trebuia cineva să fie cu totul neștiutor al lucrurilor acestei țări spre a ignora abuzurile, jafurile și scandalurile ce cu veniturile moșiilor zise închinete făceau până în zilele noastre acei *harmăsari grecești* cari purtau numele de egumeni în monastirile închinete (*Ilaritate.*)

În tinerețele mele, am văzut cu ochii mei pe unul din acești pioși călugări și era unul din cei mai buni, parcurgând satul Păpăuți și alte mahalale ale orașului Botoșani și executând personal pe bieții locuitori să răspundă bezmanul datorit monastirei închinete din Păpăuți. Rog pe domnul primar de Botoșani, onor. nostru coleg Enacovici, să declare dacă cele spuse nu sunt adevărate; faptele sunt expuse în acte și sute de petițiuni aflate în arhivele primăriei. Prea cuviosul părinte, cu cârja pastorală în mână... (*întreruperi, ilaritate*) intra din casă în casă, din cârciumă în cârciumă și spărgea ferestrele, ridica ușile și strica carafele cu rachiu. Bieții români, cu femeile și copiii lor, rămâneau tremurând în mijlocul iernei în casă fără uși și ferestre și toate acestea le făceau pentru că nu li se plătise doi, trei sfanți datoriți din bezmanul monastirei. D-apoi scandalosul trai al sâșilor părinți! Ei aveau caretele cele mai luxoase, cei mai frumoși cai, mobilele cele mai răsfățate și pe dânsule accesorii încă și mai frumoase. (*Ilaritate, aplauze.*)

Acestor scandaluri demoralizatoare spectatori am fost cu toată generațiunea mea de pe atunci și conservatori și liberali! Toți ne-am jurat ca să lucrăm spre a ajunge la putința de a-i retrimite la Ierusalim, la Sfântul Munte, la Sinai din Egipt pe acești sfinți părinți, ce făceau atâte păcate în numele Domnului! Domniile voastre, domnilor, ați menționat cu laudă pe acei strămoși cari au dat călugărilor pământeni și străini atâtea

nenumărate moșii, dar ați trecut sub tăcere reaua întrebuintare ce ei făceau de veniturile moșiilor și n-ați zis un cuvânt pentru acela care și-a pus în pericol domnia spre a întoarce statului român a patra parte din teritoriul român. N-ați zis un cuvânt despre acei patrioți conservatori și liberali cari în 1862 și 1864 au ajutat în săvârșirea marelui act al secularizării.

În această mare cestiune Europa-și păstrase dreptul de a-și zice ultimul său cuvânt. Rusia mai ales sprijinea prin o politică monastirele grecești. Vodă Cuza dorea din inimă secularizarea, însă se temea să nu aducă asupra țării greutăți și pericole.

Noi miniștri-i propuseserăm ca actul național să se facă din inițiativa națiunii, adică a Parlamentului. Noi, zicea el, nu voiesc a compromite țara, prefer a mă compromite pe mine. Eu dar voi lua inițiativa. Proiectul de secularizare să vie dar din inițiativa guvernului și eu voi lua răspunderea. N-am pentru ce a mă teme. Când m-ați ales Domn aveam 8 galbeni în buzunar. Moșia mea părintească era ipotecată. Prăvăliile mele din Galați erau vândute.

Ei bine, astăzi mi-am liberat moșia, am mai cumpărat Ruginoasa, am dar cu ce trăi și retras din domnie; și dar n-am pentru ce a nu mă expune, mai ales într-o cauză unde toți românii suntem uniți.

Ei bine, nici domnul raportor, nici unul dintre domnii miniștri, dintre domnii deputați nu a amintit măcar numele aceluia care a constituit domeniul statului român, acest domeniu care pentru sute de ani este chemat a feri România de proletariatul câmpenesc.

Viu acum, domnilor, la cestiunea ce este la ordinea zilei, la împrumutarea, sau mai bine zicând, la vânzarea de pământ muncitorilor agricoli.

Și fiindcă expunerea de motive și raportul domnului Popescu se referă la legea rurală din 1864, unii criticând acest articol și alții laudându-l, dați-mi voie, domnilor deputați, să vă expun în scurt în ce simț, în ce împrejurări s-a făcut legea rurală din 1864 și cari erau condițiunile legale, în cari se afla proprietatea, stăpânii de moșii și țăranii înainte de 1864.

Legea rurală a emancipat brațele țăranilor supuse clăcei, boierescului și totodată a emancipat și proprietatea cu mare deosebire de a da pământ generațiunilor de țărani așezați pe moșie până la două treimi a pământului de cultură.

Această lege nu era dar o lege de împrumutare, ci o lege de emancipare, de desființare a relațiunilor feudale ce lega pe țărani cu moșia și pe moșie cu țăranii; o lege care fonda proprietatea mare și proprietatea

mică *absolută, întreagă*, proprietatea individuală, liberă, *proprietatea occidentală*. Astfel nu era la noi proprietate teritorială înainte de 1864, cu toate stăruințele de la Regulamentul Organic și până la 1864 de a fonda o asemenea proprietate.

În adevăr, noi vedem în toate actele cari constituie titlurile de proprietate particulară, că la fiecare domnie nouă stăpânii de moșii se adresau către stăpânire cerând hrisoave pentru a li se recunoaște stăpânirea pe acele moșii.

Și socotiți, domnii mei, că stăpânii, o dată recunoscându-li-se din partea domniei dreptul de stăpânire, erau adevărați proprietari în sensul de astăzi, că puteau dispune de moșia lor fără împedicare, că puteau regula relațiunile lor cum ar fi voit cu sătenii statorniciți pe moșie? Eroare; statul avea drept a interveni în toate cestiunile atingătoare de acele moșii și de acei ce locuiau pe ele.

Iată ce găsim în întăritura Domnului Moldovei Moruzi din 1805, ianuarie 3, pusă chiar pe anafora clerului și boierilor Moldovei prin cari aceștia se rugau ca Domnul să sporească dările, munca și alte condițiuni ale sătenilor, prea ușurate după dânșii de către decapitulul Grigorie Ghca.

„S-au citit anafora aceasta înaintea Domniei mele și cu luare aminte văzându-se că o cerere obștească ca aceasta este mai mult spre a lipsi prigonirile ce urmează neconținut între stăpânii moșiilor și între săteni și ca să știe hotărât fieștecare locuitor datoria sa asupra slujbei moșiei pe care locuiește, se hrănește și se folosește și să știe și stăpânul moșiei cât fân și imaș are să dea săteanului său și ca să cunoască și cei neputincioși stăpâni ai moșiilor slujba datornică de la sătenii lor, cu milostivire am primit rugăciunea de obștie a Prea Sfințitului Mitropolit, iubitorilor de Dumnezeu episcopi și de obștie a cinstiților și credincioșilor noștri boieri, încredințându-ne mai ales că slujba ce se arată prin anafora nu este cu însărcinarea locuitorilor și mult mai puțină decât a țărilor megieșite. Drept aceea și cu toată dreptatea neamul boieresc care se jertfește în slujbele țarei se cuvine a avea dreptățile slujbei de la săteni, ca să nu vie spre cădere neavând și ajutorul acesta, hotărâm dar ca să se facă în hrisovul Domniei mele întocmai după ponturile arătate, ca în vremea viitoare să se urmeze nestrămutat slujba aceasta ca o lege și pravilă, dar încă și pronomiile câte are cinul boieresc și prin ponturi și obiceiuri să se păzească.“

În fața acestui hrisov, ce zic sprijinatorii proprietății absolute și a neintervenirii statului în relațiunile dintre stăpânii de moșii și dintre cultivatori?

Din chiar anaforoa (raportul oficial) care a motivat hrisovul lui Moruzi rezultă că puterea executivă intervenea în toate relațiunile sătenilor cu stăpânii moșiilor și această intervențiune era atât de mare, că dacă pe o moșie sătenii nu aveau destul pământ de lucrat, ispravnicii aveau drept să-i împluternicească a-și face cultura și pe moșiile învecinate, plătind numai 2 lei și dijma din zece una.

Proprietarii din Svorîștea și din Broscăuți aveau documentele lor și multe acte prin cari locuitorii celor dintâi două moșii astăzi proprietate a colegului nostru domnul Teodor Callimachi, aveau dreptul să meargă să lucreze pe a treia moșie, astăzi proprietate a domnului A. Plagino. Și ce dau țăranii? O simplă dijma din zece una; acesta era singur venitul datorit stăpânului moșiei; căci munca dată de locuitori era mai mult un drept personal, un pronomian datorit numai cinului boieresc. Rezașii moșneni nu aveau acest drept; ei nu puteau cere de la locuitorii așezați pe moșiile lor decât dijma și 2 lei pe an.

Dar, ca să nu fiu taxat de neexactitudine, dați-mi voie să vă citesc un pasagiu din însuși anaforoa boierilor din 1805:

„Articolul 21. Pentru arături și semănături să nu fie slobozi locuitorii a face împrăștiate arături, pricinuind cu aceasta stricăciune la fânețe și moșie și ca îndestulare să-și aibă ei țărinele lor într-o parte a moșiei semănând unul lângă altul și pământurile cele vechi cari au apucat a avea locuitorii să nu le ia stăpânul moșiei până nu le vor părăsi ei de învechite și netrebnice. Iar când locuitorii vreunui sat vor arăta că nu au loc îndestul pentru arături și stăpânul moșiei îndărătnicindu-se nu va voi să le dea spre îndestulare, să fie datori a arăta aceasta ispravnicilor și făcându-se cu amăruntul cercetare, atunci să le dea ispravnicii din locul de țărină atâta parte de loc încât să fie după analogia moșiei; și asemenea când se va încredința ispravnicul că stăpânul moșiei asupra căreia locuiesc sătenii nu are îndestul loc să le dea lor pentru arat, nici din prisosul locului de fâneță ce va avea, atunci să se înlesnească locuitorii de la moșiile megieșite, precum a fost obiceiul și mai înainte, dându-le loc de arat într-o parte prin știința și a stăpânului moșiei, fără stricăciune și păgubire și acei locuitori să dea stăpânului obicinuita dijma, cărând-o și la coșarele stăpânului; iar cu altă cerere și slujbă mai mult să nu se supere.

Articolul 22. Așezările acestea să se urmeze nestrămutat de toți aceia ce vor avea moșii întregi cu săteni pe dânsle, afară numai de *moșiile birnicilor rezași*, la cari moșii locuitorii ce se află șezători, fără ose-

bire și neavând împărțășire de moșie birnicii sau alții, să nu se supere cu lucrul ci să plătească slujba lor în bani, câte 2 lei pe an, dând și obicinuita dijmă și răzeșii să-i împartă după cuviința părților ce vor avea fieștecarele.“

Iată starea de lucruri, iată cum se regulau relațiunile dintre stăpânii de moșii și săteni. La fiecare schimbare de domnie aceste relațiuni se schimbau, când în favoarea stăpânilor, când în favoarea sătenilor. Așa a fost și cu hrisovul lui Moruzi. Țăranii neprimind noile sarcine ce le impunea acest hrisov, el a rămas în nelucrare și legea a urmat a fi pontul lui Grigorie Ghica din 1766 ianuarie 1.

Dar boierii noștri nu se mulțumeau de a recurge numai la Domnul țarei pentru ca să ceară sporirea sarcinilor țăranilor. Ei se adresau și la Turcia. Iată petițiunea, sau cum se zicea pe atunci, magzarul, adresat Înaltei Porți din anul 1805:

„Noi, prea plecații supuși, mitropolitul, episcopii și toți boierii memleketului Moldovei, cari din început ca o scumpă moștenire, credința de la moșii și strămoșii noștri către hrănitoarea noastră prea puternică Împărăție o am păzit și sub umbrirea și acoperământul slavei sale întru bună viețuire și liniște am petrecut și ale sale nedeșertate daruri și mile pururea am dobândit, cutezăm și acum către noianul Împărăteștei îndurări a ne înfățișa cu acest al nostru prea plecat magzar, care cu genunchi plecate aducem la prea strălucitul prag al Împărăteștei măririi și cu glasuri umilite ne rugăm să fie ascultată această a noastră prea plecată rugăciune și cerere ce o facem numai asupra împuținărei slujbei pe moșiile noastre, care întru adevăr însuși noi mărturisim că de la o vreme încoace 12 zile au fost obicinuite într-un an a sluji stăpânilor moșiilor etc. etc.“ Și apoi magzarul urmează a arăta punct pe punct noile sarcine ce boierii doresc a se introduce în legile regulatoare muncii țăranilor.

Permiteți-mi, domnilor mei, a vă cita aci în scurt și legislațiunea care regulează împărțirea moșiilor strâmte între stăpâni și între săteni. Iată ce găsim în hrisovul lui Grigore Ghica Vodă din 1760: „Acesta pentru moșiile ce vor fi mai largi; iar pentru moșiile ce nu vor fi încăpătoare de a se da locuitorilor locuri de hrană după analogon arătat mai sus, ca să nu rămâie vecinicul stăpân lipsit de trebuinciosul fân și arătură, se vor împărți în trei părți, atât locul de arat cât și fânașul, intrând în măsuri și curăturile care se vor fi făcut din codrii și două părți loc de hrană și de fânași se vor da locuitorilor, iar a treia parte să rămâie neapărat vecinicului stăpân“.

Spre a rezuma cestiunea împărțirii în trei a moșiilor strâmte, iată cum o prezintă și domnul Grigorie Ghica, autorul legii rurale din 1850 în observațiile sale făcute asupra protocolului conferințelor ținute la Constantinopole în 11 februarie 1856:

„Țăranul nu poate înstrăina pământul, dar și proprietarul nu poate nici a-l lua nici a-l schimba după plăcul său. Acolo unde pământul trebuincios nu-i de ajuns pentru a îndeplini partea hotărâtă a fiecărui țăran, el se împarte în trei părți, dintre care două sunt ale țăranilor și a treia a proprietarului.“

Iată, domnilor, cum era proprietatea funciară în România înainte de 1864.

Onorabilul domn Emil Mavrocordat nu voiește a ști nimic din acestea. Ba domnia sa merge și mai departe, domnia sa se laudă de bună-tățile ce conservatorii, adică boierii, au revărsat în toate timpurile asupra țăranilor. Sunt departe de a nu recunoaște spiritul uman și patriotic ce a insuflat pe mulți din boierii țării noastre; însă pre aceștia trebuie să-i căutăm în timpurile străvechi ale istoriei noastre, iar nu în timpurile cari mai în urmă ne-au venit din Fanar și au corupt boierimea națională. (*Aplauze.*)

Domnul Mavrocordat după mine rău a făcut când ne-a făcut nouă curs de istorie, pe care se vede că domnia sa n-a citit-o, de vreme ce a alterat-o atât de mult. Domnia sa, urmaș⁴ al unui Domn care a făcut țării mult rău, Nicolae Mavrocordat, autorul fatalelor reforme; urmaș mai apropiat al lui Alexandru* Mavrocordat, unui alt Domn care a desființat în ambele țări române șerbia țăranului, domnia sa ar fi trebuit astăzi să fie alături cu noi liberalii și întocmai ca ilustrul său străbun să uzeze de toate puterile sale ca să completeze opera începută de străbunul său, dezrobitorilor țăranilor. Nu a făcut însă aceasta și o regret pentru domnia sa.

O durere și mai mare o simț când văd alături cu domnul Mavrocordat pe însuși urmașul meu (*foarte emoționat*) Constantin Kogălniceanu, el, fiul meu puindu-se în altă tabără, s-a deosebit de mine, s-a deosebit de bunul său Ilie Kogălniceanu, de restrăbunul său Constantin, carele a subscris marele act al desființării vecinătății în Moldova.

Părintele meu, Ilie Kogălniceanu, a contribuit sub Sandu Sturdza V.V. la reîntemeierea hrisovului lui Grigorie Ghica Vodă. Iată hrisovul din 1828, martie 10, al lui Sandu Sturdza V.V. unde este iscălitura lui Ilie Kogălniceanu. Na, citește! (*Adresează colecțiunea către domnul deputat*

* Citește Constantin!

Constantin Kogălniceanu.) Ești acum mare, ești liber să faci ce vrei dar credeam că fiii mei, cel puțin cât voi fi eu în viață, vor lucra alături de mine. (*Aplauze.*)

Eu astăzi, domnilor, sunt bătrân, nu mai am vechea putere a tinerețelor, dar păstrez întregi vechile mele convicțiuni și mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a prelungit viața ca încă o dată să pot sprijini la această tribună principii cari au încălzit anii mei de tinerețe, pentru cari am luptat în toată viața mea de bărbat matur. (*Aplauze.*)

Legea rurală de la 1864 a avut de mare scop de a precurma starea de confuziune în care se aflau relațiunile dintre stăpânii de moșii și muncitorii de pământ, de a libera brațele, de a libera și proprietatea, de a fonda în România munca liberă și proprietatea liberă, individuală, occidentală. Legea voia dar să libereze pe proprietarii de moșii de teribila îndatorire de a da pământ generațiunilor viitoare de muncitori, până la două treimi din moșiile lor.

Răposatul Manolache Costache în cestiunea țărănească era conservator, însă conservator în chipul cel mai luminat, cel mai patriot și cel mai de inimă; el era eminamente boier român ca acei boieri din timpurile străbune. El nu era pentru ideile înaintate, dar înțelegea că o reformă era neapărat trebuitoare și în favoarea țăranilor și în favoarea proprietarilor. El nu tăgăduia dreptul țăranilor ce din vechime-l aveau de a se hrăni pe moșiile pe cari erau statorniciți. Și de aici, de la recunoașterea acestui drept, voia a se începe reforma.

Într-o broșură, care azi nu se mai găsește decât pe la biblioteci, apărută în 1861 și dedicată lui Ștefan Golescu, președintele Comisiunei centrale, el definește într-un chip cu totul ingenios dreptul proprietarilor și dreptul sătenilor. El între altele spune că la moșie la dânsul, la Iepureni, a fost odată vizitat de un consul general francez, mi se pare, Bécларd. Era o zi de sărbătoare. Acel diplomat vede înaintea sa câmpul plin cu pui de țărani și întreabă pe Iepureanu cine sunt aceștia; el îi răspunde: „Sunt coproprietari cu mine la moșia Iepureni, sau mai bine zicând moștenitorii mei; fiecare din aceștia, îndată ce se însoară-mi ia din moșie de la trei până la patru fâlc de de pământ. Îndată ce-și ia o femeie, el, cu toată nunta, vine de-mi aduce un plocon și-mi zice: Stăpâne, m-am însurat, iată femeia mea; te rog pentru pământ să mă înscrii și pe mine ca pârtaș pe moșia dumatile. Și eu, după legea țarei, sunt dator să-i dau pământul cerut. Nu știu dacă fiului meu voi avea fericirea ca la moartea mea să-i las acel puțin ce sunt dator să las fiecărui țăran statornicit pe moșia mea.“

Nu ziceți, domnilor, că aceasta e o ficțiune; căci până astăzi în Basarabia, vechea țară românească, se păstrează această obligațiune impusă stăpânilor de moșii de a da și rezerva generațiunilor de țărani așezați pe moșie până la două treimi de pământ, pe care s-a însărcinat Știrbei să oucidă. În Basarabia, fiecare proprietar nu-și poate vinde moșia decât cu șerbia ca două treimi din pământ să fie rezervate generațiunilor țărănești. Aceasta este scris; aceasta este legea recunoscută de guvernul imperial al Rusiei.

Ei bine, domnilor mei, cum socotiți că această lege străveche, atunci când se regula proprietatea în mod definitiv și absolut, putea să se sfârșim fără a se da aiurea o compensațiune fiilor țăranilor, fiilor de clăcași din 1864. Cuza Vodă nu a ridicat țăranului dreptul de a cere pământ pentru copiii săi; dar l-a strămutat de la proprietățile particularilor și l-a transplantat pe moșiile statului. Și de aceea s-au și luat moșiile din mâna grecilor înainte de a rezolva cestiunea țăranilor.

Iată importanța legii din 1864, iată principiul consacrat prin articolul 5 și 6 din legea din 1864, lăsând altor legi posterioare să reguleze principiul enunțiat. Legea din 1864 a fost litera A a marelui reforme, cea de astăzi va fi litera B și să ne rugăm lui Dumnezeu ca ea să fie astfel făcută încât să nu mai avem nevoie a avea recurs și la litera C. Nu calificați dar de vârf al confuziunilor articolul din legea din 1864, nu ziceți că această lege este plină de greșeli și de încurcături. Atunci nu se atinge de împroprietăriri pe țărâm de a lua pământ de la unii și de a-l da altora. Nu s-au luat de la stăpânii de moșii o singură palmă de pământ. Dar s-au sfârșit șerbiile și la unii și la alții s-au emancipat brațele, s-au emancipat și pământurile. Atât a făcut Cuza Vodă și s-a făcut destul! Și omul care a săvârșit acest mare act, Domnul acela peste un an și-a pierdut domnia; căci legea din 1864 este cauza adevărată a căderii lui. Orice s-ar zice, a lăsat un nume legendar. Și astăzi și mâine, oricând acest nume se va rosti el în țara noastră, va exalta sute de mii de inimi. Atârnă de la domniile voastre, domnilor miniștri, domnii reprezentanți ai țării, să faceți ca și numele Regelui Carol să devină între populațiunile noastre rurale tot așa de legendar, tot așa de binecuvântat ca numele lui Cuza Vodă.

Legea actuală nu va fi mai puțin mare ca și legea din 1864. Acei cari astăzi combat proiectul de lege prezentat de Th. Rosetti și Carp, rău fac. Eu, care sunt adversarul lor politic, eu care nu le datorez nimic, cum am văzut proiectele lor de lege pentru împroprietărirea țara-

nilor pe moșiile statului și pentru modificarea legii tocmelilor agricole, am zis: voi sprijini aceste două legi fără să mă uit cine sunt la banca ministerială.

Și astăzi o zic cu mai multă convingere, în vederea botezului de sânge al țăranilor din anul trecut, un moment să nu credeți că sângele vărsat poate stropi și rodi rădăcinile unei noi dinastii.

Domniile voastre, cari credeți că sunteți conservatori, cari vă prenumiți și dinastici, dați dovadă și de conservatori și de adevărați dinastici, punând capăt răscoalelor țărănești și făcând ca amorul dinastic să se înrădăcineze în inimile populațiunilor noastre rurale! În marea reformă nu faceți un pas înapoi, nu stați chiar pe loc. Nu obiectați, spre a face legea practică și utilă, că țara nu poate face avansuri de bani, că ar fi a încuraja lenea.

Domnilor, în toate vechile jalbe boierești se cerea sporul muncii țăranilor sub cuvânt că era spre binele lor și că se vor face mai harnici, dacă se vor îndatora ca să muncească 36-40 în loc de 12 zile, (*Ilaritate.*)

Nu râdeți, domnilor; și acum, în anul mântuirii 1889, am văzut și citit mai multe scrieri și proiecte ale reacțiunii în cari iarăși se pune ca stimul în contra pretenției lene a țăranilor noștri, refuzul de orice îmbunătățire a soartei lor. Am citit, de exemplu, un proiect făcut de președintele societății proprietarilor și arendașilor din județul Ilfov, prin care acest onor. domn cere să se introducă pentru îmbunătățirea soartei țăranilor acele amendamente propuse a se introduce în legea tocmelilor agricole de sub Ministerul Catargi și pe cari acesta le-a fost refuzat. Am văzut acest frumos proiect publicat în ziarul domnului Filipescu și l-am rugat să mi-l dea spre de aproape examinare.

Am citit, domnilor mei, cu multă luare aminte și am căutat un rând, un cuvânt măcar care să-mi denote o singură gândire, o singură idee, o singură bătaie de inimă în favoarea țăranilor. Iată ce am găsit numai: pe lângă avantajele cari le au țăranii, propune de a se reînscris în legea tocmelilor agricole și tocmelile privitoare la vătășei, isprăvniceii sau feciori boierești, argați, morari, mașiniști și toată ceata curților boierești. (*Ilaritate.*)

Am citit cu ochii aceste cereri ale reacțiunii noastre surdă și oarbă la cele ce se petrec în țara noastră. Când va veni înaintea noastră cea altă lege a tocmelilor agricole, voi avea onoarea să vă supun un teanc de învoielii agricole.

Din toate părțile și din Ilfov și din Ialomița și din Putna, din Tecuci și din alte județe, ca să vedeți ce a devenit legea rurală din 1864 și legea tocmelilor agricole în mâinile unor aprigi proprietari și unor nemilostivi arendași, din nenorocire cea mai mare parte străini și de inimă și de sânge de neamul românesc.

Domnilor, domniile voastre nu sunteți aici proprietari, sunteți legiuitori. Ei bine, vă conjur și am dreptul să țin acest limbagiu fiindcă sunt bătrân și știți că bătrânilor li se zice că sunt prooroci, semivates, deși zicătoarea spune că prooroci după Christos nu mai sunt. Cincizeci de ani de viață politică și 32 de ani de parlamentarism [î]mi dau dreptul să vă conjur ca cu toții să votați această lege cu modificările cele mai liberale, să votați această lege în unanimitate, conservatori, liberali, radicali, socialiști, așa cum s-a votat Constituțiunea de la 1866, adică de toate partidele.

Aduceți-vă aminte, domnilor, că unul din griefurile cele mai drepte ale opozițiunii unite, când lupta contra lui Brătianu era că a făcut revizuirea Constituțiunii fără participarea tuturilor partidelor, adică numai prin partidul de la putere, prin singur partidul liberal. Dacă veți vota această lege cu toții, atunci veți împuțina pericolul proletariatului câmpenesc și veți mai împuțina și greutatea ce le veți întâmpina cu ocaziunea votării legii tocmelilor agricole.

În cele alte amănunțimi ale legii, declar că, deși voi sprijini în principiu contra-proiectul domnului Săulescu, eu mă rostesc cel puțin până nu vom avea în țară un început de o prea mare parcelare a pământului contra indiviziunii loturilor țărănești.

Cât pentru avansul în bani să se propună prin lege, eu mă rostesc cu totul pentru. Sunt sigur că țăranii vor plăti cum au plătit întotdeauna; vor plăti cum au plătit și răscumpărarea clăcei din care la termenul ultimei rate n-a rămas nici un ban rămășiță asupra țăranilor.

Domnul Carp, în sprijinul avansurilor bănești, zicea un lucru adevărat, adică că s-a făcut experiența utilității acestor avansuri în Bosnia și în Herzegovina, precum și în alte state, unde pe lângă pământ s-au dat și bani.

În toate aceste state colonizarea a reușit; unde nu s-au dat și mijloace colonizarea n-a reușit, cum s-a întâmplat și la noi în Dobrogea unde s-a dat pământ la mulți români veniți din România și mai ales din Basarabia, Banat și Transilvania, dar nu li s-au dat case și bani pentru a-și cum-

păra vite. Au venit ani răi, coloniștii ca recoltă n-au produs nimic. În același timp dările către stat pentru amortismentul ratelor de pământ sau pentru răscumpărarea dijmei s-au sporit continuu.

Într-un singur an, răscumpărarea dijmei s-a suit de la doi la trei lei; au mai venit apoi impozitul fonciar, apoi zecimele județene și comunale, apoi zecimea Camerei de comerț; toate acestea au absorbit însuși venitul pământului.

În Dobrogea, cu mici excepțiuni, pământul nu are venit mai mult decât 4 lei hectarul și dările de mai sus se suie la 3 lei și 50 bani.

Judecați dar, de unde-și mai găsește bietul colonist bani ca să-și facă casă, ca să-și cumpere vite și instrumente agricole, astfel că mai mulți români din Brăila și Ialomița, cari se împrumutaseră în Dobrogea pe pământuri bune productive ale statului, au fost siliți să se reîntoarcă în vechile lor așezăminte.

Prin urmare, domnilor deputați, să votăm luarea în considerațiune a proiectului minorității și în cursul discuțiunei vom șterge din el tot ce nu va fi contrar dreptului, contrar interesului a însuși noilor împrumutăriți.

A vota însă proiectul majorității, este a nu face nimica, căci a coloniza fără avansuri bănești este, după mine, ca însuși a nu vota nimica. Acest proiect este... Cum să-i zic? Reacționar să-i zic? Nu. Să-i zic conservator? Nu. Să-i zic boieresc? Nu, pentru că mulți boieri au fost liberali în această țară.

Nu știu cum să-i zic; dar vă spun că mă tem mai mult de noii conservatori, de parveniți, decât de conservatorii cei vechi. (*Aplauze.*)

Sunt mulți cari prin legile noastre egalitare, cari prin abuzurile ce adesea înlocuiau legile, au ajuns a deveni bogați, a cumpăra moșii; sunt alții cari, deși nu au moșii, dar le exploatează ca arendași. Aceștia se deosebesc de vechii boieri, de acei cari de sute de ani posed proprietăți. Aceștia mai ales se deosebeau prin lipsa de inimă și de umanitate și lipsa de orice simț de dreptate în relațiunile lor cu țăranii. Cunosoc și alții cari poartă titlul de liberali și se fălesc de acest nume; dar în practică sunt mai răi decât conservatorii cei mai înrădăcinați. Am citit învoieli încheiate de pretenșii liberali cari sperie la cetirea întâiei litere.

Auzita-ți, domnilor deputați, mai cu seamă cei din Moldova, că sunt arendași și chiar proprietari cari iau 60 de bani pentru păscutul unei găște? (*Râsete.*) Auzita-ți că să se ia 10 bani pentru dreptul de a culege urzici? Că să se ia 10 bani pentru învoirea să se culeagă ciuperci? (*Ilaritate.*)

Apoi pe urmă bani pentru adăpatul vitelor, apoi pentru trecătoare, apoi rusfeturile, apoi podvezile, apoi zilele de clacă cu carul și cu brațele.

Ei bine, aceștia astăzi fondează jurnale și țin adunări menite, zic dumnealor, de a lupta pentru îmbunătățirea soartei țăranilor și de a ucide pe socialiști. După mine, domnilor, vor înmulți pe socialiști! Voi iesc dumnealor să ucidă pe socialiști? Și eu vreau să omor pe Mortzun (*ilaritate*) dar mai întâi să împăcăm pe țărani! Atunci și acțiunea socialiștilor va cădea de la sine. Când țăranul va fi fericit în casa lui, când va avea ce mânca, când el va găsi o bună administrațiune, o bună dreptate, când relațiunile lor cu proprietarii vor fi frățești, atunci țăranii vor lua pe goană pe domnii socialiști de prin sate și nu vor mai avea unde predica! (*Aplauze.*)

Mai este încă un rău care ține în neodihnă pe țăranii noștri și-i împiedică de a iubi pământul cum [î] iubesc răzașii. Legea rurală a hotărât ca pământurile date țăranilor să fie despărțite și pietruite pentru fiecare țăran îndeosebi și să li se dea un document în mână. Care era scopul? Scopul era ca să constituie pe țăran moșnean, să-l facă a cunoaște ce este al lui și al altuia. O dată ce țăranul ar fi știut că avea a lui proprie o bucată de pământ, el ar fi iubit acel pământ cum moșneanul [î] și iubește bucățica sa de pământ. Domniile voastre știți că moșnenii, răzașii, se judecă până la Curtea de casație pentru două palme de pământ. Nu numai în țară la noi, dar în Franța, în Germania, cei mai mari conservatori sunt țăranii, cum ne spunea și domnul Emil Mavrocordat. Acolo socialistul, comunardul, nici cutează să se arate prin sate; căci țărani-i iau cu furca! Prin urmare, o dată cu aplicarea legii ce o discutăm, o dată cu facerea planurilor pentru parcelarea pământurilor ce sunt a se da, să hotărâm, domnilor, a se face ceea ce se prevede prin legea rurală și care, din nenorocire, a rămas literă moartă, adică delimitarea pământurilor fiecărui țăran. Eu nu am avut timpul, când s-a aplicat legea rurală, dar dacă mai stam măcar un an de zile în Minister, cred că ași fi făcut și delimitarea a fiecărei bucăți de pământ a foștilor clăcași și credeți-mă că atunci altfel ar fi fost starea lucrurilor și spiritul public prin sate.

Nu este astăzi cum era în 1864, când nu aveam ingineri, nu aveam poate un singur om special spre a face un plan economic. Astăzi avem tot ce ne trebuie; ingineri, agronomi, avem oameni și teoreticieni și practici. Armata noastră posedă un întreg număr de ofițeri cari și-au făcut practica de geometri prin aplicarea legii rurale în Dobrogea. Acești tineri ofițeri

pot să fie mândri, ei au făcut o lucrare perfectă. Astăzi dar guvernul va avea la dispozițiunea sa un număr îndestulător de capacități spre a putea imediat pune legea în aplicațiune.

Prin urmare, domnii mei, mă rezum și vă rog: Nu vă uitați la pământul ce-l dați; nu-l dați din propriile domniilor voastre moșii; el nu vă costă nimic, ba din contra, dându-l vă asigurați însuși proprietățile domniilor voastre. Și aci avea dreptate fiul meu când zicea că nu mai este cestiunea de împroprietărire pe proprietățile particulare! Cestiunea socială față cu proprietatea particulară s-a rezolvat în 1864. Dar către stat nu este tot așa. Moșiile date monastirilor închinat și neînchinat aveau de scop de a întreține școalele, bisericele, spitalele și alte așezăminte de binefacere, căci toate acestea însemnează folosul țării! Dar ce mai mare folos poate fi decât de a ridica bunăstare a țăranilor, talpa casei noastre naționale. Clasa rurală astfel s-ar face mulțumită! Departe de noi ar fi atunci orice furtună dinăuntru și vom fi în stare să înlăturăm și furtunile dinafară.

S-a tăgăduit de unii că s-au dat făgăduieli de pământ țăranilor când ei au trecut Dunărea și au luat redutele Plevnei. Eu, ministru de atunci, vă pot afirma că această promisiune s-a făcut soldaților cari mergeau în luptă și acest magic cuvânt a încuragiat pe aceieași soldați ca cu entuziasm să meargă de două, de trei ori la asalt.

Iată cuvintele ce li se ziceau: Mergeți, copii, vă așteaptă acasă pământul pentru voi și pentru copiii voștri. De atunci mai ales, domnilor mei, au început a se înmulți cererile de pământ. Am dovadă despre aceasta jebile de la Copăcenii, Jilava și alte sate cari au dat loc și la o anchetă parlamentară, unde a fost și generalul Lecca și domnul G. Vernescu, dar cari-și așteaptă și astăzi rezultatul.

La 1864 strigătul unanim al țăranilor era: Desființarea clăcei; acum este: Darea de pământ.

Cu cât țăranul va primi mai curând pământ de la stat, cu atât nu se va mai uita cu ochi râvnitori la proprietatea particulară.

În lunga mea viață, nu am văzut până acum răzași mergând la proprietarul vecin și luându-i sau măcar amenințându-l de a-i lua pământul. Tot așa va fi și cu țăranii noștri; departe de a fi răpitori, ei vor fi cei dintâi apărători ai proprietății, fie mare, fie mică.

Cred dar, domnilor, că domniile voastre, inspirați, nu zic de entuziasm, dar de ceea ce este mai mult decât entuziasmul, inspirați de patriotism, de o adevărată logică, de durere de inimă și de dreptate pentru

acei cari, când sunt chemați chiar la moarte, se uită înapoi pentru acele hecatombe de țărani ce s-au făcut în câmpiile Bulgariei, acolo unde într-o singură zi au căzut 3 500 de fii ai României, și aci citez îndeosebi două regimente de dorobanți din Iași, Vaslui, Fălciu și Suceava, nu veți sta un moment la îndoială de a vota această lege cât mai bună, cât mai liberală, cât mai darnică.

Aci, în București, n-ați fost în pozițiune ca să vedeți hainele negre ale văduvelor, orfanilor și părinților acelor căzuți în luptă; pentru că n-a voit guvernul să înegrească fizionomia capitalei netrimțând în luptă regimentul de dorobanți din capitală și din Ilfov. Dar aduceți-vă aminte de fața întunecată ce în timpul rezelului prezentau stradele Iașilor, Fălci-ceni, Botoșani, Vaslui, Huși, Neamțu, Galați, Craiova, Ploiești, Brăila și alte orașe mari din provincie și nu uitați că multe țărance nu aveau cu ce se îmbrăca în negru, aduceți-vă aminte numai de aceste dureroase suveniri și cred că patriotismul în domniile voastre va birui frica de socialism, fie de sectă, fie de stat; și apoi, domnilor, de ce vă îngrijiți de socialismul de stat? Socialismul de stat există pretutindeni, chiar în Franța republicană. Ce? Se recurge la stat, când se atinge de a reprima dezordinele, de a da cu pușca, când relele sociale produc revoltă? Și acest stat nu ar avea dreptul ca prin legi umane și drepte să previe nemulțumirile populare, relele sociale?

În Franța există interese contradictorii între industria mare și între muncitori; în România, agricultura mare este marea noastră industrie.

Ei bine, cum voiți ca dreptul ce-l au toate statele de a preveni antagonismul și luptele de interese dintre patronii fabricanți și lucrători, cum voiți ca și statul nostru să n-aibă dreptate de a regula relațiunile dintre marii proprietari și muncitorii de pământ și astfel de a pune capăt antagonismului? Orice s-ar zice, există astăzi sute de proprietari de moșii și restul muncitori de pământ. Patriotismul domniilor voastre, spiritul domniilor voastre de prevedere facă ca acest antagonism să nu mai fie, ca armonia să revie între proprietarul mare și între cel mic; și atunci vă puteți mândri că ați liniștit și întărit națiunea română înăuntru și în afară.

Domnilor miniștri, încă o dată vă conjur, nu reculați*, nu schimonașiți proiectele domniilor voastre primitive, nu le sacrificați reacțiunei, sub orice nume se ascunde.

* Nu dați înapoi (din fr. *reculer*, a da înapoi, a șovăi).

Gândiți-vă că nimic nu a făcut mai mult numele lui Cuza nemuritor decât legea rurală, deși tot acest Domn a făcut unirea, a secularizat averile monastirilor închinată și neînchinată, deși a întemeiat egalitatea înaintea legii și atâtea alte legi pe cari numai noi, clase dirigente, le apreciem și pe cari țăranul nici măcar nu le cunoaște. Asemenea, cum a spus domnul Eugeniu Ionescu, puțin importă țăranului dacă la guvern sunt conservatorii sau liberalii; țăranul e recunoscător numai acelui guvern, numai acelui bărbat de stat care se interesează de soarta lui, care-i ușurează nevoile și istoria rămâne scrisă în inima lui numai pentru acei cari au prefăcut și îmbunătățit soarta lui. În mânele domniilor voastre stă dar să faceți și lui Vodă Carol o legendă tot așa de frumoasă, tot așa de durabilă ca legenda lui Cuza Vodă; pentru că ea va fi scrisă nu pe o hârtie zburătoare, ci în inima țăranilor români și a fiilor fiilor lor! În această nepieritoare legendă nici numele domniilor voastre nu va fi uitat. Nu vă uitați la împotriviri reacționare; țineți-vă de programul domniilor voastre primitiv și atunci veți binemerita de la patrie, atunci în istoria României mare va fi numele Regelui Carol.

Am zis.⁵ (*Aplauze prelungite.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 44, p. 855, col. 3 – p. 862. col. 3.

NOTE

¹ Vezi și intervenția precedentă. Pentru toate rememorările în problema țărănească făcute de K. în acest discurs cititorul este invitat să consulte volumele precedente de *Oratorie*, unde află toate intervențiile sale în această privință cu lămuririle corespunzătoare ale editorilor asupra împrejurărilor generale care le-au determinat.

² Al. Lahovari era ministrul Comerțului, Agriculturii, Industriei și Domeniilor care prezentase legea.

³ La 1 ianuarie 1766 Grigore Ghica a dat un așezământ în 15 puncte prin care se uniformizau obligațiile țăranilor de pe moșiile boierești și mănăstirești. Vezi *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, Vol. II, *Moldova*, București, 1966. Pentru răpirea Bucovinei vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a IV-a, p. 183, nota 28.

⁴ Filiația era următoarea: Nicolae Mavrocordat, căsătorit cu Smaranda l-a avut ca fiu pe Constantin Mavrocordat, ambii domni în mai multe rânduri ai Moldovei și Țării Românești. Constantin Mavrocordat, căsătorit cu Ecaterina Rosetti a avut un fiu Dimitrie (1744-1817), căsătorit cu Maria Sturdza. Fiul lor Constantin (1773-1852), căsătorit cu Casandra Balș, a avut un fiu Alexandru (1819-1895). Acesta era căsătorit cu Elisa Milo și erau părinții deputatului Emil Mavrocordat (1858-1892).

K. a fost unul din criticii cei mai aceri ai domniilor fanariote. Opinia defavorabilă formată în istoriografia română asupra lor i se datorează în mare măsură. Cititorul interesat poate urmări descrierea domniilor lui Nicolae Mavrocordat, pe care-l numește „Neron și Sardanapal al Țării Românești”, ca și pe cea a lui Constantin Mavrocordat în volumul I al seriei de față, *Scrieri istorice*, îngrijit de Alexandru Zub, București, 1976, p. 274 și urm. Acolo însă K. nu e atât de categoric în ceea ce-l privește pe acesta din urmă admitând că reforma sa (de desființare a șerbiei în primul rând) „consistait dans plusieurs changements importants, dont quelques-uns cependant étaient utiles et bons” (p. 285).

⁵ Adunarea a luat în considerare proiectul guvernamental cu 98 de voturi pentru și 17 împotrivă.

*Îl interpelează pe ministrul Justiției în legătură cu depunerea pe biroul Adunării a proiectului de lege referitor la inamovibilitatea magistraților**

Interpelez pe onor. ministru al Justiției să binevoiască a-mi spune: Când socotește domnia sa a ne înfățișa proiectul de lege pentru inamovibilitatea magistraturei? Domnia sa nu-mi va voi rău, fiindcă deja în două rânduri l-am întrebat în particular tot asupra acestei cestiuni și mi-a dat un termen; a trecut termenul acela și a mai trecut și un al doilea termen.

Cât pentru mine, nu de astăzi, dar din tinerețele mele, am avut credința că justiție nu vom avea decât atunci când judecătorii se vor declara inamovibili. Mă adresez la fostul susținător al programei de la Mazar-Pașa. Domnul ministru al Justiției a dat de mai multe ori dovezi de amorul său pentru justiție. Lăsând la o parte schimbarea deasă a magistraților la care asistăm, doresc, mai presus de toate, ca în țara aceasta magistratura să fie apărută de intervențiunea puterii executive; voi ca principiul de inamovibilitatea judecătorilor proclamat de Regulamentul Organic să devină un adevăr. Orice s-ar zice, orice s-ar face în contra Curței de casațiune, totuși Curtea de casațiune este singura instanță din țară care însuflă mai multă încredere justițiabililor.

Pentru aceea rog pe domnul ministru al Justiției să binevoiască a ne spune categoric: Va înfățișa Adunării în sesiunea aceasta proiectul

* Ședința din 27 februarie 1889.

de lege pentru inamovibilitatea judecătorilor? Sau și domnia sa va face cum au făcut toate Ministerele trecute începând cu al nostru chiar...?¹

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 53, p. 993, col. 3.

NOTE

¹ Vezi infra, p. 397.

*În problema împrumutării sătenilor
cu loturi din moșiile statului**

Cer cuvântul.¹

Domnul vicepreședinte: Sunt zece domni deputați cari cer închiderea discuțiunei?

Faceți-mi măcar onoarea de a-mi spune că nu-mi dați cuvântul.

Domnul vicepreședinte: Eu vă datorez mult respect și venerațiune, dar cred că n-am făcut o crimă când am întrebat dacă sunt zece domni deputați cari cer închiderea discuțiunei și ați văzut că sunt.

Cer cuvântul în contra închiderii discuțiunei.

Domnul vicepreședinte: Aveți cuvântul.

Eu am obiceiul de a respecta autoritățile fiindcă orice autoritate vine de la Dumnezeu. Deci respect și autoritatea domniilor voastre și mă supun

Domnul ministru a făcut o declarațiune foarte importantă și, prin urmare, acei cari susțin contrariul au dreptul să spuie cuvântul lor. Dar, ca să nu vă sperii pe domnia voastră, domnule președinte, și să nu vă am în contra mea din început, precum din nenorocire văd că sunteți pornit, deși noi nu am prea fost deprinși să ne conducă președintele ceva cam *tambour battant*...

Domnul vicepreședinte: Primesc observațiunea, deși-mi faceți o nedreptate.

* Ședința din 27 februarie 1889.

Nu este nedreptate deloc. Cu atât mai mult, domnilor, voi să am cuvântul, că mă găsesc în față cu un delegat din secțiunea noastră și voi să-i fac o întrebare: să-mi spuie unde a clasificat domnia sa pe acea categorie de oameni destinați de a fi împrorietăriți și cari astăzi se întâmplă că nu au pământ și pentru cari văd că nu se zice nimic aci. Acei oameni neavând pământ, după ieșirea din cazarmă, nu au avut pentru ce să se mai transporte în sate și au rămas prin mahalalele mărginașe ale orașelor. Sunt din colegii mei aci, mai ales din Craiova, cari știu că soldaților li s-a promis să li se dea pământ și secțiunea I a votat în unanimitate că soldaților cari au luat parte la campanie să li se dea pământ. Nu am văzut în raportul domnului Popescu nimic despre aceasta; am văzut numai că zice că eu ași fi propus să se dea la orășeni; a șters cuvântul de *mahalagii mărginași* și a pus *orășeni*.

Secțiunea întâia nu a zis așa, a vorbit de mahalagii de prin marginile orașelor, precum se află și împrejurul Bucureștilor.

Ioci: S-a votat pentru aceia.

Dacă este așa, fac scuzele mele. Dar fac întrebare pentru soldați, acei soldați, cari sunt o mulțime refugiați în orașe, pierd acest drept sau nu?

S-a votat în secțiunea mea în unanimitate a li se recunoaște acest drept și fac întrebare domnului Apostoleanu să binevoiască a-mi răspunde, dacă domnia sa a apărât în comitetul delegaților această părere sau nu? Îndată ce va zice că soldații primesc pământ, nu am nimic de zis; iar în cazul contrariu, cestiunea fiind importantă, trebuie să vorbesc; nu trebuie să ne jucăm cu o cestiune de o așa importanță, mai ales pentru soldații cari au luat parte în rezel; căci poate să mai avem și altădată rezel.

Se pune la vot închiderea discuțiunei și se primește.

Voi reveni căci sunt destule paragrafe.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 53, p. 996, col. 1-3.

NOTE

¹ Vezi și supra, p. 350. Vicepreședintele Adunării era Ilariu Izvoranu, G. Apostoleanu ținea locul raportorului. Se discuta pe marginea articolului 17 care prevedea vinderea

cu prioritate de loturi către cei care aveau până la 5 ha de pământ. Al. Lahovari, ministrul Agriculturii, explicase că nu trebuie înțeles că vor fi împroprietăriți toți posesorii de loturi sub 5 ha (al căror număr se ridica la 500 000 de persoane) căci „ar fi foarte utopică ideea“.

*Nou discurs asupra problemei rurale**

Domnii mei, articolul 38 din această lege¹ zice așa:

„Prețul rezultat din vânzarea în loturi va fi afectat la amortizarea datoriei publice“.

În alte cuvinte, astăzi lichidăm averile monastirești secularizate, batem toba ca să dispară din bugetul nostru această sumă importantă și să trecem și această lege ce ni se propune să votăm astăzi între actele mari ale istoriei noastre.

Voi vorbi, domnilor, numai de această cestiune, nu voi vorbi de alta, căci sănătatea nu-mi permite să vorbesc mult și de aceea nu voi examina nici cum s-a format acest Minister, nici ce reprezintă el și să-mi permită domnul Ionescu a nu spune nici dacă este mai bun, nici dacă este mai rău decât Ministerul trecut. Aceasta e o cestiune care dă loc la un mare proces și acest proces nu se poate hotărî astăzi ci altădată și Camera actuală, după opiniunea mea nici nu este în stare să-l judece; căci ea nu poate să fie și judecător și apărător. Dar lăsând această cestiune la o parte și venind la articolul ce se discută, voi ruga pe onor. domn Lahovari să-mi permită a-i face o respectuoasă observațiune, că domnia sa este unul din cei mai iluștri legiști ai noștri, dar în privința istoriei este mult mai slab și-mi pare rău că domnia sa nu a studiat această cestiune și din punctul de vedere istoric.

Nu este exact, onor. domnule ministru al Domeniilor, cum că strămoșii noștri, și-mi pare bine că vă rezemați pe strămoșii noștri, nu este exact cum că ei nu aveau simțul îmbunătățirilor la cari aspiră societatea civilă și că nu aveau decât sentimentul religios, că, adică pentru ispășirea păcatelor făceau ei monastiri și le dotau cu generozitate. Istoria în adevăr citează pe unul, citează pe Alexandru Lăpușeanu, care acela a comis atâtea crime și a zis: să fac cel puțin monastiri ca să mă împac cu Dum-

* Ședința din 28 februarie 1889.

neazeu. Dar nu este așa cu Ștefan cel Mare. Ștefan cel Mare a făcut 40 de monastiri și fiecare monastire are o amintire istorică și monumentală comemorativă la câștigarea unei bătălii și la sângele vărsat pentru apărarea țării. Nu este exact că acele monastiri nu aveau alte condițiuni decât numai căutarea sufletului donatorului și bunul trai al monahilor. Din contra, acei care fondau și înzestrau monastirile puneau și alte condițiuni și de multe ori partea cea mai mare a donațiunilor o susțineau la felurite îmbunătățiri, după necesitățile timpului și după geniul fondatorului.

Domnitorul Vasile Vodă a luat moșii pe care anume le-a hotărât pentru școale; Adjușeștii și Tămășenii și încă o moșie, fac apel la deputații de Roman să spună dacă nu au fost date anume pentru întreținerea turnului², pentru o baie publică, pentru întreținerea Academiei, ale cărei încăperi sunt și astăzi și fac o podoabă a orașului Iași și care din nenorocire mai deunăzi au fost prada focului și să mulțumim lui Dumnezeu că nu s-a stricat cu totul; dar cred că domnul ministru de Culte se va grăbi a cere autorizarea ca cel puțin din suma ce a cerut deja să restaureze acest edificiu care este o zidărie în stilul gotic de cea mai însemnată amintire istorică.

Călugării greci erau datori a întreține acest monument dar nefiind următori li s-a intentat proces înaintea tribunalelor și eforiile școalelor, sub răposatul Asaky, s-au judecat și au câștigat. Dar nu este numai cazul acesta. Mai toate monastirile au condițiuni din cari și astăzi unele, dacă s-ar împlini, ar satisface trebuințe foarte mult simțite. Sunt case care să primească pe invalizii civili; sunt monastiri hotărâte pentru văduve și pentru răniții în rezel din acele timpuri glorioase. Dar călugării greci nu s-au ținut de acele condițiuni și acesta a fost argumentul principal pentru care s-a făcut proces, s-a dus înaintea Europei și s-au secularizat acele averi. Eu voiesc să trimit pe domnul ministru al Domeniilor la însăși sorgintea oficială. Atât guvernul român cât și Sfintele locuri au căutat să-și apere dreptul pe temeiul uricelor de fundațiune și chiar grecii nu se puteau ascunde de a arăta că fiecare monastire are condițiuni, și se justificau de ce nu le-au îndeplinit, dar ziceau că sunt gata a le îndeplini. Este propunerea chiar a Locurilor Sfinte ca veniturile să se strângă al un loc, însă să se împartă în trei părți, una să se întrebuințeze la repararea monastirilor, una să se dea statului pentru a-l înlesni la trebuințele sale și a treia parte să se trimită la Locurile de jos; pentru că nu uitați că din timpurile cele mei vechi românii priveau ca o datorie mare religioasă să se întrețină ortodoxia în

Orient. Acolo era lupta cea mare între Islam și Christos; acolo fiecare stat ortodox era reprezentat și să ne bucurăm că noi, țară mică, am fost cel dântâi stat care a fundat cele mai frumoase monastiri; dar astăzi în Sfântul Munte³ nu avem decât un schit, pe când monastirile zidite de Ștefan cel Mare și Neagoe, pe zidurile cărora figurează portretele celor mai mari ai noștri domnitori, s-au luat de sârbi și de ruși; dar fiindcă la secularizarea monastirilor din țară am avut mari greutăți, mai cu seamă din partea Rusiei, noi am căutat a aplana aceste greutăți aici și nu ne-am prea îngrijit și de monastirile noastre de la Sfântul Munte.

Chiar atunci când eram în luptă cu aceste greutăți ni s-a recunoscut dreptul ca noi să cerem îndeplinirea condițiunilor din actele de donațiune, dar nu ni s-a dat voie să luăm moșiile monastirești ci s-a hotărât ca să fie o comisiune internațională. Noi însă am luat arma aceasta puternică de care s-au servit societățile moderne pentru ca să supună societatea religioasă și am secularizat aceste averi ale monastirilor, dar nu le-am luat pentru ca să le distrugem ci ca să le întreținem mai bine și să întrebuițăm veniturile lor la acele binefaceri pentru care le-au dăruit străbunii noștri.

Luat-am noi oare moșiile monastirești ca să le vindem pentru ca să ne plătim datoriile? Eu cred că nu și dovada este însuși actul de secularizare în care se zice la ce avem să întrebuițăm aceste bunuri.

Și aci voi să iau în sprijinul meu un act votat de conservatori și de liberali, voi să iau legea de secularizare⁴, care nu este făcută la 2 mai, la acel 2 mai despre care în tot momentul se zice că a fost un act ilegal și pe care eu nu-l voi apăra acum, dar care a fost un act de mare necesitate, ca și actul pe care-l facem acum; voi lua actul de secularizare, care este lege a țarei, a conservatorilor ca și a liberalilor și dacă domniile voastre sunteți conservatori, dacă aveți în această țară strămoși, sunteți datori să respectați acel act iar nu să-l loviți, trebuie să căutați ca cu banii ce veți lua din vânzarea acestor bunuri să faceți ceva folositor iar nu cum a spus domnul ministru al Domeniilor, să treceți ca venit ordinar în bugetul statului, de unde apoi să plătiți toate dezordinile financiare pe care le-au făcut toate guvernele. Aci e cestiunea. (*Aplauze.*)

Când domniile voastre ziceți că cu acești bani avem să ușurăm datoria publică și prin urmare avem să ușurăm pe stat, aceasta mi-aduce aminte ce s-a întâmplat unui boier din Moldova și vă rog să-mi permiteți a vă spune această întâmplare.

Bărbați ca onor. domnul Lascar Catargi care, deși mai tânăr, dar prin legături de familie cunoaște pe Iordache Balș, și-aduc aminte că acel boier, căruia-i ziceau Balșucu, era un boier mare, foarte învățat, știa grecește, franțuzește, latinește, [î]și făcuse studiile la universitatea din Cracovia și-i întrase în cap de ce nu ar fi el domn iar nu Ioniță Sturdza care era un boier mare, dar foarte simplu și cunoscut că-i plăcea foarte mult ceea ce se zice la noi moldovenii curechiu cu slănină și aici varză cu slănină; aici este tot meritul ce i-a păstrat istoria. Dominat de ideea de a deveni domn și sperând că va veni, boierul Bălșuc [î]și clădește un frumos palat pe moșia sa Joldești, palat cu turn de unde să-i cânte macterhanon turcească. Se termină palatul și în ziua când arhitectul [î]i prezintă ultimul compt de plată, tot în aceeași zi i se vându și i se luă din stăpânire acea moșie. Cei din Joldești știu aceasta. Balș a rămas sărac. Așa vom face și noi; vom avea mângâierea că am vândut țăranilor domeniul statului; că banii luați i-am destinat la plata datoriei publice, însă vom rămâne și fără acei bani și fără de moșii.

Iată ce zice actul de secularizare a bunurilor monastirești. [Î]l voi citi ca să știți unde voi să ajung:

Art. 1. Toate averile monastirești din România sunt și rămân averile statului.

Art. 2. Veniturile acestor averi se înscriu între veniturile ordinare ale bugetului statului.

Art. 3. O sumă se afectă Locurilor Sante către care erau închinat unele din monastirile pământene și aceasta numai sub titlul de ajutor, în conformitate cu intențiunea dedicațiunei lor.

Această sumă se va mărgini în maximum cifrei de 82 000 000 lei, cursul de Constantinopole, o dată pentru totdeauna, coprinzându-se în această sumă și 31 000 000 ce Locurile Sante datoresc Țarei Românești după stipulațiuni anterioare.

Art. 4. Comunitățile religioase ale Locurilor de jos vor fi datoare a da socotele anuale despre întrebuințarea veniturilor sus zisului capital.

Art. 5. În nici un caz și sub nici un cuvânt comunitățile religioase nu vor putea atinge cea mai mică parte din capital, nici a întrebuința veniturile afară de destinațiunea lor specială, adică întreținerea bisericei ortodoxe din Orient și a stabilimentelor de binefacere lipite către ea.

Art. 6. Guvernul va lua înapoi de la egumenii greci ornamentele, cărțile și vasele sacre cu cari pietatea strămoșilor noștri înzestraseră aceste

așezăminte, precum și documentele ce au fost încredințate zișilor egumeni și aceasta conform cu inventariile ce se găsesc în arhivele țarei.

Art. 7. Se afectează încă o sumă de zece milioane lei, cursul de Constantinopole, pentru formarea la Constantinopole a unei școale laice și a unui spital în care vor fi primiți creștinii de toate riturile.

Art. 8. Stabilimentele citate la art. 7 vor fi puse sub direcțiunea unui consiliu prezidat de către agintele României din Constantinopole și compus de doi membri ai României, numiți de guvernul român și de doi membri aleși de către comunitățile religioase ale Locurilor Sante.

Art. 9. Guvernul va lua măsuri de a se garanta atât capitalul de 51 000 000 cât și întrebuințarea veniturilor acestui capital.

Guvernul român mai totdeauna a oferit banii aceștia; grecii, o bucată de vreme, au zis: *Non possumus*. Dar noi întotdeauna am reclamat dreptul care ne aparținea ca noi să întreținem focalul ortodoxiei în Orient. Aceia cari au trăit în Orient știu că sunt comunități de arabi creștini cari nu rămân creștini decât când li se dă cu ce să trăiască; sunt locurile sante ca Muntele Athos, muntele Sinai, cari sunt părăsite pentru că noi n-am făcut onoare angagiamentelor și, profitând de aceasta, rușii vin și iau din mâinile românilor niște monastiri românești în toată puterea cuvântului.

Noi dar am luat averile monastirești ca să întreținem monastirile mai bine, ca să îndeplinim condițiunile pe cari nu le-au îndeplinit grecii. Eu recunosc că e bine ca acele bunuri să le întrebuințăm în dezlegarea unei cestiuni sociale, să dăm pământ populațiunilor rurale, căci toți încă se roagă la Dumnezeu pentru aceia cari au dat acest pământ. Dar să zicem că se vor întrebuința pentru stingerea datoriei publice, aceasta nu o înțeleg. Dar în care țară din lume nu există datorie publică și în care țară datoria publică s-a stins vreodată?

Să mi se arate că veridică s-a amortizat undeva datoria publică și voi crede atunci și eu că se vor găsi miniștri în țara noastră cari să facă acest lucru, ca noi să plătim măcar jumătate din dobânda datoriei publice.

Domnilor, deși pe banca ministerială se zice că avem un Minister în toată puterea cuvântului conservator, deși această Cameră se zice a fi în mare majoritate conservatoare, mai cu seamă că onor. domn președinte al Consiliului nu s-a ascuns de a ne spune că a făcut tot ce era prin putință ca să aducă o Cameră conservatoare, cu toate acestea eu asist ca

spectator cu totul nepărtinitor la toate frământările ce au loc între conservatori, liberali conservatori și junimiști. Toțul se petrece astfel însă încât noi nu știm aproape nimic. Nu relev acest lucru, dar zic că nu acesta e chipul cel mai bun de a face să credem cum că în acest guvern există o unitate de vederi, un plan, un scop. Când văd eu că în privința acestei legi purced deodată de la banca ministerială trei opinii, cari formează și ele în Cameră alte nouă opinii, deci nouă partide, nouă grupuri, ce pot eu să aștept de la o asemenea Cameră – cu tot respectul ce-i păstrez – formată în așa condițiuni și de la un Minister lipsit de orice unitate de vederi și de scop? Cum vreți domniile voastre ca oamenii cari au studiat această cestiune, cari au dat dovezi că iubesc pe țaran, cum vreți ca aceștia să se entuziasmeze de această lege, mai cu seamă când ea prevede ca aceste fonduri să se întrebuințeze pentru stingerea datoriei publice?

Credeți domniile voastre că prin aceasta se sfârșește totul? Credeți că noi mergând acasă avem să zicem: Aidem să mergem la biserică să facem un *Te Deum* pentru că partidul conservator a rezolvat o cestiune democratică?

Eu încă de acum zic că voi vota în contra legii, dacă acest articol va fi menținut.

Era o nenorocire pentru noi când venea înainte o armată străină și bieții locuitori erau foarte bucuroși când pleca armata, dar șeful armatei le zicea: Nu vă bucurați atât, *au revoir, Messieurs*, dacă nu voi fi eu care mă voi reîntoarce la domniile voastre, va fi fratele meu sau nepotul meu. Și eu, domnilor, am avut nenorocirea în lunga mea viață să văd venind cu armată iarăși în țară pe fratele unui general care venise și el cu armata mai înainte. Tot așa vă zic și eu domniilor voastre: Nu ați făcut mai nimic cu această lege și în duoi, trei ani de zile veți vedea că ea are să revie, căci o lege ca aceasta care dă numai din buzunarul altuia, unde fiecare e darnic după chipul lui de vedere, dar fără să dea un ban din pungă, o asemenea lege nu poate să aibă durată cu toată profeția ce face și cu toate mulțumirile ce promite onor. domn ministru al Domeniilor. Domnia sa nu a făcut altceva decât să-și apere teoria și a făcut bine de a stigmatizat și mă unesc și eu cu domnia sa în această privință de a stigmatiza utopiile onor. domnului Nădejde, căci și domnia sa zice că votează contra...

Domnul I. Nădejde: Eu nu votez contra legii.

Ați zis că e mai bine să nu dea pământ statul, căci se vor găsi proprietari cari să dea. De aceea rog pe conservatori, în interesul moșiei lor și averei ce vor da de moștenire copiilor lor, să facă această lege bună și dreaptă. Un Minister conservator nu trebuie să fie socialist. Cum mai drămuți ca să dați un hectar de pământ și când se atinge de bani faceți ca Balșuc, bateți toba. Acest capital mare-l puneți în stingerea datoriei, în plăți de tunuri, de fortificațiuni și alte cheltuieli de felul acesta.

Apoi acesta a fost scopul strămoșilor noștri, cari au dat moșii și mari și mici și cu miele de hectare și cu stângenul și cu palma? Căci sunt vădane cari au dat și câte o palmă, două de pământ la cutare monastire. Pentru aceasta au dat strămoșii noștri, ca să ne apucăm să plătim cu capitalurile lor orgiele noastre? Și apoi vă ziceți conservatori!

Onor. domnule ministru al Domenielor, să-mi permiteți să vă citez un fapt întâmplat în viața lui Leopold I⁵, care s-a numit părintele constituționalismului. El se găsea în pozițiune să aibă un Minister când liberal, când conservator; dar meritul lui cel mare a fost că până la moarte nici chiar intimii lui nu au știut dacă el, prin ideile lui, prin credințele lui intime, era conservator sau liberal, atât era de conștiincios misiunii de a fi suveran constituțional. Odată a avut fericirea, sau nefericirea, să dobândească un Minister conservator; în țară era mare agitațiune și multe nemulțumiri și într-o bună dimineată se înfățișează la el primul ministru cu m'ai multe proiecte și le supune sancțiunei regelui; regele le citește și le subscrie; după aceea le pune la o parte și apoi zice ministrului: *Maintenant causons un peu*, acum să stăm puțin de vorbă: Vă rog să-mi spuneți, aceste proiecte de lege intră în principiile domniilor voastre de conservatori? Mie mi se pare că ar cam friza nițel liberalismul. Primul ministru, strâns cu ușa, zice: Aveți dreptate, Sire, așa este, dar a trebuit să facem partea focului, să facem concesiuni mulțimei. Atunci Regele-i zice: Dacă domniile voastre, conservatorii, faceți asemenea concesiuni, ce vor trebui să facă liberalii, când vor ajunge la Minister? Căci eu cred că miniștrii atunci sunt tari și până atunci pot sta la putere, până când nu fac greșeli sau până când nu se depărtează de la principiile partidului lor. Prin urmare, vă fac întrebare: Conservatori sunteți cu asemenea proiecte? Atunci primul ministru răspunde: Sire, nu fără drept lumea vă califică de părințele constituționalismului; aveți mare dreptate; recunosc că am făcut o greșală, dar permiteți-mi să-mi rup iscălitura și rog și pe Majestatea voastră să vă rupeți asemenea iscălitura. Și regele a rupt iscălitura și a rămas Ministerul fidel și conștiincios principiilor lui.

Ei bine, dacă domniile voastre, conservatorii, cereți ca fondul acestui mare domeniu național să se prefacă în bani, pentru ca să plătiți datoria publică, apoi ce trebuie să facă radicalii, când vor veni la putere? Ce trebuie să facă domnul Nădejde? Trebuie să hotărască a vinde și averile particulare să se facă asignate și apoi să vie banda neagră să ia ce a mai rămas.

Eu vă conjur ca să fiți conservatori. Ați fost foarte scumpi în cestiunea dărei pământului; fiți conservatori în privința fondului, nu bateți toba la maidan asupra acestui fond care reprezintă pietatea strămoșilor noștri.

Dar veți zice că bugetul statului va putea da atunci mai mult și pentru biserică și pentru școală. Am citit proiectul domnului ministru al Cultelor⁶, pe care nu-l mai cunosc. Domnia sa trebuie să aibă o idee foarte tristă de colegii noștri. Când [i]i ceream să facă bine pentru preoți, domnia sa-mi răspundea că voiesc să-l stric cu Sfântul Sinod și acum vine cu o lege prin care cred că-și va face din Sfântul Sinod cel mai mare dușman. Când se cere pentru preoții de mir ca să li se dea 30 sau 40 de lei pe lună, se răspunde că nu este fond și acum fondul se destinează la plata datoriei publice, care o știm că este crescută prin atâtea dezordini și adevărate orgii. Ei bine, mă pun în conservator și în privința pământului sunt conservator; căci în privința darurilor făcute monastirilor am și eu strămoșii mei cari au dat moșia Dolgeștii și Lipova și zic că acum când aceste averi strămoșești se împart țăranilor, a căror poftă s-a deșteptat poate într-un mod nepotrivit, nu este bine ca fondul, adică valoarea acelui pământ, să-l afectăm pentru plata datoriei publice. Pentru că se dă țăranilor, n-am nimic de zis, las de o parte principiul dacă au dreptate sau nu. Ceea ce trebuie să ne preocupe pe noi este ca să ne ferim de proletariatul câmpenesc, ca și de socialismul de stat, care nu va dispărea decât numai atunci când nu va mai fi nevoie de intervenirea statului, când fiecare țăran se va ridica în starea lui materială și va putea să-și găsească singur pământ. Sunt multe formule pentru aceasta și nu înțeleg pentru ce nu se suprimă de tot cestiunea de cumpărare de moșii de la particulari, fiindcă statul ar putea să patroneze societăți private.

Întrebați dacă în Basarabia un proprietar mai poate cumpăra o moșie mare, căci țăranii au mijloace mari prin băncile cari s-au fondat de Alexandru al II-lea. Aceasta trebuie să o cunoască domnul Nădejde, care ne cântă aici ca o cucuvae că pământul are să se sfârșească și că toată lumea va rămânea pieritoare de foame.

Când vedeți cât a crescut valoarea moșielor particulare, după ce au pierdut atât de mult încât unele au dat o a treia parte din ele și altele jumătate și au luat bonuri pe cari le-au dat pe nimica, căci le-au vândut pe 35%; general[ul] Florescu le-a vândut pe 40% și pe urmă au ajuns la 107 când s-au convertit; așa puțin crezământ puneți domniile voastre în virtutea țaranului? Nu, domnilor, să nu disperați de viitorul lui și să nu-l condamnăm, cum fac unii cari zic că țăranul este leneș și că trebuie să-l punem să muncească cu sila; nu este așa, domnilor, țăranul român este unul din muncitorii cei mai harnici, cei mai energici și inteligenți și prin urmare să avem încredere în el și să facem ceea ce trebuie să facă o Adunare de proprietari mari, ceea ce trebuie să facă un guvern care se fâlește că în numărul de șapte miniștri, câți sunt, au un venit de un milion și jumătate pe an și așa este; prin urmare, să facă ca guvern bogat, nu desculț, cum s-ar zice pentru un guvern socialist; să facă lucru bogătesc cum făceau strămoșii noștri. Astăzi nu mai facem biserici, dar să facem altceva, să facem biserica cea mare, unde toți țaranii noștri să vie și să proslăvească numele lui Dumnezeu și să binecuvânteze pe acei cari astăzi vor dezlega țăstiuirea cu mulțumirea lor, dar totodată păstrând fondul, cum a făcut chiar Austria în Bucovina, unde s-au vândut moșiile de monastiri, dar fondul a rămas și se păstrează și din el se întrețin școalele și universitatea cea mare din Cernăuți.

Să păstrăm dar și noi fondul acesta, să nu-l dați cu toba. Iată, mă pun pe tărâmul cel mai liberal și liber cugetător și liberal și conservator; să facem o lege de care să ne lăudăm și unii și alții, înainte de toate dreaptă și totodată să nu vă depărtați de ideea că suntem români și ca români suntem fiii bisericei ortodoxe și biserica noastră, religiunea noastră era tot una cu patria pentru părinții noștri; căci ei ziceau când mergeau la bătlie: Pentru Dumnezeu și pentru moșie! Așa era chiar scris pe drapelele noastre de război. Noi avem misiunea de a menține ortodoxia în țară – tolerând pe cele alte religiuni – dar avem și misiunea de a păstra ortodoxia acolo unde este amenințată. Suntem datori să urmăm conform cu legea din 1863, prin care s-a garantat și s-a făgăduit Locurilor Sfinte un ajutor și astăzi cred că egumenii de la acele locuri, mai bine luminați și siliți de nevoile lor, vor primi ajutorul pe care li l-a dat legea din 1863.⁷

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 54, p. 1016, col. 3 – p. 1019, col. 2.

NOTE

¹ Vezi și supra, p. 350, 376. Se continua discuția la proiectul de vânzare a bunurilor statului în loturi. N. Ionescu depusese un amendament prin care cerea ca sumele rezultate din vânzarea acestor loturi să fie folosite la achiziționarea de domenii de la particulari. Dezvoltându-l, el spusese la un moment dat: „Guvernul acesta este mai rău [decât cel trecut], și o zic aceasta pentru că a promis multe îndreptări și nu se ține de cuvânt...”

² Pentru „turn“, adică Golia vezi supra, p. 344; „feredeul turcesc“ se afla lângă biserica Trei Ierarhi. O descriere a lui face contele Moriollles, *Le voyage en Moldavie du comte...* (1809), ediție N. Hodoș, București, 1902, p. 28-29. În 1895 era „cu totul dat la pământ“ (cf. *Chestiunea feredeului turcesc*, în „Monitorul comunei Iași“ din 20 aprilie 1895, p. 152). Școala vasiliană a fost construită de Vasile Lupu în 1644-1645. A ars în 1723, apoi a fost dărâmată. Vezi Dan Simonescu, *Școala vasiliană*, în „Cuget moldovenesc“, 1943, nr. 11-12, p. 97-103; M. Avădanii, *Așezământul școlar de la Trei Ierarhi – prima instituție cu elemente de învățământ superior din Moldova*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, 1971, nr. 5-6, p. 361-374.

³ La data rostirii discursului funcționau ca schituri românești la Muntele Athos cel de la Prodrom, cu hramul Sf. Ioan Botezătorul (dependent de Marea Lavră) și cel de la Lacu, cu hramul Sf. Dumitru (dependent de mănăstirea Sf. Pavel). Cel dintâi fusese întemeiat de călugării moldoveni Nifon și Nectarie în 1852. Față de impresionanta participare a românilor la viața materială și spirituală a celor 20 de mănăstiri de la Sf. Munte din secolele XIV-XVIII, traiul monahilor de la Prodrom la sfârșitul secolului al XIX-lea apare meschin și străbătut doar de nesfârșite certuri cu autoritățile Lavrei. Lacu a fost întemeiat la 1754 de ucenici moldoveni. Pe la 1890 călugărul basarabean Iustin Ceramanlău l-a refăcut în întregime. Amănunte despre viața comunitară de la Muntele Athos și în special despre participarea românească la înflorirea ei, vezi Th. Bodogae, *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sf. Munte Athos*, Sibiu, 1941.

⁴ Vezi p. 180, nota 4.

⁵ Epitetul s-ar cuveni mai curând fiului său, Leopold al II-lea (1865-1909), care a introdus în Belgia votul universal. Tot el e fondatorul statului Congo pe care apoi l-a dăruit țării sale.

⁶ Titu Maiorescu.

⁷ Articolul 38 s-a votat în formularea propusă de guvern (vezi-l la începutul discursului lui K.).

*Intervenție privind chestiunea rurală în Dobrogea**

Domnii mei, mai întâi de toate vă fac scuze dacă voi vorbi ceva mai mult în această chestiune și mai ales pentru că am să vorbesc de o chestiune pe care foarte puțini din Cameră o cunosc și pe cari însuși

* Ședințele din 1 și 2 martie 1889.

un eminent juriconsult ca domnul Arion mai mult o încurcă decât o luminează.¹

Sunt mulți dintre domniile voastre cari până azi n-au citit încă legile ce ocârmuiesc Dobrogea.

Cred însă că ați auzit și domniile voastre că acum o lună a venit aci o mare deputațiune, compusă din oameni cu mai multă greutate dintre vechii locuitori români, turci, tătari, bulgari cari formează acest microcosm, această populațiune variată a Dobrogei și din care eu sunt cel mai mare proprietar.

Ca cel mai însemnat proprietar al Dobrogei viu dar eu azi să vorbesc în această cestiune. Țin însă să degajez cu totul pe guvernul actual; căci nu voi să am un succes de opozițiune, ci voi ca domniile voastre, împreună cu guvernul, să veniți în ajutorul nenorocitei populațiuni din Dobrogea.

Domnii mei, nu e scriitorăș, nu e cenușer în ministerul Domeniilor care să nu recomande guvernului că a mai găsit un mijloc pentru a se spori fiscalitatea în Dobrogea și să nu susțină că acolo nu este proprietate particulară, ci numai statul este marele proprietar.

Am avut onoare să vorbesc cu domnul președinte al Consiliului și să-i spun că țara aceasta, care este bucățica de pământ care justifică luarea Basarabiei², geme sub perceptori, sub notarii cari sunt teribili, mai răi decât ienicerii din Turcia și că ceea ce voiți domniile voastre să faceți acum este o lege ienicerească.

Domnul prim-ministru mi-a zis: Ai dreptate și regret că n-am avut vreme să mă pot duce în Dobrogea ca să văd prin mine însumi starea lucrurilor de acolo.

Domnilor, afară de domnul Maiorescu nu este vreun alt ministru care să se fi dus să vadă ce se petrece în Dobrogea.

Toate legile cari s-au făcut sub domnul Brătianu sunt legi de fiscalitate și de răzbunare...

Domnul G. Vernescu, ministru de Justiție; Și de favoare.

Și de favoare.

Domnilor, legea din 1882 pentru împroprietărire în Dobrogea, este o lege de spoliare, făcută de legislatori necunoscători de lucru și cari au măsurat valoarea pământului din Dobrogea cu valoarea pământului din Mostiștea. Legea veche a Dobrogei era așa făcută încât țăranul locuitor de acolo se putea considera proprietar pe pământul ce-l muncea, dar proprie-

tar mai întreg decât țăranul nostru; fiecare țăran de acolo avea un tapu* cu hotărnicie unde se arăta că are atâtea dramuri în cutare provincie, cutare județ, cutare comună, la locul cutare și cu cine anume se megieșește la nord, la sud, la est și la vest.

Aceste tapuuri s-au luat de guvernul nostru și s-au făgăduit posesorilor lor că are să li se dea alte titluri românești, așa că toate actele de proprietate din Dobrogea se află acum grămadite în două Camere ale miniștrilor Domeniilor și de cari nimeni nu se ocupă.

După legea veche a Dobrogei, după legea turcească țăranii cultivatori nu erau datori către stat, pentru valoarea pământului, darea personală și darea fonciară, decât o dijmă din 10 una și când proprietatea trecea de la unul la altul, se făcea transcripțiunea, cum se face și la noi și atunci se plătea o taxă de cinci la sută. Acestea erau toate sarcinile țăranului către stat; adică să dea dijmă din zece una și cinci la sută când se strămuta proprietatea.

Astfel, proprietatea se putea trece prin testament, prin act dotal, se putea ipoteca, fără nici o altă dare.

Când s-a făcut legea de la 1879, care era Constituțiunea Dobrogei, în acea lege s-a zis că dijma se va preface în dare bănească. Negreșit, un guvern care desființase în țară dijma și claca nu putea să lase vechiul sistem pentru Dobrogea, mai cu seamă că un asemenea sistem prezenta dificultăți la percepere și putea să dea loc la diferite abuzuri.

La 1883 însă s-a făcut o altă lege și atunci deodată s-a trecut peste toate acestea și în loc să se ia dijma în bani, cum se zisese și cum se face și în Bulgaria, s-au supus toate pământurile la o dare anuală de câte 2, 3 și 4 franci de hectar.

Acum fac o întrebare:

Ce este dijma? Dijma este darea din zece una a producțiunii pământului. Guvernul însuși a recunoscut că pământurile în Dobrogea nu pot să se lucreze în total și că la fiecare doi ani trebuie să se schimbe. Dacă este așa, atunci pentru ce se consideră tot pământul ca cultivabil? Aceasta este o adevărată spoliațiune pentru populațiunea Dobrogei și mai cu seamă pentru marii proprietari. De exemplu eu am 500 de hectare. Din ele nu cultiv decât 100. Ca dijmă eu ar trebui să plătesc una din zece din produsul a 100 hectare. Apoi drept este să mi se ceară impozitul pentru toate cele 500 hectare?

Ce s-a mai făcut? S-a calculat ca venit al unui hectar suma de 45 franci. Apoi dacă această sumă este considerată ca venit, atunci fondul

* Act (tc.).

trebuie să facă 450 de franci. Dar, domnilor, cine nu știe că astăzi în Dobrogea cele mai bune pământuri se vând cu 20 franci hectarul?

Chiar eu am vândut una din moșiile cele mai bune, pe care astăzi o are domnul Oppler, cu 20 franci hectarul. (*Întreruperi.*)

Voi aduce acte întărite de tribunal ca să vă probez că în Dobrogea hectarul se vinde cu 20 lei și în cele mai bune locuri. Apoi când locuitorilor li se cere să plătească 45 lei drept hectarul de dijmă, cum voiți domniile voastre ca ei să meargă înainte. Iată pentru ce tătarii și turcii fug și fug continuu. (*Întreruperi.*) Protestez și declar că nu sunt exacte afirmările ce se fac de către autoritățile noastre și mai ales cele financiare, că turcii nu pot trăi sub noi fiind fanatici și că de aceea se duc. Se poate ca turcii din vremea rezelului să fi emigrat din cauza acestei idei, dar acei cari emigrează acum, fug numai din cauza greutăților la cari sunt supuși; pentru că perceptorii sunt fără milă și în privința aceasta sunt rapoarte ale revizorilor, cari ei singuri denunță Ministerului cum că administrațiunea de acolo este oribilă și mai cu seamă fiscalitatea.

Domnii mei, când s-a hotărât a se vinde pământ în Dobrogea, statul a luat o măsură ca loturile de 10 hectare și de 100 hectare să se vândă fără licitațiune iar pământurile de o întindere mai mare, moșiile rămase, să se vândă cu licitațiune; ei bine, până astăzi nu s-a vândut nici o moșie. Când s-a hotărât să se vândă loturi de câte 100 hectare, mărturisesc că am făcut păcatul de am îndemnat pe mulți să cumpere asemenea loturi; căci nu puteau cumpăra loturi mici până la 25 hectare, fiindcă locuitorii originali nu aveau voie să vândă și cine erau aceștia? Bulgarii și turcii! Domniile voastre ați auzit că în Polonia se cumpără moșii de către stat și apoi se vând la rușii din Polonia. (*Zgomot, nu se mai aude.*)

Administrațiunea în Dobrogea este oribilă. Perceptorul, notarul, subprefectul, în fine toți se îmbogățesc acolo, afară de stat. S-au pus prețuri atât de mari pe pământ, încât nimeni nu-l mai ia. Bieții locuitori cari nu au de ajuns pământ de arătură, preferă a se adresa la particulari, decât a mai avea a face cu statul. Cât pentru locurile de fânețe, acestea nu se mai cer de nimeni fiindcă carul de măsură de fân costă până la 50-60 lei.

Iată pentru ce mii și mii de locuitori au emigrat și emigrează din Dobrogea.

Și ce se întâmplă cu casele părăsite de dâșii? În anul dântâi acele case rămân fără uși și ferestre; în anul al doilea rămân fără acoperământ; și în al treilea an sunt dărâmate până la temelie.

Dacă guvernul ar fi luat măsuri de la început a se vinde acele case ale emigranților și mai ales ale băjenarilor români, Dobrogea de mult ar fi fost acoperită cu o populațiune românească. Iată cum sate frumoase, cari pe aci pe la noi nu se găsesc, s-au stins de pe fața pământului.

Este de observat însă un lucru: turcii cari s-au găsit în ziua de 11 noiembrie 1878 în Dobrogea, aceia au fost declarați cetățeni români; prin urmare, ei aveau dreptul să meargă oriunde vor voi ca și cei alți cetățeni români, fără ca prin aceasta să fie supuși sistemului de sechestrare și confiscățiune. Ei bine, domnilor, în Dobrogea există sistemul confiscățiunii față cu cetățenii români și aceasta în baza unei simple rezoluțiuni a unui director de la ministerul de Interne; așa încât oricare turc care astăzi se duce din țară și pentru aceasta-și vinde pământul, vânzarea aceea se privește ca nulă și statul confiscă acel pământ în puterea decretului de confiscare al unui director de la ministerul de Interne. Iată situațiunea; până acolo se merge în Dobrogea.

Ziceam, domnilor, că fiindcă mulți români cereau să cumpere pământ în Dobrogea s-a dat facultatea ministerului Domeniilor ca să poată vinde până la 100 hectare pământ fără licitațiune și atunci au luat foarte mulți oameni pământ, bunăoară comercianții din București; au cumpărat, deși vedeau că este scump, dar fiindcă se plătea în rate de câte 6 lei de hectar, au considerat afacerea, ca să zic așa, ca o casă de economie; astfel băcanul Dobriceanu, care avea nouă copii, a luat 9 loturi plus unul pentru dânsul. După ce dar la început s-au vândut astfel pământurile în Dobrogea, apoi mai târziu s-a dat voie ca cei cari aveau 100, 200 sau 300 de hectare, să poată cumpăra unul de la altul; de o bucată de vreme însă cel care are o sută de hectare nu poate să mai cumpere încă o sută.

Acum care este scopul pentru care ar fi bine ca acela care are 100 hectare să fie liber a mai cumpăra? Scopul este că cineva de la 100 hectare nu poate avea un venit suficient ca să plătească statului ratele regulate și să poată ține acolo și un îngrijitor; căci tot venitul a una sută hectare nu e de ajuns pentru a se plăti leafa unui îngrijitor și de aceea au rămas pământurile din Dobrogea neplătite. (*Înteruperi.*)

Prin dispozițiunile de confiscățiune ce se pun în această lege nu se pedepsește acel care n-a plătit pământ, ci acel care s-a dus și s-a stabilit în Dobrogea, pentru că acela a trebuit să-și facă acolo case și alte dependențe; și acum pentru că a rămas cu două, trei rate neplătite, drept este să i se vândă și recoltele și să i se ia și lucrurile pentru care a cheltuit poate

îndoit decât face pământul cumpărat de la stat? Iată dar o nouă lege draconiană.

Domniile voastre veți zice poate că eu sunt pasionat apărând o cestiune de care beneficiaz și eu.

Este adevărat că eu datorez zece mii de lei din cumpărare de pământ în Dobrogea; dar acești bani îi voi plăti. Ceea ce apăr dar eu este interesul țarei românești, ca să nu se ducă de acolo populațiunea care acum emigrează neconținut.

În cei dăntâi ani ai ocupațiunei Bosniei și Herzegovinei, autoritățile de acolo văzând că sârbii și bulgarii, cari populau aceste provincii, emigrează, guvernul austriac a cerut de la noi legea Dobrogei, lege pe care a aplicat-o în Bosnia; dar în urmă Austria a început a face legi așa de bune, a se ocupa așa de aproape de acele provincii încât astăzi ele sunt în starea cea mai prosperă.

Noi, din contră, de trei ani de zile mergem din rău în mai rău. Doare inima pe cineva când vede atâtea frumoase construcțiuni căzând în ruine. În Ienikioi, plasa Mangalia, casele erau construite de piatră și lucrate de niște arhitecți europeni. A fost acolo în garnizoană un escadron de roșiori, puteți dar întreba pe comandantul acelei trupe să vă spună cum erau satele de acolo, care prin frumusețea caselor lor era Svițera noastră și cum au ajuns astăzi când treptat, treptat acea poporațiune emigrează. Nu mă credeți pe mine, consultați sutele de raporturi făcute de funcționari inteligenți, raporturi prin cari se arată mizeria de care suferă nefericiții locuitori de pe acel pământ. Căci, domnilor, din nefericire cestiunile politice, grija miniștrilor de a se menține la putere, nu a lăsat timp guvernului să se ocupe serios de acea provincie.

Ei bine, dacă cu ceva un ministru poate să-și facă un nume mare, este ocupându-se de acea frumoasă provincie, unde poporațiunea bulgară, chiar din timpurile de mai înainte prefera să stea acolo ca cetățeni români, decât să se duca în Bulgaria independentă.

În genere, poporațiunea din Dobrogea este bună; pământul însă este cam slab, nu suferă o cultură de doi ani și de aceea chiar sub guvernul otoman, aceluia care avea 200 hectare, i se lua dijmă numai pentru una sută, având voie pe cele alte o sută hectare să crească vite pentru a îmbunătăți pământul.

Rog dar pe domnul ministru să nu introducă acest articol într-o lege care are de scop a da pământ țăranilor din România veche, cari nu

au pământ; ci printr-o lege specială să modifice ceea ce voiește a modifica prin acest articol și până atunci va avea un timp suficient ca să studieze rapoartele prefectilor și subprefectilor și va putea chiar să vină cu un proiect întreg; altfel făcând, ar lovi în nefericiții români cari au avut încredere în viitor și în legile țarei și au întrebuințat economiile lor în cumpărări de pământ.

Statul nu va pierde nimic, dacă toate loturile de pământ vor rămâne în mânele proprietarilor lor, căci toți își vor plăti rămășițele.

În ședința din 2 martie.

Domnilor, eu mulțumesc domnului ministru al Domeniilor că a ținut seamă în parte și în parte mare, de strigătul dobrogenilor, strigăt pe care noi cari am vorbit contra articolului din lege n-am făcut decât a-l reproduce. Mulțumesc domnului ministru, mai ales în privința termenului de șase luni, pe care domnul ministru l-a acceptat.³ Adoptându-se acest termen, legea negreșit că este binefăcătoare, în comparațiune cu ceea ce este astăzi. Domnilor, îmbunătățirea legii actuale nu va fi simțitoare, reală, decât atunci când chiar modul plăței va fi lesnicios. Mi s-a spus că și în acest interes guvernul meditează asupra chipului cum să facă această înlesnire; ași avea însă o observațiune de făcut: Negreșit că până atunci, când plata nu este făcută, chiar după principiul acestei legi, Ministerul are drept să se opună la transmiterea proprietății prin vânzare sau schimb etc. Dar când o dată în lege se zice că vânzarea aceasta nu se poate face decât cu aprobarea guvernului, nu socot că ar mai trebui pusă condițiunea cea dintâi, adică că trebuie să plătească mai întâi rămășițele. În partea de dincoace a țarei, aceasta nu există; datoria trece la cel alt proprietar; căci moșia răspunde și aci cred că se face o împiedicare mai mult în paguba statului. Cine sunt acei cari au cumpărat? Acei cari sperau că, cumpărând acele pământuri, aveau să plătească din venitul lor amortizarea. Aceasta a fost ideea principală și de aceea o mulțime de oameni, cari nu au avut nici o avere, s-au aruncat și au cumpărat o mulțime de loturi și de trei ani de zile nu plătesc nimic. Socot că este în interesul statului să ia acele pământuri din mâna acelor insolvabili și să intre în mâna solvabililor.

Prin urmare, eu ași voi ca guvernul să-și păstreze dreptul ce-i dă legea de a fi singur apreciator. Celui care este dator 3 000 de lei, care nu a plătit trei ani, [i]i va fi foarte greu să plătească într-o lună, așa că atunci

când ar veni un cumpărător serios – de exemplu ca domnul Marghiloman, să-mi permită domnia sa a-i cita numele – și ar zice: Iau cutare lot, domniei sale, om solvabil, de ce să-i pui condițiunea de a plăti înainte atunci îndată?

Totul este ca aceste loturi să treacă din mâni insolubile în mâni solvabile, ca atât mai mult, că statul nu pierde nimic. Ce ar avea? Că în loc să primească prețul în termen de 15 ani [1] va dobândi după un an sau doi, pentru că cel solvabil va căuta cât mai degrabă să se achite de datorie.

Cu aceasta veți ridica totodată și producțiunea care acum este înapoiată.

Nu uitați un lucru, că mare parte din Dobrogea – afară de Ostrov, Babadac și Tulcea – nu are un copac și când vine secetă este o mare nenorocire pentru agricultură. Prin urmare, până când nu se vor face păduri, producțiunea va suferi.

Sunt dator să recunosc că statul a făcut sacrificii, sădind păduri de salcâmi, cari au prosperat în acel pământ, precum au prosperat și în Ialomița.

Am avut plăcere să văd o pădure plantată cu salcâmi a domnului Marghiloman, plantațiune care, executată la munte, încă ar face o frumusețe, un deliciu, prin parfumul florilor de salcâmi și al umbrei.

În Dobrogea salcâmul după trei ani folosește; se poate întrebuința la garduri și alte lucruri.

De aceea, vă rog să nu se pună condițiunea aceea; statul însă să-și păstreze dreptul de a da aprobarea sa la transmiterea proprietății din mâni insolubile în mâni mai solvabile decât ale posesorilor actuali.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 55. p. 1028, col. 2 – p. 1029, col. 3; nr. 56, p. 1061, col. 1-2.

NOTE

¹ Vezi supra, p. 350. În locul articolului 44 C.C. Arion depusese un amendament prin care se preconiza ca în Dobrogea pentru pământurile vândute în loturi neplata a patru rate consecutive să atragă după sine vinderea pământului prin licitație primului cumpărător.

² În această problemă vezi K. *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a IV-a, *passim*.

³ Dispozițiile din articolul 44 de vânzare pentru neplata ratelor intrau în vigoare la șase luni după promulgarea legii. Articolul inițial prevedea ca neplata a două rate să ducă la rezilierea contractului din partea ministerului Agriculturii, fără somație și

fără judecată, și vânzarea loturilor către alți cumpărători. Ratele restante se împlinesc din orice avere a cumpărătorului primitiv. În caz de reziliere a contractului acesta nu putea reclama ratele deja plătite, nici valoarea construcțiilor edificate pe acel pământ. Proiectul a fost primit cu 137 de voturi pentru și două împotriva.

*Face precizări asupra luării la cuvânt a deputaților
potrivit regulamentului**

Domnilor deputați, pentru cestiune de regulament deputatul are dreptul să ceară cuvântul oricând. Eu foarte rar vorbesc și mai ales în fața de legi cari n-au o importanță mare păstrez un rol cu totul de rezervă. Însă vă mărturisesc, când văd aprobându-se niște teorii pe cari niciodată nu le-am văzut aprobate sau chiar enunțate într-o lungă perioadă de 30 de ani de viață parlamentară, aceasta m-a surprins, mai ales că văd tineri de știința și elocința domnului Caracostea susținând teorii cari ar tinde cu desăvârșire la năbușirea uneia din libertățile pe cari le garantează Constituțiunea. Dacă libertatea cuvântului poate să fie undeva un adevăr, negreșit e în Parlament; dar domnia sa susține cum că deoarece la mijlocul discuțiunii se poate cere închiderea, discuțiune este chiar și atunci când nu a vorbit decât un singur deputat. Dar ce va să zică o discuțiune?

Românul zice: Sfadă fără bătaie nu se poate; deci sfadă cu mine singur nu poate fi, trebuie cel puțin doi; unul pentru, altul contra.

Ei bine, astăzi a venit domnul Iancovescu și a făcut expunerea, dezvoltarea amendamentului domniei sale; s-a sculat apoi domnul ministru și a răspuns.¹ Sub regimul trecut, după ce vorbeau deputații, venea ministrul și invoca cestiuni noi, cari nu figurau nici în proiect, nici n-au fost discutate și cum zicea ministrul *dixi*, deputații aplaudau și discuțiunea era închisă. Iată însă cum se proceda în timpurile cele bune: Dacă vorbea unul contra, se întreba dacă vorbește cineva pentru și numai după aceasta se proceda la votarea închiderii discuțiunii. Dar acum, când numai unul a vorbit și i-a răspuns ministrul, în loc să se lase Parlamentului puțința de a trage concluziuni din cele zise de domnul ministru, domniile voastre deodată cereți închiderea discuțiunii. Fac apel la majoritate și o rog să nu mai procedă astfel.

* Ședința din 4 martie 1889.

Domnul Bobeica: Am dreptul să cer închiderea discuțiunei.

N-ai dreptul, după cum n-ai dreptul să mă întrerupi când vorbesc. Eu cred că trebuie să ai oarecare considerațiune cel puțin pentru vârsta mea. Poți să vorbești pentru sau contra, dar cel puțin lăsați-ne și pe noi să vorbim în regulament și nu ne faceți să ne aducem aminte de timpurile când majoritatea abuza de forța ei. [Î]mi pare rău că nu e aci domnul Maiorescu, căci însuși domnia sa a recunoscut și susținut această teorie în chipul cel mai formal, când a declarat că nu se cuvine ca discuțiunea să se închidă îndată după ce vorbește un ministru.

Dacă miniștrii au dreptul să vorbească oricând, nu se cuvine ca vocea Camerei să fie înăbușită; căci ultimul cuvânt trebuie să-i aparțină ei și mai cu seamă opozițiunei. Așa se petrece în toate Parlamentele Europei și cred că așa trebuie să se petreacă și aici.

De aceea fac apel la domnia voastră, domnule președinte, să ne păziți de această formulă sacramentală care tinde a se introduce prin domnii Caracostea și Bobeica.

Dacă domnul Palade vorbește sau nu, aceasta e treaba domniei sale și nimeni nu are dreptul să-l împedice; căci altminteri ar fi un curat obstrucționism.

În această Cameră sunt atâția tineri cari, deși nu împărtășesc opiniunile noastre, totuși au respectul libertății cuvântului și nu vor să se crezeze asemenea precedente, căci mâine poate să se răsrângă asupra lor cu mare belșug.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 56, p. 1072, col. 3 – p. 1073, col. 2.

NOTE

¹ Se discuta un proiect de lege privind continuarea arendării pădurilor pe un termen de încă șapte ani de către guvern, comune sau stabilimente publice „conform unui proiect de amenajament ce se va face parchetelor propuse a se pune în tăiere“. I. Iancovescu depusese un amendament prin care ceruse ca pădurile particulare supuse regimului silvic să fie scutite „de condițiile puse de codul silvic“. Al. Lahovari ripostase că în dezvoltarea sa I.I. pledase pentru desființarea codului silvic ca fiind contrar Constituției. Adunarea ceruse închiderea discuției. G. Palade se împotrivi iar M. Caracostea, întemeiat pe un articol din regulamentul Adunării, ceruse închiderea discuției. Amendamentul I.I. a fost respins iar proiectul de lege a fost primit cu 56 de voturi pentru și 22 împotriva.

*Își dezvoltă interpelarea asupra inamovibilității magistraturii**

Domnilor deputați, eu am pentru astăzi o interpelare la care nu renunț; este o interpelare care am avut onoarea a o adresa domnului ministru al Justiției ca să ne spună când domnia sa binevoiește a ne înfățișa proiectul de lege pentru inamovibilitatea magistraturei? Fac acum numai această întrebare și dezvoltarea o voi face numai în caz când domnul ministru nu va răspunde satisfăcător, altfel nu voiesc să obosesc Camera cu cuvinte nefolositoare.

Domnul G. Vernescu, ministru de Justiție: Vă rog să o dezvoltați, căci nu pot răspunde altfel.

De două ori mi-ați făcut onoarea, la întrebările particulare ce v-am făcut, să-mi promiteți cu termene fixe că veți înfățișa proiectul de lege în sesiune și nu știu ce este cu acest proiect.

La 1832, sunt acum 57 ani de când în Regulamentul Organic se zice cum că, după cinci ani de la aparițiunea Regulamentului, Domnul și cu Adunarea vor chibzui spre a statornici inamovibilitatea magistraturei. Când eram împreună cu domnul Vernescu în opozițiune, contra Ministerului Catargi, în programul nostru am promis țarei acest proiect de lege, în programul de la Mazar-Pașa; am ajuns la putere și am pus în programul nostru ministerial din nou acest lucru; dar încep a crede că onor. Poenaru Bordea când ne-a citat un proverb avea dreptate și că este foarte adevărat că: *promettre c'est noble, tenir c'est bourgeois* și că onor. domn Nădejde, care a introdus cuvântul burgheză, de lege burgheză, avea asemenea dreptate; fiindcă prea de tot burgheză a ajuns această promisiune. Sub Ministerul domnului Ioan Brătianu, mai toți miniștrii: domnul Giani, domnul Stătescu și alții câți au mai trecut pe la ministerul Justiției, au promis că vor înfățișa un asemenea proiect de lege și s-au și făcut studii și lucrări laborioase; s-au numit comisiuni, s-au elaborat proiecte de legi din partea unora pentru inamovibilitatea, din partea altora pentru electivitatea magistratilor. Asemenea, când a venit Ministerul Theodor Rosetti, s-a promis inamovibilitatea magistraturei și cel dintâi ministru de Justiție din acel guvern, domnul Alexandru Marghiloman a și elaborat un proiect de lege în această privință.

* Sedința din 6 martie 1889.

Prin urmare, când sunt adunate astăzi toate elementele trebuincioase, când avem același Minister înaintea noastră care a luat acest angajament înaintea țarei, nu este oare bine, nu a sosit încă momentul să ne prezentați un proiect de lege de inamovibilitate în magistratură așa cum s-a promis și în conformitatea cererei unanime a țarei?

Văd însă, domnule ministru, că nu veniți cu un asemenea proiect, deși la întrevorbirile noastre particulare, totdeauna mi-ați zis că peste 6, peste 8, peste 10 zile veți veni cu acel proiect de lege.

De aceea, rog pe domnul ministru de Justiție să binevoiască a ne spune în mod categoric dacă are de gând să ne prezinte în sesiunea aceasta proiectul de lege pentru inamovibilitatea judecătorilor, sau dacă are de gând să-l lase pentru sesiunea viitoare și în cazul acesta din urmă voi întreba pe domnul ministru ce va să zică această amânare, voi întreba și pe domnul președinte al Consiliului și pe domnul ministru de Justiție ce este această... caut un cuvânt parlamentar... dar nu-l găsesc deocamdată... [Î]l voi întreba, cum zice francezul: *Qui trompe-t-on?* Cine este cel înșelat? Camera? Țara? Guvernul? Cine?

Camera trebuie să știe, țara trebuie să știe care este acea piatră grea care vă stă în cale, care este acel obstacol mare, acea dificultate imposibilă de învins care vă împiedică de a aduce la îndeplinire acest principiu cuprins în Constituțiune? Ce cauză misterioasă și inexplicabilă vă face a amâna neconținut prezentarea acestui proiect de lege, când aveți deja adunate toate elementele trebuincioase?

Eu, mulțumită Domnului, nu am procese nici pierdute, nici câștigate, nici pendinte și prin urmare sunt cu desăvârșire indiferente la numirile și destituirile ce se fac în magistratură. Cu toate acestea voiesc să știu cum se face că fiecare om politic promite această lege de mare urgență și îndată ce ajunge la putere nu se ține de cuvânt?

Este imperios cerută o asemenea lege pentru ca magistrații, când vine la ministerul Justiției un nou ministru, să nu le mai bată inima pentru soarta ce-i așteaptă, dintr-o zi într-alta.

Replică lui G. Vernescu, ministrul Justiției.

Domnule președinte, eu am dreptul de replică și de aceea am cerut cuvântul contra închiderii discuțiunei, pentru ca să-mi exercitez acest drept.

Fac apel la domniile voastre, domnilor deputați, să spuneți dacă de când a venit la ministerul Justiției, eu am căutat vreodată ceartă onor. domn Vernescu, cu care am avut onoare a fi de multe ori în contact amical.

De două ori am avut onoare să mă întrețin în particular cu domnul ministru în această privință și cu toate că domnia sa mi-a spus, la întâia întrevorbire, că va prezenta această lege în zece zile, eu am lăsat să treacă două luni. La a doua oară mi-a zis că o va aduce în șase zile și eu i-am răspuns: nu șase zile, ci fie chiar zece zile, numai să o prezentați. Nu este așa?

Domnul G. Vernescu, ministrul Justiției: Eu am făcut greșală că am discutat în particular.

Numai episcopul de Roman, Nectarie Hermeziu, a ținut un asemenea limbaj la unire. El e iscălit și s-a rostit în public că este contra unirii și lumea întreagă, auzind aceasta i-a obiectat: Ce fel? N-ai declarat către noi că ești pentru unire? Hei! A răspuns episcopul: Alta este a vorbi în particular și alta în public. Acum sunt altminteri.

Cu tot respectul ce datorez pozițiunei domniei voastre și cu toată amicia și stima ce datorez onorabilității domniei voastre, vă amintesc, mi-ați zis curat: zece zile întâi și apoi șase zile. Și astăzi, după ce m-ai atacat, după ce m-ai întors în zeflema, zici că regreti că ai discutat cu mine în particular! Ei, domnule ministru¹, sunteți mare, aveți toate calitățile, dar, slavă lui Dumnezeu, nu sunt și eu un om așa de rând ca să vă puteți adresa la mine cu asemenea cuvinte ofensatoare. Cu toate acestea mă cred dator să respect Camera, să respect locul unde mă aflu, ca să nu răspund cum ar trebui să răspund. N-am făcut nici o interpelare până astăzi, n-am aderat la nici un vot de blam, mi-am făcut datoria cum trebuie să o facă un om la vârsta mea și cu micul meu trecut politic și domnia voastră mă luați în zeflema? Și fiindcă sunteți la minister, ziceți că aveți să vă păstrați dreptul și independența de a face ce voțiți în justiție? Ei, domnule ministru, sunt oameni cari protestează contra acestui limbaj. Justiția e a țării și dacă faceți numiri, acestea cad în răspunderea guvernului întreg. Numirea unui prefect se face prin Consiliul de miniștri; numirea oricărui funcționar într-un post de oarecare însemnătate asemenea prin Consiliul de miniștri și domnia voastră ziceți că puteți destitui, puteți tăia și spânzura în dreapta și în stânga cum vă va plăcea!

Apoi, între toți aceștia, pe cari i-ai dat afară, sunt poate câțiva răi, dar cei mai mulți sunt vechi magistrați, de câte 15 și 20 de ani, cari au avut bună reputațiune și au lăsat bune suvenire. Eu, care nu alerg la tribunele, care n-am procese, care n-am nimic de răzbunat, eu care n-am nici un interes, decât interesul bunei justiții, protestez. V-am auzit zicând că aceia pe cari i-ați numit sunt mai buni. Iertați-mă, domnule ministru; n-am văzut nici o deosebire așa de mare între cei pe care i-ați scos și cei pe care i-ați numit.

De ce n-ați făcut și domnia voastră cu proiectul de lege al inamovibilității ca colegul domniei voastre, domnul Lahovari², care, venind la minister și găsim proiectul domnului Carp, l-a luat în studiu, l-a schimbat unde a găsit de trebuință și a venit cu lucrarea în Cameră?

Când eu mai alaltăieri am cerut dezvoltarea interpelărei mele, am auzit că ați spus: Răspunsul meu va fi că voi da 100 afară. Ei! Toate până la un loc, domnule ministru! Noi plătim contribuțiunile, noi plătim pe magistrați; domnia voastră mai mult, eu mai puțin și nu vă recunosc domniei voastre atotputernicia aceasta.

Ne spuneți că sunteți foarte ocupat, că aveți Parlamentul, aveți Consiliul de miniștri, aveți conducerea partidului domniei voastre. Dar, domnilor, ministrul Justiției e cel mai în repaos. Ce suntem noi de vină însă dacă domnia sa vrea să țină locul tuturilor miniștrilor? Ziceți că s-au făcut multe interpelări; dar de ce v-ați amestecat domnia voastră, când era datoria altor miniștri să răspundă? Făcut-ați proiecte de lege? Arătați-mi unul cât de mic pe care domnia voastră să-l fi înfățișat înaintea Camerei. Că aveți și întru-niri de partid, că aveți și alte afaceri particulare, ce sunt eu vinovat?

Țara aceasta a făcut mari progrese de la 1830 încoace; astăzi avem două universități, cari ne-au dat o mulțime de tineri de valoare. Cum dar domnia voastră veniți să ne spuneți că n-a sosit încă momentul pentru această reformă?

Vedeți că toată lumea cere un asemenea proiect de lege.

Se vede însă că domnia voastră nu vă place să fiți mărginiți în puterea domniei voastre discreționară. Dar atunci întrebăm și noi: Onorabile domnule ministru al Lucrărilor publice³, dumneata care ai luptat totdeauna pentru această idee, ce cauți pe banca aceea alături cu cei cari nu împărtășesc ideile dumitale în această privință? De ce nu vii cu noi aici alături să apărăm împreună proiectul de lege pe care-l cerem și pe care dumneata l-ai lucrat?

Dumneata, domnule Vernescu, trebuie să știi că un ministru constituțional trebuie să împărtășească aceleași opinii cu colegii săi, trebuie să fie o unitate de vederi, o unitate de cugetare. Numai așa poate să prospere o țară. Apoi dumneata te-ai certat cu domnul Maiorescu pentru un cuvânt; te-ai certat și cu domnul Carp, iar noi să stăm numai ca spectatori la certele dumitale? Ei, domnule ministru, toate până la o vreme!

Apoi, dacă domnia voastră mă tratați pe mine în modul cum m-ați tratat și la vârsta în care am ajuns, ce să mai zic de cei alți colegi ai mei mai tineri? Dacă domnia voastră n-aveți timp să faceți o lege de zece articole pentru stabilirea principiului inamovibilității, ce ne mai tot spuneți că aveți să ne aduceți un proiect de reorganizare a întregii magistraturi! Paște murgule iarbă verde... (*Ilaritate.*)

De ce nu spuneți lămurit că voiți să mai stați zece ani la putere ca să aveți timpul să lucrați acest proiect de lege?

Dar sunteți domniile voastre siguri de viitor? Când Napoleon I a zis: *J'ai un fils, l'avenir est à moi!*, un mare poet al Franciei i-a răspuns: *Non, Sire, l'avenir est à Dieu*. Viitorul e al lui Dumnezeu, nu e al dumneavoastră și de aceea grăbiți-vă a aduce cu o oră mai curând o reformă pe care ziceți că o voiți ca și noi și pentru care țara vă va fi recunoscătoare.

Ai fost și de astă dată, domnule ministru, ca și la 1866, ca și mai încoace, ca întotdeauna violent, ai scos curți întregi, ai destituit, ai lovit oameni cari nu aveau decât dreptul de a fi înaintați. Apoi nu merge așa. Dacă ești adevărat liberal, sincer liberal, trebuie să primești a avea și dumneata un control, controlul Camerei și prin urmare ești dator să ne dai motivele când le cerem pentru ce ai destituit pe cutare și ai înaintat pe cutare. Ești la putere, ai un partid, ești ministru al Justiției și trebuie ca sub ministerul dumitale să faci Justiție, să asigurezi nu atât pentru magistrați, cât pentru justițiabili, pentru țară, să asigurezi independența magistraturei, pentru că omul independent întotdeauna are un caracter mai tare.

La 1864, eu acela atotputernic, vă pot încredința că n-am luat asupra mea toate numirile, fiindcă aveam ca colegi oameni de caracter și de voință, era repausatul Steege, pe care l-ai cunoscut și dumneata; cunoști relațiunile mele cu domnul Crețulescu, cu domnul Orbescu⁴ și știi că eu nu făceam atunci ceea ce faci dumneata astăzi.

Dar revin la cestiunea care face obiectul interpelării mele și rog pe domnul ministru al Justiției să binevoiască a aduce chiar în sesiunea aceasta proiectul de lege pentru inamovibilitatea magistraților. Dacă nu

are de gând a-l aduce, atunci să o spună categoric, fiindcă, în cazul acesta, la discuțiunea bugetelor am să cer desființarea ministerului Justiției⁵; căci n-are nimic de lucru. Depun pe birou și o moțiune de trecere la ordinea zilei.

Depune o moțiune.

Camera, ținând seamă de îndatorirea ce de la formarea acestui Minister a luat de a prezenta Parlamentului proiectul de lege pentru statornicirea neamovibilității magistraturei și aducând aminte domnului ministru al Justiției această îndatorire, trece la ordinea zilei.

M. Kogălniceanu, G. Cozadini, Ion Miclescu, I. Fătu, C. Ionescu, I.G. Lecca, C.G. Lecca, M. Tzony, N. Ionescu, G. Emandi, Vlădoianu.

Înțelegeți foarte bine, domnilor, că în urma declarațiunei domnului ministru, cum că în sesiunea aceasta va prezenta proiectul, ar fi de rău gust ca să mai stăruim pentru votarea acestei moțiuni. [Î]mi pare bine că, cu tot spiritul de personalitate, de învinuire, de zeflema ce domnia sa a pus în această discuțiune, am putut izbuti să capăt de la domnul ministru această declarațiune în mod solemn.⁶

În chestiune personală.

Domnule președinte, domnul ministru Justiției a binevoit singur a recunoaște cum că, înainte de a i se adresa această interpelare, am avut onoarea să-l întreb, de două ori în particular, în privința înfățișării proiectului de lege despre statornicirea inamovibilității. Domnia sa mi-a dat astăzi răspunsul și la sfârșit a declarat cum că în sesiunea aceasta va înfățișa proiectul de lege. Aceasta ceream și eu, aceasta am dobândit-o și sunt mulțumit.

Cât pentru cele alte amabilități pe care mi le-a adresat domnia sa, nici nu le ating, dar este un lucru pe care nu-l pot accepta și asupra căruia sunt dator să răspund: domnul ministru a avut bunăvoința să mă califice de intrigant.⁷ Domnilor, fac apel la toată Camera, fac apel la toți șefii de grupuri, dacă eu m-am arătat la unul din aceste grupuri ori în particular, ori în public, ca să întărat în contra Ministerului, sau dacă am ținut să sporesc influența mea acolo. Eu chiar între amicii mei politici, chiar la Adunarea de la Hotel Manu am fost numai de vreo două ori; n-am ținut și nu

țin deloc să intrighez în contra acestui Minister și să vă spun de ce: pentru că eu cred că acest Minister nu poate să cadă prin intrigi. De altă parte iarăși eu nu pot fi bănuț de a avea vreun interes personal în răsturnarea Ministerului, fiindcă nu am să moștenesc nimic din căderea sa de la putere. Cunoscc foarte bine intrigile prin cari se vine la putere, ca să nu încerc a mă pune pe o asemenea cale.

Așadar, protestez în contra cuvântului de intrigant și domnul ministru putea să cerceteze și să se convingă că numai mie nu avea de ce să-mi adreseze acest cuvânt.

Cuvântul de intrigant ași putea eu să-l dau altora cari în adevăr intrighează în dreapta și în stinga, nemaștiind cum să se ție sau cum să nu se ție de cuvânt, cum să treacă de la un partid la altul etc. Sunt mai prejos de mine aceste intrigi și protestez contra acestor aserțiuni, căci în viața mea n-am fost intrigant.

Eu am spus domnului ministru părerea mea că rău face domnia sa, de câte ori vine la minister, să facă un fel de razie, să decreteze destituiri cu grămada, că cineva nu trebuie să lucreze numai cu experiența sa, numai cu luminile sale; căci poate face greșeli, după cum am convingerea că domnia sa a greșit în ultimile destituiri. Eu nu-mi iau sarcina să citez nume, dar onor. domn Take Ionescu, care este de meserie, va arăta cazuri în cari domnul ministru a fost foarte greșit în aprecierile domniei sale.

La 1865, tot sub ministerul domnului Vernescu, s-a petrecut un fapt asupra căruia eu n-am vorbit o singură dată până astăzi la 1889 și domnia sa vine acum să-mi arunce acea cestiupe în obraz ca o ghiulea, fără să se gândească că acel cumnat al meu este mort și nu poate să se apere. Rău ați făcut, domnule ministru! Nu este demn de pozițiunea și de caracterul dumitale să vii să lovești într-un om mort. Eu nu te voi ataca pentru morți, eu voi vorbi de persoane cari trăiesc, dar voi aștepta o bucată de vreme și atunci voi pune lângă cumnatul meu mort pe nepotul dumneavoastră în viață. Domnia voastră, unchi, voiți să-l reabilitați, poate că bietul om este nevinovat; dar altul trebuia să o facă, iar nu un ministru al Justiției, care e rudă de aproape.

Atât pentru acum.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 59, p. 1076, col. 3 – p. 1077, col. 1; p. 1080, col. 2 – p. 1081, col. 2; p. 1083, col. 1, 2 – p. 1084. col. 1.

¹ G. Vernescu, ministrul Justiției, spusese că problema a fost ridicată ca expresie a unei „certe politice“ între ei doi. Deși principiul exista de la 1866, K. nu-l relevase nici-odată. Personal cerea îngăduința, în puținul timp care-i rămânea după ședințele Camerei, ale Consiliului de miniștri și după administrarea justiției la diferite ministere, să prezinte întâi o lege a organizării judecătorești. Fiind vorba de o problemă foarte spinoasă, el spusese că e necesar un studiu aprofundat încât „nu putea preciza ora și ziua“ când va aduce proiectul în Cameră. N. Ionescu intervenise pretinzând că „țara nu poate să mai aștepte proiectul“. Apoi dezaprobase felul cum a răspuns ministrul văzând în cuvintele lui „o zeflema“. Împăciuitor, G. Vernescu a replicat că N. Ionescu „îmbrățișase o cauză a tuturor“, a cărei rezolvare cerea însă timp. El considera că nu toți magistrații au ținuta morală reclamată de poziția inamovibilă. Amintise apoi că la 1864, ca ministru al Justiției, „operase o largă remaniere în justiție“, fără ca cineva să fi îndrăznit a-i spune „că și-a făcut asociați pentru speculă și câștig“. K. l-a corectat amintindu-i că e vorba de anul 1865. Admițând eroarea, G. Vernescu i-a observat acru: „La 1864, este adevărat, dumneata ai fost stăpân cu Statutul!“ Furios, K. a strigat: „Îmi cauți ceartă!“ G. Vernescu a continuat: „La 1865, nu la 1864 am fost stăpân la minister, în sensul că am putut să fac a se aplica legile și să exercit dreptul meu de numire cum conștiința-mi dicta și în termenii și limitele dreptului“.

² Vezi p. 376.

³ Ministrul Lucrărilor publice era Alexandru Marghiloman.

⁴ Dim. Orbescu își dăduse demisia după lovitura de stat de la 2 mai 1864.

⁵ G. Vernescu spusese că K. e „pătimaș și încă mare pătimaș și pătimaș îmbătrânit“. În legătura că destituirea unei curți întregi (unde fusese și un cumnat al lui K., acum decedat), el a explicat că completul achitase pe un asasin care-și recunoscuse crima. K. a remarcat acru: „Voiți să dezgropați morții, am să iau un nepot al domniei voastre!“

⁶ G. Vernescu ceruse răgaz „ca să aducă remediul“ le neajunsurile semnalate în general în justiție.

⁷ G. Vernescu a apus că K., „care odată o avut atâta autoritate și influență“, în loc să aducă pacea între deputați, „se silește în fiecare moment să vâre intriga între mine cu colegii mei și între mine cu Camera“.

*Din nou asupra desfășurării discuțiilor potrivit regulamentului**

Domnilor, noi minoritatea trebuie odată să cerem a se defini ce va să zică o discuțiune¹; majoritatea hotărască pe urmă ce va voi.

* Ședința din 8 martie 1889.

Văd că s-a adoptat an obicei de câțeva vreme, acela că în urma dezvoltării interpelării și în urma răspunsului ministrului, se cere închiderea discuțiunii.

Adresându-mă la domniile voastre, partizani ai discuțiunilor nediscutate, vă rog să-mi permiteți a-mi exprima și eu opiniunea mea, ca unul care sunt pentru propunerea domnului N. Blaremburg în privința înființării unui al doilea Credit funciar la Iași la care-mi pare că domnul ministru nici nu a răspuns.

Domnul vicepreședinte: A răspuns.

Voci: Închiderea discuțiunii.

Dacă vă puneți pe tărâmul acesta, domniile voastre din majoritate, avem să vă arătăm noi din minoritate cum știm să vă ținem în loc... (*Întreruperi.*) Închiderea discuțiunii fără să fi fost discuțiune, cine a mai văzut aceasta?

Era odată un bun amic al meu – domnul Catargi-l cunoaște – e Barbu Belu; ministru era Barbu Catargi. Ori de câte ori voiam să vorbim noi, opozițiunea, Barbu Belu se scula și zicea: Cestiune de regulament; scotea regulamentul din posunar și cerea închiderea discuțiunii. (*Ilaritate.*)

Pentru ca să se închidă o discuțiune, trebuie să fi urmat o discuțiune; dar discuțiune n-a fost. Așadar, vă rog, domnilor, fiindcă sunt înscris la rând, dați-mi voie să vorbesc; mai ales în urma cuvintelor spuse de domnul ministru de Finanțe, că celor străini prea puțin le pasă; ei au pământul garanție sigură.

Dar pământul al cui e? Este al meu și al altora ca mine. Lăsați să urmeze discuțiunea și atunci domnul Nichiforescu să vie să ceară închiderea.

Fac apel la domnia voastră, domnule președinte, care păziți regulamentul, să faceți ca el să se aplice și în cazul de față și să lăsați să urmeze discuțiunea.

Domnul vicepreședinte: Eu nu pot face alt decât a consulta onor. Adunare dacă primește închiderea discuțiunii, care s-a cerut de mai mulți domni deputați.

Adunarea încuviințează închiderea discuțiunii.

Vra să zică a fost discuțiune?....! La Tombuktu poate, nu aici.

Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 61, p. 1130, col. 1-2.

NOTE

¹ Discuția pornise de la o interpelare a lui Caton Lecca în legătură cu controlul guvernului asupra activității societăților de credit, în primul rând asupra Creditului Funciar din București. M. Ghermani, ministrul de Finanțe, spusese că administrația acestor instituții se dovedise corectă. Nu vedea nici un amestec politic în conducerea lor. Răspinsese aserțiunea că unele proprietăți ale adversarilor politici fuseseră expropriate dovădind că din peste o mie de moșii înscrise la Creditul Funciar doar șase sau șapte suferiseră acest tratament. N. Blaremburg venise cu o serie de exemple în sprijinul opiniei că instituțiile de credit erau dominate de spirit politic. Terminată cam în coadă de pește, discuția a primit o rezolvare în sensul votării de urgență a două moțiuni: una în care Camera își exprima convingerea că guvernul va lua măsurile necesare ca administrația societăților de credit să se mărginească la atribuțiile legale și trecea la ordinea zilei. A doua, prin care Camera invita guvernul să exercite o supraveghere mai eficientă prin comisarii ei asupra administrării acestei instituții și trecea la ordinea zilei.

*Intervenție pe marginea „proiectului de lege al pensiunilor militare”**

Domnilor, eu aci nu pledez cauza mea, ci apăr o cestiune de dreptate.¹ În alte țări pensiunile se dau ca răsplătire; la noi însă ele nu sunt o răsplătire ci o întoarcere a dobândei capitalului format încetul cu încetul în toată viața lui ca funcționar. Pensiunile mai înainte se votau de Cameră și astăzi ele se votează prin delegațiunea dată unui comitet. Arătați-mi o țară unde se face ca la noi: Se dă unui vechi funcționar, unei văduve sau unor orfani, numai o sumă de 100, de 300, de 400 lei pe lună, sumă fixă, care este ca o trată ce o dă statul în mâna unui particular; dar unde s-a mai auzit aceasta, că dacă fondul nu ajunge să se facă repartițiune? Aceasta se face numai în caz de faliment, atunci când se convoacă creditorii și falitul sau sindicatul le spune: nu putem să vă dăm decât atât la sută.

Să ne arătați domniile voastre în o țară oarecare o asemenea lege.

Dar guvernul s-a preocupat totdeauna de a face ca să dispară asemenea neajunsuri, cum bunăoară domnul ministru spunea că ar pune o reținere fixă de 5%. Recunoaște principiul că n-ar trebui să pună, dar tot pune. Însă

* Ședința din 15 martie 1889

ca să veniți și să cereți o repartiziune nedeterminată, aceasta ar fi să faceți ca creanțele statului către pensionari să nu fie serioase și noi trebuie să luptăm ca să le facem să fie niște hârtii sigure, iar nu minciuni.

Mai vine încă cu una domnul Palade și zice că repartiziunea să nu se aplice la cei cari au 100 de lei, pentru că această cifră ar reprezenta strictul necesar. Apoi ceea ce pentru unul poate să fie 100 de lei, strictul necesar este pentru altul 200. Și apoi dacă ar fi să se ia de la cei cari au mai mult, aceasta e o nedreptate, fiindcă tocmai aceștia sunt cari au depus mai mult la casa pensiunilor.

Domnilor, eu judec după mine însumi. Eu la vârsta mea nu mai pot munci și sufăr neajunsuri. Când eram tânăr puteam să mă lupt. Ei bine, nu cred că este drept a lovi tocmai pe oamenii cei bătrâni, trebuie să faceți legea cât se poate mai puțin apăsătoare pentru dânșii și totodată să faceți ca iscălitura statului român să fie o creanță adevărată pentru pensionar.

Dacă e vorba de deficitul ce s-ar ivi la casa pensiunilor, e mult mai drept ca la acoperirea acelui deficit să contribuie funcționarii cari sunt în puterea vârstei, pentru ca și ei când vor ajunge a fi pensionari să fie la rândul lor ajutați de funcționarii în activitate.

Nu fac amendament, dar voi să pregătesc spiritul Camerei măcar pentru altădată, că este drept când se acordă o pensie unui funcționar sau unei văduve, să se știe că acel drept este o realitate.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 67, p. 1223, col. 3 – p. 1224, col. 1.

NOTE

¹ Legea prevedea o reținere între 5 și 10 % pentru alimentarea fondului pensiilor. Proiectul a fost primit cu 72 de voturi pentru și 24 împotriva.

*Anunță o interpelare privind succesiunea la tron**

Anunț o interpelare domnului ministru președinte¹ despre cele întâmplate în ședința de ieri a Senatului, unde acolo s-a destinat un scaun pentru moștenitorul tronului. Până aici Senatul a fost foarte corect și în dreptul lui; dar apoi a desemnat ca moștenitor al tronului pe Principele

* Ședința din 15 martie 1889.

Ferdinand. După actele de stat, cari sunt depuse și la Senat și la Cameră de către guvern în decembrie 1880, avem atâta câștigat, cum că Alteța Sa Principele Leopold, fratele cel mai mare al Regelui nostru, a renunțat în favoarea fiilor săi la succesiunea la tronul României. În particular știu, ca fiecare din domniile voastre, care ar fi adevăratul moștenitor al tronului; însă până acum noi nu putem să cunoaștem de moștenitor al tronului, în mod legal constituțional, decât pe întâiul născut al Alteței Sale Regale Principele Leopold, care e Principele Wilhelm. Nu ar fi dar moștenitor al tronului Principele Ferdinand decât numai când întâiul născut al Principelui Leopold ar renunța în favoarea celui de al doilea al său frate. Cred că e așa și nu mă îndoiesc; dar cred totodată cum că Senatul s-a pripit și declarațiunea domnului președinte al Consiliului este întemeiată negreșit pe ceea ce domnia sa cunoaște mai mult decât mine. După regula constituțională însă trebuie neapărat ca renunțarea să se comunice Camerei și Senatului, pentru ca să se ia act. Această renunțare e un act de stat și cred că, la vârsta mea, nu mai pot să mă gândesc la răsturnări și altele, ci trebuie să fiu consecinte cu ceea ce a fost traviul întregei mele vieți, ca și domnul Lascar Catargi și domnul D. Brătianu. Trebuie să țin dar foarte mult ca nimic încărcat, nici în fond, nici în formă, să se facă în cestiunea fondării dinastiei noastre constituționale.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 67, p. 1224, col. 3 – p. 1225, col. 2.

NOTE

¹ Președintele Senatului trimisese Adunării o comunicare informând că „a admis propunerea de a se înscrie în apelul său nominal numele A.S.R. Ferdinand de Hohenzollern“. Propunerea fusese făcută de Ștefan Greceanu. Theodor Rosetti, președintele Consiliului de miniștri, precizase că actul de renunțare al principelui Wilhelm exista și urma să fie înfățișat Corpurilor legiuitoare.

*Își dezvoltă interpelarea despre necesitatea, construirii unui pod peste Dunăre la Cernavodă**

Domnule ministru, în aplauzele Adunărei, în aplauzele țarei, s-a votat construcțiunea unui pod stornic pe Dunăre, în fața Cernavodei.¹

* Ședința din 16 martie 1889.

Cine zice pod pe Dunăre în fața Cernavodei, zice alipirea provinciei Dobrogea cu România, transformarea acelei provincii în *terre ferme* a României. Sunt zece ani trecuți de atunci și Dobrogea nu este încă legată prin nici o cale de comunicațiune, prin nici un pod, chiar umblător, cu România. Nenorociții proprietari de vite trebuie să se expună cel puțin la o pierdere de 10 % din numărul vitelor lor, când se hotărăsc a duce acolo un cârd de vite. Las la o parte cum că transportul unei vite cu un caic cât de prost costă până la 20 franci în timpuri mai grele. Camera a votat creditul necesar pentru construirea podului pe Dunăre; dar în urmă ministrul a cerut să fie autorizat a distrage două, trei milioane din suma votată pentru pod, întrebându-le în oarecari construcțiuni la Iași și București, toate acestea numai pe hârtie. Domnilor, afară de foloasele materiale ce putea aduce statului acest pod, era și un punct de onoare ca noi, urmașii românilor, să facem o dată o lucrare demnă de romani; și în adevăr podul peste Dunăre ar fi fost nu o minune, dar una din operele mărețe ale secolului nostru.

După ce s-a votat de Adunare suma necesară pentru construirea podului peste Dunăre, a început apoi o serie de amânări. Întâia amânare a fost pentru că se zicea că studiile nu sunt îndeplinite și pentru aceasta s-au adus ingineri străini, capacitățile cele mai mari; s-a adus *Hartley, Voisin bey*, lăsând de o parte că și noi avem pe ai noștri, cu cari ne putem lăuda; mai cu seamă domnul *Saligny*², care e recunoscut în Europa întreagă ca o capacitate. Așa s-a amânat din an în an și această amânare a făcut pe toți cei cari credeau în virtutea românilor, în hotărârea țării acesteia de a conserva ceea ce a căpătat cu mari sacrificii, i-a făcut, zic, să dispere, să nu mai creadă și să se întrebe dacă cumva avem de gând să facem ceva pentru Dobrogea, sau voim să o supunem numai la măsuri fiscale, ca să storcem din ea puțină avere ce i-a mai rămas scăpată de la bașibuzuci, cerchezi și bulgari.

Domnilor, înființarea unui pod peste Dunăre este de toți recunoscută ca o lucrare de cea mai neapărată trebuință; această cestiune a prezidat chiar la stabilirea fruntariei noastre în sânul Comisiunii europene. Mai mult ceva, chiar în tratatul de la Berlin se zice că Dobrogea trebuie să fie legată cu țara mamă printr-un pod. S-au făcut, domnilor, multe cercetări la fața locului și numai importanței de a se face un pod stabil pe Dunăre datorim noi întinderea fruntariei noastre până sub zidurile Silistrei. Dacă ar fi fost mai multă istețime din partea noastră căpătam

chiar și Silistra Veche, cetatea lui Mircea cel Bătrân. Ceea ce trebuia însă să se facă de guvernul trecut și care să fi fost un adevărat monument, se vede că a fost hotărât să se facă de alții. Guvernul actual e de 10 luni venit pe acele bănci. Îl întreb dar dacă e hotărât sau nu să pună în lucrare acel pod?

Regret foarte mult că domnul ministru de Lucrări publice n-a venit aci ca să răspundă însuși domnia sa la interpelarea mea; căci ne-ar fi putut declara dacă este decis să se ție de angajamentul ce l-a luat că această lucrare va începe chiar în anul acesta.

Nu uitați, domnilor, un lucru, că afară de Dunăre peste care trebuie să se construiască un pod, mai e și Balta, care are o întindere de 14 kilometri și pe care trebuie să se facă o șosea ridicată, care are să serve la întreținerea relațiunilor dintre România și Dobrogea măcar în timpul iernei. Nu uitați de asemenea că în anul acesta 5 luni de zile comunicațiunea cu Dobrogea mai că a fost întreruptă, afară numai de acea din fața Măcinului, dar pe unde oamenii trebuiau să facă un drum de 3, 4 zile ca să vină din Dobrogea în România. Când se va face șoseaua pe Baltă, chiar dacă nu ar fi un pod peste Dunăre, totuși cineva va putea veni din Constanța în București numai în 7, 8 ore și chiar pe timpul cel mai rău i-ar fi de ajuns o singură zi. Aduceți-vă aminte, domnilor, că în vederea înființării podului peste Dunăre, țara a cheltuit mai multe milioane pentru facerea căiei ferate de la București la Fetești și pentru linia care vine de la Făurei și se unește cu aceasta.

Vă rog, domnilor deputați, să aveți în vedere că dacă acest pod nu se va face cât mai curând, toate drumurile de fer vor cădea în rândul căilor ferate de interes local și într-un asemenea caz comunicațiunea cu Europa are să ia drumul Serbiei; căci deja se vestește că trenul Expres-Orient are să înceapă a merge pe la Sofia și Filipopoli și astfel calea ferată de la Giurgiu-Varna va fi lovită de mari pagube, fiindcă Loydul austriac s-a hotărât să nu mai facă comunicațiunea aceasta, ci alta pe la Galați-Varna etc.

Văd, domnilor, că se cere de guvern însemnate sume pentru diferite lucrări; ei bine, eu unul fac o declarațiune, că un ban nu voi mai da până nu se va hotărî să se înceapă lucrările podului peste Dunăre. Binevoiască guvernul să ne declare lămurit că nu are de gând să pună în lucrare acel pod ca cel puțin să știe locuitorii Dobrogei ce le rămâne de făcut.

Domnilor, vă rog să știți că avem să pierdem Dobrogea în condițiuni mai rele de cum am pierdut Basarabia, fiindcă în acea provincie este o

administrațiune foarte rea. Dobrogea a ajuns să fie ca un fel de pământ de exil. (*Zgomot, nu se aude.*)

Rău se zice că turcii sunt neascultători, neprimitori de convențiuni cu românii, fiindcă aceasta nu este adevărat. Rog pe domnul ministru să meargă la fața locului să cerceteze și se va încredința că din numărul total al locuitorilor din Dobrogea au emigrat foarte mulți și nu numai turci, ci și români, cetățeni din județele Brăila, Ialomița, Covurlui etc., cari se stabiliseră acolo cu familiile lor și acum se întorc aci pentru că administrațiunea în Dobrogea a ajuns de nesuferit. Chiar domnul ministru Lahovari, în discuțiunea ce a avut loc mai acum 4-5 zile cu ocaziunea legii pentru înstrăinarea bunurilor statului, a recunoscut acest rău în ceea ce privește fiscalitatea și ne-a promis că va aduce oarecari îmbunătățiri. În adevăr, domnia sa a și depus un proiect de lege relativ la micșorarea ratelor și prelungirea termenului pentru pământurile vândute în Dobrogea. Domnilor, dacă veți întemeia comunicațiunea cu Dobrogea, prin aceasta veți pune în pozițiune pe fiecare să meargă să vadă în ce stare nedemnă de un nume creștin a ajuns populațiunea în Dobrogea din cauza administrațiunei. Domnilor, faceți podul peste Dunăre; căci astfel veți pune în pozițiune să prospere această provincie și cred că Dobrogea atunci se va oțeli cu România, așa încât să nu poată fi răpită României decât cu ruina României. Dobrogea a deschis pentru noi gurile Dunărei. Noi astăzi, în comisiunea de la Galați, avem dreptul de scaun; comisarul din partea României stă alături cu comisarii Europei întregi și aceasta arată importanța ce Europa a înțeles să se dea, prin gurile Dunărei, României. Noi, domnilor, trebuie să întrebuițăm toate forțele noastre ca să păstrăm importanța politică și comercială pentru România. Dacă nu veți fi cu toții uniți în această idee, vom perde cu desăvârșire importantul nostru rol politic și comercial la gurile Dunărei, la poarta României.

Replică lui P. P. Carp, ministrul de Externe.

Sunt mulțumit de declarațiunile făcute de domnul ministru de Externe, cu atât mai mult că domnia sa reprezintă ideea guvernului; dar numai întru atât nu sunt mulțumit, că nu a fost aci domnul ministru de Lucrări publice, care ar fi putut să ne dea mai ample lămuriri, pentru că domnia sa cunoaște mai multe amănunte privitoare la această cestiune, pe cari este foarte natural ca domnul ministru de Externe să nu le cunoască.

Domnul ministru de Externe a zis că studiile pentru îmbunătățirea portului Constanța, care este un corolariu al podului peste Dunăre, nu sunt încă făcute; dar nu are a face nimic deocamdată acest port cu ceea ce cer eu. Comerțul nostru n-are să se poată dezvolta așa de mult într-un an sau doi, încât portul, astfel cum este azi, să nu mai fie îndeșulător. Afară de aceasta portul nu se face o dată cum se face podul; portul are să se îmbunătățească în tot anul, treptat cu dezvoltarea comerțului. Așadar pentru cheltuielile ce se vor face cu portul Constanța mai că nu are să trebuiască mulți bani, afară numai decât pentru lucrările pregătitoare la început. (*Întreruperi.*)

Ca să se cheltuiască pentru portul Constanța 25 milioane ar trebui ca portul Constanța să aibă aceeași dezvoltare ca Marsilia și comerțul nostru la Constanța să fie atât de mare și întins ca comerțul francez de la Marsilia.

Eu n-ași da pentru îmbunătățirea portului Constanța mai mult de un milion și chiar acel milion în doi, trei ani ar fi plătit din venitul portului. Domniile voastre n-ați studiat cestiunea și nu vă fac pentru aceasta imputări; dar zic numai că informațiunile ce vi s-au dat sunt tare eronate.

În portul Constanța, așa cum este azi, poate încăpea de la 20 până la 25 corăbii; o știu aceasta în mod pozitiv și încă corăbii mai mari decât acelea ce vin la Galați, corăbii de câte 100 metri lungime. Nu este nevoie de mari cheltuieli pentru portul de la Constanța; el se va mări și îmbunătăți în raport cu înflorirea și dezvoltarea comerțului nostru.

Onorabilul domn ministru de Externe ne spune că pentru podul pe Dunăre nu sunt încă studii făcute; domnia sa însă se înșală; sunt opt ani de zile de când s-au făcut asemenea studii și numai din cauza unui tertip guvernamental, care nu privește pe guvernul actual, ci pe ministrul Lucrărilor publice de mai nainte, lucrarea aceasta nu s-a executat. Este știut, domnilor, că pentru construirea acestui pod s-au publicat licitațiuni; că mai multe companii străine au venit aci și au făcut studii, cheltuind pentru aceasta însemnate sume, 80 și 100 mii franci și că în cele din urmă au trebuit a se retrage, neputând căpăta de la guvern nici un rezultat.

Cu studiile pentru facerea podului, mulți ingineri din cei mari s-au fript și podul acesta a devenit acum un fel de basm, un fel de mit, încât ministerul Lucrărilor publice nu mai poate găsi companii cari să mai vină aci să facă studii... (*Întreruperi.*) Prin licitațiune nu se mai poate face această lucrare, pentru că lumea s-a dezgustat de cele petrecute în trecut și

prin urmare vom fi nevoiți să-l facem noi, adică părțile de piatră să le construim noi, iar pentru părțile de tuci să contractăm cu alții.

Rog dar pe domnul ministru cu tot dinadinsul să binevoiască a cere de la Adunare un credit de un milion pentru începerea lucrărilor.

O voce: S-a votat creditul necesar.

S-au votat treizeci milioane; dar încă nu s-au încasat banii. Ceară guvernul un milion și noi-l vom da; vom realiza economii din alte cheltuieli, numai ca să începem o dată a face un act demn de strămoșii noștri! În ziua când vom da un milion pentru această lucrare, am convingiunea că în inimile tutulor va renaște încrederea. Constanța va fi legată prin acel pod cu București și cu țara; o distanță de șase ore o va despărți numai. Gândiți-vă, domnilor, cât de mare va fi folosul pentru populațiunea cea de jos și pentru comerțul nostru! Faceți dar ca sub regele Carol să se ridice un monument demn de numele său. Și nu e poezie în ceea ce vă zic; Europa întreagă se ocupă de acest pod; Europa a înțeles de mult necesitatea lui. Știu că domniile voastre nu-l veți putea face în anul acesta; dar începeți cel puțin cu șoseaua de pe Baltă și prin aceasta veți face un bine mare, nu numai pentru Dobrogea, dar și pentru țara întreagă.³ (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 68, p. 1228, col. 1 – 3; p. 1229, col.
1-3.

NOTE

¹ K., după propria-i mărturisire de la începutul aceleiași ședințe, anunțase interpelarea în urmă cu două luni. Al. Marghiloman, ministrul Lucrărilor publice, ceruse mereu s-o amâne. Acum dorea s-o dezvolte cu orice preț și cum titularul era reținut la Senat, P.P.Carp, ministrul de Externe, se oferise să răspundă în locul lui. V. Pogor, vicepreședintele Adunării, întrebă, cum cerea uzanța parlamentară în cazul absenței ministrului interelat, dacă K. consimte să-și amâne interpelarea. K. a replicat grăbit: „Ferească Dumnezeu!“

² Pentru Anghel Saligny (1854-1928), inginer diplomat de la Charlottenburg, om politic, președintele Academiei între 1907 și 1916, profesor la Școala de poduri și șosele, vezi „Buletinul Societății Politehnice“, LIX, 1945, p. 261-279; *Anghel Saligny*, București, 1956.

³ Pentru toate demersurile privitoare la construirea podului v. Gh. Dumitrașcu și M. Bălănescu, *Implicațiile economice și politice ale construirii podului peste Dunăre Fetești-Cernavoda (1878-1895)* în *Comunicări de istoria Dobrogei*, Constanța, 1980, p. 112 și urm.

*Observații asupra programei noului guvern
condus de Lascăr Catargiu**

Domnilor, când vine un Minister nou¹ – și astă dată a venit un Minister nou – cel întâi lucru care se face este de a declara cari proiecte se sprijin de Ministerul cel nou și cari se retrag.

Cu mirare am auzit pe domnul ministru de Rezbel cerând să continuăm discuțiunea în privința proiectului domniei sale pentru fortificațiuni. Domnia sa uită un lucru, socotește că domnia sa face parte tot din Ministerul trecut.

Domnul general Manu, ministru de Rezbel: Nu, domnule. Eu nu sunt persoană cu două fețe.

Dacă v-aș fi zis aceasta, ar fi fost din partea mea un act de rea creștere. Dar domnia voastră astăzi faceți parte din Ministerul Lascăr Catargi și pentru oricare proiect înțeleg și pretind să ascult mai întâi vocea președintelui Consiliului; nu aveți domnia voastră calitatea astăzi de a vă rosti, fără a vedea mai întâi ce zice președintele Consiliului; președintele Consiliului să zică că-și însușește proiectul pentru fortificațiuni și atunci vom vedea ce este de făcut.

Așadar, [î]mi permit a întreba pe domnul președinte al Consiliului: Are domnia sa tot aceleași vederi în privința fortificațiunilor ca Ministerul trecut, din care făcea parte domnul general Manu, ca ministru de Rezbel? Și această întrebare o fac în calitate de președinte al secțiunii I, fiindcă voi să se știe, mai înainte de a chema pe colegii mei în secțiune, care este părerea domnului președinte al Consiliului, ca nu pe urmă, după ce voi convoca pe colegii mei în secțiune ca să discute asupra proiectului, să vină domnul președinte al Consiliului și să declare că-l retrage. Înțelege dar domnul președinte al Consiliului că susține fortificațiunile, ca să știm ce avem de făcut și noi în secțiune?²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 70, p. 1276, col. 1-2.

NOTE

¹ La 30 martie se constituise un nou guvern condus de Lascăr Catargiu (care deținea și portofoliul Internelor). Mai făceau parte: Gh. Vernescu (Finanțe), Gh. Manu (Răz-

* Ședința din 30 martie 1889.

boi), Al. Lahovari (Externe), N.L. Gherassi (Justiție), C. Boerescu (Culte și instrucțiune publică), Gr. Păulescu (Agricultură, industrie, comerț și domenii). Luând cuvântul în Adunare, L. Catargiu spuse: „... vom continua în afară politica înțeleaptă care ne-a atras buna voință a puterilor celor mari, amicia vecinilor și care a făcut din România un element de pace și de ordine în Orient... În întru vom completa opera reformelor necesarii pe care am întreprins-o împreună.” În acest cadru președintele Consiliului de miniștri avea în vedere lucrările pentru dezvoltarea economică a țării, restabilirea echilibrului bugetar, „întărirea credinței țării în instituțiunile ei”. Gh. Manu ceruse să se discute bugetul ministerului de Război și un proiect cu privire la un credit pentru fortificații care fusese deja depus în secții.

² L. Catargiu explicase că se cheltuiseră 32 de milioane pentru fortificații și acum creditul trebuia justificat printr-o lege. Invita deci pe deputați să se întrunească în secții spre a delibera pentru ca milioanele cheltuite până acum „să [nu] rămână aruncate în vânt”.

*Considerații asupra instabilității guvernamentale**

De trei zile asistăm la o stranie comedie ce se petrece fără participarea Parlamentului. Ministerul onor. domn Th. Rosetti s-a constituit la început fără participarea Parlamentului. După aceea s-au făcut mai târziu trei transformări în acel Minister, iarăși fără participarea Parlamentului; a intrat în Ministerul domnului Th. Rosetti un element conservator mai pronunțat, a intrat onor. domn Vernescu, a intrat onor. domn A. Lahovari, a intrat onor. domn general Manu. S-au vorbit multe atunci, unii pretindeau cum că era un Minister nou, alții ziceau că era tot Ministerul cel vechi; unii-l numeau pește, alții pasăre, dar în fine era un al doilea Minister. Pe urmă, a venit o ceartă între miniștri, cu totul fără știrea noastră, și acest al doilea Minister s-a descompus, a căzut. După aceea ne-am aflat zece zile în criză ministerială și în fine a venit Ministerul onor. domn Lascar Catargi, recompus și acesta cu o parte din miniștrii domnului Theodor Rosetti, dar care a venit cu o programă și cu idei cu totul diferite de ale Ministerului precedent, deși în sânul său are trei din miniștrii aceluia Cabinet.

Dar în fine, oricum ar fi, iată-ne cu un Minister definitiv constituit și a doua zi, în loc să ne apucăm de lucru, după atâta timp pierdut, am asistat la o lungă autobiografie a domnului Carp, prin care domnul Carp

* Ședința din 1 aprilie 1889.

ne spune viața sa politică, arată că domnia sa, ca un nou Mesia, a venit în această țară să aducă o lumină nouă, o eră nouă și apoi în ziua următoare am văzut pe onor. domn Lahovari, care a fost alături cu domnul Carp, că vine și atacă pe domnul Carp; am văzut pe onor. domn L. Catargi atacat, că atacă și domnia sa, cu drept cuvânt, pe domnul Carp. Astăzi asistăm la continuarea acestei foarte interesante discuțiuni în privința temperamentului ce trebuie să aibă luptătorii, dar noi, Parlamentul, ce amestec putem avea în toate acestea? Vedem că suntem reduși la rolul acela pe care-l juca corul din timpurile vechi ale lui Eschil și Euripide.

Apoi, cuviincios este, de demnitatea noastră este, ca noi să asistăm de trei zile la asemenea lucruri când sunt atâtea cestiuni mari la ordinea zilei; când sunt acele faimoase reforme de care vorbea domnul Carp și din cari unele eu le recunosc de bune, dar pe cari domnia sa, omul convingerei, nu a avut energia de a le susține în fața noilor săi colegi; și le-a sacrificat spiritului reacțiunei care astăzi l-atacă? Ce facem noi, ce face țara, ce face Parlamentul, când peste patru zile se închide sesiunea; căci vin sărbătorile? Cestiunea bugetului este nehotărâtă și cred că va avea trebuință de votul nostru. Dar cearta aceasta de trei zile este ea instructivă? Formează ea generațiunea nouă? Dă îndestulare trebuințelor țării? Sau voiți domniile voastre, cei din guvernul vechi și cei din guvernul nou, să o duceți într-o ceartă și pe noi să ne țineți aci până în vinerea patimelor, ca să auzim discursuri de ore întregi în cestiuni personale, cari durează de trei zile? Pe noi liberalii nu ne-au trimis alegătorii aci ca să asistăm ca *comparse** la niște asemenea scene și la lungile domniilor voastre certe trebuie să vă zicem un cuvânt al lui Metternich. Bătrânul principe Metternich avea obicei că pe oamenii cari vorbeau prea mult, [î]i lăsa să tot spună până începeau, permiteți-mi expresiunea, să-l ambeteze** și atunci deodată întrerupea și întreba: *Welch ist der langen Rede kurzer Sinn?* Și eu astăzi, ca bătrân, fără să am geniul bătrânului Metternich, văzând această vorbă lungă și fără de nici un folos, întreb și eu: care este sensul, care este noima, care este scopul acestui interesant dialog între oamenii cari au fost ieri la guvern și au păcătuit și oamenii cari sunt astăzi și cari mă tem că vor păcătui și ei ca cei alți? Și ce folos tragem noi, trage țara din aceste cuvinte cari se schimbă între actualii și foștii miniștri? Nu

* Figurant, om neînsemnat (fr.)

** Să-l plictisească, din fr. *embêter*.

am putea oare aplica la lungule certe de alaltăieri, de ieri și de astăzi, cuvinte pe cari, de la banca ministerială, le adresa, mai acum două, trei luni, onorabilului domn Lascar Catargi un fost coleg al său din opozițiune și actual coleg în Minister, când, cu ocaziunea discuțiunei asupra porturilor france, arunca bătrânului fost președinte al său de Consiliu cuvintele aspre că nu era cestiune de porto france ci de portofolii? Așadar, noi liberalii, cari nu suntem nici din miniștrii de ieri, nici din cei de astăzi, zicem că în aceste discuțiuni, cari ne-au luat aproape trei ședințe, nu este cestiune nici de legalitate, nici de legiferare, nici de reforme, nici de bugete cari bat la ușă, ci este cestiune numai de portofolie, la cari noi suntem cu totul indiferenți și de aceea rugăm Parlamentul să se pună serios la lucru. (Aplauze.)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 72, p. 1303, col. 1-2.

*Sprrijină propunerea unui grup de deputați în frunte cu
Ioan Nădejde de a se deschide o anchetă parlamentară în
legătură cu desfășurarea alegerilor din județele Vaslui și Roman**

Domnilor deputați, ultimele alegeri cari s-au făcut la Vaslui și la Roman¹ sunt de natură a fi combătute și de partidul care a susținut Ministerul trecut și de partidul Ministerului actual și iată pentru ce:

La Vaslui, și mai ales la Roman, s-a întâmplat că s-au pus candidaturi socialiste și aceasta a ocazionat o îngrijire nejustificată; eu primesc mai bine ca ideile revoluționare să se manifeste în Cameră decât afară din Cameră...

Vă aduceți aminte incidentele ce s-au ridicat aci cu ocaziunea alegerii casate a tânărului Veniamin Lascar, ieșirea din Cameră a domnului Morțun, atitudinea lui, învingerea lui, venirea altuia în locul lui și numirea unui prefect înadins, prefect care în curs de 12 ani a țipat cerând libertatea alegerilor și care, când a ajuns a fi prefect, nu s-a jenat de a spune: Lăsați-mă pe mine să fac alegeri.

* Ședința din 1 aprilie 1889.

Am și eu cunoștințe în Roman; am cercetat, m-am informat și știu că prefectul de Roman, în timpul acestor 12 ani din urmă cât a fost la moșie, nici nu a uitat nimic, nici nu a învățat nimic.

Prin urmare, ancheta este de natură ca să-l justifice și pe domnia sa și pe cei cari l-au numit prefect și totodată să fie un învățământ pentru prefectii cari ar avea chef să facă ceea ce a făcut actualul prefect de Roman.

Bine s-a făcut ieri de s-a numit o anchetă pentru alegerea de la Vaslui și regret că nu am fost aci spre a mă asocia și eu la acea propunere.

[Î]mi pare rău că domnul T. Rosetti nu este deputat; căci nu-mi place să atac pe cei cari nu sunt de față. Domnul Teodor Rosetti, din gura căruia curgeau neconținut cuvintele cele mai dulci, ca ministru de Interne ad-interim a permis sub domnia sa să se facă lucruri cari nu s-au făcut niciodată sub regimul trecut.

Domnul prefect de Roman este un bărbat de o inteligență puțină, de știință puțină, dar a fost ofițer eșit din școala de cavalerie de la Saumur și crede că și județele, astăzi, în anul 1889, se pot conduce tot așa ca un escadron de cavalerie.

Ei bine, trebuie să se dovedească că cei cari l-au numit prefect nu au luat asupra-le solidaritatea actelor sale; trebuie să se dovedească că guvernul actual este neamestecat în această alegere și că, prin urmare, nu are nici o răspundere.

Vă rog pe toți – căci aceasta este de onoarea Camerei, a Ministerului trecut și a celui actual – să nu vă opuneți la numirea unei anchete parlamentare care să cerceteze această alegere, precum ați orânduit o asemenea anchetă în privința alegerii de la Vaslui.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 72, p. 1305, col. 1-2.

NOTE

¹ La colegiul III Vaslui candidase Al.C. Rosetti Solescu obținând 419 voturi. Const. Mille fusese invalidat pentru că absentând din localitate își trimisese buletinele prin poștă nesemnate, călcând astfel regulamentul electoral. El înaintase însă un protest Camerei cerând deschiderea unei anchete parlamentare arătând că județul „a fost timp de mai multe zile în stare de asediu“. „Parodia infamă“ a alegerilor s-a consumat prin sechestrarea delegaților socialiști, fraude și ingerințe, participarea agenților și bătăușilor prefectului S. Rășcanu. În încăierările care se produsese, I. Nădejde fusese molestat iar candidatul fusese silit a părăsi orașul. Trimisese buletinele de vot prin poștă,

cu confirmare de primire, dar printr-o „magică prestidigitațiune administrativă“ ajunseseră prea târziu la Vaslui ca să mai poată fi luate în considerație de președintele comisiei electorale. I. Nădejde luase la rândul său cuvântul arătând cum fusese boicotată campania socialiștilor în județul Vaslui, violențele administrative contra țăranilor alegători, confiscarea manifestelor ș.a. Adunarea a acceptat cu 80 de voturi pentru și 62 împotrivă numirea unei anchete parlamentare. La alegerile de la Roman candidaseră, la colegiul al II-lea, G.D. Brănișteanu (care obținuse 163 de voturi) și V.G. Morțun (cu 103 voturi). Acesta trimisese un protest cerând anchetă parlamentară și susținând că administrația „intimidase“ pe alegătorii care-i frecventaseră casa, că nu se putuse face nici o întrunire electorală; simpatizanților săi, în număr de 400, li se dresaseră procese verbale de contravenție. Cel vinovat de aceste excese era, după reclamant, susținut mai apoi de I. Nădejde care și depusese protestul la care aderă K., prefectul județului, Teleman. Adunarea a încuviințat și aici o anchetă parlamentară cu 70 de voturi pentru și 65 împotrivă.

*Aprecieri despre desfășurarea alegerilor și ingerințele administrației**

Domnilor, după ce onor. domn Lahovari a vorbit o oră întreagă cu atâta violență contra socialismului... (*Zgomot.*)

Voci: Închiderea discuțiunei.

Aceasta se făcea sub guvernul trecut și văd că se continuă și astăzi acest obicei vechi. Dacă însă nu-mi veți da cuvântul, eu-mi dau demisiunea în mod pozitiv, pentru că văd pe domnul Emil Mavrocordat, pe care eu l-am adus în Cameră, certându-mă cu domnul Brătianu, că astăzi nu mă lasă să vorbesc. (*Zgomot mare.*)

Domnilor deputați, domniile voastre, nu mai târziu decât alaltăieri, ați numit o anchetă parlamentară¹ contra ingerințelor administrative de la Roman. Credeți domniile voastre că în depărtare de două, trei zile, acel prefect a devenit un model de purtare electorală?... Aud un porumbel zicând că alegerea s-a făcut sub domnul Lascar Catargi. Iată că eu mă fac apărătorul domnului Catargi... (*Zgomot, nu se aude.*)

Ei, domnilor, la colegiul al treilea a fost de zece ori mai rău decât la al doilea... (*Zgomot.*) N-ați lăsat să se citească plângerile, s-a făcut proces

* Ședința din 3 aprilie 1889

socialismului, invocându-se toate furiile, toate pasiunile și domnul Catargi, care în timp de 12 ani a luptat contra domnului Brătianu că n-a făcut alegeri libere, nu cred că se va lua după teoriile domnului I. Lahovari. Zicea onor. domn Lahovari că protestele nu trebuiesc luate în seamă, deoarece s-au făcut târziu. Dar bine, domnilor, alegerile s-au făcut la 31 și ziceți că după două zile e târziu venit protestul? Eu am credință în domnul președinte al Consiliului, care 12 ani a fost retras, persecutat, maltratat și a avut tot timpul ca să cunoască progresele ce a făcut țara și chiar greșelile ce a făcut domnia sa altădată, nu va mai tolera acele fapte astăzi când vine din nou la putere.

Domnii mei, fiindcă domnul Lahovari a adus cestiunea pe tărâmul socialist, eu voi să o pun ceva mai sus și să vă arăt sistemul care a prezidat la alegeri și care a adus depărtarea unor prefecți și înlocuirea lor prin prefecții actuali.

Să vedem cum stau lucrurile. La Roman era prefect domnul Brănișteanu, care a fost și deputat.

Fac apel la domnul Ionescu, fac apel la domnul Morțun, la domnul Bogdan să spună dacă alegerile de la Roman nu s-au făcut în timpul acela cu cea mai mare nepărtinire din partea administrațiunei.

Această declarațiune trebuie să aibă greutate când vine din partea mea, fiindcă eu însumi am fost candidat acolo și am căzut. Pentru aceasta însă nu m-am plâns de administrațiune, nu m-am plâns că am căzut dinaintea domnului Goilav și domnului Bogdan, persoane foarte respectabile, dar față cu cari, eu, cu trecutul meu și cu titlurile mele, ales de cinci, șase ori în Roman aveam greutatea mea. Prefectul n-a făcut nimic, dar după ce s-au ales aceștia candidați la colegiul întâi, după ce s-au ales domnul Eugenie Ionescu și domnul Drăghici la colegiul al doilea, s-a ales apoi și domnul Morțun la al treilea; dar la această alegere a fost ciudă mare.

La Iași iarăși a fost luptă crâncenă. Onor. domn Mavrocordat a eșit înaintea mea sprijinit de autoritatea militară; căci lua pe ofițeri și-i aducea la vot chemându-i din toate părțile, cum a fost generalul Racoviță și alții. Totul însă s-a petrecut în liniște. Domnul Leon Negruți e junimist și domnia sa nu se ascunde, dar sunt dator să declar că e un om cu tact, un om cu minte și prin urmare n-a întrebuințat acele mijloace violente pe cari le întrebuințează onor. domn Teleman. A reușit în alegeri domnul Mavrocordat, domnul Alexandrescu, domnul Aslan, dar la colegiul al treilea a eșit domnul Nădejde.

Ei, și aci iar ciudă mare în contra domnului Leon Negruți, cum a fost și în contra domnului Brănișteanu, pentru că nu putuseră să împedice pe socialiști de a intra în Cameră.

Eu, din parte-mi, ca și orice om cu reflexiune serioasă și cu bună judecată, totdeauna voi preferi ca ideile cele noi să pătrundă în Parlament, să-și arate păsurile și dorințele; căci Parlamentul e ca o supapă de siguranță. Domnul Morțun însă a socotit că face o manifestațiune dându-și demisiunea când s-a discutat raportul în privința alegerii domnului Veniamin. Eu sunt cu totul nepărtinitor și fac apel la domnul Nădejde să spună dacă nu pentru întâia dată în secțiunea întâi am avut onoarea să-l cunosc individualmente, să-i vad fața și meritele; căci nu avusesem cu domnia sa nici o relațiune, nici o cumetrie.

Totdeauna însă voi preferi să am pe domnul Nădejde față în față în Parlament, decât să-l am afară din Parlament.

Sunt unii cari zic că ar dispărea socialismul dacă Nădejde și Morțun n-ar mai fi în Cameră; eu însă nu o cred.

Aștept, domnilor, să vorbească de pe banca ministerială cineva pentru că atunci pot să văd dacă pot să fac pe Minister solidar cu cele ce s-au petrecut în alegerile de la Vaslui și de la Roman; dar faptul pozitiv este că s-au numit doi prefecți cunoscuți, unul prin trecutul său și altul prin râvna sa. S-a numit la Roman domnul Telesman și prefect de poliție la Iași domnul Sandu Rășcanu al cărui tată, Teodor Rășcanu, a fost foarte ilustru în istoria Moldovei, a fost unul din cei mai aprigi luptători contra abuzurilor din timpul domniei lui Mihail Sturdza.

Domnul Rășcanu, actual prefect de poliție din Iași, când s-a constituit apanagiul² a socotit de cuviință să se pună în capul țăranilor, spunându-le că se dau moșiile lor cutăruia.

Domnul Rășcanu, ajuns pentru întâia dată deputat, vă fac întrebarea care dintre domniile voastre ar schimba deputăția pentru prefectură de poliție?...

Domnul vicepreședinte³: Vă rog, mărginiți-vă a vorbi contra închiderei discuțiunei.

Ați fost bun și amabil de ați învoit pe domnul Lahovari să facă proces socialismului; lăsați-mă și pe mine să răspund și cred că majoritatea se va uni cu mine să mă lăsați să vorbesc de acești prefecți...

Domnul vicepreședinte: S-a cerut închiderea discuțiunii și v-am acordat cuvântul în contra închiderii. Avem un regulament pe care trebuie să-l respectăm.

Voi termina îndată.

Domnii mei, îndată ce s-a făcut prefect de poliție domnul Sandu Rășcanu, cel dântâi lucru ce a făcut a fost alegerea de la Vaslui, asupra căreia majoritatea Camerei a numit o anchetă și sunt sigur că ancheta va confirma tot ceea ce am spus eu.

Domnul G. Panu: Cât va fi prefect n-are să se constate nimic.

Onor. domn Teleman a mers la Roman și știți cum se lăuda de aici că are să reguleze domnia sa pe socialiști.

Onorabili domni Burghilea și Teodor Calimach, vă rog să-mi spuneți ce subprefecți a adus domnul Teleman la Roman din foștii subprefecți de la Dorohoi?

Domnul T. Calimach: De ce nu te-ai plâns în timpul domnului Brătianu cum te plângi astăzi?

Știți cum se cheamă asta? Ca nuca în perete. (*Ilaritate.*)

Dar în timpul domnului Brătianu cine a apărât mai mult ca mine libertatea alegerilor?

Domnul T. Calimach: Pe mine nu m-ai apărât.

Dacă nu te-am apărât la Botoșani, este că poate am avut motivele mele.

Dar fac întrebare onor. domn Burghilea.

Domnul G. Burghilea: Am făcut guvernului o interpelare și am arătat că acel subprefect, după ce a fost dat afară de la Dorohoi, a fost numit la Roman și am dovedit aici cu acte ce fel de subprefect era acela care ne suduia și ne bătea cu soldații.

Așadar, eu nu înțeleg pentru ce se aduce argumentul că prin numirea unei anchete vom lăsa să aștepte la ușa Camerei alesul acestui colegiu. Nu va sta la ușă decât o singură zi, fiindcă mâne se închide Camera; în vacanță se va face ancheta și la cea dântâi zi după vacanță veți vota verificarea.

Eu, domnilor, nu viu cu lucruri personale, nu spun ce mi s-a întâmplat la Huși, la Roman și nici la Galați; dar a fost luptător împreună cu domniile voastre Iancu Kogălniceanu și cu toate acestea știți că a fost combătut într-un mod nedemn.

Observat-ați însă domniile voastre un lucru? Că de câte ori se face o alegere, a doua zi vine prefectul aici! Nu este o alegere din acestea nouile după care să nu vedem a doua zi pe prefect venit aci, ca un comandante care dă raportul despre victorie. (*Ilaritate.*)

Eu am fost mult timp în Ispania.

Acolo, înainte vreme erau luptele cu taurii; mai târziu însă s-a slăbit curagiul și atunci luptătorul nu mai mergea singur, nu mergea decât însoțit de ofițeri voinici, mai cu seamă din artilerie, cărora le dădea bani ca să vină să se lupte și apoi se ducea și pe cel mai voinic [î]l prezenta Regelui și-i zicea: Aista este. (*Ilaritate.*)

Așa fac astăzi și prefectii: Aista este. (*Ilaritate.*)

Domnul vicepreședinte: Ați promis Camerei scurtarea discursului.

Eu nu vorbesc totdeauna și nici nu fac ceartă. Ei bine, lăsați-mă cel puțin să blamez un sistem care, dacă-l veți apăra, mâne aveți să regretați că l-ați adoptat.

Opozițiunea unită în toată vremea n-a criticat alegerile trecute? N-a zis cum că alegerile trebuie să fie libere? N-a zis că miniștrii trebuie să fie în alegeri întocmai ca femeia lui Cesare, nici măcar bănuieți? Și apoi aceste discuțiuni vor servi și pentru viitor, fie la guvern porumbeii cu șeful lor, fie conservatorii cu șeful lor. Dar porumbeii zic: Această alegere nu s-a făcut sub noi, ci sub domnul Catargi. Ei, nu e așa; nu s-a făcut sub domnul Catargi, căci domnia sa n-a luat parte la nimic. Observați, domniile voastre conservatori mai juni, ce pregătiți viitorului; căci după modelul cum se fac aceste alegeri se vor face și alegerile viitoare. Eu nu o dată am văzut debordat de amicii săi pe domnul Catargi, cu care 32 de ani am fost în politică și știu că de multe ori făcea presiuni fără voia domniei sale, ci fiindcă era împins la aceste numai de partidul domniei sale și mă tem să nu mai fie așa când [î]l văd atâta de încungiurat de zeloși.

Domnilor, am pe domnul Nădejde în secțiune și sunt dator să declar că este omul cel mai pacinic și de multe ori l-am văzut, cu ocaziunea discutărei cestiunilor agricole, unde erau articole foarte serioase, că domnia sa le-a votat.

Așadar, vă rog fiți buni de a lăsa să se facă cercetare și ași ruga ca cercetarea aceasta să se facă numai de membrii partidului conservator, să nu fie nici un membru dintre junimiști. Dacă însă domnul Carp va vorbi, voi cere pe urmă să vorbesc și eu; căci cred că a făcut greșală de a numi prefecți ca domnii Rășcanu și Teleman, cari nu însemnează inteligență și legalitate, ci zel orb și violență. (*Ilaritate.*)

Vă rog, domnilor, nu vă luați după cuvintele de astăzi ale domnului I. Lahovari, care sunt încredințat că mult le va regreta, când se va mai găsi încă o dată în opozițiune și are să se mai găsească domnia sa în opozițiune, fiindcă partidul liberal nu este încă mort și precum zicea odată un comandant al armatei rusești când se retrăgea din țară: Nu vă bucurați atâta, căci vă zic *au revoir, messieurs* și dacă nu eu, va fi fratele meu, dacă nu fratele, nepotul meu, care va veni înapoi, tot asemenea și partidul liberal va zice la revedere și dacă nu Ion Brătianu, va fi altul care va veni la putere în capul acestui partid. Dacă veți urma păcatele reacțiunei, dacă nu veți fi cu minte, veți cădea și va veni Ion Brătianu, sau un altul din partidul liberal, care va fi știut să profite de greșelile domniilor voastre. Și partidul liberal a făcut păcate ca acestea și l-am combătut chiar noi liberalii și prin opozițiunea liberalilor a căzut; căci dacă n-ar fi fost partidul liberal dizident din Cameră, nu știu dacă s-ar fi putut răsturna domnul Ion Brătianu.

V-ați legat de cuvântul *ciocoi*. Ei bine, nici un boier adevărat nu se va afla insultat cu cuvântul *ciocoi*; eu cât pentru mine vă declar că nu mă voi crede insultat dacă domnul Morțun mă va califica de trei ori cu cuvântul de *ciocoi*.⁴

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 73, p. 1318, col. 1 – p. 1319, col. 2.

NOTE

¹ Vezi intervenția precedentă.

² Constituirea domeniului Coroanei a-a făcut din inițiativă parlamentară (gl. D. Lecca, N. Gane, A. Vizanti, C.F. Robescu). Propunerea a fost făcută la 4 iunie 1884 și s-a admis după discuții violente cu 77 de voturi pentru, 16 împotrivă și patru abțineri. După depunerea propunerii, o parte din liberali, potrivnici acestei înzestrări, au demisionat (C.A. Rosetti, P. Grădișteanu, V.A. Urechia ș.a.), accentuând sciziunea din partidul de guvernământ. Pentru a marca o dată în plus distanța de cei retrași, apare, începând cu 10 iulie 1884, la București, foaia „Voința națională“, organ „al guvernului și al partidului național liberal“, ca o contrapondere la ceea ce fusese, prin tradiție, foaia liberalilor – „Românul“.

³ Em. Pake Protopopescu.

⁴ K. intervenise la discuția pentru validarea alegerilor de la colegiul III Roman, unde candidase Al.D. Holban (342 voturi) și V.G. Morțun (28 de voturi). Ca și pentru alegerile de la colegiul II (vezi intervenția precedentă), cel învins depusese o contestație. Adunarea a respins ancheta parlamentară cu 71 voturi împotriva și 60 pentru.

*Discurs în legătură cu eficiența sistemului de fortificații**

Domnii mei, nu credeam niciodată ca în viața mea să fiu osândit să vorbesc și să votez contra unei propuneri magice: apărarea și întărirea țării mele.¹ Nu credeam cum că eu vreodată ași fi putut să zic: Nu votați fortificațiunile ce vi se cer, pentru că ele pot să aducă peirea țării!

Eu, care de la 1857 neconținut și ca contribuabil și ca deputat și ca ziarist, am votat tot ce mi s-a cerut pentru armata noastră, nu credeam cum că astăzi, la finitul vieții mele, am să vin și să strig: Nu voiesc ca armata, care este făcută pentru a apăra țara, să devie un instrument al pieirei țării!

Domnilor, nici eram hotărât să vorbesc în această cestiune; eram mulțumit că am dat votul meu cum [î]mi dicta conștiința; dar când am văzut un tânăr deputat, de a cărui sentimente și patriotism nu mă îndoiesc; ba merg mai departe: și pe al cărui talent l-admir atât de mult, dar de a cărui competență și maturitate de spirit, mai ales de alaltăieri, sunt pus în pozițiune de a mă îndoii foarte mult; când, zic, l-am văzut cu o neauzită ușurință susținând teoriile cele mai deșănțate, neîndoindu-se de nimic și hotărând despre materiile cele mai necunoscute domniei sale, când l-am văzut având pretențiunea de a impune țării sacrificiile cele mai mari și cele mai fără vreun scop utilitar, când l-am văzut dictând țării legea sacrificiilor, dumnealui care până astăzi încă n-a făcut pentru această țară cel mai mic sacrificiu și care știe că nici în viitor, mulțumită carierei sale, nu va fi pus în dureroasa pozițiune de a face acele sacrificii la care în timp de rezel sunt condamnați țărani și proprietarii, o, atunci cuvintele domniei sale mi-au impus datoria de a-mi deschide gura, de a protesta în contra neîntemeiatelor sale afirmațiuni și de a combate din toate forțele ce mi-au mai rămas acest proiect, pe care eu-l cred fatal pentru existența statului român!

* Ședința din 5 aprilie 1889.

Domnilor mei, v-o declar din început, sunt din început în contra acestor întărituri, pentru că ele din început sunt combinate în vedere de a sacrifica restul țării și mai ales Moldova. Am consultat militarii cei mai competenți, am consultat pe însuși membrii comitetului de apărare și i-am întrebat: Domnilor, cu aceste întăriri se apără Moldova de năvălirea dușmanului, ea care a făcut atâtea sacrificii? Care deja până acum a fost supusă la atâtea încercări dureroase? Fi-va Moldova pusă în pozițiune de a nu fi aruncată sub copita picioarelor cotropitorilor? Și toți ofițerii au răspuns: Nu, din nenorocire Moldova este sacrificată prin acest sistem de apărare!

Onorabilul domn Take Ionescu, în chiar începutul cuvântului său, a zis aceste cuvinte: Ce ați zice domniile voastre când ați vedea avocații, doctorii și profesorii vorbind despre strategie? Prin aceste cuvinte domnia sa voia a ne îndemna ca noi acei cari nu avem fericirea de a ne cunoaște în arta strategiei, să votăm cu ochii închiși concluziunile comitetului de apărare. Și cu toate acestea, domnia sa, avocat, s-a socotit competent de a ne da lecțiuni de strategie, pledând pentru fortificațiuni, întocmai cum ar fi pledat pentru o cauză de divorț sau vreo altă cauză de competența tribunalelor și mai ales a Curții de casațiune, care, cum știți, nu judecă decât forma, iar nu fondul. Ei bine, în cestiunea fortificațiunilor tocmai fondul trebuie tratat; și domnia sa aceasta n-a făcut-o și n-a putut-o face, cu tot eminentul său talent.

Domnia sa n-a zis un cuvânt ca să ne dovedească că Moldova nu va fi năvălită, nu va fi cotropită înainte chiar ca inamicul să încongiure Bucureștii.

Drept mare și singur argument, domnul Take Ionescu s-a mărginit a ne zice: Ce, socotiți domniile voastre că armata n-are să apere pas cu pas Moldova? Apoi tot domnia sa a recunoscut că un rezel în contra colosului de la nord ar fi o nebunie; și zicând aceasta apoi da a înțelege că deja de pe acum avem aliați și că în vederea acestor aliați noi am ales Bucureștii ca aripă stângă a armatelor aliate!

Apoi tocmai pentru aceasta noi suntem în contra sistemului de fortificațiuni ce deja s-au și pus în parte în lucrare.

Acest sistem este o amenințare, este o demonstrațiune în contra uneia din puterile noastre vecine și dar este în contrazicere cu politica noastră exterioară, care este de a fi în bune și egale relațiuni cu toate puterile vecine și de a nu ne rosti *a priori* în contra uneia din ele. Ce socotiți,

domnilor, că noi, moldovenii mai ales, cari din început ne-am rostit în contra acestor fortificațiuni, nu suntem tot așa de buni români ca și acei cari le apără? Când unii ar zice aceasta, ar fi combătuți de istorie, căci de la 1857 până azi numai Moldova a fost chemată a face sacrificii, unul după altul, și ea le-a făcut.

De ce suntem contra fortificațiunilor, ne întreabă unii? Și ne învinovățesc că suntem pentru ruși.

Nu, noi nu suntem pentru ruși, precum nu suntem nici pentru austriaci. Suntem români și numai pentru români și aceasta din o cauză pe care mulți din domniile voastre nu o înțeleg chiar astăzi. Noi moldovenii, înainte de unire aveam cunoștință că mica Moldovă nu este în stare de a se apăra nici contra rușilor, nici contra austriacilor. Când ni s-au luat Bucovina și Basarabia, de o parte ni s-au luat munții, de alta Nistrul, două linii de apărare. Moldova atunci a rămas deschisă înaintea oricărui năvălitor; a trebuit dar să ne căutăm alte linii de apărare, alte forțe de rezistență; le-am căutat în unire cu Valahia! Și România azi cum presupuneți ca să apere pe vechea Moldovă? Fortificând Bucureștii, Galații, Focșanii și Nămolosa; într-alte cuvinte, sacrificând tocmai acea țară, care tocmai spre a nu fi sfărâmată de năvălitor s-a rostit în mod decisiv pentru unire! Uitați-vă, domnilor, la realitate; cercetați planurile fortificațiunilor, vedeți cuprinderea raportului domnului Carp. Domnia sa nu-și dă osteneală măcar de a ne da nouă moldovenilor o mângâiere. Nu imitează măcar pe acei doctori cari dau bolnavilor condamnați apă colorată drept doctorie, numai ca să-i mângâie. Nu se face așa cu moldovenii; în mod brutal ni se declară că întinderea Moldovei de la Focșani și Galați nu se poate apăra! Dar de ce măcar n-ați ales câteva puncturi de-a lungul Prutului, de exemplu Ștefăneștii, înălțimile cari domină Iașii, trecătorile de la Ghermănești, vadul lui Isac? Dar ca să scăpați țara de imputarea că fortificațiunile sunt o demonstrațiune în contra Rusiei, de ce nu ați ales spre a le întări și câteva puncturi de-a lungul Carpaților? Nu, și neavând încredere în chiar fortificațiunile cari ne reclam atâtea milioane, ne ziceți că chiar nedobândind succese, totuși în rezistență sub zidurile forturilor de la București se va salva cel puțin onoarea României. Dar onoarea României nu se poate apăra decât în București? Dar onoarea României și a armatei sale nu se poate apăra asemenea și la Iași, fortificându-se Iașii? Ieșenii, cari au dat atâtea dovezi de patriotism, noi ieșenii vom apăra și onoarea țarei, precum în ultimul rezbél a apărât-o regimentul 13 de doro-

banți și regimentul de Suceava. (*Aplauze.*) Bucureștii n-au mers la Plevna, nu că sunt mai puțin viteji decât cei alți români, dar nu s-a voit să se vadă pe ulițele capitalei hainele negre ale văduvelor și orfanilor căzuți pe câmpul de bătaie, precum le-au văzut ieșenii, hușenii, vasluienii și sucevenii. (*Aplauze.*)

Este ușor să se găsească talente tinere cari să zică cuvinte mari; dar pe lângă cuvinte mari, sunt și argumente mari, cari sunt acestea, că Moldovei trebuie măcar pe viitor să i se cruțe noi dureri. Domniile voastre sunteți datori să apărați Moldova; dacă nu puteți să o apărați cu fortificațiuni, apărați-o cu alte mijloace poate mai priincioase, apărați-o cu o bună politică. Și această bună politică constă în datoria și în interesul nostru de a nu ne rosti nici pentru austriaci, nici pentru ruși, dar de a fi numai români și de a nu face decât politică românească. (*Aplauze.*)

Eu, ca militar vechi și militar cel puțin tot atât de experimentat ca onor. domn Take Ionescu, am ascultat pe onor. principe Bibescu², l-am admirat și m-am felicitat că în țara noastră avem un militar care s-a format la școala cea mare, la școala dură a marilor lupte, la apărarea Parisului.

În fața acestei autorități mă închin și declin orice competență de a putea face altfel decât a crede ce-mi spune un bărbat atât de tare și în teorie și în practică și care mă pune în puțință de a nu mă baza pe afirmațiunile riscate ale onor. domn Take Ionescu care a criticat pe principele Bibescu cu o siguranță care întrece chiar marea sa modestie. (*Aplauze, ilaritate.*)

Domnul general Manu ne-a citit raportul comitetului de apărare; să mă ferească Dumnezeu să contest capacitatea membrilor săi...

O voce: Nici unul moldovean.

Nu este vorba nici de moldovean, nici de muntean; toți membrii aceluia comitet sunt români. Dar nu sunt și alți români competenți în știința strategică? Aceștia au fost în armate străine; ei au practicat arta războiului! Ei bine, nu era bine, nu era folositor, nu era românesc să se consulte și pe acești români a căroră cunoștințe militare întinse nu se pot contesta? Când ași fi văzut pe principele Bibescu în acea comisiune de apărare și alți câțiva capabili ca și domnia sa și că aceștia mi-ar fi spus, alături cu cei alți membri ai comitetului apărării, că fortificațiunile cum se proiectează, nu sunt destinate a apăra numai un oraș, ci țara întreagă, credeți că eu n-ași fi dat proiectului o bilă albă? Dar când văd pe principele Bibescu,

aghiotantul apărătorului Parisului, generalul Trochu, că ne spune franc și leal că sistemul de fortificațiune ce s-a adoptat nu poate avea alt scop decât a lăsa în mâinile năvălitorilor mai toată țara, fără chiar a putea protegia pe un lung timp însuși Bucureștii și că în definitiv nu ne poate duce la alt rezultat decât la acela de a atrage asupra țării noastre urgia dușmanilor, rog să fiu iertat! Eu nu votez fortificațiunile; eu nu pot uita trecutul. Când în 1854 au intrat armatele austriace în România; când în 1877 au intrat în România armatele ruse și unele și altele au venit la noi ca prieteni și totuși în amândouă cazurile ce n-a pătimit mai ales Moldova! Dar când însă una din aceste armate ar intra ca inamică în țara noastră și mai ales în Moldova, ce ar deveni acea puțină civilizațiune, acea puțină bună stare, orașele noastre și instituțiunile lor, rezultatul activității a atâtor generațiuni? Atunci la ce trebuie să ne mai așteptăm, când mai ales ar fi ca rușii să devie adversarii noștri? Oare n-ar putea ei să ne zică: În timp de grele suferințe, atunci când existența voastră politică, când chiar religiunea voastră era amenințată de semilună, noi v-am ajutat, am vărsat șiroaie de sânge, cari, după expresiunea domnului Al. Lahovari, actualul nostru ministru din Afară, adesea au fost mai mari decât chiar valurile Dunărei, astăzi voi sunteți ingrați și ridicați asupra noastră armele pe cari noi, după secole de înjosire națională, vi le-am pus din nou în mână în 1832!

A! Domnilor, gândiți-vă la consecințele acestui limbaj, gândiți-vă la relele ce am atrage asupra orașelor și satelor noastre, gândiți-vă chiar la București, la monumentele, la muzeele și școalele sale!

Domnul I. Lahovari: Parisul are Luvrul și cu toate astea nimeni n-a zis: Să nu fortificăm Parisul, căci ce va deveni Luvrul? (*Zgomot mare.*)

Uși tinerețele dumitate; când e vorba de sacrificii nu ai dreptul să zici nici un cuvânt, căci până acum n-ai făcut nici un sacrificiu. (*Zgomot.*)

Domnul I. Lahovari: Am făcut și eu sacrificii; mi-am expus viața. (*Zgomot mare.*)

Când domnul Lahovari-și va părăsi palaturile din București, când [î]și va cumpăra case la Iași; când [î]și va procura moșii peste Milcov și le va sacrifica, precum le-am sacrificat noi moldovenii în 1857, atunci va avea dreptul să vorbească și domnia sa de sacrificii. (*Zgomot mare.*)

Domnii mei, ni se opune pururea exemplul că Belgia, care și-a întărit Anversul pe argumentul că ea voia ca Anversul să fie refugiul naționa-

lităței belgiane; însă se uită că în dosul Anversului se conta a se avea flota Angliei, care ținea și ține și astăzi la existența Belgiei mai mult chiar decât Belgia. Arătați-mi dumneavoastră însă și mie flota, arătați-mi armata care are să vie în ajutorul nostru atunci când armata rusească ar ajunge în partea Bucureștilor, stăpână pe toată țara!

Până acum însă eu nu văd altă flotă decât tot aceea cari ar veni pe Dunăre în sus și nu văd altă armată decât poate pe cea bulgărească.

Dacă ar fi ca Austria să ne vie în ajutor, o, atunci ar fi altfel! Dar din nenorocire mă tem că armatele austriace să nu fie prea ocupate cu apărarea fruntarielor lor spre a avea puțința de a se gândi și la noi.

Domnilor, vă rog nu mă luați de rău dacă vă arăt că sunt unii cari pretind că aceste fortificații nu se fac atât în interesul României cât în acela al aliaților săi; și cuvintele domnului Carp și domnului Take Ionescu mă îndrituiesc să zic că la caz când noi nu am mai voi să votăm milioanele ce ni se cer pentru terminarea acestui sistem de fortificațiuni, s-ar găsi puteri cari ar fi gata să cheltuiască ele aceste milioane numai și numai să se facă fortificațiile.

M-ați silit să ies din rezerva care mi-o impusesem; dar când se atinge de a feri țara și viitorul ei, atunci nu mă mai uit la mine. Știu că combătând aceste fortificațiuni-mi subscriu testamentul politic; știu că prin aceasta mă osândesc a mă retrage în viața privată; dar n-am ce face. Nu pot la finele vieței mele, văzând pericolul, să nu-l arăt țarei mele, să nu vă zic înainte de a vota, gândiți-vă de două ori și de trei ori la ce faceți; căci toate sacrificiile și-au și ele marginea lor și dar nu impuneți Moldovei sacrificii pe cari ea nu le va putea face. Uitați-vă de unde a purces ideea acestor fortificațiuni și cine le sprijinește. Va veni domnul Carp și va zice: și eu sunt moldovean și cu toate acestea eu le sprijin, eu le apăr. E treaba domniei sale de a se justifica înaintea moldovenilor. Dar până atunci să-mi permită a-i spune că încât se atinge de viitorul țarei noastre, eu nu-i recunosc ca talentul său, ca convincțiunile sale să poată a ne face să întoarcem ochii de la trista realitate!

Mă rezum, domnii mei, făcând partizanilor întăririi Bucureștilor o ultimă concesiune. Vă propun să se amâne votul; să se supună cestiunea unui nou studiu; să chemăm la acest studiu și alți câțiva militari, însă moldoveni și dacă acel studiu ne va dovedi că Moldova nu va fi abandonată pradă năvălitorilor, eu voi vota creditul.

Mai fac o altă propunere, însă mai departe. Împărțiți aceste 15 milioane în două, așa încât să începem lucrări de apărare și la est și la vest și

la Prut și la Carpați și atunci voi vota. Dar dacă nu primiți nici această concesiune, o! atunci eu voi vota negru și pururea negru; căci cu nici un preț nu voiesc ca aceste fortificații să fie o demonstrațiune.

Domnul I. C. Brătianu: Cer cuvântul.

Domnul N. Blaremburg: Cer cuvântul.

Domnul G. Panu: Cer și eu cuvântul.

Având apărări astfel din amândouă părțile, nimeni nu ne poate voi rău; căci astăzi țara e suverană; ea are dreptul să se apere, are dreptul să cheltuiască chiar ceea ce nu poate cheltui. Dar când aceasta nu se face, atunci ar fi o nebunie să aruncăm pe fereastră milioanele, când țăranilor noștri le refuzăm avansurile neapărate spre a-și putea organiza o gospodărie, când peste Dunăre n-am avut de unde a face măcar un pod, spre a ne asigura o comunicațiune permanentă cu provincia noastră transdanubiană.

[Î]mi pare bine că domnul Brătianu a cerut cuvântul și că are să ne vorbească; eu-l provoc la aceasta. Domnia sa, care sunt sigur că are a ne spune că însuși instinctul național trebuie să ne îndemne a vota cu ochii închiși oricâte milioane ni s-ar cere pentru apărarea patriei, de ce nu a avut francheta când a venit cu întâiul credit să ne spună ce vrea, unde voiește să ajungă; să fi venit cu un plan detaliat! N-a făcut-o; și totuși nu poate tăgădui că chiar atunci când s-au dat întâii bani era pe tapet o altă destinațiune decât cea actuală. (*Înteruperi.*)

Domnilor, capitala unei țări se poate întări fără o lege? Dumneata, domnule Catargi, cari nu o dată ai susținut că înainte de toate trebuie ca organizarea fortificațiunilor să formeze obiectul unei legi speciale, de ce nu vii cu această lege care să o voteze țara în cunoștință de cauză, o lege care să reguleze o adevărată întărire a țării, fără ca să fie de amenințare pentru cutare sau cutare putere, care să nu aibă alt scop decât să ne garanteze și să apere neutralitatea.

Adu-ți aminte, domnule Catargi, de trecutul dumitale; adu-ți aminte că la 1857 ai votat alături cu mine unirea. Ești dar dator să o menții, ferind-o de tot ce o poate compromite. Eu și am fost și-ți sunt încă adversar politic, dar nu cred că pentru un portofoliu ești capabil să lovești singur în cele mai mari acte ale trecutului dumitale. (*Înteruperi.*)

Sfârșesc, domnilor! Am luptat pentru unire, am sacrificat totul pentru săvârșirea acestui mare act; cred că în interesul menținerii unirei, pen-

tru salvarea statului român, sunt dator a vota contra acestor fortificațiuni, pentru că am convicțiunea fermă că votându-le ași încheia votul meu prin o adevărată trădare către țara mea!³ (*Aplauze prelungite.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 75, p. 1345, col. 3 – p. 1347, col. 3.

NOTE

¹ Se discutase proiectul de lege pentru acordarea unui credit extraordinar de 15 milioane de lei ministrului de Război în vederea continuării lucrărilor de fortificație a liniei București-Nămoloasa -Focșani-Galați. Acoperirea urma să se facă prin emiterea unei rente amortizabile. Raportor era P.P. Carp. Adunarea admisesese luarea în discuție a proiectului cu 83 de voturi pentru și 73 împotrivă. Pentru luarea în considerare a lui se pronunțaseră 84 de deputați și împotrivă 72 (între care și K.). Un deputat se abținuse. N. Bibescu combătuse fortificațiile spunând că și în cazul izolării țării ca și în cel al alierii ei cu vreun vecin acestea erau „nefolositoare“. Mai mult, considera că armata ar putea fi prinsă „ca într-o cursă“ iar „pentru moralul soldatului“ erau descurajante. Take Ionescu le apăraseră respingând obiecțiile după care sistemul de fortificații propus lăsa Moldova descoperită. La un moment dat el exclamase emfatic: „... în loc să ziceți Moldovei: Tu ai să suferi cea dintâi invazie, va fi pentru tine o onoare, un titlu de glorie...“

² Nicolae Bibescu (1832-1890) era fiul domnitorului Gheorghe Bibescu. Se înrolase în armata franceză și participase la expedițiile din Algeria: a publicat în „Revue des deux mondes“ studii cu privire la etnografia Algeriei. Cf. *Le prince Nicolas Bibesco*, București, f.a.

³ Generalul Gh. Manu, ministrul de Război, îi replicase furios lui K. că încearcă să zmulgă „chiar cu lacrimi“ votul în favoarea opiniei sale. Îl acuzase apoi că „precupețește“ fondurile pentru armată. Scos din fire K. strigase: „Ce? Ai zis precupețit? Ai cutezat?“. Gh. Manu mai dialogase și cu alți potrivnici între care G. Tocilescu, care declarase că refuzarea fortificațiilor nu e o problemă de separatism ci de „fortificare a unirei principatelor“. În cele din urmă Adunarea a primit proiectul cu 110 voturi pentru și 51 împotrivă.

SESIUNEA EXTRAORDINARĂ 1888 – 1889

*Cere completarea comisiei însărcinată cu cercetarea legii tocmelilor agricole „deoarece între timp unii din membrii ei au devenit miniștri”**

Mai înainte de toate, domnilor, am să rog pe onor. Cameră să completeze comisiunea însărcinată cu cercetarea legii tocmelilor agricole.¹ Președintele acelei comisii, onor. domn Lascar Catargi a devenit prim-ministru, iar un alt membru, domnul Păucescu, a devenit ministru de Domenii, așa încât comisiunea nu mai poate lucra și cred că, dacă e o cestiune care bate la ușă și care vă face ca acele prevestiri, după mine neîntemeiate, ale domnului Sturdza², să nu se realizeze, e tocmai votarea acestei legi care, dacă nu se va vota legea cea altă, a vânzării bunurilor așa cum a fost întortochiată, nu mai are rațiunea de a fi.

Rog dar pe onor. Cameră ca chiar astăzi să binevoiască a invita pe acele secțiuni ai căror delegați au devenit miniștri să aleagă alți delegați. Cred că și domnul președinte al Consiliului se va alia la această propunere.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 76, p. 1359, col. 1 – 2.

NOTE

¹ Vezi și supra, p. 221, 289.

² D.A. Sturdza semnalase Adunării ordinul abuziv dat de prefectul de Tutova ca țărani să lucreze la șosele în vremea prașilei. Aceasta risca să genereze tulburări.

*Dezvoltă interpelarea asupra necesității îmbunătățirii situației Dobrogei**

Trec acum la interpelarea ce aveam a anunța și asupra căreia de la început declar că nu o fac câtuși de puțin în vreun sens ostil.

* Ședința din 9 mai 1889.

Domnii mei, s-a recunoscut pururea necesitatea imperioasă a îmbunătățirii soartei Dobrogei, dar din nenorocire nici o îmbunătățire nu s-a realizat până acum.

Anul trecut, sau mi se pare în primăvara aceasta, a venit o comisiune extraordinară din Dobrogea cu pericolul vieții, căci până astăzi nu avem comunicare directă cu Dobrogea și au formulat dorințele dobroge- nilor, dorințe cari s-au adus la cunoștința președintelui Camerei, președin- telui Senatului, cari cu toții au promis că se vor ocupa serios de păsurile acestei populațiuni și cu toate acestea se menține și astăzi același sistem fiscal terorist în Dobrogea, care face pe toți să zică că acel sistem e mai rău decât turcesc, este ienicesc.

Singur domnul ministru actual de Externe, când era la Domenii¹, a făcut un început de ameliorare, după părerea mea foarte slabă, dar, ori- cum, tot era o mângâiere.

Văd însă că și chiar acel slăbuț proiect stă în cartoanele secțiunilor fără a fi votat.

Rog dar pe domnul ministru, a cărui energie administrativă o cu- nosc, să binevoiască ca într-o ședință a Consiliului să ia în cercetare acel proiect de lege și să-i dea urmare. Să trimită domnia sa o comisiune de oa- menii competenți pentru ca să se pună capăt actualei stări de lucruri, fiindcă astăzi, domnule prin ministru, trebuie să știți, căci aveți raporturi de la cel din urmă funcționar administrativ și până la prefect, că situați- una e intolerabilă. Aveți raporturi de la autoritățile administrative că populațiunea emigrează, și nu numai cea otomană, care se zice că e decisă a emigra cu toții, dar chiar populațiunea română, care a trecut acolo din România, emigrează înapoi.

Nu vă puteți închipui ce fac acolo perceptorii, primarii și notarii și de aceea-mi permit a vă face această interpelare, care cred că va servi a vă pune în pozițiune să luați cunoștință de abuzurile teribile cari fac pe do- brogeni să râvnească soarta ce aveau sub turci.

Numiți o comisiune de oameni serioși și cunoscători și veți vedea că și administrațiunea și proprietatea și dările fiscale și sistemul comu- nal, toate sunt o batjocură. Numirile ce se fac acolo sunt scandaloase, căci se trimit în acea parte a țării funcționarii cei mai răi, cari fac numai jafuri. Pentru 14 hectare de pământ cât s-a lăsat locuitorilor ca să-și facă vatră de sat, li se cere să împlinescă până la 42 000 lei pe an. Întrebe domnul prim ministru pe domnul ministru al Domeniilor și se va con-

vinge că e așa. Vă mai pot spune că s-au dat pământuri cari au și un fel de pădure pe ele și când au venit locuitorii pe urmă să le stăpânească, silvicultorii le-au luat înapoi și i-au pus la amendă, plătind astfel întreit cât era valoarea pământului.

Vă conjur dar să binevoiți a lua în cercetare soarta Dobrogei și faceți ca ea să vă binecuvânteze. Știți ce au făcut trupele noastre pentru obținerea acestei provincii; răsplătiți deci pe cei cari mai trăiesc încă. Ați văzut că a venit în București și un batalion din Dobrogea; ei bine, întrebați pe soldați ce soartă fac populațiunei de acolo percepatorii, notarii și din nenorocire chiar unii agenți fiscali mai superiori.²

Replică lui Gr. Păucescu, ministrul Domeniilor.

Domnule, eu atât numai-mi permit să vă rog, ca să luați în cercetare în Consiliul de miniștri toate plângerile dobrogenilor și să se rostească Consiliul asupra fiecărui punct; însă în ministerul acela este un spirit birocratic care domnește. Eu nu sunt admiratorul predecesorului domniei voastre, însă sunt dator să recunosc că a lucrat pentru vindecarea acelei birocrății, care este teribilă și care lucrează și hotărăște îndeafară de voința ministrului.

Domnilor, în Dobrogea era o proprietate turcească, dar era o proprietate; și a venit un domn care credea că în Dobrogea el era stăpân pe pământ. Ei! Nu este așa; pământurile erau ale stăpânitorilor lor și de aceea în legea Dobrogei se zice cum că dijma pământului se va preface în bani, dar această dispozițiune s-a răstălmăcit într-atât încât acel domn a crezut că nimic nu se poate face în Dobrogea fără consimțământul ministrului Domeniilor.

Ce a făcut? Domnilor, dacă este o țară unde se găsește teren mult de piatră, de stâncă sau de prund de mare este Dobrogea, unde nu se găsește moșie în care să nu fie asemenea teren. Ei bine, acele terenuri erau ale turcilor, ale românilor, ale bulgarilor, ale tătarilor sau ale altor proprietari particulari. Deodată a venit o teorie nemotivată pe nimic, că asemenea pământuri, chiar când se găsesc în mijlocul proprietății particulare, ele sunt ale statului. De unde s-a luat teoria aceasta?

Apoi când domnia voastră vă veți atinge de moșia mea, care o am în virtute de tapuuri, vă acționez în judecată; nu vă las să vă bateți joc de proprietatea mea. În fața unor asemenea dispozițiuni eu am zis să mai numiți o comisiune; dar lucrurile se găsesc tot sub această teorie

stranie și apoi mai voiți să ziceți ca locuitorii din Dobrogea să cânte cu noi hora unirei!

Domnilor, Dobrogea este o țară din care noi avem datoria să facem grădina României și cred că s-ar putea face; dar vă conjur încă o dată să dați răilor birocrăția, căci vă mărturisesc că ași vrea să ardă cu totul ministerul Domeniilor (*ilaritate*) numai ca să ardă și moara și șoarecii și morarul (*ilaritate*) fiindcă atunci am scăpa de multe rele.

Dacă voiți să aveți o idee despre ce e acolo, nu aveți decât să întrebați pe funcționarii de la ministerul de Finanțe, cari pot să vă spună că pentru Dobrogea nu există nici un tablou, nici un registru, nici un inventar care să nu fie rău făcut.

A venit mai alaltăieri aici cel dintâi cultivator din Dobrogea, Emin Bei. Acesta a fost înproprietărit la 1884. Acum l-execută să plătească dările de la anul 1879, când domniile voastre știți că, după proclamațiunea guvernului, trei ani au fost proprietățile scutite de contribuțiuni; i-cere 10 000 lei și-i zice: Plătește întâi banii și apoi judecă-te.

Este, domnilor, în Dobrogea un sat foarte frumos, cel mai frumos din plasa Ostrov, este o grădină; sat bogat, case cu câte două caturi; ei bine, un perceptor s-a necăjit atâta de mult pe bieții oameni de acolo, încât s-au hotărât să emigreze și apoi acel perceptor, când a văzut că ei sunt gata să emigreze, s-a pus și le-a sechestrat tot, căci încă mai aveau datorii de plătit; s-a apucat să le vândă cu darabanul și a cumpărat el tot, vreo 140 hectare de pământ cu case cu două caturi numai cu vreo 1 400 lei; când veți voi, vă pot da numele celui perceptor și pe acela al administratorului plășei.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 76, p. 1359, col. 2 – 3; p. 1360, col. 1 – 2.

NOTE

¹ Alexandru Lahovari. La data intervenției titular era Gr. Păulescu.

² L. Catargiu a precizat că deputăția din Dobrogea venise la București în timpul ministeriatului lui Th. Rosetti. Când ajunsese în fruntea guvernului, el a trimis inspeciori în toate comunele dar rapoartele nu-i parveniseră încă; făgăduise apoi că va lua în dezbatere proiectul lui Al. Lahovari. Gr. Păulescu, ministrul de resort, a spus că în vacanță fusese în Dobrogea, ascultase păsurile mai multor locuitori și ele se puteau rezuma la: prețul excesiv al pământului (care nu putea fi modificat deoarece exista o lege în acest sens) și dorința de a li se spori numărul ratelor pentru achitarea lui. K. contestase că acestea ar fi fost nemulțumirile principale ale dobrogenilor: „Cea mai mare proprietate

din Dobrogea din nenorocire este a mea și știu care sunt păsurile și ale proprietarilor și ale tuturor". Strâns cu ușa, ministrul mai amintise de taxele exorbitante pentru pășunat, lemne, fân (acestea însă fuseseră reduse la jumătate). Trebuia așteptat proiectul de lege lucrat de Alex. Lahovari spre rezolvarea și a altor reclamații ale locuitorilor. Ministrul declarase că va fi „fericit” să ia măsuri de îndreptare ori de câte ori K. îi va semnala o strâmbătate.

*Cere Adunării să urgenteze lucrările comisiei
„de informațiuni” însărcinată cu limpezirea
situației juridice a fostului Cabinet I. C. Brătianu**

Domnilor deputați, eu nu mă pot pronunța acum nici asupra oportunității acestor petițiuni, nici asupra cestiunei de a se ști dacă se cade sau nu să vină deosebitele comunități, sau populațiuni să protesteze în contra unei deciziuni a Camerei la care eu m-am asociat. Dar am ceva de zis și cred că domnul Stanian¹ mai bine ar fi făcut să se unească cu mine asupra acestui lucru. Camera a dat un vot prin care s-a numit o comisiune de informațiuni; această comisiune de informațiuni, după ce a lucrat câțva, ne-a spus că timpul ce i s-a dat a fost prea scurt și a mai cerut un termen. I s-a mai dat un termen și lucrarea tot nu este gata.

Ei bine, vin și zic că este o cestiune de dreptate, de echitate și o cestiune de demnitate pentru Cameră ca acea comisiune să vină o dată cu raportul său. Nu se cuvine ca noi să lăsăm pe niște oameni cari au cârmuit țara 12 ani sub spada lui Damocles și să se speculeze asupra unei stări de lucruri care numai normală și dreaptă nu este.

Rog dar pe onor. Cameră, și mai cu seamă pe acei cari au votat pentru numirea comisiei, să binevoiască a stărui la acea onorabilă comisiune ca, cât mai curând, să înfățișeze lucrarea sa; căci dacă nu o va înfățișa în sesiunea aceasta extraordinară, va merge până la toamnă și aceasta este contra votului Camerei; la aceasta trebuie să se asocieze domnul Stanian.

Domnul R. Stanian: Mă asociez.

* Ședința din 12 mai 1889.

Fără să aparțină la partidul cutare sau cutare, toți oamenii cari au conștiință de datoria lor, trebuie să se unească cu mine și să ceară ca această lucrare să vină cât mai curând pentru că, dacă acele persoane sunt vinovate, să fie date în judecată; dacă nu, să se ridice de asupra lor o amenințare nedreaptă și nepotrivită cu marele prestigiu ce trebuie să aibă acest corp.

Replică lui Al. Enacovici.²

N-am venit să acuz pe nimeni. Dar domnul Enacovici zice că lucrează neconținut. Lucrează la Botoșani. (*Ilaritate.*) Voi veni cu absențele dumneavoastră.

Domnul Al. Enacovici: Veniți.

La deschiderea Camerei unde ați fost?

Eri onor. domn Blaremborg, răspunzând domnului Săulescu, și bine a făcut de i-a răspuns, onor. domn Blaremborg a zis că misiunea de efor cere o ocupațiune de tot ceasul; ceea ce și face domnia sa. De unde dar onor. domn Blaremborg, cu toată cunoscuta-i energie, mai poate avea timp să se ocupe și cu examinarea a sute de dosare de prin ministere?

Domnia voastră, domnule Enacovici, avocat, primar, membru al comisiunei bugetare, de ce ați mai primit și însărcinarea de membru în comisiunea de informațiuni? Aveți domnia voastră timp să vă ocupați și cu această cestiune? Câți ani credeți că trebuie să aștepte miniștrii acuzați până când domnia voastră veți cerceta sutele și miile de dosare despre cari ne vorbiți? Eu cred că aceste dosare trebuie să se cerceteze, nu de domnia voastră, ci de Curtea de casațiune. Ce? Așteptați poate să moară miniștrii aceia și apoi să veniți să vă citiți raportul și atunci pentru urmașii acelor oameni? Frumoasă justiție! Frumoasă misiune ați primit!

Știți câtă amicie aveam pentru domnia voastră; dar când ați luat sarcina de a vă face acuzatorul domnului Ion Brătianu și când ați primit să faceți parte din comisiunea de informațiuni, iertați-mă să vă spun că-mi pare rău pentru talentul dumneavoastră.³

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 76, p. 1368, col. 1 – 3.

NOTE

¹ R. Stanian venise cu două petiții din partea locuitorilor din Teleorman și Roman prin care protestau „motivată“ contra votului majorității Adunării de dare în judecată a lui I.C. Brătianu. Vezi și supra, p. 322.

² Al. Enacovici, membru al comisiei vizate, explicase greutățile cu care erau confrunțați membrii ei. Numai la ministerul de Război erau 200 de dosare de cercetat din care 12 se refereau la cumpărarea puștilor de la fabrica Witten din Westfalia și cei cinci, șase membri ai comisiei „nu le putuseră da de capăt” ca să deslușească cum au fost aduse puștile în țară.

³ Discuția s-a închis.

*Pe marginea proiectului de lege care legitima un credit
extraordinar necesar combaterii filoxerei**

Profit de această ocaziune spre a vă spune că filoxera nu a făcut rău numai viilor, dar și un alt rău, acela că noi astăzi nu mai putem aduce din străinătate lucruri cari nu pot produce nici o vătămare viilor. De exemplu, în portul Constanța este voie a se aduce cireșe, dar vișine nu; se pot aduce căpșuni, dar anghinare nu. Flori nu este permis a se aduce, chiar dacă localitatea de unde ar voi cineva să le aducă nu este bântuită de filoxeră și nici nu sunt vii pe acolo. (*Întreruperi.*)

Este adevărat că grădinarii aduc flori, copaci, etc. orideunde prin contrabandă; dar când o nenorocită femeie vine cu un buchet de la Orșova, agenții noștri vamali-l smulg din mână.

Guvernul trecut, recunoscând partea curioasă a legii actuale, a prezentat un proiect de lege pentru modificarea unor asemenea dispozițiuni; dar acel proiect de lege stă uitat în cartoanele Senatului.

Rog dar foarte mult pe domnul ministru să facă a se vota acel proiect de lege, mai cu seamă că acum Senatul nu prea are ce lucra.

Domnul Gr. G. Păucescu, ministru Domeniilor: În adevăr, domnilor, legea filoxerei are în toate țările și efecte caraghioase. Chiar mie mi s-a întâmplat ca, trecând din Franța în Italia, ambele aceste țări bântuite de filoxeră, împiegații vamali să-mi ia din mână niște mandarine. Una din dispozițiunile legii care se află la Senat prevede tocmai a se da o mai mare latitudine guvernului în privința măsurilor ce trebuiesc luate în cazuri de asemenea natură.

Sunt mulțumit cu răspunsul domnului ministru; ași ruga însă pe domnul raportor să-mi dea câteva explicațiuni: Doresc să știu câte mii

* Ședința din 12 mai 1889.

de rădăcini de vie au fost atacate de filoxeră și cari au fost mai atacate, rădăcinele cari produc vin roșu, ori acelea cari produc vin alb?¹ (*Ilaritate.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 76, p. 1370, col. 1 – 2.

NOTE

¹ Se ceruseră 48 339, 50 lei pentru sporirea personalului de la „stațiunile filoxerice“. Pentru combaterea răului „comisia superioară filoxerică“ decisese împărțirea țării în 12 regiuni viticole cu stațiuni corespunzătoare de supraveghere. Contul ministerului Domeniilor la Casa de depuneri mergea până la concurența sumei de 2 700 000 de lei. Raportor era D.A. Laurian. Adunarea a primit proiectul cu 75 de voturi pentru și 18 împotrivă.

*Intervenție la proiectul de lege care autoriza votarea unor credite suplimentare necesare transporturilor militare**

Domnii mei, acest proiect de lege se poate rezuma în următoarele cuvinte, după expresiunea românească: scurt, dar necuprinzător.

Îmi permit dar să întreb pe onor. domn raportor și-l rog să-mi spună ce însemnează aceste transporturi cari au costat 600 000 de lei în timpul de la 1 aprilie și până la 30 octombrie și apoi 200 000 lei de la 1 noiembrie până la 31 martie? Ce războaie am avut? Luat-am Beligradul? Luat-am Țarigradul? (*Ilaritate.*)

Dacă onor. comisiune financiară a putut să treacă atât de ușor asupra acestui credit și l-a aprobat, noi însă, Adunarea, credem că nu putem vota un credit de 800 000 lei, fără ca domnul ministru de Rezbel să fie aci, spre a ne da toate explicările necesare.

Ei, domnilor, ce nu s-ar putea face bun și util pentru această țară cu o sumă atât de însemnată! (*Aplauze.*)

Prin urmare, eu cer a se amâna votarea acestui proiect de credit până când va veni domnul ministru de Rezbel să ne dea explicările necesare.

* Ședința din 12 mai 1889.

Domnul vicepreședinte: Domnul ministru de Finanțe are cuvântul.

Domnul G. D. Vernescu, ministru de Finanțe: Domnilor deputați, nu mă împotrivesc, dacă voiți să amânați discuțiunea acestui proiect de lege până când veți avea deslușiri de la domnul ministru competente; dar trebuie să știți că cheltuiala aceasta este deja efectuată.

Dorim și noi să știm de la domnul ministru de Rezbel cum s-a făcut această cheltuială, ca să avem și noi o mângâiere.

Voci: Amânarea. (Zgomot.)

Domnul vicepreședinte: Domnul ministru de Externe are cuvântul.

Domnul Al. Lahovari, ministru de Externe: Domnilor deputați, acest credit de 800 000 lei, care are aerul de a speria spiritul de economie al domnului Kogălniceanu...

Cer cuvântul.

Domnul Al. Lahovari, ministru de Externe: Nu este decât una din acele regulări de socoteli care se numesc cheltuieli de ordine.

Domnul Al. I. Marghiloman: Vă înșelați. (Întreruperi, zgomot.)

Domnul Al. Lahovari, ministru de Externe: Dacă domnia voastră, domnule Marghiloman, sunteți mai bine în curentul acestei cestiuni, luați cuvântul spre a apăra proiectul pe care domnia voastră l-ați prezentat. (Aplauze.)

Domnilor, când însuși domnul ministru competente a recunoscut că trebuie să vină domnul ministru de Rezbel spre a da deslușiri, rog pe domnul ministru de Externe să fie încredințat că aci nu este vorba de a face rezbel nici în contra Rusiei, nici în contra Austriei. Articolul 2 din acest proiect zice că acest credit se va acoperi din fondul pentru deschidere de credite suplimentare.

Apoi, dacă ar fi numai de ordine, nu s-ar cere acest credit. Eu văd că se mănâncă fondul rezervat pentru agio. Pentru Dumnezeu! Avem dreptul să vedem cel puțin dacă în realitate s-au făcut acele cheltuieli! Totdeauna s-a strigat contra cheltuielilor colosale. Ia să întrebăm pe domnul Manu, pe care-l știu om foarte econom, să-l întrebăm cu acești bani de transport pentru militari, unde i-a trimis? Vedeți că ministrul de Finanțe ne vorbește într-un fel și cel de Externe voiește să ne vorbească într-alt fel. Rog pe domnii miniștri să binevoiască a-și aduce aminte că atunci când erau în opozițiune manifestau spiritul cel mai mare de economie...¹ (Zgomot, nu se mai aude.)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 76, p. 1371, col. 3 – p. 1372, col. 1.

NOTE

¹ Proiectul cerea deschiderea unui credit suplimentar pe seama ministrului de Război de 800 000 de lei din bugetul pe 1888/1889 pentru transporturile militare; el urma să fie dobândit „prin anularea unei sume echivalente din alocațiunile pentru agio“ ca și din credite suplimentare și extraordinare. În discuție a intervenit Lascăr Catargiu care a cerut amânarea dezbaterii proiectului până la venirea ministrului de Război spre a da lămuririle necesare.

*Asupra stării de spirit care domnește în Cameră**

Eu n-am cerut cuvântul ca să vorbesc contra închiderei discuțiunei; eu m-am înscris ca să vorbesc contra chipului cum s-a urmat astăzi discuțiunea¹; pentru că a venit onor. domn Carp și a făcut o declarațiune care, după părerea mea, nu era la locul ei și după aceea nu era cuvânt ca să vie domnul Lahovari, ministru de Externe, să repete apucăturile domnului Carp de pe timpul când era la minister și vorbea totdeauna în numele guvernului, ca cum domnia sa ar fi fost președinte al Consiliului, amenințându-ne neconținut cu dizolvarea, ca și domnul Lahovari astăzi. Dizolvarea, în adevăr, este un drept al guvernului; dar această amenințare se face Camerei prin președintele Consiliului. Eu unul, care sunt decis să votez bugetul, vă declar aceasta (*aplauze*), nu pot primi ca domnul ministru de Externe să vie domnia sa să ia locul președintelui Consiliului. În contra acestui lucru protestez și acum, precum protestam și atunci când domnul Carp de multe ori lăsa la o parte pe președintele Consiliului, pe domnul Theodor Rosetti, și reprezenta domnia sa guvernul și aci în Cameră și în țară. Eu spun drept că mă îngrijesc și mi-e teamă când văd pe domnul Lahovari că face ceea ce făcea domnul Carp.

Cu domnul Lascar Catargiu m-ași mai înțelege și de aceea rog banca ministerială să nu provoace pe cei cari în această Cameră sunt hotărâți a păstra echilibrul, pe aceia cari nu vor să facă opozițiune sistematică.

Domnul Carp vine și ne face o declarațiune, că grupul domniei sale este constituțional. Dar ce va să zică aceasta? Apoi toată țara este constituțională. (*Aplauze prelungite.*) Astăzi țara are o Constituțiune dată de noi

* Ședința din 13 mai 1889.

toți, pe care Regele a jurat și noi toți suntem constituționali, de orice culoare am fi, junimiști, bătrâniști, liberali, conservatori etc.; prin urmare, nu se poate zice grup constituțional, ci trebuie să se zică Cameră constituțională, fără constituțională, așa trebuie să se vorbească. Dar precum nu primesc declarațiunile domnului Carp, tot asemenea nu primesc nici amenințarea că guvernul va aviza. Ce, onorabile domnule Lahovari, credeți domnia voastră că noi ne temem de dizolvare dacă ar fi chiar mâine? (*Zgomot.*) Dacă partidul conservator nu avea un sistem și un președinte și un comitet, care combătea pe liberali oriunde au fost, ce căuta domnul Rosetti la Galați, unde a declarat că nu era cunoscut? Ce căuta domnul Gr. Buicliu la Huși? (*Aplauze.*) Ce căuta domnul Dimitrescu la Tecuci?... (*Aplauze.*)

Așa dar moderațiune și de o parte și de alta; vom sprijini ceea ce este bun și drept; va veni Ministerul cu legi bune, i le vom acorda, cel puțin eu, și știți pentru ce? Pentru că eu n-am interes ca să se schimbe conservatorii cu junimiștii la guvern; pentru că noi ca liberali și pe unii și pe alții-i avem adversari. Dar cel puțin știu că domnul Catargi unde merge va ataca franc și leal, iar nu ca domnul Carp, care merge la Botoșani ca să împace pe domnul Bobeica... (*aplauze*) și la Tecuci să-i zică domnului Dimitrescu: Te felicit, *axios esti...* (*Nu se aude.*)

Banca ministerială să nu provoace certe, să nu provoace nici chiar divergințe de opinii. (*Aplauze.*) Sunt mulți liberali cari nu pot veni astăzi la putere, știu împrejurările și preferă pe domnul Catargi. (*Aplauze.*)

Onor. domn Lahovari, al cărui talent [î] prețuiesc și chiar capacitatea sa de om de stat, să-și aducă aminte că aceleași violențe a întrebuințat pe banca de deputat când combătea guvernul și noi cei din opozițiune-l admiram, să binevoiască domnia sa a nu întrebuința această violență și ca ministru astăzi când vorbește pentru, pe când mai înainte susținea contra.

Ați văzut ce a pățit Ministerul? A căzut platcă în cursa întinsă de domnul Carp.

Domnul L. Catargi, președintele Consiliului: Trebuia să răspundem.

Dar vedeți ce ați făcut? Vedeți ce discuțiuni și ce scene ați provocat? Și pe lângă toate acestea ați mai făcut și un alt rău; căci sâmbăta nu este pentru aceste discuțiuni, sâmbăta este a văduvelor, a pensionarilor, a petiționarilor, a tuturilor acelor cari se plâng Corpurilor legiuitoare și cu certele acestea le-ați răpit și această zi. Nu uitați că și în sesiunea

trecută de 5 luni nu au fost două sâmbete în cari să se fi dat satisfacere acestui drept al pensiunilor și al petițiunilor, pentru care văduvele funcționarilor și profesorilor stau cu anii la ușa Adunărei. De aceea să terminăm pentru astăzi aceste discuțiuni și să ne ocupăm de plângerile lor; căci la ce e bună atâta înverșunare și atâtea cuvinte violente cari au jignit pe mulți din noi?

Dacă vom merge tot astfel, atunci ne vom găsi iar cu sistemul vechi pe care l-am condamnat toți.

Știți că greșeli s-au făcut de colectivști în urmă și mă mir cum domnul Gună Vernescu permite colegului său să zică că a fost 12 ani în opozițiune, când știe că în cestiunea porturilor france era ministru și a zis domnului Catargi că nu este vorba de porto franc, ci de portofoliu. (*Aplauze, zgomot.*)

Acum, când nu este cestiunea de porturi france, domnul Lahovari realizează vorba aceea, că nu e decât cestiune de portofoliu. Ar fi bine ca domnia sa să dea exemplul moderațiunei, căci atunci va avea susținatori chiar din aceia cari nu sunt colegi cu dumnealui, nici înțeleși cu guvernul; altfel nu veți găsi unul singur, din cei cari nu sunt cu guvernul, ca să voteze pentru domniile voastre.² (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 77, p. 1381, col. 1 – 3.

NOTE

¹ Pake Protopopescu, vicepreședintele Adunării, propusese ca a doua zi să înceapă discutarea bugetelor. P.P. Carp informase Adunarea că 50-55 de deputați se constituiseră în „grup constituțional“. Ca purtător de cuvânt al noii formațiuni, el avertizase Adunarea că nu va accepta discutarea bugetelor înainte de votarea legilor „pe cari se razimă bugetele“, i.e. legile financiare și reforma băncii. Al. Lahovari ceruse ca gruparea lui P.P. Carp să declare fățiș că refuză bugetele iar nu să vină pe acea cale piezișă a discutării prealabile a unor legi conexe. Amenințarea la care face aluzie K. putea reieși din cuvintele: „Dacă noi ne vom bucura de încrederea majorității, vom avea bugetul; dacă nu, îl vor avea alții. Dacă nu se va putea să-l aibă nici un guvern, sunt, domnilor, mijloace constituționale ca țara să iasă din o situațiune anormală...“

² Discuția a continuat pentru că K. a luat cuvântul când s-a pus problema închiderii. Cum abordase alt aspect, vicepreședintele a dat cuvântul împotriva închiderii lui G.D. Palade. Apoi s-a pus la vot propunerea lui G. Panu ca în prealabil să se discute legile financiare care s-a respins cu 85 voturi, pentru 67. S-a adoptat sugestia lui L. Catargiu de a se începe discutarea bugetelor cu cheltuielile.

*Intervenție la proiectul de buget al cancelariei
Consiliului de miniștri**

Domnilor, are să vă pară curios că nu mă pot uni cu onor. domn Dobrescu.¹ Am avut onoare să fiu ministru al țării la Paris, în timpul republicei, în timpul lui Gambetta, în timpul acelor miniștri cari o viață întreagă au combătut desfrânările bugetare ale miniștrilor imperiali. Am avut onoarea a fi la câteva baluri și prânzuri date de acești miniștri.

Ei bine, domnilor, am văzut un lux ce nu l-am văzut nici la Curtea lui Napoleon. În mijlocul iernei numai camelii, roze și micșunele. Gambetta, Spuller, Waldeck-Rousseau, toți aceștia au predicat economii, dar când au fost miniștri au trebuit și dâșii să facă ceea ce făceau ambasadorii acreditați pe lângă guvernul republican. Am asistat la balul dat de lordul Lyons, ambasador al Angliei, am văzut primirile principelui de Hohenlohe, ambasadorul Germaniei, balurile și primirile comitelui Hoyos, ambasador al Austriei; aceștia cheltuiau în numele împăraților lor.

Miniștrii republicani, la rândul lor, au socotit cum că e chiar de demnitatea țării ca să poată întoarce și ei pe același picior prânzurile și balurile la cari fuseseră invitați.

Când ne opunem dar la cheltuielile de reprezentățiune ale miniștrilor, trebuie să examinăm cari sunt apunamentele miniștrilor acreditați pe lângă Curtea noastră și ce cheltuieli de reprezentare au ei.

Domnul C. C. Dobrescu: Am propus desființarea a trei legațiuni.

Onor. domn Dobrescu e foarte consecinte, dar sunt alții cari poate că sunt tot așa de liberali ca domnia sa și cari nu pot să zică tot astfel.

Avem o monarhie, trebuie să ne hotărâm dar să răbdăm și cheltuielile ce le cere această boierie. Eu nu imput miniștrilor că și-au pus în buget lefurile ce s-au dat în vremea liberalilor.

Dacă ar fi să critic ceva, ar fi că au fost și mai sunt miniștri cari primesc 10 – 12 000 franci cheltuieli de reprezentare și cari nu cheltuiesc un ban. Șed tot într-o singură odaie, cu o lumânare aprinsă și nimeni nu se învrednicește a primi de la dâșii decât un pahar cu apă și o linguriță de dulceață.

* Ședința din 15 mai 1889.

Dar fiindcă aceasta nu o putem impune, căci atunci ar trebui să numim cenzori cari să vadă cum cheltuiesc acele 10–12 000 franci, de aceea nu trebuie să facem aceste reduceri de la toți miniștrii, pentru cuvântul că unii nu ar face cheltuieli de reprezentare.

Unde iarăși mai combat pe domnul Dobrescu este în privința micșorării salariului secretarului Consiliului de miniștri.

Profesorul, persoană foarte de respectat, care joacă un rol mare în instrucțiunea poporului merită să fie bine plătit; dar el are orele sale fixe de lucru, pe când secretarul Consiliului de miniștri este un fel de curier, care aleargă de la un ministru la altul, care trebuie să fie gata în tot momentul de a convoca Consiliul, de a asista când la Palat pe cutare ministru, când în altă parte.

Dacă i s-ar da cheltuieli de birjă ca la societățile private, atunci primesc pentru egalitate să puneți cifra care veți voi.

Nu mă unesc însă cu numirea actualului secretar al Consiliului, care, deși este un tânăr de toată capacitatea, nu trebuia însă să ia dreptul altora cari servesc în acea cancelarie. Eu întotdeauna voi fi în contra acestor numiri cari aduc pe un străin și depărtează pe acei cari sunt în drept a aștepta o înaintare în cariera lor.

Iată unde ași chema luarea aminte a primului ministru ca să conștientizească măcar dumnealui cu acest fel de numiri cari fac să se descurajeze toți funcționarii cari nu au alt protector decât lungul lor serviciu. Eu, de câte ori am fost la Minister, totdeauna am venit cu proiecte de legi pentru înaintare; din nenorocire unul stă în cartoanele Camerei și altul în cartoanele Senatului.

Pentru ce feciorul cutărui cetățean, care nu are protecțiune, să putrezească într-un post inferior din o cancelarie și altul, care are protecțiune sau rude cu favoare, să sară deodată la postul cel mai important? Acum, cu ocaziunea bugetului, fiecare din noi are dreptul să spună opiniunile sale și dacă domnul Ilariu Isvoranu² a avut libertatea să vorbească cum a vorbit și încă zicând că vorbește în numele Camerei-mi permit să spun și eu două, trei cuvinte în privința necesității ce este ca domnul prim-ministru să prezinte o lege de înaintare, fiindcă este eminamente necesară.

Cât pentru cele două lefi ce s-au redus pentru aceste economii cari se fac cu banul și cu paraua, mă reciez în contra lor din toate puterile mele; domnia voastră, care aveți avere, care aveți alt viitor, nu știți ce este viața unui funcționar. Și apoi, cu 50 de lei de la unul, cu 30 de la altul, cu

asemenea economii credeți că veți îndrepta situațiunea? Nu înțelegeți că cu aceasta tăiați în carne vie, loviți moralitatea; căci când funcționarul abea are cu ce trăi și-i mai tăiați încă din mijloacele lui, oricât de puțin, prin aceasta-l împingeți în atmosfera descurajării, în brațele necuviinței și a imoralității și nu aveți dreptul să faceți din acești oameni asemenea ființe nefericite, zicând că faceți economii, cari în realitate nu sunt decât precupeții.

Pentru aceste cuvinte, rog pe Cameră să se gândească serios pentru a nu împinge pe funcționari la tentativa furtului și a imoralității.³

*Combate un amendament C. C. Dobrescu.*⁴

Domnilor, în guvernele parlamentare președintele Consiliului trebuie să aibă o sumă mai mare pentru cheltuieli de reprezentare, fiindcă el este dator să primească invitățile și să le întoarcă; să dea audiențe, întâlniri; e dator să primească pe membrii corpului diplomatic; în fine să reprezinte cu demnitate puterea executivă și boieria se ține cu bani. Ministrul de Interne asemenea e ținut să facă cheltuieli; e iarăși ministrul din Afară, care ar fi o rușine dacă n-ar putea să întoarcă o masă diplomatică. În sfârșit e ministrul de Rezbel, care asemenea e supus la multe cheltuieli fiind în interesul serviciului să se pună neîncetat în comunicațiune cu șefii superiori ai armatei. Acestor miniștri trebuie să li se dea o sumă pentru cheltuieli de reprezentare. Ministrul de Finanțe însă n-are nevoie de cheltuieli de reprezentare și cu toate acestea el are îndoit. Eu cred că, dacă i s-ar da, s-ar face un abuz, ar mai spori numărul cupoanelor. Onor. ministru de Justiție e un filosof și deci n-are trebuință de cheltuieli de reprezentare. Asemenea ministrului de Lucrări publice, celui de la Instrucțiunea publică și celui de la Domenii am putea să le tăiem ceva din suma ce li se dă. Iată motivele pentru cari nu pot susține amendamentul domnului Dobrescu.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 78, p. 1397, col. 1 – 3; p. 1400, col. 1.

NOTE

¹ Proiectul de buget al cancelariei Consiliului de miniștri era de 65 500 lei, cu un spor de 2 540 față de anul precedent. Comisia bugetară îl redusese cu 3 200, deci se propuneau 62 300 de lei. Raportor era G. Em. Lahovari. C.C. Dobrescu ceruse ca din cele 20 000 lei cheltuieli de reprezentare ale Președinției Consiliului de miniștri să se

reducă 10 000 nu 2 000 cât operase comisia. Apoi leafa de 700 de lei a secretarului Consiliului o dorea înjumătățită, amintind bătaios că salariul unui profesor universitar era de 550 de lei.

² Ilariu Izvoranu ceruse să înceteze disputele legate de prezentarea prealabilă a unor legi financiare și să se procedă la discutarea bugetelor. Declarase că vorbește în numele agricultorilor „cari am plecat de la ogoarele noastre cu inima strânsă de grijă și de durere“.

³ Urmase un dialog între N. Ionescu și L. Catargiu în legătură cu respectarea legalității în discuțiile din comisia bugetară. Intervenise apoi G. Vernescu, ministrul Finanțelor, care declarase că Adunarea e liberă să reducă cât dorește diurnele miniștrilor. K. îi observase caustic: „Dumneata poți să primești pentru dumneata, căci ești avut, dar sunt alții cari nu primesc și dumneata știi bine că s-ar găsi miniștri cari ar primi să servească chiar și fără leafă“. G. Vernescu i-a răspuns pe același ton: „Da, sunt miniștri ieftini; aici sunt de părerea domniei voastre, dar aceia costă mai mult. Sunt ieftini în aparință dar foarte scumpi în realitate.“

⁴ C.C. Dobrescu depusese un amendament pentru reducerea la 10 000 a cheltuielilor de reprezentare ale primului ministru. Adunarea l-a respins. Bugetul în forma propusă de comisie a fost primit cu 79 de voturi pentru și 40 împotrivă.

*Împotriva reducerilor bugetare. Pe marginea bugetului ministerului de Interne**

Domnilor, am declarat cu altă ocaziune că voi vota bugetul; aceasta însă nu mă oprește pe mine de a lua cuvântul ca să critic, nu atât bugetul prezentat de guvern, și cred că miniștrii din partidul așa zis constituțional vor ținea în de bine vorba aceasta, cât ca să mă plâng contra comisiunei bugetare.

Domnul G. Apostoleanu: Cer cuvântul!

Domnul Apostoleanu, membru al comisiunei bugetare, cere cuvântul mai înainte de a mă asculta. (*Întreruperi.*)

Eu voi să mă plâng de reducerile făcute în comisiune.¹ Cum vedeți, mă deosibesc de alții. Voiesc să mă plâng nu de partea noastră, a baccellerelor bătrâne din comisiune (*ilaritate*), dar de partea cea tânără, de junii liberali cari trebuiau să vie cu propuneri noi, amăsurate cu trebuințele noi.

* Ședința din 15 mai 1889.

Domnilor, de atâta vreme și în toate zilele auzim zicându-se de către unii că sunt conservatori-liberali, de către alții că sunt liberali-conservatori, că sunt progresiști etc., și când colo la facerea mămăligei bugetare nu se deosebesc unii din alții! (*Ilaritate.*)

Nu mai merge azi numai cu vorbele de *paș-opt, libertaoo, egalitaoa* și *fraternitaoa*. (*Ilaritate.*) Partidul liberal e ținut să vie cu propuneri pentru îndeplinirea trebuințelor moderne. Mai ales de sănătatea și dezvoltarea populațiunei rurale trebuie să se aibă cea mai vie îngrijire, dându-i-se nu numai hrana materială dar și cea morală. (*Aplauze.*)

Întreb dar ce însemnează reducerile ce s-au făcut de comisiune în acest buget?

Domnilor, dacă este un serviciu cât mai rău întreținut, este acela pentru apărarea populațiunei noastre rurale de grozava decădere la care este expusă. Copilul țăranului n-are nici un ajutor; moare cu zile. Dacă merge el și cum merge la școală, Dumnezeu știe! Rândurile armatei însă nu se umple decât numai cu populațiunea rurală; căci orășenii și clasele înalte au diferite mijloace pentru a se scuti de acest serviciu.

Am asistat, domnilor, la serbarea de la 10 mai; m-am uitat bine la curcănari și în rândurile lor nu știu dacă era la o sută unul din oraș.

Apoi dacă este așa, dacă toate sarcinile se plătesc de populațiunea rurală, noi nu trebuie oare să ne ocupăm mai ales de ceea ce se ocupau Domnii și visternicii reglementari? Eu am cunoscut în tinerețele mele un ministru de Finanțe reglementar, care, ca proprietar, era varga lui Dumnezeu, dar cum s-a făcut ministru de Finanțe a devenit cel mai călduros apărător al țăranului, pentru că pe atunci numai țăranul era contribuabil și dacă țăranul se afla în bună stare, lada Visteriei era plină; iar dacă erau săraci lada Visteriei rămânea goală; de aceea se luau îngrijirile cele mai mari de toți miniștrii de Finanțe din Moldova pentru țărani și făceau totul ca să aibă pe Domn în ajutorul lor. Mihalache Sturdza, care nu a trecut drept un înger, a luat foarte multe măsuri bune pentru țărani. Am *Manualul administrativ* al lui și un tom întreg este relativ numai la dezvoltarea avuției țăranului.

Domnilor, noi avem azi două boale teribile cari amenință populațiunea noastră cu decreștere; acestea sunt sifilisul și pelagra. Mulțumită trecutului, s-a păstrat un mic spital de 20 paturi pentru pelagră la Dorohoi. Dumnezeu însă știe cum este ținut, căci nu se dă pentru întreținerea lui decât trei mii franci pe an. Profit de această ocaziune pentru a mulțumi

Ministerului trecut și a recunoaște binele ce l-a făcut însărcinând pe un medic din cei mai tineri, dar capabil și foarte energic, pe doctorul Neagoe, cu studiul acestei boale teribile; acest doctor în șase luni de zile a fost în Spania, în Germania, în Austria și în Italia și a studiat pelagra și a făcut un raport care s-a și publicat. Nu fac nici o învinuire actualului președinte al Consiliului în privința aceasta; căci domnia sa n-a avut vreme când să se ocupe de cestiunea aceasta și să mai facă și domnia sa ceva; dar atrag atențiunea acelor tineri cari nu au dreptul să zică că reprezintă țara când de cestiunile cele mari rămân străini. Tinerii trebuie să se ocupe. Pelagra bate acum la ușă în toate satele, în toate județele și pentru combaterea acestui rău nu s-a făcut nimic, ba ași putea zice s-a făcut ceva, dar în rău; s-a șters din cifra pentru diurnele membrilor Consiliului sanitar cinci mii de lei, în loc să se mai adauge.

O voce: Nu lucrează.

Dacă nu lucrează, să fie dați afară.

Asemenea s-a redus 8 000 lei din diurnele pentru inspectorul serviciilor sanitare, pentru combaterea epizotiilor și diferitelor boale, în loc să se mai adauge ceva la acest serviciu. Iată de unde s-a făcut economii spre a se acoperi lipsurile bugetare.

Dar când a fost vorba de alte cestiuni cari costau zecimi de milioane, acelea au trecut ca pâinea caldă. Comisiunea bugetară a crezut nemerit să facă reduceri de la iluminatul punctelor de observațiune, de la ustensilele de dezinfectare, de la întreținerea curățeniei punctelor și de la întreținerea localului. Suma pentru uciderea animalelor sălbatice s-a redus cu 1 000 lei; aceea pentru trimiterea unui chimist în străinătate cu 3 500 lei și așa mai departe. Dar cu economii de felul acesta voiți domniile voastre să echilibrați bugetul? (*Întreruperi, nu s-aude.*)

Apoi atunci mai bine să votăm un impozit și venitul ce va da să fie întrebuințat pentru susținerea instituțiilor menite a apăra sănătatea populațiunei rurale; să înființăm oriunde de trebuință va fi stabilimente pentru combaterea sifilisului și a pelagrei; să facem și la noi ceea ce s-a făcut în Italia și în alte țări, să trimitem medici tineri cari să studieze modul tratării acestor boale grozave, pentru ca să nu mai avem ocaziune a vedea în țara noastră născându-se copii fără buze și fără ochi. Noi însă, în loc de a crea noi mijloace pentru combaterea acestor flagele, ne punem a tăia din bugetul ministerului de Interne tocmai cifrele acelea cari sunt ce-

rute în acest scop, numai și numai pentru a se putea menține niște alte cifre cari nu sunt tocmai atât de utile.

Iată, domnilor, de ce eu am zis că am a mă plânge de comisiunea bugetară și cu durere mă și plâng. În comisiunea bugetară, care a fost bine aleasă, au figurat mai mulți tineri, dar aceștia în loc să se ocupe de niște asemenea cestiuni s-au ocupat de alte cestiuni mai puțin importante.

Onor. domn Săulescu, om tânăr, care pre cât știu se ocupă foarte mult de științele sociale, mă mir cum de nu s-a ocupat de cestiunile acestea eminamente sociale și ca deputat și ca membru în comisiunea bugetară?

Cum domnia sa nu a găsit de cuviință să se preocupe puțin și de talpa casei, de trebuințele și de nevoile ei?

În timpul Regulamentului Organic și guvernul și Domnul și toți oamenii bine cugetători s-au ocupat și prea ocupat de sănătatea și bunul trai al populației rurale; astăzi însă, cu mâhnire o spun, văd că noi ne ocupăm foarte puțin de aceasta.

Declar dar, că nu voi vota acest buget dacă domniile voastre nu veți da toate mijloacele trebuincioase ministerului de Interne ca să poată face față unor atât de simțite trebuințe cum este cestiunea combaterii sifilisului și pelagrei care bântuie mai toate comunele noastre.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 78, p. 1404, col. 1 – p. 1405, col. 1.

NOTE

¹ Bugetul ministerului de Interne era de 10 623 952 de lei și reducerile, ridicole în fond, erau de 24 680 de lei. Vezi și infra, p. 454, 457.

*Intervenție asupra desfășurării alegerilor la Vaslui**

Domnilor, înțelegeți foarte bine că eu sunt cu totul indiferent în această alegere¹, unul mai mult sau unul mai puțin este tot una pentru mine; dar e un lucru care trebuie să ne intereseze pe toți. Văd că se zice că s-au adus 12 sergenți din Iași. Să ne întrebăm, ce sunt acești ser-

* Ședința din 16 mai 1889.

genți? Sunt niște impiegați municipali cari ocupă unele puncte în orașe pentru a păzi ziua și noaptea pe orășeni de tulburătorii liniștei publice și de doritorii de averi străine. Toate orașele, și mari și mici, se plâng că n-au destui sergenți; Iașii mai cu deosebire are un număr foarte restrâns de sergenți. Bucureștii, care are un număr mai mare, nu are decât 150.

Apoi pe ce lege s-a întemeiat domnul prefect de Vaslui a cere și pe ce lege domnul ministru de Interne a dat ordin ca sergenții orașului Iași să meargă la Vaslui? Pe ce lege domnul primar de Iași a trimis la Vaslui un număr de sergenți și pe ce lege domnul prefect de Iași a învoit pe sergenți să meargă acolo? Iată cestiunea care trebuie să ne intereseze. Permiteți dumneavoastră ca între factorii cari se întrebuințează spre a menține liniștea în alegeri să se ia și sergenții de oraș și încă de la un alt oraș? Apoi la alegerile viitoare veți vedea că se vor face batalioane de aceste corpuri și se vor trimite la alegeri ca să mențină ordinea. Domnii conservatori au strigat atât de mult în contra colectiviztilor în privința alegerilor, cu toate că ei n-au practicat acest lucru, și nu uitați că deunăzi domnul ministru de Interne a mărturisit că 100 000 lei se dau poliției de București și Iași pentru ordinea publică.

Domnul Theodor Rosetti, om foarte onorabil, care are stima tutulor, ca ministru de Interne a exercitat în mare grad nepotismul, așa cum nu l-a exercitat nimeni; domnia sa și-a luat familia până la al șaptelea neam și i-a pus în cariera diplomatică, în cariera administrativă, i-a făcut epitropi, efori, deputați, senatori etc. Domnul Solescu este un tânăr de viitor și domnia sa însuși nu ar trebui să primească a fi ales cu sergenți și sub patronagiul unchiului său, ci să meargă din nou la alegeri și atunci, alegându-se liber, va fi cu bucurie primit între noi.

Domnul Rășcanu a jucat un rol mare în această alegere. Domnia sa, când era aci ca reprezentant al vasluienilor, ne-a arătat că e foarte îndemânat a pune mâna pe scrisori străine și vă aduceți aminte cum ne arăta scrisorile domnului Nădejde. Ce căuta domnia sa la Vaslui? Se zice că este proprietar acolo. Dar nu pentru interesele proprietății venise, ci pentru alt scop și am convingerea că a făcut mai mult dumnealui alegerea decât subprefectul.

Prin urmare, în interesul de a nu crea un foarte rău precedent, vă conjur să invalidați această alegere, fiindcă are pe dânsa o pată care n-o lasă să stea în picioare.

Replică lui A. Holban.²

Domnule președinte, am cerut cuvântul în cestiune personală, numai ca să pot vorbi; căci cestiune personală eu nu pot face cu onor. domn Alecu Holban. Mai mult decât atâta, [î]i recunosc dreptul și privilegiul ca, oricând ar voi domnia sa, să-mi adreseze cele mai mari personalități. Când m-ași pune să le relevez și eu, atunci mi-ar trebui vreo trei ore.

Atâta am să răspund. Chiar exemplul ce l-a găsit spre a mi-l aduce aminte, ca ministru de Interne, este nedrept și cred că întrebuițez expresiunea cea mai slabă, fiindcă eu, ca ministru de Interne, nu aveam nimic a face cu colonelul Teleman, șeful escadronului de gendarmi.

O voce: Era la regimentul lui.

Cu atât mai mult nu aveam a face cu un ofițer din regiment. Și nu sub domnul Brătianu sau alături de domnul Brătianu, fiind domnia sa ministru de Rezbel, eu puteam să dau ordine în armată.

S-a greșit dar domnul Holban de astă dată, cum s-a greșit și în alte cazuri și cum se va greși totdeauna; și în curând cu toții veți fi de opinia mea, precum și astăzi ați văzut că opinia noastră a avut majoritatea absolută; n-a avut majoritatea regulamentară de două treimi, dar a avut-o pe cea absolută și aceasta e destul pentru noi, destul pentru acei cari au atacat alegerea de la Vaslui ca nelegală.³

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 79, p. 1418, col. 2 – 3; p. 1419, col. 1-2.

NOTE

¹ Vezi supra, p. 417. Ancheta parlamentară ordonată asupra felului cum se desfășuraseră alegerile la colegiul III Vaslui (candidat Al. Rosetti Solescu, contracandidat C. Mille) constatare că prefectul Donici ceruse ministrului de Interne să-i trimită încă 12 sergenți din Iași deoarece cu cei 28 din localitate nu putea face față campaniei electorale. După ce cercetase la fața locului toate punctele protestului depus de C. Mille, susținut de I. Nădejde, comisia stabilise netemeinicia lor și opinase pentru validarea alegerii lui Al. Rosetti Solescu. Adunarea și-a însușit punctul de vedere al comisiei.

² După K. luase cuvântul Al. Holban care-și exprimase uimirea auzind cuvintele lui K. deoarece pe vremea când era ministru de Interne „nu practica administrativamente aceste principii“. Amintise apoi că la Huși, spre a nu fi ales Grigore Sturdza, K. îl trimisese, zadarnic de altfel, pe prefectul Teleman în Dobrogea.

³ S-ar putea ca în „Monitor“ să se fi strecurat o greșeală căci votul e anunțat în felul următor: votanți, 148 (majoritate de două treimi 99); bile albe, 69, bile negre, 79. Și în această situație Al. Rosetti Solescu a fost proclamat totuși deputat.

*Discurs pe marginea bugetului ministerului de Interne.
Capitolul privind prefectura Poliției capitalei**

Domnilor, dați-mi voie să nu mă prezint înaintea domniilor voastre ca un nou intrat în Parlament, nici ca un tânăr impacient. Nu voi să vorbesc de ștergerea lefei unui copist, ci de poliție în genere și țin să atrag atențiunea domnului ministru de Interne asupra poliției cum era organizată în mod general și uniform în toată țara înaintea legii pe care a citat-o domnul Apostoleanu.¹

Acum câțiva ani, prefectul poliției a arătat că sistemul de mai înainte, care consta în despărțirea orașului pe colori, în cinci, șase comisii, să se descentralizeze, adică să se facă mai multe secțiuni într-o coloare.

Vă mărturisesc că n-am fost un mare admirator al acelei organizațiuni, care face mare încurcătură, fiindcă prefectul nu poate să controleze tot așa de bine 56 de secțiuni, cum ar controla cinci sau șase comisii; însă n-am zis nimic atunci și am lăsat să se vadă practica și chiar azi nu mă rostesc pentru sau contra, dar zic că, după experiența făcută, domnul ministru de Interne este dator, dacă legea nouă s-a dovedit nepractică, să ceară modificarea acelei legi, să revenim la legea veche, sau, dacă s-a dovedit că este practică, să organizeze poliția marelor orașe din țară după pilda și asemănarea poliției din București. Cred că Craiova, Galați, Ploiești, Iași sunt în stare și merită să aibă aceeași organizațiune ca poliția din București.

Domnilor, astăzi sunt prea mulți șefi și fiind mulți se paralizează unii pe alții. Să vă dau un exemplu:

Domnul președinte al Consiliului ne-a făcut onoarea să poftască pe deputați și senatori la ceremonia de la 10-mai; după ceremonie am fost rugat de mai mulți deputați tineri să studiez tribuna și am văzut că în acea tribună cu mare greutate putea să încapă 200 de persoane. Domnilor, eu multe serbări am văzut și poate nu ași fi avut curiozitatea de a mă duce la acea serbare, dar am voit să văd pe dorobanții dobrogeni cu fesurile lor, ce impresiune vor face asupra poporului de aici, precum și poporul de aici asupra lor; când m-am dus acolo, am găsit toată tribuna ocupată; însă în ea n-am văzut 10 sau 20 de deputați și senatori; tribuna era ocupată mai toată de sexul frumos.

* Ședința din 17 mai 1889.

Vedeți că sunt foarte politicos. Atunci eu, împreună cu alți deputați, m-am așezat între public la umbră, în apropiere de loja regală și am stat acolo, deși eram busculați din toate părțile. În fine eu, ca cel mai bătrân, căci ceilalți nu știau, am zis să vie un comisar și m-am trezit numaidecât cu vreo șase comisari. Atunci le-am arătat biletele noastre și i-am întrebat unde ne este tribuna? Și ei ne-au răspuns: Ce să facem, domnule, s-au prins, s-au ocupat. — De cine? — De cucoanele domnilor deputați. (*Ilaritate.*) Și mi s-a spus că unii din dumnealor veniseră acolo cu câte patru, cinci cucoane. (*Ilaritate.*) Cercetând am aflat că domnul primar nu dăduse binecuvântarea sa pentru aceasta. Într-adevăr, au fost unii din deputați foarte cavaleri cari au adus câte mai multe doamne; dar și domnii comisari și subcomisari și-au adus familiile și prietenii familiilor lor și astfel la acea serbare a fost o neorânduială colosală.

Trebuie să vă mai spun încă o particularitate, un mic incident care s-a petrecut.

Prințul moștenitor, după facerea defilărei, a eșit din rând și a voit să meargă la loja regală; a trecut pe lângă mine unde era trotuarul și pe marginea trotuarului se aflau întinse frângerii ținute de sergenți și dacă nu l-ași fi apucat de mână să-l țin, ar fi făcut tumba.

Ași ruga dar pe domnul ministru să binevoiască a studia organizarea poliției și dacă se va convinge că este bună, să o menție, iar dacă este rea, să o prefacă.

Încât privește sporirea numărului de sergenți, eu voi vota sporul ce ni se cere, căci este o cruzime, domnilor, a se vedea în timpul de iarnă un nenorocit de sergent, stând de la 8 ore seara până dimineața la 8 în gerul cel mai teribil, încât pe tot anul din cauza aceasta se fac multe victime. În București, care este un oraș mare, nu sunt decât 150 de posturi de sergenți de zi și încăi dacă ar fi toate aceste posturi prinse totdeauna, tot ar fi bine; dar la cea mai mică împregiurare, la orice ceremonie, jumătate din sergenții de oraș părăsesc postul lor și se concentrează la ceremonie, ba se iau și acei cari noaptea au șezut priveghind și trebuie să fie pază bună la ceremonie, fiindcă știți foarte bine, la asemenea ocaziuni sunt chemați și alții cari sunt dușmanii proprietății individuale și le place proprietatea în comun și atunci-și joacă rolul lor acolo. Eu, chiar la ceremonia despre care am vorbit, m-am trezit cu un domn care mă gădila în buzunar și căruia, cu toate bătrânețele mele, i-am dat o corecțiune meritată, încât l-am întors pe calea virtuței.

Prin urmare, eu nu sunt de opiniunea domnului Dobrescu, ca să hotărâm noi posturile, ci să lăsăm pe prefectul de Poliție ca, în înțelegere cu ministrul de Interne, să hotărască posturile unde trebuie și cum trebuie să se facă; însă aceasta să privească pentru viitor. Nouă ne incumbă să avem grijă de viața acelor oameni cărora le este încredințată paza vieții și averii cetățenilor; să nu-i tratăm ca pe câni, ci ca oameni; să nu cerem de la ei mai mult de cât trebuie și de cât pot să facă.

Pentru împărțirea în trei rânduri sunt și eu, precum asemenea și pentru ca posturile să se fixeze de Poliție.

Acum, domnilor, fiindcă ceea ce s-a făcut la Vaslui mă cam sperie, ași ruga pe domnul ministru actual, care nu este deloc solidar cu ceea ce s-a petrecut la Vaslui², să binevoiască a face ca sergenții de oraș să nu mai fie escadroane sburătoare, pentru a se trimite acolo unde se face câte o alegere; căci ei sunt plătiți pentru paza orașenilor.

Afară de aceasta, ași dori ca primăriile să aibă și ele un control asupra sergenților de oraș, mai ales acolo unde se plătesc de primării, pentru că nu înțeleg ca primăriile să-i plătească și numai prefectul să dispună de ei.

Cu aceste condițiuni declar că voi vota acest capitol cu sporul ce se cere și dacă domnul ministru va declara că are să se ocupe de cestiunea organizării Poliției.

Referitor la construirea localului pentru prefectura Poliției capitalei.

Dacă cestiunea construirii unui local pentru prefectura Poliției s-ar fi redus la o sumă de 100 000 sau 200 000 lei, n-ași fi făcut nici-o greutate guvernului când el ar fi declarat că se mulțumește cu o asemenea sumă, cu atât mai mult când văd că astăzi localul Poliției, în starea în care se găsește, e un centru cu desăvârșire, întrebuițez și eu expresiunea adoptată, cu desăvârșire antiigienic și mă tem ca nu cumva mâine, poimâine primăria, care a găsit cu cale să ia măsuri în contra vânzătorilor de ziare de prin ganguri, să nu închidă și Poliția. Domnul Lahovari însă a întins cestiunea și ne-a spus că pentru noul local de Poliție va trebui cifra de un milion și chiar mai mult. Apoi, domnilor, noi am făcut tot ce s-a putut face pentru capitala regatului. Am făcut clădiri mari și frumoase. Ei bine, nu e cu puțință să ne odihnim puțin și să facem și alte îmbunătățiri cari satisfac nu numai ochii, dar umple și punga țarei? Noi porturi nu avem; provincia cea nouă nu este legată cu nimic cu țara veche; orașele cele alte sunt lipsite de

neapăratele lor trebuințe; penitenciare n-au; preoții și dascălii sunt neplătiți și domniile voastre voiți tot edificii mărețe numai pentru București? Să ne mai oprim puțin, domnilor, cu asemenea cheltuieli. Mai bine este să dăm 30 000 de lei pentru reparațiuni, ca să mai ducem 3-4 ani cu localul de astăzi al Poliției, decât să dăm acum numai 10 000 lei cu prevederea că la anul viitor avem să dăm un milion.

Să ne gândim, domnilor, la ce facem! Avem palatul Justiției, care trebuie făcut, cum zicea domnul Lahovari, căci în adevăr cea mai mare avere a țării va fi periclitată când se va ivi o catastrofă.³

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 80, p. 1431, col. 2 – p. 1432, col. 1; p. 1433,
col. 1 – 2.

NOTE

¹ G. Apostoleanu se referise la legea din 1882 pentru postul de „ajutor al capului diviziunii de informațiuni“.

² Cf. p. 454.

³ Adunarea a votat 40 000 de lei pentru repararea localului Poliției.

*Asupra bugetului prefecturii Tulcea. În cadrul discuțiilor bugetului ministerului de Interne**

Domnilor, rog pe domnul raportor¹ să binevoiască a-mi arăta dacă în alte județe ale țării se întâmplă greutăți ca în județele din Dobrogea. Nenorocitul care se hotărăște a fi prefect la Constanța sau la Tulcea este osândit să nu poată veni în România decât făcându-și testamentul și să trăiască acolo numai cu resursele cari se găsesc în Dobrogea. Iarna este mai ușor pentru cineva a merge la Varna sau la Constantinopol, decât a veni în București. Dacă domniile voastre vă veți uni cu mine și veți hotărî să se lege linia ferată Fetești cu linia Cernavoda, atunci primesc și eu reducerea propusă.

Domnilor, sub Ministerul domnului Brătianu cât și al domnului Rosetti și chiar sub Ministerul actual al domnului Catargi, știu că cea mai mare greutate a fost și este de a se găsi oameni cari să voiască a se duce ca

* Ședința din 17 mai 1889.

prefecți în Constanța și în Tulcea. Tot așa sunt greutatea pentru guvern ca să găsească subprefecți sau administratori. A! În adevăr, cunosc oameni cari sunt gata și au dat chiar petițiuni ca să fie numiți administratori acolo; am avut fericirea să cunosc pe unul din Dobrogea, care, cum s-a pus administrator, a cerut ca locuitorii să facă pentru dânsul arături și semănături prin comune și tătarii să-i secere. (*Zgomot, nu s-aude.*)

Și când s-a dus domnul administrator să vadă ce s-a făcut, notarii au arătat câmpiile tătarii și i-au zis: Iată recolta dumată și atunci el, văzând o recoltă atât de frumoasă, s-a pus să-și facă castele; dar s-a întâmplat că ministrul l-a dat afară și până în ziua de astăzi acel domn atacă prin jurnale și pe prefect și pe ministru și pe toți și cere despăgubire. Ei, asemenea doritori de a fi administratori în Dobrogea sunt mulți și sunt gata să primească și plășile și prefecturile și tot ce li s-ar da. Cred dar că Adu-narea și comisiunea bugetară care socotesc că numai din necunoștință de cauză a făcut această reducere, va binevoi să restabilească lefurile; fiindcă chiar și astfel cum sunt prevăzute în buget încă nu sunt suficiente și din cauza aceasta cu greu se pot găsi oameni buni, onești, cari să voiască să se ducă acolo. Eu invit comisiunea bugetară să se unească cu mine și să roage pe domnii miniștri ca să trimită în Dobrogea pe funcționarii cei mai buni, mai onești și mai de talent, căci altminteri vom păți și cu Dobrogea ceea ce am pățit și cu Basarabia.

Cu această ocaziune rog pe domnul ministru să puie capăt scandalului care este acolo; să facă a nu mai umbla administrațiunea ca țigani, cu cortul din loc în loc, luând măsuri pentru clădirea palatului administrativ, căci banii s-au dat. Încă o dată dar cer să se menție lefurile cum sunt astăzi, căci transportul de acolo până aci și întorsul îndărăt costă 1 000 de lei.

Domnule ministru, domnia voastră sunteți pentru reducerea cifrei?

Domnul președinte al Consiliului: Dimpotrivă, eu cer să se lase 1 200 de lei, căci mai înainte a fost 1 500 și s-a redus la 1 200.

Și atât chiar este puțin.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 80, p. 1434, col. 3 – p. 1435, col. 1.

NOTE

¹ Raportor era D.C. Popescu. Comisia recomandase reducerea cu 200 de lei a lefurilor prefecților de Tulcea și Constanța. Deși L. Catargiu, președintele Consiliului, era

potrivnic reducerii și declarase că menține cifra din buget, Adunarea i-a cerut lui K. să facă un amendament. Acesta refuzând, deoarece opinia președintelui trebuia să prevaleze, s-a pus la vot cifra propusă de comisie (adică 1 000 de lei) care s-a și primit de Adunare.

*Intervenție asupra taxelor poștale.
În cadrul discutării bugetului ministerului de Interne**

Domnilor, am luat cuvântul ca să completez cele zise de domnul Take Ionescu¹; și totodată să protestez contra laudelor ce se aduc comisiunei bugetare. Eu nu fac reproșuri comisiunei, pentru că a dat sau nu a dat cutare și cutare sumă ce i s-a cerut; dar voiesc numai să știu dacă ea s-a ocupat de ramura poștelor și telegrafelor. Poștele și telegrafele nu trebuie, domnilor, să fie o sorginte de venituri pentru stat; menirea lor este să înlesnească afacerile publicului; tot așa și cu drumurile de fer, ele trebuie să înmulțească ramura de bogăție a țării.

În Englitera, cu scăderea portului scrisorilor, atât de mult s-a înmulțit corespondența, încât venitul s-a întreit.

Noi din vremea Regulamentului păstrăm o taxă de doi lei la kilogram pentru mica mesagerie. Nicăieri nu s-a văzut taxa ridicată așa de mult. Iată, prin urmare, o cestiune asupra căreia rog pe domnul ministru de Interne și pe domnul director general al Poștelor să binevoiască a face o scădere și o scădere mare, cu atât mai mult că aceste dări s-au fixat când nu erau încă înființate drumurile de fer, când transportul se făcea cu căruța de poștă. Atunci guvernul nu era interesat, fiindcă căruțele de poștă nu puteau transporta mult și interesul său era ca transportul să scadă; pe când acum cu totul altul este interesul statului. Cer dar ca tariful asupra mesageriilor să scadă. (*Întreruperi, nu se aude.*)

Domnilor, acum e momentul să vorbim de toate; ce e bugetul? Legea legilor; prin urmare, avem dreptul, cu ocaziunea bugetului, să discutăm toate cestiunile. Parlamentul numai în două ocaziuni are drept să vorbească despre toate; la bugete și la adresă.

Domnilor, astăzi când toate drumurile de fer sunt în mâna guvernului, nu înțeleg pentru ce mai există această deosebire că la unele gări se plătește o taxă de 50 bani mai mult pentru depeși. Telegraful și poștele sunt vinele

* Ședința din 17 mai 1889.

prin cari curge sângele activității noastre; trebuie să facem dar sacrificii; să ne ocupăm cu tot dinadinsul de îmbunătățiri, cari se pot face și fără legi.

Domnul L. Catargi, președintele Consiliului: Domnilor, proiectul de lege pentru scăderea taxelor e deja adus în discuțiunea Camerei și prin el se propun scăderi colosale. În privința telegramelor exista o convențiune cu drumurile de fer, care acum nu mai are rațiune de a fi, deoarece drumurile de fer au trecut în mâna statului.

Se percepe taxă chiar pe liniile statului.

Domnul președinte al Consiliului: E o convențiune votată de Cameră.

Eu am făcut acea convențiune. (*Întreruperi.*)

Domnilor, eu voi vota acest articol, dacă în adevăr e o lege pentru reducerea taxei mesageriilor și desființarea taxei de 50 bani la telegrame.

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 80, p. 1437, col. 1 – 2.

NOTE

¹ Take Ionescu spusese că depeșile de la Craiova ajung cu trenul la ora 9 dimineața și sunt distribuite abia la orele 12 – 1, ceea ce dăunează afacerilor. Aceleași întârzieri existau la împărțirea ziarelor. Ceruse apoi înființarea poștei rurale căci „aceasta nu este o stare normală de lucruri în raport de starea civilizațiunii generale a țării noastre“. În acest sens el depusese un amendament de sporirea numărului de factori pentru a căror remunerare propusese 27 000 de lei. Adunarea l-a respins cu 55 de voturi împotriva și 44 pentru.

*Se împotrivește ținerii ședinței Adunării în ziua de 18 mai**

[Î]mi permit să fac o întrebare. Când domniile voastre ați întrebat Camera dacă voiește să țină mâine ședința, eu îndată am cerut cuvântul. Întreb dar: S-a votat sau nu când are să fie ședința?

Domnul vicepreședinte: Nu.

Atunci vă rog să mă lăsați să vorbesc.

* Ședința din 17 mai 1889.

Domnilor, mâine este o mare sărbătoare care trebuie să fie respectată nu numai de tineri, dar mai ales de cei bătrâni. În această Cameră, unde nu este nici un ventilator, a lucra pe căldura aceasta în toate zilele este a ne prăpădi...

Domnul D. Alexandrescu: Pentru ce suntem aci?

Pentru ca să trăiesc și să-mi fac datoria; iar nu ca să mor ca un câne, onorabile domnule Alexandrescu!

Domnul D. Alexandrescu: Deunăzi singur domnia voastră ați cerut să fie ședință.

Spuneți o mare neexactitate.

Deunăzi, la 9 mai, când s-a deschis Camera, am venit aci de dimineață la 11 ore și jumătate și am văzut pe deputați întorcându-se ca să asiste la o ceremonie foarte frumoasă, dar care nu era impusă prin regulament.

Ei bine, ziua de mâine fiind o zi foarte mare și în mijlocul săptămânei, în interesul sănătății, vă cerem să ne lăsați să ne odihnim. Sunt deputați, în adevăr, cari vin aci și asistă numai la dezbateri; sunt alții însă cari lucrează și cu inima și cu mintea și cu gura și cu urechile. Aveți dar milă de cei mai bătrâni din domniile voastre și lăsați-le o zi de odihnă.

Domnilor, în toate Parlamentele din lume sunt două zile pe săptămână în cari nu se lucrează. Așa erau și în regulamentele noastre cele vechi, unde se prevedea că joia și duminica nu se lucrează.¹

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 80, p. 1437, col. 3 – p. 1438, col. 1.

NOTE

¹ Adunarea a votat cu 58 de voturi pentru și 46 împotriva ca ședința să se țină în ziua de 18 mai.

*Pledează pentru îmbunătățirea sistemului închisorilor.
Pe marginea discutării bugetului ministerului de Interne**

Domnilor, eu când am declarat că voi vota bugetele, nu am înțeles să le votăm fără discuțiune, pentru, că nici o altă ocaziune mai bună nu

* Ședința din 18 mai 1889.

poate fi pentru a se arăta dorințele și nevoile țării decât discuțiunea adresei la Tron și aceea a bugetelor. Dar la adresa Tronului nu putem face alt decât a emite numai dorințe, pe când discuțiunea bugetului ne duce la rezultate mai practice, fiindcă, deodată cu expresiunea unei dorințe, putem da și mijloacele de a aduce la îndeplinire, mai cu seamă că bugetele, o dată discutate și votate de Cămeră, rămân bine votate, de nu, se mai duc la Senat pentru ca și acolo să fie discutate și votate. De aceea cu părere de rău văd că tocmai acei dintre deputați cari nu au făcut parte din comisiunea bugetară, și prin urmare nu cunosc cum este compus bugetul, tocmai dintre aceia se grăbesc a cere închiderea discuțiunii.

Eu însă sunt de părere că discuțiunea bugetelor trebuie să fie cât se poate mai largă, mai liberă, pentru ca aceia dintre noi cari nu au avut ocaziune să studieze bugetele, căci bugetele nu se trimit la secțiuni ca să le putem studia cu toții și iarăși toți nu putem face parte din comisiune, de aceea, când vine un articol din buget care după părerea vreunuia din noi urmează să se discute, nu trebuie să se ceară închiderea discuțiunii după ce nu s-a auzit decât un singur orator vorbind pentru sau contra.

Cu ocaziunea discuțiunii bugetelor trebuie să fim atenți de a îndestula toate trebuințele serviciilor publice, iară nu să fim indiferenți și numaidecât să cerem închiderea discuțiunii, fără ca discuțiune să fi urmat. Cu acest mod nu se face nimic și dacă unii nu au nimic de observat la bugete, să lase cel puțin pe alții să discute cestiunile cari merită să fie discutate.

Serviciul închisorilor este o cestiune care merită să fie discutată. Da, domnilor, a trecut timpul când omul osândit la închisoare se considera ca cum ar fi fost osândit la moarte, nu prin gâde, în câteva minute, ci moarte graduală, prin secarea puterilor lui fizice, prin lipsa de aer, de hrană și altele.

Sub I. Sturdza eram copil, mă duceam la o vie la Socola, treceam pe lângă turnul ce era la curtea domnească, unde s-a săvârșit Bogdan¹, acolo se afla un mic meterez de unde se scăpa o traistă în care trecătorii pioși aruncau câte două, trei parale în ajutorul celor închiși, sumă din care se îndestulau cei deținuți, căci altminteri ar fi fost pieritori de foame. Nu se prevedea nimic pentru întreținerea lor.

Cei dântâi cari au adus îmbunătățiri în sistema penitenciară, cari s-au gândit că cei deținuți mai înainte de a fi executați sunt oameni și merită să atragă compătimirea societății, au fost domnitorii Grigorie Ghica

în Moldova și Știrbei în Muntenia. Grigorie Ghica a adus un inspector din Franța în capul serviciului penitenciarelor și a făcut castelul de la Ocna. Pretutindeni s-a îmbunătățit serviciul penitenciarelor. Știrbei chiar prin județe a făcut închisori, cari erau menite numai spre a deține pe condamnați, iar nu spre a-i tortura. De atunci încoace treptat regimul penitenciarelor s-a ameliorat. Numărul arestanților crescuseră amăsurat cu principiul egalității, care astăzi dă drept judecătorului să trimeată în închisoare pe orișicine. Lipsa de mijloace nu trebuie să ne oprească de a merge și noi înainte și a îmbunătăți această ramură a serviciului public de care se ocupă astăzi savanții statistici, filosofii, toți oamenii cugetători. Timpul gropilor în pământ pentru nenorociții osândiți a trecut.

Ei bine, cu mare părere de rău văd aceste ștergeri, unele mai nerăționale decât altele; reduceri pe cari cu drept cuvânt le-a condamnat domnul Caracoste²... (*Zgomot.*) Onor. domn Lahovari, laureat de la Paris, nu trebuie să împingă spiritul de economie până a se uita curentul oamenilor de științe de a îmbunătăți serviciul penitenciarelor. Nu trebuie să uite domnia sa că statistica criminală joacă mare rol în moralitatea publică; după statistica crimelor se scrie gradul de moralitate al unui popor. Cum dar domniile voastre veniți și cereți să se șteargă șeful de birou de la statistică?

Domnul I. Lahovari: Guvernul ne-a declarat că atribuțiunile lui se îndeplinesc chiar astăzi de către alți impiegati și serviciul nu suferă.

Cum? Suntem sau nu suntem ființe cugetătoare? Dacă suntem ființe cugetătoare, nu putem primi să ne ducă nimenea de mână.

Dacă votăm bugetul, este ca țara să se resimtă din an în an de îmbunătățiri; altfel am putea da ministrului dreptul să facă el bugetul, fără să ne mai consulte pe noi. Apoi unde voiți să se resimtă o mai mare îmbunătățire decât la serviciul închisorilor? Eu susțin toate acestea pentru că voiesc și după moartea mea să se zică că am fost în capul tuturilor îmbunătățirilor. Și rog pe toți oamenii cari cunosc țara să se gândească că aci trebuie îmbunătățiri. Gândiți-vă că închisorile nu sunt numai pentru cei osândiți; astăzi judecătorul de instrucțiune ia pe cel dântâi dintre noi și-l arestează preventiv. Apoi închisorile sunt astăzi într-o stare mai rea decât latrinele. Nu Camera aceasta va trebui dar să încuviințeze reduceri aci. Ați auzit că se cere să se șteargă contabilul, șeful de birou; dar ce, am ajuns la faliment? Ne bate toba? Dar bugetul statului nu e ca bugetul unui particular; un particular știe că are 3 000 lei și-și mărginește

cheltuială la această sumă, pe când bugetul statului e altceva; statul nu poate să înlăture o cheltuială necesară și când nu-i ajung veniturile, trebuie să impună altele noi.

Când s-a ales această comisiune bugetară, am avut iluziuni, dar acum am decepțiuni fiindcă văd că, pentru economie cu orice preț, dezorganizează serviciile. Eu nu sunt pentru creere de impozite, ci pentru îndeplinirea cheltuielilor folositoare și dacă mă voi pronunța contra guvernului când va veni cu un impozit, aceasta nu va să zică că eu nu sunt dator să caut să-i acopăr cheltuielile trebuincioase.

Domnilor, în mijlocul statelor civilizate în cari ne aflăm, suntem datori să nu rămânem întru nimic înapoi, mai ales în ceea ce privește sănătatea și mai ales când se votează milioane pentru niște lucrări ca fortificațiunile, cari nu se știe dacă vor fi vreodată chemate să răspundă la așteptările celor cari le-au votat.

Așadar, domnilor, pentru mine unul, dacă am să cer ceva, este ca să se reînființeze toate posturile suprimate la acest capitol. Nu zic că Adunarea nu are dreptul să suprimă cutare ori cutare serviciu prin buget, dar să se scadă de la un serviciu ca acesta, e o economie foarte rău înțeleasă. Eu nu sunt amic politic al Ministerului actual, dar nu pot să fac decât să acord bugetele.

Eu nu pot să refuz; alții pot s-o facă, ca cestiune de încredere, dar eu nu și mai ales să dezorganizez serviciile. Când văd că se taie diurna medicilor de la penitenciare nu pot decât să protestez. Oamenii aceia de prin închisori, cari sunt lipsiți de familie, de mișcare, sunt mai expuși la boală; mai anii trecuți am văzut că s-au suprimat și preoții; s-a crezut de prisos a se da unui om condamnat o mângâiere sufletească; apoi, domnilor, printre acei oameni poate să fie cari cred în divinitate și pentru aceștia mai mare pedeapsă nu poate fi decât ca la sfârșitul vieții să n-aibă lângă dâșii un preot. În Franția, unde este un regim cu tendințe la ateism, unde s-au desființat surorile de caritate, cu toate acestea nu s-a refuzat condamnatului asistența preotului.

Așadar, pentru numele lui Dumnezeu, să nu ne mai lăudăm că facem economii, când aceste economii sunt iraționale. Ași înțelege să ne lăudăm zicând că n-am făcut prodigialitate.

Acestea le-am avut de zis în scurt, rezervându-mi dreptul să vorbesc mai pe urmă mai pe larg.³

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 81, p. 1444, col. 2 – p. 1445, col. 1.

NOTE

¹ Manolache Bogdan a complotat, alături de Ioniță Cuza, împotriva domnului Moldovei Alexandru Moruzi în 1777. A fost decapitat.

² M. Caracostea criticase reducerile operate la leafa directorului general al penitenciarelor (până la 750 lei) și suprimarea postului de șef al biroului de statistică.

³ Discuția s-a închis.

*Intervenție la bugetul serviciului sanitar. Insistă asupra ajutorării pelagroșilor**

Eu pregătisem an amendament, care este subscris de mai mulți deputați, și-mi pare bine că mi se dă ocaziunea să vorbesc, ca să nu se zică ca ași fi propus un amendament tendențios.

Domnilor, este bine ca cu toții să fim preocupați de a lua cu o oră mai nainte măsuri pentru combaterea relelor cari amenință populațiunile noastre rurale. Națiunile cele mici sunt mai cu seamă datorate să se preocupe de sporul populațiunei lor și avem înaintea noastră, la vecinii noștri unguri, un exemplu cu totul concludent. Națiunea de sânge curat maghiar fiind mică la număr, ei consideră ca o nenorocire națională când sunt siliți să trimită un ungur la moarte și de aceea ei iau pe alții de orice origine și-i fac maghiari. Astfel se explică pentru ce vedeți mai întotdeauna sute și mii de jidani cari-și iau nume ungurești și a doua zi-și lasă mustața lungă sucită cu slănină. (*Ilaritate.*)

Acolo găsim și cheia teribililor persecuțiuni cari se fac românilor celor mai tenaci, cari nu vor să-și schimbe nici sângele, nici numele, nici costumele, nici legea, nici tendințele lor. Această purtare a ungarilor o dezaprobam; însă uitându-ne mai sus, vedem o justificare în această măsură a lor; ei voiesc să sporească populațiunea lor; căci o națiune care nu are creștere de populațiune nu are viitor.

Statistica publicată la noi ne dovedește că populațiunea rurală descrește și aceasta este natural; căci acolo unde soarta vieții este mai grea, unde este sărăcia, unde sunt boalele, unde este asuprire, acolo populațiunea nu crește și boalele cele mai teribile o seceră.

* Ședințele din 18 și 20 mai 1889.

Nu de astăzi, dar mai de mult, sunt bărbați cari s-au aplicat foarte mult a se ocupa de acest pericol național și fiecare a venit cu mijloacele lui de vindecare; însă astăzi sunt boale cari bat la ușă și cariucid viitorul populațiunei noastre rurale și din ce în ce o fac să descrească și să o slăbească; este sifilisul și pelagra care duce la nebunie; chiar alaltăieri mi-a fost dat să văd un pelagros din județul Argeș, om de 45 de ani, nebun din pelagră. Cum că acest pericol este foarte mare vă voi spune că în două plăși din județul Tecuci, plasa Zeletin și plasa Berheciu, sunt 5 000 de bolnavi, din cari 4 000 cel puțin sunt pelagroși iar cei alți de friguri și sifilis. Prin urmare, este neapărat trebuitor ca să ne ocupăm de această cestiune; căci pelagra la noi este atât de răspândită încât numai cu niște părți ale Italiei de acum mai multe zecimi de ani înapoi se poate face comparațiunea. Un an de întârziere este deja o mare seceră pentru acele populațiuni și o mare crimă pentru noi, cari trebuie să ne îngrijim de soarta lor. Domnul doctor Sergiu a dat alarma cel întâi; apoi este un doctor de la Bârlad, doctorul Antoniu, care s-a ocupat serios de această cestiune descriind cu deamănuntul boala pelagrei și sunt dator să le recunosc meritele pentru această inițiativă demnă de toată lauda. După aceștia, domnul Neagoe, un alt medic distins, care ca și doctorul colegul nostru¹ care a vorbit odinioară, a studiat boalele săteanului român, ca membru al ambulanțelor rurale, a fost în mai multe județe și a văzut de aproape acele neajunsuri spuse de savantul nostru coleg, ne spune că frigurile și sifilisul sting satele noastre și când e pelagra, ea pune vârful la toate.

Despre friguri nu am nevoie să vă spun de unde vine boala, căci o știți; asemenea și despre sifilis nu am nevoie să vă spun; căci iar mulți dintre domniile voastre o cunoașteți. (*Ilaritate.*)

Voci: Porumbeii.

Despre pelagră iarăși mai toți noi am văzut-o și ce este mai trist e că, deși s-a zis că nu e contagioasă, dar se comunică și ea.

În privința frigurilor paludeane, deși nu sunt medic, dar am cercetat și am văzut că cu ceva bunăvoință din partea administrațiunei, a autorităților, se poate îndrepta răul.

Una din localitățile care sunt supuse la friguri este Dobrogea, partea de la Cernavoda la Murfatlar. Era un râu care se vărsa în Dunăre la Cernavoda și care se numea Carașu. Când veneau apele mari, Carașu se inunda chiar până la Constanța și veneau pe el caice și chiar corăbii; așa că au

fost oameni întreprinzători cari propuneau să spargă dealul aproape de Murfatlar și făcând un canal să unească Dunărea cu Marea Neagră, însă englezii au găsit că costă prea scump și au făcut un drum de fer; dar făcând drumul de fer au închis gura Carașului la Cernavoda, încât aceasta a făcut ca apele, negăsind scurgere, să se reverse la dreapta și la stânga și astfel a devenit un lac foarte nesănătos, fiind numai băltoacă până la Murfatlar. În apropiere era târgul Medgidie, care s-a sfârâmat mai de tot în rezelul ruso-turc, dar care pe la începutul secolului era un oraș mare cu o populație de 30 mii de locuitori și unde venea multă lume străină din Serbia, Bulgaria și alte țări vecine, cu ocaziunea bălciului care se făcea la parohie. Ei bine, acel oraș a fost sfârâmat de friguri din cauza băl-
t[o]acelor și a locurilor din apropiere; apa din acele locuri infecte a intrat prin puțuri, astfel că nu era om care să nu fie lovit de friguri paludeane și se vād siliți sau să fugă de acolo sau să moară.

La luarea Dobrogei am trimis o comisiune în localitate spre a se pronunța asupra măsurilor de îndreptare și ea s-a pronunțat pentru aceste două mijloace: întâi pentru împărțirea chininei și al doilea pentru plantație de arbori. De aceea, în mai puțin de trei ani, s-au plantat peste trei mii de sălcii, care au proprietatea de a fi febrifuge, apoi s-a căutat apă pe dealuri și s-au făcut puțuri, iar cele de prin șanțuri s-au secăt.

Sălcii, care sunt febrifuge, au contribuit și la purificarea aerului și apoi încetul cu încetul s-au astupat și săpăturile de pe lângă drumul de fer, așa că numai pe la mari inundații se mai vād lacuri ca acelea ce făcea pe tot anul Carașu.

Rezultatul este că friguri paludeane nu mai sunt în Cernavoda, nici în Medgidie și dacă sunt, sunt în proporție foarte mică, cum se întâmplă în restul țării, grație administrației române și oriunde vom face așa, vom avea același rezultat.

Sifilisul trebuie să ne inspire mare îngrijire, dar acest rău se va combate prin înființarea spitalelor rurale, mai ales în părțile muntoase, unde această boală este mai cu seamă răspândită cum este Neamțu, Suceava, Bacău.

Pelagra însă trebuie combătută fără întârziere.

Am avut onoare să vă spun că în Tecuci sunt 5 000 pelagroși, în Ilfov peste 800, apoi la Botoșani, la Dorohoi etc. Guvernul trecut a făcut un mic spital pentru pelagroși la Dorohoi, prevăzând suma de 4 000 lei pentru înființarea unui azil.

Așadar, constatând mai mulți medici cari s-au ocupat în special de această boală, propun un amendament prin care voiesc ca și noi să imităm pe Italia în această privință, care a făcut sacrificii colosale, care numai pentru o singură provincie a cheltuit peste 4 000 000 și când vă voi spune că anul trecut pentru o singură provincie cu o populațiune de 50 000 locuitori, împăratul Austriei a încuviințat să se dea 500 000 fiorini, adică aproape 1 000 200 de lei, aceasta nu trebuie să vă surprindă.

Prin urmare, am onoare a vă propune să se înființeze trei azile pentru pelagroși; unul în Țara românească, altul în Oltenia și altul în Moldova.

Propun ca aceste azile să se înființeze prin monastiri, cari să căutăm să fie situate pe lângă câmp. Așa în Țara românească este Comana; e păcat de Dumnezeu cum se ruinează o așa mare zidire, care ar fi încăpătoare de la 100 până la 200 pelagroși. Asemenea un azil s-ar putea înființa în monastirile de pe lângă Iași, precum Cetățuia, Galata și Bârnova, în Oltenia numai monastiri frumoase nu lipsesc, cari sunt bine situate, bine îndestulate și cari se ruinează [sic!] pentru aceste 250 000 lei. După lămuririle ce am luat, un azil pentru pelagroși ar costa 150 000 lei; însă, fiindcă avem monastirile, eu am redus suma pentru câteșitreile azile la 250 000 lei. Dacă sunt bani și pentru ambulanțele rurale, n-am ce zice!

Domnul Președinte al Consiliului: Nu sunt.

Voci: Să votăm rentă.

Crez, domnilor, că făcând lucrul acesta, fiecare din noi va putea să zică: sunt mândru că am ferit viitorul națiunei mele. Luați-vă după avizul medicilor de toate partidele și de toate facultățile. Citiți, vă rog, acest savant raport unde veți vedea câte sacrificii a făcut Italia ca să combată acest flagel; a cheltuit 4 000 000, mai în fiecare localitate a făcut azil cu furnuri*.

Și mai este, domnilor, încă ceva. Rog guvernul să vină cât mai curând cu legea tocmelilor agricole, spre a se asigura relațiunile dintre proprietar și țăran. Experiența medicilor a dovedit că acolo unde țăranul are câțiva lei în pungă, acolo pelagra fuge.

Vă rog, în numele națiunei române, în numele copiilor noștri să scăpăm țara de pelagră. Votați amendamentul ce am onoare să vă propun. (Aplauze.)

* Cuptoare, din fr. *fourneaux*.

În ședința din 20 mai.

Am venit la o tristă convingere care-și are purcederea sa nu dinăuntrul acestei Camere ci din afară și anume de la onorabilul Consiliu sanitar, în contra căruia pentru întâia dată mă ridic în acuzator.

Domnul prim-ministru a zis că Consiliul sanitar s-a rostit în contra ambulanțelor rurale. Eu nu sunt marele admirator al acestor ambulanțe; cu toate acestea trebuie să declar că ele erau un bun început până la facerea spitalelor și, pe cât știu, ambulanțele rurale s-au înființat cu avizul Consiliului sanitar, compus pe atunci mai din aceleași persoane cari sunt și astăzi acolo.

Ca unul ce mă interesez foarte mult de tot ce privește la buna stare a populațiunei rurale, m-am ocupat a citi raporturile medicilor inspeciori de județe și chiar ale șefului ambulanțelor și am văzut că ele au fost foarte mult lăudate pentru rezultatele ce au dat; astăzi însă văd tot pe aceia cari le lăudau altădată că se rostesc în contra. Domnilor, eu am făcut o propunere ca să se înființeze azile pentru pelagroși și aceasta nu am făcut-o decât numai în vedere că populațiunea noastră descrește și mă doare în inimă să văd acest lucru.

Domnilor, eu nu am făcut propunerea ca om de specialitate pentru că eu în asemenea materii, nu mă pretind special și recunosc medicilor noștri foarte multă capacitate; însă când am văzut încheierea onor. corp savant în privința propunerii mele, vă mărturisesc că n-am înțeles alta decât numai atât: de ce tu și nu eu.

Eu credeam că propunerea mea de a se înființa trei aziluri de pelagră, dacă nu va fi primită, cel puțin va fi înlocuită cu ceva care să satisfacă acestui neajuns. Fac o declarațiune că voi combate cât voi putea toate propunerile cari ar avea de scop să facă să se adopteze cutare sau cutare sistem și care în definitiv ne-ar împedica de a face acum ceva, așteptând de a se face mai târziu cât de mult.

Prin urmare, eu declar dinainte că nu țin la amendamentul meu, dar primesc orice propunere, destul numai să se dea ministrului de Interne, pe încrederea lui, sumele trebuincioase pentru îngrijirea sănătăței populațiunei rurale. Eu, care mi-am păstrat independența, eu ca liberal bătrân, am zis că voi vota bugetele, pentru că la vârsta mea nu pot să duc criza fără a ști unde merg. În această Cameră, cum sunt partidele constituite, doresc să fie și partidul liberal cu dreptul lui, să zică și el cuvântul lui și nimic să nu se facă fără ca partidul liberal să zică cuvântul său. Când sunt dar chemat

a mă rosti asupra unei asemenea cestiuni, nu-mi este permis să nu dau mai mult decât ceea ce este astăzi, însă cu singura condițiune ca ideile pe tărâmul practic să nu găsească o împotrivire în guvern; căci atunci declar că mă unesc cu cei mai radicali. Văd că se propune o sumă ce 180 000 lei pentru înființare de spitale rurale; eu am propus 250 000 lei. Renunț la orice sistemă și cer să se facă așezăminte cari să înceapă imediat și pentru aceasta propun suma de 500 000 lei. Dacă în spitalele rurale ce se vor înființa opiniunea Consiliului medical este de a se pune pelagroși și altfel de bolnavi, aceasta este treaba domnilor doctori și răspunderea dumnealor; dar ar fi bine ca spitalele pentru pelagroși să fie deosebite, cum sunt și în alte părți.

Spitalele de pelagroși trebuiesc făcute nu în oraș, ci la țară, unde să aibă loc ca să li se dea bolnavilor și oarecare lucru de câmp.

S-a mai propus spitalele de alienați. Foarte bine; dau concursul meu. Ași dori să facem spitale cât de multe și să li se dea destinațiunea lor după avizul oamenilor speciali, însă sub controlul ministrului de Interne.

Mai am ceva ce zis: ele stau închise. Donatorii au făcut ce au putut; dar noi zidim neconținut la spitale în mai multe locuri, dar județele și comunele, în ciuda și ura unora și altora, au paralizat lucrul. La Huși, domnul Castroianu a dat o moșie ca să se facă un spital, dar fiindcă domnul primar de atunci n-a voit, a rămas spitalul și s-a conchis chiar la înapoierea donațiunei.

În Tecuci, domnul Gheorghiade, domnul Vasile Teodor și domnul Aristid Papadopulo au dat: unul 5 000, altul 10 000 lei și au făcut un spital care încă stă închis. Astfel se petrec lucrurile prin provincii, pentru că nu este o supraveghere de la centru, pentru că mâna guvernului este departe și Consiliul sanitar are favoriții săi. Propun dar să se puie în buget o cifră de 500 000 lei; să se dea dreptul ministrului de Interne nemărginit ca el să consulte oamenii cei mai speciali și să întrebuițeze acești bani în clădiri de spitale pentru pelagroși, pentru alienați, pentru sifilitici, dar până când se vor face aceste spitale nu sunt de opiniune ca populațiunea rurală să rămâie chiar un an fără asistența medicală; să nu se întrerupă nimic; să nu facem, cum zice proverbul: dorind a îmbrățișa mult, noi să lăsăm să cadă și puținul ce avem. Ambulanțele rurale, după opiniunea mea, trebuie să meargă anul acesta la locul lor, unde sunt sigur că, în lipsă de spitale permanente, tot vor face un mare bine sătenilor și nu mă îndoiesc că cu energia domnului Catargi vor merge; iar în ziua când se vor clădi spitalele rurale, ambulanțele vor înceta.

Domnilor conservatori, domniile voastre, înainte de toate, ca conservatori sunteți datori să conservați sănătatea populațiunii, să conservați vitalitatea acestei populațiuni; sunteți datori dar să vă uniți cu propunerea ce fac. Nu vă place propunerea aceasta? Veniți atunci cu alta mai bună, mai frumoasă și eu o voi vota; nu fac din aceasta cestiune de amor propriu și când se va decide echilibrarea bugetului se vor găsi mijloace pentru acoperirea unor asemenea cheltuieli; căci, când este în cestiune sănătatea populațiunii rurale, se poate să votăm chiar contribuțiuni noi.

Depune un amendament.

Se dă citire amendamentului domnului Kogălniceanu în copriinderea următoare:

„Sumele din buget, sumele propuse prin deosebite amendamente, sumele propuse de amendamentul meu, se vor întruni, formând o cifră de 500 000 lei. Această sumă se va întrebuința exclusiv la clădirea de deosebite spitale, ospicii și aziluri, după cum ministrul de Interne, consultând oamenii cei mai speciali va hotărî, cu condițiune numai ca lucrarea să înceapă chiar în anul acesta ca cu o oră mai înainte să se poată efectua în mod eficace ferirea populațiunilor rurale de boalele ce o bântuie într-un mod îngrijitor pentru însăși naționalitatea noastră.“

M. Kogălniceanu, D. A. Sturdza, Take Ionescu, I. Poenaru-Bordea, C. T. Grigorescu, I. S. Miclescu, Eugeniu N. Ionescu.

Domnul D. C. Popescu: Comisiunea a respins acest amendament.

Rog pe domnul raportor să binevoiască a-mi da explicațiuni cari amendamente s-au primit de comisiune, sau ce se propune în locul tuturilor amendamentelor dacă ele au fost respinse?

Domnul D.C. Popescu: Comisiunea a luat cifra așa cum a fost stabilită în buget; a primit de o parte pentru ambulanțele rurale să se reducă suma la 20 000 lei și de altă parte pentru clădire de spitale rurale suma de 170 000 lei pentru anul acesta. (*Zgomot.*)

Va să zică comisiunea nu dă nimic pentru viitor?... Eu retrag amendamentul meu și rog pe toți domnii cari au propus amendamente să și le retragă și dumnealor și să lase pe onor. comisiune a merge pe drumul care a apucat, căci are să ajungă departe.² (*Zgomot.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 81, p. 1451, col. 2 – p. 1452, col. 3; nr. 83, p. 1494, col. 1 – 3; p. 1495, col. 3 – p. 1496, col. 1.

NOTE

¹ Dr. I. Atanasescu își începuse intervenția lăudându-l pe K.: „domnia sa e acela care a participat mai mult la îmbunătățirea soartei sătenilor prin legea din 1864⁴. Arătase apoi că după rapoartele dr. Felix, cu câțiva ani în urmă erau 4000 de pelagroși. După cele ale dr. Sergiu, fostul șef al serviciului sanitar, 10626 (fără precizarea anului). Regiunile mai bătute erau Covurlui, Dâmbovița, Dorohoi, Gorj, Neamț, Prahova, Tutova, Vaslui și Vlașca.

² G.D. Palade depusese un amendament privind afectarea sumei de 350 000 lei pentru localuri de spitale. A fost primit cu 62 de voturi pentru și 50 împotriva. Ca urmare, toate amendamentele privind construirea de asemenea edificii au fost date la o parte.

*Discurs asupra situației pădurilor și reglementările juridice care se impun**

Eu tot sunt recunoscător domnului ministru că a binevoit domnia sa a recunoaște că până la 1864 drepturile vechi, rezultând din legile anterioare, au fost respectate.

Legea muntelui¹ în Moldova este făcută de cel mai mare proprietar, de Domnul cel mai conservator al Moldovei, de Mihalache Sturdza. El s-a speriat de abuzurile, de împilările și de jafurile la cari erau expuși țărani în cestiunea pădurilor; pentru că, domnule ministru, moșiile de munte și pădurile din Moldova nu sunt ca în Țara Românească.

În Țara Românească, mai toți munții au proprietatea morcelată²; în Moldova însă pădurile dintr-un județ sunt proprietatea a doi, trei proprietari și au o întindere foarte mare.

Așa, de exemplu, în Suceava este moșia Broșteni, care are 160 000 de fălci și care aparține astăzi regelui. Tot așa sunt patru moșii mănăstirești cari aparțin statului. Țăranul dar era legat de mâni și de picioare în fața acestor păduri; căci țăranul de la munte n-are nici o altă industrie decât lemnăria, lucru de cherestea. Așa fiind, țăranul era sclavul arendașului sau al proprietarului; și atunci Mihalache Sturdza care ca șef, ca stăpân al lăzei Visteriei și care știa că lada Visteriei nu se umple decât prin munca țăranului, căci cele alte clase erau scutite de orice dare, nu

* Sedința din 22 mai 1889.

² Îmbucătățită, din fr. *morcelier*, a îmbucătăți.

plăteau nimic, atunci, dar, Mihalache Sturdza a făcut legea aceea prin care ușura pe țărani, dându-le dreptul a lua din păduri lemne pentru ars, pentru ecarete* și pentru lucru, cu obligațiune ca ei să plătească 6 lei pe an, ceea ce era foarte mult, fiindcă pădurile pe atunci nu aveau nici un preț. Acest drept a trebuit să se consacre prin legea de la 1864; dar legea de la 1864 a prevăzut că acest drept nu avea să se dea indefinit, pentru că într-o zi trebuia a se face regulamente de conservarea pădurilor cari erau trebuincioase în Țara Românească. Legea însă n-a voit să facă nici o inovațiune, dar a făcut ceva în interesul proprietarilor, adică le-a dat posibilitatea ca să-și răscumpere această îndatorire ce aveau de a da lemne țăranilor, după cincisprezece ani, fie prin bună înțelegere, fie prin hotărâre judecătorească.

Aci, rog pe domnul ministru al Domeniilor să mă ierte dacă-i voi spune că informațiunile domniei sale sunt inexacte și pentru Moldova și pentru România. În Moldova chiar contractele de arendare făcute de administrațiunea domeniilor puneau în îndatorirea arendașilor să respecte legea muntelui și mă fac forte să-i arăt multe contracte de felul acesta. În România n-a fost așa; dar cunosc localități în județul Argeș și în altele, unde proprietarii se conformă legii de a da uscături țăranilor, regulând însă ca ei să nu poată intra în pădure în toate zilele ci o dată sau de două ori pe săptămână și să ridice uscăturile sub privegherea pădurarilor. Iată ce știu eu personal.

Ați mai zis, domnule ministru, că există regulamente în privința aceasta și ele trebuiesc aplicate. Dar oare prin regulamente se poate preface o lege? (*Întreruperi.*)

Ce este datoria dumneavoastră a face în interesul proprietății, căci orice proprietar cu minte nu poate să lase cestiunea pădurilor nerezolvată, este să căutați a-i da o soluțiune. În adevăr, au fost miniștri, au fost membri la administrațiunea Camerilor, cari fiind proprietari dădeau ordine cum voiau; dar acele ordine, nefiind legale, la cea dintâi reformă se stricau.

Trebuie dar ca domnia voastră să veniți cu un proiect de lege prin care să hotărâți modalitatea precurmărei acestei robii, care este teribilă pentru proprietăți și care, eu ca proprietar, nu voiesc să rămâie nerezolvată; căci poate să vie o vreme când ea să fie rezolvată fără noi, în contra proprietarilor.

Vă rog dar și vă conjur, ca proprietar, nu vă agățați de regulamente, căci lucrul acesta nu se întemeiază pe ordinele de la 1871, ci pe

* Acareturi.

legea pădurilor. S-a făcut o lege privitoare la pădurile statului și s-a întins în toate părțile și de multe ori văd că nenorociții sărmani, cari nu cunosc drepturile lor, sunt trași în judecată ca braconieri și osândiți foarte greu și dacă nu mă înșel, mi se pare că s-a și prezentat un proiect de lege prin care se cere reducerea penalităților pentru delikte silvice cari sunt teribile pentru țărani.

Domnilor, despre Dobrogea nu mai vorbesc, căci acolo este o stare de lucruri care nu are asemănare nicăieri.

Termin dar, rugându-vă să veniți cu un proiect de lege care să preîntâmpine într-un mod regulat cestiunea aceasta care, cu cât se părește, cu atât devine mai amenințătoare. Să nu facem, domnilor, ca nenorocitul struț, care, când vede că este urmărit de vânător, pune capul sub aripă și se crede scăpat. Să nu ne punem în dosul unor regulamente cari nu însemnează nimic și cari au marele păcat de a sfărâma legea. Nu așa vom scăpa de această cestiune, care trebuie să fie cât mai curând regulată.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 84, p. 1501, col. 1 – 3.

NOTE

¹ Discuția pornise de la o interpelare a lui I. Nădejde privind neaplicarea „legii muntelui“ adresată ministrului Domeniilor; el arătase că legile elaborate în 1851, atât în Țara Românească cât și în Moldova (pentru această provincie din urmă publicate în *Manualul administrativ*), prevedeau dreptul pentru țărani de a lua uscături, lemne de foc și de construcție din pădurile particularilor și ale mănăstirilor contra sumei de șase lei pe an. Prin legea agrară din 1864 dreptul țăranilor rămânea neștirbit 15 ani, după care proprietarii și statul (ca deținător acum al moșiilor mănăstirilor secularizate – n.n.) puteau răscumpăra acest drept „fie prin bună înțelegere, fie prin judecată“. Gr. Păucescu, ministrul Domeniilor, replicase că în fapt după 1864 acest drept nu se mai exercitase. El socotea că pentru accesul în păduri și procurare de lemne e necesară o aprobare specială. Dacă Adunarea era de altă părere, el o invita să propună o reglementare în acest sens.

² Discuția s-a închis.

*Despre felul cum se votează bugetele**

Eu socotesc că cel puțin în cestiunea aceasta¹ nu am arătat nici o opunere, căci din capul locului am declarat că voi vota bugetul și declar și acum că-l voi vota.

* Ședința din 23 mai 1889.

Asemenea declar că dacă am luat poate mai des cuvântul în sesiunea această, nu am făcut-o pentru ca să fac opozițiune sau obstructionism și dacă iau și acum cuvântul este pentru ca să arăt că răspunderea de a nu se fi votat până acum bugetul nu cade asupra noastră, ci trebuie să o căutăm ceva mai înapoi, în trecut.

Domnilor, de mai mulți ani guvernul domnului Ion Brătianu, neavând plăcere de a vedea o discuțiune întinsă asupra bugetului, căuta ca discuțiunea să se facă în sânul comisiunei bugetare și după ce se discuta acolo bugetul, domnul Emil Costinescu se numea raportor și domnia sa, om inteligent, care scria foarte bine și care câteodată spunea adevărul, venea în Adunare de citea raportul său și majoritatea vota bugetul.

Când a venit Ministerul Rosetti-Carp, datoria sa era să vadă, mai înainte de toate, ce fel de buget avea și cum s-a înfățișat acel buget. Dumnealor însă, în loc ca să vadă aceasta, au adus tot vechiul buget Camerei, cerându-i să i-l voteze în bloc și Camera i l-a votat. După nouă luni de aplicare a acelui buget a venit, la deschiderea Camerei celei noi, a venit cu un proiect de buget pentru exercițiul viitor și a lăsat comisiunei bugetare și Camerei să-l prefacă cum va voi, discutându-l, drămuindu-l, tocmindu-l articol cu articol, cifră cu cifră, până și câte o diurnă de 30 lei și o reducere de 10 lei.

Ei bine, așa se fac și așa se discută bugetele în alte țări?

Onor. domn Carp, care a studiat bine cestiunea, știe că în toate țările sunt bugete ordinare și extraordinare și că discuțiunea se face asupra bugetelor în două feluri: ori cestiune de încredere, ori sporiri și scăderi la bugetul extraordinar. Ce facem noi pentru bugete, când fiecare deputat se crede în drept să-și spună părerea că ușierul de la Vistierie, în loc de 100 lei, trebuie să aibă 98 lei și 75 bani, că portarul de la Domenii, în loc de 70 lei, să primească 69 și 25 bani?

Mai puneți pe lângă aceasta că în comisiunea bugetară toate partidele au fost puse în pozițiune de a studia cestiunea, dar că această Cameră are o mulțime de tineri, cari pentru prima oară intră aci, foarte zeloși ca să afle cum se votează bugetele, dar căhora, iertați-mi o expresie românească pe care o întrebuițez în sensul bun, le lipsește o dădacă. Dacă în termen de 7 luni au discutat și vorbit asupra unor sporuri și scăderi de 5, de 10 și de 30 lei, ce are să zică Camera? Apoi dreptul pe care l-a avut comisiunea de a discuta așa de mult, de ce să nu-l am și eu?

Domnilor, mie mi s-a dat să asist la discuțiunile parlamentare din Ispania, Francia, Italia și chiar ale Confederațiunei germane din 1848 de la Francfort² și nicăieri n-am văzut aceasta. Pretutindeni ce se face și cum se discută? Nicăieri nu se vine cu un buget curios ca la noi, unde fiecare din noi ne credem datori să discutăm cifre de 20-30 lei.

Cu totul altfel ar fi fost dacă s-ar fi venit cu un buget regulat și n-am fi fost în pozițiune ca, numai pentru bugetul ministerului de Interne, să perdem, nu zic 15 zile, dar 5 sau 6, căci în cele alte zile au fost interpelări sau alte legi.

Ce e dar de făcut? După opiniunea mea, orice ar spune domnul Carp, în vederea scurtimei timpului, nu cred că se vor putea vota bugetele acum. Eu sunt de părerea domnului Carp, ca să votăm legile financiare; dar știu eu cum înțelege domnia sa aceasta? Sunt legi financiare pe cari o dată cu capul nu le voi vota. Voi vota legea băncei, precum și legea sistemului monetar; dar nu voi vota unificarea impozitului funciar, precum nici modificarea tarifului autonom, care a fost greșit numai în aplicarea lui și prin convențiuni, astfel că a devenit o adevărată batjocură. Eu și acum mă căiesc de nopțile ce am sacrificat când veneam aci, la șapte, opt kilometre, să discut tariful autonom și din care cauză mi se trage poate chiar boala mea. Ei bine, când va veni acel proiect de lege în discuțiune, am să vorbesc mult, fără să mă gândesc să fac obstrucționism.

Rog dar atât pe majoritate cât și pe guvern să combine și să vadă ce e de făcut; căci eu nu cred că în aceste câteva zile se pot vota bugetele, deși cât pentru mine vă declar că în acest timp nu voi veni cu nici o interpelare. Când se va discuta bugetul ministerului Lucrărilor publice, am să vorbesc de drumurile de fer, de izolarea linielor noastre; am să vorbesc de podul de peste Dunăre și de alte cestiuni.

Și apoi, domnilor, acei cari și-au făcut studiile clasice și-aduc aminte de cuvintele lui Sallustiu, care zice că preferă tiraniei toate furtunile libertăței. Cum voiți dar domniile voastre ca minoritatea și încă minoritatea pe care domnul Carp o declară constituțională, cum voiți ca ea să fie împedicată de a face chiar obstrucționism? Apoi minoritatea conservatoare nu făcea și ea obstrucționism? (*Aplauze.*)

Nu se poate reglementa sau disciplina cum să vorbească cutare sau cutare deputat. Am auzit zicându-se că regulamentul Adunărei e rău în ceea ce privește mărginirea datoriilor unui deputat, că se lasă adică să se vorbească numai, iar când vine la vot se trimite la secțiuni. De câte ori

n-am cerut eu să se prefacă regulamentul; cu toate acestea el nici până astăzi nu s-a prefăcut.

Ce trebuie dar să facem? Întâi, să prefacem regulamentul, al doilea, în acest timp să facem o lege cum trebuie să procedăm cu bugetele, în ce condițiuni să le facem; căci, domnilor, în nici o țară nu s-a mai văzut ca comisiunea bugetară să discute bugetele cinci luni de zile.

Domnul Nicorescu: Sunteți nedrept pentru comisiune.

Ba sunt foarte drept.

Domnul Nicorescu: Au venit târziu bugetele, unele chiar la 15 martie.

Dacă ar fi fost buget normal, vă pot încredința că comisiunea l-ar fi votat într-o lună, mult două, pe când de astă dată s-a dat comisiunei câmp larg de a putea să tragă cu condeiul în plus sau în minus la orice articol.

Cu modul acesta domniile voastre cei din comisiune ați pus în tulburare țara întreagă; căci fiecare funcționar era neliniștit dacă comisiunea bugetară-i va spori sau micșora leafa cu trei, cu patru sau cu zece lei și tocmai domniile voastre trebuia să fiți dădăcă în cestiune de bugete și n-ați fost.

Domnul Nicorescu: Cer cuvântul.

Răul cade în sarcina acelora cari au făcut bugetele și în sarcina acelor cari nu le-au studiat; ceea ce putem să facem dar e să îndreptăm greșelile cele mari, căci nu e cu putință să mai stăruim și asupra celor mici. Deci, ca măsură extraordinară propun să facem ceea ce cerea domnul Carp, adică să ne ocupăm întâi de legile financiare și apoi ușor vom veni și la echilibrarea bugetului, cu toate că eu nu cred că bugetul se va putea echilibra. Aceasta e convingerea mea întreagă și deplină. Recunosc că cestiunile financiare nu sunt de specialitatea mea, nu sunt însă, [î]mi place a crede, cu mult mai p[r]ejos de alții.

Dacă domniile voastre voi ați votarea bugetelor, trebuia să vă gândiți la înlesnirea votărei și adoptărei lor cu înlăturarea discuțiunilor; dar dacă dați bugetele pradă unei comisiuni compuse de 20 de membri din toate nuanțele, apoi atunci așteptați-vă la furtune, la obstrucționism și la toate consecințele cari derivă dintr-o asemenea situațiune. Eu însă încă o dată declar domnului prim-ministru că Adunarea nu va face obstrucționism; negreșit că vom face discuțiunile trebuincioase, căci și eu, ca și Sallustiu, prefer despotismului, furtunile libertăței.³

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 85, p. 1514, col. 3 – p. 1515, col. 3.

NOTE

¹ Lascăr Catargiu, primul ministru, citise în Adunare mesajul regal de prelungire a sesiunii extraordinare a Corpurilor legiuioare până la 31 mai 1889 și totodată ceruse deputaților să grăbească votarea bugetelor. Amintise că unii din ei fac obstrucționism luând cuvântul de câte douăzeci și cinci de ori în probleme de regulament. Primul ministru amintise suav că, potrivit Constituției, guvernul era autorizat să folosească cifrele din bugetul anului precedent dar el „avusese scrupule” încât ceruse ca bugetul să fie pus în discuția Adunării. Din păcate aceasta își irosea timpul intervenind la nesfârșit pentru sume de 10-15 lei. P.P. Carp îi replicase că întârzierea incumbă Ministerului care refuzase să aducă în prealabil în discuție, așa cum ceruse opoziția, legile financiare.

² K. a trecut prin Frankfurt în 1849.

³ Discuția asupra bugetelor a continuat. Vezi intervenția următoare.

*Despre bugetul epitropiei generale Sfântul Spiridon din Iași**

Eu socotesc că faceți o mică eroare. Organizațiunea epitropiei Sfântului Spiridon este făcută prin Regulamentul Organic și după Regulamentul Organic, protomedicul, sau întâiul medic, sau arhi-iatros, era numit între epitropi.

La 1860, în Țara Românească, a fost un ministru care, voind a pune în lucrare o dispozițiune a Convențiunei din Paris, care zicea că toate veniturile de care statul dispunea sub deosebite numiri să se concentreze în lada Vistieriei, acel ministru a fost foarte generos în privința Vistieriei și a confiscat toate averile Eforiei spitalelor și le-a pus în Vistierie. Mai mult încă, tot ce devenea prisos trecea în paragraful extraordinar.

La 1864, fiind multe plângeri din partea fondatorilor Eforiei, s-a dat un decret prin care se întorceau Eforiei averile luate și s-a numit o comisiune de contabili – onor. domn Blaremburg trebuie s-o știe – care a cercetat și socotelile și toți banii cari i-a găsit luați de Vistierie a hotărât să se înapoieze Eforiei. Tot în acel decret se zice că organizațiunea Eforiei spitalelor civile din București se va face întocmai după organizațiunea Epitropiei Sfântului Spiridon din Iași.

Onor. domn Dobrescu se înșală când zice că eu am făcut aceasta.¹ Eu n-am făcut nimic. Prin decretul acela și apoi prin deosebite regula-

* Ședința din 23 mai 1889.

mente, s-a hotărât ca Eforia spitalelor din București să se conducă de o organizațiune ca aceea a Sfântului Spiridon din Iași. Aici, fiind totdeauna lucrul mai sub ochii puterii centrale, s-a păzit întocmai acea organizațiune.

Când domnul prim-ministru zice că la Iași nu s-a urmat așa, se înșală, fiindcă n-am decât să vă citez pe episcopul Vârnăv care era doctor, pe Steege, asemenea pe Fătu, pe Bendela și alții, toți medici.

Împotriva închiderii discuției.

Eu nu iau cuvântul decât numai pentru că s-a citat numele meu, zicându-se că eu am organizat Epitropia Sfântul Spiridon în Moldova și domnul ministru a negat lucrul acesta și bine a făcut. Eu nu am organizat, ci numai am păstrat ceea ce am găsit și dacă numele lui Vodă Cuza ar putea fi lovit undeva, numai aci nu se poate; căci el a dat bolnavilor averea lor înapoi.

Ați vorbit de Regulamentul Organic, dar nu după acel Regulament avem să ne luăm, fiindcă el pune numai principiile generale.

În Regulamentul Organic se zice că protomedicul se duce de două ori pe săptămână a vizita spitalele și în urmă comitetul central a hotărât că, deoarece protomedicul merge de două ori pe săptămână, mai bine să fie permanent și după alegerea guvernului; așa s-a făcut până la 1864 și de aceea s-a pus și la București un efor medic.

Întreb pe domnul Blaremburg² să spună dacă domnia sa, cu toată activitatea domniei sale, nu se simte fericit că are lângă sine un medic și dacă cestiunile medicale, cele de hrana bolnavilor și altele asemenea, nu este bine să fie discutate de un om competente? Dacă așa este aci, trebuie tot așa să fie și la Iași, de unde s-a luat model.

Domnul Holban³ a arătat că medicul nu are a face nimic în administrațiune.

Cum nu are a face când toate lucrările privesc sănătatea? Dacă ar fi fost un medic în administrațiune, credeți că s-ar fi făcut greșalele acelea ce s-au făcut cu băile de la Slănic?

Domnul vicepreședinte: Aceasta este în contra închiderii discuției?

Dacă voiți să închideți discuțiunea, hotărâți pentru Iași ceea ce este în București, sau hotărâți în București ce este în Iași.

Cestiunea nu este epuizată, vom reveni asupra ei cu ocaziunea discuțiunei bugetului Eforiei de aici și voi arăta că domnul Dobrescu și eu avem dreptate cerând ca ce e aici să fie și la Iași.⁴

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 85, p. 1527, col. 3; p. 1529, col. 1.

NOTE

¹ La discuția bugetului Eforiei spitalului Sf. Spiridon luase cuvântul C.C. Dobrescu. El declarase că „regularea averii“ acestei epitropii se făcuse sub un guvern K. și după chipul ei se rostuiuse și Eforia spitalelor din București; întrebase apoi de ce printre epitropii ei nu se află și doctori, ca la București. Primul ministru i-a replicat că el însuși, de copil, apucase ca epitropii să fie numiți de ministrul de Interne și nu exista o lege care să impună ca printre ei să fie și doctori.

² C. Blaremburg era efor al spitalelor din București.

³ A. Holban spusese că nu există nici o regulă privind numirea doctorilor în administrația Epitropiei Sfântul Spiridon și adăugase acru că K. confundă două lucruri: „lucrarea medicală și capacitatea administrativă care se cere la conducerea marilor interese ale acestei case, interese foarte variate și complexe în rezolvarea cărora calitatea de medic joacă un rol secundar“.

⁴ Bugetul s-a votat cu 80 de voturi pentru și trei împotriva.

*Cere ca sumele provenite din vânzarea moșiilor statului să fie folosite pentru construirea de școli, întreținerea bisericilor și achitarea unor datorii publice**

Domnilor, legea pentru vânzarea moșiilor statului¹ prevede că parte din produsul acestor vânzări să se afecte la plata datoriei publice. Eu am protestat în contra acestei idei, când s-a votat acel proiect de lege și am arătat că acele moșii, cari au devenit bunuri ale statului, au avut o destinațiune cu totul specială, aceea pentru întreținere și facere de biserici și școale și că nu este drept ca noi, cari am luat din mâinile călugărilor administrațiunea veniturilor acestor moșii pentru cuvânt că călugării în loc să întrebuințeze veniturile lor conform voinței donatorilor, le întrebuințau în facere de alte cheltuieli, să ne punem și noi acum în pozițiunea călugă-

* Ședința din 24 mai 1889.

rilor, întrebuițând sumele ce s-ar încasa din vânzarea acelor moșii pentru plata datoriei publice.

Am fost, domnilor, și eu pentru a se vinde moșii la țăranii cari au trebuință de pământ; dar am cerut ca produsul din vânzarea lor să se întrebuințeze numai pentru școală și biserică; dar atunci m-am văzut combătut, sub cuvânt că și datoria publică este o sarcină a statului, cum este și întreținerea bisericei și a școalei.

Ei bine, n-a trecut mult și acum se dovedește că atunci eu aveam dreptate.

Socotesc dar că este mai bine, în loc de a se veni cu asemenea proiecte, cari sunt niște expediente, să se spuie curat că există un deficit care trebuie să fie acoperit și atunci să facem și noi ca toate statele, cari nu voiesc să avizeze la reformarea impozitelor sporindu-le, și să acordăm un împrumut.

Atâta. aveam de zis.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 86, p. 1543, col. 1.

NOTE

¹ Vezi și supra p. 350, 376, 378. Se dezbătea proiectul de lege prin care ministrul de Finanțe era autorizat să încaseze de la stat toate sumele debitate până la 31 martie 1889 provenite din vânzarea moșiilor statului; acestea erau afectate pentru plata biletelor ipotecare și stingerea datoriei publice.

² Adunarea a primit proiectul cu 82 de voturi pentru și 19 împotriva.

*Asupra lucrărilor de amenajare a radei Galaților**

Onor. domn Palade a avut toată dreptatea și-i arăt recunoștința mea pentru aceasta, venind înaintea Parlamentului să provoace o discuțiune de o așa importanță.¹ În adevăr, e curios lucru că, după ce s-au consultat oameni ca Hartley, să se mai ceară acum alte studii. Eu merg de multe ori la Galați și am văzut acel stăvilar și cu toate că nu sunt inginer, știu însă că trebuia să se facă undeva un adăpost pentru flotilă. S-a ales punctul acesta

* Ședința din 26 mai 1889.

și onor. domn Ressu, primar al orașului, vine și ne spune cum că acest stăvilar amenință Galații. [Î]mi permit acum și eu, ca fost deputat de atâtea ori al Galaților, să-l întreb: Făcut-a domnia sa vreo cercetare ca să vadă dacă în adevăr acel stăvilar aduce pericole? Domnia sa zice că nu e inginer; dar are ingineri pe lângă domnia sa pe cari putea să-i trimită acolo să cerceteze.

Dacă se întâmpla bunăoară ca domnia sa să nu se fi aflat în mijlocul nostru, conștiința domniei sale ar fi fost liniștită că Galații se duc pe Dunăre la Marea Neagră?

Onor. domn Triandafil cu multă măiestrie ne-a vorbit, domnia sa ne-a dat o dușe caldă și alta rece și ne-a făcut o cuvântare foarte instructivă, întrebându-ne dacă putem noi să lăsăm flotila noastră fără adăpost?

Cred și eu că locul ales este rău, mai ales când avem Dobrogea și brațul Dunărei care merge pe lângă Măcin, unde vedem că însăși flotila comercială a societății de navigațiune-și găsește un adăpost foarte bun, întocmai cum era înainte Renii la gura Prutului.

Locul, cum zic, a fost foarte rău ales, dar ce trebuia să se facă?

Trebuia să se rostească primarul și primarul nu s-a rostit.

Noi acum nu știm ce este de făcut, căci domnul Triandafil v-a spus una caldă și una rece. Dar domnul prim-ministru este gălățean și deputat al Galaților și domnia sa, fără să fie inginer, știe foarte bine ce este cu acest stăvilar. Dacă domnia sa ne asigură că are convicțiunea cum că nu se aduce pericol Galaților, atunci zic și eu să votăm creditul.²

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 88, p. 1574, col. 1 – 2.

NOTE

¹ Se discuta un proiect de lege pentru acordarea unui credit extraordinar de 220 000 de lei ministrului de Război pentru continuarea lucrărilor de amenajare a portului Galați necesare adăpostirii flotei. Lucrarea începuse în 1883 și costase de atunci 894 627 de lei. Ulterior se constatare că trebuie consolidat cheiul, adusă piatră de anrocament pentru protejarea lui de acțiunea apei și deplasată șoseaua din spatele cheiului care îl făcea să cedeze prin apăsare. Cel însărcinat cu această lucrare, generalul Maican, îl consultase „amical“ pe inginerul englez Ch. Hartley de la Comisia Europeană a Dunării; inițial se stabilise un deviz de 500 000 de lei. Când au început lucrările, s-a constatat că temeliile trebuiesc făcute mult mai adânc și de aceea era nevoie de material

suplimentar ca să nu se deterioreze și ce exista deja. G. Palade spusese că s-a statornicit o practică cu devize „de tentațiune”. Spre a nu speria Adunarea, guvernul venea cu devize mici pe care ulterior le suplimenta și la sfârșit lucrările erau deficitare. Cerase în încheiere să se studieze cu atenție problema de oameni competenți. C. Ressu, primarul orașului, insistase să se discute în continuare pentru găsirea unei soluții convenabile deoarece prin lucrările efectuate până acum curentul Dunării fusese în așa fel îndreptat încât bătea malul pe care era construit orașul amenințându-l „să cadă în apă”. Gr. Triandafil, membru în comisia financiară, pledase pentru votarea creditului ca să nu rămână flota neadăpostită dar să se stopeze lucrările și chiar să se distrugă cele existente dacă în adevăr ele periclita Galații. Cerase ministrului de Interne să facă cercetări corespunzătoare la fața locului.

² Adunarea a votat cu 56 de voturi pentru și 54 împotriva amânarea votării creditului până la „consultarea biurourilor marinei”.

*Discurs despre organizarea armatei.
Prilejuit de discutarea bugetului ministerului de Război**

Domnilor, aci este o cestiune serioasă de organizare și o cestiune de contrazicere a domnului general Manu cu trecutul său.

Organizarea armatei și a serviciilor ei nu se poate face decât prin legi, iar nu prin voința unui ministru, oricât de competent și de stimat ar fi, cum este domnul general Manu; și tocmai de aceea-l combat din toate puterile mele și rog pe Cameră a mă lăsa să vorbesc, pentru că în această cestiune mă pricep fiindcă am fost și eu militar și știu mai mult decât acei cari cer închiderea discuțiunei.

Se pune la vot închiderea discuțiunei și nu se încuviințează.

Domnul vicepreședinte: Domnul Grădișteanu este acum înscris a vorbi.

Domnul I. Grădișteanu: Cedez domnului Kogălniceanu.

Mulțumesc domnului Grădișteanu și-i sunt recunoscător; nici că mă așteptam mai puțin de la domnia sa, care, deși tânăr, însă este învățat, inteligent și putea să aducă lumini în această cestiune.

Domnii mei, domnul general Manu este ministru de Rezel, dar este totodată și membru al Consiliului de miniștri și domnia sa știe că fără legi și regulamente speciale, cutare sau cutare ministru nu poate

* Ședința din 26 mai 1889.

face o organizare, pentru că atunci nu ar mai putea fi nici o regulă în administrațiunea statului.

Eu cu părere de rău-l combat, dar [î]l combat pentru stima ce i-o port și pentru suvenirile pe cari mi le-a lăsat de când am fost amândoi colegi în Minister.

În cestiunile militare, eu de multe ori m-am despărțit de colegii mei și am zis că pentru armată trebuie să dăm oricât; însă trebuie să ținem socotală de organizațiunea ministerului care are: un ministru, un secretar general, atâția șefi de diviziune, etc., etc. Ce ar însemna când fiecare ministru ar veni cu o nouă organizare și ar cere: unul, doi directori, altul trei, altul patru și așa mai încolo?

Domnul ministru de Rezel: La regia monopolului nu sunt doi?

Acolo sunt două servicii mari cu administrațiune separată; dar la ministerul de Rezel nu este și nu poate fi decât organizațiunea care este și la ministerul de Interne și la cel de la Finanțe și la toate cele alte. Poate ca domnul general Manusă aibă dreptate, dar atunci nu are decât să vină cu o lege, pentru ca să schimbe organizațiunea actuală. Domnia sa însă vine și zice că nu-i place organizațiunea domnului Brătianu; mâine va veni domnul Brătianu să zică că nu-i place aceea a domnului general Manusă.

Apoi unde mergem noi cu sistemul acesta? Și domnul Lahovari a voit să facă organizațiune la ministerul Domeniilor și tot domnia sa a dat înapoi, când noi i-am spus că nu primim, fiindcă sunt lineamente generale pe cari trebuie să le păstreze toate ministerele.

Dar domnul general Manusă mai aduce argumentul că domnia sa are a face cu 100 000 de oameni. Apoi eu n-am înțeles că ministrul de Rezel are de a face direct cu toți toboșarii din regimentul cutare, ori cu toți vistorii cari sunt în armată.

Ministrul de Rezel are a face numai cu corpurile mari, nu are a face nici cu companiile, nici cu plutoanele. Ba încă se știe că în armată, pentru orice act, militarul este dator să urmeze calea ierarhică până să ajungă la ministru.

Dacă domnia voastră aveți a face cu 100 000 de oameni și cereți doi directori, atunci ministrului de Interne trebuie să-i dăm 20 de directori, fiindcă el are a face cu 5 milioane de suflete; fiecare țaran are dreptul să

vină a i se plânge și a se plânge direct ministrului, fără a păzi nici o ierarhie intermediară. (*Aplauze.*) Eu cred că domnul ministru de Rezbel va medita mai bine cestiunea și precum totdeauna a avut o judecată dreaptă, asemenea va face și acum.

A mai vorbit domnia sa de cadre. Acolo este altceva, fiindcă acolo are dreptul să sporească sau să împuțineze, după necesitate, dat tot cu încuviințarea Camerei și mai ales cu încuviințarea sameșului, a marelui sameș cum ziceau turcii.

Când eram în Minister și eram președinte al Consiliului tare și mare, la 2 mai, și aveam ca ministru de Finanțe pe Steege, acela la fiecare lună venea și ne zicea la toți miniștrii: Atâta pot să-ți dau, domnule coleg, dumatile 500 000, dumatile 700 000 etc.; și prin urmare, în materie de bani trebuie să asculți și pe ministrul de Finanțe; el este acela care ține lada Vistieriei și el știe ce are în ladă; nu puteți domnia voastră așa cu ușurință să înființați posturi.

Ai zis cu drept cuvânt adineaori că nu este desființată legea privitoare la șeful Marinei, dar că-i zice general în loc de amiral și că acum nu simți trebuința a numi pe cineva în acel post, dar ai să vii cu modificare la lege etc. Toți te-am ascultat cu plăcere, ai vorbit drept și frumos ca o privighetoare, dar dincoace n-ai fost privighetoare și nu putem să te urmăm... (*Zgomot.*)

Eu nu cred că Adunarea va vota această creațiune bugetară și mai ales Adunarea conservatoare; căci dacă va admite astăzi teoria domniei voastre, apoi mâne, când va veni un ministru radical și s-ar baza pe asemenea precedente, ce i s-ar putea opune?

Ne-ați vorbit în privința cadrelor, dar ia să vă iau la refec. Apoi nu vedem noi prin „Monitor“ ce personal are fiecare regiment și foarte bine faceți când faceți aceste economii.

Așa fiind, domnilor, pentru numele lui Dumnezeu, lăsați aceste idei; armatele se întăresc prin combatanți, nu prin secretari, nu prin generali, nu prin colonei atașați la cancelarie, nici prin misiuni. Când adineaori ne-ați arătat ce aveți să faceți cu escadroanele de călărași și cu batalioanele de dorobanți permanente, v-am ascultat și cu toții v-am aprobat și v-am dat dreptate să vă ocupați de instruirea și dezvoltarea acestor elemente, căci acestea vor servi de pepiniere; ele vor fi școale practice pentru instruirea acelor arme și nimeni nu vă va combate în această privință, căci ați văzut că însuși domnul Nădejde v-a aprobat.

Însă când domnia voastră veniți și cereți înmulțirea directorilor generali, vă mărturisesc că nu putem să vă urmărim pe tărâmul acesta pe care ați alunecat. Domnia voastră, ca și mine, știți că trebuie să avem ofițeri instruiți cari să conducă companiile și batalioanele de rezbel, cari trebuie să știe unde să meargă și cum să conducă și cari plătesc cu piepturile și cu viața lor. Dar pe acești militari cari, deși au tot respectul meu, dar nu maniază* sabia, ci condeiul, permiteți-mi să vă spun că nu-i pot pune întocmai pe aceeași linie cu ceilalți.

Înțeleg să ziceți ca secretarul general să fie un colonel, șeful de diviziune un maior, șeful de birou un căpitan etc., acesta este dreptul domniei voastre. Apoi aveți funcționari cari nu sunt militari; am văzut mulți civili în capul diviziunilor și birourilor. Vă conjur, domnule Manu, pentru ceea ce așteaptă țara de la domnia voastră, lăsați organizarea ministerului de Rezbel cum este pretutindeni și dacă voiți să o faceți altfel, veniți cu o lege, iar nu prin buget și bazat pe ficțiuni; căci gândiți-vă unde vom ajunge cu această procedare și unde mai este dreptul corpurilor legiuitoare. Destule concesiuni s-au făcut ministerului de Rezbel și armatei; vedeți că țara întreagă vă dă tot ce cereți, fortificațiuni, batalioane și escadroane, nu ne duceți cu concesiunile până la absurd, căci legea nu a înțeles aceasta și este de datoria și demnitatea unui ministru ca dumneata, care ești și om politic, de a nu uza de un asemenea drept, chiar dacă el ar rezulta prin lege, căci faceți un ce monstruos, pentru că alții venind acolo se vor servi de aceste precedente și vor face lucruri și mai monstruoase.¹

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 88, p. 1585, col. 3 – p. 1586, col. 3.

NOTE

¹ Bugetul ministerului de Război era de 34 394 270 de lei. Pentru administrația centrală ministrul solicitare 423 600 lei și comisia financiară admisesese 418 120 lei. Față de anul precedent se ceruse un spor de 27 640 lei provenit de la înmulțirea „personalului necesitat de nouă organizare a ministerului de Război“, adică leafa unui al doilea director general în minister. Raportor era col. C. Vrabie. C.C. Dobrescu și N. Voinov depuseseră amendamente, respinse de Adunare, prin care cereau suprimarea acestui post. Proiectul a fost primit cu 72 de voturi pentru și 9 împotriva.

* Mânuiesc, din fr. *manier*, a mânui.

*Pledează pentru restaurarea mănăstirilor**

Sunt cu totul de opiniunea domnului ministru¹; decât l-ași ruga să completeze ceea ce voiește a face.

Domnilor, statul nostru este astăzi în posesiune de o mulțime de monastiri, zidiri mari, frumoase, cari sunt ridicate nu numai în scop religios, dar spre a păstra și memoria actelor mari și în cari acum cântă cucu-vaiele și se ruinează din zi în zi. Ei bine, când ne hotărâm să facem școale, cazarme, spitale etc., nu e cu puțință ca să studiem o dată pentru totdeauna și situațiunile acestor monastiri cari se prăpădesc și să le dăm o destinațiune?

Domnul general Manu nu s-a preocupat de aceasta cestiune. Am auzit, vorbindu-se de Comana...²

Domnul ministru de Rezel: O am în vedere pentru un anume scop.

Atunci vă fac complimentele mele și-mi permit să vă înscriu în carnetul meu cu o bună notă. Trec mai departe.

Lângă Iași este monastirea Socola. Acolo pentru întâia dată limba română s-a predat de marele mitropolit Veniamin care a fondat seminarul din Socola.³ Ei bine, astăzi nu este acolo măcar un păzitor și seminarul nostru e strămutat în Iași din casă în casă. Pe cât știu, regele vizitând odată acel seminar, ar fi zis că vitele în alte țări sunt mai bine locuite decât viitorii luceferi ai religiunii ortodoxe.

Ei bine, de ce nu se restaurează acea monastire? În Moldova când se zice de un preot că e socolean, însemnează că el a făcut studii, că e om însemnat în cler. Legea prevede ca preoții să facă și curs de agricultură; și unde mai bine ar putea ei face acest curs, decât acolo unde toată înconjurimea e a seminarului? Luăm copii de la țară și-i punem în mijlocul orașului, în localuri murdare, în loc de a se repara Socola și a se așeza seminarul acolo.

Ceea ce zic despre Socola, se aplică și la alte multe mănăstiri, cari sunt lăsate în părăsire.

Facultatea noastră de Teologie este pusă în București, în două odăi de la Universitate. Dar unde s-a mai văzut acest lucru, ca facul-

* Ședința din 27 mai 1889.

tatea de Teologie să fie așezată în mijlocul capitalei? Pudoarea mă împiedică să zic că viitorii episcopi ai țării mele nu vor fi de nimic buni.

Domnilor, avem mănăstiri cum este Cernica⁴, Căldărușani⁵, Neamțu⁶ etc., mănăstiri cu nume mare, cu pozițiune frumoasă, cu toate acestea ele sunt lăsate uitărei. (*Întreruperi.*)

Ce? Vă gândiți numai la profesori?

Apoi, domnii profesori în alte țări nu stau numai în capitală. Profesorii cei mai iluștri sunt la Bonn, Heidelberg, Cambridge, Oxford etc.

Încă o dată, mulțumesc domnului ministru că s-a gândit la Comana și-l rog să se gândească și la cele alte mănăstiri.⁷

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 89, p. 1592, col. 2 – 3.

NOTE

¹ Se discuta bugetul ministerului de Război; ca nouă creație figura „școala de război“ care trebuia să-și deschidă porțile la 1 octombrie 1889. Suma afectată era de 27 000 de lei. Înființarea ei se impusese și datorită faptului că școlile din Europa unde învățaseră până acum ofițerii români refuzau să mai primească străini. Școla era prevăzută cu un colonel director și un maior ca adjunct. Generalul G. Manu, ministrul de Război, ceruse ca directorul să fie maior iar din solda colonelului să se procure materiale didactice. Mai promisese că se va ocupa de diferitele localuri ale armatei. Amintise că guvernul I.C. Brătianu a cheltuit 30 de milioane în acest scop și mai erau necesare clădiri în valoare de 9 milioane.

² Mănăstirea Comana fusese construită la mijlocul secolului al XV-lea și reclădită de Radu Șerban; zugrăvită în 1609 și reparată între 1699-1700 de paharnicul Șerban Cantacuzino. Refăcută după distrugerea din 1769 și în 1854. Acolo se aflau mormintele lui Radu Șerban și ale lui Nicolae Pătrașcu, fiul lui Mihai Viteazul.

³ Mănăstirea Socola a fost construită către mijlocul secolului al XVI-lea de familia lui Alexandru Lăpușeanu. Din 1803 a funcționat acolo un seminar, după ce călugărițele au fost mutate la mănăstirea Agapia. În 1886 a fost dăruită și în locul ei s-a ridicat un spital de boli nervoase.

⁴ Mănăstirea Cernica a fost construită de Cernica vornic în 1608. A suferit refaceri succesive în 1781, 1809-1819, 1925. Stăreția cu curtea înconjurătoare și chiliile au fost construite de Calinic arhimandritul. Tot el a făcut trei paraclise. Mănăstirea a fost stavropighie a patriarhiei din Constantinopol.

⁵ Mănăstirea Căldărușani a fost construită de Matei Basarab între 1637 și 1638; reparată în 1778 și zugrăvită din nou în 1817. Restaurată în 1915, 1955 și 1964.

⁶ Mănăstirea Neamțu a fost ridicată pe o mai veche construcție din lemn datorată lui Petru Mușat (din 1374-1391) de Alexandru cel Bun la începutul secolului al XV-lea.

A fost adăugită de Ștefan cel Mare în 1497. Reparată succesiv și restaurată în sec. XVIII-XIX.

Pentru toate monumentele pomenite de K. vezi N. Stoicescu, *Repertoriu bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974 și *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din Țara Românească*, 2 volume, Craiova, 1970.

⁷ Discuția s-a închis.

*Asupra organizării serviciului de pompieri. Cu ocazia discutării bugetului ministerului de Război**

Cer cuvântul în contra închiderei.

Domnul vicepreședinte: Aveți cuvântul.

Domnilor, socotesc că domnul ministru de Război are tot dreptul și datoria ca să arate inconvenientele ce ar rezulta pentru Artilerie prin despărțirea ce s-ar face; dar nu cred că domnia sa, fie-mi permis a-i spune aceasta cu tot respectul ce am pentru domnia sa, nu cred că a studiat bine cestiunea organizării pompierilor în de afară de ministerul de Război și a pompierilor puși sub ascultarea mediată și imediată a comunelor.¹

În Camerele trecute a fost o impulsione, nu din partea guvernului, de a se despărți acest serviciu. S-a orânduit o comisiune de guvern, dar compusă totodată și de deputații cari susțineau această teorie și de militari, între cari era și colonelul Fălcoianu...

Domnul general G. Manu, ministru de Război: Era colonelul Dimitrescu Maican, generalul Arion și domnul N. Ionescu. (*Întreruperi.*)

Nu, eram eu președinte. În acea comisiune era și domnul Câmpineanu și numai dumnealui s-a rostit pentru organizarea actuală. Toți cei alți membri, cu un militar în cap, cu colonelul Fălcoianu, s-au rostit pentru despărțire în interesul Artileriei.

Domnul general Manu ne spune că, făcându-se această despărțire, municipalitățile ar fi în pierdere de 130 000 lei. Dar ce însemnează această sumă, repartizată la 13 comuni?

* Ședința din 27 mai 1889.

Nu este de tăgăduit, și experiența a dovedit, că cine e bun artilerist e și bun pompier. (*Întreruperi.*)

Rog pe domnul ministru de Interne², care a fost multă vreme prefect, agă cum se zicea pe atunci, al orașului Iași, să-și aducă aminte că pompierii au fost organizați pentru prima oară în Iași de vodă Mihalache Sturdza, după modelul pompierilor din Milano și mai târziu s-au introdus, sub vodă Bibescu, și în București; că ei atârnau de primar și de prefectul Poliției; și-și făceau datoria foarte bine; numai în privința conferirii gradelor se amesteca ministrul de Rezbel.

Domnilor, există un memoriu complet în privința pompierilor lucrat de comisiunea în care am luat și eu parte.

Nu pretind că memoriul nostru este ultimul cuvânt; dar e o cestiune pe care ne-am dat toată siliința de am studiat-o; am examinat toate regulamentele, am avut în vedere organizarea pompierilor din Paris, din Berlin și din Viena; am studiat cestiunea cu toată dragostea; domnul ministru, deși e pentru despărțire, [î]i recomandăm memoriul nostru și reclamăm de la domnia sa, împreună cu toată țara, să facă ceva în cestiunea pompierilor.

Sper că domnul ministru va veni la toamnă cu o lege și că atunci și domnul Ionescu va rămâne mulțumit.³

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 89, p. 1597, col. 1 – 2.

NOTE

¹ Serviciul pompierilor făcea parte din corpul Artileriei. Fusesse subvenționat cu 100 000 lei de ministerul de Război și cu 700 000 lei de către comune, ceea ce stârnise numeroase proteste. Generalul Manu, ministrul de Război, declarase că a făcut o anchetă pe lângă consiliile comunale ale celor 13 orașe care contribuiau la plata lor și păreri erau împărțite: unii primari doreau ca aceste servicii să fie pendinte de comună, alții de ministerul de Război. Generalul declarase că personal e pentru separarea corpului pompierilor de Artilerie, dar atrăsese atenția că preluarea lor de comune și organizarea după sistemul vienez, de pildă, atrăgea după sine cheltuieli mult prea mari.

² Lascăr Catargiu.

³ N. Ionescu ceruse patetic despărțirea serviciului pompierilor de Artilerie: „Dați-ne o dată promisiunea că voiți să emancipați Artileria de bagagiul pompierilor“. Discuția s-a închis.

*Intervenții la proiectul de lege pentru modificarea unor
articole „din legea pentru regularea proprietății
imobiliare în Dobrogea”**

Domnilor deputați, această lege nu e o perfecțiune¹; sunt multe dispozițiuni încă de schimbat în legea pentru organizarea Dobrogei. Între altele închipuiți-vă domniile voastre că se cer 55 lei pentru răscumpărarea dijmii, în loc de 10 sau cel mult 20 lei. Apoi când se cumpără o proprietate în Dobrogea e chiar achitată de dijmă cu 30, mult 40 lei.

Am încercat în secțiunea mea pe lângă domnul ministru Lahovari să mai scadă ceva din acest preț, dar a zis că nu se poate fiindcă acest preț e prevăzut în legea organică a Dobrogei. Atunci am căutat să dăm cel puțin proprietarului avantajul de a nu plăti de hectar 3 franci ci numai 2; căci nu trebuie să se uite că pe lângă acești doi lei el mai are de plătit zecimi județene și comunale cari adunate toate la un loc fac 3 lei și 90 bani. Această ușurare tot va fi primită cu recunoștință de proprietarul dobrogean. Dar am încredere, după asigurările date de domnul prim ministru și de domnul ministru al Domeniilor, că îndată după închiderea Camerei, vor merge în Dobrogea să tragă perdeaua și atunci se vor încredința că prețul ce se plătește acum este exorbitant. Nu poate să plătească dobrogeanul 4 franci de hectar, căci nu-i mai rămâne nimic. Țăranul cu 10 hectare poate să plătească, dar omul cu 200 hectare din cari lucrează numai 20, 30 nu poate; căci pe de o parte lipsesc brațele ca să poată lucra mai mult, iar pe de alta pământul e slab și nu poate fi cultivat mulți ani de-a rândul.

Al doilea, mai este o șicană și o împotrivire a românizării Dobrogei. Acolo proprietatea mică e în mâna turcilor, tătarilor, lipovenilor și aceasta nu permitea legea veche, cerând să fie proprietari românii. Turcii nepuțând vinde, au lăsat totul și au emigrat. Românul, când vine acolo, cel dintâi lucru e să aibă casă. Dacă s-ar fi lăsat să se vândă casele celor emigrați s-ar fi obținut câteva milioane; dar azi e târziu; căci în anul întâi li s-a dăruit acoperământul; în anul al doilea zidurile și în al treilea an nici urmă de casă n-a mai rămas.

Al treilea, pe țărmii Dunărei sunt întinderi mari de nisip; de-a lungul mării sunt ceea ce se numesc *dune*. În Dobrogea sunt locuri cu stânci cari locuri sunt însemnate pe plan. Proprietatea veche la turci nu plătea decât

* Ședința din 27 mai 1889.

pentru locurile arabile; tot așa e și legea nouă; dar în fiecare zi agenții fiscali supără lumea pentru un hectar, două, trei. S-a înfățișat un proiect ca pentru asemenea pământuri să se plătească pe jumătate; dar de ce să plătească cineva dacă pământul nu produce nimic?

Atât m-am socotit dator să vă spun și vă rog să credeți că acest proiect, deși imperfect, va aduce pentru locuitorii din Dobrogea o mare ușurință, mai ales în privința dărilor, căci Dobrogea e săracă.

Replică lui A. Holban.²

Voi degaja din discuțiune tot ce este personal, așa încât cuvintele domnului Holban, care mă onorează de mult timp cu o inimiciție specială, le voi releva altădată și voi arăta atunci ce s-a făcut și la Comana și la Văcărești și la alte moșii pe cari le-am ținut eu în arendă și pentru cari am plătit până la cel din urmă ban.

Asemenea voi vorbi și despre acea tranzacțiune de 100 000 lei.

Domnul Al. Holban: Adică 179 533 lei, despre cari n-am vorbit decât ca exemplu de ilustrat cazul.

Ca exemplu de imoralitate.

Domnul Al. Holban: N-am zis așa.

Eu zic chiar așa; vedeți că vă fac partea largă; dar atâta numai vă rog să degajați cestiunea Dobrogei de persoana mea. Domnul Holban n-a fost niciodată în Dobrogea. Nu cunoaște și nici nu știe nimic din ce este acolo, de aceea a vorbit de o mulțime de lucruri, cari nu sunt la locul lor.

Mai întâi, legea aceasta nu scutește pe nimeni de plată, din contra, dă statului un drept pe care nu l-a avut până acum.

În legea pentru vânzarea pământurilor³ în loturi s-a făcut ceva pentru Dobrogea, căci s-a hotărât că oricine nu va plăti până la 1 octombrie sumele ce datorează către stat să i se ia pământul din stăpânire fără aviz prealabil; legea este clară în această privință.

Așa este, domnule ministru?

Domnul Gr. Păucescu, ministru Domeniilor: Așa este.

Prim urmare, iată frica onorabilului domn Holban cu totul înlăturată.

Ce se mai zice în această lege?

Oamenii cari până acum nu plăteau 3 lei de hectar să plătească numai 2 lei și acei cari plăteau 6 lei să plătească numai 4 lei, 50 bani, prelungindu-li-se și termenul de la 20 ani la 30 ani. Așadar, nu se face altceva decât se scade rata și se prelungește termenul. Aceasta este ideea domnului Lahovari, nu este a mea.

Domnul Holban a mai criticat dispozițiunea din lege privitoare la locurile netrebnice. Dar, domnilor, locurile acestea sunt toate desemnate în harta Dobrogei, făcută acum patru sau cinci ani de către oficerii geodezi, hartă care a fost aprobată și întărită de minister și care se găsește la comună, la județ și la ministerul Domeniilor.

Locurile acelea sunt sterpe și statul nu are drept decât asupra pământului cultivabil, unde dijma s-a prefăcut în bani. Pământul acela nu s-a revendicat, căci statul nu percepea nimic de acolo. Chiar aci, în Țara Românească, țăranii cari au căpătat locuri nisipoase cu ocaziunea împrăștiării n-au voit să plătească proprietarului nimic. (*Întreruperi, zgomot.*)

Fac apel la domnul Holban și-l rog, fiindcă am fost arendaș al statului 20-30 de ani, să binevoiască a face un memoriu în privința aceasta, a-l împărți Camerei și dacă se vor găsi fapte cari să mă dezonoreze, eu nu voi aștepta să fiu îmboldit, ci mă voi retrage singur. Dar dacă ași spune și eu de domnia sa, nu știu cum s-ar apăra!

Domnul Holban are un privilegiu în privința persoanei mele, poate să mă pârască și să mă insulte cum va voi, fiindcă eu nu-i dau niciodată vreun răspuns.

Vă rog dar, domnilor deputați, să nu țineți seamă de cuvintele, de pasiunea ce are domnul Holban de a mă arăta ca fost arendaș și altele și să binevoiți a vota acest proiect de lege, menit a aduce o mare ușurare locuitorilor din Dobrogea.

Replică lui Gr. Păucescu, ministrul Domeniilor.

Rămâne bine înțeles că legea de față nu strică în nimic legile anterioare și prin urmare nu puteți domniile voastre zice nici că rămân pe seama statului, nici pe a particularilor, pentru că sunt locuri posedate de particulari, cari prin urmare rămân să se stăpânească.

Domnul Gr. Păucescu, ministrul Domeniilor: După legea Dobrogei în ființă.

Vă declar că, în practică, sunt turci cari n-au dat înapoi ceea ce stăpâneau.

Domnul Gr. Păucescu, ministrul Domeniilor: După legile turcești acest punct nu face discuțiune și proprietatea statului asupra acestor pământuri e necontestată.

Ați citit legile turcești?

Domnul Gr. Păucescu, ministrul Domeniilor: Da.

Domnilor, membrii prezenți ai comisiunei au primit amendamentul domnului Holban și eu chiar [î]l primesc cu această condițiune că aci nu e vorba de nimic alt decât a se șterge ultimul aliniat de la acest articol.⁴

„Dezbaterile adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 89, p. 1599, col. 1 – p. 1600, col. 1; p. 1601, col. 2 – 3; p. 1602, col. 2 – 3.

NOTE

¹ K. era raportor la proiect. Luarea la cuvânt evocă discuțiile purtate cu membrii comisiei și cu ministrul Domeniilor. Prin noul proiect de lege răscumpărarea dijmei se fixa la 55 de lei ha, plătită câte doi lei pe an.

² Al. Holban criticase cu furie proiectul și pe K. Reproșase acestuia că-i ironizează pe tinerii raportori dar el nu făcuse acum un „raport studiat, serios, amănunțit pentru a lumina Camera“ ci, cu „un laconism premeditat“ dăduse un elaborat „sterp“ pe care apoi îl completase „de la tribună, din viu grai... cu vocea slabă“ căci „domnia sa e în vârstă“. A.H. spusese că toată noua lege propusă se concentra în § privind „pământurile netrebnice pentru agricultură“, care nu erau supuse la plata pentru răscumpărarea dijmei și care urmau „și pe viitor să fie posedate de către posesorii de pământuri cu cari acestea se învecinează sau în mijlocul cărora se află“. Era un atac direct împotriva lui K, cel mai mare proprietar din Dobrogea, cu cele 8 000 de ha deținute în diferite locuri. Ca Adunarea să fie absolut edificată, A.H., după ce declarase că principial e potrivit modificării legilor, amintise că și odinioară fuseseră arendași ai moșiilor statului care nu-și plățiseră ratele și apoi făcuseră aranjamente „oneroase“ pentru lichidarea contractelor. Așa el cunoștea „oameni“ care rămăseseră datori statului 179 533 lei și „mult mai târziu“ abia se învoiseră să achite 60 000 de lei. Numise apoi moșiile Comana și Vatra Văcăreștilor, ținute în arendă de K. A.H. încheiase melodramatic: „Dacă domnul ministru vrea să drămuiască, atunci eu n-am nimic de zis; iar dacă nu, atunci vă spun: veninul e în coada legii, suprimiți-l, căci s-ar părea că numai pentru introducerea acestui paragraf se propune toată reforma legii vechi“.

³ Legea pentru vânzarea bunurilor statului în loturi; vezi supra p. 349, 350, 376, 378, 387.

⁴ Gr. Păucescu spusese că noua lege urma să micșoreze rata anuală pe care dobrogenii trebuiau s-o plătească statului pentru pământurile ce le fuseseră vândute. Cât pri-

vește situația pământurilor sterpe, aceasta a fost apreciată după legile turcești: acolo se luau în seamă doar pământurile bune de cultură, prin a căror cultivare se constituia dreptul de posesiune. Pământul impropriu pentru cultură rămânea statului. În acest spirit Alexandru Holban a făcut un amendament prin care ceruse suprimarea § invocat mai sus în cuvântul său. Adunarea a primit amendamentul lui A. Holban și proiectul în întregime cu 89 de voturi pentru și opt împotrivă.

*Intervenții la proiectul de lege privind deschiderea unor
credite extraordinare ministerului Lucrărilor publice
pentru construirea de linii noi de cale ferată**

Domnilor deputați, fiindcă domnul ministru de Lucrări publice lipsește, înțelegeți foarte bine domniile voastre că eu nu voi face o întinsă discuțiune generală¹; dar mă voi mărgini a vorbi numai asupra unor puncte mai mici, la cari domnii miniștri prezinți-mi vor putea răspunde, mai ales că am din partea domnului ministru de Lucrări publice asigurarea că va ținea seamă de observațiunile ce voi face cu această ocaziune.

Domnilor, când s-a înfățișat proiectul de lege primitiv pentru faceerea căilor ferate de interes local, s-a zis că acele linii ferate să fie cu cale îngustă.² Mi-aduc aminte că atunci pe banca ministerială era prezinte președintele Consiliului, domnul Ion Brătianu și ministrul de Lucrări publice, repausatul Dabija, cari, deși în cursul dezbaterilor au recunoscut că ar fi mai bine ca și liniile de interes local să fie construite pe baze largi, însă, temându-se că dacă s-ar impune de Cameră guvernului ca toate liniile să fie astfel construite, atunci ar trebui să se amâne punerea în lucrare a unora din aceste linii din cauza insuficienței mijloacelor financiare, în vederea acestei temeri, au susținut că toate liniile de interes local să fie înguste. Atunci, vă aduceți aminte, s-a înfățișat o propunere, iscălită de 82 domni deputați, prin care se cerea ca toate aceste căi ferate să se facă pe baze largi și pentru că domnul președinte al Consiliului de atunci s-a împotrivit acestei cereri, când s-a pus la vot propunerea, au votat pentru numai 28 deputați; iar cei alți au votat contra, deși propunerea fusese subscrisă de dumnealor.

* Ședința din 29 mai 1889.

Iată o dovadă despre statornicia de caracter a acelor membri din Parlament!

O dată votat proiectul de lege și hotărârea luată ca liniile ferate să se facă cu cale îngustă, guvernul a căutat cum să repartizeze lucrările, adică cari din acele linii să se facă în anul dintâi, cari în anul al doilea și așa mai departe; cu toate acestea, nu știu din ce cauză liniile hotărâte a se face în anul întâi d-abea s-au făcut în anul al patrulea; cele din anul al doilea, în anul al cincilea; iar altele au rămas a se face peste șase și șapte ani. De exemplu, linia Vaslui-Iași, o linie principală, care trebuia construită mai întâi, fiind de întâia clasă, încă până astăzi nu s-a sfârșit.

Două nenorocite județe, Bacăul și Fălciul, au căpătat linia îngustă. Bacăul nu se poate plânge decât că cei ce trimit produse de acolo sunt supuși la o dare extraordinară. La linia Bacău și Piatra, la linia Crasna și Huși, noi cei cari trimitem produsele noastre acolo, după toate neajunsurile ce avem a suferi din cauza vițiului de construcțiune a platformelor, mai suntem expuși și la dezagremente și cheltuieli foarte mari.

Apoi vagoanele cari sunt puse la dispozițiunea publicului sunt niște adevărate jucării. Domnii deputați cari au venit chiar astă noapte din partea locului sunt puși în pozițiune să cunoască că de la Huși și până la Crasna se poate mai ușor merge cu carul cu doi cai decât cu acele vagoane.

Vagoanele, repet, sunt adevărate jucării.

Dacă *Santa*, care se ocupă cu vânzare de jucării de copii aci în București, ar putea să expună spre vânzare acele vagoane, negreșit ar trage un bun profit.

Rog pe domnul ministru președinte să binevoiască a-și arunca ochii și asupra aceluia județ, care este un județ lipsit cu desăvârșire de șosele, dar ai cărui contribuabili plătesc și ei anuitățile căilor ferate și a face să aibă și acest județ un drum de fer.

Rog și pe hușeni să facă totul ca să se voteze cât mai în grabă această linie de drum de fer.

În luna iulie, obicinuit Prutul este fără apă; și dacă ar fi un drum de fer acolo, oamenii n-ar mai fi nevoiți să mai aștepte un an ca să-și poată transporta produse[le].

De aceea conjur pe domnul prim-ministru să stăruiască ca linia să nu se oprească numai în Huși, ci să meargă înainte. Aud că se voiește a o duce într-un loc pustiu, unde nu poate să folosească decât la 2-3 oameni, cari ar avea plăcerea să se scalde acolo.

Replică lui P. Ene, raportor la proiect.

Domnia voastră n-ați răspuns nimic la ceea ce am spus eu. Eu am spus că linia Huși este făcută rău și în contra legii; că linia Vaslui trebuia să se facă întâi, fiindcă pe vremea aceea linia Iași-Pășcani era în mâna unei companii străine și guvernul era interesat să aibă o linie care să scurteze acea distanță și să silească pe companie să o dea statului. Unul din motivele care a făcut pe companie să consimtă la cedarea liniei, a fost că știa că veniturile au să se împuțineze în ziua când se va face linia între Iași și Vaslui.

Acum vin la cele zise de domnul Dobrescu. Domnia sa susține că județul Argeș este cel mai nedreptățit, față cu județele Vaslui, Tecuci, Dorohoi și altele, când Pitești, care este capitala județului Argeș, este favorizat, având linia principală a drumului de fer care merge în sus pe la Slatina la Vârciorova; apoi șoseaua, care merge pe la Titu, Găești până în Pitești, mi se pare că este o linie mare. (*Întreruperi.*)

N-are nimic Argeșul? Dar cui vinzi dumneata castraveți?

Domnul C. Dobrescu (Argeș): Cer cuvântul în cestiune personală.

Cestiune personală! Dar pentru ce? Eu nu te-am atacat în nimic! (*Întreruperi.*)

Negreșit și eu, ca amator de lucrări vechi, ași fi cel mai fericit să mă pot duce cu drumul de fer la Curtea de Argeș, dar când partea cea altă a țării nu are nici o linie pe care să transporte cerealele, eu nu pot să o las în această stare și să favorizez numai o localitate, căci aceasta ar însemna patriotism de clopotniță.

Replică lui C. Dobrescu Argeș.³

Sunt foarte fericit de modul cum ne-a arătat domnul Dobrescu că înțelege să răspundă la cestiunile personale; aceasta însă privește pe birou, dacă l-a lăsat pe domnia sa să vorbească cu totul altceva decât în cestiune personală. În ce mă privește, eu n-am zis că județul Argeș produce castraveți, ci am zis domnului Dobrescu: Cui vinzi dumneata castraveți?⁴ (*Ilaritate.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 90, p. 1606, col. 1 – 3; p. 1607, col. 3; p. 1609, col. 3.

¹ Proiectul prevedea sumă de 6 030 000 lei pentru terminarea unor „linii de interes local și general”, cu și pentru achitarea unor exproprieri. Raportor era Petre Ene iar ministru al Lucrărilor publice Al. Lahovari.

² Vezi K., *Opere*, V, *Oratorie*, III, partea a II-a, p. 244 și urm.

³ Neînțelegând vorba de duh a lui K., oponentul său amintise bătos că județul Argeș e cu totul părăsit. „Cât pentru cuvintele că în Argeș nu se fac decât castraveți, în adevăr după vechile teorii economice numai acolo se făcea cale ferată unde producțiunea era dezvoltată; dar teoriile noi ne povățuiesc să dotăm cu linii ferate tocmai acele părți unde bogăția economică este nedezvoltată încă, unde sursele naturale sunt încă neexploatate.”

⁴ Proiectul s-a votat cu 84 de voci pentru și una împotriva.

*Discurs asupra regulamentului de funcționare a școlilor militare**

După cuvintele zise de onor. domn Tzoni¹ eram în drept a crede că va continua mult această discuțiune.

Recunosc că am venit cam târziu, așa că mi-a trecut rândul când eram înscris a vorbi; dar mă adresez la bunavoință a Camerei ca să-mi permită să răspund și eu domnului ministru. Ca deputat al Iașilor am și eu dreptul să vorbesc și voi vorbi astfel încât majoritatea să nu fie scandalizată de ideile ce am să emit, cu atât mai mult că am mare simpatie pentru domnul ministru de Rezbel; dar iarăși nu pot să nu spun cuvântul meu în oarecare împrejurări, unde, după părerea mea, domnia sa e în greșală și cred că, dacă mă va asculta, va reveni asupra măsurii ce a luat fără să mai pună pe Cameră în pozițiune de a veni cu moțiuni cari s-ar putea să nu-i convină domniei sale.

Rog dar pe Cameră să mă lase să zic și eu cuvântul meu, căci dacă nu mă va lăsa, voi găsi mijlocul ca să vorbesc mai târziu.

Se pune la vot închiderea discuțiunei și se primește.

Domnul vicepreședinte: Domnilor, s-a deus la birou o moțiune, însă mai înainte are cuvântul domnul Take Ionescu ca să anunțe o interpelare.

Cer și ea cuvântul ca să anunț o interpelare.

* Ședința din 31 mai 1889.

Domnul vicepreședinte: Nefiind aci domnul Take Ionescu, domnul Kogălniceanu are cuvântul.

Interpelez pe domnul ministru de Rezbel să-mi spună dacă regulamentul acela a trecut prin Consiliul de miniștri și al doilea, dacă e afișată în școală circulara, aceea pe care ne-o asigură că a făcut-o pe urmă, ca să arate că regulamentul acela nu este aplicabil la școlarii actuali, ci numai la cei viitori.

Domnul ministru de Rezbel: Eu pot să răspund chiar acum.

Domnilor, înțelegeți foarte bine că sunt destul de vechi în Parlament ca să nu judec că această închidere de discuțiune mă obligă de a nu intra în toate amănuntele cestiunei.

Domnilor, pozițiunea mea este foarte grea, precum este grea a fiecărui deputat de peste Milcov când are nenorocirea de a zice un cuvânt în privința relor sau neajunsurilor din Moldova, fiindcă îndată se strigă la separatism.

În vremea domnului Ion Brătianu, de câte ori aveam nenorocirea să chem luarea aminte în privința neajunsurilor de acolo, începea să mi se zică în răs că vorbesc de țărișoara mea. Deunăzi, când s-a vorbit de fortificări², au fost din toate părțile deputați cari au votat în contra lor; au fost mai mulți din partidul guvernamental, liberali-conservatori, au fost vernesciști, au fost radicali etc., și cu toate acestea am văzut, spre marea mea mirare, o polemică încinsă din partea unor domni colonei cu onor. domn Nicolae Bibescu, deputat, polemică în care am fost și eu lovit. Am fost atacat că am invocat sentimentele cele mai separatiste, pentru ca să provoc Camera să nu voteze fortificațiunile. Ași fi putut să răspund acelor domni colonei că eu am fost care am propus unirea și nu numai unirea, dar și strămutarea capitalei în București; căci au fost oameni din guvernul de aici cari au telegrafiat că, dacă Bucureștii nu vor fi capitala țării românești, nu se va primi unirea. Documentele acestea există. Eu am fost în Comisiunea centrală care am propus ca să se înlătorească această piedică, pentru ca unirea să se facă și capitala să fie în București. Acei colonei pe atunci erau încă în fașă și aveau caș la gură pe când eu jucam un rol în numele liberalismului din Moldova. Propunerea a fost făcută de mine ca unirea să se facă imediat fără nici o rezervă. Ei bine, am fost tratat de separatist și voi să zic două, trei cuvinte, dar mă tem să spun domnului general Manu că domnia sa nu trebuie să judece numai faptele tinerilor școlari, că

trebuie să judece că acea școală era într-un oraș bolnav și prin urmare, trebuia să lucreze cu menajamente, față cu un oraș care are trebuință de îndreptare, de mângâiere și de susținere.

Mulțumesc onor. domn Ionescu³ că domnia sa a zis un cuvânt de care domnul președinte al Consiliului a trebuit să se resimtă. Pe banca ministerială din toți miniștrii numai domnia sa este român din Moldova și aceasta mă încurajează și pe mine și cu atât mai mult că am văzut că onor. reprezentanți ai orașelor Focșani și Galați au uitat că Focșanii și Galații fac parte din fosta Moldovă și nu și-au adus aminte decât numai de originea dumnealor că sunt de dincoace de Milcov. [Î]mi permit dar a face o respectuoasă întrebare onor. domn ministru: Numai școlarii militari se pedepsesc când fac vreo indisciplină? Numai muștele cele mici, iar bondarii rămân nepedepsiți? Tolerat-ai dumneata această polemică înverșunată a unor colonei, cari au socotit ca titlu de a-și dobândi epoletele de generali venind să atace pe un deputat?

Făcut-ai dumneata vreo demarșe care să oprească și să osândească asemenea pornire?

Ce însemnează aceasta ca, pentru cuvintele pe cari le rostim la tribuna Camerei, să ne vedem trași nu la bara opiniunii publice, dar poate chiar amenințați de oameni cari, în loc de pană, întrebuințează sau poartă arma? Eu știu că în toate părțile, până și în Franca republicană, militarii nu au voie să facă articole de polemică fără încuviințarea ministerului de Rezbel. Aceasta este o întrebare.

A doua întrebare este aceasta: Poate să ne spună domnul ministru dacă s-a publicat sau nu circulara, adresa domniei sale prin care s-a încercat a liniști spiritele cum că regulamentul nu are efect retroactiv, că nu se aplică la școlarii de astăzi, nici în privința taliei, nici în privința vârstei sau a capacității? Și crede domnul ministru că, dacă se făcea această publicațiune și s-ar fi afișat în salele de studiu ale școalei, crede domnia sa că tinerii mai făceau acel manc* la disciplină care atrage o osândă și pentru care nu numai ei dar și ofițerii cată să se pedepsească? Dacă domnia sa, cu francheța care-l caracterizează, ne afirmă că știe că s-a făcut această publicațiune, mai dinainte declar că nu aș mai avea nimic de zis.

Eu recunosc că un ministru are dreptul de a da instrucțiuni în diferite materii relative la deciziunile ministeriale; dar regulamentele sunt îndeplinirea unor legi, pentru că legile nu pot să cuprindă toate amănun-

* Lipsă, abatere, din fr. *manque*.

tele și regulamentele, prin urmare sunt acte de guvern, iar nu de ministru. Am văzut cu părere de rău – și domnul Vernescu să mă ierte dacă spun aceasta – că unii miniștri revendică pentru dâșii dreptul de a cârmui fără Consiliul de miniștri; și zic cu părere de rău, pentru că prin guvern se înțelege unitate de vederi, unitate de lucrare, de răspundere etc., și vă întreb dacă în alte state mai bătrâne decât noi în sistemul parlamentar se poate ca un ministru să facă un act oricât de mic, chiar numirea unui subprefect, fără Consiliul de miniștri întreg? Dacă la noi nu se face așa, nu mai suntem stat cu regim parlamentar.

Numai în Rusia, unde ministrul este în departamentul său un fel de autocrat, ca și împăratul, unde trec ani și miniștrii nu se cunosc între dâșii, numai acolo se face așa cum îi place domnului Vernescu să facă la noi.

Domnul Lascar Catargi se plângea, cu drept cuvânt, împreună cu mine, că în vremea domnului Brătianu, numai domnul Brătianu era ministru și cei alți erau sub-șefi și cu toate acestea domnul Brătianu chiea pe cei alți miniștri la consultare și atât mai rău e pentru dâșii dacă subscriau fără să citească.

Apoi, când a venit domnul ministru de Rezel cu înființarea a doi directori la, ministerul de Rezel, ceea ce nu este nici în Franța, de unde luăm exemple, venit-a domnia sa să ne spună că guvernul întreg a primit această inovațiune? Ei bine, domnilor, eu fără să comit o indiscrețiune, vă declar că unul din miniștri mi-a spus că mai toți au fost în contra acestei opinii.

Apoi în cestiunea reglementului, dacă erau doi, trei miniștri moldoveni în Minister, ei ar fi putut zice domnului Manu: Domnule general, ia te uită cum este situațiunea acolo și vezi câte nemulțumiri ridici. Nu vezi dumneata că acolo este un nepot al ministrului cutare, fiul prefectului, al senatorului și așa mai încolo, care toți aceștia sunt loviți și cari toți înainte de a fi ministru, prefect, senator sau altceva, au fost și sunt părinți și ca părinți-i doare ceea ce faci dumneata cu copiii lor. Eu nu zic că bine sau rău ai făcut dumneata, sau că acești oameni fac rău dacă reclamă în contra reglementului dumatăle, dar zic numai că n-ai putut să fii pus în pozițiune să-ți dai seama de ceea ce făceai.

Dar, domnule general Manu, domnia voastră ieri ați zis că ați aplicat o pedeapsă acelor elevi, o pedeapsă pe care eu nu aș fi dat ordine a li se aplica; ați zis ieri că pe toți acei elevi cu graduri dobândite în școală i-ați degradat și că-i veți trimite la trupă.

Dar, domnule general Manu, și domnia voastră aveți un copil și vă întrebați: Ați primi oare ca cineva să facă pe copilul domniei voastre soldat? Apoi, pentru ca un tânăr să fie soldat, el nu poate fi înrolat ca soldat decât la vârsta de 21 de ani, conform legii și aceia pe cari domnia voastră i-ați trimis la trupă ca simpli soldați și nu au încă vârsta de 21 de ani împliniți, dar până când nu vor trece peste vârsta de 21 de ani, ei nu numai că nu se pot înrola cu forța, dar nici chiar cu voința lor proprie nu pot ca să se înroleze.

Aveți dreptul să le luați gradul ce au dobândit în școală; aveți dreptul să-i puneți în carcere, să-i țineți pe pâine și apă, dar nu aveți dreptul să-i trimiteți la trupă.

Domnia voastră înșivă ați zis că nu puteți admite ca copiii în etate de 13 sau 14 ani să doarmă în aceeași cameră cu alții de o etate mai mare.

Dar atunci cum-i trimiteți la trupă, la cazarmă, unde au să doarmă cu soldații, cari sunt trecuți de 21 de ani?

Ei, domnule general Manu, sunteți părinte. Eu care nu sunt părinte, căci am copii mari cari nu mai sunt în școală, dar am nepoți, trebuie să vă spun că prin această măsură v-ați dat o bilă neagră. A lua un copil din o familie bună, pregătit pentru o școală, deprins la o viață aleasă și a-l pune alături cu soldatul cel din urmă, nu aveți acest drept; vi-l contest, cu toată stima și afecțiunea ce am pentru domnia voastră.

De aceea vă rog fiți așa bun și gândiți-vă că în Iași s-a făcut destulă experiență; nu mai veniți și experimentați cu inimile părinților.

Toate cele ce ați făcut s-au iertat, aceasta însă nu se va ierta.

Cel dintâi dintre părinți la Iași, care a pledat cauza elevilor, este prefectul, șeful administrațiunei. Apoi dacă șeful administrațiunei nu se uită la pozițiunea lui și zice: Sunt lovit în sentimentul meu de părinte, în viitorul meu de părinte și prefer să-mi dau demisiunea și chiar să fiu destituit decât să sufăr asemenea lucruri, gândesc că este o durere mare pe care numai un părinte o poate simți.

Ziceți că le permiteți să dea examen pe urmă, să dea concurs mai târziu. Dar ce concurs să dea, când [î]i țineți două, trei luni între soldați? Ce studii a putut el face fiind în cazarmă? A găsit el acolo profesori? Cu ce s-a ocupat el în cazarmă decât cu exerciții de mânuirea armei și de marșuri?

Vă rog, domnule general, fiți bun, nu o zic să revocați regulamentul, dar să reveniți asupra celor din urmă măsuri ce ați luat. Dacă veți executa

ceea ce ați decis, iertați-mă să vă spun că nu vă mai cunosc; vă știam de alt caracter; acum sunteți prea violent și nu vă mai cunosc.

Domnul general Manu a ieșit din armată de atâta timp. Oare domnia sa în acest timp s-a schimbat la față? Căci vă mărturisesc că nu mai cunosc pe domnul general Manu, care era atât de cumpătat, atât de modest și așa de drept.

Domniei voastre v-au ajuns la cunoștință plângerile părinților. Eu i-am auzit spunând că nu doresc alt decât liniștea copiilor. Domnia voastră voiți să faceți nenorocirea unei generațiuni întregi de copii și aceasta în numele liniștei. Ei bine, domnule ministru, când văd acestea, dați-mi voie să vă spun că foarte mult mă întristez. Da, eu am dorința să vă susțin, dar aceasta nu va să zică că trebuie să mă unesc cu toate faptele domniei voastre săvârșite în necunoștință de cauză.

Ați vorbit de o mână necunoscută. Noi suntem bătrâni și știm ce preț au insinuațiunile de felul acesta. S-a vorbit altă dată de jugănari, de iconari, s-a vorbit de șvabi, de muscali și știm ce însemnau toate acestea. Nu este aici nici o mână și/sau dacă este ea n-a avut alt scop decât să provoace o mică neorânduială care să justifice desființarea școalei militare din Iași. Tot așa se găsisese o mână altădată care predica desființarea facultății de medicină de la Iași.⁴

Ei bine, domnule ministru, sunt câțiva oameni cari nu vor suferi aceasta. Unirea s-a făcut pentru ca amândouă părțile să se folosească. Vedeti cum s-a aplicat această dorință a unirii, întrebați ce este comerțul peste Milcov?⁵... (*Aplauze.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 92, p. 1646, col. 1 – p. 1647, col. 2.

NOTE

¹ Discuția pornise de la o interpelare a lui G. Manu adresată ministrului de Război în legătură cu tulburările de la școala fiilor de militari din Iași. Acestea fuseseră determinate de publicarea noului regulament de intrare la școala de ofițeri din București. Îngăduind bacalaureaților să se prezinte după o programă „cu materii pe care le aveau mai proaspete în minte“ decât elevii școlilor militare, noul ministru de Război, generalul G. Manu îi scutise în plus și de cunoașterea regulamentelor militare. Or, elevii de la Iași (ca și cei de la Craiova) se considerau defavorizați. M. Tzoni spusese că regulamentul e „draconian“ formulând următoarele obiecțiuni: vârsta de admitere în școala de ofițeri era de 21 de ani dar, de exemplu, șeful clasei a III-a de la școala din Iași avea 22 de ani im-

pliniți încât el și alții asemeni lui, cu două săptămâni înainte de examenul de admitere, se vedeau excluși pe un motiv factice. Apoi talia minimă era fixată la 1,54 m. ceea ce pentru M.T. era o hotărâre arbitrară, chiar dacă ministrul ține ca „ofițerimea noastră viitoare să aibă o înfățișare marțială“. Făcuse apoi o largă incursiune asupra staturii pomeranienilor lui Bismarck, ofițerilor din armata spaniolă și terminase cu... Napoleon I, care n-avea mai mult de 1,54 m., „ceea ce nu l-a împiedicat ca să fie cel dintâi căpitan al secolului, dacă nu al tuturor secolilor“. M.T. mai contestase și examenul medical obligatoriu, impus de regulament și care era fără apel întrucât elevii școlilor militare fără o constituție robustă erau de la sine excluși încă din timpul cursurilor. În sfârșit, programa examenului de admitere îi favoriza pe bacalaureați, care aveau proaspătă materia în minte, în vreme ce absolvenții școlilor din Iași și Craiova făcuseră unele din disciplinele cerute cu doi-trei ani în urmă; cele trei luni de zile până la examen (iunie-septembrie 1889) nu le mai îngăduiau să-și revadă materia pe patru ani.

² Vezi p. 425.

³ N. Ionescu începuse prin a spune că la căderea guvernului I.C. Brătianu el declarase public că succesorul ideal la conducerea ministerului ar fi generalul Manu. După cele întâmplate însă la Iași după ancheta ordonată de acesta, pentru a înfiera „pata asupra armatei“, „acțiune a unei mâini străine“, cum o numise cu exagerare ministrul, N.I. amenința cu demisia dacă acesta nu dădea satisfacție ieșenilor. N. Ionescu criticase vajnic și pedepsele aplicate elevilor recalcitranți: ridicarea gradului de sergent la 10 elevi din cei 14 ai clasei a IV-a și trimiterea lor la trupă ca să învețe mai bine disciplina militară (erau însă îngăduiți a concura la examenul de admitere din luna septembrie).

⁴ Aluzia la opoziția făcută odinioară în această privință de dr. Carol Davila, cu care K. nu se aflase în relații tocmai amicale.

⁵ Lui K. i-a răspuns cumpătat generalul G. Manu, arătând că nu e vorba de persecutarea Iașilor, nici de provincialism. Se mirase apoi de discriminarea de tratament pe care o cerea K. deoarece „soldatul, ori că e fiul militarului, ori că e fiul unui lucrător de la țară e tot soldat... mă prinde mirarea că aud de la domnul Kogălniceanu aceste idei de aristocrație“. Despre regulamente spusese că sunt cele de administrație publică, pentru care într-adevăr era necesar consensul Consiliului de miniștri; mai erau însă cele speciale, emenate de la un minister anume, ca în cazul de față, pentru care, încheiase el ferm, „nu cereți de la mine să mă transform într-un copilaș care să primească verga colegilor mei“. Discuția s-a închis.

*În legătură cu votarea în bloc a bugetelor**

Eu sunt cel mai nepărtinitor în cestiune, însă sunt indignat de cuvintele unui tânăr, care până acum nu a deschis gura în Adunare decât pentru o necuviință ca aceea ce a comis astăzi.¹ (*Aplauze.*) Grigorie Cozadini este

* Ședința din 31 mai 1889.

o persoană care n-a lipsit niciodată datoriei, onoarei și sentimentelor drepte și liberale, mai bine cunoscute de toată lumea decât sentimentele și ideile domnului Miclescu, care a venit și i-a atribuit chiar o boală inventată de domnia sa.

N-a auzit domnul Cozadini și n-a putut să audă, din cauza huietului care se făcea... Domnul Take Ionescu și domnul Miclescu au cerut cuvântul în timpul când domniile voastre declaraserăți discuțiunea închisă. Domnul președinte n-a auzit, pentru că eu, de aci, a trebuit să-i am prea aproape de mine, la spate, ca să-i pot auzi, din cauză că aliații dumnealor din fundul sălei făceau mare larmă!

În adevăr, domnilor, după regulament se votează așa cum zicea domnul Ionescu, cu apel nominal; însă s-a întemeiat un obicei, obiceiul de a se vota cu bile, iar când nu se ridică nici o voce atunci se votează prin sculare și ședere. Domniile voastre, domnule președinte, n-ați auzit cerându-se cuvântul și prin urmare, în bună credință ați putut declara discuțiunea închisă. (*Aplauze.*) Ceea ce mă revoltă însă este că văd un tânăr care are toate drepturile ca deputat, dar care numai dreptul de a te acuza pe dumneata, domnule președinte, nu poate să-l aibă și de a zice că cu rea credință ai lucrat, căci l-ai auzit. Eu declar că dacă avea cineva auzul de patru ori mai bun decât al unui copil de 14 ani, încă tot nu putea auzi... (*Aplauze.*)

În privința votărei în bloc a bugetelor, bine ați făcut de a declara de la început că nu veți admite una ca aceasta. Votarea în bloc este o lovitură de stat; loviturile de stat se fac cu un scop, dar aceasta este fără scop. Știu și eu că sunt dintre domniile voastre unii cari niciodată nu au deschis gura aci în Cameră și cari numai în conciliabulele de la *Hotel de France* zic ca să se voteze în bloc bugetele. Dar, domnilor, eu sunt adversarul politic al domnului Catargi și al întregului Minister, dar mai înainte de toate sunt om care trebuie să judec situațiunea și vă spun că domnul Catargi este incapabil să ceară ca să se facă votul în bloc. Sunt unii cari o cer, dar ce ar fi bugetul în bloc. Ar fi un buget legal, constituțional? Nu, sunt unii cari fac tulburări și obstrucționism și rău fac aceia pentru că astfel îndepărtează pe cei cari ar voi să se mai apropie de ei. Și dacă eu am promis că voi vota bugetul, este pentru că mă tem să nu vină un alt guvern care să facă mai mult. (*Aplauze.*)

Eu voi combate Ministerul actual, când voi ști că ideile mele vor veni, dar când știu că se întrebuințează toate manoperile ca să vină niște idei exagerate și străine, idei în favoarea cosmopolitismului, atunci sprijin pe bătrânul Catargi, care știu că este român. (*Aplauze.*)

Acei cari cred că au să vină la putere prin mijloacele ce întrebuințează, se înșală foarte mult; ar fi trebuit să facă altă școală. (*Aplauze.*)

Porumbeismul, voiagismul și lăturismul, să-și ia gândul și să nu creadă că prin intrigi la palat se mai poate veni la Minister. (*Aplauze, zgomot.*) Să nu credeți că mai puteți veni astfel la putere. (*Aplauze.*)

Domnul N. Filipescu: Ce are a face?

Are a face, fiindcă acum nu se vor mai crede ușor șoaptele și că la promisiunile care se dau la rege, eu vă pot zice: degeaba și vă repet: degeaba.

Regret foarte mult că domnul Miclescu, care este tânăr, care poate are talent, dar pe care nu ni l-a arătat, vine astăzi și aruncă în fața respectabilei persoane care ne prezidă niște imputări pe cari niciodată nu le-a meritat.

Eu, care nu sunt conservator, care sunt de multe ori indignat de atitudinea acelor cari nu fac decât să ceară închiderea discuțiunei, zic domnului Miclescu să se gândească că pentru domnia sa ziua de astăzi nu este o zi bună; și domnului Cozadini, pe care-l cunosc de atâta timp, de 30 de ani, pe care l-am considerat ca copilul meu, fiindcă ca copil [î]mi copia cronicile, domniei sale, care stă acolo prin încrederea noastră-i zic să nu se socotească atins prin niște cuvinte cari nu pot să-l atingă. (*Aplauze prelungite.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 92, p. 1654, col. 2 – 3.

NOTE

¹ C. Miclescu avusese o altercație cu vicepreședintele Adunării Gr. Cozadini, în legătură cu votarea în bloc sau pe capitole a bugetelor. Aprins, C.M. îi spusese: „Dumneavoastră sunteți afectați de o surditate, nu zic benevolă ci voluntară... oricât de înaintați în vârstă ați fi, nu trebuie să pronunțați cuvinte aspre către noi“. După intervenția lui K., Adunarea votase chemarea la ordine a năbădăiosului deputat cu 81 voci pentru și 36 împotrivă.

*Pledează pentru inamovibilitatea magistraturii**

Tocmai ceea ce ne-a spus domnul raportor¹ cum că comisiunea n-a primit cifra reclamată de domnul ministru, fiindcă proiectul de lege pentru reorganizarea magistraturei nu e votat, tocmai aceasta mă îndeamnă să

* Ședința din 31 mai 1889.

profit de această ocaziune și să întreb pe domnul prim-ministru, căci domnia să e în puțință de a ne spune ce gândește guvernul în privința proiectului de lege înfățișat de întâia combinațiune ministerială și apoi susținut prin promisiunea dată de domnul fost ministru al Justiției, că până la finele sesiunii va înfățișa proiectul de lege pentru organizarea magistraturei. Această cestiune ține nu numai magistratura, dar întreaga țară într-o agitațiune morală și în nerăbdare ca odată să devină o realitate principiul prevăzut de Constituțiunea noastră.

De la 1832, neconținut se vorbește de inamovibilitatea magistraturei.²

Sub Ministerul domnului Th. Rosetti s-a înfățișat un proiect de lege țării înainte de alegeri și în această privință domnul Theodor Rosetti s-a ținut de cuvânt, căci onor. domn Alexandru Marghiloman, atunci ministru al Justiției, l-a înfățișat și înaintea Senatului.

Reformându-se Ministerul, domnul Vernescu, atunci ministru al Justiției, a retras acel proiect de lege și la interpelarea ce eu i-am făcut, domnia sa a sfârșit prin a promite că până la finele sesiunii va înfățișa acel proiect de lege.

Domnul Vernescu însă, în noua combinațiune care ne-a dat guvernul actual, a socotit de cuviință să treacă la ministerul de Finanțe.

Aceasta e treaba domniei sale, dar am dreptul să mă adresez către domnul prim-ministru și să-l întreb ce gândește domnia sa asupra acestui proiect de lege? Este în contra principiului din acel proiect de lege, sau crede numai că ar trebui îndreptat? Sunt o sumă de oameni cari țin la reforma magistraturei, la inamovibilitatea ei, ca la însăși Evanghelie. Când ne uităm la Curtea de casațiune, care la început a fost compusă din oameni nu tocmai așa forți și cari totuși au ajuns să se impună la stima tuturilor, nu cred că va fi cineva care să nu dorească același lucru pentru întreaga magistratură.

Am văzut miniștri cari au amenințat pe magistrați ca să-i silească a da sentințe cari nu erau deloc conforme cu dreptatea. Am văzut prefecți cari stăteau alături cu camera de chibzuire a judecătorilor. Am văzut tribunale de județe, unde președintele nu putea pune afacerile la ordinea zilei până nu avea dezlegarea administrațiunii și ați voi domniile voastre să mai vedem asemenea lucruri și de aci înainte?

Sub guvernul domnului Brătianu s-a înfățișat un proiect de lege al căruia raportor a fost domnul Mârzescu. Domnul Lahovari asemenea s-a

ocupat de magistratură. Domnul Giani a venit cu eligibilitatea; în urmă însă s-a întors la alte idei, tot așa cum și domnul Take Ionescu s-a întors.

Rog dar pe domnul ministru să dea țarei o lege, care va face să avem o justiție în de afară de puterea executivă, așa cum voiește Constituțiunea.³

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 92, p. 1656, col. 1 – 2.

NOTE

¹ Se discuta bugetul ministerului de Justiție. Raportor era Ion Lahovari. La capitolul privind bugetul Curții de apel ministerul propusese un adaos, respins de comisie deoarece acest serviciu urma să se reorganizeze.

² Vezi supra, p. 375, 397.

³ Lascăr Catargiu, președintele Consiliului de miniștri, spusese că „nu mai este un singur om în țară care să nu fie pentru inamovibilitatea magistraturei“, dar ceruse timp ca să se constituie o comisie pentru studierea chestiunii. Discuția s-a închis.

*Discută pe marginea bugetului ministerului Agriculturii**

Domnii mei, fără să fim oameni de partid, trebuie să fim cu toții oameni ai țarei noastre.

Când starea actuală de lucruri e atât de rea, când resursele noastre economice sunt atât de părăsite, când sărăcia bate la ușa noastră, când singura noastră mângâiere e agricultura, domniile voastre nu voiți să ascultați pe cei cari vor să vă vorbească și cereți închiderea discuțiunei? Dar cine sunteți domniile voastre? Credeți că dacă v-ați făcut deputați și cereți închiderea discuțiunei, prin aceasta vă îndepliniți mandatul ce vi s-a dat de alegătorii domniilor voastre? Nu mă siliți să iau cuvântul la toate articolele! Lăsați-ne să vorbim cel puțin asupra chestiunilor celor mai importante.

Domnilor, eu nu sunt în toate de opiniunea domnului Dobrescu; domnia sa însă v-a arătat starea de lucruri nenorocită pentru agricultură și ce trebuie să facă statul pentru îmbunătățirea ei, deși a greșit într-o pri-

* Ședința din 1 iunie 1889.

vință, greșală pe care a urmat-o și domnul ministru al Domeniilor, căci n-a făcut deosebire între guvern și statul proprietar. Domnul Dobrescu a mai atins multe alte cestiuni, relative la industrii, la păduri etc., și asupra tuturilor acestora domniile voastre voiți să închideți discuțiunea, fără a ni se permite să zicem și noi un cuvânt? Pentru numele lui Dumnezeu, nu fiți atât de indiferenți pentru cestiunile importante, mai ales că din cele spuse de onor. domn ministru al Domeniilor rezultă că domnia sa n-a avut vreme să cunoască bine ministerul domniei sale și oricine cu mâna pe inimă poate zice că ministerul Domeniilor nu și-a făcut datoria... (*Zgomot, nu se aude.*)

Avem datoria și dreptul să mergem înaintea alegătorilor și să vă părm pe dumneavoastră, cei cari cereți închiderea discuțiunei, că nu ne lăsați să ne spunem ideile noastre asupra agriculturii și cestiunilor celor mai vitale pentru țara noastră. Cred că trebuie să lăsăm discuțiunea deschisă, mai ales că văd că s-a șters din acest buget o sumă ce era alocată pentru încurajarea industriei viermilor de mătase și a plantelor textile. Nu cumva domniile voastre voiți să se aducă din străinătate și pânză pentru cămășile soldaților noștri, când avem destul în aci în țară și dincolo în Dobrogea?

Lăsați-ne dar să vorbim, sau dacă nu, declarați că voiți să votați bugetele în bloc. Cu toată stima și amicitia ce am pentru domnia voastră, domnule ministru, nu mă pot opri de a nu zice că nu cunoașteți fondul cestiunei. Tocmai în mâna dumitale stă să faceți ca tocmelele agricole să nu mai fie o plagă pentru țară.

*Domnul ministru al Domeniilor*¹: Dumneata ai zis că sunt bune tocmelele agricole pe cari le-am făcut eu.

Eu am zis că dacă statul ar stabili în contractele sale de arendare a moșiilor modul cum arendașii trebuie să facă învoielile, atunci nu ar mai fi această cestiune la ordinea zilei. Bătrânul Știrbei, în contractele sale cu arendașii, prevedea că arendașii săi nu au voie să ia decât atâta dijmă, să ceară atâtea zile de muncă etc... (*Întreruperi.*)

Când ne vorbiți domniile voastre de agricultură, noi moldovenii rămдем. Duceți-vă în Moldova și acolo veți vedea pe moșia fiecărui moldovean o agricultură model; duceți-vă la moșia lui George Lecca, la Cozadini și la toate moșiile din Dorohoi, Suceava etc. și acolo veți vedea cum se face agricultura. Binevoiți dar, domnilor, a ne lăsa să discutăm

cestiunea sau, dacă nu vă convine aceasta, atunci propuneți votarea în bloc a bugetelor, ca cel puțin să ne putem duce fiecare pe acasă.

La capitolul al II-lea.

Domnilor, am cerut cuvântul asupra capitolului 2 și iată ce am de observat.

Onor. comisiune bugetară, văzând negreșit că cifra de 10 000 lei pentru publicarea unui jurnal al ministerului de Domenii nu este îndeostulătoare, a suprimat această cifră, crezând că prin aceasta face o treabă bună.

Dar, domnilor, dacă undeva se simte nevoie de un buletin, este tocmai la ministerul Domeniilor și ași putea zice că acolo este trebuință de un buletin mai mult decât la Curtea de casațiune. Nu am decât să vă amintesc că Emile de Girardin², prin buletinul lui, a făcut mai mult în Franția pentru agricultură, decât a putut face oricare fermă model, ca să vă convingeți despre necesitatea unui asemenea buletin. Mi se va răspunde poate că buletinul ministerului Domeniilor nu a satisfăcut cerințele actuale ale publicului. Se poate; dar acesta nu este un cuvânt pentru a fi desființat. Când acolo ar fi pus un om care să cunoască bine agricultura și creșterea vitelor și ar răspândi prin publicitate cunoștințele lui, prin aceasta acel om ar răsturna întreaga sistemă a țarei și ar preface starea ei materială.

Apoi când văd pe domnul Epureanu, raportorul acestui buget, un tânăr care de la tatăl său a învățat ce este agricultura, un tânăr cu știință ca domnia sa, primind să se suprima o asemenea alocațiune, aceasta mă face să mă mir.

Nu 10, nu 20, ci 30 sau 40 de mii de lei ar trebui să se prevadă pentru un asemenea jurnal și să se distribuie gratis prin toate comunele, ca să poată lua printr-însul cunoștință sătenii noștri de toate îmbunătățirile de cari au nevoie. Facă-se concursuri spre a stimula pe micii cultivatori, pe profesorii școalelor de agricultură; să nu se lase această sarcină numai pe umerii unui singur om.

În adevăr, țara nu va uita niciodată pe Aurelian³, căci el a făcut mai mult pentru agricultură decât colectivitatea întreagă. Ce puțință de a se lumina voiți să dați oamenilor, dacă ștergeți buletinul agricol, care singur poate să ne țină în curent de perfecțiunile, invențiunile și mijloacele noi de cultură, de creșterea vitelor etc.? Pentru ce suprimați domniile voastre mijlocul prin care se poate arăta metehnele de cari suferă agricultura?

Domniile voastre ați votat 200 000 fr. pentru expozițiunea de la Paris. Ce! Credeți că la expozițiune avem să ne recomandăm numai cu fustele orientalelor din București și cu lăutarii? Nu, noi ne vom recomanda cu grânele noastre, cu vitele noastre, cu produsele de pe la moșiile noastre.

Vă conjur dar, domnilor, puneți la loc suma de 10 000 lei, nu suprimați buletinul agricol. (*Întreruperi.*) Nu sunt bani? Apoi atunci mai bine să renunțăm noi la diurna pe câteva zile, decât să se desființeze un asemenea jurnal.⁴

Asupra exploatării pădurilor.

Onor. domn Pallade a vorbit în privința articolului 14 privitor la retribuițiunea inspectorilor domeniilor și a tratat cestiunea astfel încât eu nu mai am nimic de zis. Voi vorbi dar numai asupra sporului făcut la articolul 13 pentru retribuițiunile personalului silvic și de astădată voi sprijini lucrarea comisiunei.

Domnilor, una din bogățiile cele mai mari ale țării noastre sunt întinsele păduri ce posedă statul.

Domnul Dobrescu v-a vorbit despre marea pagubă ce se face cu desființarea nukului, un arbore care nu mai există în Europa și care se cumpără de la noi cu 20 lei și se vinde în Europa cu 200.

În Dobrogea arborele cel mai frumos este pârul; experiența a dovedit că pârul este unul din acei arbori cari durează mult. Dobrogea avea altădată păduri de peri și perii care se văd în Constanța dovedesc că și în județul Constanța erau păduri de peri. În pădurile de la Babadag și de la Ostrov sunt o mulțime de peri. Pârul se caută mult în străinătate pentru sculptură. Și fiindcă pădurile din Dobrogea sunt proprietatea statului, locuitorii de acolo au luat un obicei rău, se furișează iarna prin păduri, toarnă apă fiartă la rădăcina arborilor și apoi în primăvară-i taie ca uscătură și-i vând pe nimic.

Mi-ași permite, domnule ministru, a va ruga să vă ocupați de această cestiune, în scopul de a pune capăt cu desăvârșire acestei exploatări nedemne și păgubitoare pentru stat. În privința exploatării pădurilor din Dobrogea de către stat sistemul e cu desăvârșire ruinător. Vânzarea arborilor se face fără cel mai mic control; lemnul care prețuiește 20 lei se vinde pe 2 lei. Mai sunt apoi în Dobrogea păduri cari o dată tăiate nu se vor mai putea reproduce. Astfel este pădurea din insula Letea, la gurile

Dunărei, o pădure de stejar seculară. Înainte vreme, pădurea aceasta era pe uscat și azi se află pe un șes de nisip, din cauză că apele au tot crescut, astfel încât, de aci înainte, această pădure nu se va mai putea reproduce prin mici odrasle, fiind oprită de apă. Vă rog dar, domnule ministru, să trimiteți oameni speciali să studieze cestiunea aceasta, pentru că e vorba de o pădure istorică, arhaică, cunoscută de toată lumea ca una din cele mai frumoase păduri ce există.

Pentru menținerea comisiilor științifice.

Domnilor, o mare greșală se face suprimându-se această cifră. Dacă e un minister care trebuie să aibă inițiativa și neconținut să fie în nivelul descoperirilor, este negreșit ministerul Domeniilor, care este și al Agriculturii și al Industriei și al Comerțului. Ei bine, la acest minister se alocase nenorocita sumă de 3 000 lei pentru delegațiuni și comisii științifice și chiar și aceea s-a șters. Apoi, domnilor, când toată lumea merge la expozițiunea din Paris, credeți domniile voastre că ar fi o mare pagubă ca statul să trimeată acolo, sau aiurea, un om învățat ca să vadă o invențiune nouă folositoare pentru Domenii, sau pentru Comerț și Industrie? Ce va zice lumea civilizată când va vedea că ministrului Domeniilor i s-a refuzat o sumă de 3 000 lei, cerută pentru un serviciu atât de folositor? Dar domniile voastre la Război ați dat, la Finanțe aveți să dați, la Externe încaileă veți da cu ghiotora; și când e vorba de descoperiri științifice, de agronomie și industrie, domniile voastre nu voiți să dați nimic?

Eu vă rog să votați cifra cerută de guvern și aceasta nu pentru că eu vă rog să faceți astfel, căci cât pentru mine, ca liberal, dacă ași avea resimțiminte politice, mi-ar părea bine ca majoritatea compusă de conservatori să refuze ceea ce se cere pentru progres și știință și să se lase acestea pe seama liberalilor; dar ca om de progres nu pot să tac și să nu vă atrag atențiunea asupra greșelei ce se face.

Încă o dată dar, vă rog să nu ștergeți din buget acești 3 000 de lei, căci ați face un mare rău.

Cere menținerea subvențiunii pentru cultura viermilor de mătase.

Domnilor, observ câteva puncte foarte curioase cari nu le pot trece cu vederea. La capitolul 9 s-a suprimat subvențiunea pentru încurajarea industriei viermilor de mătase și a plantelor textile.

Ei bine, în mijlocul nostru avem un deputat care trebuie să vă fie foarte agreabil pentru că este un conservator convins, care a făcut multe sacrificii spre a introduce în țara noastră cultura cânepei de Adriatică; acesta este domnul Vasile Vlădoianu. Întrebându-l pe domnia sa dacă încercările ce a făcut au fost încoronate cu succes, mi-a dat un răspuns afirmativ. Apoi, dacă domnia sa nu se căiește de sacrificiile făcute, fără să fi avut datoria a le face, de ce statul, care are o asemenea datorie, n-ar face sacrificii? Cum administratorul domeniului publică cărți și le trimite prin sate și guvernul găsește că nu trebuie să dea și el 20 000 lei pentru încurajarea culturii viermilor de mătase și a plantelor textile? Apoi atunci, domnilor conservatori, renunțați la titlurile părinților domniilor voastre. Știrbei și-a lăsat numele nemuritor prin încurajarea care a dat-o culturii viermilor de mătase. Mihalache Sturdza a fondat o școală pentru cultura viermilor de mătase. Și domnia voastră găsiți că nu e de trebuință să faceți ceva în privința aceasta? A! Sunteți pentru economie. Dar această economie seamănă cu a aceluia care voia să-și învețe calul să trăiască fără a-i da nimic să mănânce.

Mă adresez dar la domnul ministru al Domeniilor și-l rog să vie în ajutorul acestei culturi, fiindcă este datoria domniei sale a face totul pentru acele industrii cari pot spori bogăția țării; mă adresez și la domnul raportor⁵, ca domnia sa cel dintâi să se unească cu mine pentru a respinge suprimarea ce s-a făcut la acest articol.

Stăruie să se mențină subvenția pentru Societatea geografică.

Domnilor, vă rog să nu închideți discuțiunea, fiindcă tot la acest capitol văd că comisiunea a șters subvențiunea de 2 200 lei care se dădea Societății noastre geografice.

Eu vă conjur să nu faceți păcatul de a șterge această subvențiune. Cer dar de la domniile voastre să binevoiți a restabili în buget atât cifra de 4 000 lei pentru încurajarea sericiculturii, cât și cifra de 2 200 lei pentru Societatea geografică.

Se pune la vot închiderea discuțiunii și se primește.

Se pune la vot propunerea domnului Kogălniceanu și se adoptă.

Cere urgentarea votării întregului buget al ministerului Agriculturii.

Deoarece onorabila majoritate a avut bunăvoința să primească propunerea mea de a se menține suma de 4 000 lei pentru încurajarea culturii

viermilor de mătase și subvențiunea de 2 200 lei pentru Societatea geografică, de aceea, ca recunoștință, v-aș ruga să votăm azi tot bugetul, căci nu mai sunt decât vreo 2-3 capitole la acest buget și mâine vom putea începe cu bugetul Instrucțiunii publice.⁶

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 93, p. 1668, col. 3 – p. 1669, col. 1 – 2; p. 1671, col. 1 – 2; p. 1672, col. 2; p. 1673, col. 3 – p. 1674, col. 1; col. 2; p. 1675, col. 1.

NOTE

¹ Gr. Păucescu.

² Emile de Girardin (1806-1881) fusese în primul rând ziarist politic. A scos foile „Le journal des connaissances utiles“ (1831), „Le musée des familles“ (1833) și „Le petit journal“ (1872).

³ P.S. Aurelisan scosese foile „Agronomia“ (1861), „Monitorul comunelor“ (1861-1864), „Economia rurală, revistă bimensuală de agricultură, comerț și industrie agricole“ (1876-1877, 1881-1884).

⁴ G. Duca luase cuvântul în continuare spunând că pregătește un amendament în sensul menținerii sumei de 10 000 lei. Ministrul de resort explicase că buletinul nu exista în fapt; suma figurase și în bugetul din anul precedent dar acum fusese suprimată deoarece se constata că o asemenea publicație „nu se citește mai de nimeni“. Adunarea a votat suprimarea sumei.

⁵ I. Manolache Costake Iepureanu.

⁶ Adunarea a votat bugetul ministerului Domeniilor cu 69 voturi pentru și patru împotriva.

*Intervenție pe marginea bugetului ministerului de Externe**

Domnilor, înțelegeți că e o datorie de delicateță pentru mine ca nefiind ministrul titular de față, să nu mă întind prea mult asupra acestui buget; cu toate acestea tot trebuie să vorbesc asupra unor cestiuni cari nu pot fi lăsate a trece în tăcere.

Domnilor, voi să vorbesc mai întâi de serviciul și de personalul nostru consular. În privința consulilor și vice-consulilor străini; cari pululează**, sau, ca să zic un cuvânt mai românesc, de cari țara este acope-

* Ședința din 2 iunie 1889.

** Care se înmulțesc cu repeziciune, care mișună (din fr. *pulluler*).

rită, ne aflăm ca în sistemul domnitorilor vasali; nu s-a schimbat întru nimic situațiunea. Cu toate acestea chiar înaintea independenței, guvernele vecine au socotit că trebuie să ne facă și ele nouă concesii, că adică dacă au ei consuli la noi, să numim și noi consuli la dâșii. Nenorocirea noastră a fost numai că n-am avut energia ca să profităm de promisiunile ce ni se dădeau și de îndatoririle ce ni se luau.

Eu am combătut convențiunea comercială¹ încheiată la 1875 sub Ministerul domnului Catargi; am combătut-o în privința avantajelor celor mari ce se făceau statului vecin prin acea convențiune pe tărâmul economic; dar altfel am recunoscut importanța actului din punctul de vedere politic; căci era un act internațional, un act care ne recunoștea ca stat de sine stătător, ca stat care dispunem de noi așa cum o înțelegem, care putem face tarifele noastre așa cum ne convine și taxa produsele străine la intrarea lor în țara noastră cum ne va plăcea. Ceva mai mult, dobândeam în principiu dreptul de a avea și noi în statele Austriei consuli, vice-consuli și agenți consulari.

Guvernul care a venit în urmă și din care am făcut și eu parte în timpul rezelului², nu a putut face ca să dobândim și noi consuli acolo unde ne trebuia mai mult să-i avem. Ni s-a recunoscut dreptul, și nu se putea face altfel, ca să avem unul la Viena și un consul general și agent diplomatic la Pesta. În privința celui de la Pesta era un act de măgulire, un act de vanitate din partea ungarilor pe care noi-l satisfăceam, fiindcă ungurii țineau mult ca să aibă o individualitate politică de sine stătătoare; și toate puterile de complezență trimiteau un consul la Pesta, ceea ce am făcut și noi, adică am trimis unde nu am avut trebuință; dar acolo unde am avut trebuință nu am putut trimite.

La Cernăuți noi nu avem consul; nu avem consul la Suceava; nu avem consul la Cronstadt; nu avem la Sibiu; nu avem la Orșova. În Rusia nu avem consul la Chișineu; nu avem la Reni; nu avem la Ismail, ba, acolo am avut, ni s-a recunoscut acest drept și a funcționat o bucată de vreme, dar apoi s-a șters pentru rațiuni de economie. Dar de altă parte ați văzut că am avut consuli în Monaco... (*ilaritate*), la Tunis... La Cairo ne-ar trebui și nu avem acolo tocmai unde avem sute de români, cari sunt sub protecțiunea consulatului italian.

Oriunde trebuie să avem, nu avem și unde nu trebuie, avem.

Anul trecut, după un amendament al meu, s-a votat înființarea de consuli la Chișineu, Suceava și Brașov, mi se pare; dar din nenorocire,

fiindcă aceasta s-a făcut fără voia guvernului, nu s-a votat cifra; prin urmare, anul acesta cer să se pună și cifra.

Nu este drept ca un stat să acorde unei puteri și alteia să-i refuze același lucru. La Cernăuți, Rusia are consul și Austria are la Nouă-Sulițe; așadar trebuie să avem și noi.

În Rusia avem dreptul să avem la Chișineu, la Ismail, pentru că acolo sunt consuli până și greci.

Astfel fiind, rog pe domnul ministru să se ocupe de această cestiune și eu voi propune un amendament pentru cifră. Căci astăzi nu mai sunt lucrurile cum erau altădată; ori suntem stat independent, ori nu: și dacă ni s-a recunoscut independența, trebuie să ni se recunoască și dreptul de a avea consuli. Domnul Catargi știa că încă de la 1875, chiar până a nu fi independenți, noi am obținut de la Austria recunoașterea dreptului nostru de a avea consuli în diferite orașe și încă de pe atunci s-au început tratative ca să avem consuli comerciali la Cernăuți, la Brașov și la alte puncturi unde comercianții noștri au interese.

Și să nu se zică că banii ce vom da pentru întreținerea acestor consulate vor fi bani cheltuiți degeaba, fiindcă numai șicanele ce se fac comercianților noștri și apărarea intereselor lor ne fac să cheltuim mai mult decât ceea ce ne-ar costa aceste consulate în cari comerțul român va găsi apărare și protecțiune și, prin urmare, dezvoltare și prosperare.

Mai am acum, domnilor, a vă vorbi asupra unui alt punct și un punct din cele mai importante, asupra cestiunii comisarului nostru din Comisiunea dunăreană.

Numai acolo, numai în Comisiunea dunăreană, suntem noi la largul nostru; căci acolo Europa ne-a recunoscut dreptul de a reprezenta nu numai interesele proprii ale României, dar a reprezenta chiar interesele Europei. Cu toate acestea au fost momente în cari unii din bărbații noștri au pus întrebarea: De ce să avem noi un comisar acolo? De ce? Pentru că importanța acestui post s-a recunoscut de Ministerele noastre bine luminate încă de pe atunci pe când nu eram o țară independentă, când comisarul nostru era sub suzeranitatea Porței și miniștrii otomani-i pretindeau să poarte fesul pe cap. (*Ilaritate.*) Astăzi suntem țară independentă, avem poliția noastră triplă, avem căpitani noștri de porturi, avem poliția pe uscat, pe Dunăre și pe mare și puterile cele mari cari sunt reprezentate în această Comisiune ne tratează pe piciorul celei mai perfecte egalități, căci Comisiunea dunăreană în acest an este prezidată de generalul

Pencovici. Interesele noastre însă sunt mult mai mari decât ale lor: noi aci avem mai multe interese decât Francia, decât Italia, decât Austria; avem interesul cel mare de putere riverană. Acest post, atât de important pentru noi, văd că în buget se desființează. Se dă această sarcină prefectului.³ Dar acolo trebuie să fie o continuitate de lucrare și de idei, pe cari nu o poate avea prefectul, care are atâtea ocupațiuni pentru administrarea județului său.

Pentru mine delegatul nostru în Comisiunea dunăreană este un post mai important decât ministrul nostru de la Paris, Londra, Berlin și de oriunde voiți; căci trebuie să mărturisim că foarte puține succese am putut dobândi pe tărâmul diplomatic. Am fost ministru al țării pe lângă guvernul republicei franceze și cel dintâi m-am silit, încă de pe la 1880, să încep oarecari tratări în privința unui tratat de comerț cu Francia: dar de atunci au trecut nouă ani și nici până astăzi nu am putut reuși a încheia acel tratat; am încheiat numai un angajament provizoriu.

Așadar, apelez la domniile voastre toți, liberali și liberali-conservatori, cari mai înainte de toate sunteți toți români și țineți la demnitatea țării, la interesele ei, vă rog să păstrați cifra din trecut pentru postul comisarului Comisiei dunărene. Acolo putem să dobândim succese, acolo putem să apărăm drepturile noastre mai bine decât oriunde.

Am văzut că pentru anul acesta s-a cerut amânarea pentru numirea comisarului și rău s-a făcut. Comisarul pe care l-am avut până acum a fost mai mulți ani în această Comisiune: el are tradițiunea pentru dânsul, are experiența, s-a purtat bărbătește în toate ocaziunile și noi ne-am despu-ternici luând puterea din mâna lui și dând-o prefectului.

Conjur dar pe Cameră să se gândească că interesele statelor celor mai mari încă au nevoie de oameni de talent și de experiență pentru apărarea lor și menținerea drepturilor lor și că noi numai la Comisiunea dunăreană suntem stat mare și puternic, egal cu totul celor alte state și prin urmare nu trebuie să ne facem idee că putem să delegăm pe un prefect ca să ne reprezinte acolo.

Cer dar să se mențină salariul acestui post, așa cum a fost mai înainte și totodată am dreptul, ca cel mai bătrân dintre toți, să rog pe domnul ministru ca acolo să nu fie favoritism în numire, nu trebuie dat postul de geremea*, ci trebuie un om cu merit, cu cunoștințe de țară, care să știe apăra drepturile noastre acolo unde ar fi amenințate.

* Geremea (giurumea), lucru prost, de mântuială (trc. djeremé).

Cine zice gurile Dunărei, zice interes european, care totodată e și un mare interes român.⁴

Despre fondurile diplomatice.

Domnii mei, profit de citirea acestui capitol ca să răspund onor. domn N. Ionescu și cred că și domnia sa va recunoaște că sunt în dreptul meu de a vorbi asupra fondurilor diplomatice și cu această ocaziune de a vorbi și de teoria domniei sale.

Domnia sa a zis că am făcut o erezie când am spus că bugetul nu e al ministerului, ci al țării. Mai întâi însă eu nu m-am rostit într-un chip așa de general și absolut; am zis numai că dau bugetul, mai ales guvernului actual, pentru că nu știu cine-i va succede când i-ași refuza bugetul.

În toate țările, când partidele se decid a nu da sprijin guvernului, atunci au în posunatul lor o altă combinațiune ministerială gata și fiindcă noi liberalii, cel puțin eu, nu doresc să văd la putere acel guvern a cărui posibilitate de menținere nu o văd, cu toate asalturile ce dă zilnic actualului Cabinet, de aceea spun cu francheță că nu voi să aduc o criză; criza o las să vină de la sine.

Sunt oameni cari susțin cum că bugetul nu e al țării și adaptându-l convenințelor lor de partid, [i]l refuză. Sunt și alții însă cari sunt de opinie că bugetul, în totalitatea lui, e al țării și că în buget sunt însă și oarecare paragrafe cari nu se dau unui minister decât pe încrederea ministerului.

În 1868, după retragerea domnului I. Brătianu de la putere, am venit eu, împreună cu domnul Dimitrie Ghica la guvern și când s-a născut conflictul în privința numirii generalului Macedonski⁵, noi am zis acelei Camere, care voia să ne dea un vot de blam pentru acea numire: Domnilor deputați, vă rugăm să ne dați bugetele, căci avem să vă dizolvăm – scurt și cuprinzător – și Camera ne-a dat bugetele.

Înțelegeți că nu puteam să cerem Camerei bugetele ca încredere, căci majoritatea era a domnului Brătianu și nu voia să lucreze cu noi... (*Întreruperi, zgomot.*)

Sunt, în adevăr, fonduri în buget cari nu se dau decât pe încredere. În Franția, bunăoară, este o cestiune mare când cere ministrul de Interne fonduri secrete; se discută săptămâni întregi, fiindcă opozițiunea refuză. Asemenea la politica externă, sunt fondurile diplomatice, cari iarăși se discută, fiind vorba de încredere. Dar bugetele în întregul lor sunt ale țării

și eu nu pot să le refuz; fiindcă de la votarea lor atârnă de a se face îmbunătățirile necesarii și imediate.

Prin urmare, ca cestiune de încredere, dacă nu sunt mulțumit de politica internă, nu dau fonduri secrete și dacă nu sunt mulțumit de politica externă, nu dau cheltuieli diplomatice; dar bugetul [î] votez.

Se cere închiderea discuțiunii și, punându-se la vot, se primește.

Se pune la vot capitolul III și se primește.

Se dă citire capitolului IV și următorului amendament al domnului Kogălniceanu: „Propunem să se restabilească suma de 20 400 lei, în loc de 8 400, ce s-a adoptat de comisiunea bugetară pentru delegațiunea în Comisiunea europeană a Dunărei“. *M. Kogălniceanu, M. Balș, I.G. Lecca, I. Kogălniceanu, C. Ressu, C. Robescu, Ion M. K. Epureanu.*

Pentru înființarea de consulate la Chișinău și Ismail.

Domnii mei, această cestiune am tratat-o și eu la discuțiunea generală și mi-am exprimat marea nemulțumire pentru că nu s-a ținut socoteală de votul Camerei. Este dar natural să sprijin acest amendament⁶; însă nu numai în privința Austriei, dar și a Rusiei; căci avem interes să avem câte un consul la Ismail și la Chilia, cari s-au suprimat sub cuvânt de economie.

Dar merg mai departe și zic că mult mai mare nevoie este să avem consuli în Brașov și Cernăuți, vice-consuli în Sibiu, Suceava, Orșova decât consul general la Pesta; căci consulatul de la Pesta e numai un semn de amicitie dat ungurilor, pe care guvernul de acolo n-a știut a-l aprecia. Eu dar voi propune ștergerea emolumentelor postului de consul general de la Pesta, întru câtă vreme nu vom putea dobândi posturi de consul la Brașov, Sibiu și Cernăuți. Tot așa voi propune ștergerea consulului de la Odesa, fiindcă n-avem nici un interes acolo; Odesa e port și noi avem porturile noastre; trimiteam înainte produsele noastre la Odesa și era trebuință de un consul; dar acuma produsele noastre merg la Brăila și la Galați.

Avem însă, domnilor, trebuință de consuli la Chișinău și la Ismail și fiindcă sunt încredințat că orice vom cere nu se va executa, fiindcă mi-a fost destul să văd împuținarea importanței postului de la gurile Dunărei pentru ca să înțeleg aceasta, iată pentru ce am zis că nu votez fondurile diplomatice ale domnului Lahovari, căci până acum a urmat o politică pe care am dezaprobat-o și pe care o voi dezaproba cât voi trăi. Eu voiesc ca numai adevăratele interese ale țării, astfel cum le înțelegem noi, să fie îndestulate, iar nu să primim impulsuni din afară.⁷

Din nou pentru înființarea de consulate acolo unde România are interese economice.

În adevăr, domnilor, între domnul Carp și mine este o deosebire în privința organelor vizuale; eu port ochelari, pentru ca să pot vedea bine; domnul Carp poartă monoclu, pentru ca să vadă mai departe.

Sunt cu totul de opiniunea domnului Carp, că în schimbări și în reduceri de fonduri ale reprezentanților din străinătate trebuie să fim cu multă luare aminte; căci demnitatea țării cere ca să avem reprezentanți la nivelul celor alte țări și de aceea am refuzat de a subscrie și am declarat că voi combate propunerea făcută de domnul raportor⁸ pentru supresiunea fondurilor diplomatice; dar în privința consulilor generali de la Pesta și de la Odesa m-am rostit în contra. Domnul Carp zice că s-ar face mult rău când s-ar desființa consulatul general de la Pesta, fiindcă ar suferi negustorii cari merg acolo. Eroare profundă. Într-un conflict care a fost între consulul general de la Pesta și între ministerul de Externe, s-a urmat o corespondență pe care eu am citit-o și din care rezultă că postul acela este mai mult politic decât comercial.

Posturile importante, trebuincioase și reclamate de interesele țării, sunt la fruntarii.

Când merge un negustor la consulatul de la Pesta? După ce pierde la Brașov, la Sibiu, la Orșova, atunci merge la Pesta în apel. Dar în tot momentul avem trebuință de consuli la fruntarie și am zis că dacă guvernul rusesc sau austriac vor refuza înființarea de posturi consulare de-a lungul frontierei noastre, în asemenea caz este de prisos să avem la Pesta, căci ar fi cu desăvârșire inutil.

Onor. domn Carp se pune ca organ al Austriei și ne asigură că Austria va acorda cu bucurie înființarea acestor posturi. Dar de câtă vreme nu se reclamă?

Domnul Carp, când era ministru de Externe, într-o mică conversațiune ce a avut cu mine, susținea că la Cernăuți nu am avut niciodată consul. Eu i-am spus că altădată aveam consul acolo, că se numea Kira Birjan, român din Basarabia. Domnia sa ignora lucrul acesta, iar după ce l-a aflat, pentru ce n-a înființat un consul în Cernăuți, făgăduit de guvernul austriac întâi prin convențiunea comercială de la 1875 și al doilea în urma împăcării conflictului de la Ițcani, unde s-au luat funcționarii români și i-au pus în fiare și i-au dus până la Suceava și acolo guvernul austriac a dat satisfacere funcționarilor noștri, găsindu-i nevinovați și destituind pe ai săi?

Avem consul și vice-consul austriac la Vârciorova. Meargă cineva să vadă ce rol joacă acel consul și vice-consul, câte interese are Austria acolo la Vârciorova și cum le apără consulul ei. Apoi și noi avem interese multe la Brașov, la Orșova, la Sibiu, la Cernăuți, la Suceava, dar cine ni le apără?

Dreptul pe care-l reclam eu pentru noi nimeni nu ni-l poate contesta, căci însuși domnul Carp zicea că acea putere care ne-ar refuza recunoașterea acestui drept ar da o dovadă de rea vecină. Eu nu am zis acest cuvânt, dar zic un lucru; că doresc să fim în cele mai bune relațiuni și cu Austria și cu Rusia; dar acele relațiuni să fie întemeiate pe reciprocitate, iar nu noi să dăm tot și nouă să nu ni se dea în schimb nimic. Am blamat supresiunea postului de la Ismail, căci era trebuitor pentru relațiunile mai ales ale Ismailului cu Dobrogea și cu Galații și Brăila. Am cerut totdeauna ca postul de la Odesa să se pună la Chișinău; dar s-a zis: Dacă se va opune Rusia?... (*Între ruperi.*) [Î]mi pare rău că onor. majoritate nu înțelege acest lucru, fără explicațiuni prea detaliate, fiindcă în asemenea cestiuni sunt și lucruri de acelea cari nu se pot spune în public.

După cum ați zis, interesul țării noastre este ca să avem consuli mai cu seamă la fruntarii. Văd că s-au pus consuli la Monaco, la Stuttgart, la Pesta, la Odesa, la Kiev chiar, pretutindeni, dar numai la fruntarii nu punem consuli, cari să apere interesele noastre comerciale de toată ziua. Ei bine, acolo este patriotismul ministrului de Externe care va face acest lucru.

Scăderea care s-a făcut în tratamentele delegatului nostru în Comisiunea dunăreană este o scădere care va fi bine văzută undeva. Este o scădere a importanței postului celui mai mare pe care-l avem noi în relațiunile noastre cu Europa. Postul de la Comisiunea Dunărei reclamă să fie ocupat de cel întâi diplomat, fiind un post de cea mai mare importanță; căci cu toate asigurările domnului Carp că cestiunea Dunărei este înlăturată, cine ne garantează că mâine nu va veni din nou cestiunea și cea dântâi care va zice cuvântul său trebuie să fie Comisiunea dunăreană. Vă spun aceasta cu inima străpunsă de durere că tocmai acolo s-a găsit să se facă o scădere.

Cred că guvernul actual vede acest lucru tot ca mine și că va veni să ceară restatornicirea acestei sume sau un credit ca să trimită acolo un om care nu poate să aibă această delegațiune numai în mod provizoriu. Tot asemenea zic că și înființarea consulatelor la fruntariile noastre este o

ceștiune eminamente națională. Aci nu vorbesc ca liberal, nici ca conservator, ci vorbesc ca român, ca apărător al intereselor țării, al comerțului și al siguranței persoanelor; aci cred că liberali și conservatori putem cu toții să fim de acord. Cu ochii mei am văzut pe domnul I. Brătianu, care mergea la Berlin, că a fost amenințat să fie condus între baionete de la Vârciorova la Orșova și a trebuit să spun eu: Stați căci este primul ministru al țării. Dacă aveam noi acolo un consul socotiți că s-ar fi întâmplat una ca aceasta? Și dacă funcționarii noștri la Vârciorova ar fi făcut așa lui Tisza sau lui Csaky⁹, socotiți că lucrul s-ar fi petrecut așa ușor ca cu domnul Brătianu? Ceea ce s-a întâmplat domnului Brătianu se poate întâmpla și altora, dacă nu vor avea toate formalitățile ce cer bunii noștri vecini. De aceea, eu rog pe domnul prim-ministru să se ocupe de această ceștiune cu cea mai mare seriozitate și va fi cel mai bun succes ce va obține când se va publica în „Monitor“ că s-au înființat consulate la Brașov, Sibiu, Cernăuți, Chișinău și Reni. Și atât mai rău pentru domnul Carp, care spune că este convins că Austria va primi, atât mai rău pentru dumnealui că nu s-a folosit de ocaziune ca să se facă pentru acești consuli ceea ce pretinde că s-a făcut pentru Dunăre.

Domnul Carp zice că nu aveam bani. Dar de ce n-ați cerut un credit? Și care ar fi fost Camera românească care să vă refuze 20 sau 30 mii de lei pentru acest lucru? Și afară de aceasta socotiți că în Brașov, Sibiu, Cernăuți, nu s-ar găsi români capabili și bogați cari să primească *ad honorem* să fie consuli până la votarea sumelor necesarii de către Parlament?

Așadar, domnilor, să nu facem din ceștiuni mari niște lucruri de nimic. Ceștiunea aceasta este mare; este neapărată trebuință de aceste posturi în interesul țării noastre, în interesul rolului ce joacă țara și în interesul pozițiunii ce are în mijlocul familiei europene.

Vecinii noștri au consuli pretutindeni; noi nu cerem să românizăm Ungaria, nu cerem să facem din Ungaria o hartă geografică împărțită în jurisdicțiuni consulare, ci cerem numai atât: să înființăm consulate unde ne trebuie, să înființăm la Brașov, Orșova, Sibiu, Suceava, Cernăuți, Chișinău, Ismail și Reni.¹⁰

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 94, p. 1679, col. 1 – p. 1680, col. 2; p. 1685, col. 1 – 3; p. 1686, col. 2; p. 1686, col. 3 – p. 1687, col. 3.

NOTE

¹ Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a IV-a, p. 147 și urm.

² Guvernul I.C. Brătianu.

³ Vezi amănunte la K., *Opere*, V, *Oratorie*, III, partea I-a, p. 251 și urm.

⁴ Odinioară pentru postul de comisar figura cifra de 20 400 de franci. Guvernul Th. Rosetti o redusese la 8 000 lei iar comisia bugetară mai tăiasse 3000 lei. Lascăr Catargiu explicase că C.E.D. avea sesiunea închisă; până la reînceperea lucrărilor trebuia decis într-un fel întrucât cu 5000 lei era foarte greu de găsit un amator pentru acest post. Soluția cu prefectul era provizorie și de altfel a și fost respinsă de Adunare cu 84 de voturi împotriva și 40 pentru.

⁵ Vezi K., *Opere*, IV, *Oratorie*, II, partea a II-a, p. 167 și urm.

⁶ G.D. Pallade propusese înființarea de consulate la Brașov, Cernăuți și Chișinău, pentru care cerea afectarea sumei de 30 000 lei. Adunarea a respins amendamentul cu 66 voturi contra și 52 pentru.

⁷ G. Vernescu, ministrul de Finanțe, îi observase lui K., în legătură cu desființarea postului de consul la Pesta, că acesta era prevăzut prin legea din 1881 și că legile nu se puteau desființa prin buget. K. a replicat iritat: „Dacă am primit înființare de posturi prin buget, de ce să nu primim și desființare?”

⁸ Ion N. Lahovari.

⁹ Coloman Tisza (1830-1902), șeful Partidului liberal maghiar; ministru de Interne apoi președinte de Consiliu din 1875 și ministru de Finanțe din 1887.

Albin Csaky (1841-1912), vicepreședinte (din 1888) al Camerei magnaților; ministru al Cultelor și instrucțiunii publice.

¹⁰ Bugetul Ministerului de Externe a fost votat cu 76 de voci pentru și opt împotriva.

Pledoarie în favoarea unor noi construcții de cale ferată.

*Cu ocazia discutării bugetului ministerului Lucrărilor publice**

Domnii mei, țările cele mici nu se înalță, după opiniunea mea, decât prin lucrări de inteligență și prin dezvoltarea marelor interese materiale și morale.

Misiunea dezvoltării noastre materiale este mai cu seamă încredințată ministerului Lucrărilor publice; ministerul acesta este sentinela care trebuie să vegheze la dezvoltarea intereselor materiale ale țării, după cari vin apoi și interesele morale.

* Ședința din 2 iunie 1889.

Avem o pozițiune foarte frumoasă la porțile Orientului și avantajele acestei pozițiuni datează din timpurile cele mai înapoiate*. Toată lumea știe, și mai cu seamă acei cari s-au ocupat de trecutul acestei țări, că prin România era marea cale a comerțului între Orient și Occident. În toate zilele descoperiri noi dovedesc că pe aci bogățiile Indiei, ale Chinei, ale Asiei treceau ca să se ducă în Occidentul Europei.

Din punctul de vedere politic, în toate zilele vedem că în Moldova se descoperă urme ale cruciaților, armatele cruciate treceau prin România. Era de datoria noastră să găsim țării noastre această mare calitate, această misiune: calea mare între Orient și Occident și cu toate acestea noi am lăsat să ajungă lucrurile acolo încât calea cea mare între Orient și Occident să fie astăzi prin alte țări. Am avut în mână ca această cale să fie prin România și am lăsat să ne scape această ocaziune. Așa este, domnule raportor? Ei bine, s-a pierdut această cale și astăzi rețelele noastre cele mari sunt căi de interes local. Ne mai rămâne încă ceva: Măcar o parte din comerțul internațional al Occidentului să-l păstrăm țării noastre prin înființarea unui pod peste Dunăre, pe calea care vine de la Vârciorova la Fetești și prin Cernavoda la Constanța pentru Marea Neagră.

S-a votat pentru acest pod 28 de milioane. Experiența a dovedit că votul acela era prea generos, că nu trebuie decât 26 de milioane și apoi numai 22; și pe convingerea că are să fie economii, am hotărât să se cheltuiască din acei bani cu bazinurile de la Galați și Brăila. Ei bine, fac o întrebare: La ce am cheltuit noi atâția bani pentru linia de la București la Fetești, când ea nu trece Dunărea? În loc să avem un venit de vreo 2 000 000 se cheltuiesc pe fiecare an vreo 500 000 lei cari se îneacă în fața Borcei. Așa este, domnule Olănescu, căci ai lucrat acolo?

Ei bine, de trei ani de când se fac neconținut studii, am chemat cu buna noastră credință mulțime de societăți cari au cheltuit cu studiile; am adus oamenii cei mai competenți, pe Hartley și Voisin bey pentru studierea Borcei și a Dunărei și eu nu văd nici în anul acesta în buget că se pune o sumă măcar ca să se înceapă ceva, șoseaua de pe lângă mal, ca să se înceapă construcțiunea podului pe Dunăre, pe Borcea, măcar să se înceapă stâlpii, sau cel puțin să se pregătească materialul. Portul Constanța este cum l-au lăsat turcii. Apoi astfel are să se dezvolte comerțul nostru? Astfel avem să păstrăm calea comerțului străin pe la noi? Dacă vom întârzia, știți bine că comerțului când i s-a dat odată o linie, când se formează agenturile și linia devine cunoscută, greu se mai poate schimba. Atâta spe-

* Înaintate? (Cu sensul: cele mai vechi.)

ranță ne mai rămâne, acest pod pe Dunăre, ca să putem ține întrucâtva piept comerțului care merge la Salonic.

Când s-a împăcat cu Staatsbahn¹, a obținut cum că jumătate din traficul comercial ce se face în Orient să nu mai treacă prin Cernavoda, ci să se trimită prin Serbia.

Prin urmare, dacă este așa, dacă linia noastră cea mare nu servește la nimic pentru comerțul cel mare, pentru comerțul european, atunci la ce să mai facem alte linii noi, linii cari ca și liniile deja existente nu vor fi decât linii de interes local, cum sunt liniile noastre cele în ființă, cari nu fac decât transportă mărfurile noastre la Dunăre și acolo așteaptă până ce înghiață apa.

Dacă noi vom aștepta să ni se deschidă debușeuri acolo unde nu avem nevoie, dacă vom sta și nu ne vom grăbi să ne deschidem noi înșine debușeurile noastre acolo unde avem un port, unde avem drumuri, unde avem șosele, acolo unde avem tot pentru ca să ajungem la mare; dacă nu ne vom grăbi, dacă vom târăgăni și de acum înainte tot așa cum am făcut de la 1878 până astăzi, mi-e teamă ca tot ce vom face în urmă să nu fie prea târziu făcut.

De aceea, eu rog pe domnul Catargi, președintele Consiliului, să binevoiască, în interesul cel mare al întregului comerț al țării, să se gândească la ce pericol suntem expuși, să se gândească a face ceva cât mai curând pentru a lega linia noastră ferată cea mare cu Dobrogea.

Știu, domnilor, că în această țară au fost și mai sunt și astăzi oameni cari ziceau că Dobrogea nu va rămânea a noastră. Dar ar fi timpul să conțenească o dată această mistificare, care durează de zece ani. Ne facem de râs, ne compromitem cu această indiferință pentru o provincie care face parte întregitoare a țării noastre.

Mi-aduc aminte că la Berlin, în timpul Congresului, când ne arătam nepăsători în privința portului de mare ce ni se dădea, singurul om de stat care ne invidia era trimisul Serbiei, care ne zicea: Cât de fericiți veți fi dacă veți avea o bucățică cât de mititică de mare!

Noi avem un întins litoral de mare și nu facem nimic ca să profităm de mare. Afară de cazarmă și școală, încolo nu s-a făcut nimic în Dobrogea.

De aceea, rog pe domnul prim-ministru să ne dea un răspuns la întrebarea aceasta: Aveți de gând să faceți ceva pentru comerțul de mare din Dobrogea, pentru ca România să-și păstreze misiunea pe care o are de se-

cole, de a fi marea cale între Orient și Occident? Dacă nu aveți de gând să faceți ceva pentru Dobrogea, atunci să ștergem tot, să ne mărginim la rolul nostru de popor agricol, fără a ne mai ocupa de altceva care să ridice inima, să dezvolte inteligența și să ne dea un avânt în viitor.

Comisiunea noastră bugetară însă și-a îndreptat activitatea spre alte îmbunătățiri pe cari le-a găsit mai importante; așa, de exemplu, după multă chibzuire și lungi dezbateri, a decis că portarul de acum înainte să nu se mai numească portar, ci supraveghetor de curte... (*Ilaritate.*)

Complimentele mele comisiunii și domnului raportor pentru aceste mari reforme!

Mă opresc aci și justific plângerile mele despre seriozitatea lucrărilor onor. comisiuni bugetare prin această fericită idee ce a avut de a decide că portarul se va numi, în viitor, supraveghetor de curte. (*Ilaritate.*)

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 94, p. 1689, col. 1 – p. 1690, col. 2.

NOTE

¹ Societatea de căi ferate austriece. Împăcare, în sens de stabilire a traseelor comerciale.

*Cere din nou să se ia în dezbateră petițiile pentru pensii și cele de naturalizare**

Domnii mei, Camera aceasta în sesiunea ei ordinară și extraordinară a avut o activitate de mai mult de șase luni; dacă activitatea ei a fost bine sau rău întrebuițată, are să judece țara și istoria; dar este un fapt că în aceste șase luni de zile, Camera aceasta n-a găsit ocaziune, sau n-a avut timp d-ași îndeplini o datorie, d-a întrebuița un drept pentru a cărui dobândire în alte țări oamenii politici au luptat mult, cum a fost și la noi, dreptul d-a primi petițiuni, dreptul d-a acorda împământeniri și dreptul d-a acorda pensii.

Sunt șase luni de zile de când lucrăm și o singură dată n-am ținut o ședință – poate mă înșel – pentru a pune în lucrare un asemenea drept.

* Ședința din 3 iunie 1889.

Acum, în privința împământenirilor, în Constituțiunea noastră este o dispozițiune de tot aspră, care nu se găsește mai nicăieri, aceea că împământenirile se dau individual și se acordă de Corpurile legiuitoare. Neîntrebuințând dar noi dreptul ce avem și neîndeplinindu-ne datoria facem astfel și mai aspră acea dispozițiune constituțională, ajungem să nu mai împământenim nici un străin oricât de merituos ar fi el.

Petițiunile ce ni s-au adresat, afară de acelea pentru cereri de pământuri, căroră li s-a dat curs numai prin legea de împrumut ce am votat-o, nu știu să fi fost rezolvate de Cameră.

Pentru pensiuni tot asemenea am făcut și sunt pensiuni pentru anii de serviciu cari nu-și pot găsi îndestularea lor la Comitetul pensiunilor; sunt recompense pe cari numai Parlamentul le poate da. Între pensiunile înscrise la ordinea zilei sunt unele cari se acordă familiilor unor oameni ce au meritat de la țară; cu toate acestea ele stau la ordinea zilei de luni întregi fără a fi rezolvate.

Rog dar pe Cameră ca, după ce se va vota bugetul care este în discuțiune, să binevoiască a sacrifica rămășița ședinței de astăzi pentru lucrări cari după regulament avem datoria să le cercetăm sâmbăta. Cu atât mai mult putem face aceasta, cu cât la finele unei ședințe nu este bine a se lua în discuțiune bugetul Cultelor și instrucțiunei publice, care are trebuință de o matură dezbatere; căci în el s-au introdus multe reforme, din cari, după mine, unele sunt greșite și din nenorocire nu vedem între noi nici pe domnul ministru de Culte, căci domnia sa este bolnav.

Iată pentru ce vă rog ca, după ce se va vota bugetul în discuțiune, restul ședinței să-l întrebuițăm într-o cerceta a propunere de recompensă care este de datoria țării să o rezolvăm, voi să vorbesc de recompensa națională ce trebuie a se acorda văduvei energicului și inteligentului membru al comitetului unirei din Iași, a fostului ministru al principelui Vodă Ghica, Petru Mavrogheni.¹

Cere prelungirea eventuală a sesiunii pentru epuizarea portofoliului.

Domnilor deputați, am dat, cred, dovadă că eu nu fac nici o piedică la votarea bugetelor, vă rog însă să luați seamă că în Cameră sunt unii cari iau parte activă la ședință câte 4-5 ceasuri pe zi, combătând ori apărând legile puse în discuțiune; prin urmare, aceloră le este peste puțină să primească a se ține și ședință de noapte.

Suntem acum la sfârșitul votărei bugetelor; s-au votat șase bugete și au mai rămas de votat două bugete și câteva legi financiare. Dacă toate

acestea nu se vor putea vota până luni seara, atunci vor rămânea să fie votate marți sau miercuri.

Să nu vă mirați când vă zic aceasta; căci guvernul poate prelungi sesiunea cu vreo 2 – 3 zile. Eu am mai asistat la niște asemenea prelungiri, sub Ministerul domnului Ioan Brătianu, care este aci prezinte. Și altădată s-a mai întâmplat așa; erau a se vota bugetele și niște legi financiare, dar timpul lipsind, a trebuit guvernul să mai prelungească sesiunea cu două zile.

Domnul L. Catargi, președintele Consiliului: Dar dacă domnii deputați nu voiesc să mai stea?

Apoi atunci de ce au alergat să se aleagă? Pentru ce s-au însărcinat cu misiunea de deputat? (*Zgomot.*)

Domnul C. Pleșoianu: Domnia voastră sunteți aci acasă la domnia voastră.

Vă pot asigura că nu. (*Întreruperi.*) Dacă nu mai puteți sta aci, de ce ați stăruit să fiți aleși? Știu că alegătorii nu aleg pe nimeni până ce nu sunt rugați. Nu sunt ei atât de patrioți încât spontan eu să se adune și să aleagă pe cineva.

Cu toată amicia și cu toată recunoștința ce dătez domnului Pleșoianu pentru documentele cu care a înzestrat Academia Română, [î]i dau *rendez-vous* la alegerile viitoare, (*Întreruperi.*)

Suntem aci să ne facem datoria.

Este ușor pentru aceia cari nu fac altceva decât cer numai închiderea discuțiunii să primească a fi și ședințe de noapte, dar pentru noi cari lucrăm, cari discutăm legile ce ni se propun, iar nu le votăm pe tăcute și Dumnezeu știe în ce stare suntem când ne ducem acasă, pentru noi, zic, este imposibil să aderăm la o asemenea propunere.

Așadar, mai bine să se prelungească sesiunea încă cu două, trei zile, decât să facem ședințe de noapte. Cum! Suntem în pericol mare încât trebuie să ținem ședințe de noapte? Anibal este la porțile Romei? Suntem în vremea rezelului? Dar chiar atunci s-a prelungit sesiunea. Guvernul are majoritate și ce pericol ar fi dacă s-ar mai prelungi sesiunea cu două, trei zile, ca să votăm toate bugetele și legile financiare?

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 95, p. 1695, col. 1 – 2, 3.

NOTE

¹ Vezi infra, p. 554.

² Sesiunea s-a închis la 8 iunie 1889.

*Intervenții pe marginea bugetului ministerului
Cultelor și instrucțiunii publice**

Rog pe onor. nostru raportor¹, pentru care am multă stimă și afecțiune, să binevoiască a ne da oarecari lămuriri; [î]l rog să ne spună de ce ne tot trimite când la capitolul cutare, când la articolul 10, când la pagina 40... (*Zgomot.*)

Sunt foarte fericit când văd că onor. doctor Severeanu-mi explică pentru ce, însă-mi va permite domnia sa să-i spun că noi cari suntem simpli muritori, nu ne pricepem în asemenea operații încurcate. Domnul doctor Severeanu, care știe să facă multe operațiuni, care m-a operat și pe mine și-i sunt recunoscător, poate să se priceapă și în această operațiune, pentru noi enigmatică, căci aci se zice: Vezi paragraful 6, vezi pagina 46, vezi articolul 12 relativ la speze de cancelarie, etc. Dar cine din noi poate să tot caute în acest buget unde e pagina cutare, unde e statul cel alt?...

De aceea, ași ruga pe domnul raportor să ne lămurească. (*Zgomot.*)

Dar, domnule Enacovici, dumneata care mă întrerupi, de ce nu te-ai uitat să vezi că în acest buget al școalelor s-au făcut economii de câteva mii de lei, în loc să se înmulțească școalele prin țară...

Domnul Enacovici: Comisiunea a înmulțit școalele, după cum veți vedea în buget.

Vezi cum știi de bine? Ce fel de înmulțire, când se acordă o sumă și se reduce altă sumă mult mai mare decât cea acordată?

Iată ce fac fiii școalelor; ei cer închiderea discuțiunei, avantaj pe care nu-l aveau boierii cei vechi.

Ați închis discuțiunea generală fără ca să putem spune care este filosofia lucrării comisiunei care s-a ocupat de patru sute de puncte.

De aceea, vă rog, domnule raportor, a ne spune ce citim?² Citim paginile bugetului, una după alta, ori citim raportul domniei voastre?

* Ședințele din 4, 5 și 6 iunie 1889.

Face observații raportorului G. Dem. Teodorescu.

Sunt vechi logofăt de la 1832; acele trimiteri trebuiau însemnate cu litere mici. De ce nu ai venit la mine să te învăț cum să faci?

Se pune la vot cifra materialului în sumă de 87 500 și se primește.³

Domnilor, eu v-am spus opiniunea mea în privința Ministerului actual; v-am spus că-i sunt adversar politic, dar nu-l combat sistematic, căci bugetul [îl] privesc al țării. Nu înțeleg însă de ce ați șters cifra cheltuielilor extraordinare.⁴ Dacă e un minister cu multe cheltuieli neprevăzute, e tocmai ministerul Cultelor. De ce ați refuzat aceste cheltuieli favoritului domniilor voastre, Benjaminului domniilor voastre și al meu?

O voce: E cu consimțământul ministrului.

Domnul C. Boerescu, ministru Cultelor și instrucțiunii publice: Da. Așa e.

Sunt recunoscător de această economie, dar sunt convins că la toamnă veți veni să cereți credite extraordinare.⁵

Pentru menținerea posturilor de inspectori generali.

Domnule președinte, la pagina 48, statul no. 2, se vede suprimarea a doi inspectori generali și doi inspectori, iar în raport citesc următoarele cuvinte: „În locul sistemului de a se controla mersul școalelor secundare de către doi inspectori generali și doi inspectori, a prevalat ideea d-a se alocă suma de 10 000 lei, cu care ministerul să poată întâmpina spezele reclamate prin trimiterea unor persoane competente și autorizate, în cazuri când ar fi necesitate de constatări sau anchete.

Această măsură e însă provizorie, rămânând ca printr-o lege specială să se determine atribuțiunile personalului inspector și condițiunile cerute de organizarea sistematică a unui asemenea serviciu. În schimb, s-a sporit cu șase numărul revizorilor școlari (în total 28) ca privigherea lor să fie reală și eficace asupra învățământului elementar din comunele rurale.“

Domnilor mei, se suprimă doi inspectori generali și alți doi mai pe urmă, sub cuvânt că nu este lege și apoi tot fără lege se înființează șase inspectori...

Domnul C. Enescu: Cer cuvântul să arăt domnului Kogălniceanu că este lege.

Domnul G. Tocilescu: Cer și eu cuvântul, ca să răspund domnului Enescu de la Ploiești.

Este legea de la 1884 care statornicește doi inspectori... (*Înteruperi.*) Inspectorii se suprimă și apoi se acordă ministrului zece mii de franci pentru ca să trimită în inspecțiune persoane competente. Ei bine, domnilor, ce însemnează aceasta? Cine poate să fie mai competente pentru o asemenea lucrare decât un profesor înalt? Pentru ce dar se suprimă inspectorii generali, cari sunt profesori, și se dau domnului ministru zece mii de lei ca să-i împartă ca bacșiș în dreapta și în stânga?

Dacă aveți inspectori sau revizori pentru școalele rurale, apoi pentru școalele secundare nu mai e de trebuință să fie? Cu cine voiți domniile voastre să faceți controlul? După ce s-au votat atâtea gimnazii și licee pe cari țara le-a dat cu toată dărnicia, acum domniile voastre nu voiți ca ele să fie bine priveghiate, când este știut că s-au ridicat mari plângeri că unii din profesori nu-și fac datoria în conștiință? (*Înteruperi, zgomot.*)

Dacă este un partid* luat ca să votăm orbește, să nu mai discutăm nimic, atunci pentru ce am mai sta noi aci? Eu însă socotesc că este de datoria noastră a ne spune cuvântul într-o cestiune atât de importantă; că cu toții împreună, fără deosebire de partid, trebuie să ținem ca școalele pentru cari țara noastră face atâtea sacrificii să fie pentru școlari, iar nu pentru profesori. Când văd eu atâți profesori cari se revolt și cer ca școalele secundare să nu mai fie inspectate, nu mă pot opri de a nu declara că aceasta n-o înțeleg. Cum! Avem inspectori la finanțe, la lucrările publice, la domeniul, la armată, avem, în fine inspectori pretutindeni și numai la școale să nu fie inspectori? A! Nu există o lege în privința aceasta? Da, domnilor, jumătate din bugetul acesta se compune din creațiuni făcute fără lege. Și apoi o să vedem inspectorii cari au fost, demeritat-au ei?

Știm cu toții că acești inspectori generali au produs mai multe studii cari merită toată considerațiunea. Avem lucrarea lui Haret, a lui Vițu, a lui Ștefănescu și a lui Tocilescu, lucrări serioase cari ne-au făcut și pe noi profanii să ridicăm perdeluța și să vedem cum merge învățământul secundar. Nu zic că ar fi o înțelegere luată, dar văd că parcă se caută un mijloc ca învățământul secundar să scape de orice control. Apoi strigătul nostru de atâția ani este că miniștrii au făcut prea multe concesiuni. (*Zgomot.*)

Dacă este așa, am să viu și eu aci cu o tobă sau cu altceva, ca să fac huiet când veți voi să vorbiți domniile voastre. (*Ilaritate.*) Este un merit mare ca cineva să vorbească în asemenea cestiune, ar trebui ca tocmai tineretul care a fost prin școale să vie să mă ajute, iar nu să mă împiedice

* Poate din fr. *prendre le parti*, a lua o hotărâre.

de a vorbi. În această cestiune nu am nici un interes personal; copiii mei au trecut prin școale și nu mai am copii mici cari de aci înainte au să treacă prin școli; mă doare însă inima când văd că vine primăvara și profesorii se duc și școalele rămân pustii.

Ia uitați-vă, domnilor, la școalele militare și veți vedea că pentru privigherea acelor școale s-au ales oamenii cei mai de frunte, cum este general Crețeanu, colonel Lahovari etc. De ce nu dați și domniile voastre ministrului de Culte și instrucțiune publică mijloace ca să facă și el pentru școalele publice civile același lucru? Vă conjur, și mai cu seamă pe cei din provincie, cari aveți copii, cari știți ce ramură importantă este inspectorul școalei, să nu vă uitați că cutare inspector este urât de cutare profesor, ci să acordați sumele necesare pentru menținerea inspectorilor; căci școalele nu pot fi lăsate în voia lor, fără ca guvernul să aibă asupra lor supraveghierea.⁶

Pentru păstrarea⁷ fondurilor necesare Academiei și recuperării documentelor aflate în străinătate.

Domnilor, cu chipul cum s-a făcut raportul, cum s-au făcut deosebitele știrbituri de reduceri și adaose și cum s-au clasificat în față cu bugetul, este cu neputință ca oamenii cei mai cu atențiune să poată fi lămuriți. Iertați-mi cuvântul, nu voi să zic rău de nimeni — decât prin acest mod ne vedem trași pe sfoară.

Domnilor, în acest buget nu figurează nicăieri o cifră, cum era anul trecut, pentru premii date școalelor. Îndată ce nu figurează, trebuie, prin urmare, ca votul și discuțiunea să se rezerve atunci când se va găsi pentru întâia dată în buget cuvântul de premii și cuvântul de premii se găsește mai departe. Cu toate acestea, deodată și în neființa mea aci, s-a trecut peste amendamentul ce propusesem pentru premii și s-a votat paragraful din buget.⁸

Ei bine, ce s-a făcut cu asta? S-a făcut descentralizarea școalelor, s-a pus o sumă oarecare la fiecare școală, pentru ca profesorii să cumpere pentru premii acele cărți faimoase, cum geografia de care a vorbit domnul Nădejde; dar lucrările lui Cobălcescu, lucrările istorice ale lui Tocilescu și ale lui Hasdeu, acelea să rămână uitate. Întreb dar dacă acest buget, care a fost prezentat de domnul Maiorescu, este însușit întru toate de domnul ministru actual?⁹ (*Întreruperi.*)

Domnul ministru actual are dreptul să ceară modificări, și-mi pare bine că se află între noi, în urma indispozițiunei de care a suferit, dar văd

că domnia sa lasă să treacă discuțiunile fără să intervină nici într-un fel. Neapărat asta este treaba domniei sale. Trec mai departe.

Domnilor, la capitolul în discuțiune este un articol... nu știu cum să-i zic, cam parfumat... Bugetele n-au sex; ele califică lucrurile cum sunt. Văd că la acel articol comisiunea bugetară a redus o mie de lei. Ași voi dar să știu cum a drămluit comisiunea acea materie?¹⁰ (*Ilaritate.*)

Am întrebat pe domnul doctor Severeanu și domnia sa mi-a spus că localurile școalelor trebuiesc curățite de asemenea materii pentru că ele dau infecțiuni. Prin urmare, mi-au libertatea a întreba pe domnul ministru de Instrucțiune publică ce opinie are domnia sa în privința aceasta? Consimte domnia sa la această operațiune cesariană de a se tăia o mie de lei din șapte mii și crede domnia sa că comisiunea bugetară a fost în stare a drămlui tot ce s-a făcut acolo și bine a făcut de a tăiat această sumă? (*Mare ilaritate.*)

Rog dar pe domnul ministru, sau mai bine pe domnul raportor, să-mi spuie pe ce s-a întemeiat comisiunea bugetară când a făcut această tăiere?

S-a zis de către un onorabil domn, că scopul acestei comisiuni a fost să facă reducerile cele mai mari, numai ca să ajungă la economie. Apoi înțeleg să imităm pe împăratul Vespasian, să punem dare asupra acelei materii, dar nu înțeleg să o lăsăm nescosă de unde se află, ca să otrăvească generațiunile viitoare! Prin urmare, rău a făcut comisiunea când a tăiat o mie de lei de la acel articol.

Doresc ca comisiunea bugetară din anul viitor să binevoiască a citi dezbaterile noastre din anul acesta asupra reducerilor făcute de actuala comisiune bugetară, ca să nu cadă și ea în aceleași greșeli.

Viu acum la Academie; și aci iarăși sunt sigur că voi întâmpina tot ce am întâmpinat până acum, adică o majoritate mare, pot zice o unanimitate, care șterge și taie pretutindeni. În comisiunea bugetară sunt poate jumătate din membrii ei licențiați și doctori în drept, în științe etc., și-mi plăcea a crede cum că acei domni profesori, medici, licențiați și doctori în drept vor avea harul măcar pentru această Academie, unde *sub-scrisul* (*ilaritate*) are onoarea nemeritată de a fi președinte¹¹...

O voce: Foarte meritată.

Noroc că mai am lângă mine pe alți membri ai Academiei mai capabili, cum este domnul Maiorescu, domnul Negruți și mai ales domnul Nicolae Ionescu, cari cred că-mi vor lua partea.

Domnii mei, Ungaria cheltuiește în tot anul pentru Academia sa 200 000 fiorini, adică peste 400 000 lei; iar în alte state se cheltuiesc milioane.

Noi, mai înainte de toate, avem misiunea de a aduna documente pentru istoria țării. O națiune care nu are istorie, nu are trecut nici viitor. Istoria noastră până acum, eu, istoric nevrednic, vă declar aceasta, nu-și găsește izvorul decât în cărțile străine, scrise mai ales de poloni și de unguri, cu cari părinții noștri au fost în lupte sângeroase secolii întregi.

Pe urmă, cronicile țării sunt o materie foarte importantă. Până astăzi încă nu am ajuns a cunoaște șirul domnilor noștri. Academia și-a luat de misiune de a aduna materie pentru viitoarea istorie.

Domnilor, exista un om cu multă erudiție care, fiind bucovinean și devotat împăratului, era calificat de șoacă; lui i s-au deschis muzeurile și bibliotecile Vienei și el a adunat tot ce a găsit relativ la țara noastră din secolul al 15-lea. Familia acelui om, credincioasă ultimei lui voințe, a dat țării românești acele documente interesante și ministerul le-a încredințat unei comisiuni compusă din oameni cari s-au ocupat de istorie, între cari eram și eu și a luat asupra sa tipărirea acelor documente. Mai mulți ani am făcut parte din acea comisiune. După aceea, văzând că comisiunea merge bine, s-au încredințat Academiei fonduri ca să publice acele documente și totodată să mai publice și altele ce le va mai găsi. După statutul Academiei, toate fondurile puse la dispozițiunea Academiei au o anume destinațiune și Academia pentru misiunile sale primește 15 la sută din veniturile acelor fonduri. Ei bine, Academia nu a voit să primească nici un ban de la documente și a întrebuițat suma întreagă numai în publicațiuni; pentru că s-a găsit o gură rea, vicleană, care mai cu deosebire nu trebuia să vorbească cum a vorbit, care a zis că Academia nu știa nimic despre fondurile ce-i erau acordate de stat; că banii aceia erau un fel de fond secret, pus la dispozițiunea secretarului ei general, domnul Dimitrie Sturdza, vorbă care s-a împrăștiat și astfel acum comisiunea bugetară a redus acel fond de 33 000 lei la cifra de 10 000.

Sunt dator să spun aici un lucru și cred că toți colegii mei vor mărturisi aceasta: Poate Mitiță Sturdza să fie oriunde maltratat, în Academie însă el este o figură care niciodată nu va dispărea și se poate numi fondatorul Academiei. Averea lui, munca și stăruințele lui, beția lui de a aduna documente de orișunde în sfârșit tot a fost întrebuițat de el pentru a înzestra Academia cu o colecțiune de documente și monede cari nu au asemănare nicăieri.

Ei bine, el s-a ocupat cu publicarea documentelor lui Hurmuzaki¹² și vă declar că nici un ban nu s-a cheltuit fără aprobarea Academiei.

Este o adresă trimisă de noi la Adunare, prin care, domnule raportor, arătăm, una după alta, toate cheltuielile făcute de Academie și declar, în modul cel mai categoric, că nu există socoteală mai dreaptă și întrebuințare mai onestă decât întrebuințarea ce s-a făcut cu banii puși la dispozițiunea Academiei.

Nu trebuie să pierdeți din vedere, domnilor, că cea mai mare parte din documentele ce le-am putut aduna până acum nu sunt căpătate decât prin daruri; căci noi nu am făcut apel la țară să contribuie cu bani, ci ne-am adresat la țară spre a ne trimite documente și am ajuns astfel că din când în când ni se trimit documentele ce se găsesc, precum și colecțiuni de diferite obiecte. Domnul Pleșoianu, colegul nostru, a dăruit Academiei una din cele mai interesante colecțiuni, cum și alți particulari cari se interesează de istoria țării.

Mulțumită cercetărilor făcute de Academie, până acum am ajuns să putem scrie istoria întreagă a lui Mihai Voevod viteazul din punctul de vedere polon, austriac, ungar și chiar otoman. Avem multe documente, dar se găsesc încă multe împrăștiate prin China, prin India, prin Prusia, nu vă vorbesc de Roma, de Veneția etc., dar numai de acele părți ale lumii unde încă nu am putut pătrunde.

Mihai Viteazul a fost una din figurile cele mari, încât despre faptele și luptele sale s-a făcut cunoscut în toate părțile lumii.

Ei bine, domnilor, cu ce și cum am putut noi să adunăm toate aceste documente?

Mulțumită domnului Sturdza, căci numai prin stăruința domniei sale am putut pătrunde în arhivele țărilor vecine și pot zice în arhivele cele contemporane, de unde am copiat documentele ce ne interesau. Am mai izbutit, prin corespondența unui diplomat german, să obținem actele din cari se văd toate luptele noastre pentru săvârșirea unirei; am reușit a pune mâna pe documentele din cari se poate vedea ce au făcut generațiunile trecute spre a putea lupta cu atâtea state puternice, cari se opuneau cu tărie la realizarea dorințelor noastre seculare.

Reviu iarăși la documente.

Cara-Teodori, ambasadorul Porței la congresul din Berlin, un om cu care nu se găsește asemănare în istoria diplomației și care a scris despre marele om de stat al Turciei, despre Mavrocordat ambasador la Carlovitz,

Cara-Teodori scria unui amic și mi-a scris și mie, că în Constantinople sunt două biserici bizantine neîntrebuințate, pline până la turle de corespondențele domnilor noștri cu sultanii. Cine nu știe la câte incendii nu este expus Constantinopolul? Un singur chibrit poate să șteargă jumătate din istoria noastră.

Ei bine, nu trebuie să ne îngrijim ca cu o oră mai curând, dacă cu greu este să avem originalele acelor acte, cel puțin să scoatem copii după ele, cum am scos copii după acte din arhivele de la Petersburg și de aiurea? Sunt patru oameni de meserie cari, în mod dezinteresat, lucrează pentru noi și ne scot copii; ei bine, acum când e această activitate în toată Europa pentru noi, se cuvine ca onorabila comisiune să ne pună alături cu reducerile cari le-a făcut pentru o materie de care am fost silit să vorbesc, înconjurând-o cât am putut, ca să nu vă miroasă rău?

Ei bine, când Academia română este ridicată așa de sus, căci nu este așezământ științific în Europa care să nu solicite analele noastre, când pentru Academia română s-au făcut atâtea legături, precum este al domnului Ion Fătu, care a lăsat toată averea lui Academiei, deși avea frați; legatul prințesei Aline Știrbei și alte legături mai mici din Basarabia și Transilvania; când legatarii n-au găsit nici o instituțiune mai meritorie în țară decât Academia, tocmai atunci tânăra Românie, care nu poate să se ridice decât prin știință și cultură, se cuvine să lovească această instituțiune de o bănuială, de un dispreț, cum că vreunul din membrii ei ar putea să se atingă de un ban din fondurile sale? Dar toate socotelile noi le-am trimis domnului ministru, până și piese justificative, contracte și chitanțe ale librarilor, fotografiilor și litografiilor. Și se găsesc profesori tineri cu studii, cari-și permit a lovi cu atâta ușurință în o asemenea instituțiune? (*Întreruperi.*)

A! Domniile voastre vă mirați că vă vorbim cu atâta amărăciune? Dar tinerețea noastră la ce am întrebuințat-o? Pentru noi, aceasta a fost steaua polară; noi am căutat să dăm țării noastre altceva decât Rașca¹³ și café-chantant; am făcut muzee și instituțiuni cari n-au costat pe țară nimic. Întrebați cât a costat pe țară muzeul de la Iași, care acum se prăpădește? Întrebați cât a costat pe țară muzeul epigramelor¹⁴ din Dobrogea, de pe care vedeți că toată lumea ne cere copii și care în alte țări ar fi costat 2, 3 milioane? Acest muzeu, domnilor, va reface istoria rezbelurilor din Dacia și istoria conchistelor romane și a coloniilor grece. Între domnul ministru în tratare cu direcțiunea British Museum și va vedea dacă nu va lua milioane

pentru această colecțiune, care acum șade aruncată prin culoarele Senatului. Eu, cel mai bătrân dintre domniile voastre, fac apel la domniile voastre, să nu demeritați de la această țară, care nu se poate ridica prin nimic mai mult decât prin știință. Nu vă dați îndărăt de la această operă, căci toți au ochii asupra noastră și istoria întreagă nu e decât însăși școala patriotismului. Dacă dar, domniile voastre veți fi surzi la vocea mea, atunci eu mă voi duce prin țară, din oraș în oraș și voi deschide o listă de subscripțiune și am convingerea că subscripțiunea națională va fi osânda celor ce au șters suma de 23 000 lei de la Academie! În această Cameră, în care sunt atâția tineri d-abea intrați în lumea politică, nu se găsește oare un dram de entuziasm pentru ceea ce a fost în tinerețele noastre steaua polară care ne-a călăuzit să facem atâtea acte mari, cari au făcut România independentă? Și domniile voastre ștergeți această sumă? Dar numai arhivele din Constantinopole să ardă și ne vom găsi față cu un rău ce nu se mai poate repara, căci nu există copii după acele documente. De trei ani ne muncim să găsim arhiva mitropolitului Dosoftei¹⁵, care a fugit la curtea lui Sobieschi; o căutăm pretutindeni, dar nu putem da de urma ei. În acea arhivă se găsesc toate documentele, toate tratativele de pace încheiate cu Sultanul și știm aceasta, căci avem lista acelei arhive.

Pentru numele lui Dumnezeu, arătați că sunteți și domniile voastre urmașii strămoșilor domniilor voastre; că aceleași sentimente vă însuflețesc. Sunt economii, domnilor, cari sunt crime și sunt cheltuieli cari sunt o virtute. A pune țara în pozițiune să aibă o istorie și corpuri savante, pe cari Europa să le pună alături cu ale sale, e a face act de bun patriot și numai cuvântul de risipitor nu-l va merita nici guvernul, nici Camera care va face o asemenea prodigalitate.¹⁶ (*Aplauze.*)

Împotriva unor suprimări nejustificate.

Domnilor, văd la capitolul VII că se suprimă din subvențiunea surselor de caritate 5 000 lei, de la școala luterană din București 3 000, de la tipărirea cărților bisericești și diurna comisiunei 20 000 lei și mai sunt și alte suprimări, între cari și stipendiul pentru sculptură. Domnul Valerian Ursianu¹⁷ a vorbit foarte bine asupra suprimării stipendiului pentru sculptură; eu dar voi vorbi asupra celor alte.

Onorabili domni, reviu tot la cele trecute, căci văd că tot urmele acelui trecut se voiește a se desființa, fără a se crea, a se pune altceva în loc.

Când la congresul de la Paris s-au ivit lupte și împiedicări pentru unirea țărilor noastre, s-a numit o comisiune, care să se asigure de starea adevărată a lucrurilor, și noi știam, mai înainte de a ajunge comisiunea aici, cari din membrii ce o compuneau aveau să fie pentru noi și cari contra noastră. Ei bine, puterile cari ne erau mai favorabile, aveau de o bucată de vreme supuși în țara noastră, cari, mulțumită urei călugărilor și fanariotilor, erau scoși afară din lege, în contra toleranței seculare a României. Am căutat dar să atragem buna voință a acelor puteri și n-am putut face altmintrelea decât aducându-ne aminte de acea zi mare, al căreia centenar s-a serbat mai deunăzi în Francia. Ne-am adus dar aminte de proclamarea drepturilor omului, de egalitatea fiecăruia în fața legii și de drepturile acordate fără deosebire de confesiune. Povățuiți am fost de aceste drepturi proclamate în Francia; am găsit însă începutul lor în însăși țara noastră. Istoria noastră are multe exemple pe cari mai târziu le-au imitat și alte țări mai înaintate decât noi. Am găsit că domnii noștri au dăruit moșii, locuri de biserică și școală; au dat subvențiuni școalelor eterodoxe, cum e biserica catolică din București și Iași, biserica armenească din București și Iași, biserica și școala luterană din București și Iași. În bugetul Moldovei, până la 1862, noi ne-am găsit datori să ne ocupăm și de educațiunea morală și religioasă a populațiunei eterodoxe și de aceea în buget am prevăzut înființarea unui mic seminarium catolic; căci, după cum știți, mare parte din populațiunea noastră de baștină, răzeșii și moșnenii de sute de ani sunt catolici¹⁸ și au avut și au și astăzi pământuri. De aceea am dat subvențiune școlii catolice din Iași, am contribuit la zidirea acestei catedrale; am dat subvențiune școlii luterane și am urmat cu aceste subvențiuni înainte chiar după ce s-a făcut unirea. La acele școli învăță și unii din fiii noștri; acolo nu se face propagandă, ci sunt școli făcute pentru acei cari aparțin unei confesiuni deosebite de a noastră. Văd însă că treptat și în fiecare an se suprimă câte o subvențiune. Cea dintâi subvențiune suprimată și care figurează aci este aceea a școlii luterane din București. Ei bine, eu socotesc că facem rău, oricare ar fi sentimentele noastre din punctul de vedere politic, ridicând puțința de a se instrui și de a-și cultiva simțământul religios multora din concetățenii noștri de confesiune protestantă și cari nu mai sunt supuși străini, ci români.

Domnul vicepreședinte: Domnia voastră vorbiți de subvențiuni și acum sunt în discuțiune stipendie.

Eu citesc la capitolul VII, stat numărul 5: școala luterană din București.¹⁹

O voce: Este greșit.

Dacă este greșit, ce sunt eu vinovat? Va să zică bugetul este rău făcut de la început.

Domnilor, eu găsesc că nu este bine să desființăm această subvențiune a școalei luterane, cu atât mai mult cu cât acea școală a dat statului o bucată de pământ, care, mi se pare, este aceea pe care se află clădită școala Poenaru.

Mai târziu veți fi siliți să veniți cu un credit... (*Întreruperi.*)

Apoi, cum suprimați domniile voastre tipografiile bisericești? Eu am făcut o biserică în Dobrogea și nu găsesc minee și alte cărți trebuincioase.²⁰

Mitropolia din Cernăuți are tipografie și toate mitropoliile au tipografii. Dacă este vorba să desființați tipografiile bisericești, atunci haideți să dăm foc și bisericelor. (*Întreruperi.*)

Ce fel de raport și ce fel de buget este acesta? Dacă este vorba de greșeală, greșeala se întoarce și de la Bagdad, dar încă de la birou până la noi!

Domnul C. Dobrescu (Argeș): Domnule președinte, eu voi să vorbesc la paragraful stipendiilor și să fac o întrebare domnului ministru. Văd aici, la numărul 49, trei stipendii; mai la vale patru stipendii; la numărul 52 văd două stipendii; la numărul 53 văd un stipendiu pentru Ioan Barlodescu, pentru economia politică. (*Întreruperi.*) În legea instrucțiunii publice se arată categoric că stipendii se acordă numai pentru litere și științe. (*Întreruperi.*)

Să sfârșim mai întâi cu cestiunea greșelei. Acesta este un alt articol.

Domnul C. Dobrescu: Capitolul întreg se discută acum.

Dacă este așa, am să vorbesc și eu de acei profesori cari fac politică și nu învață carte pe copii. Vei avea cuvântul la rândul dumitale. Pe rând, ca la moară. (*Zgomot.*) Vreau să vorbesc de cestiunea tipăririi cărților bisericești, care nu este sfârșită.

Domnul vicepreședinte: Capitolul VI s-a votat.

Va să zică greșelele nu se mai pot îndrepta?

Revine asupra capitolului VI din buget.

Domnule președinte²¹, socotesc că în toată sesiunea, de când avem onoarea să vă avem acolo ca vicepreședinte, din partea mea nu ați avut a

vă plânge de nimic. Socotesc că niciodată nu m-ați văzut ridicat în contra domniei voastre, ba încă de multe ori, când am văzut că colegii mei s-au ridicat cu drept cuvânt în contra autoritarismului domniei voastre, eu am tăcut. Dar astăzi vin să protestez în contra modului cu care mi-ați închis gura când am cerut să discut mai multe articole din capitolul VII. Domnia voastră mi-ați zis că s-a votat, spunând că acel articol aparținea capitolului VI. Eu v-am arătat că raportul, care slujește de călăuză-mi dă dreptate; dar domnul raportor mi-a zis că s-a făcut greșală.

Apoi eu întreb: Greșala trebuie să cadă asupra nevinovatului? Trebuie să cadă în desavantajul Constituției? Adineaori domnia voastră ați zis că se închisese discuțiunea și domnul ministru cerând cuvântul, domnia voastră ați spus că ați greșit și ați revenit asupra greșelei. Mai deunăzi, cu ocaziunea bugetului ministerului de Interne, s-a scăpat din vedere a se vota paragraful relativ la sub-prefecți. A doua zi a venit domnul Popescu, care fusese raportor și a zis: Vă previu că am greșit, fiindcă capitolul sub-prefecților nu s-a supus votului domniilor voastre. Atunci Camera a hotărât să discute din nou și așa s-a și făcut.

Ei bine, aici, unde sunt mai multe cestiuni de principiu, domnia voastră ne închideți gura, când singuri mărturișiți că este o greșeală? Dacă este greșeală, greșeala se votează, ori adevărul? Prin urmare, ceea ce voi iesc să vă rog este ca să puneți cazul înaintea Camerei și dacă Camera va zice că cu bună știință a votat, atunci eu nu mai zic nimic. Altfel, voi protesta contra atotputerniciei domniei voastre și totdeauna voi protesta, fiindcă mi-ați ridicat dreptul ca să vorbesc la partea II de la capitolul VI, care este trecut ca capitolul VII în raportul domnului Teodorescu.

Am să mă mai plâng iarăși, pentru că sunt lucruri pe cari Camera nu cred că are să le primească. Domnul Valerian Ursianu a chemat luarea aminte a domniilor voastre asupra unei burse de sculptură. Avem o școală de sculptură; deci pe acei elevi cari se disting acolo nu trebuie să-i trimitem în străinătate să se perfecționeze? Ei bine, stipendiul nu s-a votat și domnul ministru a spus că va deschide un credit...

Domnul vicepreședinte: În cestiune de regulament m-ați apostrofat și trebuie și eu să consult Camera... (Zgomot.)

Domnule Izvoranu, te respect și mă respect pe mine prea mult ca să mă pun în dialog cu dumneata; însă-ți declar că nu dumneata-mi închizi gura, ci locul în care te afli...

Domnul vicepreședinte: Și locul acesta mă împiedică de a-ți răspunde.

Scoboară-te aci. Eu cer să puneți la vot propunerea mea, ca să se facă discuțiunea asupra părții II de la capitolul VI. (*Zgomot.*)

Domnul vicepreședinte: Ceea ce am făcut pentru domnul Ionescu, voi face și pentru dumneata. Consult dar Camera dacă primește propunerea domnului Kogălniceanu.

Voci: Nu, da. (*Zgomot.*)

Se pune la vot propunerea domnului Kogălniceanu și se respinge.

Domnul vicepreședinte. Constatați, domnule Kogălniceanu, că Adunarea a respins propunerea domniei voastre.

Sănătate! Mulțumim!

Se dă citire capitolului IX.

Îndreptați cel puțin cuvântul de Sfântul Gheorghe la Suceava, căci vă râde toată Bucovina. Acolo nu este Sfântul Gheorghe ci Sfântul Ioan.²²

Despre gimnazii.

Domnilor, nu știu, în adevăr, cum trebuie să vorbesc în fața atâtor amendamente. Voiți să combat aceste amendamente? Cum ași cuteza eu, care reprezintă acel guvern sub care s-a făcut legea instrucțiunii publice de la 1864, lege care stabilește că în fiecare capitală de județ să se înființeze câte un gimnaziu, cum ași putea să viu eu astăzi să combat aceste amendamente, cari toate tind a face ca ceea ce nu s-a îndeplinit încă din legea de la 1864 să se îndeplinească astăzi? Calea însă ce unii propunitori au luat-o pentru ca să facă să se primească amendamentele, e mijlocul cel mai bun pentru ca să cadă toate. Eu încep a crede, și vă rog să nu mă bănuți că o zic cu rea intențiune, încep a crede că dumnealor nu se preocupă de rezultatul practic, cât se îngrijesc ca fiecare să vină să zică că a apărut interesele județului, ca să poată zice când se va întoarce acasă: iată am vorbit; dar dacă majoritatea n-a vrut, ce era să fac eu? Aceasta o spun, domnilor, pentru că am experiența lucrurilor. În Camerele de mai nainte, fiecare venea cu câte un proiect de lege pentru un drum de fer și apoi la fine un iscusit, sau de la banca ministerială, sau din Cameră și mă tem mult că acel abil de astă dată are să fie însuși domnul ministru de finanțe, care va veni să zică ceea ce se zicea și altădată: Toate amendamentele propun înființări de școale; să se recomande guvernului, pen-

tru ca la toamnă, când se numără bobocii, să vină cu un studiu asupra cestiunei. Tare mă tem ca onorabilul meu conluptător de pe atunci și coleg²³ să nu vină acum a ne pune înainte cestiunea bănească și atunci, toți domnii cari au venit cu amendamente, la cuvintele acestea ale domnului ministru, că nu sunt bani, au să dea înapoi, sau chiar să aplaude. Eu, domnilor, sunt vechi în Parlament și am văzut asemenea cestiuni nu o dată. Dacă ar fi să ascult dorința mea, ași fi cu domniile voastre; dar sunt sigur că n-avem să reușim. Cum ași putea eu să nu viu să sprijin amendamentul domnului Buicliu²⁴, care vine și apără județul Fălciu, căruia aparțin atâția oameni mari. Văd colo bustul lui Panu, al lui Manolache Costache, pe acea bancă pe domnul Catargi și eu, nevrednicul și Ralet și mitropolitul Veniamin, toți suntem fălcieni; ei, cum voiți să nu susțiu eu acest județ, singurul care e inclavat în Basarabia rusească, unde sunt o mulțime de familii românești împărțite, unde poți zice că limba românească nu se vorbește și părinții sunt fericiți când [î]și pot trimite copiii la Huși, ca să nu uite iubita limbă românească.

Domnilor, eu, cât pentru mine, nu voi să cad în platca în care au căzut atâția deputați. Eu sunt mehedințean, dorohoian, vasluian și prin urmare, m-ași mulțumi numai cu atâta, ca guvernul să vină cu reforma legii seminarielor și să înlocuiască seminariul de Huși cu un gimnaziu; pentru că vă mărturisesc că nu doresc ca Hușii să aibă misiunea de a trimite numai popi. Și fiindcă am văzut pe domnul Ionel Grădișteanu²⁵ că dorește seminariul, ași propune să trimitem seminariul de la Huși la Râmnicul Sărat.

Domnilor, iată care este opiniunea mea în privința amendamentelor: să se înlăture și să rămână numai unul singur, prin care să se invite guvernul ca să vină în sesiunea viitoare cu un proiect de lege pentru aplicarea legii din 1864, astfel încât fiecare capitală de județ să aibă gimnaziul său.

Adineaori domnul Bădescu-Roșiori zicea că Alexandria e orașul cel mai mare, e adevărata capitală a Teleormanului.²⁶ Aceste cuvinte le-am zis și eu odată la o verificare de titluri, când domnia sa, ca primar al Alexandriei, nu putea să fie deputat. Iată că dreptatea mea iese astăzi... (*Aplauze.*)

Domnul Bădescu-Roșiori: Cer cuvântul, pentru a da o explicațiune.

Eu am cea mai mare stimă pentru domnul Bădescu și cât pentru mine, declar că sunt alături cu domnia sa pentru Teleorman și mai cu seamă pentru Alexandria.

Domnilor, când va veni partea bugetară în privința schiturilor și monastirelor, cari mănâncă atâtea sute de mii de franci, atunci am să vorbesc și să mă plâng teribil de această comisiune bugetară, care a fost atât de econoamă încât la servitorii gimnaziilor le-a șters nutrimentul pe timpul vacanței, ca și cum acești oameni n-ar trebui să mănânce în vacanță; iar pe de altă parte a menținut atâtea schituri, din cari multe sunt chiar deserte. Și atunci voi arăta povara clerului mirean, care așteaptă de ani îndelungați îmbunătățirea soartei lui.

Asupra unor amendamente.

Asupra punerii votului cer cuvântul.

Fac apel la simțământul de dreptate al onor. majorității; eu am cerut cuvântul mai înainte și mi s-a acordat și am vorbit de toate amendamentele în privința înființării de gimnazii prin orașele unde nu există. Atât am vorbit; n-am zis un cuvânt despre amendamentul domnului V. Ursianu în privința limbei italiene.²⁷

Domnul vicepreședinte: Regret; dar dacă voiți să vorbiți acum asupra amendamentului, nu se poate, căci s-a închis discuțiunea.

I'oci: Asupra punerii votului are să vorbească.

Am avut de două ori nenorocirea aceasta, ca cestiunea de bună credință să se lovească prin puternicia votului, de exemplu tipărirea cărților religioase, unde nu a fost vot, ci a trecut printr-un articol greșit; acolo m-ați lovit cu un vot dat în necunoștință. Ei bine, nu mai insist, dar cel puțin cer scindarea acestui amendament; votul în privința liceului de la Bârlad să se facă separat.

În privința acelui liceu exista o donațiune făcută de repausatul Codreanu cu condițiuni și moștenitorii lui Codreanu trăiesc și vor avea dreptul să ceară donațiunea înapoi.

Încearcă să vorbească la paragraful privitor la seminarul Veniamin.

Vă rog să-mi dați cuvântul la paragraful relativ la seminariul Veniamin.

Domnul vicepreședinte: S-a închis discuțiunea asupra capitolului relativ la seminarii.

Cum s-a închis discuțiunea? Ce discuțiune a fost? Eu voi să vorbesc de o cestiune importantă; voi să vorbesc despre seminariul Veniamin, care s-a stricat și este acum în o casă jidovească la Iași...

Domnul vicepreședinte: Domnia voastră ați văzut procedarea mea; dacă Adunarea a cerut închiderea discuțiunei și domniile voastre n-ați protestat, eu nu am avut ce face și am pus la vot închiderea discuțiunei, care s-a primit.

Va să zică cu un regulament rău aplicat voiți să-mi închideți gura. Dacă este așa, vă rog să mă înscrieți la toate capitolele de la început până la fine.

Despre catedra de limbi slave de la Universitatea din București.

Domnii mei, nu știu care ministru a avut fericita idee de a înființa o catedră la Universitatea din București pentru limbele slave. [Î]i fac complimentele mele, căci a corespuns la o trebuință general simțită și în privința istoriei și în privința intereselor noastre particulare. Voi cita ca exemplu cazul că onor. domn Pleșa a binevoit a da Academiei o serie de documente scrise în limba slavonă și alergăm prin toate părțile ca să găsim traducători. În curând tot așa va fi și cu literile chirilice.

Socotesc că facem rău de nu învățăm generațiunea actuală limba și scrisul de mai nainte, căci am văzut în București că cu greu se găsesc oameni cari pot citi literile chirilice.

Așadar, ministrul care a înființat acea catedră a binemeritat de la știință și de la istoria țării. Propun însă un amendament ca să se pună aceleași catedră și la Iași, măcar atâta paritate să se dea Iașilor, ca ceea ce este în București să fie și acolo, mai cu seamă că Moldova este mai în apropiere de frontiera slavonă, așa că o asemenea catedră în Iași desigur va fi mai puțin costisitoare decât aceea de aici.

Vedeți dar, domnilor, că nu fac obstrucționism și vin cu o propunere care nu poate fi combătută. Dacă se va cere lege, atunci trebuie lege și pentru București. Dacă nu trebuie lege, și cred că nu trebuie, atunci dați și Universității din Iași aceleași drepturi pe cari le dați Universității din București.²⁸

Asupra învățământului universitar.

Domnii mei, neconținut am susținut că Universitatea din Iași și cea din București trebuie să fie organizate pe același picior; ceea ce este bun într-un loc, trebuie să fie bun și dincolo, mai cu seamă că Universitatea din Iași este mai veche decât aceasta din București; cea din Iași este de la 1860 și cea de aici de la 1864.

Universitatea din București are menirea ca să lucească asupra unei părți a țării și asupra Bulgariei și aceea din Iași va luci asupra unei părți a României și asupra unor țări române cari nu mai sunt în posesiunea noastră și al căror românism trebuie să-l păstrăm și să-l păstrăm fără ca puterile vecine să se plângă că facem propagandă; să facem propagandă față cu propaganda ce se face cu Universitatea germană din Cernăuți, pentru că aceea este antemergătoare a germanizării și Universitatea din Iași este apărătoarea românismului în hotarele sale românești.

Așadar, sunt cu totul de opinia domnului Valerian, care reclamă că catedra de Higienă să fie despărțită de aceea de Medicină legală, cum a fost până acum; și trebuie să se mențină așa, pentru că la Universitatea din Iași avem un profesor care, pe lângă că este cel dintâi medic și reprezintă cu demnitate corpul medical român, dar este și un bătrân venerabil și un bun profesor, este doctorul Cihac, român din Basarabia. Nu înțeleg de ce tocmai acum i s-ar face aceste neajunsuri; nu înțeleg de ce i s-ar impune aceste sarcine, nu înțeleg de ce l-am însărcina acum cu lucrări noi, pe cari, poate din cauza vârstei, nu ar putea să le îndeplinească. De aceea mă unesc în totul cu amendamentul domnilor Tzoni și Ursianu.

Am auzit pe onor. domn Pacu cerând să ne ocupăm cu mai multă seriozitate de facultatea de Teologie.

Dar mai întâi nu avem o lege care să fi înființat o facultate de Teologie în București și-apoi, dacă este să se înființeze o facultate de Teologie, ar trebui să se pună la Iași, pentru că acolo este mai bine, mai în interesul nostru, decât aci în București.

Mai pretutindeni aceste facultăți nu-și au reședința lor, focalarul lor de activitate, tocmai în centrurile cele mari, ci mai departe.

Fericitul întru pomenire Mihail Sturdza, în urma înțelegerii luate cu starițul Neofit, a înființat o asemenea facultate, însă n-a instalat-o în Iași, ci în monastirea Neamțu.

Așadar, sunt în contra acestui capitol relativ la facultatea de Teologie din București²⁹, mai întâi, pentru că nu este legală; al doilea, pentru că sunt multe conștiințe cari nu privesc cu ochi buni înființarea ei în București; al treilea, pentru că experiența a dovedit că viitorii principii ai bisericii ortodoxe române ar trebui aiurea să se pregătească pentru principatul lor, decât în București.

Nu voi să mă întind mai mult asupra acestei cestiuni; fiecare din domniile voastre o poate înțelegea și acei cari nu înțeleg pot afla de la auto-

ritățile administrative și polițieneste, dacă viitorii principii ai bisericii ortodoxe române câștigă în București ceea ce se reclamă de la dâșii: O viață morală, o viață spirituală, care totdeauna este mai expusă în centrurile mari, unde sunt mai multe ispite decât în centrurile cele mici.

Așadar, în cât pentru mine, nu voi da nici un ban pentru această facultate, care nu are nici o existență legală. Această facultate este înființată după ambițiunea răposatului mitropolit Miclescu, care voia să aibă o facultate de Teologie.

Chiar asupra profesorilor ar fi multe de zis. S-au dus profesorii din alte țări, și în această privință ași putea zice cuvântul meu, dar nu voiesc să întind discuțiunea, cred că domnul ministru Cultelor gândește și va ghici ceea ce eu nu voiesc să zic.

Vin la a treia cestiune privitoare la doctorul Asachi.

Domnilor, nimeni din noi n-a fost care să nu regrete hotărârea luată în mod imprudent de onor. domn Asachi de a se duce din țară și nimeni nu este care să nu dorească de a se reîntoarce în țară. Numele bătrânului Asachi este scump românilor. Numele tânărului Asachi deja onorează știința. Prin urmare, eu vă conjur, oricari ar fi hotărârea comisiunei bugetare în privința, amendamentului prezintat de domnul Tzoni, privitor la revenirea doctorului Asachi, eu vă rog să-l primiți.³⁰ Pentru ce? Pentru că este în interesul omenirii suferinde. Pentru că țara aceasta se mândrește cu doi chirurghi mari: pe unul l-am pierdut, era doctorul Russu de la Iași; altul, care onorează știința românească, trăiește încă și doresc să trăiască mulți ani...

Domnul Nucșoreanu: Cine este?

Este doctorul Severeanu, mehedințean ca și dumneata, domnule Nucșorene; mi-a scăpat viața.

Domnul Nucșoreanu: Mi-a scăpat-o și mie.

Voci: Și la mulți.

Dar știți, cu o rândunică nu se face primăvară. O națiune de 5 000 000 nu poate să meargă numai cu domnul Severeanu. Asachi va fi un demn urmaș al doctorului Severeanu. Eu în lunga-mi viață am cunoscut pe bătrânul Asachi, fondatorul școalelor românești; am fost totdeauna în luptă de idei cu el, dar totdeauna am recunoscut marile sale merite; căci Asachi în Moldova, întocmai ca Heliade în țara românească, a întemeiat

cultul limbei românești. Am cunoscut pe tânărul Asachi când eram ministru al țării la Paris și am votat o lege excepțională pentru dânsul ca să vie în țară. Dar sunt dator, ca amic al domniei sale, a-mi arăta marele regret că lasă ca alții să facă o rea întrebuințare de numele său. Eu nu cred că doctorul Asachi voiește să impună țării condițiuni pentru ca să se reîntoarcă. Fac parte din vechea generațiune, unde niciodată nu s-a făcut târg când era vorba de a-și face datoria către țara sa. Sunt încredințat că doctorul Asachi, mai bine ravisat*, va reveni în țară pentru a onora Universitatea și numele ce poartă. Va avea neajunsuri? Dar cari din noi nu are și în ce carieră nu sunt neajunsuri?

Pentru aceasta să ne mâniem pe țara noastră? Nu trebuie să facă aceasta cel care poartă numele de Asachi. A trebuit să zic aceste cuvinte ca să mă audă și să le primească ca un consiliu mai bun decât al acelora cari-l lingușesc și-l fac să creadă că fără dânsul țara nu poate să meargă; va merge, regretând că nu-l are; dar va merge.

Sunt mulți – nu vorbesc de domnul Tzoni ale cărui sentimente le cunosc – sunt mulți cari-l îndeamnă să stea acolo și să intre cu noi în târgulială, ca țara să capituleze. Nu; să vină aci să lucreze și nici un om nu-i va refuza fondurile ca să-și îndeplinească misiunea sa filantropică.

Voci: Comisiunea bugetară le-a admis.

[Î]i dau notă bună comisiunei bugetare pentru acest vot, care o spală de multe alte păcate din decursul activității sale bugetare.

Asupra greșelilor strecurate în raportul comisiei bugetare.

Raportul trebuie să cuprindă toate incidentele petrecute în sânul comisiunei.

Domnul G. Dem. Teodorescu, raportor: Atunci trebuia să scriu un volum foarte mare!

Ei bine, în raportul acesta s-au făcut mai multe greșeli. Cu toate acestea, fac apel la lealitatea domnului Teodorescu să spună dacă n-a venit la mine și a zis: Domnule Kogălnicene, de pe acum te fac atent că e o greșală în raport, nu s-a pus cifra 19; s-a trecut de la 18 la 20.

Domnul C. Boerescu, ministru Instrucțiunii publice: E număr de ordine.

* Din fr. *raviser*, a se răzgândi.

Ordin, neordin; orice modificare din buget trebuie să fie menționată în raport.³¹ Se zice că s-a repărțit gradațiunea; noi însă avem drept să ne pronunțăm aci, căci vedeți că greșeala e recunoscută de însuși raportorul... (*Întreruperi.*)

Domnul Pleșoianu e om foarte capabil, dar la bugete nu l-am auzit niciodată vorbind. (*Zgomot.*)

Domnul V. Pleșoianu: Dacă am vorbi și noi cât vorbiți domniile voastre, nu știu în câți ani am termina bugetele.

Prin subscripțiune publică ași face să ți se voteze o coroană, dacă ai putea vorbi... (*Zgomot.*)

Domnul V. Pleșoianu: Aprobi dumneata purtarea domnului Pallade? (*Zgomot.*)

Aceasta privește pe alegătorii domniei sale... (*Zgomot.*)

Domnul V. Pleșoianu: Am votat prelungirea ședinței și dumnealui ne-a zis: Stați, dacă e așa, că vă iau eu tot timpul cât ați prelungit... (*Mare zgomot.*)

La moșie la dumneata poți face orice, noi nu suntem argații duminică. Ruralii ăștia... (*Mare zgomot.*)

La capitolul XX.

Domnii mei, în capitolul XX sunt înscrise acele stabilimente de înaltă cultură, acele colecțiuni științifice și artistice, cari relevă o națiune înaintea străinilor. Aci sunt puse muzeele, biblioteca, pinacotecele. Încep cu pinacotecele. Ei bine, când un director de bele-arte, când un ministru din Franța, din Italia, din Austria și chiar din Rusia, ar citi cum că pentru pinacoteca din București se dă 800 de lei și pentru cea din Iași 500 sau 600 lei, ce ar zice?

Când se cumpără de americani un tablou mic de o palmă și se plătește câte 300 000 lei, ași întreba ce picturi am putea cumpăra noi cu 800 de lei și cu 500 de lei? Doară de la vreun zugrav de acei cari desenează firmele sau tablele de pe la băcănii. (*Ilaritate.*) Apoi nu era mai bine a se zice curat că anul acesta țara nu are mijloace de a cumpăra nimic, decât să vii să dai 800 de lei la București și 500 la Iași pentru înzestrarea

pinacotecelor? Vă las pe domniile voastre să judecați, pe domniile voastre tinerii, cari, o dată cu gradul de licență pe care l-ați luat, ați văzut acele colecțiuni admirabile din străinătate. Nu zic ca să avem și noi așa, dar măcar niște copii cum se cade să avem.

Domnul C. Boerescu, ministrul Cultelor și instrucțiunii publice: Această cifră nu este pentru cumpărare, este numai pentru încadrare. Nu s-a dat nimic din nenorocire anul acesta pentru cumpărare.

Onorabile domnule ministru al Cultelor, slavă lui Dumnezeu că măcar în această cestiune v-am auzit spuind o vorbă, căci până acum nu ne-ați spus nimic. Ziceți că este pentru încadrare. Apoi ce încadrare poate să se facă cu o așa sumă? Dumneata, care ai casă mare, împodobită cu obiecte de artă, știi ce încadrare se poate face cu 800 și cu 500 de lei, ce tablou măcar se poate încadra? Mai bine ștergeți orice și să stea așa neîncadrate... (*Zgomot.*)

Nu faceți cestiune ministerială pentru aceasta, vă rog. (*Râsete.*)

Înțeleg ca domnul ministru de Finanțe să fie mai puțin largițios; domnia sa însă a votat la câteva paragrafe, nu spun la care, i-voi spune aceasta la ureche, a votat cu facilitate; n-am zis nimic; aci însă s-ar speria dacă i s-ar cere încă câteva mii de lei și chiar câteva sute.

Acum vin la biblioteci. Știința este tot una și aci ca și la Iași; și facultățile de la Iași au nevoie de aceleași izvoare ca și cele de la București; ziceți că nu aveți mijloace, că sunteți săraci; va veni timpul să ne explicăm și în privința sărăciei de care vă plângeți. Dar de ce la Iași dați 6 000 și la București 8 000? Ce este rancuna aceasta care merge de sus până jos? Un membru, fără să-l spun care, a afirmat ura ce are pentru Universitatea de Iași; dar noi, Camera, nu trebuie ca pentru Iași și București să avem două măsuri deosebite; tot mai înțeleg deosebire în altele, dar nu și în aceasta; în privința științei este tot una Universitatea de Iași cu cea din București; asemenea mitropolia din Iași este tot una cu mitropolia din București.

A treia măsură nedreaptă ce am să critic este de a mă declara în contra sistemii care se înființează fără de nici o lege, de a se lua din țară tot ce este artă, știință și antichitate și a se grămădi în București. S-au luat și adus aci crucile cele frumoase ale lui Lăpușneanu, s-au luat icoanele de la monastirea Slatina etc. și toate s-au adus aci. În unele locuri s-au revoltat cetățenii și s-au opus la această nedreptate, cum au făcut severinenii, cari au refuzat de a da antichitățile pe cari le au în grădina lui Sever.

S-a făcut un muzeu în București; acesta, în urma investigațiilor și descoperirilor făcute în Dobrogea în privința epigramelor, poate ține piept cu orice muzeu din Europa. În timpul rezelului de la 1854, au fost două fregate franceze cari au luat antichitățile de la Măcin. Ei bine, noi avem în muzeul nostru antichități încât am putea încărca zece fregate; nu avem încăperi, dar lucruri avem, încât dacă statul ar voi să le vândă, ar lua, nu 500 000, nu un milion, ci două milioane; acestea au importanță pentru istoria grecilor, a romanilor și a coloniilor așezate pe lângă Marea Neagră. Ei bine, cât a ținut pe stat aceste frumoase și scumpe antichități? Nu cred să-l fi ținut 30 000 lei, -căci cea mai mare parte din ele se datorește activității unui singur om, activitate recunoscută de cei dintâi arheologi, cum este Mommsen și alții din Germania, Francia, Italia și Rusia? Și cum le-a adus acel om? A mers în mai multe ocaziuni până acolo, încât a întrebuițat silnicia.

Nu vă mirați de aceasta, domnilor, pentru că sunt oameni iubitori de știință și de artă, cari, pentru ca să ajungă la scop, merg până la crimă. Ei bine, și acel om a mers cu gendarmi și a luat o piatră de la un grec, o piatră de mare preț pentru noi, căci pe acea piatră stă scris modul în care s-au făcut încercările cea dintâi pentru prefacerea limbei latine în cea italiană.

Ei bine, domnilor, acest om care a pus atâta ardoare, atâta zel, pentru ca să dea țării sale documentele cele mai antice, cele mai frumoase, care nu se plătesc decât cu milioane, vedeți ce retribuțiune are în buget ca director și încă și din aceea comisiunea bugetară-i mai taie 100 de lei!³²

Apoi, domnilor, oare astfel se recompensează oamenii cari, cu cea mai mare dezinteresare, numai din pur patriotism, cu multe trude și cu mari greutatea înăvutesc muzeele publice, cari fac fala țării și bogăția statului?

Eu știu că acest om și după această reducere și oricât i-ați mai tăia încă și chiar de nu i-ați da nici o leafă, tot va continua să rămână în acest post, fiindcă el lucrează pentru amoroarea artei, lucrează pentru a deștepta acest simțământ și a răspândi acest gust în inima tinerimei române; dar oare vă întreb: este drept, este patriotic, este chiar, ași putea zice, de demnitatea unei Camere române să vina a lesina* și asupra unui asemenea post, ocupat de un asemenea om? Nu este aceasta a înjosi

* A face economii meschine, din fr. *lésiner*.

postul și a intimida, a descuraja pe omul care-l ocupă și care nu merită decât recunoștință și încurajare? Fac apel la domnul ministru de Culte, la omul de știință, să spună dacă domnul Tocilescu merită să fie tratat astfel?³³

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 96, p. 1734, col. 3 – p. 1735, col. 1; nr. 97, p. 1737, col. 2 – p. 1738, col. 1; p. 1746, col. 2 – p. 1748, col. 1; p. 1750, col. 1 – 3; p. 1753, col. 1 – 2; nr. 98, p. 1761, col. 1 – 3; p. 1762, col. 2; p. 1763, col. 3 – p. 1764, col. 1; p. 1766, col. 1 – 2; p. 1768, col. 2 – p. 1769, col. 2; p. 1770, col. 2; p. 1771, col. 1 – 3.

NOTE

¹ Raportor era G. Dem. Teodorescu.

² Raportorul i-a explicat că cifrele romane indică capitolele și cele arabe articolele. Pentru înlesnire, se indicaseră și paginile. El invitase Adunarea să se conducă după buget, nu după raport.

³ În „Monitor“ s-a tipărit doar raportul, urmat de o anexă cu adaose și reduceri, încât intervențiile lui K. nu pot fi urmărite totdeauna în amănunt.

⁴ De la cheltuielile extraordinare se redusese 2 500 lei.

⁵ Ilarie Izvoranu ceruse să se prelungească ședința ca să se termine lucrările mai repede și K. observase: „Domnilor, francezul zice *Charité bien ordonnée commence par soi-même*. Prin urmare, dumneavoastră ar fi trebuit întâi să ne dați exemplu de milă. Apoi propunerea aceasta dovedește oare că aveți milă de noi? Dumneavoastră care sunteți voi-nic, mehedințean cu 24 de măsele (*ilaritate*). Dumneavoastră să cereți milă? Dumneavoastră ziceți că aveți moșii, dar eu n-am? Ce? Voiți să discutăm bugetele așa în pripă? Și afară de aceasta, ieri chiar ne-ați cerut prelungirea ședinței și am convenit cu toții ca să ținem ședința astăzi, duminică. Acum ce mai voiți?“

⁶ K. depusese un amendament pentru menținerea inspectorilor, care a fost respins de Adunare.

⁷ Suma alocată pentru tipărirea de către Academie a seriei Hurmuzaki fusese redusă de la 33 000 lei la 10 000.

⁸ K. depusese următorul amendament: „Propunem ca cifra de 30 000 lei care figurase în anul trecut pentru premii de dat la deosebite școli publice și care astăzi s-au împărțit în deosebite cifre puse la dispozițiunea șefilor de școli, să se reînființeze sub directa distribuire a ministeriului“. A fost respins de Adunare.

⁹ Constantin Boerescu.

¹⁰ Comisia redusese 1 000 lei de la curățirea latrinelor.

¹¹ K. a devenit vicepreședinte al Academiei în 1886, alături de Titu Maiorescu; președinte era Ion Ghica. În martie 1887 a fost alea președinte al acestei instituții.

¹² Din cele 43 de volume ale seriei vechi se publicaseră până la data rostirii discursului: vol. I, 1199-1345, editat de Nicolae Densușianu, 1887; vol. III₁, 1576-1599, editat de Eudoxiu Hurmuzaki, 1880; vol. III₂, 1576-1600, idem, 1888; vol. IV₁, 1600-1649, idem, 1882; vol. IV₂, 1600-1650, editat de Constantin Esarcu, 1884; vol. V₁, 1650-1699, editor Eudoxiu Hurmuzaki, 1885; vol. V₂, 1650-1699, idem, 1886; vol. VI, 1700-1750, idem, 1878; vol. VII, 1750-1818, idem, 1876.

¹³ Rașca era o grădină publică de vară în București.

¹⁴ Muzeul constănțean – din actele comunicate de istoriografii lui nu apare titulatura indicată de K. – a început să fie organizat în 1879, de acel prefect deosebit de harnic și întreprinzător, lăudat adesea și de K., anume Remus Opran și de inspectorul școlar Ion Bănescu. Prima colecție a fost adăpostită în localul Prefecturii. Interesul stârnit imediat de aceste piese, ca și descoperirile întâmplătoare, care se succedau cu repeziciune, au determinat Academia să constituie, în septembrie 1880, o comisie de avizare asupra oportunității creerii unui muzeu propriu zis. Din comisie făceau parte K., Bogdan Petriceicu Hasdeu și Grigore Ștefănescu. Din 1881, când în fruntea Muzeului de antichități din București a venit Grigore Tocilescu, s-au făcut săpături sistematice, ale căror roade au fost trimise în capitală. În 1882 prefectura din Constanța a ars, încât colecția inițială a fost dusă într-un pavilion al grădinii publice. În ciuda nemulțumirii constănțenilor, săpăturile au continuat să alimenteze Muzeul de antichități din București; în același timp, lipsa de spațiu de depozitare a acestuia a obligat la găzduirea la întâmplare a pieselor. De aici remarca lui K. În ciuda începuturilor anevoioase ale muzeului constănțean, e neîndoielnic că grija dobrogenilor pentru preservarea patrimoniului arheologic, ca și bogăția descoperirilor, au determinat elaborarea legii din 1893, „pentru descoperirea monumentelor și obiectelor antice”, în temeiul căreia „obiectele antice și de interes artistic sau istoric fac parte din patrimoniul național și statul trebuie să se intereseze să nu fie alienate sau distruse, ori să li se strice forma care le dă interesul istoric sau artistic” (cf. Z. Covacef și colab., *Centenarul Muzeului de istorie națională și Arheologie Constanța*, în *Comunicări de istorie a Dobrogei*, Constanța, 1980, p. 22). Mai vezi Arhiva Kogălniceanu de la Biblioteca Națională, pachetul 16.

¹⁵ În timpul campaniei din Moldova a regelui polon Jan Sobieschi (1686), mitropolitul Dosoftei a trecut de partea acestuia. Silît să se refugieze o dată cu plecarea invadatorilor, Dosoftei ia, pe lângă moaștele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava, tezaurul Mitropoliei și 396 de documente, unele cu adnotări ale sale. Deși în Polonia a întocmit un inventar legalizat al lor, documentele s-au rătăcit. Cf. George Popovici, *Index Zolkiewiensis*, în „Candela”, III, 1884, nr. 9, 11, 12; IV, 1885, nr. 1, 2 (Cernăuți). Vezi și „Analele Academiei Române. Seria Dezbateri”, s. II, tom V, 1882-1883, p. 7-8, ședința din 11 iunie 1882 în care K. intervine pentru a se face cercetări la Lemberg, pe urmele arhivei; de asemeni, intervenții ale sale în același sens, *ibidem*, s. II, tom VIII, 1885-1886, p. 177.

¹⁶ Comisia bugetară restatornicise suma inițială dar spusese că guvernul trebuie să exercite un control asupra întrebuințării acestei sume; de asemeni, să se trimită bibliotecilor și școlilor publicațiile Academiei. Se suprima însă subvenția de 5 000 lei de la „culegerea și publicarea de minister a documentelor despre arta și istoria română”. La acestea

K. a răspuns: „Am să zic numai două cuvinte: ca membru al Academiei declar cum că recunoaștem guvernului cel mai mare control asupra tuturor banilor cari ni se dă de stat și socotesc că domnul ministru nu va tăgădui că i s-au trimis toate socotelile. În cât privește exemplarele ce se cere a se trimite la școli, declar că după lista ce ni se va face de domnia sa, vom fi următori.“

¹⁷ Comisia suprimase bursa pentru sculptură, motivând că era „vacantă“. Dar, cum observase V.U., la un moment dat, toate ajungeau vacante și după teoria aceasta puteau fi suprimate.

¹⁸ Afirmația poate fi amendată. Răzeșii și moșnenii erau în majoritate ortodocși. În schimb meșteșugarii veniți din Occident și unele comunități sătești cu preponderență maghiară ori germană adoptaseră cultul catolic.

¹⁹ Comisia suprimase cei 3 000 lei dați ca subvenție școlii luterane din București.

²⁰ Se tăiaseră 20 000 lei de la tipărirea cărților bisericești și diurna comisiei aferente.

²¹ Ilariu Izvoranu.

²² Biserica Sfântul Ioan din Suceava fusese construită de Vasile Lupu în 1642. A suferit restaurări în anii 1884 și 1924-1926.

²³ Gheorghe Vernescu.

²⁴ Gr. M. Buicliu ceruse înființarea unui gimnaziu la Huși; el amintise că în județul Fălciu sunt 25 000 de copii la cele 58 de școli primare și singura școală superioară era seminarul.

²⁵ Ion Grădișteanu, membru în comisia bugetară, propusese 3 000 lei pentru înființarea unui gimnaziu la Râmnicu Sărat.

²⁶ D. Bădescu Roșiori amintise că la Alexandria funcționa un gimnaziu care era în sarcina comunei. Depusese un amendament ca acesta să fie subvenționat de stat, comuna rămânând a contribui doar cu 5 000 lei, așa cum se proceda la Piatra și la Târgoviște. Adunarea l-a respins.

²⁷ V. Ursianu ceruse menținerea catedrei de limba italiană la liceele Sfântul Sava și Matei Basarab din București și la cele din Botoșani și Bârlad. Amendamentul a fost respins.

²⁸ Propunerea, convertită în amendament, a fost respinsă de Adunare.

²⁹ Comisia propusese reducerea la 300 lei pe lună a lefii profesorilor de la cele opt catedre ale Facultății de Teologie din București.

³⁰ Dr. I. Athanasescu, V. Ursianu, G. Berevoescu ș.a. transformaseră în amendament o propunere a lui M. Tzoni de înființare a institutului de chirurgie pentru profesorul George Asaki, pentru care se afecta suma de 37 880 lei. Adunarea l-a primit suprimând în schimb postul de „maestru de conferințe literare la Școală normală din București“.

³¹ În raport lipsea capitolul XIX. În adevăr, lefurile și gradațiile ori diurnele diferitelor funcții se votaseră la capitolele precedente. Obiecția lui K. o ridicase înainte G.D. Palade, căruia C. Boerescu, ministrul Cultelor și instrucțiunii publice, îi dăduse explicația că fuseseră discutate la capitolele precedente, deja votate.

³² În raport figura cifra de 200 lei reducere, în total 1 600 lei pe an!

³³ Bugetul în întregime al Ministerului cultelor și instrucțiunii publice a fost votat cu 62 de voturi pentru și cinci împotrivă.

*Raport al delegaților secțiunilor Adunării pentru acordarea
unei recompense naționale văduvei lui Petre Mavrogheni**

Domnilor deputați,

Delegații secțiunilor domniilor voastre și anume:

Domnul Peșiacov August pentru secțiunea II

Domnul Ressu Constantin pentru secțiunea III

Domnul Brătășanu Pavel pentru secțiunea IV

Domnul Filipescu N. pentru secțiunea V

Domnul Nușoreanu Ion pentru secțiunea VI

Domnul Pariano Constantin pentru secțiunea VII și subsemnatul pentru secțiunea I, întrunindu-se, au primit în unanimitate proiectul de lege prin care se acordă doamnei Olga Mavrogheni, ca recompensă națională, una mie lei pe lună și m-au numit raportor cu misiunea de a sprijini dinaintea domniilor voastre această propunere.

Domnilor deputați, proiectul de lege vă cere această recompensă națională pentru văduva repausatului ministru de Finanțe al lui Grigore Ghica al Moldovei și membru activ al comitetului central al unirei din Iași în anii 1855, 1856 și 1857, întemeindu-se pe serviciile însemnate ce repausatul a adus țării în timp cât a reprezentat-o la Roma, Constantinopol și Viena.

În numele istoriei contemporane sunt dator a protesta în contra mărginirii ce, prin fraza de mai sus, s-a pus serviciilor făcute de ilustrul moldovean, în tot timpul vieții sale, găsim ca meritorii numai serviciile făcute de el ca ministru plenipotențiar al României.

Negreșit că aceste servicii nu puteau să fie decât mari, căci Mavrogheni poseda toate calitățile cerute de la un diplomat.

În adevăr, oriunde el a fost trimis în străinătate, el a lăsat după sine și mai ales între colegii săi, un nume stimat și o aducere aminte neștearsă pentru eminentele sale calități. Spirit, rațiune, fineță, simțământul datoriei și al demnității, în fine tot ce constituie pe eminentul diplomat, toate acestea le poseda Petre Mavrogheni.

Însă aceste servicii, făcute de Mavrogheni ca diplomat, sunt cu mult întrecute de serviciile ce el a făcut țării sale în calitate de ministru al Moldovei și mai ales ca membru al comitetului unirei.

* Ședința din 7 iunie 1889.

Bărbat eminent, aflat în întâiele rânduri ale pleiadei moldovene care s-a luptat pentru renașterea și unirea României, el n-a rămas străin de nici unul din acele acte mărețe ale generațiunii trecute, care a fundat statul român, care a format actuala societate română. Ba adesea el a fost inițiatorul al multor reforme naționale și sociale cu cari se mândrește națiunea noastră. Ministru de Finanțe al lui Grigore Ghica, el a luat cea mai mare parte la reformele cari au ilustrat această domnie. Desființarea lanțurilor sclaviei, desființarea lanțurilor gândirii prin oborârea cenzurei, pregătirea prin legea din 1849 a reformei rurale din 1864; aceste legi mari ale lui Grigore Ghica se datoresc în cea mai mare parte patriotismului și liberalismului real al lui Mavrogheni.

Tot el a înlăturat ultimele scrupuli cari rețineau pe guvernul lui Grigore Ghica de a arbora franc și energic drapelul unirii.

După retragerea domnilor reglementari, în urma tratatului de la Paris, Mavrogheni a intrat între cei întâi în comitetul unirii din Iași, care în curând a devenit sufletul mișcării unioniste din Moldova și care a paralizat toate eforturile regimului separatist al căimăcamiei, sprijinită de Poartă și de aliații săi, dușmani ai renașterii române și cari, triumfând de toate piedicile, ne-au adus la îndoitul vot din 5 și 24 ianuarie 1859, adică la însăși efectuarea unirii României.

La toate aceste lupte, la toate aceste acte ce au așternut prezentul și viitorul patriei, lui Mavrogheni s-ar putea dar zice cu drept cuvânt ca și bătrânului Enea: *et quorum pars magna fuit*.

Mai trebuie să vă mai spun că comitetul unirii a avut centrul activității sale în însăși casele lui Petrache Mavrogheni; și că o mare parte din averea sa, în acele timpuri de mari sacrificii, el a pus-o pe altarul patriei pentru triumful cauzei noastre naționale, susținând mișcarea unionistă nu numai în țară dar și în străinătate, la Paris, Bruxelles și Londra.

Puținii moldoveni contemporani, cari supraviețuiesc din acele timpuri, vă vor afirma, domnilor deputați, că tot ce am avut onoare a vă arăta aci este numai o palidă reproducțiune a adevărului.

Da, istoria contemporană va păstra numele membrilor acelei generațiuni care a făcut pe România de astăzi și sunt sigur că ea va pune și ce zic, ea a și pus, în întâiul rând al luptătorilor unioniști numele lui Petrache Mavrogheni. Domniile voastre, domnilor deputați, am ferma convicțiune că, ascultând vocea patriotismului, venerând un nume scump națiunii române, vă veți grăbi a da văduvei lui Petrache Mavrogheni mijloacele pen-

tru ca, până la finele vieții sale, să poarte, la adăpostul nevoilor zilei și cu demnitate, numele repausatului și ilustrului său soț.

Pentru care vă și supun spre votare proiectul de lege întocmai cum el a fost prezentat de guvern.

Raportor, Kogălniceanu.

PROIECT DE LEGE

Articolul 1. Se acordă doamnei Olga Mavrogheni, văduva decedatului P. Mavrogheni, o sumă de lei una mie pe lună, sub titlu de recompensă națională, osebit de pensiunea ce primește actualmente pentru serviciile repausatului său soț.

Articolul 2. Această sumă se va înscrie în bugetul general al statului și i se va plăti cu începere de la 1 aprilie curent.¹

„Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889,
nr. 99, p. 1796, col. 3 – p. 1797 col. 2.

NOTE

¹ Adunarea a primit proiectul de lege cu 53 de voturi pentru și 23 împotrivă.

REGESTE

Discursuri, intervenții, amendamente, propuneri

SESIUNEA 1886 – 1887

^{1*} Mulțumește Parlamentului pentru acordarea recompensei naționale. Ședința din 12 ianuarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 31, p. 401, col. 3 – p. 402, col. 1. p.3-4

^{2*} Asupra organizării serviciului de pompieri. Ședința din 15 ianuarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 27, p. 350, col. 2 – 3. p.4-5

^{3*} Intervenție la proiectul de lege „pentru modificarea, adăugirea și suprimarea mai multor articole din legea în vigoare asupra pozițiunii ofițerilor“. Ședințele din 19 și 20 ianuarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 29, p. 381, col. 2 – 3; nr. 30, p. 385, col. 3; p. 389, col. 1 – p. 390, col. 2; p. 391, col. 1 – 3. p.5-13

^{4*} Raport la proiectul de lege pentru un credit extraordinar de 5 048 702 lei deschis ministerului de Război necesar aprovizionării armatei. Ședința din 22 ianuarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 32, p. 418, col. 1 – p. 419, col. 1. p.13-16

⁵ Cere suprimarea unui articol din proiectul de lege „relativ la instituirea de comisii pentru verificarea pământurilor date în conformitate cu articolele 5 și 6 din legea rurală“ propus de Senat. Adunarea a admis suprimarea respingând în același timp și amendamentele propuse de Senat. Ședința din 23 ianuarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 33, p. 427, col. 2.

^{6*} Discurs asupra situației politice din țară. Ședința din 24 ianuarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 34, p. 438, col. 1 – p. 443, col. 1. p.16-33

^{7*} Discurs asupra comerțului nostru extern. Replică lui B. Iepurescu care interpelase asupra relațiilor economice cu Austro-Ungaria. Ședința din 3 februarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 37, p. 503, col. 3 – p. 505, col. 1. p.33-39

^{8*} Pledoarie pentru construirea unui „palat de expozițiuni permanente ale produselor agricole și industriale din țară“. Pe marginea unui proiect de lege depus în Adunare. Ședințele din 3 și 4 februarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 37, p. 506, col. 3 – p. 507, col. 3; nr. 38, p. 515, col. 1. – p. 516, col. 3; p. 518, col. 2 – 3. p.39-49

⁹ Cere Adunării să ia în discuție o petiție a locuitorilor din Oravița. Ședința din 4 februarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 38, p. 519, col. 1.

^{10*} Intervenții la proiectul de lege prin care se deschidea guvernului un credit de 30 de milioane de lei „pentru completarea armamentului și pentru apărarea neutralității țării”. Ședința din 5 februarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1886/1887, nr. 38, p. 532, col. 3; nr. 39, p. 536, col. 1 – p. 538, col. 2. p.49-58

^{11*} Cere Adunării să ia în discuție proiectul de lege comunală. Ședința din 6 februarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1886/1887, nr. 39, p. 544, col. 1 – 2. p.58-59

¹² Prezintă Adunării o petiție a locuitorilor din Piatra Neamț prin care cereau construirea unei căi ferate între Pașcani și Neamț, „motivată pe industria care e mai dezvoltată în acel oraș decât în multe altele”. Ședința din 7 februarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1886/1887, nr. 39, p. 455, col. 3.

^{13*} Discurs asupra acordării indigenatelor. În replică cu D. Butculescu. Ședința din 7 februarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1886/1887, nr. 39, p. 549, col. 3 – p. 550, col. 2. p.59-61

^{14*} Cere din nou Adunării să ia în discuție petiția locuitorilor din Oravița. Ședința din 7 februarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1886/1887, nr. 39, p. 552, col. 2. p.62

¹⁵ Subscrie proiectul de lege depus din inițiativă parlamentară privind acordarea unui ajutor viager de 250 de lei Olimpiei Străjescu, văduva deputatului de Roman Petre Străjescu. Ședința din 10 februarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1886/1887, nr. 41, p. 573, col. 2.

¹⁶ La proiectul de lege „pentru înființarea a trei noi catedre la Facultatea de medicină a Universității din București și pentru numirea titularilor lor” observă deputatului Vulturescu că nu poate cere închiderea discuției deoarece nu s-a discutat deloc: „Fost-a discuțiune? Vorbiră-a cineva pentru și contra?” Ședința din 18 februarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1886/1887, nr. 48, p. 692, col. 3.

^{17*} Asupra administrației episcopiei bisericii Madona Dudu din Craiova. Pe marginea interpelării lui C. Ciocazan. Ședința din 19 februarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1886/1887, nr. 49, p. 705, col. 2 – p. 706, col. 2. p.62-66

^{18*} Discută relațiile guvernului cu Adunarea Deputaților și necesitatea unui nou regulament de funcționare a corpurilor legiuitoare. Ședința din 20 februarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1886/1887, nr. 50, p. 715, col. 3 – p. 716, col. 3; p. 719, col. 1 – 3. p.67-72

^{19*} În favoarea acordării unei pensii lui Dimitrie Miclescu, fost ministru. Ședința din 21 februarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1886/1887, nr. 51, p. 729, col. 3 – p. 730, col. 1. p.72-73

^{20*} Intervenție pe marginea proiectului de lege „pentru stăvilirea abuzului cumulului”. Ședința din 23 februarie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1886/1887, nr. 52, p. 749, col. 1 – p. 750, col. 2. p.73-77

^{21*} Remarcă în legătură cu participarea deputaților la comisiile de lucru ale Adunării. Ședința din 3 martie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1886/1887, nr. 60, p. 873, col. 1 – 2; p. 874, col. 2. p.78-79

^{22*} Pe marginea proiectului de lege care autoriza comuna Botoșani să facă un împrumut de 200 000 lei pentru construirea a trei localuri de școală. Ședința din 7 martie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1886/1887, nr. 62, p. 908, col. 1 – 2. p.79-81

^{23*} Intervenție pe marginea unei interpelări făcută de G. Dimitrescu privind combaterea filoxerei cu naftalină. Ședința din 11 martie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 62, p. 977, col. 1. p.81-82

^{24*} Pe marginea discuției la bugetul pe anul 1887/1888. În replică cu Em. M. Porumbaru despre politica comercială. Ședința din 12 martie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 69, p. 1034, col. 2, 3; p. 1035, col. 1. p.82-83

^{25*} Cere observarea unui ton urban în desfășurarea discuțiilor din Adunare. Ședința din 16 martie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 71, p. 1072, col. 2. p.83-85

^{26*} Discurs pe marginea bugetului pe anul 1887/1888. Cu referire la creditele necesare țăranilor. Ședința din 16 martie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 72, p. 1077, col. 1; p. 1078, col. 1. p.85-88

^{27*} Asupra bugetului ministerului de Externe. Salarizarea comisarului român în comisia internațională a Prutului; numirea consulilor. Ședința din 18 martie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 74, p. 1112, col. 1; p. 1113, col. 1; p. 1113, col. 2 – p. 1115, col. 1; p. 1115, col. 3 – p. 1116, col. 3; p. 1117, col. 1 – p. 1118, col. 2. p.89-105

^{28*} Intervenție la proiectul de lege privind alienabilitatea locurilor dobândite de locuitorii comunei Drăgășani prin legea de împroprietărire din 1864. Ședințele din 19 și 29 martie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 75, p. 1132, col. 1 – 3; nr. 82, p. 1293, col. 3 – p. 1294, col. 1; nr. 83, p. 1297, col. 2 – p. 1299, col. 2. p.105-112

^{29*} La proiectul de lege care prevedea construirea unui spital pe locul ruinelor fostei curți domnești din Târgoviște; cere efectuarea de studii prealabile pentru preservarea monumentului. Ședința din 19 martie 1867. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 75, p. 1134, col. 2 – 3. p.112-114

^{30*} Intervenție la discuția bugetului ministerului Cultelor și instrucțiunii publice. Ședința din 21 martie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 76, p. 1156, col. 2; p. 1156, col. 3 – p. 1157, col. 2; p. 1161, col. 3 – p. 1162, col. 2; p. 1163, col. 3 – p. 1164, col. 2; p. 1166, col. 3 – p. 1167, col. 2. p.114-123

^{31*} Intervenție la discutarea bugetului ministerului de Interne. Se pronunță asupra judecării străinilor la locul unde au comis fapta. Ședința din 23 martie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 77, p. 1176, col. 1 – 2. p.123-125

^{32*} În legătură cu sistemul de votare a legilor. Ședința din 24 martie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 78, p. 1201, col. 2 – 3. p.125-126

³³ Interpelează guvernul asupra măsurilor luate la închiderea granițelor austro-ungare spre Moldova de sus, operată de autoritățile chesaro-crăiești. Ședința din 27 martie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 80, p. 1256, col. 3. p.126-129

^{34*} Discurs pe marginea proiectului de lege „pentru modificarea articolului 58 din legea recrutării“. Ședința din 29 martie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 82, p. 1292, col. 1 – 3. p.126-129

^{35*} Asupra dreptului de interpelare. Ședința din 30 martie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 83, p. 1308, col. 1 – 3. p.130-133

³⁶ Ca membru al comitetului delegaților Adunării se declară contra proiectului de lege comunală amendat de Senat. Ședința din 1 aprilie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1886/1887, nr. 87, p. 1374, col. 3. p.130-133

SESIUNEA 1887 – 1888

^{1*} Cere ca Adunarea să discute sâmbăta „petițiunile ce i se adresează”. Ședința din 9 decembrie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1887/1888, nr. 20, p. 231, col. 1. p.134-135

^{2*} Intervenție la proiectul de lege „pentru înființarea serviciului de navigațiune”. Ședința din 10 decembrie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1887/1888, nr. 20, p. 248, col. 1 – 2. p.135-137

^{3*} Se pronunță asupra urmăririi penale a trei deputați. Ședințele din 10 și 12 decembrie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1887/1888, nr. 20, p. 252, col. 2 – 3; nr. 22, p. 270, col. 1 – p. 271, col. 1; p. 273, col. 3 – p. 274, col. 1 – 2. p.138-146

^{4*} Insistă din nou pentru luarea în discuție a cererilor de pensie adresate Adunării. Ședința din 12 decembrie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1887/1888, nr. 22, p. 275, col. 2 – 3. p.146-147

^{5*} În favoarea proiectului de lege privind construirea unui liceu internat la Herăstrău. Ședința din 15 decembrie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1887/1888, nr. 24, p. 299, col. 1 – p. 300, col. 1. p.148-150

^{6*} Asupra „convențiunii pentru fixarea liniei de frontieră între România și imperiul austro-ungar”. Ședința din 16 decembrie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1887/1888, nr. 25, p. 316, col. 1 – 3. p.150-153

^{7*} Asupra tulburărilor din județul Fălciu. Pe marginea interpelării lui Take Ionescu. Ședințele din 17 și 18 decembrie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1887/1888, nr. 25, p. 330, col. 2 – 3; nr. 26, p. 337, col. 2 – p. 341, col. 1; col. 3 – p. 342, col. 2. p.153-170

^{8*} Pe marginea proiectului de lege care deschidea ministerului de Interne un credit de 60 000 de lei spre a veni în ajutorul unor sinistrați din Botoșani. Își exprimă îndoiala că s-au împărțit toți banii persoanelor afectate de incendiu. Ședința din 19 decembrie 1887. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1887/1888, nr. 27, p. 359, col. 3.

^{9*} Despre alegerile de la Galați. Ședința din 18 februarie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1887/1888, nr. 8, p. 95, col. 3 – p. 96, col. 1. p.170-173

^{10*} Cere ca toate contestațiile având aceeași motivație asupra alegerii unor deputați să fie discutate o dată. Ședința din 20 februarie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1887/1888, nr. 10, p. 129, col. 2 – 3.

^{11*} Se pronunță asupra alegerii de la colegiul III Iași în persoana lui Leonida Panopol. Ședința din 20 februarie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1887/1888, nr. 10, p. 133, col. 2 – 3. p.173-175

^{12*} Elogiu pentru Alexandru Ioan Cuza. Ca ocazia validării mandatului de deputat al fiului adoptiv al acestuia, Alexandru Cuza. Ședința din 20 februarie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1887/1888, nr. 10, p. 134, col. 3 – p. 136, col. 2. p.175-181

^{13*} Întrebă pe miniștri „Ce au de gând să facă cu Panu?” – deputat reținut în închisoare. Ședința din 25 februarie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1887/1888, nr. 12, p. 156, col. 1 – 2, 3. p.181-183

^{14*} Discurs asupra situației politice din țară. Despre oferta ce i s-a făcut de a intra în guvern. Ședința din 1 martie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1887/1888, nr. 14, p. 170, col. 1 – p. 171, col. 3. p.183-190

^{15*} Sprijină propunerea lui I. Negruzzi privitoare la acordarea unui ajutor viager poetului Mihai Eminescu. Ședința din 2 martie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888, nr. 15, p. 178, col. 2 – 3. p.190

¹⁶ Cere dosarul cu lucrările pregătitoare ale legii din 17 decembrie 1887 „asupra comandamentelor armatei“. Ședința din 4 martie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888, nr. 16, p. 183, col. 3.

¹⁷ Întreabă pe ministrul de Război „cu al cui ordin corpul de vânători postați la poarta cea mare a Camerei a dat focuri în contra tuturor regulamentelor militare?“. Ședința din 17 martie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888, nr. 21, p. 271, col. 2.

^{18*} Pe marginea unei moțiuni care condamna arestarea deputaților N. Flea și N. Filipescu. Ședința din 18 martie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888, nr. 22, p. 288, col. 2 – 3. p.191-193

^{19*} Despre sistemul de interpelare în Adunare. Ședința din 19 martie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1887/1888, nr. 22, p. 293, col. 1 – 2. p.193-195

SESIUNEA 1888-1889

¹ Replică lui Radu Stanian în legătură cu validarea alegerilor de la colegiul II Bacău. Susține că votul a fost corect încât ancheta parlamentară cerută de preopinent nu-și avea rostul: „Sunt între noi destui liberali și mai noi și mai vechi (*aplauze*) cari nu ar fi putut consimți ca de la prima zi a lucrărilor noastre să debutăm prin un act de violațiune a regulamentului. Onorabilul domn Stanian mă va înțelege, cred.“ Ședința din 4 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 1, p. 5, col. 3.

² Discurs asupra desfășurării alegerilor. În replică cu Al. Lahovari. Pe marginea celor petrecute la colegiul II Teleorman. Ședința din 4 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889 nr. 1, p. 12, col. 3 – p. 13, col. 3; p. 16, col. 1. p.196-200

³ Sprijină validarea alegerii lui D. Rosetti la colegiul III Teleorman, „însă cu această ocaziune voi să fac rezervele mele ca la discuțiunea răspunsului la mesajul tronului să vorbesc în privința unanimității care se întâmplă la mai multe din alegerile colegiului al III-lea. Cred că fiecare dintre noi la aceste unanimități pune un purice în ureche.“ Ședința din 5 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 1, p. 18, col. 1.

⁴ Susține validarea mandatului lui C. N. Miclescu ca deputat al colegiului III Tecuci, „câci se atinge de alegerea unui vechi amic și nu eu voi ridica vocea ca să contestez alegerea. Dacă comisiunea găsește alegerea bună, o găsesc și eu bună, dar precum s-au făcut rezerve în privința colegiului al III-lea de Teleorman, asemenea viu și eu acum să fac rezervele mele în privința plimbărilor militare și muzicale de la Tecuci. (*Ilaritate*).“ Ședința din 5 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 1, p. 22, col. 1 – 2.

⁵ Protestează față de cererea unor deputați de a solicita concedii: „Cum, domnilor? Camera nu este decât pe jumătate constituită; nu avem încă biuroul format și unii din colegii noștri deja voiesc să-și dea vacanță? Apoi, nu vă aduceți aminte domniile voastre că guvernul trecut pentru acest sistem s-a condamnat și acum domniile voastre, ajunși la

putere, faceți vacanțe și încă vacanțe cu diurne! (*Aplauze.*) Așteptați, domnilor, să se constituie Camera și pe urmă să înceapă concediile!“ Ședința din 5 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 2, p. 38, col. 3.

^{6*} Discurs pe marginea invalidării mandatelor de deputați la colegiul III Ilfov din cauza ingerințelor administrației. Ședințele din 7 și 9 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 3, p. 50, col. 3 – p. 53, col. 1, 1 – 2; nr. 4, p. 55, col. 1, 2 – p. 57, col. 3; p. 59, col. 1 – 2. p.200-219

⁷ Cere dosarul cu situația tocmelilor agricole de la ministerul de Justiție și cel de la Interne, în special pe cele din județele Ialomița și Ilfov. „Acestea-mi vor servi atât la dezbaterile proiectului de lege relativ la aceste tocmeli cât și la cercetarea cauzelor insurecțiunii țărănești“. Revine în ședința din 12 noiembrie, cerându-le miniștrilor de Interne, Război și Justiție „să binevoiască a-mi comunica dosarele de la ministerele domniilor lor relativ la pretinsa răscoală de la Izlaz, precum și acele relative la conflictul iscat cu ocaziunea acelei răscoale între magistratura și administrațiunea locală, care a comis acte de violență și bătaie prin soldați și sergenți asupra a peste 200 de locuitori, chiar în fața magistratului care era însărcinat cu instrucțiunea acelei rebeliuni“. Ședințele din 10 și 12 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 4, p. 62, col. 1; nr. 6, p. 75, col. 2 – 3.

^{8*} În legătură cu procedura observată la anunțarea constituirii noului Cabinet ministerial condus de Th. Rosetti. Ședința din 12 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 5, p. 65, col. 2. p.219-220

^{9*} Cere Adunării să trimită o delegație la înmormântarea lui Ion Câmpineanu, fost ministru și vicepreședinte al Camerei. Ședința din 14 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 6, p. 77, col. 2. p.220-221

¹⁰ Sprijină votarea de urgență a recompensei naționale de 1 200 lei lunar pentru Irina Câmpineanu, văduva lui Ion Câmpineanu. „Totodată sunt dator să amintesc că este o altă văduvă, a unuia din veteranii luptători care a aruncat în Moldova cel dântâi germen al unirii țărilor surori și a jucat sub domnia lui Grigore Ghica un înscănat rol ca ministru. Aceasta este văduva repausatului Petre Mavrogheni, care asemenea se află în mare lipsă. Cred că cu toții vă veți asocia ca să se voteze și această pensiu care stă în cartoanele Camerei.“ (*Aplauze.*) Ședința din 14 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 6, p. 78, col. 1 – 2.

^{11*} Cere guvernului să-și respecte promisiunea formulată în program de a aduce în dezbateri o serie de legi, în primul rând cea a tocmelilor agricole. Ședința din 17 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 7, p. 86, col. 2 – 3. p.221-223

^{12*} Intervine într-o problemă de regulament: Modalitatea de închidere a discuțiilor. Ședința din 19 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 8, p. 97, col. 3 – p. 98, col. 1. p.223-224

¹³ Subscrie o moțiune pentru deschiderea unei anchete parlamentare „asupra cauzelor răscoalelor țărănești din Ilfov și județele limitrofe“. Ședința din 25 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 12, p. 162, col. 2 – 3.

¹⁴ Asupra programului de lucru al Adunării. Nu e de acord cu propunerea lui Iacob Negruzzi de a se lucra luni și marți în secții deoarece s-ar putea ca mulți deputați să lipsească: „Ședința se va deschide dar păsărica va zbura“. Ședința din 26 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 12, p. 165, col. 2.

^{15*} Asupra interpelării sale privind dreptul țăranilor de a cumpăra pământ. Ședința din 26 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 12, p. 165, col. 2 – p. 166, col. 1; 2 – 3. p.224-226

^{16*} În legătură cu îmbunătățirea soartei clerului de mir. Pe marginea interpelării lui N. Miclescu. Ședința din 26 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 12, p. 177, col. 1 – 2; p. 178, col. 1 – p. 179, col. 1; col. 3 – p. 180, col. 1. p.226-233

^{17*} Pledează pentru dotarea Moldovei de nord cu linii de cale ferată. Pe marginea interpelării lui G. Burghilea. Ședința din 29 noiembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 12, p. 183, col. 1. p.234-235

¹⁸ Cere Adunării să fie clementă cu N. Ceaur Aslan: „Cred că nu numai o considerațiune de dreptate dar și de indulgență, văzând că oratorul este bolnav ar trebui să facă să înceteze acest huiet care se face și care se aseamănă cu valurile mării“. Ședința din 3 decembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 15, p. 238, col. 3.

^{19*} Cere continuarea discuțiilor la adresa de răspuns la mesajul tronului. Ședințele din 3 și 5 decembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 15, p. 241, col. 3 – p. 242, col. 1; nr. 16, p. 244, col. 1 – 3; nr. 17, p. 264, col. 2 – 3. p.235-241

^{20*} Discurs asupra politicii externe a României. Cu elemente retrospective. Ședința din 7 decembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 18, p. 271, col. 1 – p. 277, col. 1. p.241-261

^{21*} Discurs asupra climatului politic din țară. Pe marginea răspunsului la mesajul tronului. Ședința din 8 decembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 19, p. 305, col. 3 – p. 306, col. 1; col. 3 – p. 307, col. 2. p.261-266

^{22*} Cere ca discuțiile în Cameră să se desfășoare în conformitate cu regulamentul. Ședința din 9 decembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 19, p. 314, col. 1 – 3. p.266-267

^{23*} La proiectul de lege pentru acordarea unui credit de 40 000 de lei ministerului Afacerilor străine necesar lichidării cheltuielilor făcute cu delimitarea frontierei româno-austro-ungare. Ședința din 9 decembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 19, p. 319, col. 2 – 3. p.268-269

^{24*} Opinează ca luarea în discuție a cererilor de împământenire să se facă în ordinea depunerii lor. Ședința din 10 decembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 20, p. 323, col. 2 – 3. p.269-271

^{25*} Asupra cererii de naturalizare făcută de Ion C. Daimaca din Turnu Severin. Ședința din 10 decembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 20, p. 324, col. 3 – p. 325, col. 1. p.271-272

^{26*} Discurs asupra răscoalelor țărănești din primăvara anului 1888. Cu prilejul discutării proiectului de lege care acorda un credit extraordinar ministerului de Interne de 150 388 de lei necesar întreținerii și transportării armatei care a restabilit liniștea. Ședința din 16 decembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 22, p. 384, col. 2 – p. 385, col. 1; p. 388, col. 2 – p. 389, col. 2. p.272-279

²⁷ Cere din nou să i se pună la dispoziție dosarul privitor la răscoala de la Izlaz. Ședința din 17 decembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 23, p. 392, col. 2.

^{28*} Pe marginea bugetului căilor ferate. Ședința din 17 decembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 23, p. 409, col. 1; p. 410, col. 2. p.280-281

^{29*} Cere Adunării să-și respecte regulamentul. Pe marginea intervenției lui C. Dobrescu referitoare la unele petiții depuse de țărani. Ședința din 18 decembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 23, p. 413, col. 2 – 3. p.281-282

³⁰ Sprijină naturalizarea lui Hristea N. Petropulo, „mare și bun agricultor din Brăila“; „Nu știu deloc care sunt opiniunile politice ale domnului Petropulo, dar [î]l cunosc și știu că este născut român în țară, că este român și vorbește românește ca fiecare dintre noi“. Ședința din 18 decembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 23, p. 416, col. 3.

^{31*} Pledoarie pentru dezvoltarea industriei naționale. Ședința din 20 decembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 23, p. 431, col. 1. p.283-284

^{32*} Despre eficiența căilor ferate din sudul Moldovei. Ședința din 20 decembrie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 23, p. 434, col. 3 – p. 435, col. 2. p.284-286

³³ Cere să fie adus în discuția Camerei proiectul de lege referitor la inamovibilitatea magistraturii. Ședința din 11 ianuarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 24, p. 442, col. 1 – 2.

^{34*} În problema reînființării porturilor france Brăila și Galați insistă să se pronunțe și membrii guvernului. Ședința din 12 ianuarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 25, p. 468, col. 1 – 3. p.286-289

^{35*} Interpelare asupra modalităților de încheiere a tocnelilor agricole. Ședința din 13 ianuarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 26, p. 475, col. 2 – 3; p. 476, col. 2 – p. 477, col. 1. p.289-294

^{36*} Discurs la proiectul de lege privind reînființarea porturilor france Brăila și Galați, Ședința din 13 ianuarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 26, p. 484, col. 2 – p. 488, col. 2. p.294-308

^{37*} Din nou asupra porturilor france. Cu ample referiri asupra disputelor dintre liberali și conservatori. Ședința din 14 ianuarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 27, p. 505, col. 2 – p. 507, col. 1. p.308-314

^{38*} Asupra felului cum se aplică legea poliției rurale. Pe marginea unei interelări a lui D.A. Sturdza. Ședința din 14 ianuarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 27, p. 513, col. 2 – p. 514, col. 1. p.314-317

^{39*} Cere votarea cu prioritate a unor legi favorabile țăranilor; în primul rând cea pentru vânzarea bunurilor statului. Ședințele din 18, 21 și 23 ianuarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 28, p. 528, col. 3; p. 541, col. 2 – 3; p. 545, col. 2. p.317-319

^{40*} Arată cum trebuie adresate condoleanțe casei de Habsburg cu ocazia morții principelui moștenitor Rudolf. Ședința din 19 ianuarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 28, p. 538, col. 1. p.319-320

^{41*} Interpelează guvernul în legătură cu Dobrogea: „Ce are Ministerul de gând să facă cu acea provincie?“ Ședința din 21 ianuarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 28, p. 540, col. 2 – 3. p.320-322

^{42*} Discurs pe marginea propunerii de dare în judecată a guvernului I.C. Brătianu. Ședința din 2 februarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 34, p. 682, col. 3 – p. 684, col. 3; nr. 35, p. 685, col. 1 – p. 686, col. 2. p.322-334

^{43*} Intervenție asupra rolului politic al clerului înalt și al generalilor. Pe marginea interpelării lui N. Blaremburg. Ședința din 3 februarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 35, p. 706, col. 2 – p. 707, col. 2. p.335-339

⁴⁴ Subscrie o propunere pentru construirea unei gări la Obor: „acolo se face de două ori pe săptămână comerțul grânelor, al furagelor, al vitelor de tot felul. Acest târg stă în legătură cu partea țării cea mai prosperă sub raportul producțiilor agricole de tot felul.“ Ședința din 6 februarie 1888. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 37, p. 726, col. 1.

⁴⁵ Își exprimă punctul de vedere în legătură cu structura comisiei în fața căreia ministrul de Război va prezenta actele privitoare la fortificații: e potrivnic alegerii ei prin vot „fiindcă în asemenea cestiuni nu încap majoritate“. Ședința din 8 februarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 38, p. 758, col. 3. În ședința din 13 februarie declară că se abține de a participa deoarece ministrul de Război „a zis că orice deputat care ar voi să vină în această comisiune va fi bine primit“. Prin aceasta „problema a pierdut mult din importanță“. Ședința din 13 februarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 42, p. 789-790.

⁴⁶ Declară că se abține de la votarea propunerii care cerea darea în judecată a Ministerului I. C. Brătianu: „Domnule președinte, vă rog să notați în procesul verbal că eu, precum totdeauna am votat contra tuturor propunerilor de dare în judecată a miniștrilor, asemenea și astăzi m-am abținut“. Propunerea fusese votată cu 101 voturi pentru și 41 împotriva. Ședința din 9 februarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 39, p. 768, col. 3.

^{47*} Cere Adunării să grăbească votarea legii spirtoaselor. Ședința din 11 februarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 41, p. 786, col. 1 – 2. p.339-340

^{48*} Intervenție la proiectul de lege care dădea guvernului un avans de 400 000 lei pentru acoperirea deficitului Casei de pensii pe exercițiul 1887 – 1888 și 1888 – 1889. Ședința din 13 februarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 42, p. 797, col. 1 – p. 798, col. 1. p.340-344

^{49*} Intervenție pe marginea unui proiect de lege privind acordarea unor credite necesare dărâmării turnului Goliei din Iași. Ședința din 14 februarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 42, p. 803, col. 2 – p. 804, col. 3. p.344-349

⁵⁰ Subscrie un proiect de lege pentru construirea liniei ferate Dorohoi – Iași. Autorii estimau că vor fi necesare 15 milioane de lei care urmau să fie procurate prin emiterea unei rente amortizabile de 4%. Ședința din 15 februarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 43, p. 809 – 810.

^{51*} Observații la proiectul de lege „pentru înstrăinarea bunurilor statului și răscumpărarea embaticurilor“. Ședința din 15 februarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 43, p. 827, col. 1, 2. p.349-350

^{52*} Discurs în problema rurală. Prilejuit de discutarea proiectului de lege „pentru înstrăinarea bunurilor statului și răscumpărarea embaticurilor“. Ședința din 16 februarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 44, p. 855, col. 3 – p. 862, col. 3. p.350-375

⁵³ Intervine într-o problemă de regulament: constată că ori de câte ori se aduce în discuție vacantarea unui colegiu, ca urmare a chemării în judecată a titularului, unii deputați „aduc acuzări contra persoanelor deja date în judecată. Dar unde avem să ajungem cu

acest sistem?" Ședința din 18 februarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 46, p. 889, col. 3.

^{54*} Îl interpelează pe ministrul Justiției în legătură cu depunerea pe biroul Adunării a proiectului de lege referitor la inamovibilitatea magistraților. Ședința din 27 februarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 53, p. 993, col. 2. p.375-376

^{55*} În problema improprietății sâtenilor cu loturi din moșiile statului. Ședința din 27 februarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 53, p. 996, col. 1 – 3. p.376-378

^{56*} Nou discurs asupra problemei rurale. Ședința din 28 februarie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 54, p. 1016, col. 3 – p. 1019, col. 2. p.378-387

⁵⁷ Se pronunță pentru amânarea discutării proiectului de lege care autoriza guvernul să folosească banii afectați pentru serviciul ambulanțelor rurale (200 000 lei anual) la construirea de spitale în mediul sătesc. Ședința din 1 martie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 55, p. 1026, col. 2 – 3.

^{58*} Intervenție privind chestiunea rurală în Dobrogea. Ședințele din 1 și 2 martie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 55, p. 1028, col. 2 – p. 1029, col. 3; nr. 56, p. 1061, col. 1 – 2. p.387-395

^{59*} Face precizări asupra luării la cuvânt a deputaților potrivit regulamentului. Ședința din 4 martie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 56, p. 1072, col. 3 – p. 1073, col. 2. p.395-396

^{60*} Își dezvoltă interpelarea asupra inamovibilității magistraturii. Ședința din 6 martie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 59, p. 1076, col. 3 – p. 1077, col. 1; p. 1080, col. 2 – p. 1081, col. 2, p. 1083, col. 1, – p. 1084, col. 1. p.397-404

⁶¹ Interpelează pe ministrul Lucrărilor publice „dacă domnia sa gândește că în anul acesta are să înceapă lucrările pentru construirea mult trâmbișatului, mult lăudatului și de zece ani votat podul din fața Cernavodei, pentru a ne scăpa de pericolul ce ne amenință ca să nu rămânem izolați cu căile noastre ferate“. Ședința din 7 martie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 60, p. 1100, col. 1.

^{62*} Din nou asupra desfășurării discuțiilor potrivit regulamentului. Ședința din 8 martie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 61, p. 1130, col. 1 – 2. p.404-406

⁶³ Subscrie un amendament la „proiectul de buget al pensiunilor militare“: „ofițerii și asimilații cari au făcut campania 1877-1878 vor avea drept la retragerea lor din armată și după un serviciu de 30 de ani împliniți la leafa întreagă a gradului ce va fi avut în cei din urmă doi ani de serviciu“. Amendamentul a fost respins. Ședința din 15 martie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 67, p. 1223, col. 1.

^{64*} Intervenție pe marginea „proiectului de lege al pensiunilor militare“. Ședința din 15 martie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 67, p. 1223, col. 3 – p. 1224, col. 1. p.406-407

^{65*} Anunță o interpelare privind succesiunea la tron. Ședința din 15 martie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 67, p. 1224, col. 3 – p. 1225, col. 2. p. 407-408

^{66*} Își dezvoltă interpelarea despre nevoia construirii unui pod peste Dunăre la Cernavodă. Ședința din 16 martie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 68, p. 1228, col. 1 – 3; p. 1229, col. 1 – 3. p.408-413

⁶⁷ Subscrie un proiect de lege pornit din inițiativă parlamentară pentru „construcțiunea unui local de teatru în orașul Iași“. Se preconiza înscrierea în bugetul statului a

sumei de 30 000 lei pentru stingerea datoriei de 800 000 lei contractată de comuna Iași în acest scop de la Creditul funciar urban. „Localul construit va fi pus la dispozițiunea ministerului Instrucțiunii publice pentru congrese internaționale, pentru întruniri artistice și literare, pentru solemnități școlare”. Ședința din 18 martie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1888/1889, nr. 69, p. 1257.

⁶⁸ Cere din nou Adunării să ia în discuție în timp util petițiile pentru pensii și naturalizării: „Nu e de demnitatea Camerei să facă dintr-unul din cele mai mari drepturi și îndatoriri ale sale o literă moartă... Nu trebuie să înșelăm lumea, mai ales când știm că mai toți aceia care vin pentru pensii și naționalitate stau aci în București pe cheltuială.” Ședința din 18 martie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1888/1889, nr. 69, p. 1270, col. 1.

⁶⁹ Observații asupra programei noului guvern condus de Lascăr Catargiu. Ședința din 30 martie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1888/1889, nr. 70, p. 1276, col. 1 – 2. p.414-415

⁷⁰ Cere președintelui ședinței să fie respectată liniștea discuțiilor: „Vă rog să puneți un domn chestor de partea aceasta a Camerei care să invite pe domnii deputați să înceteze convorbirile căci nu auzim nimic”. În același context e de acord cu cererea de demisie făcută de C. Bobeica, „pentru că domnia sa, să-mi dea voie să i-o spun ca amic, este unul din cei mai mari tulburători și întrerupători”. Ședința din 1 aprilie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1888/1889, nr. 72, p. 1300, col. 1, 2.

⁷¹ Considerații asupra instabilității guvernamentale. Ședința din 1 aprilie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1888/1889, nr. 72, p. 1303, col. 1 – 2. p.415-417

⁷² Sprijină propunerea unui grup de deputați în frunte cu Ioan Nădejde de a se deschide o anchetă parlamentară în legătură cu desfășurarea alegerilor din județele Vaslui și Roman. Ședința din 1 aprilie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1888/1889, nr. 72, p. 1305, col. 1 – 2. p.417-419

⁷³ Aprecieri despre desfășurarea alegerilor și ingerințele administrației. Ședința din 3 aprilie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1888/1889, nr. 73, p. 1319, col. 1 – p. 1319, col. 2. p.419-425

⁷⁴ Din nou deplânge lipsa de disciplină în care se desfășoară lucrările Adunării: „Vuietul se făcea tot mai mare. Domnii porumbei fac un vuiet atât de mare încât nici vocea dumneavoastră, nici sunetul clopotului dumneavoastră, nici protestele noastre nu pot să-i facă să se liniștească. Mie nu-mi rămâne, domnule președinte, decât să vă rog să binevoiți a vă folosi de vacanțele în care intrăm pentru ca să faceți toate chipurile să prindeți câțiva ereți și să-i aduceți aici ca să-i astâmpere.” Ședința din 5 aprilie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1888/1889, nr. 75, p. 1341, col. 2.

⁷⁵ Discurs în legătură cu eficiența sistemului de fortificații. Ședința din 5 aprilie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților”, 1888/1889, nr. 75, p. 1345, col. 3 – p. 1347, col. 3. p.425-432

SESIUNEA EXTRAORDINARĂ 1888–1889

¹ Reproșează ministrului de Justiție N.G. Gherassi că nu s-a înfățișat Camerei de la constituirea noului Minister: „Rog pe domnul ministru Justiției să nu ia în rău mica plângere ce fac, însă nu voiesc să treacă ca un acceptat de Parlament... Eu, cel mai bătrân

aci, sunt dator să apăr drepturile și demnitatea Parlamentului și cred că domnul ministru Justiției nu a lipsit unei datorii de conveniență parlamentară decât numai din scăpare din vedere și ca nou venit între noi. Domnilor, știți bine că oricând și în orice țară constituțională, când se formează un nou Minister, banca ministerială este ocupată de toți miniștrii care formează noul Minister și cu prezența lor consfințesc decretul care anunță Parlamentului constituirea cabinetului. Cu toate acestea, mai multe zile noi am lucrat cu actualul Minister, prezidat de onorabilul domn Lascăr Catargiu, și onor. domnul ministru al Justiției a socotit de cuviință a ne nenoroci cu neființa sa." Ședința din 9 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 76, p. 1354, col. 1 – 2.

^{2*} Cere completarea comisiei însărcinată cu cercetarea legii tocmelilor agricole, „deoarece între timp unii din membrii ei au devenit miniștri“. Ședința din 9 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 76, p. 1359, col. 1 – 2. p.433

^{3*} Dezvoltă interpelarea asupra necesității îmbunătățirii situației Dobrogei. Ședința din 9 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 76, p. 1359, col. 2 – 3; p. 1360, col. 1 – 2. p.433-437

^{4*} Cere Adunării să urgenteze lucrările comisiei „de informațiuni“ însărcinată cu limpezirea situației juridice a fostului Cabinet I.C. Brătianu. Ședința din 12 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 76, p. 1368, col. 1 – 3. p.437-439

^{5*} Pe marginea proiectului de lege care legitima un credit extraordinar necesar combaterii filoxerei. Ședința din 12 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 76, p. 1370, col. 1 – 2. p.439-440

^{6*} Intervenție la proiectul de lege care autoriza votarea unor credite suplimentare necesare transporturilor militare. Ședința din 12 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 76, p. 1371, col. 3 – p. 1372, col. 1. p.440-442

^{7*} Asupra stării de spirit care domnește în Cameră. Ședința din 13 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 77, p. 1381, col. 1 – 3. p.442-444

^{8*} Amintește Adunării că hotărâse punerea la ordinea zilei a pensiei Olgăi Mavrogheni. Ședința din 13 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 77, p. 1389, col. 2.

^{9*} Intervenție la proiectul de buget al cancelariei Consiliului de miniștri. Ședința din 15 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 78, p. 1397, col. 1 – 3; p. 1400, col. 1. p.445-448

^{10*} Împotriva reducerilor bugetare. Pe marginea bugetului ministerului de Interne. Ședința din 15 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 78, p. 1404, col. 1 – p. 1405, col. 1. p.448-451

^{11*} Intervenție asupra desfășurării alegerilor la Vaslui. Ședința din 16 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 79, p. 1418, col. 2 – 3; p. 1419, col. 1 – 2. p.451-453

^{12*} Discurs pe marginea bugetului ministerului de Interne. Capitolul privind prefectura Poliției capitalei. Ședința din 17 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 80, p. 1431, col. 2 – p. 1432, col. 1; p. 1433, col. 1 – 2. p.454-457

^{13*} Asupra bugetului prefecturii Tulcea. În cadrul discuțiilor bugetului ministerului de Interne. Ședința din 17 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 80, p. 1434, col. 3 – p. 1435, col. 1. p.457-459

^{14*} Intervine la discuția asupra bugetului prefecturii Iași. Comisia Adunării preconiza o economie de 400 lei de la lemnele necesare încălzirii localului prefecturii.

M. Tzony motivase reducerea întrucât suma fusese adăugată într-un an cu iarna mai grea. K. a observat nemulțumit: „Recunosc domnului Tzony toată competența în materie de drum de fier, dar în materie de sobe să mă ierte a-i spune că nu i-o recunosc. Domnilor, și eu sunt econom, dar nu înțeleg o asemenea economie.“ Ședința din 17 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 80, p. 1435, col. 3.

^{15*} Intervenție asupra taxelor poștale. În cadrul discutării bugetului ministerului de Interne. Ședința din 17 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 80, p. 1437, col. 1 – 2. p.459-460

^{16*} Se împotrivesc ținerii ședinței Adunării în ziua de 18 mai. Ședința din 17 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 80, p. 1437, col. 3 – p. 1438, col. 1. p.460-461

^{17*} Pledează pentru îmbunătățirea sistemului închisorilor. Pe marginea discutării bugetului ministerului de Interne. Ședința din 18 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 81, p. 1444, col. 2 – p. 1445, col. 1. p.461-465

^{18*} Intervenție la bugetul serviciului sanitar. Insistă asupra ajutorării pelagrosilor. Ședințele din 18 și 20 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 81, p. 1451, col. 2 – p. 1452, col. 3; nr. 83, p. 1494, col. 1 – 3; p. 1495, col. 3 – p. 1496, col. 1. p.465-472

^{19*} Discurs asupra situației pădurilor și reglementărilor juridice care se impun. Ședința din 22 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 84, p. 1501, col. 1 – 3. p.472-474

^{20*} Despre felul cum se votează bugetele. Ședința din 23 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 85, p. 1514, col. 3 – p. 1515, col. 3. p.474-478

^{21*} Despre bugetul epitropiei generale Sfântul Spiridon din Iași. Ședința din 23 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 85, p. 1527, col. 3; p. 1529, col. 1. p.478-480

^{22*} Cere ca sumele provenite din vânzarea moșiilor statului să fie folosite pentru construirea de școli, întreținerea bisericilor și achitarea unor datorii publice. Ședința din 24 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 86, p. 1543, col. 1. p.480-481

^{23*} Se împotrivesc instituirii taxei de 2 lei la suta de kg de făină fabricată sau introdusă în orașul Bacău: „neam de neamul meu nu a votat dare pe făină și nici eu nu voi vota. În Italia, domnilor, a fost revoluțiune din cauza unei asemenea dări, cari se încearcă a se introduce la Bacău.“ Ședința din 24 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 86, p. 1549, col. 2.

^{24*} Asupra lucrărilor de amenajare a radei Galaților. Ședința din 26 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 88 p. 1574, col. 1 – 2. p.481-483

^{25*} Discurs despre organizarea armatei. Prilejuit de discutarea bugetului ministerului de Război. Ședința din 26 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 88, p. 1585, col. 3 – p. 1586, col. 3. p.483-486

^{26*} Pledează pentru restaurarea mănăstirilor. Ședința din 27 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 89, p. 1592, col. 2 – 3. p.487-489

^{27*} Asupra organizării serviciului de pompieri. Cu ocazia discutării bugetului ministerului de Război. Ședința din 27 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 89, p. 1597, col. 1 – 2. p.489-490

^{28*} Intervenții la proiectul de lege pentru modificarea unor articole „din legea pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea“. Ședința din 27 mai 1889. „Dezbaterile

Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 89, p. 1599, col. 1 – p. 1600, col. 1; p. 1601, col. 2 – 3; p. 1602, col. 2 – 3. p.491-495

^{29*} Intervenții la proiectul de lege privind deschiderea unor credite extraordinare ministerului Lucrărilor publice pentru construirea de linii noi de cale ferată. Ședința din 29 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 90, p. 1606, col. 1 – 3; p. 1607, col. 3; p. 1609, col. 3. p.495-498

^{30*} Discurs asupra regulamentului de funcționare a școlilor militare. Ședința din 31 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 92, p. 1646, col. 1 – p. 1647, col. 2. p.498-504

^{31*} În legătură cu votarea în bloc a bugetelor. Ședința din 31 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 92, p. 1654, col. 2 – 3. p.504-506

^{32*} Pledează pentru inamovibilitatea magistraturii. Ședința din 31 mai 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 92, p. 1656, col. 1 – 2. p.506-508

^{33*} Discută pe marginea bugetului ministerului Agriculturii. Ședința din 1 iunie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 93, p. 1668, col. 3 – p. 1669, col. 1 – 2; p. 1671, col. 1 – 2; p. 1672, col. 2; p. 1673, col. 3 – p. 1674, col. 1, col 2; p. 1675, col. 1. p.508-514

^{34*} Intervenție pe marginea bugetului ministerului de Externe. Ședința din 2 iunie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 94, p. 1679, col. 1 – p. 1680, col. 2; p. 1685, col. 1 – 3; p. 1686, col. 2; p. 1686, col. 3 – p. 1687, col. 3. p.514-523

^{35*} Pladoarie în favoarea unor noi construcții de cale ferată. Cu ocazia discutării bugetului ministerului Lucrărilor publice. Ședința din 2 iunie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 94, p. 1689, col. 1 – p. 1690, col. 2. p.523-526

^{36*} Cere din nou să se ia în dezbateră petițiile pentru pensii și cele de naturalizare. Ședința din 3 iunie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 95, p. 1695, col. 1 – 2, 2. p.526-529

^{37*} Intervenții pe marginea bugetului ministerului Cultelor și instrucțiunii publice. Ședințele din 4, 5 și 6 iunie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 96, p. 1734, col. 3 – p. 1735, col. 1; nr. 97, p. 1737, col. 2 – p. 1738, col. 1; p. 1746, col. 2 – p. 1748, col. 1; p. 1750, col. 1 – 3; p. 1753, col. 1 – 2; nr. 98, p. 1761, col. 1 – 3; p. 1762, col. 2; p. 1763, col. 3 – p. 1764, col. 1; p. 1766, col. 1 – 2; p. 1768, col. 2 – p. 1769, col. 2; p. 1770, col. 2; p. 1771, col. 1 – 2. p.529-553

^{38*} Raport al delegațiilor secțiunilor Adunării pentru acordarea unei recompense naționale văduvei lui Petre Mavrogheni. Ședința din 7 iunie 1889. „Dezbaterile Adunării Deputaților“, 1888/1889, nr. 99, p. 1796, col. 3 – p. 1797, col. 2. p.554-556

SUMAR

<i>Introducere</i>	V
<i>Notă</i>	XVII

DISCURSURI , INTERVENȚII, AMENDAMENTE, PROPUNERI

Sesiunea 1886-1887	3
Sesiunea 1887-1888	134
Sesiunea 1888-1889	196
Sesiunea extraordinară 1888-1889	433
Regeste	557